J.R.R. TOLKIEN

Silmariljonas

Alma litte

J.R.R. TOLKIEN

Silmariljonas

Iš anglų kalbos vertė Leonas Judelevičius

Alma littera

VILNIUS / 2009

UDK 820-3
To-44

Versta iš: J. R. R. Tolkien
THE SILMARILLION
HarperCollins Publishers, London 1999

ISBN 978-9955-38-408-3

Originally published in the English language by HarperCollins Publishers Ltd. under the title The Silmarillion by J. R. R. Tolkien © The J. R. R. Tolkien Copyright Trust and C. R. Tolkien 1977
© Vertimas į lietuvių kalbą, Leonas Judelevičius, 2009
© Leidykla „Alma littera“, 2009

PRATARMĖ

„Silmariljonas“, pasirodęs praėjus ketveriems metams po jo autoriaus mirties, – tai pasakojimas apie Senąsias dienas, arba Pasaulio istorijos Pirmąjį amžių. „Žiedų valdove“ aprašomi didingi Trečiojo amžiaus pabaigos įvykiai, o „Silmariljono“ sakmių ištakos glūdi kur kas gilesnėje praeityje, kai Vidužemyje gyveno Morgotas, pirmas Tamsusis Valdovas, ir aukštieji elfai stojo su juo į karą, siekdami atgauti Silmarilus.

Bet „Silmariljone“ ne tik dėstomi įvykiai, nutikę gerokai anksčiau, palyginti su „Žiedų valdovu“; iš esmės ankstesnis yra ir pats kūrinys. Jis buvo sumanytas dar prieš pusę šimtmečio, nors tuomet nesivadino „Silmariljonu“. Vartydami aptriušusias užrašų knygeles – kai kurios siekia net 1917-uosius – randame pirmuosius, neretai paskubomis pieštuku brūkšteltus pagrindinių mitologijos siužetų variantus. Tačiau jie niekada nebuvo išspausdinti (nors vieną kitą atspindį galima įžvelgti „Žiedų valdove“), ir per savo ilgą gyvenimą mano tėvas vis dirbo prie jų, nemesdamas to sumanymo net ir paskutiniais metais. „Silmariljono“ pasakojimo sandara patyrė nedaug radikalių pokyčių; jis pats jau seniai virto tradicija, tarsi vėlesnių kūrinių fonu. Bet iš tiesų tai toli gražu nebuvo susiformavęs ir užbaigtas tekstas; laikui bėgant, keitėsi net

ir kai kurios esminės idėjos apie vaizduojamo pasaulio prigimtį, tos pačios legendos trumpėjo ar ilgėjo, kito jų stilius. Metai po metų variantų vis gausėjo, detalių ir požiūrių įvairovė tapo tokia sudėtinga, tokia visa apimanti ir daugiasluoksnė, kad atrodė, jog galutinis ir išbaigtas pavidalas neįmanomas. Be to, ankstyvosios legendos (ankstyvos ne vien todėl, kad kilusios iš tolimo Pirmojo amžiaus, bet ir mano tėvo gyvenimo atžvilgiu) ilgainiui įkūnijo giliausius jo apmąstymus, tad vėliau rašytuose fragmentuose mitologija ir poezija vis dažniau užleisdavo vietą jam rūpėjusiems teologijos ir filosofijos klausimams; šitai lėmė ir kai kuriuos pasakojimo stiliaus, intonacijos nelygumus.

Po tėvo mirties man teko užduotis šias sakmes pertvarkyti taip, kad tiktų spausdinti. Netrukus supratau, jog mėginant į vieną knygą sudėti visą tą nevienalytę medžiagą, t.y. atskleisti „Silmariljoną“ kaip iš tiesų kintantį, per daugiau kaip pusę šimtmečio nusitęsusį kūrinį, faktiškai tik atsiras daugiau painiavos, o tai, kas svarbu, gali likti nepastebėta. Tad pasiryžau parengti vientisą tekstą, atrinkdamas ir derindamas atskirus fragmentus taip, kad pasakojimas taptų kuo nuoseklesnis ir rišlesnis. Baigiamieji knygos skyriai (nuo Turino Turambaro mirties) kėlė savotiškų sunkumų, nes daugelį metų keitimai jų nepalietė, tad kai kuriais atžvilgiais šie tekstai nederėjo prie kitų, labiau išplėtotų knygos siužetų.

Visiško nuoseklumo tikėtis neverta (tiek pačiame „Silmariljone“, tiek ir lyginant jį su kitais skelbtais tėvo raštais), jį galėtume pasiekti tik didelių ir nebūtinų aukų kaina. Kita vertus, tėvas „Silmariljoną“ suvokė kaip iš įvairių dalių sudėtą, glaustą pasakojimą, kuris atsiranda gerokai vėliau negu aprašomi įvykiai ir kurio ištakos – labai skirtingi šimtmečių tradicijos išsaugoti šaltiniai. Toks sumanymas puikiai derėjo ir su tikrąja knygos istorija, nes nemaža dalimi rėmėsi anksčiau rašytais poezijos ir prozos kūriniais; tam tikra prasme tai iš tiesų kompendiumas, ir ne vien teoriškai. Šitai neretai galėtų paaiškinti nevienodą pasa-

kojimo spartą, didesnį ar mažesnį atskirų fragmentų detalumą, ryškų skirtumą (pavyzdžiui) tarp labai konkretaus vietos bei poelgių aprašymo sakmėje apie Turiną Turambarą ir gana abstraktaus, šalto pasakojimo apie Pirmojo amžiaus pabaigą, kai griuvo Tangorodrimas ir žlugo Morgoto galia. Su tuo siejasi ir kai kurie stiliaus nevienodumai, neaiškios detalės ar vienur kitur pasitaikantys siužeto neatitikimai. Tarkime, „Valakventoje" tenka daryti prielaidą, kad kūrinys buvo perrašytas vėliau, nors didžiuma įvykių siekia ankstyviausius eldarų laikus Valinore. Tada aiškesnė tampa nuolatinė pasakojimo laiko ir perspektyvos kaita – štai dieviškosios jėgos aktyviai veikia pasaulyje ir dalyvauja gyvenime, bet čia pat nutolsta, ir lieka tik prisiminimai apie kadaise egzistavusią, bet dabar išnykusią jų nustatytą tvarką.

Ši knyga, kaip ir dera, vadinasi „Silmariljonas", tačiau ji apima ne tik „Kventa Silmariljon", arba tikrąjį „Silmariljoną", bet ir keturis kitus trumpus kūrinius. „Ainulindalė" ir „Valakventa", įdėti pradžioje, yra, be abejo, artimai susiję su „Silmariljonu", tačiau pabaigoje esantys „Akalabetas" ir „Apie Galios Žiedus" yra – tai būtina pabrėžti – visiškai atskiri ir nepriklausomi. Jie įtraukti, nes tokį norą aiškiai išsakė mano tėvas. Dabartinis pavidalas atspindi visą istoriją nuo ainurų Muzikos, kuria prasidėjo pasaulis, iki Žiedo saugotojų išplaukimo iš Mitlondo uosto Trečiojo amžiaus pabaigoje.

Knygoje minima gausybė vardų, tad parengiau išsamią jų rodyklę. Tačiau svarbesnių asmenų (elfų ir žmonių), turinčių reikšmingą įtaką pasakojimui apie Pirmąjį amžių, yra kur kas mažiau, ir visus juos galima rasti genealogijų lentelėse. Be to, sudariau lentelę, kuri paaiškina gana sudėtingą įvairių elfų genčių vardų darybą. Pateikiu pastabas apie elfų vardų tarimą ir jų pagrindinius elementus (lietuviškame leidime nepateikiame, – *Vert. past.*), taip pat žemėlapį. Noriu pabrėžti, kad didelė kalnų grandinė rytuose, Ered Luinas ar Ered Lindonas, Mėlynieji kalnai, „Žiedų valdovo" žemėlapyje atsidūrė prie pat jo vakarinio krašto. Knygos tekste

yra mažesnis žemėlapis – vos pažvelgus į jį, bus aišku, kur išsidėstė elfų karalystės, noldorams grįžus į Viduržemį. Nenorėjau apkrauti knygos kokiais nors kitais komentarais ar paaiškinimais.

Rengiant tekstą, šiame sunkiame ir nuolat klausimų kėlusiame darbe man didžiai padėjo Guy Kay, dirbęs su manimi 1974–1975 metais.

Christopheris Tolkienas
1977 m.

PRATARMĖ ANTRAJAM LEIDIMUI

Tikriausiai maždaug 1951 metų pabaigoje, kai „Žiedų valdovas“ buvo baigtas, bet iškilo sunkumų jį išleisti, mano tėvas parašė labai ilgą laišką savo draugui Miltonui Waldmanui, tuo metu dirbusiam redaktorium „Collins“ leidykloje. Aplinkybės, paskatinusios parašyti šį laišką, buvo skausmingi konfliktai dėl „Žiedų valdovo“, nes tėvas reikalavo, kad „Silmariljonas“ ir „Žiedų valdovas“ būtų spausdinami kartu, „kaip viena didelė saga apie Brangakmenius ir Žiedus“. Tačiau gilintis į šį klausimą dabar neverta. Tėvas rašė laišką, siekdamas paaiškinti ir pateisinti savo reikalavimą, ir nuostabiai išdėstė visą ankstyvųjų amžių koncepciją (tolesnė laiško dalis, pasak jo paties, tebuvo „ilga ir sausa „Žiedų valdovo“ santrauka“), todėl esu tikras, kad jo tekstas vertas įtraukti į vieną knygą drauge su „Silmariljonu“, kaip padaryta šiame leidime.

Laiško originalas dingo, tačiau Miltonas Waldmanas turėjo mašinėle perrašytą kopiją, kurią pasiuntė mano tėvui. Pagal šią kopiją laiško dalis buvo išspausdinta „J. R. R. Tolkieno laiškuose“ (1981, Nr.131). Čia pateikiamas tekstas iš to leidinio (p. 143–157) su nežymiais pataisymais ir praleidžiant kai kurias išnašas. Kopijoje buvo daug klaidų, ypač rašant vardus. Tėvas didesnę jų dalį

ištaisė, tačiau nepastebėjo sakinio XVIII puslapyje: „Iš esmės nebuvo nieko bloga, kad jie delsė priešingai patarimui, *vis dar, deja, su* mirusiomis jų senųjų žygdarbių žemėmis.“ Mašininkė čia neabejotinai praleido rankraščio žodžius, o kitus, ko gero, perskaitė neteisingai.

Iš teksto ir rodyklės man teko pašalinti nemažai iki šiol nepastebėtų klaidų. Tarp jų reikšmingiausios susijusios su kai kurių Numenoro valdovų eilės numeriais (apie tas klaidas ir jų atsiradimo priežastis rašiau „Nebaigtose sakmėse“ (1980), p. 226 ir „Vidužemio tautose“ (1996), p. 154).

Christopheris Tolkienas

1999 m.

Iš J. R. R. Tolkieno laiško Miltonui Waldmanui, 1951

Mano brangus Miltonai,

Prašei trumpai apžvelgti mano rašinius, susijusius su mano įsivaizduojamu pasauliu. Sunku ką nors pasakoti, kad tai nepasidarytų per daug: pamėginus ištarti kelis žodžius, jaudulys sugriauna visas užtvankas, menininkas ir savanaudis vienas per kitą stengiasi aiškinti, kaip ta medžiaga atsirado ir plėtojosi, kokia ji dabar, kas (jo nuomone) norima visu tuo išreikšti ar pasakyti. Kai ką tikrai užkrausiu ir tau, bet drauge pridėsiu ir paprasčiausią turinio santrauką – ko gero, tau jos ir tereikia, o gal tik tokią santrauką gali ar turi laiko panaudoti.

Kalbant apie mano medžiagos atsiradimą, plėtotę ir sandarą, manau, ji radosi drauge su manimi – ir nesu tikras, kad ji galėtų sudominti ką nors dar, ne vien mane. Kitaip tariant, kiek save atsimenu, visada apie ją galvojau. Daugelis vaikų kuria ar bent pradeda kurti įsivaizduojamą kalbą. Aš tai dariau nuo tada, kai išmokau rašyti. Ir niekada nesilioviau kūręs; tapau profesionaliu filologu (ypač domėjausi lingvistine estetika), tad, žinoma, geriau išstudijavau teoriją, pasikeitė mano skonis, patobulėjo gebėjimai. Dabar mano pasakojimų fonas – kelių kalbų visuma (nors dažniausiai apibrėžta tik struktūriniu atžvilgiu). Tačiau toms būtybėms, kurias vadinu elfais (tai neretai klaidina), priskiriu dvi gimininges, išbaigtesnes kalbas: parašyta jų istorija, formos (atspindinčios dvi skirtingas mano lingvistinio skonio puses) moks-

liškai išvestos iš bendro pagrindo. Beveik visi mano legendose pasirodantys vardai kilę iš šių kalbų. Vardynui tai teikia savitumo (jis nuoseklus, panašaus kalbinio stiliaus, sudaro istoriškumo iliuziją), bent jau mano akimis; šito labai stinga kitiems panašiems kūriniams. Ne visi sutiks su manimi, kad tai ypač svarbu, bet mane slegia prakeiksmas jautriai reaguoti į tokius dalykus.

Tačiau lygiai tokią pat gilią aistrą *ab initio* jaučiau mitui (ne alegorijai!) ir sakmei, o labiausiai – herojinei legendai, esančiai ties pasakos ir istorijos riba, tokių pasaulyje (bent man prieinamų) tėra taip mažai, palyginti su mano apetitu. Dar buvau studentas, kai apmąstymai ir patirtis mane įtikino, kad mano interesai – mokslas ir romantika, regis, priešingi vienas kitam poliai, – anaiptol nėra tolimi, jie glaudžiai vienas su kitu susiję. Bet mitų ir sakmių srityje nesu giliai „pasikaustęs“*, mat juose visada ieškojau tam tikros intonacijos, dvasios, o ne paprastų žinių. Be to, nuo jaunystės dienų mane liūdino – tikiuosi, kad mano žodžiai nepasirodys absurdiški, – mano mylimos gimtinės skurdas: savų sakmių (savų ir kalba, ir dirva) ji neturėjo, bent jau ne to lygio, kokio troškau ir kokį rasdavau (kaip vieną iš elementų) kitų šalių legendose. Graikų, keltų, romėnų, germanų, skandinavų, suomių (man, beje, padariusių didelę įtaką) sakmės, bet ne anglų, jei nekreipsime dėmesio į pigių pasakų knygelių skaitalus. Žinoma, buvo ir tebėra visas karaliaus Arturo pasaulis, didingas ir paveikus, bet netobulai prigijęs, tik perkeltas į Britanijos žemę, bet netapęs angliškas. Jis negalėjo atstoti to, ko, jaučiau, man trūko. Jo pasakiškumas per daug prabangus, nukrypstantis į fantazijas, nenuoseklus, pasikartojantis. Kita vertus, ir šitai kur kas svarbiau, jis susijęs su krikščionių religija ir atvirai ja remiasi.

Dėl priežasčių, kurių nuodugniau neanalizuosiu, man tai atrodo lemtinga savybė. Mitas ar sakmė, kaip ir kiti meno kūri-

* Nors esu labai daug apie juos mąstęs.

niai, turi atspindėti ir reikšti greta kitų dalykų ir moralines bei religines tiesas (ar klaidas), tačiau ne akivaizdžiai, ne pirminio, „realaus“ pasaulio pavidalais. (Aišku, kalbu apie mūsų dabarties situaciją, ne apie senovės pagonių, ikikrikščioniškuosius laikus. Ir nekartosiu to, ką mėginau išdėstyti savo apybraižoje, kurią jau skaitei.)

Prašau nesijuokti! Tačiau kadaise (nuo tų laikų mano saulė jau seniai nusileido) kilo man mintis sukurti daugiau ar mažiau vientisą legendą, aprėpiančią ir kosmogonijos tolius, ir romantišką pasakų pasaulį – kur didinga remiasi į paprasta ir nenutolsta nuo žemės, o tai, kas paprasta, semiasi didybės ir grožio iš panoramos platybių – ir užrašyti labai paprastą dedikaciją: Anglijai, mano šaliai. Ji turėjo skambėti taip, kaip troškau, ramiai ir skaidriai, alsuoti mūsų krašto oru (tai šiaurės vakarų, kitaip tariant, Britanijos ir gretimų Europos dalių, žemė ir klimatas; bet ne Italija, ne Egėjo jūra ir juo labiau ne Rytai). Žavėdama tuo puikiu nenusakomu grožiu (jeigu tik man būtų pavykę jį pasiekti), kurį kai kas vadina keltišku (nors tikri senoviški, iš keltų laikų mus pasiekę dalykai labai retai pasižymi tokiu grožiu), mano legenda turėjo „kilti aukštai“, netrikdoma žemiškų reikalų ir deranti brandesniam protui šalies, kur nuo seno vertinama poezija. Kai kurias iš didžiųjų sakmių ketinau pasakoti kuo smulkiausiai, apie kitas – tik užsiminti ar nužymėti vienu kitu brūkštelėjimu. Atskiri ciklai turėjo jungtis į didingą visumą, palikdami erdvės ir kitai minčiai ar plunksnai, įvaldžiusiai teptuką, muziką ar dramą. Absurdiška.

Žinoma, toks pasipūtėliškai platus tikslas neatsirado iš karto. Svarbiausia buvo pačios istorijos. Jos gimdavo mano galvoje tarsi kažkas „duota“, atskira, bet ilgainiui kūrėsi ir sąsajos. Tas procesas mane be galo traukė, nors jį nuolat kažkas trikdė (ypač todėl, kad, net nepaisant kasdienio gyvenimo, protas vis krypdavo prie kito poliaus ir griebdavosi lingvistikos): vis dėlto visada jausdavau, kad ne pats „sugalvoju“, o fiksuoju tai, kas jau yra kažkur „ten“.

Aišku, sugalvojau ir net užrašiau daugybę kitų dalykų (ypač savo vaikams). Kai kurie išvengė šitos besišakojančios temos traukos ir liko visiškai su ja nesusiję: pavyzdžiui, „Niglo lapas“ ir „Fermeris Džailsas“, vieninteliai du išspausdinti. „Hobitas“ jau turi kur kas daugiau prasmingos gyvybės, bet sumanytas visai atskirai: jį pradėdamas nežinojau, kad tai – didžiosios visumos dalis. Tačiau pasirodė, kad šitaip atradau būdą, kaip ta visuma formuojasi, kokiais keliais nusileidžia ant žemės ir įsilieja į bendrą istoriją. Didžiosios, apie visa ko pradžią pasakojančios legendos tarsi žvelgia į pasaulį elfų akimis, vidurinioji pasaka apie hobitą kalba iš žmogiškos perspektyvos, o paskutinė sakmė jas sujungia.

Nemėgstu alegorijos – sąmoningos ir tikslingai sukurtos, tačiau, mėginant paaiškinti mito ar pasakos prasmę, visada tenka vartoti alegorijų kalbą. (Ir, žinoma, juo pasakojimas gyvesnis, juo greičiau skatina alegorines interpretacijas; kita vertus, juo geriau parašyta tikra alegorija, juo lengviau ją priimsime tiesiog kaip istoriją.) Šiaip ar taip, visa tai* daugiausia susiję su Nuopuoliu, Mirtingumu ir Mašina. Nuopuolis kaip motyvas yra neišvengiamas ir pasireiškia keliais būdais. Mirtingumas ypač veikia meną ir kūrybos (sakyčiau, sub-kūrybos) geismą, kuris neturi akivaizdžios biologinės funkcijos, lieka tolimas nuo elementarių biologinio gyvenimo poreikių tenkinimo ir mūsų pasaulyje paprastai su jais konfliktuoja. Šis geismas tučtuojau jungiasi su aistringa realaus pirminio pasaulio meile, tad prisipildo mirtingumo nuojautos, bet lieka nepatenkintas. Jam iškyla daugybė „nuopuolio“ galimybių. Jis gali virsti savininkišku, įsikibdamas į tarytum savarankiškai padarytus dalykus; sub-kūrėjas trokšta pats tapti sau Valdovu ir Dievu. Jis maištauja prieš Kūrėjo įstatymus – ypač prieš mirtingumą. Ir viena, ir kita (drauge ar atskirai) skatina trokšti Galios, nes valia turi būti vykdoma greitai; tada reikia ir Mašinos (arba

* Manau, tai fundamentaliai siejasi su meno (ir sub-kūrybos) ir pirminės tikrovės ryšio problema.

Magijos). Čia turiu galvoje visas naudojamas išorines priemones ar įtaisus (aparatus) kaip alternatyvą vidinių įgimtų galių ar gebėjimų plėtojimui, taip pat ir šių galių naudojimą iškreiptu – dominavimo – motyvu: griaunant realų pasaulį, laužant kitas valias. Mašina – mums akivaizdesnis šiuolaikinis pavidalas, nors kur kas artimesnis Magijai, negu įprasta pripažinti.

Žodį „magija" vartoju šiek tiek nenuosekliai; iš tiesų ir elfų karalienei Galadrielei tenka ginčytis su hobitais, nes šie nevengia painiavos, tuo pačiu žodžiu vadindami ir Priešo, ir elfų priemones ar veiksmus. Taip darau, nes kito tinkamo žodžio nėra (ir panašią painiavą galima aptikti daugelyje kitų istorijų). Tačiau elfai (mano sakmėse) parodo, koks yra skirtumas. Jų „magiškumas" yra virš žmogiškosios prigimties netobulumo pakylėtas menas: reikalaujantis mažiau pastangų, greitesnis, išbaigtesnis (vizija ir pasekmė idealiai atitinka viena kitą). Jo objektas – tai Menas, o ne Galia, sub-kūryba, o ne dominavimas ir tironiškas pasaulio keitimas. Elfai yra nemirtingi, bent jau šiame pasaulyje, ir todėl jiems rūpi ne mirtis, o jos nebuvimo lemti vargai ir sielvartai nuolat besimainančiais laikais. Priešas, kad ir kokį vis kintantį pavidalą įgytų, visuomet „iš prigimties" siekia vien dominavimo, tai magijos ir mašinų valdovas; tačiau šis baugus blogis gali augti ir išauga iš pažiūrėti gerų šaknų – iš troškimo teikti naudos pasauliui ir kitiems*, teikti greitai ir pagal paties geradario planus; ši problema yra nuolat atsikartojantis motyvas.

Ciklai prasideda kosmogonijos mitu – „Ainurų Muzika". Pasirodo Dievas ir valarai (kitaip – Galingieji, bet į kitas kalbas tenka versti kaip „dievus"). Šie yra, mūsų žodžiais tariant, angeliškos

* Tai netinka Blogio pradininkui: jo nuopuolis buvo subkreatyvus, todėl elfai (sub-kūrybos atstovai *par excellence*) jam yra ypatingi priešai, ypatingi jo troškimų ir neapykantos objektai – ir pažeidžiami jo apgaulių. Jų nuopuolis – tai savininkiškumas ir (šiek tiek menkesniu lygiu) meno pavertimas galia.

dievybės, kurios joms suteiktomis galiomis tvarko ir valdo savo sferas (tačiau jų *nekuria* ir neperkuria). Jos – dieviškos kilmės, t. y. iš pat pradžių egzistavusios už pasaulio ribų ir anksčiau, negu jis buvo sukurtas. Jų galia ir išmintis kyla iš žinių apie kosmogonijos dramą, kurią jos kadaise regėjo kaip dramą (taigi taip, kaip mes žvelgiame į kažkieno kito sukurtą istoriją), o vėliau kaip tikrovę. Naratyvo sandaros atžvilgiu tai reiškia, kad turime būtybes tokio pat grožio, galios ir didingumo, kaip aukštesniosios mitologijos dievai, tačiau – leisiu sau pasakyti atvirai – jas vis dėlto gali pripažinti protas, tikintis Švenčiausiąja Trejybe.

Tuoj pat po šio pasakojimo seka „Elfų istorija“, arba tikrasis „Silmariljonas“; tai pasaulis, kokį mes suvokiame, tačiau, žinoma, vis dar pusiau mitologiškai transformuotas: jame veikia protingos kūniškos būtybės, daugiau ar mažiau panašios į mus. Sukūrimo dramos žinios nėra išsamios: jų neaprėpia nei kiekviena atskira dievybė, nei visas panteonas, jeigu net ir pavyktų suvienyti jo žiniją. Kūrėjas neatskleidė viso paveikslo (iš dalies siekdamas atsverti maištingojo Melkoro blogį, iš dalies palikdamas erdvės kuo raiškesnėms detalėms). Dvi svarbiausios paslaptys buvo Dievo Vaikų sukūrimas ir jų prigimtis. Dievai težinojo, kad jie pasirodys numatytu laiku. Tad Dievo Vaikai yra jiems artimi ir susiję pirmapradžiu ryšiu, bet drauge ir iš esmės kitokie. Jie visiškai skirtingi nuo dievų, sukurti jiems nedalyvaujant, todėl dievai Dievo Vaikus ypač myli ir globoja. Tai *Pirmagimiai* elfai ir jų *Sekėjai* žmonės. Elfams lemta būti nemirtingiems, mylėti ir savo gebėjimais kuo pilniau atskleisti pasaulio grožį, nes elfai apdovanoti tobulybės ir subtilumo jausmu, gyventi tol, kol egzistuos pasaulis, niekada jo nepalikti, net ir nužudytiems sugrįžti – be to, atėjus Sekėjams, juos mokyti, praminti jiems kelią ir ilgainiui „išblankti“, kai Sekėjai išauga ir jau patys geba veikti bendrame elfų ir žmonių gyvenime. Žmonėms skirta lemtis (ar malonė) – mirtingumas, laisvė nuo pasaulio ratų. Kadangi visas ciklas regimas elfų akimis, mitai neaiškina mirtingumo: tai

Dievo paslaptis, apie ją težinoma, kad „slapta yra tai, ką Dievas numatęs žmonėms“; tuo tarpu šiems lieka širdgėla ir pavydas nemirtingiesiems elfams.

Kaip minėjau, „Silmariljono“ legendos ypatingos, jos skiriasi nuo visų kitų panašių man žinomų kūrinių, nes nėra antropocentrinės. Jų žvilgsnio perspektyva ir dėmesys nukreipti ne į žmones, bet į elfus. Žmonės neišvengiamai pasirodo: juk pagaliau autorius yra žmogus, tad rašo kitiems žmonėms. Todėl mūsų sakmėse turi atsirasti žmonės, tikri, ne vien transformuoti ar iš dalies pavaizduoti kaip elfai, nykštukai, hobitai ir t. t. Tačiau jie, vėliau atkeliavę, lieka nuošaliau – kad ir vis svarbesnės, bet ne pagrindinės figūros.

Kosmogonijoje randame nuopuolį – sakytume, angelų nuopuolį, nors jo pavidalas, žinoma, smarkiai skiriasi nuo nuodėmės krikščioniškojoje mitologijoje. Šios sakmės „naujos“, jų negalime tiesiogiai kildinti iš kitų mitų ar legendų, tačiau jose neišvengiamai įsipina nemažai senovinių, plačiai paplitusių motyvų ar elementų. Pagaliau esu tikras, kad legendos ir mitai didele dalimi atspindi „tiesą“ ir neabejotinai atskleidžia tokius jos aspektus, kurių kitais būdais suvokti neįmanoma. Jau labai seniai atrasta daug tokių tiesų ir vaizdinių, tad jie privalo kaskart pasirodyti vėl iš naujo. Be nuodėmės negali būti jokios legendos – visos legendos vienaip ar kitaip kalba apie nuodėmę, ir žmogaus protui, kokį jį turime ir pažįstame, tai savaime suprantama.

Vadinasi, elfai patiria nuopuolį, ir tik tuomet jų „istorija“ gali virsti sakme. (Dėl jau aptartų priežasčių apie pirmąjį žmogaus nuopuolį niekur nekalbama – žmonės atsiranda scenoje tada, kai ta nuodėmė jau seniai nugrimzdusi į praeitį ir tik iš nuogirdų žinoma, kad tam tikrą laiką jie buvo patekę Priešo valdžion ir kai kam teko atgailauti.) Pagrindinė legendų dalis – „Silmariljonas“ siaurąja prasme – pasakoja apie labiausiai apdovanotųjų elfų genčių nuopuolį, apie jų tremtį iš tolimo, pačiuose vakaruose plytinčio Valinoro (savotiško rojaus, kur gyvena dievai), apie su-

grįžimą į Vidužemį – šalį, kur jie kadaise gimė, jau seniai valdomą Priešo, – ir kovą su ta Blogio galia, vis dar įsikūnijusia regimu pavidalu. Pavadinimas kilęs iš Silmarilų („grynosios šviesos spindulių"), arba Pirmapradžių brangakmenių, nes visi įvykiai siejasi su jų likimu ir reikšme. Šių brangakmenių sukūrimas pirmiausia išreiškia subkreatyvią elfų funkciją, bet Silmarilai – tai ne vien dailūs daikčiukai. Tai – Šviesa. Tai – Valinoro Šviesa, tapusi regima Dviejuose – Sidabro ir Aukso – Medžiuose*. Jų gyvybę atėmė piktos valios genamas Priešas, ir Valinoras aptemo, nors iš tų medžių, kol dar jie tebeturėjo lašelį gyvybės, kilo saulės ir mėnulio šviesa. (Tad šios legendos ryškiai skiriasi nuo daugelio kitų, nes saulė čia nėra dieviškasis simbolis, o tik antrinis dalykas, ir „saulės šviesa" (visa, kas jos nušviesta) žymi puolusį pasaulį bei netobulą, iškreiptą vaizdą.)

Tačiau vyriausiasis elfų meistras (Feanoras) Valinoro šviesą įkalino trijuose nuostabiausiuose brangakmeniuose – Silmariluose – anksčiau, negu Medžiai buvo suteršti ar neteko gyvybės. Nuo tol šviesą saugojo tik šie brangakmeniai. Elfų nuopuolį lemia Feanoro ir septynių jo sūnų savininkiškas požiūris į tuos akmenis. Priešas pagrobia brangakmenius, įstato į savo geležinę karūną ir saugo neprieinamoje tvirtovėje. Feanoro sūnūs duoda baisią, šventvagišką priesaiką keršyti ir kautis su visais, net ir dievais, kurie drįstų savintis Silmarilus ar reikšti teises į juos. Jie suklaidina ir patraukia paskui save didžiąją savo genties dalį, sukyla prieš dievus ir pradeda beviltišką karą su Priešu. Pirmuoju jų nuopuolio vaisiumi tampa karas rojuje, kai elfai pirmąkart žudo

* Nors visa tai reikšminga ir simboline, ir alegorine prasme, Šviesa yra toks pirmapradis visatos ir jos prigimties simbolis, kad jį kažin ar įmanoma analizuoti. Valinoro šviesa (jos pradžia – dar prieš bet kokį nuopuolį) – tai šviesa meno, kuris tebėra neatskirtas nuo proto; ši šviesa regi daiktus tiek moksliškai (arba filosofiškai), tiek ir vaizduotėje (arba subkreatyviai) ir teigia, kad jie geri – nes gražūs. Saulės (ar mėnulio) šviesa kyla vien tik iš Medžių po to, kai juos suteršė Blogis.

vieni kitus; šitai kartu su piktavališka priesaika lydi visus tolesnius jų žygdarbius, gimdo išdavystes ir žlugdo pergales. „Silmariljonas“ – tai ištremtųjų elfų karo su Priešu istorija, jos įvykiai klostosi pasaulio šiaurės vakaruose (Vidužemyje). Sakmės pasakoja apie daugelį pergalių ir tragedijų, tačiau viskas baigiasi katastrofa, išnyksta senovės pasaulis, nutrūksta ilgas Pirmasis amžius. Brangakmenius pavyksta atgauti (galų gale įsikišus dievams), tačiau jie amžinai prapuola – vienas jūroje, kitas – žemės gelmėse, trečias virsta žvaigžde danguje. Legendariumas baigiasi pasaulio pabaigos vizija po galutinio lemiamo mūšio – viskas griūva, pavidalai kinta, atkovojami Silmarilai ir „iki saulės buvusi šviesa“; šis regėjimas, mano manymu, artimiausias norvegiškajai Ragnaroko vizijai, nors yra iš esmės kitoks.

Kitos sakmės ne tokios mitiškos, labiau primena romantiškus pasakojimus, ir čia į įvykius įsiterpia žmonės. Dažniausiai tai „gerieji“ žmonės – giminės ir jų galvos, – nesutinkantys tarnauti Blogiui, tad, atsklidus gandams apie vakarų dievus ir didžiuosius elfus, traukiantys vakarų pusėn ir čia susiduriantys su ištremtaisiais elfais pačiame jų karo įkarštyje. Įvykiuose dalyvauja daugiausia žmonės iš trijų genčių, vedamų Žmonių Tėvų. Tų genčių vadai tampa elfų valdovų sąjungininkais. Žmonių ir elfų ryšys jau pranašauja vėlesnių amžių istorijos vingius, ir nuolat skamba mintis, kad šių laikų žmonių gyslomis teka ir šiek tiek iš elfų paveldėto „kraujo“, todėl žmonių menas ir poezija didžia dalimi priklauso nuo šio paveldo ar bent jau yra gerokai jo veikiami*. Randame dvi mirtingųjų ir elfų santuokas – abi jos vėliau susilieja Earendilo giminėje, kuriai atstovauja Pusiau Elfas Elrondas, pasirodantis visuose pasakojimuose, net ir „Hobite“. Svarbiausioji ir labiausiai išplėtota „Silmariljono“ istorija – tai pasakojimas apie Bereną ir

* Žinoma, iš tiesų tai tėra ženklas, kad mano elfai tik atspindi ar išreiškia tam tikrą žmogiškosios prigimties dalį, tačiau apie legendas taip samprotauti nedera.

Elfų Mergelę Lučieną. Čia pirmą kartą greta kitų dalykų randame motyvą (kuris vėliau istorijose apie hobitus taps dominuojančiu), kad didžiuosius istorijos virsmus – „pasaulio ratus“ – į priekį dažnai stumia ne valdovai ir karaliai ir net ne dievai, bet, regis, visai nežinomi ir silpni padarai; jų įtaką lemia slaptoji gyvenimo kūryba, ta dalis, kuri lieka nepasiekiama bet kokiai išminčiai, išskyrus Vieną, ir prasiskleidžianti Dievo Vaikams įsibraunant į Dramą. Štai mirtingajam atskalūnui Berenui pavyksta (padedant Lučienai, paprastai mergelei, nors ir iš karališkos elfų giminės) tai, ko nepajėgė atlikti nei karžygiai, nei ištisos kariuomenės: jis prasiskverbia į Priešo tvirtovę ir iš geležinės karūnos išplėšia vieną iš Silmarilų. Taip jis laimi Lučienos ranką, ir sudaroma pirmoji mirtingojo ir elfės santuoka.

Pati istorija (mano galva, graži ir įtaigi) yra romantiška herojinė pasaka, jai suvokti reikia tik labai apytikriai žinoti visą panoramą. Bet drauge tai ir esminė viso ciklo grandis, kuri prarastų visavertę prasmę, jeigu išimtume ją iš konteksto. Juk atkovotas Silmarilas – didi pergalė – tiesia kelią į katastrofą. Ima veikti Feanoro sūnų priesaika, ir godus troškimas gauti Silmarilą galų gale visas elfų karalystes paverčia griuvėsiais.

Yra ir daugiau panašiai išplėtotų ir taip pat nepriklausomų pasakojimų, tačiau susijusių su bendrąja istorija. Tai ir „Hurino vaikai“, tragiška sakmė apie Turiną Turambarą ir jo seserį Ninielę, kurios pagrindinis veikėjas yra Turinas: tai herojus, apie kurį galima būtų sakyti (yra žmonių, mėgstančių tokio pobūdžio kalbas, nors jos ir nėra itin naudingos), esą jis turi Sigurdo Volsungo, Edipo ir suomių Kulervo bruožų. Tai ir „Gondolino pragaištis“, pasakojantis apie svarbiausiąją elfų tvirtovę. Ir sakmė, tiksliau – sakmės, apie Klajoklį Earendilą. Jis svarbus kaip personažas, užbaigiantis „Silmariljoną“, kurio palikuonys susieja šias legendas su vėlesniųjų amžių sakmėmis ir tampa jų veikėjais. Earendilas priklauso abiem gentims – elfams ir žmonėms, ir jo uždavinys – atrasti kelią per jūrą atgal į Dievų žemę, būti pasiuntiniu,

kuris įtikintų dievus vėl prisiminti ištremtuosius, pasigailėti jų ir išgelbėti nuo Priešo. Jo žmona Elvinga kilusi iš Lučienos ir vis dar saugo Silmarilą. Tačiau prakeikimas tebegalioja, ir Earendilo namus sugriauna Feanoro sūnūs. Bet šitaip viskas išsisprendžia: Elvinga, gelbėdama brangakmenį, puola į jūrą ir sutinka Earendilą; padedami stebuklingojo akmens galios, jie pagaliau atkeliauja į Valinorą ir pasiekia savo tikslą, nors ir brangiai už tai sumokėję – jiems amžinai uždrausta grįžti ir gyventi su elfais ar žmonėmis. Dievai vėl imasi veikti, iš vakarų ateina didi galia, ir Priešo tvirtovė sugriaunama, jis pats išmetamas iš pasaulio į Tuštumą ir daugiau niekada nepasirodys kūnišku pavidalu. Iš geležinės karūnos išimami du likę Silmarilai, bet tuoj pat prarandami. Paklusdami savo priesaikai, juos pagrobia du likę gyvi Feanoro sūnūs, ir brangakmeniai abu sunaikina, o patys prasmenga jūros bangose ir žemės gelmėse. Paskutiniuoju Silmarilu papuoštas Earendilo laivas iškeliamas į dangų kaip ryškiausia žvaigždė. Taip baigiasi „Silmariljonas“ ir Pirmojo amžiaus sakmės.

Kitas ciklas pasakoja (arba turėtų pasakoti) apie Antrąjį amžių. Tačiau Žemėje tai – tamsos amžius, ir apie jo ne itin dėmesio vertą istoriją dėstoma nedaug. Per didžiulius mūšius su Pirmuoju priešu žemės liko apleistos ir skurdžios, vakarų Viduržemis virto dykra. Sužinome, kad ištremtiesiems elfams liepta ar bent jau griežtai patarta grįžti į vakarus ir ten taikiai gyventi. Jiems nebeleista nuolat įsikurti Valinore, o tik Eresėjoje, Vienišojoje saloje, iš kur buvo matyti Palaimintasis kraštas. Trys žmonių gentys buvo apdovanotos už narsą ir ištikimą sąjungą – jos apsigyvena toliausiai į vakarus iš visų mirtingųjų, didžiulėje saloje – Numenore, kuris primena Atlantidą. Mirtingumo – Dievo skirtos lemties ar malonės – mažesnės dievybės, žinoma, negali pakeisti, tačiau Numenoro žmonės gyvena labai ilgai. Jie susėda į laivus, išplaukia iš Viduržemio ir įkuria didžią jūrininkų karalystę ten, kur tolumoje dar gali įžiūrėti Eresėją (bet ne Valinorą). Atgal į

vakarus iškeliauja ir dauguma didžiųjų elfų. Tačiau ne visi. Kai kurie numenoriečių giminaičiai pasilieka netoli jūros kranto esančiame krašte. Dalis tremtinių taip ir negrįš ar atidėlios žygį atgal (nes nemirtingiesiems kelias į vakarus visada atviras, Pilkajame uoste jų kasdien laukia laivai, pasirengę išplaukti amžiams). Be to, liko nepražuvusių ir orkų (goblinų) bei kitų Pirmojo priešo užveistų siaubūnų. Ir dar yra Sauronas. „Silmariljone" ir Pirmojo amžiaus sakmėse Sauronas buvo Valinoro būtybė, persimetanti tarnauti Priešui ir tampanti jo vyriausiuoju karvedžiu ir tarnu. Kai Pirmasis priešas negailestingai sutriuškinamas, baimės apimtas Sauronas atgailauja, bet galų gale nepasielgia kaip lieptas ir negrįžta pasiduoti dievų valiai. Jis delsia Vidužemyje. Teisindamasis garbingomis priežastimis (atstatyti ir atgaivinti nualintą, „dievų užmirštą" Vidužemį), jis iš lėto virsta nauju Blogio įsikūnijimu, padaru, kuris geidžia Visagalybės, todėl labiau nei bet kada dega neapykanta (ypač dievams ir elfams). Per visą sutemų apimtą Antrąjį amžių Vidužemio rytuose auga Šešėlis, vis labiau skleidžiantis savo valdžią tarp žmonių, kurių, mažėjant elfų, skaičius vis gausėja. Tad išryškėja trys pagrindinės temos: vengiantys kelionės ir tebegaištantys Vidužemyje elfai, Sauronas, išaugantis iki naujojo Tamsiojo Valdovo, žmonių dievo ir šeimininko, Numenoras, arba Atlantida. Jas metraščių stiliumi dėsto dvi sakmės, arba pasakojimai – „Galios Žiedai" ir „Numenoro žlugimas". Abi labai svarbios „Hobito" ir vėlesnių įvykių kontekstui.

Pirmojoje regime tarsi antrąjį elfų nuopuolį ar bent jau „klaidą". Iš esmės nieko bloga, kad jie delsė elgtis, kaip jiems buvo patarta. Tačiau jie norėjo, kad ir vilkas būtų sotus, ir avis sveika. Troško taikos, palaimos ir nuostabių prisiminimų apie vakarus, bet drauge siekė likti paprastame krašte, kur aplink juos gyvenantys laukiniai elfai, nykštukai ir žmonės teiktų jiems, kaip aukštesnėms būtybėms, daugiau pagarbos, negu būtų įmanoma sulaukti atsidūrus Valinoro hierarchijos apačioje. Todėl jiems nuolat nedavė ramybės visa, kas galėjo „išblankti" – šitaip jiems buvo įpras-

ta suvokti laiko nešamus pokyčius (nulemtus visuotinio laiko dėsnio). Jie tapo liūdni, jų menas, galima sakyti, liko senoviškas, didžiuma pastangų krypo į savotišką konservavimą, saugantis užmiršimo ar išnykimo, nors jie vis dėlto išlaikė ir senąjį genties tikslą – gražinti žemę, gydyti jos skaudulius. Išgirstame apie delsiančiųjų karalystę, valdomą Gilgalado, pačiame šiaurės vakarų pakraštyje, senųjų „Silmariljono" žemių likučiuose, taip pat apie kitas gyvenamas vietas – Imladrisą (Rivendelą) netoli Elrondo; puikus kraštas gyvuoja prie Eregiono vakarinėje Ūkanotųjų kalnų papėdėje, greta Morijos kasyklų, svarbiausios Antrojo amžiaus nykštukų šalies. Ten pirmą ir vienintelį kartą gimė draugystė tarp tų, kurie paprastai žiūri vieni į kitus priešiškai (elfų ir nykštukų), tad kalvystė pasiekė didžiausią tobulumą. Tačiau daugelis elfų nevengė klausytis Saurono. Tais ankstyvais laikais jis dar elgėsi gana garbingai, jo ir elfų tikslai atrodė iš dalies panašūs: atgaivinti nusiaubtas žemes. Sauronas aptiko elfų silpnąją vietą – iškėlė mintį, kad, padėdami vieni kitiems, jie gali vakarų Viduržemį padaryti tokį pat puikų kaip Valinoras. Iš tiesų tai buvo užslėptas puolimas prieš dievus, kurstymas pamėginti ir sukurti atskirą nepriklausomą rojų. Gilgaladas atmetė visas tokias užmačias, taip pat pasielgė ir Elrondas. Tačiau Eregione užvirė didis darbas, ir elfai arčiau nei bet kada atsidūrė ties riba, kur juos valdytų kerai ir pikti kėslai. Pasitelkę Saurono išmanymą, jie pagamino Galios Žiedus (visose sakmėse žodis „galia" yra grėsmingas ir lemiantis bloga, išskyrus tuos atvejus, kai susijęs su dievais).

Visų pagamintų žiedų svarbiausioji savybė buvo galia stabdyti ar lėtinti nykimą (kitais žodžiais, pokytį, kuris suvokiamas kaip nepageidautinas), išsaugoti tai, kas mylima ar geidžiama, arba šito regimybę – tai daugiau ar mažiau elfams būdingas motyvas. Tačiau žiedai dar stiprino jų turėtojo įgimtas galias – šis tikslas buvo pavojingai artimas burtams ir galėjo nesunkiai virsti piktavališku geismu viešpatauti. Pagaliau jie turėjo ir kitų galių, tiesiogiai susijusių su Sauronu („burtininku" – taip jis vadinamas „Hobito"

puslapiuose, kai meta blyškų šešėlį ir skelbia pranašystes): materialų kūną padarydavo neregimą, leisdavo regėti nematomojo pasaulio daiktus.

Eregiono elfai, pasiremdami beveik vien savo vaizduote, pagamino Tris neapsakomo grožio ir galios Žiedus ir skyrė juos grožiui išsaugoti. Jie visiškai neketino suteikti jam galios leisti matyti tai, kas neregima. Bet Sauronas savo Juodojoje žemėje, požeminiame žaizdre, slapta nukalė dar vieną žiedą – Vyriausiąjį – Žiedų Žiedą, turintį visų kitų galias ir galintį juos valdyti, tad jo nešiotojui buvo prieinamos mintys tų, kurie naudoja menkesniuosius žiedus. Vyriausiojo Žiedo turėtojas galėjo pakreipti ar pakeisti jų veiksmus ir galų gale juos visiškai pavergti. Bet Sauronas neįvertino elfų išminties ir jautriausių pojūčių. Tą pačią akimirką, kai jis įgijo savo Žiedą, elfai šitai pajuto, suvokė jo slaptą kėslą ir išsigando. Jie paslėpė savuosius Tris Žiedus taip, kad net Sauronas niekada neįstengė jų rasti, ir Žiedai liko nesuteršti. Kitus elfai mėgino sunaikinti.

Tarp Saurono ir elfų kilo karas, dar labiau suniokojęs Viduržemį, ypač vakaruose. Eregionas buvo užgrobtas ir sunaikintas, Sauronui atiteko daugelis Galios Žiedų. Juos, siekdamas galutinai sugadinti ir užvaldyti, dalijo tiems, kurie sutiko imti (iš godumo ir pasipūtimo). Šitai paaiškina „senoviškas“ eilutes, tapusias „Žiedų valdovo“ leitmotyvu:

Taip Žiedai padalinti pasauly:
Trys – elfų karaliams po Žemės dangum,
Septyni – nykštukams po skliautais akmens,
Devyni – mirt pasmerktiesiems žmonėms,
Vienas – Valdovui Tamsiajam, kuris
Sėdi soste šešėlių Mordoro juodam.

Tad Sauronui paklūsta beveik visas Viduržemis. Elfai išsilaikė slaptose vietose (kurios kol kas nerastos). Vakaruose, prie pačių

tolimiausių krantų, kur įsikūrę Laivų uostai, netvirtai gyvuoja paskutinė elfų karalystė, valdoma Gilgalado. Earendilo sūnus Pusiau Elfas Elrondas turi savotišką užburtą šventovę Imladrise (arba Rivendele) prie pat vakarinių žemių rytinio pakraščio*. Tačiau Sauronas valdo vis gausėjančius žmonių būrius; šie žmonės nėra turėję sąlyčio su elfais ir per juos su tikraisiais, nuopuoliu nesusiteršusiais valarais ir dievais. Jis tvarko vis besiplečiančią imperiją iš didžiulio juodo Barad Duro bokšto Mordore, netoli nuo Ugnies kalno, turėdamas Vyriausiąjį Žiedą.

Tačiau, siekdamas tokios galybės, Sauronas priverstas perleisti Vyriausiajam Žiedui didžiąją dalį savosios įgimtos galios (tai dažnas ir labai reikšmingas mitų ir pasakų motyvas). Kol Sauronas nešiojo Žiedą, jo galia žemėje stiprėjo. Ir net jam Žiedų Žiedą nusimovus, ta galia likdavo egzistuoti, išsaugodama ryšį su juo pačiu: tad Saurono „nesumažėdavo". Su viena sąlyga – jeigu kas kitas nepagrobia žiedo ir jo nepasisavina. Jeigu taip nutiktų, naujasis savininkas galėtų mesti Sauronui iššūkį, gauti savo valion visa, ką šis sužinojo ar padarė nuo pat Žiedų Žiedo atsiradimo akimirkos, kitaip tariant, nuversti Sauroną ir užimti jo vietą. Tai buvo labai svarbi silpnybė, kurią pats Sauronas sukūrė, stengdamasis (dažniausiai nesėkmingai) pavergti elfus ir trokšdamas valdyti savo tarnų protą ir valią. Kita silpnybė reiškė, kad jeigu Žiedų Žiedo nebeliktų, jeigu jo materialus pavidalas išnyktų, tai išsisklaidytų ir jo galia, o paties Saurono būtis susitrauktų beveik iki nebūties, sumenktų iki šešėlio, ne daugiau nei prisiminimo apie piktąją galią. Tačiau apie tai jis nemąstė ir tokios pabaigos nesibaimi-

* Elrondas visur simbolizuoja senąją išmintį, ir jo gentis atstovauja Žiniai – su gilia pagarba saugomam atminimui viso to, kas yra gera, išmintinga ir gražu. Tai ne *veiksmas*, o *apmąstymas*. Tad šią vietą aplanko visi besirengiantys į žygius ar „nuotykius". Ji gali būti pakeliui (kaip „Hobite"), tačiau iš tenai galbūt reikės keliauti visiškai netikėta kryptimi. Todėl „Žiedų valdove" herojus nuo besiartinančios blogio grėsmės atbėga gelbėtis pas Elrondą, bet neišvengiamai išvyksta nauja kryptimi: žengia pasitikti blogio prie pačių jo ištakų.

no. Joks kalvis nebūtų pajėgęs sunaikinti to Žiedo, nebent savo amatu prilygtų paties Saurono meistrystei. Jokioje liepsnoje Žiedų Žiedas negalėjo sudegti, išskyrus tik niekada negęstančią ugnį žemės gelmėse, bet Mordore ši buvo nepasiekiama. Be to, Žiede glūdintis galios troškimas buvo toks stiprus, kad jam paklusdavo kiekvienas mėginęs jį naudoti. Jokia valia (net ir paties Saurono) neturėjo tiek jėgos, kad įstengtų jį sulaužyti, išmesti ar tiesiog jo nepaisyti. Taip manė Sauronas. Šiaip ar taip, Žiedų Žiedą jis mūvėjo ant piršto.

Tad slenka Antrasis amžius, ir Vidužemyje regime augant didžią karalystę ir piktos valios valdomą teokratiją (nes savo vergams Sauronas yra drauge ir dievas). Vakaruose – nors iš tiesų šios sakmės smulkiau pasakoja tik apie šiaurės vakarus – elfai tūno nepatikimą prieglobstį teikiančiose slėptuvėse; tuose kraštuose gyvenantys žmonės nedaug mato ir žino, todėl dar tebėra beveik nesugadinti. Geresnieji, aukštesnės kilmės žmonės – tai iš esmės tos pačios gentys, kurių dalis iškeliavo į Numenorą, bet jų dabartinis gyvenimas – paprastos, „homeriškos“, patriarchališkos giminės būtis.

Tuo tarpu Numenoras vis gausina savo turtus, išmintį ir šlovę, jį valdo didžios, ilgai valdančios karalių dinastijos, kilusios iš Elroso, Earendilo sūnaus ir Elrondo brolio. „Numenoro žlugimas“, Antrasis žmogaus nuopuolis (arba Prikeltasis, bet tebemirtingas žmogus), atneša katastrofišką atomazgą – baigiasi ne tik Antrasis amžius, bet ir visas pirmapradis Senasis pasaulis, kuriame klostosi legendų įvykiai (jis suvokiamas kaip plokščias ir turintis ribas). Paskui prasideda Trečiasis, arba Sutemų, amžius, *Medium Aevum*, pirmasis nuo tada, kai pasaulis suskilo ir pasikeitė; ir paskutinis, kai tebegyvuoja regimų, visiškai kūniškų elfų valdos; taip pat paskutinis, kuriame blogis įgyja vieną dominuojantį materialų pavidalą.

Žlugimą iš dalies lemia vidinis žmonių silpnumas, atsiradęs, jei taip norite, dėl pirmojo nuopuolio (šiose sakmėse jis neatsi-

spindi) – žmonės atgailavo dėl jo, tačiau ta žaizda iki galo neužgijo. Žmonėms žemėje atlygis pavojingesnis negu bausmė! Klastingasis Sauronas, pasinaudodamas šiuo silpnumu, sugeba pasiekti pragaištį. Centrinė šios sakmės tema – riba, draudimas (pasakojime apie žmones tai, manau, yra neišvengiama).

Numenoriečiai gyvena, toli ties horizontu matydami rytinį nemirtingųjų žemės pakraštį – Eresėją; jie vieninteliai žmonės, gebantys kalbėti elfiškai (tos kalbos jie išmoko Didžiosios sąjungos laikais), tad nuolat palaiko ryšius su savo senovės amžių draugais ir sąjungininkais tiek Eresėjos palaimoje, tiek ir Gilgalado karalystėje ant Vidužemio krantų. Ir išvaizda, ir net proto galia jie priartėjo prie elfų, tapo tokie panašūs, kad net sunku atskirti, tačiau liko mirtingi, tegu ir apdovanoti trigubai ar net dar ilgesniu gyvenimu. Jų atlygis yra ir jų pražūtis, arba gundymo būdas. Ilgas gyvenimas leidžia puoselėti meną ir išmintį, tačiau subrandina savininkišką požiūrį į šiuos dalykus, tad kyla noras turėti dar daugiau laiko jais džiaugtis. Dievai šitai iš dalies numatė, todėl nuo pat pradžių skyrė numenoriečiams draudimą: jie niekada negali plaukti nei į Eresėją, nei į vakarus, kur nebesimatytų jų žemės. Kitomis kryptimis jie galėjo keliauti kaip tinkami. Jiems draudžiama žengti ant nemirtingųjų žemės, kad nesusižavėtų nemirtingumu (savame pasaulyje) – tai prieštaravo jų įstatymui, ypatingajai Iluvataro (Dievo) skirtai lemčiai ar malonei, o ir jų prigimtis šito iš esmės nebūtų ištvėrusi*.

Numenoro žmonės netenka malonės trimis žingsniais. Iš pradžių jie ramūs, nuolankūs ir taip elgiasi savo noru, laisvai, tačiau ne iki galo suprasdami šito prasmę. Vėliau jie ilgą laiką paklūsta

* Vyrauja požiūris (tai akivaizdu ir vėliau, kalbant apie hobitus, tam tikrą laiką valdančius Žiedą), kad kiekviena „rūšis" turi savo natūralią gyvenimo trukmę, atitinkančią jos biologinę ir dvasinę prigimtį. Iš tiesų tos trukmės neįmanoma *išplėsti* nei kiekybės, nei kokybės atžvilgiu. Todėl mėginti pratęsti gyvenimo laiką – tarsi vis plonyn tempti vielą ar „vis ploniau tepti sviestą", t. y. patirti nepakeliamą kančią.

nenoromis, bet vis atviriau murmėdami. Galų gale jie sukyla, ir atsiranda nesantaika tarp drauge su karalium maištaujančių žmonių ir saujelės persekiojamų Ištikimųjų.

Pradiniu laikotarpiu, būdami taikingi ir romūs, žmonės savo drąsą išmėgina kelionėse po jūrą. Jie – Earendilo palikuonys, tad tampa puikiais jūrininkais; jiems uždrausta keliauti į vakarus, bet jie plaukioja po tolimiausius kraštus šiaurėje, pietuose ir rytuose. Dažniausiai jie traukia prie vakarinių Vidužemio krantų, ten padeda elfams ir žmonėms kautis su Sauronu, užsitraukdami jo amžiną neapykantą. Tais laikais jie susidurdavo su laukiniais žmonėmis ir šiems atrodydavo vos ne dieviški geradariai, kurie atvyksta, įteikia puikių meno ir išminties dovanų ir vėl iškeliauja, sau iš paskos palikdami daug legendų apie karalius ir dievus iš saulėlydžio šalies.

Antruoju laikotarpiu, kai vyrauja išdidumas, šlovė ir nepasitenkinimas draudimu, jie labiau siekia gerovės negu palaimos. Troškimas pabėgti nuo mirties skatina garbinti mirusius, tad kapus ir paminklus jie kaip įmanydami puošia ir apipila prabanga. Jie kuria gyvenvietes prie vakarinių krantų, tačiau paverčia jas tvirtovėmis ar valdovų būstinėmis, kur kaupiami turtai; numenoriečiai tampa mokesčių rinkėjais, savo didžiuliais laivais gabena per jūrą vis daugiau gėrybių. Numenoriečiai ima kalti ginklus, gaminti karo įrenginius.

Šis laikotarpis baigiasi ir paskutinis prasideda į sostą žengiant tryliktajam* Elroso giminės karaliui Tar-Kalionui Auksiniam, galingiausiam ir išdidžiausiam iš visų karalių. Sužinojęs, kad Sauronas pasivadino Karalių karalium ir Pasaulio valdovu, jis ryžtasi nuversti „apsišaukėlį“. Su visa galia ir didybe jis vyksta į Vidužemį; jo kariuomenė tokia milžiniška, numenoriečiai tokie

* [Kai šis laiškas buvo rašomas, Numenoro valdovų istorija dar tebeturėjo pradinį pavidalą, ir Tar-Kalionas (Ar-Farazonas) ten buvo tryliktas, o ne dvidešimt penktas, kaip vėliau.]

grėsmingi savo šlovės viršūnėje, kad Saurono tarnai nedrįsta stoti prieš juos. Sauronas nusižemina, reiškia nuolankumą ir pagarbą Tar-Kalionui; Sauroną kaip įkaitą ir belaisvį išgabena į Numenorą. Tačiau ten jis gudrumu ir klasta sparčiai iškyla nuo tarno iki vyriausiojo karaliaus patarėjo, melais į savo pusę patraukdamas ir karalių, ir daugumą didžiūnų bei žmonių. Sauronas neigia esant Dievą, aiškina, kad Vienintelis – tai pavydžių valarų iš vakarų prasimanymas, šitaip jis skelbia tai, ko trokšta patys numenoriečiai. Vyriausiasis dievas gyvena Tuštumoje, jis galų gale laimės ir tuščioje erdvėje sukurs beribes žemes savo tarnams. Draudimas tesąs melagingas ir baimės skatinamas būdas atgrasyti žmonių karalius, kad jie nemėgintų užgrobti amžino gyvenimo ir netaptų valarų varžovais.

Gimsta naujas, Tamsą garbinantis tikėjimas, jo šventovei vadovauja Sauronas. Ištikimieji persekiojami ir aukojami šiam tikėjimui. Savąją piktadarybę numenoriečiai atneša ir į Viduržemį, ten viešpatauja žiauriai ir nedorai, remdamiesi juodąja magija, žudydami ir kankindami žmones; senąsias legendas užgožia tamsios siaubo kupinos sakmės. Tačiau šiaurės vakaruose įvykiai klostosi kitaip; elfų dėka tenai atkeliaus tik Ištikimieji, likę elfų draugais. Gerųjų numenoriečių svarbiausias uostas įsikūręs prie didžiosios Anduino upės žiočių. Iš ten aukštyn palei upę ir jos krantus iki pat Gilgalado žemių sklinda ankstesnė geroji Numenoro dvasia, plėtojasi bendroji kalba.

Bet pagaliau Sauronui pavyksta įgyvendinti savo užmačias. Tar-Kalionas pajunta artėjant senatvę ir mirtį; jis paklauso paskutinio Saurono raginimo. Pastatęs laivyną, didžiausią iš visų kada nors buvusių, jis suka laivus į vakarus, sulaužydamas draudimą ir ketindamas mūšiu iš dievų atimti „amžiną gyvenimą pasaulio ratuose“. Išvydę tokį maištą, siaubingą beprotybę ir šventvagystę, taip pat regėdami ir tikrą pavojų (juk Saurono vedami numenoriečiai galėjo nuniokoti ir patį Valinorą), valarai atsisakė jiems suteiktų galių ir kreipėsi į Dievą; iš jo rankų gavo leidimą ir galias

susidoroti su tokia padėtimi. Senasis pasaulis griūva ir keičiasi. Jūroje atsiveria bedugnė, joje prasmenga Tar-Kalionas ir visas jo laivynas. Numenoras atsiduria prie prarajos krašto ir su visa savo šlove amžinai nugarma į gelmes. Nuo tada žemėje nebelieka jokių ženklų, kurie rodytų gyvenant dieviškas ar nemirtingas būtybes. Valinoras (arba rojus) ir net Eresėja dingsta iš žemės, apie juos pasakoja tik atmintis. Žmonės dabar gali kada panorėję plaukti į vakarus kuo toliausiai ir vis dėlto, niekaip nepasiekę Valinoro ar Palaimintosios žemės, grįžta vėl į rytus, taigi atgal; nes pasaulis yra apvalus, baigtinis, iš jo rato išeiti neįmanoma, nebent padedant mirčiai. Tik nemirtingieji – delsiantieji elfai – dar gali, pavargę nuo pasaulio rato, sėsti į laivą, išplaukti tiesiai į senuosius, arba tikruosius, vakarus ir ramiai gyventi.

Tad Antrojo amžiaus pabaiga atneša visuotinę katastrofą, tačiau tai dar ne viskas. Yra ir išsigelbėjusių: Elendilas Gražusis, Ištikimųjų vyriausiasis (jo vardas reiškia „elfų draugas“), jo sūnūs Isilduras ir Anarionas. Elendilas, Nojų primenantis veikėjas, neprisidėjo prie maišto, rytinėje Numenoro pakrantėje saugojo laivus su įgulomis ir kelionei būtinomis atsargomis; iš vakarų atslenkant visa šluojančiai rūstybės audrai, jis bėga; jį aukštai iškelia šėlstančios bangos, nešančios pražūtį vakarų Viduržemiui. Jūra išmeta Elendilą ir jo gentainius lyg tremtinius į svetimą krantą. Ten jie įkuria numenoriečių karalystes – Arnorą šiaurėje, netoli nuo Gilgalado krašto, ir Gondorą prie Anduino žiočių toliau į pietus. Sauronas, būdamas nemirtingas, vargais negalais išsprūsta iš Numenoro griuvėsių ir grįžta į Mordorą, kur po tam tikro laiko jau pasijunta pakankamai stiprus mesti iššūkį Numenoro tremtiniams.

Antrojo amžiaus pabaigą žymi Paskutinioji sąjunga (tarp elfų ir žmonių) ir didžioji Mordoro apgultis. Ji baigiasi Saurono nuvertimu, sunaikinamas antrasis regimas blogio įsikūnijimas. Tačiau už tai tenka brangiai mokėti, be to, nutinka viena baisi klaida. Žudydami Sauroną, žūsta ir Gilgaladas su Elendilu. Elendilo

sūnus Isilduras nurėžia Žiedą nuo Saurono rankos, ir Saurono galia pranyksta, o dvasia slepiasi šešėliuose. Bet blogis jau veikia. Isilduras paskelbia, kad Žiedas – „atminas už mano tėvą“ – yra jo nuosavybė, ir atsisako mesti jį į Ugnį. Isilduras nužygiuoja tolyn, tačiau paskęsta Didžiojoje upėje, ir Žiedas dingsta, niekas apie jį daugiau nieko nebegirdi. Bet Žiedas neišnyko, jo galiomis pastatytas Juodasis bokštas tebestovi, nors tuščias, bet nesunaikintas. Taip baigiasi Antrasis amžius Numenoro žemėse ir paskutinėje didžiųjų elfų karalystėje.

Ainulindalė

Ainurų Muzika

Iš pat pradžių buvo Eru, Vienintelis, Ardoje vadinamas Iluvataru. Jis pirmiausia sukūrė ainurus, Šventuosius, jie kilo iš jo minčių ir buvo šalia Eru, kai dar nieko daugiau nebuvo. Ir Eru jiems bylojo pasakodamas, kokia turi būti muzika. Jie giedojo jam, ir Eru džiaugėsi. Tačiau jie ilgai giedojo po vieną ar tik keliese kartu, kiti klausė; nes kiekvienas suvokė tik tą Iluvataro proto dalį, iš kurios buvo kilęs, o kitus brolius suprasti jie mokėsi labai lėtai. Bet nuolat klausydami jie vis giliau suvokė vienas kitą, ir jų balsai aidėjo vis darniau ir skambiau.

Kartą Iluvataras sušaukė visus ainurus ir paskelbė didžią muzikos mintį, perteikė jiems reikšmingesnius ir nuostabesnius dalykus, negu iki šiol buvo atskleidęs. Didinga tos muzikos pradžia ir įstabaus grožio pabaiga ainurus priblokė, jie nulenkė galvas prieš Iluvatarą ir tylėjo.

Tuomet Iluvataras tarė:

– Štai teikiu jums mintį ir noriu, kad visi drauge ją įkūnytumėte kaip Didžiąją muziką. Apdovanojau jus nemariąja ugnimi, tad parodykite savo galias puošdami šią mintį, kiekvienas savomis mintimis ir būdais, ir savo nuožiūra. Aš tačiau sėdėsiu ir klausysiuos, ir džiaugsiuosi, kad per jus giesmėje gimsta didis grožis.

Ainurų balsai, prilygdami arfoms ir liutnioms, triūboms ir trimitams, smuikams ir vargonams, aidėdami tarsi nesuskaitomi chorai, pradėjo kiekvienas savaip austi Iluvataro mintį į didžią muziką. Iš begalinių, į harmoniją susipinančių melodijų kilo skambesys, peraugantis klausą, aidintis iki gelmių ir aukštybių, visa Iluvataro buveinė prisipildė garsų, muzika ir jos aidas nusklido į Tuštumą, ir ji tapo nebe tuščia. Niekada daugiau ainurams nepavyko sukurti panašios muzikos, nors pasakyta, kad pasaulio dienų pabaigoje ainurų ir Iluvataro Vaikų chorai sukurs dar didingesnę. Tada Iluvataro mintys skambės teisingai, vos ištartos įkūnys Būtį, nes visi iki galo suvoks jo siekius kiekvieno atžvilgiu, visi iki galo supras vienas kitą, ir Iluvataras kaip savo gilaus pasitenkinimo ženklą suteiks jų protui slaptos ugnies.

Tačiau dabar Iluvataras sėdėjo klausydamasis, ir jam ilgai atrodė, kad muzika puiki, be jokių priekaištų. Jai besiplėtojant, Melkorui dingtelėjo įpinti savo įsivaizduojamų dalykų, kurie nederėjo su Iluvataro mintimi; mat Melkoras siekė šitaip padidinti savosios dalies jėgą ir puikumą. Iš visų ainurų Melkoras buvo apdovanotas didžiausiu išmanymu ir galia, nors turėjo ir visa tai, ką gavo jo broliai. Dažnai jis vienas keliaudavo į Tuštumą ieškodamas Amžinosios ugnies, nes jam kilo troškimas papildyti Būtį tuo, kas sava, kas yra jo paties. Melkorui regėjosi, kad Iluvataras nemąsto apie Tuštumą, tad nekantravo pats jos imtis, tik vis nerado Ugnies, nes ji priklausė Iluvatarui. Tačiau vienatvėje jam gimė savų minčių, kitokių nei jo brolių.

Kai kurias iš tų minčių jis dabar audė į savo muziką, ir tučtuojau aplink jį radosi sumaištis, daugelis giedančių šalia suglumo, jų mintys vis labiau painiojosi, muzika trūkčiojo. Kiti ėmė derinti savo giesmę prie Melkoro, o ne prie anksčiau turėtos minties. Melkoro keliama sumaištis vis plėtėsi, ir anksčiau skambėjusios melodijos skendo sūkuriais virstančių garsų jūroje. Tačiau Iluvataras sėdėjo ir klausėsi, kol aplink jo sostą įsisiautėjo tokia audra,

lyg juodi vandenys, genami beribės ir nenumaldomos rūstybės, būtų pakilę į kovą vieni su kitais.

Tada Iluvataras atsistojo, ir ainurai suvokė, kad jis šypsosi. Jis pakėlė kairę ranką, ir audros šėlsme suskambo nauja tema, panaši, bet vis dėlto kitokia negu ankstesnioji. Ji vis augo, skleidėsi naujas grožis. Tačiau stiprėjo ir Melkoro sumaištis, ji varžėsi su naująja muzika, garsų kovos triukšmas ūžė vis smarkiau. Pagaliau daugelis ainurų sutriko ir nutilo, tad Melkoras nugalėjo. Tada vėl atsistojo Iluvataras, ir ainurai pajuto, kad jo žvilgsnis rūstus. Iluvataras pakėlė dešinę ranką, ir štai – sąmyšyje pasigirdo trečioji tema, skambanti visai kitaip. Iš pradžių ji atrodė švelni ir maloni, tarsi dailūs garsai ribuliuotų melodingomis pynėmis, bet jos sustabdyti nebuvo įmanoma, joje aidėjo ir galia, ir gelmė. Tad atrodė, kad aplink Iluvataro kėslą tuo pat metu gimsta ir plėtojasi dvi be galo skirtingos muzikos. Viena buvo gili, plati ir graži, tačiau lėta, sumišusi su neaprėpiamu liūdesiu, labiausiai ir lemiančiu jos grožį. Kita jau atrado savąją darną, bet dundėjo garsiai ir tuščiai, vis kartodamasi; maža joje tebuvo harmonijos, daugiau rėksmingo vienodumo, lyg būrys trimitų pūstų tas pačias kelias natas. Ir ji stengėsi užgožti pirmąją muziką balso stiprumu, tačiau atrodė, kad jos skambesniąsias gaidas toji perima ir įaudžia į savąjį iškilmingą garsų raštą.

Tokio kivirčo įkarštyje, jau ėmus drebėti Iluvataro būsto skliautams, virpesiams nusklidus tenai, kur iki šiol tvyrojo netrikdoma tyla, Iluvataras pakilo trečią kartą, ir jo veidas buvo baisus. Jis iškėlė abi rankas, ir stojo akimirka, gilesnė už bedugnę, aukštesnė už dangų, persmelkianti lyg šviesa iš Iluvataro akių, ir muzika nutrūko.

Iluvataras prabilo ir tarė:

– Ainurai galingi, tarp jų galingiausias – Melkoras. Bet težino jis ir visi ainurai, kad aš esu Iluvataras ir atskleisiu tai, ką jūs giedojote, kad išvystumėte ką padarę. O tu, Melkorai, pamatysi, kad

neįmanoma išgauti jokios muzikos, kuri neturėtų esmingiausiųjų ištakų manyje, ir niekas negali pakeisti muzikos priešingai mano valiai. O jei kas mėgintų, pajėgs tik įrodyti, kad manieji gebėjimai nuostabesni, negu jis pats galėjo įsivaizduoti.

Ainurai išsigando, bet jie dar iki galo nesuprato išgirstų žodžių. Melkorą apėmė gėda, paskui ir slaptas įniršis. Tačiau Iluvataras žengė su visa didybe iš puikiųjų vietų, kurias buvo nuskyręs ainurams, o šie sekė iš paskos.

Išėjus visiems į Tuštumą, Iluvataras jiems tarė:

– Žvelkite į savo Muziką!

Ir parodė regėjimą ten, kur anksčiau tebuvo garsai. Ainurai išvydo prieš save naują pasaulį. Jis laikėsi tarsi pakibęs, apsuptas Tuštumos, bet kilęs ne iš jos. Jie žiūrėjo ir stebėjosi, o tas pasaulis skleidė savo istoriją, ir ainurams atrodė, kad jis gyvena ir auga. Ainurai žiūrėjo ir ilgai tylėjo, tada Iluvataras vėl prabilo:

– Žvelkite į savo Muziką! Tai jūsų giesmės. Ir kiekvienas čia, mano sukurtoje visumoje, rasite visa tai, kas gali atrodyti kaip sukurta ar pridurta jūsų pačių. O tu, Melkorai, aptiksi visas savo slaptas mintis ir suvoksi, kad jos tėra visumos dalis ir tik papildo jos šlovę.

Ir dar daug tąkart Iluvataras pasakojo ainurams; atsimindami jo žodžius ir suprasdami savo sukurtąją muziką, ainurai labai daug žino apie tai, kas buvo, yra ir bus ateityje, ir nedaug kas lieka jiems neregima. Tačiau yra dalykų, kurių jie matyti negali nei pavieniui, nei tardamiesi drauge, nes vien tik sau Iluvataras leido išmanyti visa, kas gali būti, tad kiekviename amžiuje nutinka tai, ko niekas nenumatė, nes ne praeityje glūdi tų įvykių šaknys. Todėl, sekdami prieš juos besiskleidžiančią Pasaulio viziją, ainurai išvydo joje ir tai, apie ką nebuvo mąstę. Stebėdamiesi jie regėjo ateinant Iluvataro Vaikus ir jų laukiantį gyvenimą, suvokė, kad kurdami savąją muziką patys rengė jiems pasaulį, nors ir nenujautė, kad jo grožis gali tarnauti dar kokiam tikslui. Juk Iluvataro Vaikai gimę iš paties Iluvataro; skelbdamas pirmąją muzikos

temą, Iluvataras apie juos neužsiminė, jie gimė su trečiąja muzikos tema, ir nė vienas iš ainurų jų nekūrė. Tad, dabar juos išvydę, ainurai iš karto pamilo tas keistas, laisvas, tokias nepanašias į juos būtybes; drauge šie padarai jiems naujai atskleidė Iluvataro protą, parodė dar dalelę jo išminties, iki tol nežinomos net ir ainurams.

Taigi Iluvataro Vaikai yra elfai ir žmonės, Pirmagimiai ir Sekėjai. Visame šio pasaulio grožyje, neaprėpiamose jo erdvėse su besisukančiais ugnies ratais, Iluvataras išrinko vietą jiems gyventi Laiko gelmėje, tarp nesuskaitomų žvaigždžių. Toji vieta galėjo pasirodyti menkutė tiems, kurie vertina tik ainurų didingumą, bet pamiršta jų aštrų žvilgsnį; tokie žavisi jų sugebėjimu pastatyti koloną, kurios pagrindas – visa Ardos platybė, bet nepagalvoja, kad ji kyla tol, kol viršūnė tampa smailesnė už adatą, regi tik neišmatuojamą pačių ainurų tebepuoselėjamą Pasaulio didybę, bet nepastebi, kaip dėmesingai ir tiksliai jie kuria kiekvieną to pasaulio dalelę. Bet ainurai išvydo regėjime tą buveinę ir ten atsirandančius Iluvataro Vaikus, ir daugelis galingiausiųjų nukreipė ton vieton savo mintis ir troškimus. Iš jų vyriausias buvo Melkoras, nes pradžioje tarp muziką kūrusių ainurų jis turėjo didžiausias galias. Melkoras, slopindamas viduje kunkuliuojančias karščio ir šalčio bangas, net ir pats save iš pradžių tikino trokštąs keliauti tenai ir viską parengti Iluvataro Vaikų labui. Tačiau dar labiau jis troško ir elfus, ir žmones pajungti savo valiai, pavydėdamas jiems Iluvataro pažadėtų malonių, geidė pats turėti valdinių ir tarnų, kurie vadintų jį viešpačiu ir kurių gyvenimą tvarkytų kaip šeimininkas.

Kiti ainurai žvelgė į Iluvataro Vaikų žemes plačiosiose erdvėse Pasaulio, kurį elfai vadina Arda – Žeme, ir šviesa džiugino jų širdis, akį glostė spalvų gausa; tačiau šniokščianti jūra kėlė didelį nerimą. Jie matė vėjus ir orą, matė tai, iš ko padaryta Arda, geležį ir akmenį, sidabrą ir auksą, ir daugybę kitų dalykų, tačiau iš visų labiausiai juos žavėjo vanduo. Eldarai pasakoja, kad vandenyje labiau negu kur kitur Žemėje iki šiol skamba ainurų Muzikos

aidas; daugelis Iluvataro Vaikų vis klausosi jūros balso niekaip nepasisotindami ir nežino, ką iš tiesų girdi.

Tad tasai iš ainurų, kurį elfai vadina Ulmu, į vandenį nukreipė savo mintis; jam Iluvataras suteikė giliausią muzikos išmanymą. Manvė, kilniausiasis iš ainurų, daugiausia mąstė apie orą ir vėjus. Žemės medžiagai mintis skyrė Aulė, Iluvataro apdovanotas žiniomis ir galiomis ne menkiau nei Melkoras, tačiau Aulę džiugina ir kelia jam pasididžiavimą ne sava meistrystė ar nuosavybė, o atliktas darbas ir sukurtas daiktas, todėl jis duoda nešykštėdamas, nesismulkindamas ir tuojau imasi kokio naujo darbo.

Taip kalbėjo Iluvataras Ulmui:

– Ar nematai, kaip tenai, toje mažytėje žemėje Laiko gelmėse, Melkoras pradėjo karą prieš tavo karalystę? Jis įsivaizdavo save kaip baisiausią šaltį ir vis dėlto nesugriovė nei tavo krioklių, nei skaidriųjų tvenkinių. Tik pažiūrėk į sniegą ir nuostabią šerkšno išmonę! Melkoras nenuilsdamas siunčia karštį ir ugnį, bet neišdžiovino tavojo džiaugsmo ir neužgniaužė jūros muzikos. Verčiau pažvelk, kokie aukšti ir puikūs debesys, kokie nuolat pavidalą keičiantys rūkai, paklausyk, kaip teška į žemę lietus! Su šiais debesimis tavo menas prilygsta tam, ką kuria Manvė, tavo mylimas draugas.

– Iš tiesų, – atsakė į tai Ulmas, – vanduo dabar tapo gaivesnis, negu įsivaizdavo mano širdis. Net slapčiausiose mintyse neregėjau snaigės, niekur mano muzikoje nebuvo krentančių lietaus lašų. Susirasiu Manvę, ir abu drauge amžinai kursime melodijas tavo džiaugsmui!

Ir Manvė su Ulmu nuo pat pradžių veikė kartu, kuo ištikimiausiai visur tarnaudami Iluvataro valiai.

Ulmui tariant šiuos žodžius, ainurams dar tebesigėrint reginiu, šis dingo jiems iš akių; ir ainurams pasirodė, kad jie išvydo kažką nauja – Tamsą, kurią iki šiol pažino tik mintimis. Tačiau juos sužavėjo vizijos grožis, patraukė atsiskleidęs ten gimstantis Pasaulis,

jų dvasia ir protas veržėsi link jo, nes, reginiui išnykstant, istorija dar nebuvo baigta ir ne iki galo sutvarkyti laiko ratai. Kai kurie kalbėjo, kad vizija nutrūko anksčiau, negu įsigalėjo žmonių viešpatija ir „nublanko“ Pirmagimiai; todėl valarai nepamatė vėlesniųjų amžių ir Pasaulio pabaigos, nors muzika visa tai išreiškė.

Tada ainurus apėmė nerimas, bet pasišaukė juos Iluvataras ir tarė:

– Žinau, jūsų dvasia geidžia, kad tai, ką išvydote, būtų ne vien jūsų mintyse, bet iš tikrųjų, taip, kaip esate jūs patys. Todėl sakau: *Ea!* Tegu visa tai Būna! Į Tuštumą pasiųsiu Negęstančiąją Liepsną, ir ji degs Pasaulio širdyje, ir Pasaulis Bus. Kas norite, galite keliauti į jį.

Ir staiga tolumoje ainurai pamatė šviesą, tartum debesį su gyva liepsna viduryje; jie suprato, kad tai ne vien regėjimas, tai Iluvataras sukūrė nauja – Ea, kitaip tariant, Pasaulį.

Taip atsitiko, kad kai kurie ainurai pasiliko su Iluvataru už Pasaulio ribų. Kiti, tarp jų ir daug galingiausiųjų bei puikiausiųjų, atsisveikino su Iluvataru ir nusileido į Pasaulį. Tačiau Iluvataras iškėlė sąlygą, būtiną jų meilei, – jų galios nuo šiol veiks tik Pasaulio ribose, ir taip bus amžinai iki Pasaulio pabaigos, tad Pasaulio gyvenimas priklauso jiems, o jie priklauso Pasauliui. Todėl juos vadina valarais, Pasaulio Galingaisiais.

Tačiau, nužengę į Pasaulį, valarai pradžioje buvo priblokšti ir sutrikę, nes atrodė, kad čia dar nieko nepadaryta iš to, ką jie regėjo vizijoje. Viską rado tą akimirką, kai jau turėjo prasidėti, bet formų ir pavidalų dar nebuvo, visur tvyrojo tamsa. Juk Didžioji Muzika reiškė Belaikėse Erdvėse augančią ir pražystančią mintį, o vizija atspindėjo ateitį; tuo tarpu valarai atsidūrė Pasaulyje prasidedant Laikui ir suprato, kad pranašystė ir giesmė bylojo apie tą Pasaulį, kuris dar bus, ir jiems teks tai atlikti. Tad jie griebėsi didžių darbų neaprėpiamuose ir neliestuose tyruose per nesuskaitomus ir jau pamirštus amžius, kol Laiko Gelmėje, plačiose Ea erdvėse, subrendo valanda ir vieta, kur atsirado Iluva-

taro Vaikai. Svarbiausius darbus nuveikė Manvė, Aulė ir Ulmas; tačiau ir Melkoras dalyvavo nuo pat pradžių, visur kišdamasis ir stengdamasis pakreipti, jei tik pavykdavo, viską pagal savo tikslus ir norus. Dar jis kurstė didžius gaisrus. Kai Žemė dar buvo jauna ir kupina ugnies, Melkoras įsigeidė jos ir tarė kitiems valarams:

– Tai bus mano karalystė, ir skiriu ją sau!

Tačiau Iluvataro akyse Manvė buvo Melkoro brolis ir svarbiausias balsas antrojoje muzikos temoje, kurią Iluvataras iškėlė prieš Melkoro nesantaiką; tad Manvė sukvietė pas save daug didesnių ir mažesnių dvasių, ir jos nusileido į Ardos laukus padėti Manvei, jeigu Melkoras amžinai kliudytų jų triūsui ir Žemė sunyktų nė nepražydusi. Ir Manvė tarė Melkorui:

– Nedrįsk neteisėtai savintis šios karalystės, nes daugelis čia dirbo ne mažiau nei tu.

Melkoras ir kiti valarai susikivirčijo. Tą kartą Melkoras atsitraukė, iškeliavo į kitus kraštus ir ten veikė ką panorėjęs, bet troškimas pasisavinti Ardos karalystę tvirtai įsišaknijo jo širdyje.

Valarai pasirinko sau pavidalus ir išvaizdą; į Pasaulį juos traukė meilė Iluvataro Vaikams ir viltis, kad jų laukia laimingas likimas, tad ir pavidalus rinkosi pagal tuos, kuriuos matė Iluvataro regėjime, tik puikesnius ir didingesnius. Be to, jų pavidalus lemia žinojimas apie regimąjį Pasaulį, ne vien pats Pasaulis; tų pavidalų jiems iš tiesų ir nereikia, nebent kaip mums apdaro, tačiau juk galime būti nuogi ir neprarasti nė dalelės savo būtybės. Todėl valarai gali panorėję vaikščioti neapsirengę, nes net ir eldarai nepajėgia jų aiškiai įžiūrėti, nors ir atsidūrę visiškai greta. Sumanę apsivilkti, kai kurie valarai renkasi vyrų, kai kurie – moterų pavidalus; mat būdu jie skiriasi ne dėl kitokios išvaizdos, o jau nuo pat pradžių, ir dabar šį skirtumą įkūnija skirtingi pavidalai. Taip ir mes, vyrai ir moterys, skiriamės apdarais, tačiau ne jie lemia, kad esame kitokie. Bet pavidalai, kuriais puošiasi Didieji, ne visada prilygsta Iluvataro Vaikų karaliams ir karalienėms – valarai gali gaubtis savomis mintimis, tad regime ir didybę, ir bjaurastį.

Valarai pasikvietė daug pagalbininkų, ir menkesnių, ir beveik tokių pat didžių kaip jie patys; visi drauge triūsė, tvarkydami Žemę, tramdydami jos sąvartas. Melkoras pamatė, kas padaryta, išvydo valarus – jie, galiomis apdovanotieji, vilkėjo Pasaulio apdarais ir vaikščiojo po Žemę visiems regimi; buvo meilūs, džiugūs, kupini palaimos, o Žemė vis labiau panašėjo į nuostabų, jų žvilgsnį glostantį sodą, nes jos sumaištis jau nuslopo. Melkorui kilo dar didesnis pavydas, ir jis taip pat pasirodė Žemėje regimu pavidalu, tačiau jo nusiteikimas ir viduje liepsnojanti piktybė lėmė, kad tas pavidalas tapo juodas ir baisus. Melkoras nusileido į Ardą didingesnis ir galingesnis už visus valarus, tarsi į jūrą įbridęs, ledu šarvuotas kalnas, dūmais ir ugnimi karūnuotą galvą iškėlęs virš debesų. Iš jo akių sklindanti šviesa svilino tarsi liepsna ir smelkė mirtinu šalčiu.

Taip prasidėjo pirmasis valarų ir Melkoro mūšis dėl viešpatavimo Ardoje; apie tą sumaištį elfai žino nedaug. Tai, kas čia dėstoma, pasakojo patys valarai, su kuriais eldarams teko susidurti Valinoro krašte ir iš jų mokytis, bet apie karus, vykusius iki atsirandant elfams, jie visada teprasitardavo vos puse lūpų. Tačiau tarp eldarų kalbama, esą valarai pasiryžo valdyti Žemę, nepaisydami Melkoro, ir parengti ją Pirmagimių atėjimui. Ir jie kūrė žemes, o Melkoras jas naikino. Valarų išraustus slėnius Melkoras užlygindavo, griovė jų išgremžtus kalnus, užpildavo jūras. Ir niekur nebuvo ramybės, niekas negalėjo bent kiek ilgiau augti, nes, vos valarai imdavosi darbo, Melkoras puldavo ardyti ar gadinti tai, ką jie dirbo. Tačiau valarų pastangos nenuėjo veltui. Nors nė vienas darbas neliko lygiai toks, kaip buvo jų sumanyta ir siekta, visa įgavo kitokius pavidalus ir kitas spalvas, negu iš pradžių tikėjosi valarai, bet vis dėlto Žemė iš lėto įgijo formas ir sutvirtėjo. Taip pagaliau Laiko Gelmėse, tarp nesuskaitomų žvaigždžių, susikūrė Iluvataro Vaikų pasaulis.

Valakventa

Pasakojimas apie valarus ir majarus pagal eldarų padavimus

Iš pradžių Eru, Vienintelis, elfų kalba vadinamas Iluvataru, iš savo minčių sutvėrė ainurus; šie jo akivaizdoje sukūrė Didžiąją Muziką. Šia Muzika prasidėjo Pasaulis – Iluvataras ainurų giesmę pavertė regima, ir šie išvydo ją kaip šviesą tamsoje. Daugelį jų pakerėjo to reginio grožis ir istorija, kurią jame matė prasidedant ir besiskleidžiant. Tad Iluvataras suteikė tam regėjimui Būtį ir įkūnijo ją Tuštumoje; ir pasiuntė Slaptąją Ugnį, kad degtų Pasaulio širdyje; tą pasaulį vadino Ea.

Tuomet tie ainurai, kurie norėjo, pakilo ir žengė į Pasaulį, prasidedant Laikui; jie turėjo užduotį savo pastangomis sukurti tai, ką regėjo Iluvataro vizijoje. Daug teko jiems triūsti Ea platybėse, kurių negali aprėpti nei elfų, nei žmonių mintis, kol pagaliau nulemtuoju laiku atsirado Arda, Žemės karalystė. Tada jie žemiškaisiais pavidalais nusileido į ją ir ten apsigyveno.

Apie valarus

Didžiosioms iš šių dvasių elfai davė valarų – Ardos Galingųjų – vardą, o žmonės dažnai juos vadina dievais. Yra septyni valarų

valdovai ir taip pat septynios karalienės. Elfų kalba, kuria kalbėta Valinore, jie turėjo tokius vardus, nors Vidužemio elfai juos vadino kitaip, o žmonių kalbose tų vardų dar daugiau. Tad valdovų vardai eilės tvarka yra šie: Manvė, Ulmas, Aulė, Oromė, Mandosas, Lorienas ir Tulkas; karalienių vardai – Varda, Javana, Niena, Estė, Vairė, Vana ir Nesa. Melkoras daugiau nėra laikomas valaru, ir jo vardo Žemėje niekas netaria.

Manvė ir Melkoras Iluvataro mintyse buvo broliai. Tarp ainurų, iš pradžių atėjusių į Pasaulį, Melkoras buvo galingiausias, tačiau Manvė mieliausias Iluvatarui ir aiškiausiai suvokia jo tikslus. Išmušus lemtingai valandai, jis buvo paskirtas pirmuoju iš visų karalių – Ardos viešpačiu ir valdovu visų, kurie ten gyvena. Ardoje Manvė labiausiai mėgsta vėjus ir debesis visur, kur tik siekia oras, nuo gelmių iki aukštybių, nuo tolimiausių Ardos Skraistės pakraščių iki švelnaus vėjelio šiurenamos žolės. Dar jį vadina Sulimu – Ardos alsavimo viešpačiu. Myli jis visus žvitriuosius tvirtasparnius paukščius, ir jie tučtuojau atlekia jo pašaukti.

Su Manve gyvena Varda, Žvaigždžių Valdovė, pažįstanti visus Ea kraštus. Jos grožis toks nepaprastas, kad jo apsakyti neįmanoma žmonių ar elfų žodžiais; jos veide tebešvyti Iluvataro šviesa. Šviesa – jos galia ir džiaugsmas. Iš Ea gelmių ji atskubėjo padėti Manvei; Melkorą ji pažino dar tada, kai Muzika nebuvo sukurta, ir jį atstūmė; dabar jis jos nekentė ir bijojo labiau nei visų kitų Eru tvarinių. Manvė ir Varda beveik niekada neišsiskiria ir gyvena Valinore. Jų menės – virš amžinojo sniego ant Ojolosės, stačiausios viršūnės aukščiausiuose Žemės kalnuose, Tanikvetilyje. Kai Manvė atsisėda į savo sostą ir pažvelgia tolyn, o šalia jo yra Varda, jis mato toliau už visus, per miglą ir tamsą, per jūros tolius. O Varda, kai Manvė sėdi greta, girdi aiškiau už visus, kokie balsai aidi nuo rytų iki vakarų, nuo kalvų ir slėnių, ir iš tamsiųjų užkampių, kuriuos Žemėje sukūrė Melkoras. Iš visų šiame pasaulyje gyvenančių Didžiųjų elfai labiausiai myli ir garbina Vardą.

Vadina ją Elberete, šaukiasi jos iš Vidužemio šešėlių ir gieda jai giesmes, kai teka žvaigždės.

Ulmas yra vandenų valdovas. Jis gyvena vienas. Niekur nebūna ilgai, keliauja kur panorėjęs visuose giliuosiuose vandenyse Žemėje ir po Žeme. Savo galia yra antrasis po Manvės ir iki Valinoro sukūrimo buvo jo artimiausias draugas; bet vėliau retai lankydavosi valarų tarybose, nebent reikėdavo aptarti ypatingus ir didžius dalykus. Mat mintimis jis aprėpia visą Ardą, ir jam nereikia atskiros vietos poilsiui. Be to, jis nemėgsta vaikščioti sausuma ir retai apsitaiso kūnu, kaip kiti valarai. Jeigu Eru Vaikams pasitaikydavo išvysti Ulmą, juos apimdavo didžiulė baimė, nes Jūros karaliaus pasirodymas būdavo baisus, tartum į krantą veržtųsi milžiniška vis kylanti banga, pasipuošusi tamsiu putų šalmu ir žalsvu sidabru tviskančiais šarvais. Manvės trimitai aidi garsiai, tačiau Ulmo balsas gilus kaip vandenynas, kurį tik jis vienas ir tėra matęs.

Vis dėlto Ulmas myli ir elfus, ir žmones, ir niekada nepalieka jų be globos, net ir tuomet, kai juos slegia valarų rūstybė. Kartais jis, niekam nematomas, atsiranda prie Vidužemio krantų ar jūros įlankomis nukeliauja toli į sausumą, ir tenai suskamba muzika, kurią jis groja savo didžiaisiais ragais Ulumurais, pagamintais iš balto kiaukuto. Tie, kuriems pasitaiko ją išgirsti, amžinai savo širdyje klausosi jos aido ir jų niekada nebepalieka jūros ilgesys. Tačiau su tais, kurie gyvena Vidužemyje, Ulmas daugiausia kalba balsu, kuris girdimas kaip vandens muzika. Juk visos jūros, ežerai, upės, kriokliai ir šaltiniai – tai Ulmo valdos; todėl elfai sako, kad Ulmo dvasia teka visomis pasaulio gyslomis. Ir Ulmą net gelmėse pasiekia žinios apie visus Ardos vargus ir sielvartus, kurių Manvė galbūt net ir neišgirstų.

Aulės galios šiek tiek mažesnės negu Ulmo. Jo valdos – tai medžiagos, iš kurių padaryta Arda. Iš pradžių jis daug dirbo draugе su Manve ir Ulmu; jis suteikė išvaizdą visoms žemėms. Aulė yra kalvis ir visų amatų žinovas, jį džiugina bet koks meistriškas dirbinys – ir visiškai mažutis daiktelis, ir galingas senovės statinys.

Jam priklauso giliai žemėje slypintys brangakmeniai ir rankoje tviskantis auksas, kalnų smailės ir jūros dugnas. Iš jo noldorai išmoko daugiausia, ir jis amžinai liko jų draugas. Melkoras jam pavydėjo, nes savo galiomis ir mintimis Aulė labai panašus į jį. Tarp jų ilgai tęsėsi vaidai, kai Melkoras nuolat gadino ar griovė Aulės darbus, ir šiam labai įkyrėjo taisyti Melkoro sąvartas ir netvarką. Jie abu troško daryti kažką sava, nauja, kas kitų dar nesumanyta, ir džiaugėsi girdėdami giriant jų darbus. Tačiau Aulė liko ištikimas Eru ir vykdė jo valią, kad ir ką dirbdamas. Jis nepavydėjo kitiems jų darbų, mielai prašydavo jų patarimo ir patardavo pats. O Melkoras eikvojo savo dvasią pavydui ir neapykantai, kol pagaliau nebepajėgė nieko daugiau, tik tyčiotis iš to, ką sumanė kiti, ir, jei tik galėdavo, ardyti visus jų darbus.

Aulės žmona yra Javana, Vaisių Teikėja. Ji myli visa, kas auga Žemėje, ir rūpinasi visais tais nesuskaitomais augmenijos pavidalais – nuo senovės miško medžių didumo sulig bokštais iki samanėlių ant akmens ar mažų neįžiūrimų pelėsių. Po Vardos Javana garbinama labiausiai iš visų valarų karalienių. Moters pavidalu ji aukšta, vilkinti žaliu rūbu, bet kartais gali atrodyti ir kitaip. Kai kas yra ją matęs tarsi saule karūnuotą medį, nuo visų savo šakų liejantį aukso rasą ant bevaisės žemės, ir ši bemat sužaliavo javais; bet to medžio šaknys siekė Ulmo vandenis, o jo lapuose šnarėjo Manvės vėjai. Eldarų kalba ji dar vadinama Kementare, Žemės Karaliene.

Feanturai, dvasių šeimininkai, yra broliai, dažniausiai juos vadina Mandosu ir Lorienu. Bet iš tiesų tai jų gyvenamų vietų pavadinimai, o jų tikrieji vardai yra Namas ir Irmas.

Vyresnysis, Namas, gyvena Mandose, į vakarus nuo Valinoro. Jis saugo Mirusiųjų Buveinę ir rūpinasi nužudytųjų dvasiomis. Namas nieko nepamiršta; jis žino visa, kas bus, išskyrus tai, ko Iluvataras dar neatskleidė. Jis – valarų Lemties Reiškėjas, tačiau likimą ir savo nuosprendžius skelbia tik Manvės liepiamas. Jo žmona – Vairė Audėja; visa, kas yra kada nutikę per Laiką, ji

įaudžia į savo nuostabiuosius tinklus, ir jais nuklotos Mandoso menės, vis platėjančios slenkant amžiams.

Jaunesnysis, Irmas, valdo sapnus ir regėjimus. Jo sodai plyti Loriene, gražesnių nėra visame pasaulyje, ten gyvena daugybė dvasių. Švelnioji Estė, skausmų ir nuovargio malšintoja, yra jo žmona. Ji vilki pilku apdaru ir visiems dovanoja poilsį. Dienomis ji nemėgsta vaikštinėti, bet miega medžių ūksmėje skendinčio Lorelino ežero saloje. Irmo ir Estės fontanai visiems Valinoro gyventojams teikia atgaivą; dažnai valarai patys atkeliauja į Lorieną ir randa čia ramybę, atilsį nuo Ardos darbų.

Niena, Feanturų sesuo, galingesnė už Estę; ji gyvena viena. Nienai nesvetimas liūdesys, ją skaudina kiekviena žaizda, Ardos patiriama dėl Melkoro trukdymų. Aidint muzikai, ją apėmė toks sielvartas, kad jos giesmė suskambo kaip rauda, nors pabaiga dar buvo labai toli, ir liūdesio garsai įsipynė į Pasaulio paveikslą iki jo pradžios. Tačiau Niena verkia ne dėl savęs; jos besiklausantys išmoksta gailestingumo, sutvirtėja jų viltys. Nienos menės – toli vakaruose, pačiame pasaulio pakraštyje. Į Valimaro miestą, kur visi gyvena laimingi, ji retai teateina, verčiau keliauja į Mandoso buveinę, esančią netoli nuo jos būsto, ir visi, ten laukiantys Mandoso, guodžiasi Nienai, nes ji suteikia dvasiai stiprybės ir liūdesį paverčia išmintimi. Jos namo langai nuo Pasaulio sienų žvelgia tolyn už jo ribų.

Jėga ir narsiais žygiais garsiausias yra Tulkas, kurį dar vadina Astaldu, arba Drąsiuoju. Į Ardą jis žengė paskutinis, norėdamas padėti valarams pirmuosiuose mūšiuose su Melkoru. Jis mėgsta grumtis ir varžytis, kas stipresnis; nejodinėja jokiu žirgu, nes gali aplenkti bet kurį kojomis vaikštantį padarą ir niekada nepavargsta. Tulko plaukai ir barzda – aukso spalvos, kūnas rausvas ir stiprus. Jo geriausi ir vieninteliai ginklai – rankos. Tulkas nesirūpina nei praeitimi, nei ateitimi, patarėjas jis prastas, užtat tvirtas ir patikimas draugas. Jo žmona – Nesa, Oromės sesuo, taip pat lanksti ir greitakojė. Jos aistra – elniai, ir vos Nesa žen-

gia į tyrus, elniai visur seka jai iš paskos. Tačiau Nesa gali juos aplenkti, nes vėjyje besiplaikstančiais plaukais bėga greitai tarsi strėlė. Labiausiai ją džiugina šokiai, ir ji šoka amžinai žaliuojančiose Valimaro pievose.

Oromė yra galingas valdovas. Tegu jis ir ne toks stiprus kaip Tulkas, tačiau jo įniršis baisesnis, o Tulkas visada juokiasi – ir pramogaudamas, ir kautynėse; net ir pirmuosiuose mūšiuose, dar iki atsirandant elfams, susidūręs su Melkoru jis juokėsi jam į akis. Oromė mėgo Viduržemį ir paliko jį nenoromis – į Valinorą atkeliavo paskutinis. Nuo seno jis dažnai pasukdavo atgal į rytus ir su visa kariauna grįždavo į tas kalvas ir lygumas. Oromė – siaubūnų ir piktų žvėrių medžiotojas; jis myli arklius, skalikus ir visus medžius, todėl jį dar vadina Aldaronu, arba, sindarų kalba, Tauronu, Miškų Valdovu. Jo žirgas, vardu Naharas, baltas saulės šviesoje ir sidabru švytintis naktį. Savo didįjį ragą Oromė vadina Valaroma, jo garsas – tarsi raudonas ugninis tekančios saulės kamuolys ar debesis skrodžiantis žaibo tvykstelėjimas. Giriose, kurias Javana pasodino Valinore, šis ragas aidėjo garsiau už visus kitus, nes Oromė tenai savo kariūnus ir žvėris mokė, kaip reikia medžioti piktuosius Melkoro padarus. Oromės žmona yra Amžinai Jauna Vana, jaunesnioji Javanos sesuo. Jai praėjus, visos gėlės aukščiau kilsteli žiedus, o jei Vana stabteli ir pasižiūri į jas, visi žiedai prasiskleidžia. Jai artinantis, pragysta paukščiai.

Tokius vardus turi valarai ir jų karalienės, ir čia trumpai nupasakojome jų panašumus, kokius matė eldarai Amane. Šie Iluvataro Vaikams regimi pavidalai buvo nuostabūs ir kilnūs, tačiau teprilygstantys šydui, slepiančiam tikrąjį valarų grožį ir didybę. Nedaug čia minime dalykų, kuriuos išmanė eldarai, ir tai tėra niekingi trupiniai, palyginti su tikrąja valarų būtimi mūsų minčiai nepasiekiamuose amžiuose ir kraštuose. Iš jų visų devyni buvo apdovanoti didžiausia galia ir pagarba, tačiau vieną teko iš jų būrio pašalinti, tad lieka aštuoni aratarai, Ardos didieji:

Manvė ir Varda, Ulmas, Javana ir Aulė, Mandosas, Niena ir Oromė. Nors Manvė yra jų valdovas ir jie jam paklūsta antrajam po Eru, didybe visi aštuoni lygūs, visiems kitiems neprilygstami, tebūnie tai valarai ar majarai, ar bet kurios kitos Iluvataro į Ea siųstos būtybės.

Apie majarus

Drauge su valarais atkeliavo ir kitos dvasios, kurių būtis prasidėjo taip pat prieš Pasaulio pradžią; jų prigimtis nesiskyrė nuo valarų, tačiau galios buvo menkesnės. Tai majarai, valarų tarnai ir pagalbininkai. Elfai nežino, kiek jų yra, ir Iluvataro Vaikai savo kalbose vos kelis vadina vardais. Viduržemyje majarai retai pasirodo taip, kad juos galėtų regėti elfai ir žmonės, nors Amane yra kitaip.

Tarp Valinoro majarų svarbiausieji yra tie, kurių vardai minimi pasakojimuose apie Senąsias dienas: Ilmarė, Vardos tarnaitė, ir Eonvė, Manvės šauklys ir vėliavnešys, kuriam dvikovoje neprilygsta niekas iš Ardos gyventojų. Tačiau geriausiai Iluvataro Vaikai pažįsta majarus Osę ir Uineną.

Osė – tai Ulmo vasalas, jis valdo jūras, skalaujančias Viduržemio krantus. Osė nesiekia gelmių, jis mėgsta pakrantes ir salas, jam smagūs Manvės vėjai; Osė džiūgauja audroje ir kvatoja, kai aplink riaumoja bangos. Jo žmona – Uinena, Jūrų valdovė, jos plaukai draikosi visuose vandenyse, kiek jų plyti po Žemės dangum. Uinenai mieli visi padarai, gyvenantys sūriose srovėse, ir visos ten augančios žolės. Jos paguodos ieško jūreiviai, nes Uinena gali nuraminti bangas ir sutramdyti Osės siautulį. Numenoriečiai nuo seno gyveno jos globojami ir garbino ją lygiai taip pat, kaip valarus.

Melkoras nekentė jūros, nes nepajėgė jos pavergti. Kalbama, kad kuriant Ardą jis siekė privilioti Osę ir žadėjo atiduoti visą vandenų karaliją bei Ulmo galias, jei Osė sutiktų jam tarnauti. Tad tais senovės laikais jūroje kilo baisūs verpetai ir bangos, siau-

biančios ir naikinančios sausumą. Bet Uinena, Aulės meldžiama, sutramdė Osę ir nuvedė jį pas Ulmą; Osei buvo atleista, jis vėl stojo tarnauti Ulmui ir liko jam ištikimas. Bent jau dažniausiai, nes jis ir toliau mėgdavo pasiautėti, retkarčiais savavališkai, be savo viešpaties Ulmo paliepimo, puldamas niršti ir šėlti. Tad kas gyvena prie jūros ar plaukia į ją laivais, galbūt jį ir myli, tačiau negali juo pasitikėti.

Majarė, tarnavusi ir Vanai, ir Estei, buvo vardu Melianė. Ji ilgai gyveno Loriene, prižiūrėdama Irmo sode žydinčius medžius, o vėliau atkeliavo į Vidužemį. Kad ir kur ji žengdavo, aplink ją suokdavo lakštingalos.

Iš visų majarų išmintingiausias buvo Olorinas. Ir jis gyveno Loriene, bet jam dažnai pasitaikydavo užsukti į Nienos namus; iš jos jis išmoko kantrybės ir gailestingumo.

Apie Melianę daug pasakoja „Kventa Silmariljon“. Tačiau ši sakmė nekalba apie Oloriną; nors jis ir mylėjo elfus, bet vaikštinėjo tarp jų nematomas arba jiems įprastu elfo pavidalu, tad šie nesuprasdavo, iš kur kyla nuostabūs regėjimai ar išminties blyksniai, Olorino pasiųsti į jų širdis. Vėliau jis buvo visų Iluvataro Vaikų draugas, užjausdavo dėl juos ištikusių vargų. Ir visi, kurie jo klausė, nusipurtydavo neviltį tarsi kokį snaudulį ir gindavo šalin tamsias mintis.

Apie Priešus

Paskutinis minimas vardas Melkoro, Visų Galingiausiojo. Tačiau jis neteisėtai pasisavino šį vardą, ir noldorai, daugiausia iš visų elfų kentėję dėl jo piktadarybės, niekada jo netaria, bet vadina jį Morgotu, Juoduoju Pasaulio Priešu. Didžią galią suteikė jam Iluvataras, ir Melkoras buvo lygus su Manve. Jam buvo prieinamos visų kitų valarų galios ir žinios, tačiau visa tai Melkoras naudojo piktam ir savo jėgą eikvojo smurtui bei priespaudai. Jis geidė Ar-

dos ir viso, kas joje buvo, troško Manvės karališkojo sosto ir visų savo brolių viešpatijos.

Nuo didingumo ir grožio jis smuko iki puikybės ir paniekos viskam, išskyrus patį save – negailestingą ir visa niokojančią dvasią. Supratingumą pavertė gudrumu ir suktai pajungdavo savo valiai visa, ką tik panaudodavo, kol galų gale ėmė meluoti be jokios gėdos. Pradėjęs nuo Šviesos geismo, bet nepajėgęs jos sau pasiglemžti, per ugnį ir rūstybę Melkoras prasmego didžioje liepsnoje, Tamsybės gelmėse. Ir daugeliui savo piktų darbų Ardoje jis naudojosi tamsa, pripildydamas ją baimės, kurią jausdavo visos gyvos būtybės.

Tačiau jo maištas buvo toks galingas, kad tais užmirštų amžių laikais jis varžėsi su Manve ir visais valarais, ilgus metus Ardoje viešpatavo beveik visuose kraštuose. Ir jis neliko vienišas. Tais laikais, kai Melkoras tebebuvo didis, ne vieną majarą masino jo puikumas, ir kai kurie liko jo valdžioje iki pat tamsybių. Kitus jis melais ir apgaulingomis dovanomis sugundė tarnauti vėliau. Vienos tokių dvasių buvo baisieji valaraukarai, ugnies rimbai, kuriuos Vidužemyje vadino balrogais, siaubo demonais.

Tarp vardus turėjusių Melkoro tarnų didžiausias buvo tas, kurį eldarai vadino Sauronu, arba Gortauru Žiauriuoju. Kadaise jis buvo Aulės majaras; ir vėliau liko galingas majarų išmintimi. Sauronas dėjosi prie visų Melkoro-Morgoto žygių Ardoje, visų jo nesuskaitomų klastų ir apgavysčių, tik buvo ne toks piktas kaip jo šeimininkas, nes jau seniai tarnavo kitam, o ne pats sau. Tačiau vėlesniais metais jis iškilo tarsi Morgoto šešėlis ir jo piktybės vaiduoklis, tuo pačiu griuvėsių keliu žengiantis paskui jį žemyn į Tuštumą.

ČIA BAIGIASI „VALAKVENTA“.

SILMARILJONAS

Silmarilų istorija

I SKYRIUS

APIE DIENŲ PRADŽIĄ

Išminčiai pasakoja, kad Pirmasis karas kilo dar Ardai neįgavus galutinio pavidalo, kai žemėje dar niekas neaugo ir nevaikštinėjo joks gyvis. Ir gana ilgai Melkoras tame kare turėjo viršų. Tačiau kovų įkarštyje didžios jėgos ir narsos dvasia, išgirdusi, kad Mažojoje Karalystėje verda mūšiai, atėjo valarams į pagalbą, ir Arda prisipildė jos skardaus juoko. Taip atkeliavo Tulkas Stiprusis, kurio įniršis smarkus tarsi galingas vėjas, išblaškantis debesis ir tamsą. Išsigandęs jo rūstybės ir juoko, Melkoras pabėgo ir nebesikėsino į Ardą, tad ilgiems amžiams stojo taika. Tulkas pasiliko ir tapo vienu iš valarų Ardos viešpatijoje. Tačiau Melkoras tūnojo toli tamsoje, ir nuo tada jo neapykanta Tulkui niekada nebeužgeso.

Tuo metu valarai sutvarkė jūras, sausumą ir kalnus; Javana pagaliau pasėjo sėklas, kurias jau seniai turėjo sukūrusi. Nuslopinus ar po pirmykštėmis kalvomis paslėpus ugnį, reikėjo šviesos, tad Javanos prašomas Aulė padirbo du galingus šviesulius Vidužemiui apšviesti ir įtaisė aplinkui tyvuliuojančiose jūrose. Varda tuos šviesulius užpildė, Manvė įžiebė, ir valarai juos iškėlė ant kolonų, aukštesnių už aukščiausius vėlesniųjų dienų kalnus. Vienas šviesulys atsidūrė arčiau Vidužemio šiaurės, jį pavadino Iluinu, kitas iškilo pietuose, šis gavo Ormalo vardą. Valarų šviesulių skleidžiami spinduliai gaubė žemę, tad visa nušvito, lyg būtų atėjusi amžinoji diena.

Tada Javanos pasėtos sėklos ėmė sparčiai dygti ir lapoti, radosi gausybė didelių ir mažų augalų – kerpių, žolių, didžiausių paparčių ir medžių, kurių viršūnės tartum gyvi kalnai rėmė debesis, o jų papėdėje tvyrojo žalia prieblanda. Pasirodė žvėrys, jie apsigyveno žole apaugusiose lygumose, upėse ir ežeruose ar vaikštinėjo girių šešėliuose. Tuo metu dar nebuvo pražydusi nė viena gėlė, negiedojo nė vienas paukštis, nes visa tai dar laukė savo eilės Javanos krūtinėje; bet Javana jau regėjo vaizduotėje visą tą gausą, ir ypač pačiame Žemės viduryje, kur į vieną srautą liejosi abiejų šviesulių spinduliai. Ten, Didžiajame ežere, Almareno saloje, buvo pirmoji valarų buveinė, kai visas pasaulis dar švytėjo jaunumu ir naujai sukurtoji žaluma pačių kūrėjų akyse atrodė be galo džiuginantis stebuklas.

Kartą, valarams besiilsint po darbų ir stebint, kaip auga ir skleidžiasi visa, ką jie sumanė ir pradėjo, Manvė paskelbė rengiąs didžią puotą; jo paliepimu susirinko visi valarai su savo gentimis. Tik Aulė ir Tulkas buvo pavargę, nes vieno meistrystė ir kito jėga ištisomis dienomis nuolat tarnavo visiems jų darbuose. Melkoras žinojo visa, kas buvo daroma, nes ir tuomet tarp majarų turėjo slaptų draugų ir šnipų, kuriuos kitados patraukė savo pusėn; toli tamsybėse jis kunkuliavo neapykanta, pavydėdamas gentainiams jų darbų ir trokšdamas juos pajungti savo valiai. Todėl Melkoras iš Ea erdvių sušaukė pas save visas dvasias, perviliotas jo tarnybon, ir tarėsi esąs galingas. Jis pajuto, kad atėjo palankus metas, ir patraukė artyn prie Ardos; pažvelgė žemyn į ją, ir savąjį pavasarį išgyvenanti Žemė jam sužadino dar karštesnę neapykantą.

Valarai, nesibaimindami jokios piktadarystės, susirinko prie Almareno; Iluino šviesoje jie neįžiūrėjo šešėlio šiaurėje, kuris iš toli krito nuo Melkoro, mat šis tapo juodas kaip Tuštumos Naktis. Giesmėse sakoma, kad per tą Ardos pavasario puotą Tulkas vedė Oromės seserį Nesą, ir žalioje Almareno pievoje ji šoko valarams.

Paskui Tulkas užsnūdo, nes buvo pavargęs ir smagiai pasilinksminęs, ir Melkoras nusprendė, kad išmušė jo valanda. Tad

su savo kariauna jis peržengė Nakties Sienas ir įsibrovė į Vidužemį toli šiaurėje; valarai nieko nenujautė.

Melkoras tuojau ėmė rausti kalnus ir giliai po žeme, po tamsiaisias kalnais, kur Iluino spinduliai atsklisdavo šalti ir blyškūs, statyti didžiulę tvirtovę. Ją pavadino Utumnu. Nors valarai kol kas apie tai dar nežinojo, tačiau Melkoro skleidžiamas blogis ir jo neapykantos užkratas jau plito iš tenai ir bjaurojo Ardos Pavasarį. Žaluma nublanko ir suvyto, upes užkimšo maurai ir dumblas, susidarė dvokiančios ir nuodingos pelkės, kur veisėsi gausybė musių; augo tamsūs ir grėsmingi miškai, tikros baimės viešpatijos; žvėrys virto raguotais, iltis atkišusiais ir krauju žemę laistančiais siaubūnais. Tada valarai suprato, kad tai vėl Melkoro darbai, ir puolė ieškoti jo slėptuvės. Bet šis, pasikliaudamas Utumno tvirtumu ir savo tarnų galia, staiga šoko į kovą ir smogė pirmas, kol valarai dar nebuvo pasirengę. Jis puolė Iluiną ir Ormalą, nugriovė jų kolonas, o pačius šviesulius sudaužė. Didžiosioms kolonoms virstant, skeldėjo žemė, sukilo milžiniškos bangos. Šviesuliams dūžtant, per Ardą siūbtelėjo visa naikinanti liepsna. Tuo kartu pakriko Ardos tvarka, suiro jos vandenų ir žemių simetrija, ir pirmieji valarų sumanyti pavidalai išnyko amžinai.

Toje sumaištyje ir tamsoje Melkoras paspruko, nors jį kamavo baimė, nes virš staugiančios jūros jis girdėjo galingą vėją – Manvės balsą, o po Tulko kojomis drebėjo žemė. Bet jis atsidūrė prie Utumno, Tulkui dar nespėjus jo pavyti, ir ten pasislėpė. Valarai nepajėgė tąkart jo įveikti, nes didžiąją savo jėgų dalį skyrė suvaldyti Žemės pervartoms ir išgelbėti tai, kas dar buvo likę iš jų darbų; vėliau jie baiminosi iš naujo draskyti Žemę, kol nežinojo, kur gyvens Iluvataro Vaikai, turėję ateiti į Ardą valarams dar neatskleistu laiku.

Taip baigėsi Ardos Pavasaris. Valarų buveinė prie Almareno buvo visiškai sugriauta, ir Žemės paviršiuje jie nebeturėjo kur gyventi. Todėl valarai pasitraukė iš Vidužemio ir nukeliavo

į Amano žemę, plytinčią pačiame vakariniame pasaulio pakraštyje. Jos vakariniai krantai žvelgė į Išorinę jūrą, elfų vadinamą Ekaja ir supančią Ardos karaliją. Niekas nežinojo jos platumo, tiktai valarai. Už jos yra Nakties Sienos. Rytiniai Amano krantai yra tolimiausias Belegairo – Didžiosios Vakarų jūros – pakraštys; kadangi Melkoras grįžo į Vidužemį ir valarai kol kas nepajėgė jo įveikti, jie sutvirtino savo buveinę. Palei jūros krantus jie sustūmė Pelorus – aukščiausius Žemėje Amano kalnus. Virš visų Pelorų kalnų kilo ketera, ant kurios Manvė pastatė savo sostą. Tą šventą kalną elfai vadina ir Tanikvetiliu, ir Amžinąja Baltuma Ojolose, ir Žvaigždėm Karūnuotąja Elerina, ir dar daugeliu kitų vardų. Tačiau sindarai savo vėlesnėje kalboje minėdavo Amon Uilosą. Iš savo menių ant Tanikvetilio Manvė ir Varda galėjo žvelgti per Žemę iki pat tolimiausiųjų rytų.

Tame krašte už Pelorų sienų valarai apsigyveno ir savo žemę pavadino Valinoru; ten buvo jų namai, sodai, bokštai. Toje saugomoje žemėje valarai sukaupė didžiulę atsargą šviesos ir visų dailiausiųjų dalykų, išgelbėtų nuo sunaikinimo; daugelį dar dailesnių jie pagamino iš naujo, ir Valinoras tapo gražesnis net už Vidužemį Ardos Pavasario laikais. Tai buvo palaimintas kraštas, nes jame gyveno Nemirtingieji; niekas ten nevyto ir nedžiūvo, nė mažiausia dėmelė neteršė tos žemės gėlių ar lapų, jokia liga ar negalia nekamavo nė vieno gyvo padaro; net ir akmenys ar vanduo ten buvo šventi.

Kai Valinoras buvo baigtas ir valarų buveinės įrengtos, lygumoje už kalnų jie pastatė savo miestą su daugybe varpų – Valmarą. Prieš jo vakarinius vartus kūpsojo žalia kalva Ezeloharas, dar vadinama Korolaire; Javana pašventino ją ir ilgai sėdėjo tarp žolynų, giedodama jėgos kupiną giesmę, į kurią sudėjo savo apmąstymus apie viską, kas auga žemėje. Tuo tarpu Niena galvojo tylomis ir drėkino dirvą ašaromis. Valarai susibūrė aplinkui klausytis Javanos giesmės ir, netardami nė žodžio, sėdėjo Mahanaksaro – Likimo

Rato – tarybos sostuose šalia auksinių Valmaro vartų. Ir Javana Kementarė giedojo valarams, o šie žiūrėjo.

Taip jiems bežiūrint, ant kalvos išaugo du liauni daigai; tą valandą pasaulis skendėjo tyloje ir nebuvo jokio kito garso, tik Javanos giesmė. Jai aidint, ūgliai vis stiebėsi aukštyn, gražėjo ir pagaliau pražydo. Taip pasaulyje atsirado Du Valinoro Medžiai. Iš visų Javanos sukurtų dalykų jie žinomiausi, apie jų likimą kalba visos Senųjų dienų sakmės.

Vienas medis puošėsi tamsiai žaliais lapais, kurių apačia švytėjo sidabru, nuo kiekvieno iš gausybės jo žiedų sidabrine šviesa sruveno rasa, žemė po juo margavo nuo virpančių lapų šešėlių. Kito medžio lapija savo jauna žaluma priminė ką tik prasiskleidusį bukmedį, lapų pakraštėliai tviskėjo auksu. Žiedai sviro nuo jo šakų geltonomis tarsi liepsna kekėmis, primenančiomis žiburiuojantį ragą, iš kurio žemėn liejasi auksinis lietus; šito medžio žydėjimas pripildė pasaulį šilumos ir nuostabios šviesos. Pirmąjį medį Valinore vadino Telperionu, arba kitaip – Silpionu ir Ninkvelote, ir dar daugeliu vardų; antrasis gavo Laurelino vardą, bet giesmėje jį vadino ir Malinalda, ir Kulurienu, ir daugeliu kitų vardų.

Per septynias valandas medžiai išsiskleisdavo, nušvisdavo iki neapsakomos didybės ir iš lėto sunykdavo; kiekvienas medis vėl atgimdavo gyventi likus dar valandai iki tada, kai kitas liaudavosi švytėjęs. Tad Valinore kiekvieną dieną dukart ateidavo švelnesnės šviesos valanda, kai abu medžiai būdavo nublankę, ir jų auksiniai ir sidabriniai spinduliai susipindavo. Iš jų vyresnysis buvo Telperionas, pirmasis išaugęs į tikrą medį ir pražydęs. Ir ta pirmoji valanda, kai jis pradėjo švytėti, tie balti sidabrinės aušros spinduliai valarams tapo ne šiaip viena iš daugelio valandų jų nesibaigiančioje sekoje – jie davė jai Pradžios Valandos vardą ir nuo tada ėmė skaičiuoti savo valdymo Valinore laiką. Tad šeštąją Pirmosios dienos valandą, kaip ir vėlesnėmis džiaugsmingomis dienomis iki Valinoro Užtemimo, Telperionas liovėsi žydėjęs; dvyliktąją valandą susiskleidė Laurelino žiedai. Šitaip kiekviena

valarų diena Amane turėjo dvylika valandų ir baigdavosi antruoju spindulių susipynimu, kai Laurelinas blykšdavo, o Telperionas ryškėdavo. Tačiau nuo medžių besiliejanti šviesa buvo tvari ir ilgai neblėsdavo, kol nepasklisdavo erdvėje ar nenugrimzdavo į žemę; o Telperiono rasą ir Laurelino beriamą lietų Varda kaupė didžiuliuose švytinčiuose tvenkiniuose, kurie visam valarų kraštui tapo vandens ir šviesos šuliniais. Taip prasidėjo Valinoro Palaimos Dienos, ir nuo tada imtas skaičiuoti laikas.

Amžiams slenkant vis arčiau valandos, Iluvataro skirtos ateiti Pirmagimiams, Vidužemis dunksojo prieblandoje po žvaigždėmis, kurias Varda sukūrė seniai užmirštais laikais, kai ji triūsė Ea. Tamsoje gyvavo Melkoras ir neretai traukdavo į Pasaulį, prisidengęs įvairiais baugiais ir nežabotos jėgos pavidalais. Jis valdė šaltį ir liepsnas nuo pačių aukščiausių kalnų viršūnių iki giliai po jais slypinčių žaizdrų; visa, kas tais laikais buvo žiauru, smurtinga, mirtina, nutikdavo dėl Melkoro kaltės.

Iš Valinoro grožio ir palaimos valarai retai žengdavo per kalnus į Vidužemį, tačiau jie labai mylėjo už Pelorų esantį kraštą ir juo rūpinosi. Palaimintosios žemės viduryje stovėjo Aulės būstas, ir jis ten ilgai darbavosi. Juk jis daugiausia prisidėjo kuriant visa, kas toje žemėje yra, ir pagamino gausybę dailių ir naudingų dalykų tiek atvirai, tiek ir slapta. Tai Aulė perdavė visą išmintį ir žinias apie žemę ir visus joje esančius daiktus: ir išmintį tų, kurie negamina, bet tik stengiasi suprasti tai, kas yra, ir išmintį visų meistrų ir amatininkų: audėjų, dailidžių, kalvių, taip pat žemdirbių ir gyvulių augintojų, nors šie ir visi kiti, žiūrėdami visko, kas auga ir brandina vaisius, privalo atminti Aulės sutuoktinę Javaną Kementarę. Aulė yra tasai, kurį vadina noldorų draugu, nes vėlesniais laikais noldorai iš jo sužinojo labai daug, o jie iš visų elfų nagingiausi. Savo ruožtu noldorai, pasitelkę Iluvataro jiems suteiktas dovanas, dar labiau ištobulino Aulės meistrystę, su meile gilindamiesi į kalbas ir raštą, į austus,

pieštus ar raižytus vaizdus ir paveikslus. Ne kas kitas, o noldorai pirmieji išmoko gaminti brangakmenius, iš jų puikiausieji buvo Silmarilai, bet jie buvo prarasti.

Tačiau Manvė Sulimas, visų valarų aukščiausias ir švenčiausias, sėdėjo virš Amano, mintimis neapleisdamas ir tolimųjų žemių. Jo didingas sostas stovėjo iškilęs virš Tanikvetilio, aukščiausiojo pasaulio kalno, viršūnės prie pat jūros krašto. Aplink jo menes sklandė dvasios erelių ir sakalų pavidalais. Jų žvilgsnis iki dugno skrodė jūros gelmes ir siekė slapčiausius urvus po žeme. Tad jos pranešdavo Manvei beveik visa, kas nutikdavo Ardoje. Vis dėlto kai kas pasislėpdavo ir nuo Manvės bei jo tarnų akių, nes ten, kur tamsias mintis rezgė Melkoras, juodavo neperžvelgiamas šešėlis.

Manvei nerūpi sava šlovė, jis nepavyduliauja galios ir valdo visus, siekdamas taikos ir ramybės. Iš visų elfų labiausiai jis mylėjo vanjarus, tad šie iš Manvės gavo savąsias dainas ir eiles, nes eilės ypač džiugina Manvę, dailus žodžių skambesys jam atstoja muziką. Jis dėvi žydrą apdarą, žydra ugnimi šviečia jo akys, o skeptras aptaisytas noldorų jam pagamintais safyrais. Manvė – Iluvataro skirtas vietininkas, valarų, elfų ir žmonių pasaulio karalius ir vyriausias gynėjas nuo Melkoro piktybės. Su Manve gyveno gražiausioji Varda, sindarų kalba vadinama Elberete, valarų karalienė, žvaigždžių kūrėja, o su jais abiem dar didi daugybė palaimintų dvasių.

Tuo tarpu Ulmas laikėsi atskirai, jis negyveno Valinore ir niekada ten nesilankydavo, nebent prireikdavo atvykti į Didžiąją tarybą. Nuo pat Ardos pradžios jis gyvena Tolimajame vandenyne. Iš ten jis valdo visus tekančius vandenis, potvynius ir atoslūgius, visų upių sroves, trykštančius šaltinius, krintančius rasos lašus ir lietų iš dangaus bet kurioje žemės vietoje. Giliuose duburiuose Ulmas mąsto apie didžią ir šiurpią muziką, ir šios muzikos aidu virpa visos pasaulio gyslos ir džiaugsmo, ir sielvarto valandą. Juk džiugiai saulėje mirguliuojančio fontano išta-

kos – neišmatuojamuose liūdesio šuliniuose ties pačiais Žemės pamatais. Telerai daug sužinojo iš Ulmo, ir todėl jų muzika yra drauge ir liūdna, ir kerinti. Su Ulmu į Ardą atkeliavo Salmaras, kurio pagamintų ragų garso neužmirš nė vienas, nors kartą jį išgirdęs. Taip pat Ulmą atlydėjo Osė ir Uinena, kuriems jis pavedė valdyti bangas ir visus srautus Vidinėse jūrose; atvyko su juo ir daug kitų dvasių. Ulmo galia palaikė pasaulio gyvybę, ir net Melkoro tamsybėje ši gyvastis sruveno daugeliu slaptų pratakų, tad Žemė nemirė. Ulmo ausis visada liko atvira tiems, kurie pasiklydo toje tamsoje ar klajojo toli nuo valarų šviesos. Ulmas niekada nepamiršo Vidužemio, kreipė į jį savo mintis, kad ir kokie vargai ar permainos būtų ištikę tą kraštą, ir neapleis jo iki pasaulio dienų pabaigos.

Tais tamsiaisiais laikais ir Javana labai nenorėjo pamiršti Tolimųjų žemių; jai brangu visa, kas auga, ir ji liūdėjo dėl Vidužemyje pradėtų ir Melkoro suardytų darbų. Todėl kartais ji palikdavo Aulės namus ir žydinčias Valinoro pievas, keliaudavo į Vidužemį ir gydydavo Melkoro paliktas žaizdas. Grįžusi ragindavo valarus kilti į karą su ta blogio viešpatija, nes iki Pirmagimių atėjimo jiems tikrai teksią stoti į šią kovą. Ir žvėrių tramdytojas Oromė retkarčiais jodinėdavo tamsiųjų miškų prieblandoje; galingasis medžiotojas, ginkluotas ietimi ir lanku, negyvai užvaikydavo Melkoro karalijos pabaisas ir šlykščius padarus; baltasis Oromės žirgas Naharas tamsoje švytėjo sidabru, ir mieganti žemė drebėjo, kaukšint jo auksinėms pasagoms. Pasaulio tamsoje Oromė pūsdavo savo didįjį ragą Valaromą virš Ardos lygumų, aidu atsiliepdavo kalnai, ir blogio šešėliai sprukdavo šalin. Pats Melkoras krūpčiojo Utumne, nujausdamas besiartinančią rūstybę. Tačiau vos Oromei pasitraukus, Melkoro tarnai vėl susiburdavo, ir visus kraštus vėl užplūsdavo šešėliai ir apgaulės.

Dabar jau viskas pasakyta apie Žemę, kokia buvo ji ir jos valdovai laiko pradžioje, dar iki tol, kai pasaulis tapo toks, kokį jau pažį-

no Iluvataro Vaikai. Juk elfai ir žmonės – tai Iluvataro Vaikai, ir ainurai, negalėdami aiškiai suprasti, kodėl Muzikoje atsirado šie Vaikai, nedrįso patys jų keisti. Tad valarai jiems – labiau vyresnieji giminaičiai ir šeimos galvos negu šeimininkai; ir jei kada, susidūrę su elfais ar žmonėmis, ainurai ryždavosi versti juos ko nors imtis, nors tie patarimų nepageidavo, šitai retai pakrypdavo į gera, nepaisant pačių geriausių ainurų ketinimų. Tiesa, daugiausia ainurai bendravo su elfais, nes Iluvataras šiuos sukūrė panašesnius į ainurus, tegu menkesnius jėga ir stotu; žmones jis apdovanojo keistomis dovanomis.

Pasakojama, kad valarams iškeliavus stojo tyla, ir ištisą amžių Iluvataras sėdėjo vienas ir mąstė. Tada prabilo ir tarė:

– Štai myliu Žemę, ir ji turi tapti namais kvendams ir atanams! Kvendai bus dailiausi iš visų Žemės būtybių, jie turės, kurs ir teiks pasauliui daugiau grožio negu visi mano vaikai; ir jiems skirta didžiausia palaima šiame pasaulyje. O atanams suteiksiu naują dovaną.

Ir Iluvataras lėmė, kad žmonių širdys nerastų ramybės ir veržtųsi tolyn už pasaulio ribų, tačiau žmonės gebėtų patys keisti savo gyvenimą, besiklostantį atsitiktinumų ir jėgų žaismėje, neapsiribodami ainurų Muzika, kuri visiems kitiems pasaulio dalykams yra lemtis. Ir visa, ko žmonės imsis, bus užbaigta ir iš vidaus, ir išore, jų pasaulyje pilnatvę pasieks net tai, kas menkiausia ir mažiausia.

Tačiau Iluvataras žinojo, kad žmones blaškys pasaulio jėgos ir sumaištys, tad jiems dažnai teks klaidžioti, ir ne visada savąsias dovanas jie naudos tobulai. Ir Iluvataras tarė:

– Ir šie atėjus laikui supras, kad visa, ką jie daro, galų gale tik dar labiau šlovina tai, ką sukūriau.

Bet elfai mano, kad žmonės dažnai teikia sielvarto Manvei, kuris geriausiai pažįsta Iluvataro mintis. Elfams atrodo, kad iš visų ainurų žmonės panašiausi į Melkorą, nors šis žmonių, net ir tų, kurie jam tarnavo, visada bijojo ir nekentė.

Laisvės dovana lemia, kad žmonių vaikai pasaulyje tegyvena labai trumpai, paskui nuo jo atsiskiria ir netrukus iškeliauja, bet elfai nežino kur. O elfai lieka iki pat dienų pabaigos, ir todėl jų meilė Žemei ir visam pasauliui vientisa, viską persmelkianti, bet vis labiau, metams slenkant, atmiešta liūdesio. Elfai nemiršta, kol pasaulis gyvas, nebent kas nors juos nužudo ar patys sunyksta graužiami sielvarto (tokia tariama mirtis turi jiems galią). Jie nesilpnėja sendami, gal tik kai kurie nuvargsta per dešimt tūkstančių amžių. Po mirties jie sukviečiami į Mandoso rūmus Valinore, kad iš tenai galėtų, atėjus laikui, sugrįžti. Bet žmonių sūnūs iš tiesų miršta ir palieka šį pasaulį, todėl jie vadinami Svečiais, arba Ateiviais. Mirtis yra jų likimas, Iluvataro dovana, kurios, nykstant laikui, jiems pavydės net ir Galingieji. Tačiau Melkoras šią dovaną užgožė savo šešėliu, suteršė ją tamsa ir gėrį pavertė blogiu, viltį – baime. Vis dėlto jau seniai valarai paskelbė elfams Valinore, jog žmonės įsijungs į antrąją ainurų Muziką, nors Iluvataras neatskleidė, kokius tikslus jis rengia elfams po pasaulio pabaigos, o Melkoras nepajėgė šito perprasti.

2 SKYRIUS

APIE AULĘ IR JAVANĄ

Pasakojama, kad nykštukai atsirado, kai juos Vidužemio tamsybėse padirbo Aulė. Mat jis taip laukė ateinant Vaikų, taip troško turėti mokinių, kuriems galėtų perteikti savo išmintį ir meistrystę, kad nenorėjo gaišti, kol Iluvataro sumanymai bus įgyvendinti. Ir Aulė padarė nykštukus tokius, kokie jie yra ir dabar, nes jo protas aiškiai nesuvokė dar tik numanomų ateisiant Vaikų pavidalų. Be to, Žemę tebeslėgė Melkoro galia, tad Aulė stengėsi, kad nykštukai būtų stiprūs ir tvirti. Baimindamasis, kad kiti valarai nesupeiktų jo darbo, Aulė triūsė slapta. Menėje po Vidužemio kalnais jis pirmiausia padarė Septynis Nykštukų Tėvus.

Iluvataras tučtuojau patyrė apie tai, ką nuveikė Aulė; tą pačią valandą, kai Aulė baigė, liko patenkintas tuo, ką pamatė, ir ėmė mokyti nykštukus jiems sugalvotos kalbos, Iluvataras prabilo į Aulę. Šis klausėsi ir tylėjo. Iluvataro balsas kalbėjo:

– Kodėl šitai padarei? Kodėl griebeisi darbo, nors žinai, kad tavo galių ir valdžios jam nepakaks? Juk iš manęs kaip dovaną gavai tik savo paties būtį, ir ne daugiau. Todėl tavo rankų ir proto sukurti padarai gali gyventi tik tokioje būtyje, judėdami tik tau sumanius juos pajudinti, o jei tavoji mintis pasuks kitur, jie liks stovėti be žado. Ar šito troškai?

– Netroškau šitaip viešpatauti, – atsakė Aulė. – Troškau būtybių kitokių nei aš pats, kurias mylėčiau ir mokyčiau, kurios galėtų regėti tavo sukurtą Ea grožį. Man rodėsi, kad Ardoje gau-

su erdvės, kuria džiaugtis galėtų daugybė būtybių, bet ji vis dar beveik ištisai tuščia ir nebyli. Nekantravimas pastūmėjo mane į kvailystę. Bet kurti įvairius dalykus – mano širdies prigimtis nuo tada, kai mane sukūrei; nesupratingas vaikas, kuris žaisdamas mėgdžioja tėvo darbus, taip elgiasi ne norėdamas pasišaipyti, o todėl, kad jis – savo tėvo sūnus. Tačiau ką man dabar daryti, kad nebūčiau amžinai nusipelnęs tavo pykčio? Kaip vaikas atiduoda tėvui, taip ir aš atiduodu tau šiuos padarus, tavo sukurtų rankų kūrinį. Elkis su jais kaip tinkamas. O gal verčiau savo drąsos kūrinį sunaikinti?

Ir Aulė raudodamas stvėrė didžiulį kūjį, ketindamas suknežinti nykštukus. Bet Aulės nuolankumas suminkštino Iluvatarą, jam pagailo ir Aulės, ir jo troškimų. Nykštukai persigandę susigūžė ir, žemai nulenkę galvas, maldavo pasigailėti. Iluvataro balsas tarė Aulei:

– Tavo pasiūlymą priimu nedvejodamas. Argi nematai, kad šie padarai dabar jau turi savo gyvenimą ir kalba savu balsu? Jei būtų kitaip, ar jie baimintųsi tavo smūgio, ar jaudintųsi dėl vienokios ar kitokios tavo valios?

Aulė nuleido kūjį ir džiugiai padėkojo Iluvatarui sakydamas:

– Tegu Eru palaimina ir pataiso mano darbą!

Čia Iluvataras vėl prabilo:

– Pasaulio pradžioje leidau įsikūnyti ainurų mintims – taip ir dabar pripažįstu tavo troškimą ir rasiu jam vietą. Bet tavo rankų darbo netaisysiu, tebūnie jis toks, kaip tavo sukurta. Tačiau vieno dalyko nepakęsiu: šios būtybės negali ateiti į Pasaulį anksčiau negu mano sumanytieji Pirmagimiai, ir tavo nekantrumas negali būti apdovanotas. Dabar jie miegos tamsoje po uola ir nepasirodys, kol Žemėje neatsiras Pirmagimiai. Iki tol ir tu, ir jie lauksite, nors tas laikas galbūt ir prailgs. Tačiau ateis diena, kai juos pažadinsiu, tada jie taps tau tarsi vaikai. Ir dažnai bus taip, kad taviškiai ir maniškiai – mano įsūnytieji ir mano pasirinktieji – kivirčysis ir kels vaidus.

Tada Aulė paėmė Septynis Nykštukų Tėvus ir paguldė juos tolimoje ir nuošalioje vietoje; pats grįžo į Valinorą laukti, kol praslinks ilga metų virtinė.

Nykštukai turėjo pasirodyti tais laikais, kai visa gožė Melkoro galia, tad Aulė sukūrė juos tvirtus ir atsparius. Jie kieti kaip akmuo, užsispyrę, greiti draugauti ir pyktis; sunkų darbą, alkį ir kūno skausmus jie ištveria lengviau negu visos kitos kalbos dovaną turinčios gentys. Nykštukai gyvena daug ilgiau negu žmonės, tačiau ne amžinai. Kadaise Viduržemyje elfai manė, kad po mirties nykštukai grįžta į žemę ir akmenį, iš kurių jie padaryti, bet patys nykštukai taip negalvoja. Jie sako, kad jais pasirūpina Kūrėjas Aulė, jų dar vadinamas Mahalu; jis surenka nykštukus pas Mandosą atskirose menėse; senovėje Nykštukų Tėvams Aulė esą paskelbė, kad Iluvataras juos pagerbs ir Pasaulio pabaigoje suteiks vietą tarp visų Vaikų. Tuomet jie turės tarnauti Aulei ir padėti atstatyti Ardą po Paskutiniojo Mūšio. Dar nykštukai kalba, kad Septyni Nykštukų Tėvai vėl sugrįžta į savo gentį ir išsaugo savo senuosius vardus; iš jų labiausiai per amžius pagarsėjo Durinas, pradininkas genties, kuri buvo draugiškiausia elfams ir statė namus Kazad Dume.

Triūsdamas prie nykštukų, Aulė slėpė šį darbą nuo kitų valarų, bet galų gale atskleidė savo sumanymą Javanai ir papasakojo jai visa, kas nutiko. Javana jam tarė:

– Eru gailestingas. Regiu, kaip džiaugiasi tavoji širdis, ir ji to nusipelnė – tu gavai ne tik atleidimą, bet ir atlygį. Tačiau slėpei nuo manęs savo mintis, kol jų neįgyvendinai, todėl tavo vaikai nelinks prie tų dalykų, kuriuos myliu aš. Jie mėgs tai, ką gali padaryti savomis rankomis, kaip ir jų tėvas. Jie rausis po žeme, ir jiems nerūpės, kas auga ir gyvuoja ant žemės. Daugelis medžių patirs negailestingus jų geležies kirčius.

– Šitaip galėsime sakyti ir apie Iluvataro Vaikus, – į tai atsiliepė Aulė, – jie valgys ir statys. Nors tavo karalijos daiktai tikrai

vertingi ir būtų svarbūs, net jei nelauktume Vaikų ateinant, tačiau Eru leis jiems viešpatauti ir jie naudos visa, ką ras Ardoje. Tačiau darys tai, kaip numatė Eru, pagarbiai ir su dėkingumu.

– Jeigu tik Melkoro tamsa neprislėgs jų širdžių, – užbaigė Javana.

Jos siela nenurimo, priešingai, ji liūdėjo baimindamasi to, kas Viduržemyje atsitiks ateityje. Tad ji stojo prieš Manvę, tačiau neišdavė Aulės sumanymo, o tarė:

– Ardos karaliau, ar tiesa, kaip man kalbėjo Aulė, kad Vaikai, atėję į Žemę, viešpataus ir valdys visus mano triūso vaisius kaip panorėję?

– Tiesa, – atsakė Manvė. – Tačiau kodėl klausi, juk tau nereikalinga Aulės išmintis?

Javana valandėlę tylėjo, pasinėrusi į savas mintis. Paskui atsiliepė:

– Nes man širdį kamuoja nerimas, galvojant apie būsimus laikus. Visi mano kūriniai man brangūs. Ar ne gana, kad Melkoras jau tiek daug jų sugadino ir suteršė? Ar niekas iš to, ką sumaniau, negali džiaugtis laisve nuo kitų viešpatavimo?

– Jeigu būtų tavo valia, ką išsaugotum? – paklausė Manvė. – Kas tau brangiausia iš visos tavo karalijos?

– Kiekvienas dalykas savaip vertingas, – atsakė Javana, – ir kiekvienas savaip prisideda prie kitų vertės. Bet kelvarai pajėgūs bėgti ar gintis, tuo tarpu augantys olvarai šito negali. Iš jų man brangiausi medžiai. Auginti juos tenka ilgai, bet nukirsti užtenka akies mirksnio, ir jeigu medžių šakos nenokina vaisių, niekam nerūpi, kai jų nebelieka. Štai kokios mano mintys. Galėtų medžiai kalbėti visų šaknis turinčiųjų vardu ir bausti tuos, kurie jiems kenkia!

– Tai keista mintis, – atsiliepė Manvė.

– Bet ji skambėjo Giesmėje, – tvirtino Javana. – Kol tu sklandei danguje, su Ulmu kurdamas debesis ir pildamas lietų, aš kėliau aukštyn didingų medžių šakas, kurios tą lietų priimtų, ir kai kurie medžiai giedojo Iluvatarui, aplinkui siaučiant vėjams ir lietui.

Manvė sėdėjo tylėdamas; jo širdį pasiekusi Javanos mintis augo ir skleidėsi. Šitai nepraslydo pro Iluvataro žvilgsnį. Ir Manvei pasirodė, kad aplinkui vėl nuaidėjo Giesmė, dabar jis pastebėjo skambant joje daugelį tokių dalykų, kuriuos jis anksčiau nors ir buvo girdėjęs, bet nelabai paisė. Pagaliau vėl iškilo jam prieš akis Vizija, tačiau šį kartą ne tolima, nes Manvė pats joje atsidūrė, ir jis jautė, kad visa, kas regima, palaiko ir kelia Iluvataro ranka. Ši ranka iš tiesų pasirodė, ir iš jos liejosi daugybė stebuklų, iki tol slapta glūdėjusių ainurų širdyse.

Čia Manvė atitoko, nusileido pas Javaną, laukiančią ant Ezeloharo, ir atsisėdo greta jos po Dviem Medžiais. Manvė tarė:

– O Kementare, man bylojo Eru ir taip kalbėjo: „Ar kartais kuris iš valarų nemano, kad neišgirdau visos Giesmės, kad ir silpniausio jos balso ar menkiausio garso? Žiūrėk! Kai nubus Vaikai, tada nubus ir Javanos mintis, ji sukvies tolimas dvasias, ir jos vaikštinės tarp kelvarų ir olvarų, kai kurios ten ir gyvens, visi jas garbins ir saugosis jų teisėto pykčio. Bent jau kurį laiką: kol Pirmagimiai turės savo galias, o Antragimiai bus jauni.“ Tačiau ar tu nepameni, Kementare, kad tavoji mintis ne visuomet dainavo vieniša? Ar mano mintis nesusitikdavo su tavąja ir mes neskriedavome greta, kaip didingi paukščiai, sklandantys virš debesų? Iluvataro rūpesčiu bus ir jie – dar iki tol, kai nubus Vaikai, ateis Vakarų Valdovų Ereliai su vėju sparnuose.

Javana nudžiugo, atsistojusi iškėlė rankas į dangų ir tarė:

– Teauga aukšti Kementarės medžiai, kad juose namus sau rasti galėtų Karaliaus Ereliai!

Pakilo ir Manvė; atrodė, kad jis tapo toks aukštas, jog jo balsas aidėjo iki Javanos tarsi iš ten, kur driekiasi vėtrų takai.

– Ne, – tarė jis, – tik Aulės medžiai bus tinkamo aukštumo. Ereliai gyvens kalnuose ir girdės balsus tų, kas mus šaukia. Tačiau miškuose vaikščios Medžių Piemenys.

Tuomet Manvė ir Javana nuėjo savais keliais, ir Javana sugrįžo pas Aulę. Šis darbavosi kalvėje, pylė išlydytą metalą į formas.

– Eru dosnus, – tarė Javana. – Tepasisaugo tavo vaikai! Giriose vaikštinės dvasios, kurių rūstį žadinti jiems bus pavojinga.

– Šiaip ar taip, jiems vis dėlto reikės medžių, – atsiliepė Aulė ir ėmėsi kalvio darbų.

3 SKYRIUS

APIE ELFŲ PASIRODYMĄ IR MELKORO NELAISVĘ

Ilgus amžius valarai gyveno Medžių šviesos palaimoje už Amano kalnų, bet visas Viduržemis skendėjo blausių žvaigždžių prieblandoje. Kol sklido šviesulių spinduliai, visa pradėjo augti, tačiau vėl stojus tamsai liovėsi. Tiesa, jau atsirado seniausių gyvų būtybių: vandenynuose plūduriavo milžiniškos jūržolės, sausumą dengė didingų medžių šešėliai, slėniuose tarp nakties slepiamų kalvų tamsoje krutėjo seni ir stiprūs padarai. Tose žemėse ir giriose valarai lankydavosi retai, dažniau pasirodydavo tik Javana ir Oromė. Javana vaikštinėdavo šešėliuose liūdna, nes niekas neaugo, Ardos Pavasario skelbtų vilčių teko atsisakyti. Javana užmigdė daugelį Pavasarį atsiradusių savo kūrinių, kad jie nepasentų ir sulauktų, kol ateis laikai, kai bus galima atbusti.

Tačiau šiaurėje Melkoras kaupė jėgas; jis nesnaudė, bet budriai viską stebėjo ir dirbo. Pikti jo sumanyti padarai sklido plačiai, po tamsias, tarsi apmirusias girias šliaužiojo siaubūnai ir klaikios baidyklės. Utumne Melkoras laikė surinkęs savo demonus, tas dvasias, kurios susidėjo su juo dar anomis didybės dienomis ir savo blogiu tapo labai panašios į jį patį. Jų širdyse siautė ugnis, bet pačios klostėsi tamsos rūbu, nešiojosi liepsnų rimbus, ir pirma jų visada žengdavo baimė. Vėliau Viduržemyje jas praminė balrogais. Tais tamsiaisiais laikais Melkoras priveisė daug įvairiausių

rūšių ir pavidalų pabaisų, jos ilgai kamavo pasaulį, ir Melkoro karalija vis plėtėsi į pietų pusę, užimdama Viduržemį.

Melkoras pasistatė tvirtovę su ginklų atsargomis netoli nuo jūros šiaurės vakarų kranto, kad galėtų atremti bet kokį antpuolį iš Amano. Tai tvirtovei, kurią pavadino Angbandu, vadovavo Sauronas, Melkoro dešinioji ranka.

Pagaliau kartą valarai susirinko į tarybą, nes Javanos ir Oromės iš tolimųjų žemių atneštos žinios sukėlė daug rūpesčio. Javana taip kalbėjo valarams:

– Ardos Galingieji, Iluvataro regėjimas buvo trumpas ir greitai dingo mums iš akių, tad tikriausiai nepajėgiame nuspėti, kurią iš daugelio dienų ateis skirtoji valanda. Tačiau neabejokite – ta valanda artėja, ir šiame amžiuje mūsų viltis įsikūnys, Vaikai nubus. Ar tada paliksime jų gyvenamas žemes be globos ir kupinas blogio? Ar jiems teks vaikščioti tamsoje, nors mes džiaugiamės šviesa? Ar jie Melkorą vadins viešpačiu, kai Manvė sėdi Tanikvetilio viršūnėje?

Tulkas sušuko:

– Ne! Kuo greičiausiai stokim į karą! Juk gana pailsėjome nuo kovų, juk vėl esame stiprūs! Ar amžinai tas atskalūnas kivirčysis su mumis?

Čia, Manvei paliepus, prabilo Mandosas:

– Iš tiesų, šiame amžiuje ateis Iluvataro Vaikai, bet jie dar neatėjo. Be to, taip lemta, kad jie ateis į tamsą ir pirmiausia žvelgs į žvaigždes. Didžioji šviesa jiems skirta, kai jų laikas eis prie pabaigos. Ištikus bėdai, jie visada šauksis Vardos.

Tada į priekį prieš tarybą išėjo Varda ir pažvelgė žemyn nuo aukštojo Tanikvetilio; ji išvydo Viduržemio tamsą po nesuskaitomomis, toliuose silpnai mirkčiojančiomis žvaigždėmis. Ir ji ėmėsi didžio darbo – didžiausio, kokį tik atliko valarai nuo tada, kai atėjo į Ardą: rinko sidabro rasą iš Telperiono tvenkinių ir Pirmagimių atėjimui kūrė naujas, ryškesnes žvaigždes. Iš amžių gel-

mės, iš Ea kūrimo darbų turėjusią Tintalės, Žvaigždžių Ugnelės, vardą, ją elfai vėliau vadino Elentare, Žvaigždžių Karaliene. Tą kartą ji sukūrė Karnilą ir Luinilą, Nenarą ir Lumbarą, Alkarinkvę ir Elemirę; surinko dar daug kitų senovės žvaigždžių ir tarsi ženklus sudėstė Ardos danguje: Vilvariną, Telumendilą, Soronumę ir Anarimą, dar Menelmakarą su švytinčiu diržu, pranašaujantį Paskutinįjį Mūšį, kuris nutiks dienų pabaigoje. O aukštai šiaurėje kaip iššūkį Melkorui ji įtaisė siūbuojančią septynių ryškių žvaigždžių karūną – Valakirką, arba Valarų Pjautuvą ir lemties ženklą.

Pasakojama, kad vos Varda baigė savo darbus, o šie truko ilgai, kai Menelmakaras pirmą kartą užkopė dangaus skliautu ir žydra Heluino ugnis žybtelėjo miglose, tvyrojusiose palei pasaulio pakraščius, tą valandą nubudo Žemės Vaikai, Iluvataro Pirmagimiai. Prie žvaigždžių nušviesto Kuivieneno – Atbudimo Vandens – ežero jie kėlėsi iš Iluvataro miego. Dar tylūs, jie įkvėpė gyvasties, ir jų akys pirmiausia išvydo žvaigždes danguje. Nuo tada jie visuomet mylėjo žvaigždžių šviesą ir iš visų valarų labiausiai garbino Vardą Elentarę.

Pasauliui keičiantis, žemių ir jūrų pavidalai aižėjo, mainėsi ir brėžėsi iš naujo, upės keitė vagas, kalnų viršūnės griuvo ir slinko; neliko kelio atgal prie Kuivieneno. Tačiau elfai kalba, esą jis driekėsi toli Vidužemio šiaurės rytuose, tai buvusi Helkaro marių įlanka. Kadaise šios marios skalavo Iluino kalno papėdę, kol Melkoras jį nuvertė. Nuo rytų aukštumų ten žemyn pliaupė vandeningi srautai, ir pirmas elfų išgirstas garsas buvo šniokščiančio ir į akmenį tykštančio vandens ūžimas.

Elfai ilgai gyveno savo pirmojoje buveinėje prie vandens po žvaigždėtu dangum. Jie vaikščiojo po Žemę stebėdamiesi; ilgainiui ėmė kurti kalbą ir davė vardus visiems sutinkamiems dalykams. Save vadino kvendais, arba kalbančiais balsu, nes iki tol nebuvo sutikę kitų gyvų būtybių, kurios kalbėtų ar dainuotų.

Kartą atsitiko taip, kad Oromė medžiodamas traukė į rytus; pasiekęs Helkarą, jis pasuko į šiaurę palei jo krantus ir keliavo

Orokarnų – Rytų kalnų – šešėliuose. Staiga Naharas kurtinančiai sužvingo ir sustojo it įbestas. Oromė nustebo ir tyliai laukė; jam pasivaideno, kad kraštą gaubiančioje tyloje po žvaigždėmis kažkur toli dainuoja daug balsų.

Šitaip pagaliau valarai tarsi netyčia atrado tuos, kurių taip ilgai laukė. Žvelgdamas į elfus, Oromė nesiliovė stebėjęsis, lyg tokių būtybių pasirodymas buvo nelauktas, nuostabus ir netikėtas; ir valarams taip atrodys visada. Už Pasaulio ribų visa galima iš anksto ir iš tolo apmąstyti muzikoje ar išvysti regėjimuose, bet iš tiesų įžengus į Ea kiekvienas pirmą kartą pasirodantis dalykas užklumpa kaip kažkas nauja ir nežinoma.

Iš pradžių vyresnieji Iluvataro Vaikai buvo aukštesni ir stipresni, negu tapo vėliau. Tačiau gražūs liko visada – jaunystėje kvendų dailumas temdė bet kurį kitą Iluvataro sukurtą grožį, ir jis nesunyko, tebegyvuoja vakaruose, sielvarto ir išminties dar praturtintas. Oromė mylėjo kvendus ir jų pačių kalba pavadino juos eldarais, žvaigždžių tauta, bet šį vardą vėliau vartojo tik tie, kurie sekė paskui Oromę į vakarus.

Tačiau, pasirodžius Oromei, daugelį kvendų apėmė siaubas – štai ko pasiekė Melkoras. Mat išmintingieji skelbia, kad budrusis Melkoras pirmas sužinojo, jog nubudo kvendai, ir pasiuntė šešėlius bei piktąsias dvasias jų šniukštinėti ir tykoti. Tad kelerius metus iki pasirodant Oromei būdavo taip, kad jeigu kokie elfai, po vieną ar keliese, klajodavo toli nuo namų, neretai jie dingdavo ir niekada nebegrįždavo. Kvendai sakydavo, esą juos sučiupo Medžiotojas, ir jie jo bijojo. Iš tiesų, dauguma iš senovės atėjusių elfų dainų, kurių atgarsiai tebeskamba vakaruose, pasakoja apie šešėlių pavidalus, slankiojančius po kalvas virš Kuivieneno ar staiga užstojančius žvaigždes, apie Juodąjį Raitelį ant patrakusio žirgo, kuris puldavo vytis nuklydusį, kad galėtų jį praryti. Melkoras didžiai niršo ir bijojo Oromės žygio, todėl plačiai paskleidė tokius gandus, o gal iš tikrųjų siuntė savo juoduosius tarnus raitus, kad kvendai vengtų Oromės, jeigu kada nors jiems tektų susitikti.

Tad kai Naharas sužvengė ir Oromė iš tiesų atsirado šalia, kai kurie kvendai pasislėpė, kiti pabėgo ir jų niekas daugiau nebematė. Tačiau tie, kuriems pakako drąsos pasilikti, tučtuojau suprato, kad Didysis Raitelis nėra pavidalas iš tamsybių. Jo veidas švytėjo Amano šviesa ir traukė visus kilmingiausius elfus.

Nedaug kas tikra žinoma apie tuos Melkoro apkerėtus nelaimingiuosius. Juk kas iš gyvųjų yra nusileidęs į Utumno požemius ar prasismelkęs į Melkoro sumanymų tamsą? Tačiau Eresėjos išminčiai neabejoja, kad visi kvendai, patekę Melkorui į nagus iki Utumno sugriovimo, buvo įkalinti; ilgais ir išmoningais kankinimais ten palaužė jų dvasią ir pavergė; šitaip, skatindamas pavydą ir patyčias iš elfų, Melkoras augino šlykščią orkų padermę, vėliau tapusią nuožmiausiais elfų priešais. Orkai gyveno ir dauginosi panašiai kaip Iluvataro Vaikai. Nuo pat savo pirmojo, dar iki Pradžios sukelto maišto Ainulindalėje Melkoras nepajėgė sukurti nieko, kas galėtų gyventi ar bent turėtų kažką panašaus į gyvybę; taip teigia išminčiai. Savo juodų širdžių gilumoje orkai nekentė Šeimininko, teikiančio jiems vien vargus, ir tarnavo jam iš baimės. Galbūt šitai buvo pikčiausias Melkoro darbas, kėlęs Iluvatarui didžiausią pasibjaurėjimą.

Oromė šiek tiek paviešėjo pas kvendus ir tada sparčiai nujojo atgal per jūras ir sausumą į Valinorą, nešdamas naujieną į Valmarą. Jis papasakojo ir apie Kuivieneną kamuojančius šešėlius. Valarai apsidžiaugė, tačiau ir susirūpino. Visi ilgai svarstė, kas būtų geriausia, norint apsaugoti kvendus nuo Melkoro šešėlio. Bet Oromė tuoj pat sugrįžo į Viduržemį ir gyveno su elfais.

Manvė ilgai sėdėjo ant Tanikvetilio susimąstęs ir pagaliau kreipėsi patarimo į Iluvatarą. Tuomet, nusileidęs į Valmarą, jis sušaukė valarus į Lemties Ratą; atkeliavo tenai net ir Ulmas iš Tolimosios jūros.

Ir Manvė tarė valarams: „Tokį širdyje turiu patarimą iš Iluvataro: privalome vėl tapti Ardos šeimininkais, kad ir kiek tai

mums kainuotų, ir išvaduoti kvendus iš Melkoro šešėlio.“ Tulkas nudžiugo, bet Aulė liūdėjo nujausdamas, kokias žaizdas pasauliui paliks ši kova. Tačiau valarai susiruošė ir su visomis karo pajėgomis žengė iš Amano, pasiryžę pulti Melkoro tvirtoves ir padaryti viskam galą. Melkoras niekada nepamiršo, kad šis karas prasidėjo dėl elfų, kad elfai tapo jo žlugimo priežastimi. Tačiau šiuose įvykiuose jie nedalyvavo ir nedaug težino apie jų gyvenimo pradžioje nutikusį vakarų galybės žygį prieš šiaurę.

Valarų puolimą Melkoras pasitiko Vidužemio šiaurės vakaruose, ir visas tas kraštas liko smarkiai sudarkytas. Bet pirmoji vakarų kariuomenės pergalė atėjo greitai, ir Melkoro tarnai spruko nuo jos į Utumną. Valarai pražygiavo per Vidužemį ir paliko sargybą prie Kuivieneno. Kvendai taip ir nesužinojo apie didį galybių mūšį, tik jautė, kad Žemė po jais drebėjo ir dejavo, vandenis šiaušė galingos bangos, o šiaurėje kilo tarsi milžiniško gaisro pašvaistė. Ilga ir sunki buvo Utumno apgultis, daug mūšių aidėjo priešais jo vartus, ir tik gandai apie juos pasiekė elfus. Tais laikais Vidužemis pasikeitė, Didžioji jūra, skyrusi jį nuo Amano, pasidarė gili ir plati; jos vanduo veržėsi per krantus ir į pietus išsiliejo gilia įlanka.Tarp Didžiosios įlankos ir Helkaraksės šiaurėje, kur Vidužemis atsiduria visai arti Amano, atsirado daugybė mažesnių užutėkių. Iš jų svarbiausia buvo Balaro įlanka, į ją nuo šiaurėje naujai iškilusių aukštumų – Dortoniono ir Hitlumo kalnų – sruvo galinga Siriono upė. Toli šiaurėje žemės buvo apleistos; ten nepaprastai giliai buvo išraustas Utumnas, jo požemiuose liepsnojo ugnis ir slėpėsi nesuskaitomi Melkoro tarnų būriai.

Bet pagaliau Utumno vartai buvo išgriauti, rūmų menės liko be stogų, ir Melkoras spruko į giliausią rūsį. Tada į priekį žengė valarų didvyris Tulkas, susirėmė su Melkoru ir partrenkė jį kniūbsčią. Melkoras buvo sukaustytas Aulės nukalta grandine Angainoru ir tapo belaisviu. Pasaulyje ilgiems amžiams stojo taika.

Vis dėlto valarai nerado visų galingų požemių ir urvų, gudriai paslėptų po Angbando ir Utumno tvirtovėmis. Daug piktųjų pa-

darų tebelindėjo ten, kiti pabėgo, išsisklaidė tamsoje ir klaidžiojo po pasaulio dykras, laukdami piktesnės valandos. Nerado valarai ir Saurono.

Kai mūšis baigėsi ir iš griuvėsių šiaurėje pakilo didžiuliai debesys, užstojantys žvaigždes, valarai parvilko Melkorą supančiotomis rankomis ir kojomis, užrištomis akimis atgal į Valinorą. Jį atvedė į Lemties Ratą. Ten Melkoras gulėjo kniūbsčias prie Manvės kojų ir meldė atleidimo. Tačiau jo maldos nebuvo išklausytos, ir Melkorą įmetė į neįveikiamą kalėjimą Mandoso valdose, iš kur pabėgti negali niekas – nei valaras, nei elfas, nei mirtingasis žmogus. To kalėjimo sienos ir skliautai stori ir tvirti, jis pastatytas Amano žemės vakaruose. Ten Melkoras buvo pasmerktas gyventi tris šimtmečius, tik tuomet jo bylą buvo galima svarstyti iš naujo ir jis vėl galėjo prašyti pasigailėjimo.

Ir vėl valarai susirinko į tarybą. Čia besiginčydami jie suskilo. Vieni iš jų, vadovaujami Ulmo, manė, kad kvendams reikia suteikti laisvę elgtis Vidužemyje kaip jie nori, leisti jiems patiems savais gebėjimais, kuriais yra apdovanoti, užgydyti krašto žaizdas, sutvarkyti žemes. Bet dauguma baiminosi dėl kvendų, liekančių pavojingame pasaulyje, kur blausių žvaigždžių prieblandoje glūdi daug klastų. Be to, juos žavėjo elfų grožis ir jie troško elfų draugystės. Tad galų gale valarai pakvietė kvendus į Valinorą, kad visi ten amžinai apsistotų Galingiesiems prie kojų, nutvieksti Medžių šviesos. Visą laiką tylėjęs Mandosas pratarė:

– Vadinasi, nuspręsta.

Šitas kvietimas lėmė daugybę vėliau ištikusių vargų ir nelaimių.

Tačiau elfai iš pradžių nenorėjo klausyti šio kvietimo, nes iki tol valarus, išskyrus vienintelį Oromę, buvo regėję tik rūstybės valandą, žengiančius į kovą. Elfus kaustė baimė. Tad valarai vėl pasiuntė pas juos Oromę, šis iš elfų išrinko pasiuntinius – Ingvę, Finvę ir Elvę, turėjusius keliauti į Valinorą ir kalbėti savo tautos vardu. Jie vėliau tapo karaliais. Atvykus elfus priblokšė valarų didybė ir puikumas, jie pajuto ir gilią pagarbą, ir baimę; išvydę Me-

džius, jie troško jų šviesos ir grožio. Vėliau Oromė parvedė juos atgal prie Kuivieneno, ir pasiuntiniai kalbėjo savo gentainiams, patardami priimti valarų kvietimą ir kraustytis į vakarus.

Tuo metu elfai pirmą kartą pasidalijo, nes Ingvės gentį ir didžiąją Finvės ir Elvės genčių dalį paveikė jų valdovų žodžiai, ir jie sutiko keliauti paskui Oromę. Nuo tol šie vadinosi eldarai – tuo vardu, kurį Oromė iš pat pradžių davė elfams jų pačių kalba. Tačiau nemažai elfų kvietimo nepaklausė, verčiau pasirinko žvaigždžių šviesą ir plačias Vidaržemio erdves, o ne gandą apie Medžius. Šitie yra avariai, Nenorieji, tuo metu jie atsiskyrė nuo eldarų ir per daugelį amžių niekada nebesusitiko.

Eldarai pasirengė didžiam žygiui iš savo pirmosios buveinės rytuose. Jie išsirikiavo trim būriais. Pirmasis žengė pats mažiausias būrys, vedamas Ingvės, aukščiausiojo valdovo iš visos elfų tautos. Jis įžengė į Valinorą ir sėdi prie Galingųjų, visi elfai garbina jo vardą; tačiau jis niekada negrįžo atgal ir niekada nepažvelgė į Vidaržemį. Jo gentis buvo vanjarai – tai dailieji elfai, Manvės ir Vardos mylimiausieji; tik nedaugeliui žmonių yra tekę su jais kalbėtis.

Jiems iš paskos sekė noldorai, Finvės gentis, jų vardas reiškė išmintį. Tai Gilieji elfai, Aulės draugai; juos apdainuoja giesmės, nes noldorams teko ilgai ir sunkiai kovoti ir darbuotis senosiose šiaurinėse žemėse.

Didžiausias būrys ėjo paskutinis, juos vadina telerais, nes keliaudami delsė, lūkuriavo ir nebuvo apsisprendę žengti iš prieblandos į Valinoro šviesą. Jie labai mėgo vandenį, ir tuos, kurie pagaliau pasiekė vakarų krantus, sužavėjo jūra. Amano krašte jie tapo Jūros elfais, falmarais, nes žvelgdami į lūžtančias bangas kūrė muziką. Tai buvo gausi gentis, tad turėjo du valdovus: Elvę Singolą (tai reiškia Pilkasis Apsiaustas) ir jo brolį Olvę.

Tad šios trys eldarų gentys, Medžių laikais išsiruošusios ilgon kelionėn į tolimus vakarus, vadinamos kalakvendais, Šviesos elfais. Bet buvo ir tokių eldarų, kurie nors ir keliavo vakarų kryp-

timi, bet pakeliui pasiklydo, pasuko į šalį ar delsė Vidužemio pakraščiuose; vėliau kalbėta, kad daugiausia taip atsitiko su telerais. Jie įsikūrė prie jūros ar klajojo po pasaulio girias ir kalnus, nors širdimi visada liko atsigręžę į vakarus. Šiuos elfus kalakvendai vadina umanjarais, nes jie niekada nepasiekė Amano žemės ir Palaimintojo krašto. Umanjarus ir avarius drauge jie vadina morikvendais, Tamsos elfais, nes jie niekada neregėjo Šviesos, buvusios anksčiau už saulę ir mėnulį.

Pasakojama, kad išvykstančių iš Kuivieneno eldarų būrių priešakyje jojo Oromė ant Naharo, savo baltojo žirgo aukso pasagom. Keliautojai žengė šiaurėn aplink Helkaro jūrą, tada pasuko į vakarus. Šiaurėje virš karo griuvėsių tebekybojo didžiuliai juodi debesys, ir tame krašte žvaigždžių nebuvo matyti. Daugelis, baimės apimti, puolė gailėtis ir apsigręžė eiti atgal; jų dabar niekas nebeprisimena.

Ilga ir lėta buvo ši eldarų kelionė į vakarus, nes varginantys Vidužemio tyrai be kelių ir takų driekėsi kiek akys užmato. Eldarai ir patys netroško skubėti, juos stebino visa, ką regėjo aplinkui, plačios žemės ir upės, prie kurių jiems norėjosi apsistoti. Nors visi tebebuvo pasirengę keliauti, daugeliui kelionės pabaiga kėlė ne viltį, o baimę. Oromei kartais prireikdavo pasirūpinti kitais reikalais, ir vos jis pasitraukdavo, eldarai sustodavo ir nebejudėdavo pirmyn, kol Oromė negrįždavo jų vesti toliau. Praslinko jau daug tokios kelionės metų, ir kartą eldarai, žengdami per girią, priėjo didelę upę, platesnės jie niekada nebuvo matę; už tos upės dunksojo kalnai, aštriomis viršūnėmis, rodės, įsmigę žvaigždžių karalijon. Pasakojama, kad tai buvusi ta pati upė, kurią vėliau vadino Didžiuoju Anduinu, ja nuo seno ėjo Vidužemio vakarinių žemių riba. Kalnai anapus buvo Hitaigliras, Rūko Bokštai, žymintys Eriadoro pakraštį. Tačiau tais laikais šie kalnai kilo aukščiau ir atrodė grėsmingesni, juos suvertė Melkoras, stengdamasis sukliudyti Oromės žygiui. Telerai ilgam įsikūrė tos

upės rytų krante ir norėjo čia pasilikti, bet vanjarai su noldorais persikėlė per upę, ir Oromė nuvedė juos toliau per kalnų perėjas. Netrukus Oromė jau buvo toli, ir telerai, žvelgdami į šešėlių gaubiamas viršūnes, išsigando.

Tuomet atsistojo vienas iš Olvės giminės, visada keliavęs paskutinis; jį šaukė Lenve. Jis paskelbė nebeisiąs toliau į vakarus ir patraukė į pietus palei didžiąją upę, su savimi išsivesdamas daug kitų. Ir ilgus metus jų gentis nieko nežinojo apie šitą būrį. Juos vadino nandorais; ilgainiui jie tapo atskira gentimi, nepanašia į buvusius gentainius, tik vandenį mėgo taip pat kaip anksčiau, daugiausia kūrėsi prie krioklių ir sraunių upių. Geriausiai iš visų elfų išmanė apie gyvas būtybes, medžius ir žoles, paukščius ir žvėris. Vėlesniais metais Denetoras, Lenvės sūnus, pagaliau vėl atsigręžė į vakarus ir dalį tos genties nuvedė per kalnus į Beleriandą dar iki tol, kai danguje iškilo Mėnulis.

Daug laiko praėjo, kol vanjarai ir noldorai įveikė Ered Luiną, Mėlynuosius kalnus, tarp Eriadoro ir labiausiai į vakarus nutolusio Vidužemio krašto, kurį elfai vėliau pavadino Beleriandu. Priekiniai būriai perėjo Siriono slėnį ir atsidūrė prie Didžiosios jūros krantų tarp Drengisto ir Balaro įlankos. Tačiau išvydus ją elfus apėmė didžiausia baimė, ir daugelis pasitraukė atgal į Beleriando miškus ir aukštumas. Tuomet Oromė paliko elfus ir grįžo į Valinorą klausti Manvės patarimo.

Telerų būriai taip pat perėjo Ūkanotuosius kalnus ir atkeliavo per plačias Eriadoro žemes; juos ragino Elvė Singolas, troškęs grįžti į Valinorą, prie tos Šviesos, kurią kadaise regėjo. Nenorėjo jis skirtis ir su noldorais, nes artimai draugavo su jų valdovu Finve. Tad po daugelio metų ir telerai pagaliau atvyko per Ered Luiną į Beleriando rytų kraštus. Čia jie apsistojo ir kurį laiką gyveno už Geliono upės.

4 SKYRIUS

APIE TINGOLĄ IR MELIANĘ

Melianė buvo kilusi iš majarų, pagal giminystę artima valarams. Ji gyveno Lorieno soduose, ir iš visų jo valdinių niekas jai neprilygo nei grožiu, nei išmintimi, nei nuostabiomis kerinčiomis dainomis. Pasakojama, kad, kai Melianė dainuodavo, susiliejant abiejų Medžių šviesai, valarai mesdavo savo darbus, Valinore pritildavo paukščiai, nuščiūdavo Valmaro varpai, sustingdavo fontanų srovės. Melianę visada lydėdavo lakštingalos, ir ji išmokė jas giesmės. Melianė mėgo sodrų didelių medžių pavėsį. Iki Pasaulio sukūrimo ji buvo labai panaši į pačią Javaną; tuo metu, kai prie Kuivieneno nubudo kvendai, Melianė paliko Valinorą, atkeliavo į Viduržemį ir pripildė jo priešaušrio tylą savo ir paukščių balsų.

Pasakojama, kad telerai, artėdami prie kelionės galo, ilgai ilsėjosi Rytų Beleriande, už Geliono upės. Tuo metu daugelis noldorų dar tebebuvo miškuose vakarų pusėje, tas kraštas vėliau vadintas Neldoretu ir Regionu. Telerų valdovas Elvė dažnai žygiuodavo per tas girias į noldorų stovyklas lankyti savo draugo Finvės. Kartą nutiko taip, kad jis vienas ėjo per žvaigždžių nušviestą Nan Elmoto mišką ir staiga išgirdo giedant lakštingalas. Jis sustojo tarsi užkerėtas; tolumoje, tarp lomelindų giesmių, skambėjo Melianės balsas, ir klausant jos dainos Elvei širdį užplūdo nuostaba ir geismas. Jis pamiršo viską – ir savo gentį, ir reikalus; patraukė medžių paunksme paskui paukščius tolyn į Nan Elmotą

ir ten pranyko. Bet galų gale atsidūrė žvaigždžių nušviestoje laukymėje ir išvydo ten stovinčią Melianę. Elvė žvelgė į ją iš tamsos, o jos veidas švytėjo Amano šviesa.

Melianė netarė nė žodžio, tačiau meilės sklidina širdimi Elvė priėjo prie jos ir paėmė už rankos; tą pačią akimirką jis pateko burtų galion, tad šitaip abu stovėjo, ir kol jie prabilo, žvaigždės danguje virš jų galvų apsisuko daugelį kartų, o Nan Elmoto medžiai užaugo aukšti ir ūksmingi.

Elvės gentainiai jo ieškojo, tačiau nerado, tad, kaip pasakojama, telerų karalium tapo Olvė ir iškeliavo. Elvė Singolas daugiau niekada nepersikėlė per jūrą į Valinorą, negrįžo tenai ir Melianė, kol gyvavo jų bendra karalystė; bet su Meliane tarp elfų ir žmonių atsirado gija, kuri jungė juos su ainurais, pažinusiais Iluvatarą iki Ea. Vėliau Elvė tapo didžiu karalium ir valdė visus eldarus Beleriande. Juos vadino sindarais, arba pilkaisiais elfais, Prieblandos elfais, o Elvę – Karalium Pilkuoju Apsiaustu, arba Elu Tingolu to krašto kalba. Melianė buvo jo karalienė, išmintingesnė už bet kurį tos žemės vaiką; jų slaptieji rūmai Menegrotas, arba Tūkstantis Olų, buvo Doriate. Nepaprastas galias Melianė suteikė Tingolui, tarp eldarų šis ir pats buvo didis, nes vienintelis iš visų sindarų savo akimis regėjo žydinčius Medžius. Ir nors valdė umanjarus, niekas neskyrė jo prie morikvendų, bet laikė vienu iš Šviesos elfų, Vidužemio didžiūnų. Tingolo ir Melianės meilė į pasaulį atvedė pačius dailiausius Iluvataro Vaikus, kokie kada yra buvę ar bus.

5 SKYRIUS

APIE ELDAMARĄ IR ELDARŲ KUNIGAIKŠČIUS

Praslinko daug laiko, ir pagaliau vanjarai bei noldorai pasiekė jūros krantą pačiuose Tolimųjų žemių vakaruose. Senovėje, po Galingųjų mūšio, šis krantas, einant į šiaurę, sukosi vis labiau į vakarus, kol pagaliau šiauriausiame krante Tolimąsias žemes nuo Amano, kur buvo įkurtas Valinoras, teskyrė siauros marios. Tačiau tame siaurame vandens ruože grūdosi ledo lytys, nes tą kraštą kaustė negailestingas Melkoro speigas. Todėl Oromė eldarų vilkstinių nevedė toli į šiaurę, o pasuko per puikias žemes aplink Sirioną, kurias vėliau elfai vadino Beleriandu. Nuo to kranto eldarai pirmą kartą su baime ir nuostaba žvelgė į jūrą, į bekraštį, tamsų ir gilų vandenyną, plytintį tarp jų ir Amano kalnų.

Ulmas, pasitaręs su valarais, atkeliavo prie Vidužemio krantų ir kalbėjo eldarams, kurie laukė, žiūrėdami į tamsias bangas. Skambant Ulmo žodžiams ir muzikai, kurią skleidė iš jūros kriauklių padaryti jo ragai, eldarų baimė sumenko, ir jie jau troško vykti toliau. Tad Ulmas išrovė jūroje salą, atokiai nuo visų krantų dunksojusią jūroje daug amžių, dar iš tų laikų, kai kilo sumaištis, griūvant Iluinui. Padedamas savo tarnų, jis atplukdė tą salą tarsi kokį milžinišką laivą ir pastatė Balaro įlankoje. Ton įlankon savo vandenis nešė Sirionas. Vanjarai ir noldorai sulipo ant tos salos, ši perkėlė juos per jūrą, ir pagaliau jie atsidūrė Amano kalnų papėdėje, prie į tolius besitęsiančių krantų. Tad žengė

į Valinorą, ir juos apgaubė to krašto palaima. Bet rytinis jų salos kyšulys, giliai įstrigęs į seklumas Siriono žiotyse, atitrūko ir pasiliko; sako, kad tas kyšulys tapo Balaro sala, į kurią vėliau dažnai atkeliaudavo Osė.

Tačiau telerai tebegyveno Vidužemyje, nes buvo įsikūrę toli nuo jūros, Rytų Beleriande, ir apie Ulmo kvietimą sužinojo, kai jau buvo per vėlu. Daugelis vis dar ieškojo savo valdovo Elvės ir be jo nenorėjo keliauti. Bet pasklido žinia, kad Ingvės ir Finvės su jų gentimis Vidužemyje jau nebėra, ir daug telerų patraukė prie Beleriando krantų ir ten gyveno, ilgėdamiesi išvykusių draugų; Olvę, Elvės brolį, jie išsirinko karalium. Ilgus amžius telerai gyveno prie vakarų jūros, pas juos lankėsi Osė su Uinena, tapę jų draugais. Osė sėdėdavo prie kranto ant uolos ir mokydavo telerus, taip jie patyrė jūrų išmintį ir suprato jūrų muziką. Tad taip susiklostė, kad telerai, iš pat pradžių mėgę vandenį ir dainavę gražiausiai iš visų elfų, susižavėjo jūra, ir jų dainose skambėjo pakrantės bangų ošimas.

Praslinko daug metų, ir Ulmas išklausė noldorų ir jų karaliaus Finvės maldų, nes jie be galo liūdėjo atskirti nuo telerų ir prašė padėti jiems atvykti į Amaną, jei tik šie panorėtų keliauti. Iš tiesų, daug telerų jau troško vykti, tad Ulmas grįžo prie Beleriando krantų rengti jų kelionės. Bet Osė neapsakomai nuliūdo, nes jam rūpėjo Vidužemio vandenys bei Tolimųjų žemių krantai ir skaudėjo širdį, kad jo viešpatijoje nebeaidės telerų balsai. Kai kuriuos Osė įtikino pasilikti, tai buvo falatrimai, arba Falaso elfai, vėliau apsigyvenę prie Britombaro ir Eglaresto uostų ir tapę pirmaisiais Vidužemio jūrininkais ir laivų statytojais. Jų valdovas buvo Laivadirbys Kirdanas.

Elvės Singolo gentainiai ir draugai taip pat liko Tolimosiose žemėse ir nesiliovė jo ieškoję, nors su džiaugsmu būtų keliavę į Valinorą, prie Medžių šviesos, jei tik Ulmas ir Olvė būtų sutikę dar šiek tiek palaukti. Tačiau Olvė norėjo plaukti, ir pagaliau didžioji dalis telerų persikėlė į salą, tad Ulmas nugabeno juos į jūros

tolumą. Elvės draugai liko; jie save ėmė vadinti eglatais, Apleistąja Gentimi. Gyventi kūrėsi Beleriando miškuose ir kalvose, bet ne prie jūros, kuri kėlė jiems sielvartą. Tačiau troškimas pasiekti Amaną visada degė jų širdyse.

Pabudęs iš savo ilgo snaudulio, Elvė išėjo iš Nan Elmoto su Meliane ir nuo tol jie gyveno girioje to krašto viduryje. Nors Elvė be galo troško vėl išvysti Medžių švytėjimą, Melianės veide tarsi skaidriausiame veidrodyje jis regėjo Amano šviesą, ir to jam pakako. Jo gentainiai džiūgaudami susibūrė aplinkui ir didžiai stebėjosi: ir anksčiau Elvė buvo dailus ir taurus, bet dabar atrodė tarsi majarų valdovas, pilkšvais lyg sidabras plaukais, aukščiausias iš visų Iluvataro Vaikų; ir didis jo laukė likimas.

Osė nukeliavo paskui Olvės gentį; jiems atsidūrus prie Eldamaro (arba Elfų Namų) įlankos, kreipėsi į juos. Elfai pažino jo balsą ir maldavo Ulmo atidėti kelionę. Ulmas išklausė jų prašymo, ir jam paliepus Osė sulaikė salą ir tvirtai pririšo ją prie jūros dugno. Ulmo nereikėjo daug prašyti: jis gerai suprato, kas dedasi telerų širdyse, o ir valarų taryboje prieštaravo kvietimui į Valinorą, nes manė, kad kvendams geriau likti Vidužemyje. Valarai buvo nepatenkinti sužinoję, kaip pasielgė Ulmas. Nuliūdo ir Finvė, kad telerai atsisakė kelionės; jis visai nusiminė, kai paaiškėjo, kad Elvė liko anapus, nes suprato, kad niekada jo nebepamatys, nebent kada nors Mandoso menėse. Tačiau sala taip daugiau ir nepajudėjo ir vieniša dunksojo Eldamaro įlankoje; ją pavadino Tol Eresėja, Vienišąja sala. Ten, po žvaigždėtu dangum, telerai gyveno kaip tinkami, bet visada tolumoje regėjo Amaną ir jo krantą, kur nėra mirties. Toks ilgas gyvenimas atsiskyrus Vienišojoje saloje lėmė ir jų kalbos atsiskyrimą nuo vanjarų ir noldorų.

Šiems valarai davė žemės ir būstus gyventi. Tačiau net ir spindulingos gėlės Medžių šviesos nutviekstuose Valinoro soduose nenuslopino troškimo kartais regėti ir žvaigždes. Tad aukštose Pelorų sienose valarai įrengė plyšį; ten, giliame slėnyje, kuris lei-

dosi žemyn prie jūros, eldarai supylė aukštą žalią kalvą ir pavadino ją Tuna. Iš vakarų ją apšvietė Medžiai, ir kalvos šešėlis visada krisdavo į rytus; toje pusėje kalva žvelgė į Šešėlių jūras, tenai, kur Elfų Namai ir Vienišoji sala. Toliau Palaimintojo krašto švytėjimas per Kalakiriją, Šviesos Taką, sklido tolyn, sidabru ir auksu žiburiuodamas tamsiose bangose, pasiekdamas Vienišąją salą, ir jos vakarų krantas sušvisdavo puikia žaluma. Ten pražydo gėlės – pirmosios gėlės į rytus už Amano kalnų.

Tunos viršūnėje elfai pastatė miestą – baltasienį, baltastogį Tirioną. Tame mieste aukščiausias iš visų buvo Ingvės bokštas, Mindon Eldalieva, jo sidabrinis švyturys skleidė šviesą toli per jūros miglas. Nedaugeliui mirtingųjų žmonių laivų teko regėti jo grakštų spindulį. Tirione ant Tunos kalvos vanjarai ir noldorai ilgai gyveno kartu ir draugiškai. Labiausiai iš visų dalykų Valinore jie džiaugėsi Baltuoju Medžiu, todėl Javana padarė jiems tokį pat medį, tarsi Telperiono atvaizdą, tik jis nespinduliavo savo šviesos. Sindarų kalba jis vadinosi Galatiljonas. Šitą medį pasodino kieme prie Mindono, ir jis augo puikiai, daug jo atžalų paplito Eldamare. Viena tokia atžala vėliau buvo pasodinta Tol Eresėjoje ir ten nuostabiai sulapojo; ją vadino Kelebornu; šitaip atsirado, kaip kitur pasakojama, Nimlotas, Baltasis Numenoro medis.

Manvė ir Varda labiausiai mylėjo vanjarus – Gražiuosius elfus, o Aulei mieliausi buvo noldorai, jis dažnai juos lankydavo. Neapsakomai daug noldorai iš jo ir sužinojo, ir išmoko, tačiau troško išmanyti dar daugiau. Daug kur jie jau lenkė savo mokytojus, nuolat tobulino savo kalbą, nes labai mėgo žodžius ir nuolat ieškojo kuo tinkamesnių vardų visiems daiktams, kuriuos žinojo ar įsivaizdavo esant, pavadinti. Atsitiko taip, kad Finvės rūmų statytojai (mat noldorai mėgo rėsti aukštus bokštus), skaldydami kalnuose akmenis, pirmą kartą rado brangakmenių ir pririnko jų begales. Noldorai sugalvojo įrankių brangakmeniams pjaustyti ir šlifuoti, išmoko raižyti iš jų įvairiausius pavidalus.

Tų akmenėlių jie nekaupė, dosniai dalijo kitiems ir savo darbu turtino visą Valinorą.

Vėliau noldorai grįžo į Viduržemį, ir ši sakmė daugiausia ir pasakoja apie jų žygius. Tad verta išvardyti noldorų kunigaikščius ir jų giminystę ta kalba, kurią vėliau vartojo Beleriando elfai.

Noldorų karalius buvo Finvė. Jis turėjo tris sūnus – Feanorą, Fingolfiną ir Finarfiną, bet Feanoro motina buvo Mirielė Serindė, o Fingolfino ir Finarfino – Indisė iš vanjarų.

Iš trijų brolių Feanoras buvo labiausiai išsilavinęs, sumaniausias ir geriausiai valdė žodį; jo dvasia liepsnojo tarsi ugnis. Fingolfinas pasižymėjo didžiausia jėga, tvirtumu ir drąsa. Finarfinas buvo dailiausias ir geriausios širdies; vėliau jis draugavo su Olvės, telerų valdovo, sūnumis, o į žmonas paėmė Olvės dukterį Earvenę, mergelę gulbę iš Alkvalondės.

Feanoro sūnūs buvo septyni: aukštasis Maidrosas; didysis dainininkas Magloras, jo balsas toli aidėdavo per jūras ir žemes; gražusis Kelegormas ir tamsusis Karantiras; nagingasis Kurufinas, paveldėjęs daugiausia tėvo sugebėjimų; jaunieji Amrodas ir Amrasas, broliai dvyniai, be galo panašūs ir veidu, ir nuotaikomis. Vėliau jie tapo didžiais Viduržemio girių medžiotojais. Medžiojo ir Kelegormas, Valinore draugavęs su Orome ir dažnai sekdavęs paskui šio valaro ragą.

Fingolfinas turėjo du sūnus, Fingoną, vėliau tapusį noldorų karalium šiaurėje, ir Turgoną, Gondolino valdovą; jų sesuo buvo Aredelė Šviesioji, gerokai jaunesnė už brolius. Kai subrendo ir išgražėjo, buvo aukšta ir stipri, mėgo jodinėti ir medžioti giriose. Ten dažnai sutikdavo ir giminaičius – Feanoro sūnus, bet nė vienam iš jų neatidavė savo širdies ir meilės. Ją vadindavo Ar-Feiniele, noldorų Baltąja Ponia, nes buvo blyškaus veido, tamsių plaukų ir visada vilkėjo tik baltos ar sidabro spalvos drabužius.

Finarfino sūnūs buvo ištikimasis Finrodas (vėliau vadintas Felagundu, Urvų Valdovu), Orodretas, Angrodas ir Aignoras. Šis ketvertas taip gerai sutardavo su Fingolfino sūnumis, lyg visi

būtų buvę tikri broliai. Dar turėjo jie seserį Galadrielę, gražiausią visoje Finvės gentyje; jos plaukai tviskėjo auksu, tartum Laurelino spinduliai būtų juose įsipainiojęs.

Čia dera papasakoti, kaip telerai pagaliau atkeliavo į Amano žemę. Ilgus amžius jie gyveno Tol Eresėjoje, tačiau jų nusiteikimas iš lėto keitėsi, jie pajuto trauką šviesos, sklindančios per jūrą į Vienišąją salą. Telerai blaškėsi tarp meilės muzikai, kurią šniokštė bangos prie jų krantų, ir noro vėl išvysti savo gentainius, pažvelgti į įstabųjį Valinorą. Galų gale šviesos troškimas pasirodė stipresnis. Tad Ulmas, paklusdamas valarų valiai, nusiuntė telerus pas jų draugą Osę, ir šis išmokė juos, nors ir sielvartaudamas, laivų statybos meno. Kai laivai stovėjo parengti, atsisveikindamas Osė atgabeno telerams dovaną – būrį stipriasparnių gulbių. Gulbės nutempė baltuosius telerų laivus per nurimusią, vėjo neaudrinamą jūrą. Taip pagaliau jie atvyko į Amaną prie Eldamaro krantų.

Ten apsigyveno ir panorėję galėjo regėti Medžių šviesą, vaikštinėti auksu išklotomis Valmaro gatvėmis ar krištoliniais Tiriono laiptais ant žaliosios Tunos kalvos. Bet visų labiausiai jie mėgo buriuoti savo greitaisiais laivais Elfų Namų įlankos vandenyse ar braidyti po pakrantės bangas, o jų plaukai tada švytėdavo toli už kalvos. Noldorai dovanojo jiems daug brangakmenių, blyškiojo krištolo, opalų ir deimantų; telerai barstė jais jūros krantus, puošė tvenkinių dugną. Nuostabios tais laikais buvo Elendės pakrantės. Patys telerai iš jūros išgavo daug perlų, jais buvo nusagstytos telerų menės, perlais žibėjo ir daugybės žiburių apšviesti Olvės rūmai Alkvalondėje, Gulbių Prieglobstyje. Taip vadinosi jų miestas ir prieplauka; telerų laivai savo pavidalu priminė gulbes, turėjo aukso snapus, aukso ir juodojo gintaro akis. Tą uostą nuo atviros jūros skyrė vartai – bangų mūšos uoloje išskaptuota arka. Jis stovėjo Eldamaro pakraštyje, į šiaurę nuo Kalakirijos, kur aiškiai ir ryškiai švietė žvaigždės.

* * *

Slenkant amžiams, vanjarai pamilo valarų žemę ir sodrią Medžių šviesą, tad paliko Tiriono miestą ant Tunos ir apsigyveno ant Manvės kalno ar pasklido Valinoro lygumose ir giriose, taip atitrūkdami nuo noldorų. Tačiau noldorai širdyje saugojo po žvaigždėmis plytinčio Vidužemio atminimą ir gyveno Kalakirijoje, tarp kalvų ir slėnių netoli nuo vakarų jūros. Daugelis jų dažnai keliaudavo po valarų kraštą, išsiruošdavo į tolimus žygius ieškoti paslapčių, glūdinčių tose žemėse, vandenyse ar jų gyvose būtybėse. Tunos ir Alkvalondės tautos tais laikais suartėjo, tačiau Ingvė visada buvo laikomas aukščiausiuoju elfų karalium. Jis gyveno ant Tanikvetilio prie Manvės kojų.

Feanoras su sūnumis retai ilgiau pabūdavo vienoje vietoje, dažniau keliaudavo kuo toliausiai po visą Valinorą. Ieškodami, kas dar neištirta, jie pasiekdavo net Tamsos ribas ir šaltus Išorinės jūros krantus. Dažnai svečiuodavosi ir Aulės menėse, bet Kelegormas verčiau lankydavosi Oromės namuose ir ten daug išgirsdavo apie paukščius ir žvėris, išmoko visų jų kalbų. Mat tuomet Amano žemėje gyveno visi gyvi padarai, esantys ar kada nors buvę Ardos karalystėje, išskyrus tik piktąsias ir žiauriąsias Melkoro pabaisas. Buvo ten ir daug kitų būtybių, kurių Vidužemyje niekas niekada neregėjo ir tikriausiai neberegės, nes pasaulis nuo tada pasikeitė.

6 SKYRIUS

APIE FEANORĄ IR MELKORO IŠLAISVINIMĄ

Tad pagaliau trys eldarų gentys susirinko Valinore, o Melkorą kaustė storos grandinės. Tuo metu Palaimintasis kraštas pasiekė savo klestėjimo viršūnę, kupiną visokeriopos šlovės ir laimės. Ilgi buvo tie laikai skaičiuojant metais, bet tokie trumpi prisiminimais. Eldarai subrendo ir kūnu, ir protu, noldorai nuolat kaupė žinias ir tobulino meistrystę, ilgus metus pildydami džiugiais darbais, kurie davė daugybę naujų ir nuostabių jų sugalvotų dalykų. Kaip tik noldorams pirmiesiems atėjo į galvą mintis apie raides; Rumilas iš Tiriono buvo vardu tas išminčius, sumąstęs ženklus užrašyti kalbai ir dainoms, vienokius raižyti ant metalo ar akmens, kitokius piešti teptuku ar plunksna.

Tuo laiku Eldamare, Tiriono karaliaus rūmuose ant Tunos kalvos viršūnės, gimė vyriausiasis ir mylimiausias Finvės sūnus. Davė jam Kurufinvės vardą, tačiau jo motina šaukė jį Feanoru, Ugnies Dvasia, ir taip jį vadina visos noldorų sakmės.

Jo motina buvo vardu Mirielė, ją dar šaukdavo Serinde, nes niekas jai neprilygo mokėjimu austi ir siūti. Jos rankų padaryti darbai buvo dailesni už visų kitų. Finvė ir Mirielė didžiai mylėjo vienas kitą, nes Palaimintajame krašte susitiko Laimingosiomis Dienomis. Tačiau nešiodama sūnų Mirielė labai išseko ir kūnu, ir dvasia; pagimdžiusi tetroško išsilaisvinti iš gyvenimo vargų. Tad, davusi sūnui vardą, ji tarė Finvei:

– Daugiau niekada nebenešiosiu kūdikio, nes jėgos, galėjusios maitinti daugelį, visos teko Feanorui.

Finvė nusiminė; noldorai tais laikais tebebuvo jauni, ir jis troško į Amano palaimą atvesti daug vaikų. Todėl atsiliepė:

– Argi Amane nėra kokio vaisto? Čia kiekvienas pavargėlis atsikvepia ir pailsi.

Bet Mirielė toliau nyko, ir Finvė paprašė Manvės patarimo. Manvė pavedė ją Irmo iš Lorieno globai. Atsisveikindamas (trumpam, kaip pats tikėjosi) Finvė liūdėjo, juk tikra nelaimė, kai motina turi išeiti, nepamačiusi nė pirmųjų savo sūnaus vaikystės dienų.

– Tikrai, tai nelaimė, – tarė Mirielė, – ir raudočiau, jei tik nebūčiau tokia nusilpusi. Tačiau nekaltink manęs dėl to ir dėl visko, kas dar gali nutikti vėliau.

Ji nukeliavo į Lorieno sodus ir prigulė nusnūsti. Nors atrodė mieganti, iš tiesų jos dvasia pasitraukė iš kūno ir be garso nuskriejo į Mandoso rūmus. Estės mergelės pasirūpino Mirielės kūnu, ir šis liko nesuiręs, tačiau pati Mirielė nebegrįžo. Finvė gyveno paskendęs sielvarte. Jis dažnai eidavo į Lorieno sodus, sėdėdavo po sidabriniais gluosniais prie žmonos kūno ir bergždžiai šaukdavo ją vardu. Visame Palaimintajame krašte vienas Finvė gyveno nelaimingas. Ilgainiui jis liovėsi vaikščiojęs į Lorieną.

Tuomet visą savo meilę Finvė skyrė sūnui. Feanoras augo sparčiai, tarsi jo viduje būtų rusenusi slapta ugnis. Buvo aukštas, tvirtas, dailaus veido, šviesių ir skvarbių akių, tamsiais tarsi varno plunksna plaukais. Kad ir kokio tikslo siekdamas, būdavo atkaklus ir ryžtingas. Nedaugeliui pavyko patarimais pakeisti jo nusistatymą, o jėga – tikrai nė vienam. Joks noldoras nei tuomet, nei vėliau negalėjo prilygti jam proto aštrumu ar rankos miklumu. Jaunystėje, tobulindamas Rumilo išradimą, sugalvojo savo vardą žyminčias raides, ir eldarai nuo tol visada jas vartojo. Ne kas kitas, o Feanoras pirmasis iš noldorų atrado, kaip pagaminti brangakmenius didesnius ir ryškesnius negu randami Žemėje. Iš pradžių

Feanoro daryti akmenys buvo balti ir bespalviai, bet žvaigždžių nušviesti jie tviskėdavo žydrais ir sidabriniais blyksniais ryškiau negu Heluinas. Gamino ir kitokius kristalus, kuriuose tolimi daiktai matėsi aiškiai, nors ir atrodė visai mažučiai, lyg žvelgtum Manvės erelių akimis. Beveik nepasitaikydavo, kad Feanoro protas ar rankos ramiai ilsėtųsi.

Dar ankstyvoje jaunystėje jis vedė Nerdanelę, dukterį didžio kalvio Mahtano iš Aulei brangiausiųjų noldorų. Iš Mahtano Feanoras daug išmoko, kaip dirbti daiktus iš metalo ir akmens. Ir Nerdanelė buvo tvirto būdo, tačiau kantresnė už Feanorą, labiau stengdavosi perprasti kitus, o ne juos valdyti; iš pradžių, kai Feanoro širdies ugnis per daug įsiliepsnodavo, ji stengdavosi ją tramdyti. Bet vėlesni Feanoro žygiai ją ėmė liūdinti, ir jie nutolo vienas nuo kito. Nerdanelė pagimdė Feanorui septynis sūnus; kai kurie išaugo nusiteikimu panašūs į ją, kai kurie – ne.

Taip nutiko, kad ir antrąsias žmonas Finvė paėmė Indisę Gražiąją. Ji buvo kilusi iš vanjarų, artima didžiojo karaliaus Ingvės giminaitė, aukšta, auksaplaukė, visais atžvilgiais kitokia negu Mirielė. Finvė be galo ją mylėjo ir vėl buvo laimingas. Tačiau Mirielės šešėlis nesitraukė nei iš Finvės namų, nei iš jo širdies. Bet iš visų, kas jam buvo brangūs, Feanoras visada liko pats brangiausias.

Feanorui nepatiko tėvo vestuvės; nepamilo jis nei Indisės, nei jos sūnų Fingolfino ir Finarfino. Gyveno atskirai nuo jų, tyrinėjo Amano žemę ar užsiėmė savo mėgstamais amatais ar mokslu. Vėliau nutiko daug nelemtų įvykių, kur Feanoras žengė pirmose eilėse, ir daugeliui atrodė, kad jų priežastis buvo tas jo atotrūkis nuo Finvės šeimos. Visi svarstė, esą jeigu Finvė būtų ištvėręs netektį ir pasitenkinęs galiūno sūnaus auklėjimu, Feanoras būtų mąstęs kitaip, ir gal būtų pavykę išvengti didžio blogio, nes Finvės giminės nesantaika ir sielvartai giliai įsirėžė noldorų elfų atmintyje. Tačiau Indisės vaikai buvo puikūs ir sulaukė daug šlovės, taip pat ir jų vaikai. Ir jeigu jie nebūtų gyvenę, eldarų istorija būtų likusi menkesnė.

* * *

Feanoras ir noldorų meistrai su pasitenkinimu dirbo, ir jų triūsui nebuvo galo. Subrendo ir Indisės sūnūs. Bet laimingo gyvenimo Valinore laikas jau artėjo prie pabaigos. Mat tuo metu Melkoro įkalinimo laikas, kaip buvo nustatę valarai, baigėsi, jis pragyveno tris amžius Mandoso nelaisvėje. Laikydamiesi Manvės pažado, jį vėl atvedė priešais valarų sostus. Melkoras išvydo jų didybę ir palaimą, ir jam širdį užgulė pavydas. Pamatė Iluvataro Vaikus, sėdinčius prie Galingųjų kojų, ir tiesiog užvirė iš neapykantos; pastebėjo gausybę ryškiausių brangakmenių ir įsigeidė jų. Vis dėlto nuslėpė savo mintis ir atidėjo kerštą.

Prieš Valmaro vartus Melkoras nusižeminęs puolė prie Manvės kojų ir meldė atleidimo, prisiekinėjo, kad, jei būtų jam leista tapti menkiausiuoju tarp laisvų Valinoro gyventojų, jis padėtų valarams visuose darbuose ir pirmiausia užgydyti tas žaizdas, kurias pats padarė pasauliui. Niena pritarė jo maldai, bet Manvė tylėjo.

Pagaliau Manvė suteikė jam atleidimą, tačiau valarai nedrįso leisti jam pasitraukti ten, kur niekas jo įdėmiai nestebėtų. Tad Melkorui liepta gyventi prie Valmaro vartų. Tuo metu visi jo žodžiai ir darbai atrodė geri, ir valarai, ir elfai mielai naudojosi jo pagalba ir patarimais, jei tik prireikdavo. Todėl netrukus Melkorui leista laisvai vaikščioti po kraštą, ir Manvė nutarė, kad Melkoro piktybė jau išgydyta. Mat pats Manvė piktybės savyje neturėjo ir negalėjo jos suprasti, juo labiau kad žinojo, jog iš pradžių pagal Iluvataro sumanymą Melkoras buvo toks pat, kaip jis, Manvė. Jis neįžvelgė Melkoro širdies gelmės ir nesuvokė, kad ten jokios meilės nebėra. Tuo tarpu Ulmas neapsigavo; ir Tulkas gniaužda vo kumščius kiekvieną kartą, kai pamatydavo pro šalį einant savo priešą Melkorą – Tulkas lėtai įniršdavo, bet ir pamiršdavo negreitai. Tačiau abu jie pakluso Manvės sprendimui, juk tiems, kurie gina valdovus nuo maišto, neleistina maištauti patiems.

Mintyse Melkoras labiausiai nekentė eldarų: nes šie buvo gražūs ir linksmi, kita vertus, jam eldarai atrodė esą valarų iškilimo ir

jo paties nuopuolio priežastis. Todėl jis tik dar labiau apsimetinėjo juos mylįs ir siekiąs jų draugystės, siūlė savo išmintį ir pagalbą, kad ir kokius didžius darbus jie dirbtų. Tiesa, vanjarai žvelgė į Melkorą įtariai, nes jie gyveno Medžių šviesoje ir buvo viskuo patenkinti. Į telerus pats Melkoras nekreipė dėmesio, nevertino jų, nes atrodė pernelyg menki jo tikslams. Tačiau noldorams buvo įdomu, ką slapta išmano Melkoras ir ką galėtų jiems atskleisti; kai kurie klausėsi žodžių, kurių jiems būtų buvę geriau niekada negirdėti. Iš tiesų, vėliau Melkoras skelbė, kad Feanoras slapta daug iš jo išmoko ir didžiausius darbus atliko Melkoro pamokytas. Bet tai buvo melas iš pavydo ir turto geismo, nes nė vienas iš eldarų nejautė Melkorui didesnės neapykantos, negu Feanoras, Finvės sūnus, pirmasis pavadinęs jį Morgotu. Nors ir įsipainiojęs į Melkoro piktybės valarams spendžiamas pinkles, Feanoras niekada nekalbėjo su juo ir neklausė jo patarimų. Feanorą skatino tik jo paties širdyje liepsnojanti ugnis, jis dirbo sparčiai ir vienas, neprašė patarimo jokio Amano gyventojo, didžio ar mažo, išskyrus tik išmintingąją Nerdanelę, savo žmoną, ir tik trumpą laiką.

7 SKYRIUS

APIE SILMARILUS IR NOLDORŲ SUMAIŠTĮ

Tais laikais gimė dalykų, kurie vėliau pagarsėjo labiausiai iš visų elfų nuveiktų darbų. Feanoras, jau subrendęs ir pačiame jėgų žydėjime, užsidegė nauja mintimi, o gal besiartinanti lemtis praskleidė jam kokį kraštelį žinių apie tai, kas bus kažkada ateityje. Jis sumąstė, kaip padaryti, kad Palaimintojo krašto šlovė – Medžių šviesa – neišnyktų. Jis ėmėsi ilgo ir slapto darbo, pasitelkęs visą savo išmintį ir visas galias, visa, ką mokėjo; ir pagaliau padarė Silmarilus.

Jie atrodė kaip trys nuostabūs brangakmeniai. Tačiau niekas negalėjo žinoti, iš ko jie padaryti, iki pat Galo, kai turėjo grįžti Feanoras, žuvęs dar anksčiau, negu buvo sukurta Saulė, ir todėl nebesirodęs niekur, tik sėdėjęs Mandoso rūmuose, Laukiančiųjų menėje, su savo gimine. Tik tuomet, kai užges Saulė ir dings Mėnulis, bus įmanoma suprasti, iš kokios medžiagos pagaminti Silmarilai. Atrodė kaip deimanto kristalai, tačiau buvo kietesni už juos, ir jokia jėga Ardos karalystėje negalėjo jų nei sugadinti, nei suskaldyti. Bet tie kristalai Silmarilams tarnavo tik kaip kūnas tarnauja Iluvataro Vaikams: buveinė, kurioje liepsnoja vidinė ugnis, ir ta ugnis pasklidusi po visą kristalą, rusena net menkiausioje jo dalelėje, ji yra jo gyvybė. Tą viduję Silmarilų ugnį Feanoras sukūrė iš susiliejusios abiejų Valinoro Medžių šviesos, ir ji ten tebegyvuoja, nors patys Medžiai jau seniai nudžiūvo ir nebešvyti.

Tad net giliausio lobyno tamsoje Silmarilai patys savaime spinduliavo tartum Vardos žvaigždės, bet vis dėlto jie, lyg būtų gyvos būtybės, patekę į šviesą atsigaudavo, siurbdavo ją ir grąžindavo dar nuostabesnių spalvų spinduliais nei anksčiau.

Visi, kas gyveno Amane, stebėjosi ir džiaugėsi Feanoro darbu. Varda Silmarilus pašventino, kad joks mirtingas kūnas, netyra ranka ar kokia pikta valia nedrįstų jų liesti, nes nudegtų ir sudžiūtų. Mandosas išpranašavo, kad Silmariluose uždaryti glūdi visi Ardos, jos žemių, jūrų ir oro likimai. Feanoras netrukus visa siela prisirišo prie tų daiktų, kuriuos pats sukūrė.

Melkoras tuoj pat įsigeidė Silmarilų, ir vien prisimindamas jų švytėjimą širdyje jautė svilinančią ugnį. Nuo tada, kurstomas šito geismo, jis tik dar atkakliau ieškojo, kaip sužlugdyti Feanorą, nutraukti valarų ir elfų draugystę, bet savo siekius pridengė klasta, ir niekas aplinkui neįžiūrėjo jo piktybės, niekas neperprato jo apsimetimo. Jam stengtis teko ilgai ir lėtai, iš pradžių nesulaukiant jokių vaisių, bet sėjantis melą ilgainiui nepristinga derliaus ir netrukus gali ilsėtis, nes jau kiti raško ir vėl sėja melo sėklas. Melkoras vis rasdavo ausų, kurios į jį atsigręždavo, ir liežuvių, kurie išpūsdavo tai, ką nugirdo ausys. Jo melas plito nuo vieno bičiulio prie kito kaip paslaptys, kurias dėstydamas pasakotojas pasirodydavo esąs išmintingas. Netrukus atėjo kiti laikai, ir noldorams teko brangiai sumokėti už kvailai atkištas ausis.

Pamatęs, kad daugelis linksta prie jo, Melkoras dažnai sukiodavosi minioje. Jo kalboje dailūs žodžiai pynėsi su kitokiais, ir taip gudriai, kad vos ne visi klausiusieji vėliau būdavo tikri, kad tai jų pačių mintys. Elfų širdyse Melkoras piešė paveikslus, kokius neaprėpiamus kraštus jie būtų galėję valdyti kaip panorėję, kokią galią ir laisvę būtų turėję rytuose. Ir plačiai sklido šnabždesiai, esą valarai pasikvietė eldarus į Amaną iš pavydo, baimindamiesi, kad kvendų grožis ir Iluvataro jiems perleistos galios kurti taip suklestės, jog valarai nebepajėgs jų valdyti, ir elfai gausėdami sklis po plačiąsias pasaulio žemes.

Negana to, valarai tikrai žinojo, jog kada nors ateis žmonės, bet elfai apie tai nieko nebuvo girdėję, nes Manvė šito jiems neatskleidė. Melkoras sumetė, kaip valarų tylėjimą galima panaudoti piktam, ir slapčia pasakojo elfams apie ateisiančius mirtinguosius žmones. Apie žmones jis mažai teišmanė, nes kadaise Muzikos klausė pasinėręs į savo kėslus ir nepaisė trečiosios Iluvataro temos, bet dabar tarp elfų nuvilnijo šnabždesiai, esą Manvė žmones laiko nelaisvėje, kad šie galėtų ateiti ir išstumti elfus iš Vidužemio karalysčių, nes valarai pamatę, jog jiems lengviau pavyks tvarkytis su ta trumpaamže, silpna paderme; taigi elfai neteks to, ką jiems paliko Iluvataras. Tiesos tokiose kalbose nebuvo nė grūdo, vargu ar kada valarai siekė paveikti žmonių valią, bet daugelis noldorų iš dalies ar visiškai tikėjo tokiais piktais žodžiais.

Tad valarams nieko nenujaučiant, Valinoro ramybę pakirto nuodai. Noldorai jau murmėjo prieš valarus, daugelis ėmė pūstis pamiršę, kiek daug iš to, ką jie turėjo ir žinojo, gavo iš valarų kaip dovaną. Aršiausiai naujoji laisvės ir platesnių žemių troškimo liepsna laižė atkakliojo Feanoro širdį. Melkoras slapta juokėsi, nes jo melas kaip tik ten ir taikė: geisdamas Silmarilų, Feanoro jis nekentė labiau už visus. Bet prie Silmarilų prasibrauti Melkorui nepavykdavo. Per didžiausias puotas Feanoras juos segėdavo, bet kitu metu tie akmenys buvo budriai saugomi giliuose Feanoro giminės rūsiuose Tirione. Mat Feanoras pamilo Silmarilus godžia meile, jam būdavo gaila net leisti, kad į juos visi žiūrėtų, išskyrus tėvą ir savo septynis sūnus. Dabar Feanoras retai prisimindavo, kad juose glūdinti šviesa jam nepriklauso.

Feanoras ir Fingolfinas, vyresnieji Finvės sūnūs, buvo aukštieji kunigaikščiai, visi Amane juos gerbė. Bet dabar abu išpuiko, pavydėjo vienas kitam teisių ir turto. O Melkoras paskleidė Eldamare naujų melų: Feanorą pasiekė kalbos, esą Fingolfinas ir jo sūnūs susimokę atimti valdžią iš Finvės ir vyresniosios Feanoro giminės ir, valarams leidus, juos nuversti, nes valarams nepatinka,

kad Silmarilai guli Tirione, o ne patikėti saugoti valarams. Tuo tarpu Fingolfinui ir Finarfinui kiti kuždėdavo:

– Būkite atsargūs! Tas pasipūtėlis Mirielės sūnus niekada nemylėjo Indisės vaikų. Dabar tapo didis, laiko tėvą savo galioje. Kiek čia truks, kol jis jus išgins žemyn nuo Tunos šlaitų!

Melkoras pastebėjo, kad savo melu jau įpūtė liepsną, kad jau nubudo noldorų išdidumas ir pyktis, tad prakalbo su jais apie ginklus. Ir netrukus noldorai ėmė kalti kalavijus, kirvius ir ietis. Gamino ir skydus, puošė juos tarpusavyje besivaržančių giminių ir šeimų ženklais. Viešai rodydavosi tik su skydais, apie kitus ginklus nutylėdavo, nes kiekvienas manė vienintelis buvęs perspėtas. O Feanoras įrengė slaptą kalvę, kurios nežinojo net Melkoras. Ten jis grūdino baisius kalavijus sau ir savo sūnums, kalė aukštus šalmus su raudonomis plunksnomis. Karčiai apgailėjo Mahtanas tą dieną, kai išmokė Nerdanelės vyrą visos metalo meistrystės, jo paties sužinotos iš Aulės.

Tad Melkoras melu, piktavališkais šnabždesiais ir apgaulingais patarimais sukiršino noldorų širdis. Jų kivirčai padarė galą puikiesiems Valinoro laikams ir lėmė jo senosios šlovės saulėlydį. Feanoras jau atvirai skelbė maištingas, prieš valarus nukreiptas mintis, garsiai šaukė grįšiąs iš Valinoro į toli esantį pasaulį ir išvaduosiąs noldorus iš vergijos, jeigu šie eisią paskui jį.

Tirione kilo didi sumaištis, ir Finvė labai susirūpino. Jis sukvietė visus didžiūnus į tarybą. Fingolfinas atskubėjo į jo rūmus ir stojo prieš jį sakydamas:

– Karaliau ir tėve, ar nederėtų pažaboti mūsų brolio Kurufinvės pasipūtimą? Jį vadina Ugnies Dvasia, ir, pasirodo, iš tiesų pagrįstai. Kokią jis turi teisę kalbėti visos mūsų tautos vardu, tarsi būtų karalius? Tu kadaise kalbėjai kvendams, ragindamas priimti valarų kvietimą vykti į Amaną. Tu vedei noldorus ilgoje kelionėje per Vidužemio pavojus į Eldamaro šviesą. Jeigu šito dabar nesigaili, dar tebeturi du sūnus, kurie gerbs tavo žodžius.

Tačiau Fingolfinui dar nenutilus, į menę įžengė Feanoras, apsiginklavęs ir pasirengęs mūšiui – ant galvos dėvėjo savo aukštąjį šalmą ir turėjo galingą kalaviją prie šono.

– Taip ir yra, kaip spėjau, – tarė jis. – Mano netikras brolis aplenkė mane ir prieš tėvą, kaip ir kituose reikaluose.

Tada atsigręžė į Fingolfiną ir išsitraukė kalaviją šaukdamas:

– Dink iš čia ir būk ten, kur tau pridera!

Fingolfinas nusilenkė Finvei ir, netardamas nė žodžio, net nepažvelgęs į Feanorą, išėjo iš menės. Bet šis nusekė jam iš paskos ir prie karaliaus rūmų durų sulaikė, įrėmęs žibančio kalavijo smaigalį į krūtinę.

– Žiūrėk, netikras broli! – pasakė Feanoras. – Jis aštresnis už tavo liežuvį. Dar bent kartą pamėgink atimti iš manęs mano vietą ir tėvo meilę, ir galbūt šie ašmenys padės noldorams atsikratyti to, kuris stengiasi tapti vergų šeimininku.

Šiuos žodžius girdėjo daugelis, nes Finvės rūmai stovėjo didelėje aikštėje Mindono papėdėje. Ir vėl Fingolfinas nieko neatsakė, žengė per tylinčią minią ir nuėjo pas savo brolį Finarfiną.

Dabar jau valarai pastebėjo bruzdėjimą tarp noldorų, tačiau tos sumaišties sėkla buvo pasėta slapčia. Pirmasis atvirai prieš valarus prabilo Feanoras, todėl jie nutarė, kad jis, jau anksčiau garsėjęs užsispyrimu ir pasipūtimu, yra tų neramumų pradininkas, nors visi noldorai buvo tapę labai išdidūs. Manvė nuliūdo, tačiau tik stebėjo ir netarė nė žodžio. Valarai atvedė eldarus į savo žemę, nevaržydami jų laisvės pasilikti ar išvykti; išvykimą tikriausiai būtų palaikę kvailyste, tačiau tikrai nebūtų kliudę keliauti. Bet dabar nebuvo galima nepaisyti Feanoro poelgių, ir valarai supyko ir nusivylė. Feanorui buvo liepta stoti prieš valarus prie Valmaro vartų ir atsakyti už visas savo kalbas ir darbus. Privalėjo ateiti ir visi kiti kaip nors prie to prisidėję ar apie tai žinoję. Įžengusiam į Lemties Ratą priešais Manvę Feanorui liepta sakyti viską, ko jo klaus. Tada pagaliau išaiškėjo tiesa, atsiskleidė Melkoro piktada-

rybė. Tulkas tučtuojau išėjo iš tarybos, kad sučiuptų jį ir vėl atvestų į teismą. Bet Feanoras nebuvo išteisintas, nes ne kas kitas, o jis suardė taiką Valinore ir pakėlė ginklą prieš savo gentainį. Mandosas jam tarė:

– Kalbi apie vergiją. Jeigu tai būtų vergija, negalėtum iš jos išsivaduoti, nes Manvė yra ne tik Amano, bet ir visos Ardos karalius. Tavo elgesys neteisėtas, tebūnie jis Amane ar kitur. Todėl skelbiu tokią lemtį: dvylikai metų išvyksi iš Tiriono, kur ištarei savo grasinimą. Per tą laiką apmąstyk savo elgesį ir atmink, kas ir iš kur esi. Tačiau pasibaigus tam laikui ši byla bus išspręsta, jos skriauda atitaisyta, jei kiti tau atleis.

Fingolfinas atsiliepė:

– Aš atleisiu savo broliui.

Tačiau Feanoras nieko neatsakė ir tylėdamas stovėjo prieš valarus. Netrukus apsigręžė, išėjo iš tarybos ir iškeliavo iš Valmaro.

Su juo į tremtį patraukė septyni jo sūnūs. Valinoro šiaurėje, kalvose, jie įkūrė tvirtą sodybą su lobynu; ten, Formenose, jie saugojo gausybę brangakmenių, taip pat ginklų, o Silmarilai gulėjo užrakinti geležiniame kambaryje. Tenai atkeliavo ir karalius Finvė, nes be galo mylėjo vyresnįjį sūnų, o Fingolfinas liko valdyti noldorų Tirione. Taip Melkoro melas, regis, tapo tikrove, nors Feanoras šito pasiekė savo paties elgesiu; ir Melkoro pasėta nesantaika išliko ir dar ilgai kerojo tarp Fingolfino ir Feanoro sūnų.

Melkoras, sužinojęs, kad jo klastos atskleistos, pasislėpė ir keliaudavo iš vienos vietos į kitą kaip debesėlis kalnuose, tad Tulkas veltui jo ieškojo. Valinoro gyventojams tuomet pasirodė, kad Medžių šviesa apsiblausė, visų daiktų šešėliai patamsėjo ir tapo ilgesni.

Pasakojama, kad kurį laiką Melkoras nesirodė Valinore, nesklandė apie jį jokių gandų, bet kartą jis netikėtai atėjo į Formenosą ir kreipėsi į Feanorą priešais jo namų duris. Gudriais žodžiais apsimetė esąs draugas ir skatino vėl grįžti prie ankstesnių minčių bėgti nuo valarų priespaudos. Melkoras kalbėjo:

– Įsitikinai, kad visa, ką aš kalbėjau, buvo tiesa. Dabar tu nepelnytai ištremtas. Bet jeigu Feanoro širdis tebėra tokia laisva ir drąsi, kokie buvo jo žodžiai Tirione, tai padėsiu jam ir nugabensiu toli nuo šios menkos žemės. Argi nesu ir aš valaras? Esu, ir net labiau negu tie pasipūtėliai, sėdintys Valimare. Ir visada buvau draugas noldorams, gabiausiems ir drąsiausiems iš visų Ardos gyventojų.

Feanoras širdyje tebejautė kartėlį, kad buvo pažemintas Mandoso, ir tylėdamas žvelgė į Melkorą, vis svarstydamas, ar tikrai galėtų taip juo pasitikėti, kad priimtų pagalbą ir bėgtų. Matydamas Feanorą dvejojant ir žinodamas, kad jo širdis yra pavergta Silmarilų, Melkoras pagaliau tarė:

– Šita vieta gerai įtvirtinta ir rūpestingai saugoma, bet nemanyk, kad valarų karalijoje kokiame nors lobyne Silmarilai gali būti saugūs!

Tačiau šitaip kurstydamas Melkoras persistengė, jo žodžiai smeigė per daug giliai ir sukėlė didesnę ugnį, negu jis norėjo. Feanoras pažvelgė į Melkorą, tarsi kiaurai skrosdamas jo malonią išvaizdą, smelkdamasis pro jo minčių uždangas, ir suprato, kad Melkoras pats baisiai trokšta Silmarilų. Feanoro neapykanta įveikė baimę, jis prakeikė Melkorą ir nuvijo šalin sakydamas:

– Dink nuo mano vartų, Mandoso kalėjimo žiurke! – ir galingiausiajam iš Ea gyventojų prieš nosį užtrenkė savo namų duris.

Melkoras gėdingai pasitraukė, nes ir pats jautė pavojų. Jis suvokė, kad laikas jo kerštui dar neatėjęs, tačiau jo širdis pajuodo iš pykčio. O Finvė didžiai išsigando ir kuo skubiausiai pasiuntė žygūnus į Valmarą pas Manvę.

Valarai susirinkę sėdėjo taryboje prie vartų, nes buvo susirūpinę dėl ilgėjančių šešėlių. Tuo metu atvyko ir pasiuntiniai iš Formenoso. Oromė ir Tulkas tučtuojau pašoko, bet vos jie susiruošė, atvyko žygūnai iš Eldamaro ir pranešė, kad Melkoras paspruko per Kalakiriją ir elfai nuo Tunos kalno matė jį sklendžiant audros debesiu. Dar pasakojo, kad toliau jis pasuko

į šiaurę, nes telerai Alkvalondėje regėjo jo šešėlį slenkant pro jų uostą link Aramano.

Tad Melkoras paliko Valinorą, ir kurį laiką Medžiai toliau švytėjo neblankdami, vėl pripildydami visą kraštą šviesos. Bet valarai veltui gaudė žinias apie savąjį priešą; kaip debesis, vis augantis tolumoje, palaikomas šalto nestipraus vėjo, dabar abejonės trikdė visų Amano gyventojų džiaugsmą, nes visus baugino nežinia, kokio blogio galima sulaukti ateityje.

8 SKYRIUS

APIE VALINORO UŽTEMIMĄ

Išgirdus, kur pasuko Melkoras, Manvei atrodė visiškai aišku, kad jis ketina bėgti į savo senąsias tvirtoves Viduržemio šiaurėje. Oromė ir Tulkas kuo skubiausiai nulėkė į šiaurę, norėdami jį aplenkti, tačiau, nutolę nuo telerų gyvenamo kranto, tose bežadėse, vis arčiau Ledo besidriekiančiose dykrose jie neaptiko jokio Melkoro pėdsako ar gando apie jį. Tada palei šiaurines Amano ribas sargyba buvo padvigubinta, bet veltui, nes Melkoras nelaukė, kol jį ims persekioti, ir slapta nukeliavo toli į pietus. Juk jis tebebuvo vienas iš valarų ir galėjo keisti pavidalus, būti apskritai nematomas, kaip ir jo gentainiai, nors tos galios jau greitai turėjo amžinai netekti.

Tad niekieno nepastebėtas jis pagaliau pasiekė tamsųjį Avataro kraštą. Ta siaura žemė plytėjo į pietus nuo Eldamaro įlankos, prie rytinės Pelorų kalnų papėdės. Toli į pietus tęsėsi tie ilgi, liūdni, šviesos nematę ir niekam nepažįstami krantai. Tenai, po stačiomis kalnų uolomis, ties grėsminga ir šalta jūra, juodavo tamsiausi pasaulio šešėliai. Ten, Avatare, slaptą ir nė vienai būtybei nežinomą vietą gyventi susirado Ungolianta. Eldarai nebuvo girdėję, kada ji atsikraustė, tačiau kai kurie kalbėjo, kad prieš daugelį amžių ji nusileido iš Ardą supančios tamsos, kai Melkoras pirmą kartą pavydžiai apžvelgė Manvės karalystę, kad iš pradžių ji buvo viena iš tų, kuriuos Melkoras prisiviliojo sau tarnauti. Tačiau ji atsiskyrė nuo jo, trokšdama būti pati sau šeimininke, viską turėti vien sau ir savo tuštumai penėti, ir pabėgo į

pietus, gelbėdamasi nuo valarų puolimo ir Oromės medžiotojų, kurie labai budriai saugojo šiaurę, o į pietus ilgai nekreipė dėmesio. Iš ten ji ropojo į Palaimintojo krašto pusę, nes buvo išalkusi šviesos ir jos nekentė.

Gyveno ji griovoje baisaus voro pavidalu, kalnų plyšiuose ausdama juodus voratinklius. Ten ji sučiulpdavo visą šviesą, kokią tik pajėgdavo sugauti, ir čia pat suvydavo ją į juodus, niūrius, viską dusinančius tinklus, kol pagaliau joks šviesos spindulys nebegalėjo prasiskverbti į jos buveinę. Ir buvo išbadėjusi.

Melkoras atkeliavo į Avatarą ir susirado Ungoliantą. Jis vėl pasirodė ankstesniu Utumno tirono pavidalu: tamsusis valdovas, aukštas ir baisus. Tokiu pavidalu nuo tol jis gyveno visada. Slepiami juodžiausiųjų šešėlių, neregimi net Manvei iš jo aukščiausių menių, Melkoras su Ungolianta rezgė kerštо planus. Tačiau kai Ungolianta suprato Melkoro tikslą, ją ėmė kankinti ir geismas, ir didžiulė baimė: jai buvo šiurpu artintis prie pavojingojo Amano ir baisiųjų Valdovų galios, todėl nenorėjo nė pajudėti iš savo slėptuvės. Tada Melkoras jai tarė:

– Daryk, kaip liepiu; jeigu tebebūsi alkana, kai viskas bus baigta, duosiu tau, ko tik užsigeisi. Tikrai, semsiu abiem rankom.

Lengvai davė jis tokį pažadą, kaip ir visada, ir širdyje juokėsi. Šitaip vienas godus plėšikas paspendė spąstus kitam.

Kai Melkoras su Ungolianta išsiruošė į kelią, ji nuaudė aplink juos tamsos dangalą – Nešviesą, per kurį nebuvo matyti jokių daiktų, pro kurį akys nepajėgė prasismelkti, nes už jo buvo tuštuma. Tada iš lėto pradėjo vyti voratinklius – gija po gijos nuo vieno plyšio iki kito, nuo išsikišusios uolos iki akmens smailės, vis ropodama aukštyn, ropšdamasi ir kabarodamasi, kol galų gale pasiekė pačią Hjarmentiro – aukščiausio to krašto kalno – viršūnę toli į pietus nuo Tanikvetilio. Ten valarų budrumas nesiekė; į vakarus nuo Pelorų sutemose plytėjo tuščia žemė, rytuose kalnai žvelgė žemyn vien į blausius bekraštės jūros vandenis, tarp jų dūlavo tik užmirštasis Avataras.

Tačiau dabar kalno viršūnėje tysojo tamsioji Ungolianta. Iš suvytų gijų ji padarė kopėčias ir metė žemyn; jomis užkopė Melkoras, atsistojo toje aukštai iškilusioje vietoje greta Ungoliantos ir žiūrėjo žemyn į Saugomą kraštą. Apačioje driekėsi Oromės miškai, vakaruose dievišku aukštų kviečių auksu mirguliavo Javanos laukai ir pievos. Bet Melkoras žvelgė į šiaurę ir tolumoje regėjo spindinčią lygumą ir sidabrinius Valmaro kupolus, tviskančius besikeičiančioje Telperiono ir Laurelino šviesoje. Melkoras balsu nusijuokė ir sparčiai nušuoliavo žemyn ilgais vakariniais šlaitais. Šalia laikėsi ir Ungolianta, jos tamsa dengė Melkorą.

Melkoras puikiai žinojo, kad artėja šventės laikas. Valinore nebuvo mirtį nešančios žiemos ir visą metų laikų kaitą, visus potvynius ir atoslūgius valdė valarai, tačiau tuo metu jie gyveno Ardos karalijoje – tik nedideliame Ea erdvių plotelyje, kur gyvenimas yra Laikas, nesustabdomai tekantis nuo pirmojo garso iki paskutinio Eru akordo. Valarai tuo metu džiaugėsi galėdami gyventi Iluvataro Vaikų pavidalais (kaip pasakojama „Ainulindalėje"), tad jie ir valgydavo bei gerdavo, rinkdavo Javanos vaisius Žemėje, kurią sukūrė Eru vadovaujami.

Todėl Javana nustatė laiką, kada visi Valinoro augalai turi žydėti ir sirpti, ir kiekvieną kartą renkant pirmuosius vaisius Manvė rengdavo puikią puotą Eru garbei, kurioje visos Valinoro gentys ant Tanikvetilio muzika ir dainomis reikšdavo džiaugsmą. Ši diena atėjo, ir Manvė paskelbė prasidedant šventę, nuostabesnę negu visos buvusios nuo tada, kai eldarai atkeliavo į Amaną. Žinoma, Melkoro pabėgimas pranašavo besiartinantį sielvartą ir vargus, niekas negalėjo žinoti, kokių žaizdų patirs Arda, kol vėl pavyks jį sutramdyti, bet šį kartą Manvė nutarė užgydyti tarp noldorų kilusį pyktį, tad visi buvo pakviesti ateiti į jo rūmus ant Tanikvetilio, atidėjus į šalį tarp jų kunigaikščių kilusią nesantaiką ir galutinai užmiršus jų Priešo paskleistus melus.

Atėjo vanjarai, atvyko ir noldorai iš Tiriono; rinkosi majarai, visu grožiu ir didybe spindėjo valarai. Visi giedojo Manvės ir Var-

dos akivaizdoje jų aukštose menėse ar šoko žaliuose kalno šlaituose, žvelgiančiuose į vakarus, į Medžių pusę. Tą dieną Valmaro gatvės liko tuščios, Tiriono laiptai skendėjo tyloje, visas kraštas taikiai snūduriavo. Tik telerai anapus kalnų tebedainavo jūros pakrantėje: jiems menkai rūpėjo metų laikai, negalvojo jie apie Ardos valdovų reikalus ar ant Valinoro kritusį šešėlį, nes kol kas šis dar jų nebuvo palietęs.

Tik vienas dalykas gadino Manvės sumanymą. Feanoras atvyko į puotą, nes jam vienam Manvė liepė ateiti, bet nebuvo nei Finvės, nei noldorų iš Formenoso. Finvė taip taręs:

– Kol mano sūnui Feanorui tebėra draudžiama pasirodyti Tirione, negaliu laikyti savęs karalium ir susitikti su savo tauta.

Be to, ir Feanoras atėjo apsivilkęs kasdieniais drabužiais, be papuošalų, be aukso ar sidabro, be menkiausio brangakmenio; neleido jis išvysti Silmarilų nei valarams, nei eldarams, paliko savo brangenybes Formenose, užrakintas geležies kambaryje. Tačiau priešais Manvės sostą Feanoras susitiko su Fingolfinu ir susitaikė bent jau žodžiais. Fingolfinas pamiršo iš makštų ištrauktą kalaviją. Jis ištiesė ranką ir tarė:

– Kaip pažadėjau, taip dabar ir darau. Atleidžiu tau ir nebeatmenu jokios skriaudos.

Feanoras tylėdamas paėmė jo ranką, bet Fingolfinas vėl prabilo:

– Krauju esu tau netikras brolis, širdimi būsiu kuo tikriausias. Vesk, ir seksiu paskui tave. Joks sielvartas mūsų teneišskiria.

– Girdžiu tavo žodžius, – atsiliepė Feanoras. – Tebūnie, kaip tu sakai.

Tačiau abu nenujautė, kokią prasmę įgis jų žodžiai.

Pasakojama, kad Feanorui ir Fingolfinui tebestovint Manvės akivaizdoje, abiejų Medžių šviesa susiliejo, ir tylų Valmaro miestą užplūdo aukso ir sidabro spinduliai. Kaip tik tą akimirką per Valinoro laukus paskubomis atlėkė Melkoras su Ungolianta, tartum juodo debesies šešėlis, skriejantis su vėju per saulės

nutviekstą žemę. Jie atsidūrė priešais žalią Ezeloharo kalvą. Ungoliantos Nešviesa jau pakilo iki Medžių šaknų, ir Melkoras užšoko ant kalvos; savo juodąja ietimi jis persmeigė abu Medžius iki pat šerdies ir sužeidė juos. Iš Medžių tarsi kraujas ištryško jų gyvybės syvai ir pasiliejo ant žemės. Ungolianta tučtuojau juos susiurbė; ropodama nuo vieno Medžio prie kito, ji kaišiojo savo juodą snapą į Medžių žaizdas, kol šie nudžiūvo, ir leido vidun Mirties nuodą, kuris gyslomis skverbėsi į lapus, šaknis ir šakas. Netrukus Medžiai mirė. Bet Ungoliantą tebekamavo troškulys. Ji nukeliavo iki Vardos šulinių ir juos sausai išgėrė. Gerdama ji raugėjo juodais garais ir išsipūtė iki tokio milžiniško ir atgrasaus didumo, kad Melkorui pasidarė baisu.

Tad Valinorą užgulė juoda tamsa. Apie tų dienų žygius pasakoja „Aldudenija“, sukurta vanjarų Elemirės; ją gerai žino visi eldarai. Bet nei daina, nei pasaka nepajėgia išsakyti, koks tuomet ištiko sielvartas ir siaubas. Šviesa užgeso, bet tai, kas stojo vietoj jos, buvo daugiau negu dingusi šviesa. Tą valandą radosi Tamsa, kuriai ne vien stigo šviesumo, ji turėjo savo atskirą būtį, piktybės sukurtą iš šviesos. Ta Tamsa smelkėsi pro akis į protą ir širdį, smaugdama pačią valią.

Varda pažiūrėjo nuo Tanikvetilio žemyn ir išvydo, kaip niūriais tamsos bokštais aukštyn veržiasi Šešėlis. Valmaras nugrimzdo į gilią nakties jūrą. Netrukus Šventasis kalnas jau dunksojo vienišas – paskutinė paskendusio pasaulio sala. Nutilo visos dainos. Valinore įsiviešpatavo tyla, nebuvo girdėti nė menkiausio garso, tik iš tolumų vėjas perėjomis nešė telerų aimanas lyg šaltą žuvėdrų klyksmą. Iš rytų dvelkė šaltis, ir plačiai nusidriekę jūros šešėliai ritosi į stačius kaip siena krantus.

Manvė pažvelgė nuo savo aukštojo sosto, ir jo vienintelio akys smaigstė naktį, kol už tamsos pamatė Tamsą, kurios įveikti nepajėgė – didžiulę, bet tolimą, baisiausiu greičiu jau skriejančią į šiaurę. Manvė suprato, kad buvo pasirodęs ir jau pabėgo Melkoras.

Tada prasidėjo gaudynės. Žemė drebėjo, kai lėkė Oromės karių žirgai, ir Naharo kanopų skeliamos žiežirbos buvo pirmoji šviesa, sugrįžusi į Valinorą. Bet vos pasiviję Ungoliantos debesį, valarų raiteliai apako, sutriko ir išsiblaškė patys nesuprasdami kur. Valaromos garsas suvirpėjo ir nutrūko. Tulkas visas įsipainiojo juodame nakties tinkle, stovėjo bejėgis ir ginklais bergždžiai plakė orą. Tamsa nuslinko, bet jau buvo vėlu: Melkoras atsidūrė ten, kur norėjo, jo kerštas buvo įvykdytas.

9 SKYRIUS

APIE NOLDORŲ PABĖGIMĄ

Praėjo kiek laiko, ir valarai didžiu būriu susirinko prie Lemties Rato. Visi sėdėjo tamsoje, aplink tvyrojo naktis. Viršuje mirkčiojo Vardos žvaigždės, oras buvo skaidrus, nes Manvė nuginė šalin mirties garus ir atgal į jūrą nustūmė jos šešėlius. Pakilo Javana ir sustojo ant Ezeloharo, Žaliosios kalvos, tačiau dabar ši buvo tuščia ir juoda. Javana priglaudė delnus prie Medžių, bet jie stovėjo tamsūs ir negyvi, jos paliestos šakelės lūžinėjo ir sausos krito jai prie kojų. Viena per kitą įvairiais balsais suskambo aimanos; gedintiems atrodė, kad jau iki dugno išgėrė Melkoro jiems paruoštą nelaimių taurę. Tačiau tai buvo dar anaiptol ne viskas.

Javana kreipėsi į valarus tokiais žodžiais:

– Medžių šviesa dingo ir dabar gyvuoja tik Feanoro Silmariluose. Jis pasirodė esąs iš tiesų toliaregis! Net ir Iluvataro galingiausiesiems yra darbų, kuriuos galima atlikti vieną vienintelį kartą. Aš sukūriau Medžių šviesą ir, kol esu Ea, daugiau to padaryti nebegaliu. Tačiau jeigu turėčiau nors truputėlį tos šviesos, galėčiau vėl įkvėpti Medžiams gyvybę, kol jų šaknys dar nesunyko; tuomet mūsų skriauda baigsis ir Melkoro piktadarystė bus sunaikinta.

Tada prabilo Manvė:

– Feanorai, Finvės sūnau, ar girdi Javanos žodžius? Ar duosi tai, ko ji prašo?

Stojo ilga tyla, bet Feanoras nepratarė nė žodžio. Tada Tulkas riktelėjo:

– Kalbėk, noldore, taip ar ne? Tačiau kas galėtų atmesti Javanos prašymą? Argi Silmarilų šviesa nėra kilusi iš jos kūrinių?

Bet Meistras Aulė jį sudraudė:

– Neskubėk! Prašome daugiau, negu tau atrodo. Duokime kol kas jam ramybę.

Tuomet prašneko Feanoras ir karčiai sušuko:

– Ir didiesiems, ir mažesniesiems skirta žygių, kuriuos galima atlikti tik vieną kartą. Į tą darbą tenka sudėti visą širdį. Galbūt galėčiau atrakinti savo brangakmenius, bet tokių daugiau niekada nepagaminsiu. Ir jeigu man teks juos suskaldyti, skils ir mano širdis, ir aš pats žūsiu, pirmasis iš eldarų Amane.

– Ne pirmasis, – tarė Mandosas, tačiau kiti nesuprato jo žodžių.

Vėl stojo tyla; Feanoras tamsoje mąstė. Jam pasirodė, tartum jį suptų priešai, ir vėl jo mintyse suskambo Melkoro žodžiai, kad Silmarilams būsią nesaugu, jeigu jie atiteks valarams. „O ar jis nėra valaras, kaip ir jie visi, – klostėsi jo mintys, – argi jis nėra perpratęs jų širdies? Tikrai, vagis vagį atpažins." Tada sušuko garsiai:

– Laisva valia šito nedarysiu. Bet jeigu valarai mane privers, tada iš tiesų žinosiu, kad Melkoras – jų gentainis.

Mandosas pasakė:

– Tarei savo žodį.

Niena atsistojo, užkopė ant Ezeloharo, atmetė atgal pilką gobtuvą ir savo ašaromis nuplovė Ungoliantos paliktą bjaurastį; ji giedojo apraudodama pasaulio nuožmumą ir subjaurotą Ardą.

Nienai dar tebegiedant, atvyko pasiuntiniai iš Formenoso; tai buvo noldorai, jie atnešė naujų žinių apie piktadarius. Pasakojo, kad iš šiaurės atslinko aklina Tamsa, jos viduje žengė galia, neturinti jokio vardo, kuri ir skleidė tą Tamsą. Buvo ten ir Melkoras, jis įsiveržė į Feanoro namus, prie jų durų nužudė noldorų karalių Finvę ir pirmą kartą Palaimintajame krašte praliejo kraują. Finvė

vienintelis nespruko tolyn nuo Tamsos siaubo. Pasiuntiniai sakė, kad Melkoras sugriovė Formenoso tvirtovę ir pagrobė visus ten saugotus noldorų brangakmenius. Dingo ir Silmarilai.

Tada pašoko Feanoras; iškėlęs prieš Manvę ranką, jis prakeikė Melkorą, pavadindamas jį Morgotu, Juoduoju Pasaulio Priešu, ir nuo tol eldarai tik tokiu vardu jį ir vadino. Prakeikė Feanoras ir Manvės kvietimą, ir tą valandą, kai atėjo į Tanikvetilį, nes beprotybės apimtas manė, jog, jei būtų buvęs Formenose, jo jėgų būtų pakakę ne vien tam, kad būtų nužudytas, ko Melkoras ir siekė. Feanoras išbėgo iš Lemties Rato ir dingo tamsoje: tėvas buvo jam brangesnis už Medžių šviesą ar neprilygstamus jo rankų kūrinius. Kuris iš sūnų, tebūnie žmonių ar elfų, didžiau vertino savąjį tėvą?

Feanoro kančia daugelį giliai nuliūdino, bet ne jį vieną ištiko netektis. Kalvos papėdėje raudojo Javana, jai buvo baisu, kad Tamsa amžinai praris paskutinius Valinoro Šviesos spindulius. Valarai dar iki galo nesuvokė, kas įvyko, bet suprato, kad Melkoras pasitelkė pagalbininkų, kokių Ardoje nėra. Silmarilai dingo, ir atrodė, kad nesvarbu, koks buvo Feanoro atsakymas Javanai, taip ar ne; tačiau jeigu iš karto būtų taręs „taip“, dar iki tol, kai pasiekė žinios iš Formenoso, galbūt vėlesni jo žygiai būtų pasukę kita kryptimi. Bet dabar noldorų lemtis artėjo.

Tuo tarpu Morgotas, gelbėdamasis nuo valarų persekiojimo, atsidūrė Aramano tyruose. Tas kraštas driekėsi šiaurėje tarp Pelorų kalnų ir Didžiosios jūros, kaip Avataras pietuose. Bet Aramanas buvo platesnis; tarp jūros krantų ir kalnų plytėjo tuščios, be gyvybės lygumos; juo arčiau Ledo, juo ten darėsi šalčiau. Tą žemę Morgotas su Ungolianta pralėkė paskubomis, tada nėrė pro bekraščius Ojomurės ir Helkaraksės rūkus, užklojusius sąsiaurį tarp Aramano ir Viduržemio, kuriame traškėdamos grūdosi ledo lytys. Įveikęs tą kliūtį, Morgotas pagaliau pasiekė šiaurinį Tolimųjų žemių pakraštį. Jie drauge traukė toliau, nes Morgotas negalėjo atsikratyti Ungoliantos, jos debesis tebebuvo šalia, visos jos akys

spoksojo į Morgotą. Jie atkeliavo į žemes, esančias šiauriau Drengisto žiočių. Morgotas jau artinosi prie Angbando griuvėsių, kur anksčiau stovėjo jo didžioji vakarų tvirtovė. Ungolianta nujautė, ko jis tikisi, ir žinojo, kad Morgotas mėgins ten pasislėpti, todėl atidžiai jį sekė ir reikalavo, kad vykdytų savo pažadą.

– Nedėkingasai! – tarė ji. – Įvykdžiau tai, ko prašei. Tačiau tebesu alkana.

– Ko gi dar trokšti? – atsiliepė Morgotas. – Ar tik nenorėtum viso pasaulio susigrūsti į pilvą? Šito tau nežadėjau. Tai mano valdos.

– Tiek man ir nereikia, – pareiškė Ungolianta. – Bet tu turi didį lobį iš Formenoso. Visas jis man tiktų. Taip, privalai abiem rankom atiduoti jį man.

Morgotas nenoromis, gailėdamas, po vieną atidavė jai brangakmenius, kuriuos turėjo su savimi. Ungolianta juos prarijo, ir jų grožis išnyko. Pati Ungolianta dar labiau išpampo ir patamsėjo, tačiau geidė daugiau.

– Tik viena ranka davei, – tarė ji, – tik kairiąja. Ištiesk ir dešinę ranką.

Dešiniojoje rankoje Morgotas spaudė Silmarilus; nors jie buvo užrakinti krištolinėje dėžutėje, bet jų ugnis jau svilino delną, ir Morgotas skausmingai spaudė kumštį, tačiau jo neatgniaužė.

– Ne! – atšovė jis. – Gavai, kas tau priklauso. Savąjį darbą atlikai, padedama mano jėgos, kurią į tave įdėjau. Man tavęs nebereikia. Šitų dalykų negausi net pažiūrėti. Pasilieku juos sau amžinai.

Tačiau Ungolianta buvo išaugusi, o Morgotas sumenkęs, nes išeikvojo dalį savosios galios. Ungolianta iškilo prieš jį, jos debesis susiglaudė aplinkui, ir Morgotą supančiojo kibių smaugiančių gijų raizginys. Tada jis klaikiai suriko, ir tas riksmas nusirito per kalnus. Tą kraštą pavadino Lamotu, nes nuo tol jame glūdėjo Morgoto balso aidai, tad jei kas tenai garsiai šūkteldavo, tučtuojau tuos aidus pažadindavo, ir visi tyrai tarp kalvų ir jūros prisipildydavo baimingų balsų klegesio. Niekas negirdėjo šiaurės

pasaulyje baisesnio ir stipresnio riksmo, negu tą valandą ištrūkęs Morgotui; sudrebėjo kalnai, suvirpėjo žemė, skildamos trupėjo uolos. Tas klyksmas pasiekė giliausias, visų užmirštas ertmes. Žemai po Angbando griuvėsiais, požemiuose, į kuriuos puolimo įkarštyje valarai nenusileido, tebetūnojo balrogai, laukdami sugrįžtant savojo valdovo. Dabar jie skubiai sukilo ir per Hitlumą ugnies viesulu atlėkė į Lamotą. Liepsnų rimbais balrogai išdraskė Ungoliantos tinklus, ši persigando ir puolė bėgti, spjaudydama juodais garų tumulais, kad pasislėptų. Spruko iš šiaurės tolyn per Beleriandą ir įsispraudė po Ered Gorgorotu į tamsų slėnį, vėliau pavadintą Nan Dungortebu, arba Klaikiosios Mirties slėniu, nes ten tvyrojo Ungoliantos skleidžiamas siaubas. Nuo tų laikų, kai buvo rausiamas Angbandas, tame krašte gyveno ir kiti vorų pavidalo padarai, tad Ungolianta su jais poravosi ir juos rijo; ir tuomet, kai pati Ungolianta sumanė iškeliauti į tolimus visų užmirštus pietų kraštus, jos palikuonys tebesilaikė tame slėnyje ir audė šlykščiuosius tinklus. Nė viena sakmė nepasakoja apie Ungoliantos likimą. Bet kai kas kalba, kad ji seniai gavo galą, kai visiškai išbadėjusi suėdė pati save.

Tad Javana be reikalo bijojo, kad Silmarilai bus praryti ir išnyks nebūtyje. Vis dėlto jie liko Morgoto galioje. Šis, tapęs laisvas, vėl surinko visus tarnus, kuriuos pavyko rasti, ir atkeliavo į Angbandą. Ten iš naujo puolė kasti didžiausius rūsius ir požemius, o priešais vartus iškėlė trigalvio Tangorodrimo viršūnes, virš kurių visada sukosi juodžiausių dūmų debesys. Jo žvėrių ir piktųjų dvasių būriai vis gausėjo, žemės gelmėse augo ir dauginosi jau kadaise įveisti orkai. Beleriandą dabar užgulė tamsus šešėlis, kaip toliau pasakojama; Angbande Morgotas nusikaldino didžiulę geležinę karūną ir pasiskelbė pasaulio karalium. Šitai žymėdamas, į karūną įstatė Silmarilus. Tie šventieji brangakmeniai iki juodumo nudegino jam rankas, ir jos amžinai liko juodos; jas visada kankino deginantis skausmas, o Morgotą – įniršis dėl to skausmo. Karūnos Morgotas niekuomet nenusiimdavo, nors siaubingai vargo

nešiodamas tokį svorį. Savo valdas šiaurėje jis slapta buvo palikęs tik vieną vienintelį kartą; labai retai pasitraukdavo iš tos tvirtovės požemių, kariuomenę valdė sėdėdamas savajame šiaurės soste. Ir tik vienintelį kartą per tą laiką, kai gyvavo jo viešpatija, Morgotas pats ėmėsi ginklo.

Dabar neapykanta jį graužė dar labiau negu Utumno laikais, kai jo puikybė dar nebuvo patyrusi pažeminimo; savo dvasią jis eikvojo valdydamas tarnus ir įkvėpdamas jiems piktybės troškimą. Tačiau juk buvo vienas iš valarų ir dar ilgai liko didingas, nors ta didybė keldavo tik siaubą, ir jo akivaizdoje visi, išskyrus tik galingiausiuosius, nugrimzdavo į baimės bedugnę.

Kai buvo sužinota, kad Morgotas pabėgo iš Valinoro ir gaudynės nepavyko, valarai ilgai sėdėjo Lemties Rate, greta verkdami stovėjo majarai ir vanjarai. Tačiau dauguma noldorų grįžo į Tirioną ir gedėjo tamsoje skendinčio savo gražiojo miesto. Nuo šešėlių gaubiamos jūros per blausų Kalakirijos tarpeklį atslinko rūkai ir apsiautė miesto bokštus, sutemose nublanko Mindono švyturys.

Staiga mieste pasirodė Feanoras, kviesdamas visus ateiti į karališkąją aikštę ant Tunos viršūnės. Jam skirtas tremties nuosprendis dar nebuvo atšauktas, tad jis maištavo prieš valarus. Paklausyti, ką jis pasakys, netrukus susirinko didžiulė minia. Kiekvienas nešėsi rankoje deglą, tad kalva ir visos į ją kylančios gatvės ir laiptai buvo nušviesti tų žiburių gausybės. Feanoras mokėjo tarti žodį, ir jo kalba didžiai veikdavo širdis, jeigu jis to siekdavo. Tą vakarą jis kalbėjo taip, kad noldorai įsiminė amžinai. Jo žodžiai buvo niršūs ir negailestingi, kupini išdidumo ir pykčio. Noldorai klausė ir jautė prarandą nuovoką. Feanoras savo rūstybę ir neapykantą kreipė visų pirma į Morgotą, tačiau vos ne visa, ką jis kalbėjo, kilo iš paties Morgoto melų. Feanorą slėgė tėvo nužudymas ir baimė, kad Silmarilai bus sunaikinti. Jis pasiskelbė esąs visų noldorų karalius, nes Finvė miręs, ir niekinąs valarų įsakymus.

– Kodėl, noldorų gentie, – šaukė Feanoras, – kodėl turėtume toliau tarnauti pavydiems valarams, kurie net savame krašte nepajėgia apsaugoti mūsų nuo savo Priešo? Taip, dabar jis – jų Priešas, bet argi jie ir jis – ne vienos giminės? Mane veda kerštas, tačiau ir be jo ilgiau negyvenčiau toje pačioje žemėje su tėvo žudiko ir mano lobio vagies gimine. Bet nesu vienintelis narsuolis šioje drąsioje gentyje. Argi jūs visi nepraradote karaliaus? Ko dar nepraradote, užspeisti šiame siaurame žemės rėžyje tarp kalnų ir jūros?

– Kadaise čia buvo šviesa, kurios valarai gailėjo Viduržemiui, – toliau bylojo jis, – tačiau dabar tamsa viską sulygina. Ar amžinai gedėsime šičia nieko neveikdami, tapsime rūko ir šešėlių persekiojama tauta, bergždžiai liejančia ašaras į nedėkingą jūrą? O gal grįšime į savo namus? Prie Kuivieneno po debesų netemdomomis žvaigždėmis tekėjo malonios gėlo vandens upės, aplinkui driekėsi plačios žemės, kur galėjo vaikštinėti laisvi gyventojai. Jos ten ir dabar driekiasi ir laukia mūsų, per kvailumą jų atsisakiusių. Keliaukime iš čia! Tegu šiuo miestu rūpinasi bailiai!

Feanoras ilgai kalbėjo, vis ragindamas noldorus sekti paskui jį ir, kol dar nevėlu, pasitelkus narsą laimėti laisvę bei puikius kraštus rytuose. Tarsi aidas jis kartojo Melkoro melą, esą valarai apmulkino juos ir laiko kaip belaisvius, kad Viduržemį galėtų valdyti žmonės. Daugelis eldarų tąsyk pirmą kartą išgirdo apie Vėliau Ateisiančius.

– Nuostabi bus pabaiga, – šaukė Feanoras, – nors kelias iki jos laukia ilgas ir sunkus! Palikite pančius! Tačiau atsisveikinkite ir su ramiu gyvenimu! Atsisveikinkite su silpnumu! Tarkite sudie savo turtams! Įsigysime jų kur kas daugiau. Ženkite į kelią neapsikrovę manta, bet nepamirškite kardų! Nes eiti reikės toliau, negu žengia Oromė, ištverti daugiau, negu pajėgia Tulkas: mes niekada neapsigręšime. Paskui Morgotą iki Žemės galo! Jo laukia karas ir neblėstanti neapykanta. Kai jį nugalėsime ir atgausime Silmarilus, mes, mes vieninteliai, turėsime savo valdžioje

nesuterštą šviesą ir būsime Ardos palaimos ir grožio šeimininkai. Jokia kita tauta negalės mūsų išstumti!

Ir Feanoras ištarė baisią priesaiką. Tuoj pat pašokę šalia jo stojo septyni sūnūs ir taip pat prisiekė. Deglų šviesoje jų ištraukti kalavijai švytėjo raudonai tarsi kruvini. Jie davė priesaiką, kurios niekam nevalia sulaužyti ir nevalia atšaukti, net ir Iluvataro vardu; jei jos nesilaikytų, sau jie šaukėsi Amžinosios Tamsos. Priesaikos liudininkais skyrę Manvę ir Vardą, ir šventąjį Tanikvetilio kalną, jie pasižadėjo kerštu ir neapykanta iki paskutinės Pasaulio akimirkos persekioti kiekvieną, kuris nuo jų slėps Silmarilus, juos atims ar kitaip kliudys tuos brangakmenius turėti – tebūnie tai valaras, demonas, elfas ar dar negimęs žmogus, ar bet kuri kita kada nors pasaulyje atsirasianti būtybė, didi ar maža, gera ar pikta.

Tokius žodžius tarė Maidrosas ir Magloras, Kelegormas, Kurufinas ir Karantiras, Amrodas ir Amrasas, noldorų kunigaikščiai; daugelis krūpčiojo klausydami baisiųjų žodžių. Davus tokią priesaiką, vardan gėrio ar blogio, jos sulaužyti nebeįmanoma, ji slėgs prisiekusįjį ir persekios laužytoją iki pat pasaulio pabaigos. Todėl Fingolfinas ir jo sūnus Turgonas pakėlė balsą prieš Feanorą; tuojau pasipylė nirtulingi žodžiai, ir vėl rūstybė vos neprivertė griebtis kalavijų. Bet Finarfinas kalbėjo tyliai, kaip buvo įpratęs, ir stengėsi noldorus nuraminti, įtikinėjo palaukti ir pagalvoti, kol nepadaryta tai, ko nebebus galima pakeisti. Orodretas, vienintelis iš jo sūnų, šnekėjo kaip jis. Finrodas palaikė savo draugą Turgoną. Tačiau Galadrielė, vienintelė noldorų moteris, kuri drąsiai, iškėlusi galvą stojo tą dieną į vieną gretą su besivaržančiais kunigaikščiais, buvo pasirengusi keliauti. Ji neminėjo jokių priesaikų, bet Feanoro žodžiai apie Vidužemį įžiebė ugnį jos širdyje. Ji troško išvysti plačias niekieno nevaldomas žemes ir tvarkyti tą kraštą kaip panorėjusi. Panašiai kaip Galadrielė galvojo ir Fingolfino sūnus Fingonas: ir jį paveikė Feanoro žodžiai, nors paties Feanoro jis nemėgo. Fingoną, kaip visada, palaikė ir Finarfino sūnūs Angrodas su Aignoru. Tačiau šie elgėsi taikiai ir neprieštaravo tėvams.

Galų gale po ilgų ginčų Feanoras nugalėjo, ir didžiuma susirinkusių noldorų užsidegė noru patirti nauja ir pamatyti nepažįstamus kraštus. Tad Finarfinui ir vėl prabilus apie delsimą ir pamąstymus, kilo didžiausias klegesys: „Ne, verčiau keliaukime!“ Ir Feanoras su sūnumis negaišdami puolė ruoštis žygiui.

Ne itin įžvalgūs buvo pasiryžusieji žengti tokiu miglotu keliu. Vis dėlto pasirengimai vyko kuo skubiausiai, Feanoras visus ragino baimindamasis, kad noldorų širdys gali ataušti, tada jo žodžiai nublanks ir juos nustelbs kitokios mintys. Be to, nors išdidžiai rėžė drąsius žodžius, jis nepamiršo, kokie galingi yra valarai. Tačiau iš Valmaro nebuvo jokių žinių, Manvė tylėjo. Jis nenorėjo drausti Feanoro siekių ar jiems kliudyti. Valarai įširdo, kad eldarai kaltina juos piktais kėslais, kad kažkas jaučiasi gyvenąs čia prieš savo valią kaip belaisvis. Dabar jie stebėjo ir laukė, nes dar netikėjo, kad Feanorui pavyks patraukti visą noldorų gentį.

Ir iš tiesų, kai Feanoras pradėjo rikiuoti noldorus kelionei, tuoj pat kilo vaidai. Nors susirinkusius aikštėje jis įtikino išvykti, tačiau toli gražu ne visi buvo nusiteikę pripažinti Feanorą karalium. Noldorai labiau mylėjo Fingolfiną ir jo sūnus, tad jų namiškiai ir didžioji Tiriono gyventojų dalis nenorėjo atsižadėti Fingolfino, jei jis iškeliautų kartu. Galų gale į vargingąjį kelią noldorai pajudėjo kaip dvi atskiros gentys. Priekyje žengė Feanoras ir jo sekėjai, tačiau paskui Fingolfiną ėjo didesnis būrys. Ir Fingolfinas išsiruošė nepaisydamas savo išminties, raginamas sūnaus Fingono; jis nenorėjo nei atsiskirti nuo savo genties, kurios dauguma troško keliauti, nei palikti juos kentėti dėl karštakošiškų Feanoro sumanymų. Nepamiršo jis ir savo žodžių, ištartų prie Manvės sosto. Su Fingolfinu, panašiai galvodamas, ėjo ir Finarfinas, tačiau labai nenoriai. Iš visų Valinoro noldorų, jau išaugusių į galingą gentį, iškeliauti atsisakė tik dešimtoji dalis: vieni todėl, kad mylėjo valarus (ir tarp jų ne paskutinį Aulę), kiti nenorėjo palikti Tiriono ir to, kas ten jų buvo padaryta, bet nė vienas todėl, kad būtų bijojęs pakeliui tykančių pavojų.

Bet vos nuaidėjo trimitas ir Feanoras žengė pro Tiriono vartus, nuo Manvės atvyko pasiuntinys ir prabilo tokiais žodžiais:

– Tebus mano patarimas skirtas tik Feanoro beprotybei atremti. Atsisakykite kelionės! Bloga lemianti yra ši valanda, ir jūsų kelias veda į sielvartą, kurio dar negalite matyti. Nesitikėkite šiame žygyje pagalbos iš valarų, bet jie jums ir netrukdys. Ir žinokite: laisvi čionai atvykote, laisvi ir iškeliausite. Tačiau tu, Feanorai, Finvės sūnau, savo priesaikos esi ištremtas. Kartėliu tau atsilieps Melkoro melas. Sakai, kad jis – valaras. Tada veltui davei savąją priesaiką, nes nė vieno valaro tau nepavyks įveikti nei dabar, nei kada nors po Ea dangum, nebent Eru, kuriuo prisiekei, padarytų tave triskart stipresnį, negu esi.

Feanoras nusijuokė, nieko nepasakė šaukliui, bet kreipėsi į noldorus tokiais žodžiais:

– Taip! Vadinasi, ši drąsi tauta išvarys savo karaliaus įpėdinį su sūnumis tremtin, o pati grįš į vergiją? Bet jei kas eina su manimi, tiems sakau: jums pranašauja sielvartą? Tačiau Amane jo jau regėjome užtektinai. Dabar mėginsime kitaip – per sielvartą rasti džiaugsmą; ar bent jau laisvę.

Tada, atsigręžęs į šauklį, suriko:

– Štai ką pasakyk Manvei Sulimui, aukštajam Ardos karaliui: jeigu Feanoras nepajėgs nuversti Morgoto, jis bent puls jį neatidėliodamas, o ne sėdės nieko neveikdamas, pasinėręs į savo širdgėlas. Ir gali būti, kad Eru manyje įžiebė didesnę liepsną, negu tu žinai. Ir tikrai pajėgsiu taip įkirsti valarų Priešui, kad net Lemties Rato galingiausieji stebėsis išgirdę. Iš tiesų, galų gale jie patys eis man iš paskos. Lik sveikas!

Feanorui kalbant, jo balsas suskambo taip didingai ir garsiai, kad net valarų šauklys nusilenkė jam parodydamas, jog gavo atsakymą į savo žinią, ir išėjo. Noldorai liko Feanoro pusėje. Tad jie žygiavo toliau. Feanoro giminė skubiai žengė pirma visų palei Elendės krantą. Ne kartą jie gręžėsi į Tirioną, dunksantį ant žalios Tunos kalvos. Iš paskos lėčiau ir ne taip ryžtingai ėjo Fingol-

fino būriai. Jų priekyje traukė Fingonas, gale – Finarfinas ir Finrodas, su jais ir daugelis kilniausių ir išmintingiausių noldorų. Ir jie dažnai atsisukdavo pažiūrėti į savo puikųjį miestą, kol pagaliau Mindono žiburys pranyko naktyje. Labiau nei visi kiti tremtiniai jie saugojo prisiminimus apie palaimą, kurios patys atsisakė, ir net gabenosi kai kuriuos ten pagamintus daiktus – tai buvo ir paguoda, ir papildoma našta.

Feanoras vedė noldorus į šiaurę, nes norėjo persekioti Morgotą. Be to, Tanikvetilis ir jo papėdėje stovinti Tuna buvo netoli Ardos vidurio juostos, Didžioji jūra toje vietoje bangavo neaprėpiamai plati, tuo tarpu einant šiaurėn, žemes skiriantys vandenys vis siaurėjo, tad Aramano dykra ir Vidužemio krantai vis labiau artėjo. Ilgainiui Feanoro įkarštis aprimo, jis per daug vėlai suvokė, kad ši didžiulė keliautojų minia niekada neįveiks daugybės lygų atstumo iki šiaurės ir niekaip neperplauks jūros, nebent pasinaudotų laivais. Bet tokiam milžiniškam laivynui pastatyti prireiktų nepaprastai daug laiko ir darbo, net jeigu tarp noldorų atsirastų mokančių šį amatą. Todėl Feanoras nusprendė įkalbėti telerus, šiaip jau noldorų draugus, prisidėti prie jų žygio. Jis maištingai mąstė, kad šitaip Valinoro šlovė taptų dar menkesnė, o jo galia kare su Morgotu padidėtų. Tad jis nuskubėjo į Alkvalondę ir kreipėsi į telerus anksčiau Tirione tartais žodžiais.

Tačiau telerų nepaveikė tai, ką jis galėjo jiems pasakyti. Jie nuoširdžiai nuliūdo, kad jų gentainiai ir seni draugai iškeliauja, bet, užuot padėję, stengėsi juos atkalbėti. Prieš valarų valią nenorėjo nei skolinti laivų, nei padėti juos statyti. Sau jie nepageidavo jokios kitos tėvynės, išskyrus Eldamaro pakrantes, ir jokio kito valdovo, išskyrus Olvę, Alkvalondės kunigaikštį. O šis niekada neatgręžė ausies Morgotui, neleido jo į savo kraštą ir tebetikėjo, kad Ulmas ir kiti didieji valarai atitaisys Morgoto skriaudas ir naktį pakeis nauja aušra.

Feanoras didžiai įniršo, nes baiminosi ilgiau delsti. Jis karštai kalbėjo su Olve.

– Išsižadate draugystės tą dieną, kai mums reikia jūsų pagalbos, – sakė jis. – Tačiau nuoširdžiai džiaugėtės, kai padėjome jums, silpnadvasiams gaišuotojams, pagaliau atvykusiems prie šių krantų vos ne tuščiomis rankomis. Jeigu noldorai nebūtų iškirtę uosto ir surentę jums sienų, iki šiol tebegyventumėt trobelėse ant jūros kranto.

Bet Olvė atsiliepė:

– Jokios draugystės neišsižadame. Galbūt draugo pareiga yra supeikti draugo kvailystę. Taip, noldorai mus svetingai pasitiko ir padėjo įsikurti, bet kitaip, nei tu sakai: Amano žemėje turėjome amžinai gyventi kaip broliai, pasistatę namus greta vieni kitų. Bet savo baltųjų laivų iš jūsų negavome. To amato išmokome ne iš noldorų, o iš Jūros valdovų; baltuosius rąstus nutekinome savomis rankomis, baltąsias bures audė mūsų žmonos ir dukterys. Todėl jums tų laivų neduosime ir neperleisime net dėl draugystės ar kokios sąjungos. Ir sakau tau, Feanorai, Finvės sūnau, – jie mums yra kaip noldorams brangakmeniai: tai mūsų širdies kūriniai, kokių daugiau niekada nesukursime.

Tada Feanoras išėjo ir atsisėdo už Alkvalondės sienų, paskendęs niūriose mintyse, kol aplinkui susirinko jo būriai. Nusprendęs, kad jo jėgos jau pakankamos, patraukė prie Gulbių uosto ir ėmė brautis į laivus, kurie stovėjo ten išmetę inkarus, bei grobti juos jėga. Tačiau telerai pasipriešino ir daugelį noldorų sumetė į jūrą. Tuomet sušvytravo iš makštų ištraukti kardai, ir arši kova užvirė laivuose, žiburių apšviestose krantinėse, prieplaukose ir net prie didžiųjų vartų arkos. Triskart Feanoro kariai buvo nustumti, abiejose pusėse daugelis žuvo, tačiau pirmosioms noldorų eilėms padėjo Fingonas su priekiniais Fingolfino būriais – šie priartėję pamatė vykstant mūšį ir gentainius žūvant, todėl puolė pirmyn dar gerai nežinodami, kodėl prasidėjo tas kiviršas. Kai kurie manė, kad telerai, valarų paliepti, patykojo ir iš pasalų užpuolė žygiuojančius noldorus.

Galų gale telerai buvo nugalėti, ir didžioji dauguma Alkvalondėje gyvenusių jūreivių krito klastingai nužudyti. Mat noldorai buvo įniršę ir pasiryžę viskam, o telerai neturėjo pajėgų ir dažniausiai tesigynė menkais lankais. Noldorai užėmė jų laivus, iš visų jėgų užgulė irklus ir nusiyrė palei krantą į šiaurę. Olvė šaukėsi Osės pagalbos, tačiau šis neatsiliepė, nes valarai uždraudė jėga kliudyti noldorams bėgti. Bet Uinena apverkė telerų jūrininkus, ir jūros rūstybė sukilo prieš žudikus, tad daug laivų sudužo, o jų įgulos paskendo. Apie Alkvalondės Brolžudystę daugiau pasakoja rauda, pavadinta „Noldolante“, arba „Noldorų pražūtimi“, kurią sukūrė Magloras, kol dar tebebuvo gyvas.

Vis dėlto didžioji noldorų dalis išsigelbėjo; audrai nuslinkus, jie keliavo ta pačia kryptimi toliau, vieni laivais, kiti sausuma. Tačiau kelias buvo tolimas ir kaskart vis sunkesnis. Po ilgo žygio begalinėje naktyje jie pagaliau pasiekė šiaurinį Saugomos žemės pakraštį, toliau plytėjo tušti Aramano tyrai, nusėti kalnų ir sukaustyti šalčio. Ten keliautojai staiga išvydo aukštai ant uolos stovinčią tamsią figūrą, kuri žvelgė žemyn į krantą. Kai kas sako, esą tai buvo pats Mandosas ar bent jau Manvės šauklys. Nuaidėjo galingas balsas, baisus ir iškilmingas, liepė jiems sustoti ir klausyti. Visi sustingo, ir balsas skambėjo pasiekdamas kiekvieną nuo pirmųjų iki paskutinių noldorų būrių; jis dėstė prakeiksmus ir pranašystę, kuri vadinama Šiaurės Pranašyste ir Noldorų Lemtimi. Daug niūrių žodžių buvo ištarta, noldorai jų ilgai nesuprato, kol išpranašautieji vargai juos ištiko iš tiesų. Tačiau visi išgirdo prakeiksmą tiems, kurie nepasiliks ir nei prašys valarų atleidimo, nei lauks jų nuosprendžio.

– Praliesite gausybę ašarų; valarai atskirs, aklinai atribos jus nuo Valinoro, tad nė menkiausias jūsų raudų aidas neperžengs kalnų. Feanoro šeimą nuo vakarų iki tolimiausiųjų rytų slėgs valarų rūstybė, ji kris ir ant tų, kurie seks paskui jį. Priesaika stums juos pirmyn, bet drauge ir kas žingsnį apgaudinės, nuolat atimdama lobius, kuriuos jie prisiekė susigrąžinti. Visi jų gerai pradėti

darbai baigsis blogai, giminė išduos giminę, ir išdavystės baimė niekada nesiliaus jų kamavusi. Jie amžinai liks Praradusieji.

– Jūs neteisėtai praliejote savo gentainių kraują ir suteršėte Amano žemę. Už kraują mokėsite krauju, ir peržengę Amano ribas gyvensite Mirties šešėlyje. Nors Eru skyrė jums Ea gyvenime nemirtingumą ir jokios negalios jums nebaisios, tačiau galite būti nužudyti; tad būsite žudomi – ginklu, kančiomis, sielvartu. Ir tuomet jūsų benamės dvasios ateis pas Mandosą. Ten ilgai turėsite būti ilgėdamiesi savųjų kūnų ir iš nieko nesulauksite gailesčio, nors visi jūsų nužudytieji ir melstų už jus. O tie, kurie ištvers Viduržemyje ir neatkeliaus pas Mandosą, pavargs nuo pasaulio, tarsi būtų užsikrovę didžią naštą, sunyks ir jaunesnei, vėliau ateisiančiai padermei tebus panašūs į atgailos šešėlius. Toks yra valarų žodis.

Daugelis pabūgę susigūžė, bet Feanoras kieta širdimi tarė:

– Esame davę priesaiką, ir ne pačią lengviausią. Jos ir laikysimės. Mums graso daugybe nelaimių, tarp jų ne menkiausia yra išdavystė. Tačiau kai kas liko nepasakyta – kad kentėsime dėl bailių, dėl silpnadvasių ir per jų baimes. Todėl sakau, kad mes eisime pirmyn, ir dar skelbiu tokią lemtį: žygdarbius, kurie laukia mūsų, sakmės apdainuos iki paskutiniųjų Ardos dienų.

Tačiau tą valandą Finarfinas pasitraukė iš žygio gretų ir pasuko atgal kupinas sielvarto ir pykčio Feanoro šeimai, nes Olvė iš Alkvalondės buvo jam giminė. Su juo nuėjo daugelis jo gentainių; jie nusiminę žengė savo pėdomis atgal, kol tolumoje vėl išvydo Mindono spindulį, tebeskrodžiantį tamsą nuo Tunos, ir pagaliau pasiekė Valinorą. Valarai jiems atleido, Finarfinas buvo paskirtas valdyti Palaimintajame krašte likusių noldorų. Tačiau Finarfino sūnų su juo nebuvo; jie nesiskyrė su Fingolfino sūnumis; ir visa Fingolfino gentis traukė toliau, nes juos pančiojo giminystė su Feanoru ir jo valia, be to, jie baiminosi valarų nuosprendžio, nes ne visi išvengė kaltės Alkvalondės Brolžudystėje. O Fingonas ir Turgonas buvo drąsūs, karštos širdies ir nepakęsdavo, jei reikda-

vo mesti kokį darbą, kurio jau buvo ėmęsi, todėl tęsdavo iki galo, kad ir koks sunkus jis būtų. Tad pagrindiniai būriai žygiavo toliau ir netrukus sulaukė pranašautųjų nelaimių.

Ilgainiui noldorai atsidūrė toli Ardos šiaurėje. Išvydo pirmuosius jūroje plūduriuojančius ledo dantis ir suprato esą visiškai netoli Helkaraksės. Amano žemę, šiaurėje krypstančią vis labiau į rytus, ir rytinius Endoro (arba Vidužemio) krantus, besisukančius į vakarus, skyrė sąsiauris, kuriuo vieni prieš kitus plūdo šalti Aplinkinės jūros vandenys ir Belegairo bangos. Tuos kraštus nuolat gaubė ledinė migla ir tiršti rūkai, jūros srovės nešė ir daužė ledo kalnus, giliai nugrimzdusias lytis, kurios traškėdamos grumdėsi aštriais kraštais. Taip atrodė Helkaraksė, ir iki tol nė viena būtybė, išskyrus valarus ir Ungoliantą, nedrįso ten kelti kojos.

Todėl Feanoras stabtelėjo, ir noldorai susiginčijo, kuria kryptimi eiti toliau. Tačiau juos jau kamavo šaltis, visa užklojusios miglos, pro kurias neprasiskverbė nė menkiausias žvaigždžių spindulys; daugelis jau gailėjosi prisidėję prie žygio, ypač einantys paskui Fingolfiną, jie murmėjo keikdami Feanorą, kaltindami jį dėl visų eldarus ištikusių nelaimių. Feanoras, visa tai žinodamas, sustojo pasitarti su savo sūnumis; jie matė tik du kelius palikti Aramaną ir pasiekti Endorą – eiti pėsčiomis ar plaukti laivais. Bet Helkaraksė jiems atrodė neįveikiama, o laivų buvo mažai. Daug jų jie prarado per ilgą kelionę, ir turimų nebūtų užtekę pergabenti visiems keliautojams iš karto; kita vertus, nė vienas nebūtų sutikęs laukti vakarų krante, kol persikels kiti, – tarp noldorų jau nubudo išdavystės baimė. Todėl Feanorui ir jo sūnums šovė mintis užgrobti visus laivus ir netikėtai išplaukti, nes nuo pat Uosto mūšio jo gentis valdė laivyną, prie irklų sėdėjo tik ten kovojusieji ir neabejojusieji Feanoro valia. Staiga, tarsi Feanoro pašauktas, kilo šiaurės vakarų vėjas, ir Feanoras slapta pasitraukė su visais tais, kuriuos laikė sau ištikimais, sulipo į laivus, išplaukė į jūrą, palikęs Fingolfiną Aramane. Jūra ten buvo siaura, Feanoras kreipė

laivus į rytus ir šiek tiek įpiečiau, pasiekė kitą krantą nepraradęs nė vieno laivo ir pirmasis iš noldorų vėl žengė ant Vidužemio kranto. Jie išsilaipino prie siauros įlankos žiočių, tai buvo Drengistas, siekiantis Dorlominą.

Visiems išlipus į sausumą, prabilo Maidrosas, vyriausias Feanoro sūnus ir kadaise buvęs Fingono draugas, kol jų neišskyrė Morgoto melas. Jis tarė:

– Kuriuos gi laivus ir irklininkus pasiųsi atgal ir ką jie pirmiausia gabens? Gal drąsųjį Fingoną?

Feanoras tik nusijuokė lyg paklaikęs ir sušuko:

– Kuriuos? Nė vieno! Kas liko tenai – man joks nuostolis; jau žinau, kad tai tik nereikalinga kelionėje manta. Tegu tie, kurie keikė mano vardą, keikia mane ir toliau; tegu verkšlendami žingsniuoja atgal į valarų narvus! Sudeginkim laivus!

Maidrosas vienišas stovėjo nuošaliai, o Feanoras įsakė padegti baltuosius telerų laivus. Tad toje vietoje prie Drengisto žiočių, žinomoje Losgaro vardu, suliepsnojo didžiulis laužas, jo skaisti ir negailestinga ugnis prarijo puikiausius kada nors jūrose plaukiojusius laivus. Fingolfinas ir jo gentis išvydo, kaip tolumoje pašvaistė raudonai nudažė debesis, ir jie suprato esą išduoti. Tokie buvo pirmieji Brolžudystės ir Noldorų Lemties vaisiai.

Fingolfinas baisiai įširdo pamatęs, kad Feanoras paliko jį žūti Aramane arba gėdingai grįžti į Valinorą. Tačiau dabar labiau negu bet kada jis troško kaip nors pasiekti Vidužemį ir vėl sutikti Feanorą. Su savo būriais jis ilgai ir sunkiai klajojo, bet negandos užgrūdino juos, jie tapo dar drąsesni ir ištvermingesni: tai buvo galinga gentis, vyresnieji nemirtingi Eru Iluvataro Vaikai, ką tik palikę Palaimintąjį kraštą ir dar nenukamuoti Žemės vargų. Jų širdyse degė jauna ugnis; vedami Fingolfino ir jo sūnų, Finrodo ir Galadrielės, jie išdrįso žengti grėsmingojon šiaurėn; neturėdami jokio kito kelio, jie pajėgė ištverti Helkaraksės siaubą ir baisiuosius ledo kalnus. Nedaug noldorų žygių narsa ir sunkumu kada nors prilygo šitai žūtbūtinei kelionei. Ten mirė

Turgono žmona Elenvė, žuvo ir daug kitų; kai Fingolfinas galų gale žengė ant Tolimosios žemės, jį lydėjo gerokai mažiau gentainių. Nelabai temylėjo Feanorą ar jo sūnus žygiavusieji paskui Fingolfiną ir pūtusieji trimitus Vidužemyje, kai pirmąkart patekėjo Mėnulis.

10 SKYRIUS

APIE SINDARUS

Jau pasakota, kad Elvės ir Melianės galia Vidužemyje vis augo, ir visi Beleriando elfai – nuo Kirdano jūrininkų iki Mėlynuosiuose kalnuose už Geliono upės klajojančių medžiotojų – pripažino Elvę savo valdovu. Jį vadino Elu Tingolu – Karalium Pilkuoju Apsiaustu jo tautos kalba. Tie elfai – tai sindarai, pilkieji elfai po žvaigždėtu Beleriando dangum. Jie buvo morikvendai, bet Tingolo valdomi ir Melianės mokomi jie tapo dailiausi, išmintingiausi ir sumaniausi iš visų Vidužemio elfų. Besibaigiant pirmajam šimtmečiui nuo tada, kai Melkoras buvo sukaustytas grandinėmis ir visoje Žemėje viešpatavo taika, o Valinoras mėgavosi savo didžiausiąja šlove, į pasaulį atėjo Lučiena, vienintelis Tingolo ir Melianės vaikas. Nors beveik visą Vidužemį kaustė Javanos Miegas, Beleriande Melianės galia lėmė gyvybę ir džiaugsmą, skaisčios žvaigždės švietė tarsi sidabro ugnys; ten, Neldoreto girioje, gimė Lučiena, ir balti *nifredilių* žiedai tartum žemės žvaigždės skleidėsi jos pasveikinti.

Slenkant antrajam Melkoro nelaisvės šimtmečiui, į Beleriandą per Ered Luiną – Mėlynuosius kalnus – atėjo nykštukai. Save jie vadino kazadais, bet sindarai davė jiems naugrimų, Mažųjų, ir gonhirimų, Akmens Meistrų, vardus. Seniausios naugrimų gyvenvietės siekė tolimas žemes rytuose; sau gyventi rytiniuose Ered Luino šlaituose jie išsirausė, kaip jų gentis buvo įpratu-

si, didžiules menes ir rūmus. Jų pačių kalba tie miestai vadinosi Gabilgatolas ir Tumunzaharas. Gabilgatolas stovėjo į šiaurę nuo didingo Dolmedo kalno, jį elfai savo kalba vadino Belegostu, Didžiąja Tvirtove. Į pietus nuo jo buvo iškastas Tumunzaharas, elfų vadinamas Nogrodu – Požemių Miestu. Iš visų nykštukų rūmų didžiausi buvo Kazad Dumas, Nykštukų Požemiai, arba elfų kalba Hadodrondas; vėliau, nuosmukio laikais, juos vadino Morija. Bet jie buvo toli, Ūkanotuosiuose kalnuose, už daugybę mylių besidriekiančios Eriadoro žemės, ir eldarai buvo girdėję tik vardą ir miglotas nuotrupas iš Mėlynųjų kalnų nykštukų pasakojimų.

Iš Nogrodo ir Belegosto naugrimai atkeliavo į Beleriandą; elfai be galo nustebo, nes iki tol buvo įsitikinę, kad Vidužemyje jie yra vienintelės gyvos būtybės, kalbančios žodžiais ir dirbančios rankomis, o visi kiti padarai – žvėrys ir paukščiai. Tačiau elfai negalėjo suprasti nė vieno naugrimų kalbos žodžio, ta šneka jų ausiai atrodė sunki ir negraži, ir vos vienas kitas eldaras jos išmoko. Bet nykštukai mokėsi greitai ir daug labiau norėjo suprasti elfų kalbą negu svetimtaučius mokyti savosios. Nedaug eldarų ryžosi ir keliauti į Nogrodą bei Belegostą, išskyrus Eolą iš Nan Elmoto ir jo sūnų Maigliną. Tuo tarpu nykštukai nuolat rodydavosi Beleriande; jie įrengė puikų kelią, einantį po Dolmedo kalno atbrailomis ir palei Askaro upę, toliau kertantį Gelioną prie Sarn Atrado, Akmenų Brastos, kur vėliau įvyko mūšis. Eldarai ir naugrimai vieni kitiems didesnio draugiškumo nejautė, nors abi pusės turėjo daug naudos. Tačiau tuomet dar nebuvo nutikusios nelaimės, kurios vėliau juos išskyrė, ir karalius Tingolas nykštukus priėmė svetingai. Užtat kur kas mieliau naugrimai vėlesniais laikais draugavo su noldorais negu su kuriais kitais elfais ar žmonėmis, nes mylėjo ir garbino Aulę; iš visų turtų labiausiai vertino noldorų brangakmenius. Ardos tamsybėje nykštukai jau dirbo savo didžius darbus, nes nuo pat pirmųjų savo protėvių dienų nuostabiai mokėjo apdoroti metalus ir akmenį; anais senovės laikais nykštukai labiau mėgo dirbti su geležimi ir variu negu su sidabru ar auksu.

Melianė, kaip ir visi majarai, buvo labai įžvalgi; pasibaigus antrajam Melkoro įkalinimo šimtmečiui, ji įspėjo Tingolą, kad taika Ardoje nesitęs amžinai. Tad Tingolas susimąstė, kaip jam įsirengti karaliui derantį būstą, kuris būtų tvirtas, jei kartais Vidužemyje vėl nubustų blogis. Jis nutarė kreiptis patarimo ir pagalbos į Belegosto nykštukus. Šie noriai sutiko padėti, nes tais laikais dar buvo smarkūs ir troško naujų darbų. Nykštukai, aišku, visada imdavo užmokestį už tai, ką dirbdavo, nesvarbu, ar tas darbas teikė džiaugsmą, ar tik reikalavo pastangų, bet šį kartą jie laikė, kad su jais atsiskaityta. Mat Melianė juos išmokė daug jiems svarbių dalykų, o Tingolas padovanojo daug nuostabių perlų. Juos jam davė Kirdanas, nes gausybę perlų rasdavo seklumose prie Balaro salos. Tuo tarpu naugrimai tokių dar niekada nebuvo matę ir juos labai vertino. Vienas perlas buvo didumo sulig balandžio kiaušiniu ir tviskėjo taip, tartum žvaigždė būtų atsispindėjusi jūros putose. Jį vadino Nimfelu, ir Belegosto nykštukų vyriausiasis džiaugėsi juo labiau negu ištisu kalnu kitokių gėrybių.

Taigi naugrimai smagiai ir ilgai triūsė Tingolui; jie pastatė tokius rūmus, kokie įprasti jų tautai, iškastus giliai žemėje. Ten, kur Esgalduinas suko žemyn, atskirdamas Neldoretą nuo Regiono, vidury girios stūksojo uolėta kalva; jos papėdėje tekėjo upė. Šioje vietoje nykštukai įrengė Tingolo rūmų vartus, o per upę nutiesė akmens tiltą – vienintelį kelią į tuos vartus. Už vartų platūs koridoriai leidosi į giliai apačioje esančias aukštas menes ir kambarius, iškaltus uolose. Tų kambarių buvo tiek daug ir tokių puikių, kad ta buveinė gavo Menegroto – Tūkstančio Olų – vardą.

Tačiau prie šio darbo prisidėjo ir elfai. Visi drauge, ir elfai, ir nykštukai, pasitelkę geriausius sugebėjimus, stengėsi įkūnyti Melianės regėjimus, įstabaus grožio vaizdus iš Valinoro, esančio už jūros. Menegroto kolonas išraižė panašias į Oromės bukus, su kamienais, šakomis ir lapais; jas apšvietė aukso žibintai. Lakštingalos ten giedojo tarytum Lorieno soduose, čiurleno sidabro fontanai, mirgėjo marmuro baseinai ir spalvotų akmenėlių grindys.

Sienomis bėgo raižytos žvėrių ir paukščių figūros, kitos ropštėsi kolonomis ar žvilgčiojo pro medžių šakas, slėpdamosi tarp gausybės gėlių. Slenkant metams, Melianė ir jos tarnaitės sales išpuošė austomis užuolaidomis, pasakojančiomis apie valarų žygdarbius, apie daugelį kitų Ardoje nuo pat jos pradžios nutikusių dalykų ir apie šešėlius to, kas dar bus. Tai buvo nuostabiausi karaliaus rūmai, kada nors pastatyti į rytus nuo jūros.

Kai Menegroto statyba buvo baigta, Tingolo ir Melianės krašte tebeviešpatavo taika, ir naugrimai nuolatos atkeliaudavo per kalnus, lankydami daugelį čionykščių žemių, bet į Falasą jie užklysdavo retai, nes nemėgo jūros ošimo ir bijojo į ją pažvelgti. Jokios kitos žinios ar gandai apie tolimesnį pasaulį Beleriando nepasiekdavo.

Ėjo jau trečiasis Melkoro įkalinimo šimtmetis, ir nykštukai sunerimo; jie sakė karaliui Tingolui, kad šiaurės piktybės šaknų valarai galutinai neišnaikino, kad jų likučiai, ilgą laiką patamsyje daugėnęsi, vėl pasirodo ir bastosi po plačiausius kraštus. „Į rytus nuo kalnų, – pasakojo nykštukai, – pilna pikčiausių žvėrių, ir jūsų senieji gentainiai sprunka iš lygumų į kalvas."

Neilgai trukus piktieji padarai per kalnų perėjas ar iš pietų per tamsius miškus pasiekė ir Beleriandą. Tai buvo vilkai ar vilkų pavidalu vaikščiojantys padarai ir kitokios bjaurios šešėlių būtybės; tarp jų pasitaikydavo ir orkų, vėliau sunaikinusių Beleriandą, tačiau kol kas jie buvo negausūs ir atsargūs, tik uostinėjo krašto kelius, laukdami savo valdovo sugrįžimo. Tuo metu elfai nežinojo, iš kur tie padarai atsiranda ir kas jie tokie; manė, kad galbūt tai avariai, tyruose sulaukėję ir tapę pikti. Kalbama, kad šitaip spėdami jie nedaug apsiriko.

Tad Tingolas ėmė galvoti apie ginklus, kurių anksčiau jo tautai nereikėjo. Pirmuosius jam nukalė naugrimai, tokiems darbams jie buvo nepaprastai įgudę, nors nė vienas jų neprilygo Nogrodo meistrams, iš kurių labiausiai garsėjo kalvis Telcharas. Naugrimai nuo seno buvo karinga gentis, jie įnirtingai kaudavosi su visais,

kas mėgindavo juos skriausti: Melkoro tarnais, eldarais, avariais ar laukiniais žvėrimis, o neretai ir su savo gentainiais, kitų vietų ar kitų valdovų nykštukais. Kalvystės sindarai greitai iš jų išmoko, tačiau grūdinti plieną nykštukai gebėjo geriau net už noldorus, o jų pagamintiems šarvams iš sujungtų žiedų, kuriuos kadaise ir sugalvojo Belegosto kalviai, neprilygo niekas.

Todėl netrukus sindarai jau puikiai apsiginklavo, išvaikė piktuosius padarus, ir vėl įsiviešpatavo taika. Tačiau Tingolo ginklų sandėliuose rikiavosi kirviai ir ietys, kalavijai ir aukšti šalmai, spindėjo ilgi šarvai, mat nykštukai taip gamino jų žiedus, kad šie nerūdijo, bet tviskėdavo, lyg būtų ką tik nušveisti. Ir jau netoli buvo laikai, kai tokia atsarga Tingolui labai pravertė.

Kaip jau pasakota, toks Lenvė iš Olvės genties atskilo nuo žygiuojančių eldarų tuo metu, kai telerai delsė prie Didžiosios upės krantų ties vakarine Viduržemio riba. Nedaug žinoma, kur klajojo nandorai, jo vedami žemyn palei Anduiną; kalbama, esą kai kurie kelis šimtmečius gyveno Didžiosios upės slėnio giriose, kiti galų gale pasiekė jos žiotis ir įsikūrė prie jūros, treti nusigavo pro Ered Nimraisą, Baltuosius kalnus, atgal į šiaurę ir tarp Ered Luino bei tolimųjų Ūkanotųjų kalnų įžengė į Eriadorą. Tai buvo miško gyventojai, neturėję plieninių ginklų, todėl, kaip Tingolui Menegrote pasakojo naugrimai, piktųjų žvėrių antplūdis juos didžiai išgąsdino. Tad Lenvės sūnus Denetoras, išgirdęs kalbas apie Tingolo galią ir karališką didybę, apie taiką jo krašte, surinko kiek galėdamas daugiau savo išblaškytų gentainių ir nuvedė juos per kalnus į Beleriandą. Tingolas ten juos sutiko svetingai, kaip seniai pradingusius ir sugrįžusius giminaičius. Jie apsigyveno Osiriande, Septynių Upių žemėje.

Sakmėse nedaug sakoma apie ilgus taikos metus, nugyventus atėjus Denetorui. Sakoma, kad tais laikais dainius Daironas, vyriausiasis Tingolo karalystės išminčius, sugalvojo savąsias runas. Pas Tingolą lankęsi naugrimai jų išmoko, ir jiems tas išradimas

labai patiko. Dairono gabumus jie vertino net labiau nei sindarai, Dairono gentainiai. Su naugrimais kirtas, tai yra runų raštas, nukeliavo per kalnus į rytus ir pateko pas daugelį tautų. Tuo tarpu sindarai iki pat karo užrašams jį vartojo retai, ir daug atmintyje saugotų žinių pražuvo Doriato griuvėsiuose. Tačiau apie palaimingą ir malonų gyvenimą nedaug tegalima pasakyti, kol jis nesibaigia; lygiai taip ir dailūs ar įstabūs kūriniai apie save liudija patys, kol akys gali juos regėti, o giesmėje apdainuojami tik tuomet, kai jiems iškyla pavojus ar jie apskritai pražūva.

Tais laikais Beleriande gyveno elfai, tekėjo upės, švietė žvaigždės, kvepėjo nakties gėlės. Melianė buvo graži kaip niekada, Lučienos grožis priminė pavasario aušrą. Beleriande karalius Tingolas sėdėjo soste kaip majarų valdovai – jų galios ilsisi, džiaugsmas kasdien sklando aplinkui lyg oras, kuriuo jie kvėpuoja, jų mintys srovena netrikdomos nuo aukštybių iki gelmių. Po Beleriandą kartais tebejodinėdavo didysis Oromė, skriedamas tarsi vėjas viršum kalnų, jo ragas aidėdavo žvaigždžių nušviestuose toliuose. Elfai baimindavosi jo didingos išvaizdos ir atlekiančio Naharo dundesio, bet, išgirdę kalnuose skardint Valaromą, žinodavo, kad visi piktieji padarai paspruko kuo toliau.

Bet pagaliau palaimos metas jau turėjo baigtis, puikiausieji Valinoro laikai artėjo prie savo sutemų. Kaip pasakojama ir kaip žino kiekvienas, nes šitai saugo tautos išmintis ir apdainuoja daugelis dainų, Melkoras, padedamas Ungoliantos, nukirto valarų Medžius ir paspruko atgal į Vidužemį. Toli šiaurėje nutiko Morgoto ir Ungoliantos kova, tačiau baisusis Morgoto klyksmas nuaidėjo per Beleriandą, ir visi jo gyventojai susigūžė iš siaubo. Jie nežinojo, ką tai pranašauja, bet suprato išgirdę mirties šauklio balsą. Netrukus Ungolianta pabėgo iš šiaurės ir atkeliavo į karaliaus Tingolo kraštą; ją supo siaubo tamsa. Tačiau Melianės galia sulaikė Ungoliantą, ir ji neįžengė į Neldoretą, bet ilgai tūnojo šešėliuose tų skardžių, kuriais Dortonionas leidžiasi į pietus. Tie

skardžiai pagarsėjo kaip Ered Gorgorotas, Siaubo kalnai, niekas nedrįso ten eiti ar net prisiartinti; gyvybė ir šviesa ten duso, vandenys plukdė nuodus. Bet Morgotas, kaip jau pasakota, sugrįžo į Angbandą ir atstatė jį, o virš įėjimo suvertė dūmais spjaudančius Tangorodrimo bokštus. Morgoto vartai stovėjo tik per vieną šimtą ir penkiasdešimt lygų nutolę nuo Menegroto tilto – toli ir vis dėlto labai arti.

Orkai, besidauginę požemių tamsoje, dabar tapo dar stipresni ir piktesni, jų tamsusis valdovas įkvėpė jiems geismą griauti ir sėti mirtį. Jie plūdo pro Angbando vartus, prisidengdami Morgoto varomais debesimis, ir tyliai sėlino į šiaurės aukštumas. Iš ten netikėtai didžiulė orkų kariuomenė įsiveržė į Beleriandą ir užpuolė karalių Tingolą. Jo plačiose žemėse daug nepriklausomų elfų klajojo po miškus ar gyveno mažomis giminėmis toli vieni nuo kitų. Tik krašto viduryje, aplink Menegrotą, ir jūreivių žemėje palei Falasą gyventojų buvo daugiau. Bet orkai slinko prie Menegroto iš abiejų pusių, nuo stovyklų rytuose tarp Kelono ir Geliono ir vakarų lygumose tarp Siriono ir Narogo; jie niokojo kraštą plačiai, siekdami toli. Tingolas buvo atkirstas nuo Kirdano Eglarėste. Todėl jis pasikvietė Denetorą, ir elfai, sukaupę jėgas, puolė iš Regiono už Aroso ir iš Osiriando. Taip elfai stojo į pirmąjį Beleriando karų mūšį. Rytinė orkų kariaunos dalis atsidūrė tarp eldarų pulkų į šiaurę nuo Andramo, pusiaukelėje tarp Aroso ir Geliono. Orkai patyrė visišką pralaimėjimą, kai kurie spruko nuo žudynių šiaurėn, bet jų laukė nuo Dolmedo kalno nusileidusių naugrimų kirviai. Vos vienas kitas sugebėjo grįžti į Angbandą.

Tačiau pergalė elfams kainavo brangiai. Osiriando kariai teturėjo lengvų ginklų ir neprilygo orkams, kurie buvo apsitaisę geležimi, dengėsi geležiniais skydais ir laikė didžiules plačiaašmenes ietis. Denetorą atskyrė nuo kitų ir apsupo ant Amon Erebo kalvos. Ten jis ir jo artimiausi gentainiai krito, Tingolui su kariuomene nespėjus ateiti į pagalbą. Bet už jo žūtį buvo žiauriai atkeršyta, kai Tingolas pasivijo orkus ir kapojo krūvomis. Denetoro gentis jį

apraudojo ir naujo karaliaus daugiau niekada neturėjo. Po mūšio kai kurie grįžo į Osiriandą, ir jų žinias išgirdę likusieji elfai baisiai išsigando, todėl niekada daugiau nesiryžo atvirai kariauti, tik stengėsi laikytis tyliai ir nepastebimai. Juos vadino laikvendais, arba žaliaisiais elfais, nes jie vilkėjo lapijos spalvų drabužius. Tačiau daugelis patraukė į šiaurę, įžengė į Tingolo saugomą kraštą ir susimaišė su jo tauta.

Grįžęs į Menegrotą, Tingolas sužinojo, kad orkų kariuomenei vakaruose pavyko laimėti ir jie nustūmė Kirdaną iki pat jūros krašto. Todėl visiems gentainiams, kuriuos tik galėjo pasiekti jo žodis, Tingolas įsakė atsitraukti į saugias Neldoreto ir Regiono žemes, ir Melianė savo galia apjuosė visą tą kraštą nematoma šešėlių ir sumaišties siena. Tai buvo Melianės Juosta, kurios peržengti be jos ar karaliaus Tingolo leidimo negalėjo niekas, nebent ateinantysis valdytų galias, stipresnes už Melianės. Ši žemė krašto viduje, nuo seno vadinama Egladoru, vėliau gavo Doriato – saugomos karalystės, Juostos žemės – vardą. Tenai visi gyveno budrūs, bet taikoje; už tos žemės ribų viešpatavo pavojai ir didžiausia baimė, Morgoto tarnai klajojo nekliudomi visur, išskyrus sienų saugomus Falaso uostus.

Tačiau jau sklido naujos žinios, kurių Vidužemyje niekas nesitikėjo – nei Morgotas savo požemiuose, nei Melianė Menegrote. Mat po Medžių žūties iš Amano neateidavo jokių naujienų nei su pasiuntiniais, nei per dvasias, nei per sapnus ar regėjimus. Tuo metu Feanoras baltaisiais telerų laivais atkeliavo iš už jūros, išsilaipino Drengisto įlankoje ir Losgare tuos laivus sudegino.

II SKYRIUS

APIE SAULĘ, MĖNULĮ IR PASLĖPTĄJĮ VALINORĄ

Pasakojama, kad Melkorui pabėgus valarai ilgai nesikėlė iš savo sostų Lemties Rate. Tačiau jie nesėdėjo veltui, kaip skelbė Feanoras įniršio apakinta širdimi. Juk valarai gali daugiau dalykų nuveikti ne rankomis, o mintimis, ir tartis vienam su kitu jiems lengviau tyloje, netariant nė žodžio. Tad jie budėjo Valinoro naktyje, jų mintys skriejo ir atgal, į laikus iki Ea, ir pirmyn iki Pabaigos, bet nei galia, nei išmintis nepadėjo numaldyti sielvarto ir suvokimo, kad blogis gyvuoja dabar, šią akimirką. Ir jie liūdėjo ne tik žuvusių Medžių, bet labiau dėl Feanoro nuopuolio – vieno iš pikčiausių Melkoro darbų. Feanoras buvo sukurtas iškiliausias tarp visų Iluvataro Vaikų, galiūnas kūnu ir siela, drąsa ir ištverme, protu ir dailumu, sumanumu ir jėga, ir jautrumu; jame degė skaisti liepsna. Tik Manvė pajėgė iš dalies suvokti, kokių nuostabių darbų Feanoras būtų galėjęs atlikti visos Ardos šlovei. Vanjarai, budėję drauge su valarais, kalbėjo, kad Manvė, klausydamas pasiuntinių pasakojimo apie tai, ką Feanoras atsakė jo šaukliams, nulenkė galvą ir pravirko. Tačiau nuskambėjus paskutiniam Feanoro žodžiui, kad noldorai bent jau atliks žygdarbių, per amžius gyvuosiančių dainose, Manvė pakėlė galvą lyg tolumoje išgirdęs kokį balsą ir tarė:

– Tebūnie taip! Brangiai kainuos tos dainos, tačiau jos bus vertos savo kainos. Nes ta kaina negali būti kitokia. Juk kalbėjo

mums Eru, kad į Ea ateis anksčiau nežinotas grožis, o blogis taip pat privalės atsirasti.

Tačiau Mandosas atsiliepė:

– Ir vis dėlto liks blogis. Feanoras netruks ateiti pas mane.

Valarai galų gale sužinojo, kad noldorai iš tiesų pasitraukė iš Amano ir grįžo į Vidužemį. Dabar jie pakilo ir ėmėsi įgyvendinti tai, ką sumanė mintyse, kad įveiktų piktuosius Melkoro darbus. Manvė liepė Javanai ir Nienai panaudoti visas savo gaivinančias ir gydomąsias galias; jos visas jėgas nukreipė į Medžius. Bet Nienos ašaros nepajėgė užgydyti jų mirtinų žaizdų, o Javana ilgai vieniša giedojo šešėliuose. Viltis jau buvo beužgęstanti, Javanos giesmė jau virpėjo, kai pagaliau Telperionas ant belapės šakos sukrovė vieną nuostabų sidabro žiedą, o Laurelinas subrandino vienintelį aukso vaisių.

Javana juos nuskynė, ir Medžiai mirė. Jų negyvi kamienai tebestyro Valinore kaip paminklas dingusiam džiaugsmui. Bet žiedą ir vaisių Javana atidavė Aulei, Manvė juos pašventino. Aulė su savo pagalbininkais padirbo laivus jiems laikyti ir saugoti jų spinduliams – taip pasakoja „Narsiljonas“, Giesmė apie Saulę ir Mėnulį. Tuos laivus Manvė perdavė Vardai, kad jie taptų dangaus žiburiais, šviesesniais už senovės žvaigždes, nes jie arčiau Ardos. Varda suteikė jiems galią kirsti apatinius Ilmeno sluoksnius ir paleido skrieti nustatytomis kryptimis virš Žemės juostos iš vakarų į rytus ir vėl sugrįžti.

Valarai šitai darė, savo sutemose prisimindami Ardos žemių tamsą. Jie pasiryžo apšviesti Vidužemį ir šita šviesa sukliudyti Melkoro darbus. Jie atminė avarius, pasilikusius prie vandenų ten, kur kadaise nubudo, ir galutinai neatsižadėjo ištremtųjų noldorų. Dar Manvė žinojo, kad jau netoli ta valanda, kai ateis žmonės. Iš tiesų, sakoma, kad kvendų labui valarai kovėsi su Melkoru, o šį kartą jie susilaikė hildorų, Vėliau Ateinančiųjų, jaunesniųjų Iluvataro Vaikų, labui. Kare prie Utumno Vidužemis

patyrė tokių skausmingų žaizdų, kad valarai baiminosi, jog dabar gali nutikti dar blogiau. Tuo tarpu hildorai turėjo būti mirtingi, ne tokie atsparūs kaip kvendai, tad sunkiau ištveriantys siaubą ir sumaištį. Be to, Manvei nebuvo atskleista, kur pirmiausia atsiras žmonės – šiaurėje, pietuose ar rytuose. Todėl valarai paskleidė šviesą, bet sutvirtino savo gyvenamą kraštą.

Isilą Spindulingąjį, Valinoro Telperiono žiedą, vanjarai senovėje vadino mėnuliu; Laurelino vaisių, Anarą Auksaugnį, jie pavadino saule. Noldorai davė jiems ir savus vardus – Rana, Nepastovusis, bei Vasa, Ugnies Širdis, žadinanti ir praryjanti: saulei skirta tapti žmonių nubudimo ir elfų nykimo ženklu, o mėnulis saugo jų atminimą.

Majarų mergelė, valarų išrinkta valdyti saulės laivui, buvo vardu Ariena, o mėnulio salą vairavo Tilionas. Medžių laikais Ariena Vanos soduose prižiūrėjo aukso gėles, laistė jas skaisčia Laurelino rasa; Tilionas medžiojo Oromės būryje ir turėjo sidabro lanką. Jis mėgo sidabrą ir poilsio valandėlėmis palikdavo Oromės girias, ateidavo į Lorieną ir svajodamas gulėdavo prie Estės tvenkinių, gėrėdamasis žiburiuojančiais Telperiono spinduliais. Jis meldė, kad jam pavestų amžinai rūpintis paskutiniuoju Sidabro Žiedu. Mergelė Ariena turėjo daugiau galių už Tilioną, ją išrinko, nes ji nesibaimino Laurelino kaitros, ši jos nedegino, nes Ariena iš prigimties buvo ugnies dvasia, kurios Melkorui nepavyko apgauti ar prisivilioti sau tarnauti. Arienos akys švytėjo taip skaisčiai, kad net eldarams buvo sunku į jas žvelgti; palikdama Valinorą, ji atsisakė ten, kaip ir visų valarų, turėto pavidalo ir apdaro, liko tartum nuoga liepsna, baisi savo didybės pilnatve.

Isilą sukūrė ir parengė pirmąjį, tad jis pirmas pakilo į žvaigždžių karaliją ir tapo naujųjų žiburių vyresniuoju, kaip Telperionas Medžiams. Tuomet pasaulyje jau atsirado mėnesiena, ir sukruto, nubudo daug dalykų, ilgai laukusių Javanos snaudulyje. Morgoto tarnai apstulbo, bet elfai Tolimosiose žemėse su džiaugsmu žvelgė aukštyn. Kai vakaruose mėnulis iškilo virš tamsos, Fingolfinas

įsakė pūsti sidabro trimitus ir pradėjo žygį į Vidužemį; ilgi ir tamsūs jo būrių šešėliai tiesėsi pirma jų.

Tilionas kirto dangų septynis kartus ir buvo pačiuose rytuose, kai pasirengė Arienos laivas. Anaras pakilo visoje didybėje, ir pirmasis saulės patekėjimas lyg milžiniškas gaisras nutvieskė Pelorų smailes; sužibo Vidužemio debesys, buvo girdėti, kaip šniokščia daugybė krioklių. Morgotas didžiai suirzo, nėrė į giliausius Angbando požemius, susišaukė tarnus ir išpūtė juodžiausių dūmų debesį, kad paslėptų savo kraštą nuo Dienos Žvaigždės šviesos.

Varda nustatė taip, kad tie du laivai keliautų per Ilmeną ir visada skrietų dangumi, bet ne kartu. Jie turi traukti nuo Valinoro į rytus ir grįžti. Kai vienas pasirodo vakaruose, kitas apsisuka rytuose. Tad pirmosios dienos buvo sumanytos pagal besikeičiančius Medžius – šviesa susiliedavo virš Žemės vidurio, kai Ariena ir Tilionas susitikdavo skriedami savo keliais. Tačiau Tilionas elgėsi neklusniai, judėjo tai greičiau, tai lėčiau, ir nesilaikė nustatyto kelio. Be to, jį traukė Arienos didingumas, ir jis vis stengėsi prisiartinti prie jos, nors Anaro liepsna svilinte svilino, ir mėnulio laivas nuo karščio patamsėjo.

Dėl Tiliono aikštingumo, o dar labiau dėl Lorieno ir Estės prašymų – abu sakė, kad Žemėje nebeliko nei miego, nei poilsio ir nematyti žvaigždžių, – Varda pakeitė savo sumanymą ir nustatė laiką, kai pasaulyje viešpataus šešėliai ir sutemos. Tad Anaras šiek tiek atsipūsdavo Valinore, prigludęs prie vėsios Tolimųjų vandenų krūtinės. Vakaras, saulės laidos ir poilsio laikas, tapo nuostabiausios šviesos ir džiaugsmo valanda Amane. Bet netrukus Ulmo tarnai nutempė saulę žemyn, ši kuo skubiausiai po žeme niekam nematoma nukeliavo į rytus ir ten vėl iškilo danguje, kad naktis nebūtų per daug ilga ir blogis negalėtų skleistis mėnulio šviesoje. Bet Anaras įkaitino Tolimuosius vandenis ir tviskėjo spalvota ugnimi, todėl, Arienai pasislėpus, Valinore dar kurį laiką tebebuvo šviesu. Jai keliaujant po žeme ir slenkant į rytus, tas švytėjimas išblėso, Valinorą apgaubė prieblanda, ir valarai

visų labiausiai liūdėjo dėl Laurelino žūties. Aušrai tekant, Ginties kalnų šešėliai sunkiai prislėgė Palaimintąjį kraštą.

Varda įsakė mėnuliui keliauti tokiu pat būdu, praslinkti po žeme ir pakilti rytuose, bet tik tada, kai saulė jau nusileis iš dangaus. Tačiau Tilionas judėjo netvirtu žingsniu, kaip daro iki šiol, jį tebetraukė Ariena ir trauks visada, tad neretai abu galima išvysti virš Žemės. Kartais jis taip priartėja, kad jo šešėlis slopina saulės ryškumą, ir dienos vidury stoja tamsa.

Tad nuo tol iki Pasaulio Kaitos valarai pagal ateinantį ir išeinantį Anarą skaičiavo dienas. Mat Tilionas retai likdavo Valinore, dažniau sparčiai traukdavo per vakarų žemes, per Avatarą ar Aramaną, ir nerdavo į bedugnę už Tolimosios jūros, vienas keliaudamas per olas ir urvus prie Ardos šaknų. Ten kartais klajodavo ilgai ir sugrįždavo vėluodamas.

Taigi po Ilgosios Nakties šviesa Valinore vėl buvo skaistesnė ir ryškesnė negu Vidužemyje: ten ilsėdavosi saulė, ir tame krašte dangaus šviesuliai priartėdavo prie Žemės. Tačiau nei saulė, nei mėnulis negali prisiminti senosios šviesos, kurią skleidė Medžiai, kol jų nepalietė Ungoliantos nuodai. Toji šviesa dabar gyvena tik Silmariluose.

Morgotas neapkentė naujųjų šviesulių ir buvo sutrikęs dėl tokio netikėto valarų žingsnio. Po kiek laiko jis užpuolė Tilioną, pasiųsdamas prieš jį šešėlių dvasias, ir Ilmene po žvaigždžių takais įvyko mūšis. Tilionas nugalėjo. O Arienos Morgotas didžiai bijojo ir nedrįso prisiartinti, nes jau nebeturėjo tiek galios, kiek anksčiau: jo piktybė augo, jis vis skleidė sumanytą blogį per melus ir nedorus padarus, bet jo galia pereidavo jiems, o pats Morgotas vis sunkiau atitrūkdavo nuo žemės ir todėl vengdavo pasirodyti iš savo tamsiosios tvirtovės. Nuo Arienos jis slapstėsi po šešėliais pats ir slapstė savo tarnus, nes šie negalėjo ilgai tverti Arienos žvilgsnio. Kraštą aplink jo būstą nuolat gaubė didžiuliai debesys ir dūmai.

* * *

Pastebėję, kad Tilionas buvo užpultas, valarai su baime svarstė, kokią dar klastą ir piktadarybę sumanys jiems Morgotas. Jie vengė kautis su juo Vidužemyje, bet vis dėlto prisiminė Almareno griuvėsius ir nutarė, kad panašus likimas negali ištikti Valinoro. Todėl jie iš naujo įtvirtino savo kraštą, Pelorų kalnų uolas rytuose, šiaurėje ir pietuose iškėlė į neįžvelgiamas, baimę keliančias aukštybes. Išorinės jų sienos stūksojo tamsios ir glotnios, be iškyšulių ar atbrailų. Jos vėrėsi stačiausiais skardžiais, kietais tarsi stiklas kraštais, arba kilo aukštyn tarsi bokštai su baltomis ledo karūnomis. Nesumerkdama akių ant jų budėjo sargyba. Kalnuose nebuvo jokių perėjų, išskyrus vieną prie Kalakirijos: to tako valarai neužvertė, nes nenorėjo visiškai atskirti ištikimųjų eldarų ir Finarfino valdomų noldorų, likusių Tirione ant žalios kalvos giliame slėnyje tarp kalnų. Juk visi elfai, net vanjarai ir jų valdovas Ingvė, turi retkarčiais įkvėpti oro, kurį vėjas atneša per jūrą iš tų kraštų, kur jie kadaise gimė. Ir telerų valarai nenorėjo galutinai atskirti nuo jų gentainių. Tačiau Kalakirijoje jie surentė stiprius bokštus, įkurdino daug sargybinių, o tenai, kur perėja baigėsi atverdama kelią į Valmaro lygumas, iškilo kariuomenės stovykla, tad nei paukštis ar žvėris, nei elfas ar žmogus, ar koks kitas Vidužemyje negyvenantis padaras negalėjo prasiskverbti pro šią užtvarą.

Tuo metu, kurį dainos vadina *Nurtale Valinoreva*, arba Paslėptuoju Valinoru, buvo įkurtos Užkerėtos salos, o jūros aplink jas prisipildė šešėlių ir sumaišties. Šitos salos rikiavosi Šešėlių jūroje lyg koks tinklas iš šiaurės į pietus, ir į vakarus plaukiantis laivas jas pasiekdavo dar prieš Tol Eresėją, Vienišąją salą. Vargu ar galėjo koks laivas tarp jų prasibrauti, nes grėsminguose sąsiauriuose bangos nuolat laižė tamsias, miglų gaubiamas uolas. Jūreivius sutemose apimdavo didžiausias nuovargis, jūra atrodydavo atgrasi, ir kiekvienas, iškėlęs koją tose salose, papuldavo tarsi į spąstus, nes užmigdavo iki pat Pasaulio Kaitos. Taigi atsitiko taip, kaip pranašavo Mandosas Aramane: Palaimintasis kraštas

buvo noldorams uždarytas. Iš daugybės pasiuntinių, vėliau plaukusių į vakarus, nė vienas niekada nepateko į Valinorą; išskyrus vieną – galingiausią apdainuotąjį jūreivį.

12 SKYRIUS

APIE ŽMONES

Dabar valarai ramiai sėdėjo už savo kalnų. Davę Viduržemiui šviesą, ilgam liovėsi juo rūpinęsi, ir Morgoto viešpatavimo netrikdė niekas, išskyrus narsiuosius noldorus. Daugiausia apie tremtinius galvojo Ulmas, rinkęs Žemės naujienas iš visų vandenų.

Nuo tų laikų pradėti skaičiuoti saulės metai. Jie trumpesni ir prabėga sparčiau negu Medžių metai Valinore. Tuo laiku Viduržemio oras buvo pritvinkęs augimo ir mirties alsavimo, visa ėmė labai sparčiai keistis ir senti. Atėjo antrasis Ardos pavasaris, ir žemėje, ir vandenyje knibždėjo gyvybė. Gausėjo ir eldarų; šviečiant naujajai saulei, Beleriandas skendo žalumoje ir gražėjo.

Kai saulė pakilo pirmą kartą, rytinėje Viduržemio pusėje, Hildorieno krašte, nubudo jaunesnieji Iluvataro Vaikai. Šviesulys tada patekėjo vakaruose, žmonės atsimerkė žvelgdami į tą pusę, tad ir klajonėse po Žemę jie dažniausiai gręžėsi ta kryptimi. Eldarai davė jiems atanų, Antrosios tautos, vardą, bet vadino juos ir hildorais, Sekėjais, ir apanonarais, Vėliau Gimusiais, ir engvarais, Silpnaisiais, ir firimarais, Mirtingaisiais. Dar vadino Užgrobėjais, Ateiviais ir Paslaptingaisiais, Pasmerktaisiais, Sunkiarankiais, Bijančiais Tamsos, Saulės Vaikais. Nedaug kalba apie žmones šitos sakmės, pasakojančios apie Senąsias dienas iki mirtingųjų suklestėjimo ir elfų nykimo, tik mini žmonių protėvius, atanatarus, pirmaisiais saulės ir mėnulio metais klajojusius pasaulio šiaurėje.

Valarai neatkeliavo į Hildorieną kviesti žmonių gyventi Valinore ar jiems patarti. Žmonės ne tiek mylėjo valarus, labiau jų bijojo ir nesuprato Galingųjų tikslų, nesutarė su jais ir vaidijosi su pasauliu. Tačiau Ulmas vis dėlto galvojo apie žmones, padėdamas vykdyti Manvės valią ir sumanymus; jo patarimai iki žmonių dažnai atsklisdavo srautais ir potvyniais. Bet žmonės nėra supratingi tokiuose reikaluose, o dar mažiau susigaudė tais laikais, kai nesusidurdavo su elfais. Tad jie mėgo vandenį, jis jaudindavo jų širdis, bet patarimai likdavo nesuprasti. Pasakojama, kad netrukus žmonės daug kur sutiko tamsiuosius elfus ir su jais susidraugavo. Savo vaikystės laikais žmonės mokėsi ir drauge darbavosi su šita sena gentimi, elfais klajokliais, niekada neišsirengusiais į Valinorą ir apie valarus žinojusiais tik iš gandų ar tik kažkur girdėjusiais tokį vardą.

Tuo metu Morgotas jau seniai nebuvo pasirodęs Viduržemyje, jo galios nesiekė labai toli, o staiga atsiradusi didi šviesa jas dar labiau suvaržė. Kalvose ir lygumose nedaug telaukė pavojų; nauja, tai, ką prieš daug amžių Javana sumanė ir pasėjo tamsoje, ten pagaliau subrendo ir pražydo. Žmonių vaikai klajodami pasklido vakaruose, šiaurėje ir pietuose, ir visa juos džiugino, kaip džiugina rytas, kol rasa neišdžiūvusi ir kiekvienas lapelis skaisčiai žalias.

Tačiau aušros mirksnis trumpas, ir įdienojus ankstyvo ryto pažadai išsisklaido; laikas slinko, artėjo didieji karai su šiaurės galia, kai noldorai, sindarai ir žmonės kovėsi prieš Morgoto Baugliro kariauną ir sutriuškinti pralaimėjo. Taip nepaliaujamai veikė ir klastingas Morgoto melas, jo sėtas nuo seno ir vis iš naujo skleidžiamas tarp priešų, ir Alkvalondės žudynių užtrauktas prakeikimas, ir Feanoro priesaika. Čia pasakojama tik apie kai kuriuos tų dienų žygius, ir daugiausia kalbama apie noldorus ir Silmarilus, ir apie mirtinguosius, įsipainiojusius į Silmarilų likimą. Tais laikais elfai ir žmonės nesiskyrė stotu ir jėga, tačiau elfai turėjo daugiau išminties, buvo išmanesni ir dailesni. Anksčiau Valinore gyvenę ir Galinguosius regėję elfai visu tuo lenkė tamsiuosius elfus tiek

pat, kiek šie buvo pranašesni už mirtingąją giminę. Tik Doriato krašte, kur karalienė Melianė buvo valarų kilmės, sindarai beveik prilygo Palaimintojo krašto kalakvendams.

Elfai buvo nemirtingi, amžiams slenkant, jų išmintis kaupėsi, ir jokia liga ar užkratas negrėsė jiems mirtimi. Iš tiesų jų kūnai kilo iš Žemės ir galėjo būti sunaikinti; anais laikais elfai kūnu labai priminė žmones, nes juose dar trumpai degė dvasios ugnis, per ilgą laiką susvilinanti iš vidaus. Tačiau žmonės buvo ne tokie atsparūs, lengviau žūdavo nuo ginklo ar nelaimės ir sunkiau išgydavo; jie sendavo ir mirdavo. Elfai nežinojo, kas gali ištikti žmonių sielas po mirties. Kai kurie sakė, esą žmonės taip pat keliauja į Mandoso rūmus, bet laukia atskirai nuo elfų, ir, be Iluvataro, vienintelis Mandosas ir dar Manvė žino, kuria kryptimi jie iškeliauja po apmąstymų tose tyliose menėse už Tolimosios jūros. Nė vienas nėra grįžęs iš mirusiųjų namų, išskyrus Barahiro sūnų Bereną, kurio ranka lietė Silmarilą, bet nuo tol jis niekada nebekalbėjo su mirtingaisiais žmonėmis. Galbūt valarai negali lemti žmonių likimo po mirties, galbūt ainurų Muzika ne viską išpranašavo.

Vėlesniais laikais po Morgoto pergalės elfai ir žmonės nutolo vieni nuo kitų – Morgotas to labiausiai ir siekė. Vidužemyje tebegyvenantys elfai nyko ir silpnėjo, ir žmonės pasisavino saulės šviesą. Kvendams teko klaidžioti atokiose didžiulių žemių ir salų vietose, laikytis mėnesienos ir žvaigždžių, trauktis į miškus ir olas, tik kai kurie išplaukė į vakarus ir amžinai dingo iš Vidužemio. Tačiau laikų aušroje elfai ir žmonės buvo sąjungininkai, laikė vieni kitus gentainiais. Buvo žmonių, kurie išmoko eldarų išminties ir tapo didžiais bei narsiais noldorų vadais. Elfų šlovei ir grožiui, ir jų likimui nepaprastai nusipelnė elfo ir mirtingosios palikuonis, Earendilo ir Elvingos vaikas Elrondas.

13 SKYRIUS

APIE NOLDORŲ SUGRĮŽIMĄ

Jau pasakota, kad Feanoras su sūnumis pirmieji iš tremtinių atkeliavo į Viduržemį ir išsilaipino Lamoto, Didžiojo Aido, tyruose, prie tolimųjų Drengisto įlankos krantų. Vos noldorai žengė į sausumą, jų šauksmai nuskriejo kalvomis vis stiprėjančiu aidu, ir nesuskaitomų balsų garsus klegesys pasklido po visus šiaurės krantus. Prie Losgaro degančių laivų spragėjimą jūros vėjai išnešiojo lyg didžios rūstybės sukeltą sąmyšį, ir visi, tolybėse išgirdę tą triukšmą, stebėjosi.

Gaisro liepsnas matė ne tik Fingolfinas, Feanoro paliktas Aramane, bet ir orkai bei Morgoto žvalgai. Sakmės nutyli, ką širdyje manė Morgotas, sužinojęs, kad iš vakarų savo gentį atvedė jo pikčiausias priešas Feanoras. Galbūt jis nelabai tebijojo Feanoro, nes dar nebuvo patyręs, ko verti noldorų kalavijai, bet netrukus išaiškėjo, kad Morgotas ketina juos nustumti atgal į jūrą.

Dar nepatekėjus mėnuliui, Feanoro būriai po šaltomis žvaigždėmis nuo pakrančių patraukė aukštyn palei Drengisto įlanką, kertančią Ered Lominą, Aidinčiuosius kalnus, ir atsidūrė didžioje Hitlumo žemėje. Po netrumpo žygio jie priėjo ilgą Mitrimo ežerą ir apsistojo šiauriniame krante, to paties vardo krašte. Bet Morgoto kariauna, išgirdusi Lamoto aidus ir išvydusi Losgaro gaisro pašvaistę, atžygiavo per Ered Vetrino, Šešėlių kalnų, perėjas ir netikėtai užpuolė Feanorą, dar nespėjusį tinkamai įsirengti stovyklos ir pasiruošti gynybai. Ten, pilkuose Mitrimo laukuose,

įvyko antrasis Beleriando karų mūšis. Jį vadina Dagor-nuin-Giliatu, Žvaigždėtuoju Mūšiu, nes mėnulis dar nebuvo pakilęs. Tą mūšį apdainuoja giesmės. Noldorai, užklupti netikėtai ir menkesni skaičiumi, netrukus nugalėjo, nes Amano šviesa jų akyse dar nebuvo išblėsusi, jie buvo stiprūs ir greiti, įniršis darė juos negailestingus, o jų kalavijai buvo ilgi ir baisūs. Orkai puolė bėgti, juos po siaubingų žudynių išvijo iš Mitrimo ir medžiojo Šešėlių kalnuose iki pat didžiosios Ardgaleno lygumos į šiaurę nuo Dortoniono. Ten jiems į pagalbą atėjo Morgoto pulkai, traukę į pietus, į Siriono slėnį, ir persekioję Kirdaną prie Falaso uosto. Ir ši kariauna buvo sutriuškinta, nes Feanoro sūnus Kelegormas, sužinojęs apie ją, su dalimi elfų būrių patykojo ir puolė nuo kalvų prie Eitel Siriono, suvarydami visus į Serecho pelkes. Tikrai prastos žinios pagaliau pasiekė Angbandą, ir Morgotas sunerimo. Dešimt dienų virė tas mūšis, ir iš visos kariuomenės, Morgoto surinktos Beleriandui užkariauti, grįžo vos saujelė pabėgėlių.

Vis dėlto jis tikrai turėjo kuo džiaugtis, nors tokio džiaugsmo priežasties dar kurį laiką nesuprato. Po mūšio Feanoras, didžiai įniršęs ant Priešo, nesustojo ir vijo orkų likučius tolyn, tikėdamasis pasiekti patį Morgotą. Jis balsu juokėsi, kapodamas įsivaizduojamą priešą kalaviju, ir džiūgavo neišsigandęs valarų rūstybės, nepabūgęs kelionės negandų, nes jautė artėjant kerštо valandą. Ne ką težinojo Feanoras apie Angbandą ir nepaprastos jėgos gynybą, Morgoto sparčiai parengtą. Tačiau net jei ir būtų žinojęs, tai nebūtų jo atgrasęs: veržėsi lyg paklaikęs, liepsnodamas savojo įniršio ugnimi. Todėl atsidūrė toli priešakyje ir atitrūko nuo pirmųjų savo būrių. Tai pastebėję Morgoto tarnai puolė į kovą, o iš Angbando jiems padėti pasipylė balrogai. Taigi Dor Daidelote, Morgoto žemėje, Feanoras su vos keliais draugais pateko į apsuptį. Jis ilgai ir nenuilsdamas kovėsi, nors viską aplinkui siaubė ugnis, o pats kentė nuo daugybės žaizdų. Bet pagaliau jį žemėn partrenkė Gotmogas, balrogų vyriausiasis, kurį vėliau Ektelionas nužudė Gondoline. Feanoras būtų jau žuvęs, jeigu ne jo sūnūs, tą

akimirką su kariais atskubėję į pagalbą. Balrogai paliko Feanorą ir pasitraukė į Angbandą.

Sūnūs pakėlė tėvą ir patraukė atgal į Mitrimą. Kai jie artėjo prie Eitel Siriono ir jau kopė taku aukštyn prie kalnų perėjos, Feanoras liepė sustoti. Jo žaizdos buvo mirtinos, ir Feanoras žinojo, kad išmušė jo valanda. Pažvelgęs paskutinį kartą nuo Ered Vetrino šlaitų, tolumoje išvydo Tangorodrimo smailes, aukščiausias viršūnes Vidužemyje, ir su priešmirtiniu įžvalgumu suprato, kad jokia noldorų jėga niekada nepajėgs jų nuversti. Tačiau tris kartus prakeikė Morgotą, prisakė sūnums laikytis jų priesaikos ir atkeršyti už tėvą. Tada Feanoras mirė, bet po jo neliko nei kapo, nei antkapio – tokia nirtulinga buvo jo dvasia, kad, jai traukiantis iš kūno, šis virto plėnimis, kurias tarsi dūmus tuojau išblaškė vėjas. Ir daugiau niekada Ardoje nebepasirodė jo pavidalas, o jo dvasia amžinai liko Mandoso menėse. Taip baigėsi gyvenimas galingiausiojo iš noldorų, kurių žygiai lėmė ir didžiausią šlovę, ir baisiausias nelaimes.

Tuo metu Mitrime gyveno pilkieji elfai, Beleriando tauta, klajojusi po kalnus šiaurėje, ir noldorai apsidžiaugė juos sutikę tarsi seniai nematytus giminaičius. Bet iš pradžių kalbėtis jiems buvo sunku, nes per ilgą išsiskyrimą kalakvendų Valinore ir morikvendų Beleriande kalbos nutolo. Iš Mitrimo elfų noldorai sužinojo apie galingąjį Elu Tingolą, Doriato karalių, ir kerų juostą, supančią jo kraštą. Žinios apie didžius žygdarbius šiaurėje nukeliavo į pietus iki Menegroto ir toliau, iki Britombaro ir Eglaresto uostų. Pasirodžius galingiesiems gentainiams, kurie netikėtai sugrįžo iš vakarų tada, kai jų labiausiai reikėjo, visus Beleriando elfus apėmė didžiausia nuostaba ir viltis, nes iš pradžių jie iš tiesų manė, kad noldorai atkeliavo valarų siųsti jų išvaduoti.

Vos spėjo Feanoras numirti, pas jo sūnus atvyko Morgoto pasiuntiniai; jie pripažino savo pralaimėjimą ir siūlė taikos sąlygas, žadėdami net atiduoti vieną Silmarilą. Aukštasis Maidrosas, vyriausias sūnus, įkalbėjo brolius apsimesti, esą jie sutinka tartis

su Morgotu, ir paskirtoje vietoje susitikti su jo pasiuntiniais. Bet noldorai, lygiai kaip ir Morgotas, nesirengė laikytis duoto žodžio. Abiejų pusių pasiuntiniai atvyko didesnėmis pajėgomis, negu buvo sutarta, tačiau Morgotas atsiuntė daugiau karių, tarp kurių buvo ir balrogų. Maidrosas pateko į pasalą, ir visas jo būrys žuvo. Jį patį Morgoto įsakymu sučiupo gyvą ir nugabeno į Angbandą.

Maidroso broliai grįžo atgal ir Hitlume įrengė įtvirtintą stovyklą. Bet Morgotas laikė Maidrosą įkaitu ir pranešė paleisiąs jį tik su sąlyga, jeigu noldorai atsisakys kovos, grįš į vakarus ar iškeliaus kitur, tolyn nuo Beleriando, į pietinę pasaulio pusę. Feanoro sūnūs žinojo, kad Morgotas juos apgaus ir nepaleis Maidroso, kad ir ką jie darytų. Dar juos varžė priesaika nesiliauti kovojus su Priešu, nepaisant jokių kliūčių. Todėl Morgotas stvėrė Maidrosą ir pakabino ant atbrailos virš Tangorodrimo bedugnės. Maidroso ranką už riešo laikė prie uolos prikaustytas plieno žiedas.

Stovyklą Hitlume pasiekė gandai apie atžygiuojantį Fingolfiną ir jo gentainius, įveikusius Aižintį Ledą. Tuo metu visas pasaulis neteko žado iš nuostabos, patekėjus mėnuliui. Fingolfino būriams keliaujant į Mitrimą, vakaruose liepsnodama iškilo saulė. Fingolfinas išskleidė savo mėlynas su sidabru vėliavas ir žengė pūsdamas trimitus. Jiems beeinant, po kojomis kėlė žiedus gėlės, žvaigždžių šviesos amžius baigėsi. Didžiajam šviesuliui patekėjus, Morgoto tarnai spruko į Angbandą, ir Fingolfinas netrukdomas žengė pro Dor Daideloto įtvirtinimus, o jo priešai tuo metu slapstėsi požemiuose. Elfai trenkė į Angbando vartus, o jų į kovą šaukiantys trimitai sudrebino Tangorodrimą iki pat viršūnių. Maidrosas išgirdo juos savo kančioje ir garsiai atsiliepė, bet jo balsą užgožė nuo uolų atsimušę aidai.

Fingolfinas nekentė Morgoto klastų, bet buvo kitokio būdo negu Feanoras, todėl atsitraukė nuo Dor Daideloto ir vėl pasuko į Mitrimą, nes juos pasiekė žinia, kad ten turėtų rasti Feanoro sūnus. Be to, Fingolfinas norėjo, kad jo gentį užstotų ir saugotų

Šešėlių kalnai: jis matė Angbando stiprybę ir nemanė, kad ta tvirtovė galėtų sugriūti vien nuo trimitų gausmo. Pagaliau atkeliavęs į Mitrimą, pirmąją stovyklą jis įkūrė prie šiaurinių Mitrimo ežero krantų. Atėjusiųjų su Fingolfinu širdyse ne kažin kiek teliko meilės Feanoro genčiai, nes didžios buvo kančios tų, kurie ištvėrė kelionę per Ledą, o Fingolfinas laikė sūnus jų tėvo bendrininkais. Kilo pavojus, kad tarp genčių užvirs vaidai. Bet Fingolfino ir Finrodo, Finarfino sūnaus, gentys, nepaisant kelionėje patirtų skaudžių nuostolių, vis dar buvo gausesnės už Feanoro sekėjus, tad šie nusileido ir perkėlė savo būstus prie pietinio kranto. Dabar juos skyrė ežeras. Daugelis Feanoro gentainių gailėjosi dėl gaisro prie Losgaro ir be galo stebėjosi drąsa, kuri jų pamestus draugus vedė per šiaurės ledus. Būtų mielai juos pasveikinę, bet iš gėdos nedrįso.

Tad noldorus slėgė prakeikimas, ir jie nieko nepasiekė, nors Morgotas dvejojo, o orkai dar neapsiprato su šviesa ir jos baisiai bijojo. Tačiau Morgotas pabudo iš apmąstymų ir apsidžiaugė pamatęs, kokie nevieningi jo priešai. Angbando rūsiuose jis įsakė suruošti tirštų miglų ir dūmų, kurie ėmė rūkti iš Geležies kalnų viršūnių. Iš Mitrimo tolumoje buvo gerai matyti šitie juodi debesys, teršiantys giedrą pirmųjų pasaulio rytų dangų. Papūtė rytų vėjas, nunešė juos virš Hitlumo, jie užstojo naująją saulę ir krito, leidosi ant Mitrimo, nuodingais ir nykiais pelenais nuguldami laukus, daubas, ežero vandenis.

Narsusis Fingonas, Fingolfino sūnus, pasiryžo užgydyti noldorus suskaldžiusią nesantaiką, kol jų priešas nespėjo pasirengti karui: šiaurėje žemė jau virpėjo nuo požeminių Morgoto kalvių dundesio. Kadaise, Valinoro palaimos laikais, kol Melkoras tebesėdėjo sukaustytas grandinėmis ir melas dar neskyrė Fingono ir Maidroso, jie buvo artimi draugai. Nors Fingonas ir nežinojo, kad degant laivams Maidrosas jo nepamiršo, mintis apie seną draugystę aitrino jam širdį. Todėl išdrįso leistis į žygį, pelnytai prilygstantį garsiausiems noldorų kunigaikščių žygdarbiams:

vienas, niekieno nepadedamas, išsirengė ieškoti Maidroso. Prisidengęs ta pačia Morgoto užleista tamsa, Fingonas nepastebėtas prasibrovė į priešų valdas. Jis karstėsi aukščiausiomis Tangorodrimo atbrailomis ir netekęs vilties dairėsi po negyvas uolas, bet negalėjo rasti nė menkiausios perėjos ar plyšio, pro kurį būtų įmanoma patekti į Morgoto tvirtovę. Tuomet, nepaisydamas orkų, kurie vis dar susigūžę tūnojo tamsiuose rūsiuose po žeme, stvėrė arfą ir uždainavo Valinoro dainą, noldorų sudėtą senovėje, kol dar nebuvo įsižiebę kivirčai tarp Finvės sūnų. Jo balsas aidėjo liūdnais tarpekliais, iki šiol negirdėjusiais nieko kito, tik baimės ir sielvarto klyksmus.

Šitaip Fingonas rado tai, ko ieškojo. Staiga kažkur toli virš jo pasigirdo dainai pritariantis balsas, kažkas jį šaukė.Tai uždainavo kenčiantis Maidrosas. Fingonas užkopė iki uolos, prie kurios prikaustytas kabėjo jo gentainis, bet toliau judėti nebegalėjo ir pravirko, matydamas Morgoto sumanytą žiaurybę. Tada Maidrosas, nuo kančių praradęs viltį, maldavo Fingoną nušauti jį strėle. Fingonas įstatė strėlę ir įtempė lanką. Nebematydamas jokios vilties, jis sušuko Manvei:

– O karaliau, kuriam mieli visi paukščiai, atsiųsk šią akimirką savo sparnuotąją strėlę ir nors truputį pasigailėk noldorų vargo valandą!

Jo malda buvo tuojau pat išgirsta. Manvė, kuriam mieli visi paukščiai, iš Vidužemio sunešantys jam žinias į Tanikvetilį, jau anksčiau pasiuntė erelių giminę, įsakęs gyventi šiaurės kalnų tarpekliuose ir sekti Morgotą. Taigi Manvė tebesigailėjo ištremtųjų elfų. Liūdnoms Manvės ausims tie ereliai atnešdavo žinių beveik apie visa, kas nutikdavo anais laikais. Tad dabar, vos Fingonui įtempus lanką, iš aukštybių nusklendė erelių karalius Torondoras, galingiausias iš visų kada gyvenusių paukščių, jo išskleisti sparnai siekė trisdešimt sieksnių. Torondoras sulaikė Fingono ranką, pakėlė jį ir nunešė aukštai ant uolos, kur prikaustytas kabojo Maidrosas. Tačiau Fingonas nepajėgė nei išlaisvinti jo riešo

nuo pragare nukalto žiedo, nei jo nukirsti ar ištraukti iš akmens. Tad ir vėl skausmo kamuojamas Maidrosas maldavo jį užmušti, bet Fingonas nukirto jam ranką aukščiau riešo, ir Torondoras parnešė juos atgal į Mitrimą.

Ten ilgainiui Maidrosas pagijo – gyvybės ugnis jame tebebuvo karšta, jėgų turėjo kaip senovėje, nes buvo iš tų, kurie brendo Valinore. Jo kūnas atsigavo nuo kančių, tapo vėl stiprus ir sveikas, bet širdį slėgė skausmo šešėlis. Kairiąją ranką Maidrosas taip išmiklino, kad kalavijas joje tapo dar grėsmingesnis negu anksčiau paimtas dešiniąja. Fingonas savo žygdarbiu pelnė didžią garbę, jį šlovino visi noldorai. Neapykanta tarp Fingolfino ir Feanoro giminių užgeso, nes Maidrosas meldė jam atleisti už tai, kad paliko gentainius Aramane, ir pareiškė atsisakąs savo teisės būti visų noldorų karalium. Jis taip tarė Fingolfinui:

– Tegu tarp mūsų, valdove, nebėra skriaudų, tačiau esu tikras, kad karaliaus sostas teisėtai turėtų tekti tau, čia esančiam vyriausiajam iš Finvės giminės ir ne mažiau išmintingam.

Tačiau jo broliai širdyje su tuo visiškai nesutiko.

Taip išsipildė Mandoso pranašystė, kad Feanoro giminė gaus Praradusiųjų vardą: nors ir būdama vyresnė, ji perleido valdovų sostą Fingolfino genčiai ir Elendėje, ir Beleriande; be to, prarado ir Silmarilus. Tačiau vėl susivieniję noldorai prie Dor Daideloto sienų pastatė sargybą, ir Angbandas buvo apsiaustas iš vakarų, pietų ir rytų. Į tolimiausius kraštus jie išsiuntinėjo žvalgus, stengdamiesi ištirti Beleriando žemes ir susitarti su tenykščiais gyventojais.

Karaliui Tingolui ne itin patiko, kad iš vakarų atkeliavo tiek daug galingų kunigaikščių, trokštančių naujų žemių. Jis neatvėrė savo karalystės ir nepašalino kerų juostos: Melianės išmintis ir savas protas jam kuždėjo, kad Morgotas neilgai išbus taip suvaržytas. Iš noldorų kunigaikščių tik Finarfino įpėdiniams buvo leista peržengti Doriato ribas, nes jie artimai giminiavosi su pa-

čiu karalium Tingolu – jų motina buvo Earvena iš Alkvalondės, Olvės duktė.

Į Menegrotą pirmasis iš tremtinių atkeliavo Finarfino sūnus Angrodas. Jis atvyko kaip savo brolio Finrodo pasiuntinys ir ilgai kalbėjosi su karalium, pasakojo jam apie noldorų žygius šiaurėje, apie tai, kiek yra noldorų ir kokia jų tvarka. Angrodas buvo išmintingas, ištikimas, įsitikinęs, kad visos negandos jau atleistos, todėl nė žodžiu neprasitarė nei apie brolžudystę, nei apie noldorų tremtį ir Feanoro priesaiką. Karalius Tingolas išklausė Angrodo; kai šis susiruošė keliauti, Tingolas jam tarė:

– Pavedu tau kalbėti mano vardu tiems, kurie tave siuntė. Leidžiu noldorams gyventi Hitlume ir Dortoniono aukštumose, ir žemėse į rytus nuo Doriato, jos tuščios ir negyvenamos. Tačiau kitur – daug mano valdinių, ir nenorėčiau, kad jų laisvė būtų suvaržyta ar juo labiau kas varytų juos iš jų namų. Todėl jūs, kunigaikščiai iš vakarų, neužsimirškite: aš esu Beleriando valdovas, ir visi čia gyvenantys privalo klausyti mano žodžio. Į Doriatą gyventi niekas nesikraustys, tik tie, kuriuos pats pakviesiu į svečius, arba tie, kuriuos ištiko didi nelaimė.

Noldorų didžiūnai susirinko Mitrime į tarybą, tenai iš Doriato atkeliavo ir Angrodas su žinia nuo karaliaus Tingolo. Noldorams ji pasirodė šalta, ir Feanoro sūnūs, girdėdami Tingolo žodžius, įširdo. Tačiau Maidrosas nusijuokė ir tarė:

– Jis – karalius ir turi elgtis kaip karalius, kitaip jo titulas bus bevertis. Tingolas skiria mums tik tas žemes, kur nesiekia jo valdžia. Iš tiesų, jei noldorai nebūtų pasirodę, šiandien jo karalystė būtų tik Doriatas. Tad tegu ir karaliauja savo Doriate, ir tegu džiaugiasi, kad jo kaimynai bus Finvės sūnūs, o ne Morgoto orkai, kuriuos jau buvome sutikę. Kitur tvarkysimės taip, kaip mums atrodys geriau.

Tačiau Karantiras, nemėgęs Finarfino sūnų, be to, iš visų brolių aršiausias ir greičiausiai užsiplieskiantis, suriko:

– Kurgi ne! Nėra ko Finarfino sūnums su savo pasakėlėmis bėgioti pirmyn atgal pas tą olose tupintį Tamsųjį Elfą! Kas juos paskyrė mums atstovauti ir už mus su juo derėtis? Taip, jie atkeliavo į Beleriandą, tačiau tegu taip greit nepamiršta, kad nors jų tėvas – noldorų didžiūnas, bet jų motina – kitos giminės.

Angrodas užpyko ir išėjo iš tarybos. Maidrosas tuojau sudraudė Karantirą; bet didžioji dalis abiejų genčių noldorų jo žodžių klausėsi skaudama širdimi, baimindamiesi nirtulingos Feanoro sūnų dvasios, kuri atrodė bet kada galinti pratrūkti piktais žodžiais ar smurtu. Tačiau Maidrosas sutramdė brolius, jie paliko tarybą ir netrukus iškeliavo iš Mitrimo į rytus už Aroso, į plačias žemes aplink Himringo kalvą. Tą kraštą vėliau pavadino Maidroso Pasieniu, nes jo šiaurėje nebuvo nei kalvų, nei upės, galinčios apsaugoti nuo antpuolio iš Angbando. Ten Maidrosas su broliais atidžiai sekė Priešą, rinko visus, kurie pas juos ateidavo, ir retai tesusidurdavo su gentainiais vakaruose, nebent iškilus reikalui. Kalbama, esą pats Maidrosas šitaip sumanė, kad liktų mažiau progų kivirčytis. Be to, jis troško, kad didžiausias antpuolio pavojus tektų jam. Su Fingolfino ir Finarfino gentimis Maidrosas išlaikė draugystę ir kartais atvykdavo su jais pasitarti. Tačiau jį varžė priesaika, nors kol kas dar nevykdoma.

Karantiro giminė įsikūrė toliausiai į rytus, už aukštutinio Geliono vandenų, aplink Helevorno ežerą Reriro kalno papėdėje ir į pietus. Jie kopdavo į Ered Luino aukštybes ir stebėdamiesi žvelgdavo į rytus, nes Vidužemio kraštas atrodė platus ir negyvenamas. Netrukus Karantiras susidūrė su nykštukais, kurie po Morgoto puolimo ir noldorų atvykimo liovėsi keliavę į Beleriandą. Abi tautos mėgo amatus, noriai mokėsi naujų dalykų, bet meilės viena kitai nejautė. Nykštukai buvo nelinkę bendrauti ir įžeidūs, o Karantiras elgėsi išdidžiai, menkai slėpdamas panieką dėl naugrimų neišvaizdumo. Ir jo valdiniai mėgdžiojo valdovą. Tačiau abi tautos bijojo ir nekentė Morgoto, todėl sudarė abiem pusėms didžiai naudingą sąjungą: tais laikais naugrimai sužinojo daug

amato paslapčių, tad Nogrodo ir Belegosto kalviai ir mūrininkai pelnė didžią šlovę; vėliau nykštukai vėl pradėjo keliauti po Beleriandą, ir visa, ką teikė jų kasyklos, pirmiausia ėjo per Karantiro rankas, tad į jas plaukė didžiuliai turtai.

Prabėgo dvidešimt saulės metų; noldorų karalius Fingolfinas iškėlė didelę puotą. Ją surengė pavasarį prie Ivrino tvenkinių, kur išteka sraunioji Narogo upė, nes ten, nuo šiaurės saugančių Šešėlių kalnų papėdėje, visa žaliavo ir džiugino akį. Tos puotos linksmybę visi ilgai atminė vėliau atslinkusiais sielvarto laikais. Ją vadino Meret Adertadu, Santaikos puota. Tenai susirinko daug didžiūnų ir gentainių iš Fingolfino ir Finrodo, Feanoro sūnų Maidroso ir Magloro genčių. Atkeliavo karių iš Rytų pasienio, daugybė pilkųjų elfų, Beleriando girių klajoklių, uostų gyventojų su valdovu Kirdanu priešakyje. Atvyko net žalieji elfai iš Osiriando, Septynių Upių žemės toli už Mėlynųjų kalnų. Tačiau iš Doriato atvyko tik Mablungas ir Daironas, du pasiuntiniai, ir atnešė karaliaus sveikinimus.

Meret Adertado metu geranoriškai išklausyta daug patarimų, daug skambėjo sąjungos ir draugystės priesaikų. Pasakojama, kad šitoje puotoje daugiausia šnekėta pilkųjų elfų kalba, ją vartojo net ir noldorai, greitai išmokę Beleriando kalbos, o sindarai Valinoro šnekos mokėsi kur kas lėčiau. Noldorai buvo pakilios dvasios, kupini vilties, ir daugeliui jų atrodė, kad pasitvirtino Feanoro žodžiai, kai jis ragino ieškoti laisvės ir nuostabių karalysčių Vidužemyje. Iš tiesų, jie nugyveno daug taikos metų, kol kalavijai saugojo Beleriandą nuo Morgoto pragaišties ir jo galia tūnojo užsklęsta. Anais laikais po nauja saule ir mėnuliu viešpatavo džiaugsmas, ir visa žemė džiūgavo. Tačiau šiaurėje tebedunksojo Šešėlis.

Prabėgus dar trisdešimčiai metų, Fingolfino sūnus Turgonas paliko Nevrastą, kur gyveno, ir nuvyko pas savo draugą Finrodą Tol Siriono saloje. Jie patraukė palei upę į pietus, nes šiauriniai

kalnai jau buvo įkyrėję. Bekeliaujant už Sutemų tvenkinių, prie Siriono, atėjo naktis, ir jie sumigo ant kranto po vasaros žvaigždėmis. Upe aukštyn atlėkęs Ulmas užmigdė juos giliu miegu ir pasiuntė sunkių sapnų. Sapnai tebeslėgė ir pabudus, bet abu neprisipažino sapnavę, nes aiškiai jų neatminė. Ir vienas, ir kitas manė, kad Ulmas tik jam vienam pasiuntė žinią. Tačiau nerimas jų nebepaleido, kamavo abejonės, kas turėtų nutikti, ir jie dažnai vieniši klajodavo nepramintais takais, kuo toliausiai ieškodami vietos, kur glūdėtų stiprybės šaltinis. Ir vienam, ir kitam atrodė, kad jam liepta pasiruošti baisiajai dienai ir įsirengti slėptuvę, jeigu Morgotas imtų veržtis iš Angbando ir nublokštų šiaurės karius.

Tuo laiku Finrodas su savo seserimi Galadriele svečiavosi Doriate pas Tingolą, savo gentainį. Finrodas nesiliovė stebėjęsis Menegroto didybe ir tvirtumu, jo lobynais ir ginklų sandėliais, menėmis, kurių skliautus rėmė daugybė kolonų. Širdyje jis nusprendė kokioje gilioje ir slaptoje vietoje, po kalvomis, pasistatyti erdvius rūmus, į kuriuos vestų visada saugomi vartai. Tad atskleidė savo svajas Tingolui ir papasakojo apie sapnus. Tingolas užsiminė apie gilų Narogo upės tarpeklį ir olas po Aukštutiniu Farotu jo stačiame vakarų šlaite. Finrodui išvykstant, Tingolas skyrė vedlių, kad parodytų kelią į tą tuomet dar mažai kam žinomą vietą. Taip Finrodas atsidūrė prie Narogo urvų; ten ėmė rausti gilius požemius menėms ir ginklų sandėliams, kaip Menegroto rūmuose. Tą tvirtovę pavadino Nargotrondu. Šiame darbe Finrodui pagelbėjo Mėlynųjų kalnų nykštukai. Jiems buvo gerai atlyginta, nes Finrodas iš Tiriono atsigabeno daugiau lobių negu visi kiti noldorų kunigaikščiai. Tais laikais nykštukai, garsėję savo nuostabiais gaminiais, jam padarė Nauglamirą, Nykštukų Vėrinį. Tai buvo aukso kaklajuostė, aptaisyta daugybe brangakmenių iš Valinoro, tačiau turinti ypatingą savybę – buvusi lengvutė tarsi linų sruoga. Kad ir kas jį nešiodavo, tas vėrinys guldavo grakščiai ir dailiai apglėbdamas kaklą.

Finrodas įsikūrė Nargotronde su gausybe savo gentainių. Nykštukai savąja kalba jį vadino Felagundu, Olų Rausėju, ir šį vardą jis turėjo iki pat savo gyvenimo pabaigos. Tačiau nebuvo pirmasis apsigyvenęs olose prie Narogo upės.

Finrodo sesuo Galadrielė nevyko su juo į Nargotrondą, nes Doriate gyveno Kelebornas, Tingolo giminaitis; jiedu vienas kitą karštai mylėjo. Todėl ji pasiliko Slaptojoje karalystėje ir gyveno su Meliane, iš kurios sužinojo daug išminties ir Vidužemio paslapčių.

Tuo tarpu Turgonas negalėjo pamiršti gražiojo Tiriono, miesto ant kalvos, ir jo medžio, tad, neradęs, ko ieškojo, jis grįžo į Nevrastą ir ramiai laukė jūros pakrantėje Vinjamare. Kitais metais jam pasirodė pats Ulmas ir liepė vėl vykti į Siriono slėnį, šį kartą vienam. Turgonas iškeliavo ir Ulmo padedamas rado slaptą Tumladeno slėnį Žiedo kalnuose, jo viduryje stūksojo uolėta kalva. Apie ją Turgonas niekam neprasitarė ir vėl sugrįžo į Nevrastą. Ten pradėjo slapta ruoštis statybai miesto, panašaus į ant kalvos iškilusį Tirioną, kurio jo širdis ilgėjosi tremtyje.

Morgotas, klausydamas savo šnipų pranešimų, kad noldorų didžiūnai klajoja po tolimas žemes ir visiškai negalvoja apie karą, nutarė išmėginti priešų jėgas ir budrumą. Ir vėl visiškai netikėtai sukilo jo galia, staiga šiaurėje sudrebėjo žemė, pro žemės plyšius ėmė veržtis ugnis, Geležies kalnai spjaudė liepsnas, per Ardgaleno lygumą pasipylė orkai. Iš ten jie vakaruose brovėsi per Siriono brastą, o rytuose veržėsi per Magloro žemę, pro tarpeklį tarp Maidroso kalvų ir Mėlynųjų kalnų priekalnes. Tačiau Fingolfinas ir Maidrosas nesnaudė; kol kiti persekiojo pavienes, pasklidusias po Beleriandą ir viską pakeliui niokojančias orkų gaujas, jie iš abiejų pusių puolė pagrindinę į Dortonioną besiveržiančią kariauną. Finrodas ir Maidrosas sutriuškino Morgoto tarnus, vydamiesi per Ardgaleną juos visiškai sunaikino ir paskutiniuosius išmušė, kai tolumoje jau buvo matyti Angbando vartai. Tai buvo trečiasis didis Beleriando karų mūšis, jį vadino Dagor Aglarebu, Pergalinguoju Mūšiu.

Ta pergalė tapo drauge ir įspėjimu, kurio kunigaikščiai nepamiršo. Savo stovyklas jie įrengė arčiau viena kitos, įtvirtino jas ir pastatė sargybas, šitaip pradėdami Angbando apgultį, trukusią beveik keturis šimtus saulės metų. Dar ilgai po Dagor Aglarebo jokie Morgoto tarnai nedrįso žengti pro Angbando vartus, nes bijojo noldorų valdovų. Fingolfinas girdavosi, kad Morgotas niekada daugiau nepajėgs prasiveržti pro eldarų įtvirtinimus ar užklupti juos netikėtai, nebent tarp pačių elfų nutiktų kokia išdavystė. Tačiau noldorai negalėjo užimti Angbando ar susigrąžinti Silmarilų, ir per visą tos apgulties laiką karas niekada galutinai nenutrūko, nes Morgotas kūrė naujas piktadarybes ir nuolat mėgino savo priešų jėgas. Nepavyko ir visiškai apsupti Morgoto tvirtovės, nes iš dviejų pusių ją saugojo Geležies kalnai, iš jų stačios lenktos keteros kyšojo Tangorodrimo bokštai. Noldorai tų kalnų, jų ledo ir sniego įveikti negalėjo. Tad užnugaryje ir šiaurės pusėje Morgotui niekas negrasė, ir pro tą pusę kartais išsprūsdavo žvalgai ir aplinkiniais keliais pasiekdavo Beleriandą. Visų labiausiai trokšdamas pasėti tarp eldarų baimę ir vaidus, Morgotas įsakė orkams bet kurį eldarą paimti gyvą ir surišus atgabenti į Angbandą. Kai kuriuos jis taip gąsdino savo baisiuoju žvilgsniu, kad nebereikėdavo nė grandinių, jie vaikščiodavo sukaustyti baimės ir vykdydami jo valią, kad ir kur atsidūrę. Taip Morgotas daug sužinojo apie tai, kas nutiko po Feanoro maišto, ir džiaugėsi matydamas priešų tarpe sudygus daugelį nesantaikos sėklų.

Po Dagor Aglarebo prabėgus beveik šimtui metų, Morgotas pamėgino netikėtai užklupti Fingolfiną (nes numanė apie Maidroso budrumą). Jis pasiuntė kariuomenę baltojon šiaurėn, ten ji pasuko į vakarus, paskui vėl į pietus ir patraukė palei Drengisto įlankos krantą, tuo keliu, kuriuo ėjo Fingolfinas nuo Aižinčio Ledo. Tad į Hitlumo kraštą ta kariuomenė įžengė iš vakarų. Tačiau ji buvo laiku pastebėta, Fingonas puolė ją tarp kalvų prie įlankos žiočių ir daugumą orkų suvijo į jūrą. Šis mūšis nepriskiriamas prie

didžiųjų, nes orkų nebuvo daug ir su jais kovėsi tik dalis Hitlumo gyventojų. Tačiau po šio mūšio daugeliui metų stojo taika, išpuoliai iš Angbando liovėsi, nes Morgotas suprato, kad orkai vieni niekaip neprilygs noldorams, ir ėmė brandinti naują sumanymą.

Dar po šimto metų pro Angbando vartus naktį iššliaužė Glaurungas, pirmasis iš urulokų, ugninių šiaurės drakonų. Dar buvo jaunas, menkai subrendęs, nes drakonų gyvenimas ilgas ir slenka lėtai, tačiau elfai persigandę bėgo nuo jo į Ered Vetriną ir Dortonioną. Drakonas šliaužiojo po Ardgaleno laukus. Hitlumo kunigaikštis Fingonas išjojo prieš jį su raitais lankininkais; miklūs raiteliai apsupo Glaurungą, ir šis neištvėrė jų strėlių, nes jo šarvai dar buvo silpni. Glaurungas spruko atgal į Angbandą ir nepasirodė daug metų. Fingonas pelnė didžią šlovę, noldorai džiūgavo. Tik nedaugelis suprato, ką reiškia ir koks grėsmingas šitas naujas padaras. Tačiau Morgotas liko nepatenkintas, kad Glaurungas pasirodė pernelyg anksti. Po jo pralaimėjimo prasidėjo Ilgoji Taika, trukusi beveik du šimtus metų. Per visą tą laiką nutikdavo tik vienas kitas susidūrimas pasieniuose, ir visas Beleriandas klestėjo, jo turtai augo. Saugomi kariuomenės šiaurėje, noldorai rentėsi būstus ir bokštus, tais laikais jie padarė daug puikių daiktų, sukūrė eilių, parašė mokslo ir istorijos knygų. Daugelyje kraštų noldorai ir sindarai susiliejo į vieną tautą ir kalbėjo ta pačia kalba, nors liko skirtingi, nes noldorai pasižymėjo didesnėmis kūno ir dvasios galiomis, buvo pajėgesni kariai, išmintingesni. Jie statė iš akmens, mėgo kalvų šlaitus ir atviras žemes. Tačiau sindarai buvo gabesni muzikai, jų balsai skambėjo gražiau, tik išskyrus Feanoro sūnų Maglorą; sindarai mėgo girias ir upių pakrantes. Kai kurie pilkieji elfai tebeklajojo po tolimiausius kraštus, niekur ilgiau neįsikurdami; žingsniuodami jie dainuodavo.

14 SKYRIUS

APIE BELERIANDĄ IR JO ŽEMES

Čia pasakojama apie kraštus Vidaržemio šiaurės vakaruose, į kuriuos senovėje atkeliavo noldorai. Pasakojama ir apie tai, kaip eldarų vadai valdė savo žemes ir kaip jie apsiautė Morgotą po Dagor Aglarebo, trečiojo Beleriando karų mūšio.

Senovės laikais pasaulio šiaurėje Morgotas suvertė Ered Engriną, Geležies kalnus, tarnaujančius kaip užtvara jo tvirtovei Utumnui. Jie stūksojo ties riba kraštų, kur viešpatavo amžinas šaltis, tarsi didžiulis lankas, nutįsęs iš rytų į vakarus. Vakaruose už Ered Engrino sienos, kur kalnai vėl suko į šiaurę, Melkoras pastatė kitą tvirtovę, turinčią saugoti nuo galimo užpuolimo iš Valinoro. Pasakojama, kad grįžęs į Vidaržemį jis apsigyveno bedugniuose Angbando – Geležies Pragaro – požemiuose, nes Galingųjų kare valarai, skubėdami išmušti jį iš didžiosios Utumno tvirtovės, Angbando nesugriovė iki pamatų ir neapieškojo visų giliausiųjų jo rūsių. Po Ered Engrinu Melkoras išrausė milžinišką tunelį, kurio anga atsidūrė į pietus nuo kalnų. Ten įrengė didžiulius vartus, o virš jų ir dar arčiau kalnų sustūmė griausminguosius Tangorodrimo bokštus. Jiems panaudojo požeminių žaizdrų pelenus, nuodegas ir gausybę išraustos žemės. Tie bokštai buvo juodi, nykūs ir nepaprastai aukšti, iš jų viršūnių, teršdami šiaurės dangų, virto tamsūs ir bjaurūs dūmai. Priešais Angbando vartus plačioje Ardgaleno lygumoje per daugelį mylių telkšojo purvas ir bjaurastis.

Bet, pakilus saulei, ten sužėlė vešli žolė; besitęsiant Angbando apgulčiai, vartai stovėjo uždaryti, tad net prie pačios pragaro angos tarp duobių ir suskilusių akmenų radosi žaluma.

Į vakarus nuo Tangorodrimo driekėsi Hisilomė, Rūko žemė; noldorai savąja kalba taip vadino šį kraštą dėl debesų, kuriuos Morgotas tenai siuntė, kai noldorai ten pirmą kartą įsirengė stovyklą. Tuose kraštuose gyvenančių sindarų kalba vardas virto Hitlumu. Kol tęsėsi Angbando apgultis, tai buvo puiki žemė, nors orai ten laikėsi vėsūs, o žiemą viešpatavo šaltis. Vakaruose ją ribojo Ered Lominas, Aidintieji kalnai, stūksantys palei jūrą. Iš rytų ir pietų Hitlumą supo didžiulis kalnų lankas – Ered Vetrinas, Šešėlių kalnai, dunksantys virš Ardgaleno ir Siriono slėnio.

Hitlumą valdė Fingolfinas ir jo sūnus Fingonas, ir diduma Fingolfino genties gyveno Mitrime prie didžiojo ežero krantų. Fingonui buvo skirtas Dorlominas, plytintis į vakarus nuo Mitrimo kalnų. Tačiau jų svarbiausioji tvirtovė stovėjo Eitel Sirione į rytus nuo Ered Vetrino. Iš ten jie stebėjo Ardgaleną; iš pradžių turėjęs vos kelis žirgus, netrukus Fingolfinas prisiaugino jų daugybę, nes Ardgaleno žolė buvo žalia ir vešli, ir jo raiteliai jodinėjo po lygumą iki pat Tangorodrimo paunksmės. Daugelis tų arklių buvo atsivesti iš Valinoro; Maidrosas atidavė juos Fingolfinui kaip atlygį už jo vargus, nes žirgai atkeliavo laivais į Losgarą.

Į vakarus nuo Dorlomino, už Aidinčiųjų kalnų, piečiau Drengisto įlankos sukančių į sausumą, tęsėsi Nevrastas, arba Čionykštis Krantas sindarų kalba. Iš pradžių tuo vardu jie vadino visas pakrančių žemes į pietus nuo įlankos, bet vėliau jis prigijo tik kraštui, kurio krantai buvo įsiterpę tarp Drengisto ir Taraso kalno. Ten daugelį metų valdė išmintingasis Turgonas, Fingolfino sūnus. Jo krašto siena ėjo pajūriu ir kalvomis, kurios lyg bangos sklido nuo Ered Vetrino uolų į vakarus, nuo Ivrino iki Taraso kalno, dunksančio kranto kyšulyje. Kai kas Nevrastą laikė labiau Beleriando, o ne Hitlumo dalimi, nes kraštas buvo švelnesnis, drėkinamas nuo jūros atlekiančių vakarų vėjų ir nepasiekiamas

šaltiems vėjams iš šiaurės, siautusiems virš Hitlumo. Tai buvo milžiniška dauba, ją supo kalnų keteros ir pajūrio uolos, aukštesnės už toliau esančias lygumas, ir iš ten netekėjo jokios upės. Nevrasto viduryje telkšojo didžiulės marios be aiškių krantų, aplink jas driekėsi plačios pelkės. Tas marias vadino Linaivenu, nes ten perėjo gausybė paukščių, mėgstančių seklumas ir tankius meldynus. Atsikraustant noldorams, Nevraste palei krantus, ypač pietvakariuose, aplink Taraso kalną, gyveno daug pilkųjų elfų. Mat seniau tose vietose mėgdavo lankytis Ulmas ir Osė. Visi tie elfai pripažino Turgoną savo valdovu, ir noldorai su sindarais čia susiliejo sparčiausiai. Turgonas ilgai gyveno pajūryje prie Taraso kalno, rūmuose, kuriuos vadino Vinjamaru.

Į pietus nuo Ardgaleno per šešiasdešimt lygų iš vakarų į rytus tęsėsi didžiulė plynaukštė, vadinama Dortonionu, apaugusi iškiliais pušynais, ypač šiaurėje ir vakaruose. Ta lyguma nepastebimai kilo aukštyn, virsdama atšiauria ir akmenuota žeme, kur palei besistiebiančias plikas uolas, viršūnėmis iškilusias aukščiau už Ered Vetriną, blykčiojo daug mažų ežerėlių. Pietų pusėje ji žvelgė į Doriatą ir čia vėrėsi baisiomis stačiomis prarajomis. Nuo šiaurinių Dortoniono šlaitų Finarfino sūnūs Angrodas ir Aignoras dairėsi po Ardgaleno platybes; jie buvo savo brolio Finrodo, Nargotrondo valdovo, vasalai. Jų gentis nebuvo gausi, nes gyveno nevaisingose žemėse, o toliau plytinčias aukštumas visi laikė tarsi gynybiniu pylimu, kurį įveikti Morgotui nebūsią lengva.

Tarp Dortoniono ir Šešėlių kalnų buvo įsirėžęs siauras slėnis, jo stačias sienas užstojo pušys. Pačiame slėnyje viešpatavo žaluma, nes juo tekėjo Siriono upė, skubanti į Beleriandą. Finrodas valdė Siriono protaką ir Tol Siriono saloje, upės viduryje, pastatė galingą sargybos bokštą Minas Tiritą. Tačiau, įsirengęs Nargotrondą, tą tvirtovę patikėjo savo brolio Orodreto globai.

Didinga ir puiki Beleriando šalis plytėjo abipus dainose šlovinamos didžiosios Siriono upės. Upė tekėjo iš Eitel Siriono, juosė Ardgaleno pakraštį ir tuojau smuko į protaką, vis pildoma kal-

nų srautų ir upelių. Toliau ji, surinkdama daugelį intakų, plukdė savo vandenis į pietus vieną šimtą ir trisdešimt lygų iki pat žiočių Balaro įlankoje, kur plačiai šakojosi daugybe srovių su smėlėtais atabradais. Palei Sirioną iš šiaurės į pietus dešinėje, Vakarų Beleriande, tarp Siriono ir Teiglino ošė Bretilio giria, toliau tarp Teiglino ir Narogo driekėsi Nargotrondo kraštas. Narogo upė tekėjo iš Ivrino krioklių pietiniuose Dorlomino šlaituose ir sruvo gal aštuoniasdešimt lygų, kol pasiekdavo Sirioną prie Nantatreno, Gluosnių Žemės. Į pietus nuo Nantatreno gausybe gėlių margavo retai gyvenamos pievos. Už jų plytėjo Siriono žiočių pelkės, salomis virtę meldų atvašynai ir pakrančių smėlynai, kur vienintelės gyvos būtybės buvo tik jūros paukščiai.

Tačiau Nargotrondo kraštas tęsėsi ir į vakarus nuo Narogo iki Neningo upės, ši tekėjo į jūrą prie Eglaresto. Finrodas tapo viršiausiu visų Beleriando elfų valdovu tarp jūros ir Siriono, išskyrus Falasą. Ten gyveno vis dar laivus mėgstantys sindarai, juos valdė Laivadirbys Kirdanas. Bet Finrodas su Kirdanu buvo draugai ir sąjungininkai. Noldorams padedant, Britombaro ir Eglaresto uostai buvo pastatyti iš naujo. Juos saugojo aukštos sienos, o viduje išaugo dailūs miestai su akmeninėmis krantinėmis ir prieplaukomis. Vakariniame Eglaresto kyšulyje Finrodas įrengė Barad Nimraso bokštą, iš kurio buvo galima stebėti jūrą vakarų pusėje, nors, kaip pasirodė, šito nereikėjo, nes Morgotas niekada net nemėgino statyti laivų ar kariauti jūroje. Visi jo tarnai vengė vandens ir patys net nesiartino prie jūros, nebent kas juos būtų vertęs. Uostų elfų padedami, kai kurie Nargotrondo gyventojai pasistatė naujų laivų ir nuplaukė ištirti didžiosios Balaro salos, ketindami įrengti ten paskutinį prieglobstį nuo piktųjų jėgų. Tačiau jiems nebuvo lemta kada nors ten apsigyventi.

Tad Finrodo kraštas lenkė kitus didumu, bet pats Finrodas buvo jauniausias iš keturių didžiųjų noldorų valdovų – Fingolfino, Fingono, Maidroso ir Finrodo Felagundo. Viršiausiuoju valdovu noldorai laikė Fingolfiną, antruoju po jo – Fingoną,

nors abu valdė tik šiaurėje esantį Hitlumą. Tačiau jų gentys buvo narsiausios ir ištvermingiausios, jų labiausiai baiminosi orkai ir nekentė Morgotas.

Kairiajame Siriono krante driekėsi Rytų Beleriandas, plačiausioje vietoje siekęs bent šimtą lygų nuo Siriono iki Geliono ir Osiriando pakraščio. Arčiausiai, tarp Siriono ir Mindebo, plytėjo tuščia Dimbaro žemė su virš jos iškilusiomis Krisaigrimo – erelių buveinės – viršūnėmis. Mindebą nuo aukštutinių Esgalduino vandenų skyrė bergždžiasis Nan Dungortebas. Ten viešpatavo baimė, nes vienoje krašto pusėje Melianės galia saugojo šiaurinę Doriato ribą, o kitoje stačiomis uolų sienomis nuo aukštai iškilusio Dortoniono leidosi Ered Gorgorotas, Siaubo kalnai. Tenai, kaip anksčiau pasakota, nuo balrogų rimbų pasislėpė Ungolianta ir kurį laiką gyveno, pripildydama tarpeklius mirtį nešančios tamsos. Jai pasitraukus, liko jos šlykštūs jaunikliai ir mezgė savo piktuosius tinklus. Jie užteršė menkučius nuo Ered Gorgoroto srūvančius upelius, jų vandenį gerti dabar buvo pavojinga, nes paragavusiųjų širdis pavergdavo nevilties ir beprotybės šešėliai. Visi kiti gyvi padarai vengė to krašto, noldorai keliaudavo per Nan Dungortebą tik itin svarbaus reikalo verčiami, rinkdamiesi takus arčiau Doriato ir kuo toliau nuo užkerėtų kalvų. Tą kelią pramynė labai seniai, dar tais laikais, kai Morgotas nebuvo grįžęs į Viduržemį. Juo žengdamas, keleivis rytuose pasiekdavo Esgalduiną, ten apgulties laikais stovėjo Jant Jauro tiltas. Toliau kelias eidavo per Dor Dineną, Tyliąją žemę, kirtęs Arosiachą (tai reiškia – Aroso brastas) atsidurdavo prie šiaurinių Beleriando pakraščių, kur gyveno Feanoro sūnūs.

Pietų pusėje siūbavo saugomos Doriato girios, Slaptojo karaliaus Tingolo buveinė. Į jo kraštą be paties Tingolo žinios patekti negalėjo niekas. Tingolo krašto mažesniąją, šiaurinę dalį – Neldoreto girią – rytuose ir pietuose ribojo tamsioji Esgalduino upė, šalies viduryje sukanti į vakarus. Tarp Aroso ir Esgalduino ošė didžiausi ir tankiausi Regiono miškai. Ten, kur Esgalduinas suko į

vakarus link Siriono, pietiniame krante glūdėjo Menegroto olos, o visas Doriatas tęsėsi į rytus, išskyrus tik siaurą miškingą ruožą tarp Siriono ir Teiglino santakos bei Sutemų tvenkinių. Doriato gyventojai šį mišką vadino Nivrimu, Vakarų Pakraščiu, ten augo didingi ąžuolai. Melianės Juosta saugojo ir šią žemę, nes Melianė, mylėjusi Sirioną iš pagarbos Ulmui, siekė, kad bent dalis upės slėnio patektų į Tingolo valdas.

Doriato pietvakariuose, kur Arosas liejosi į Sirioną, abipus upės plytėjo didžiuliai ežerai ir pelkės. Srovė čia lėtėjo ir skirstėsi į daugelį pratakų. Tą žemę vadino Ailin-ujaliu, Sutemų tvenkiniais, nes juos gaubė miglos, visur viešpatavo Doriato kerai. Visa šiaurinė Beleriando dalis iki čia vis žemėjo, pagaliau virsdama lyguma ir nuslopindama veržlųjį Siriono srautą. Tačiau į pietus nuo Ailin-ujalo kraštas staiga ir stačiai smuko žemyn, ir ši praraja visą žemutinę Siriono slėnio dalį skyrė nuo aukštutinių žemių. Jei kas žvelgė iš pietų į šiaurę, šitas žemės trūkis atrodė tarsi begalinė kalvų grandinė, nusitęsusi nuo Eglaresto toli už Narogo vakaruose, iki Amon Erebo rytuose ir tolumoje dar įžvelgiamo Geliono. Narogas brovėsi pro tas kalvas giliu tarpekliu, virsdamas per slenksčius, bet išvengdamas krioklių. Palei jo vakarinį krantą žemė aukštėjo, pereidama į didžiąsias miškingas Taur-en-Faroto plynaukštes. Į vakarus nuo Narogo tarpeklio, ten, kur trumpa ir putojanti Ringvilo tėkmė nuo Aukštutinio Faroto galvotrūkčiais plūdo į Narogą, Finrodas įkūrė Nargotrondą. Maždaug už kokių dvidešimt penkių lygų į rytus nuo Nargotrondo tarpeklio, žemiau tvenkinių, Siriono vandenys krito nuo uolų milžinišku kriokliu, ir visa upė staiga dingdavo po žeme, pasislėpdama srovės išraustuose didžiuliuose urvuose. Už trijų lygų į pietus ji vėl išnerdavo su baisiausiu triukšmu, apsigaubusi purslų ir garų debesimis, veržiamasi pro uolų skliautus papėdėje kalvų, vadinamų Siriono Vartais.

Šis krioklys, dalijantis upę į dvi dalis, gavo Andramo – Ilgosios Sienos – vardą; ji tęsėsi nuo Nargotrondo iki Ramdalo,

arba Sienos Galo, Rytų Beleriande. Tačiau rytuose ta siena darėsi vis lėkštesnė, nes Geliono slėnis tolygiai leidosi pietų pusėn. Ir Geliono upės vagos netrikdė nei kriokliai, nei slenksčiai, nors jos tėkmė buvo sraunesnė už Siriono. Tarp Ramdalo ir Geliono stūksojo vieniša didinga kalva nuolaidžiais šlaitais, atrodanti net didesnė, negu buvo iš tiesų, nes stovėjo atskirai. Ją vadino Amon Erebu. Ten žuvo Denetoras, valdęs Osiriande gyvenusius nandorus. Jis žygiavo į pagalbą Tingolui prieš Morgotą tomis dienomis, kai pirmą kartą pasirodė orkų kariauna ir sugriovė taiką po žvaigždėtu Beleriando dangum. Ant tos kalvos po negailestingo sutriuškinimo apsistojo Maidrosas. Į pietus nuo Andramo, tarp Siriono ir Geliono, plytėjo negyvenama žemė, apaugusi tankiais, neįžengiamais miškais, kur niekas nevaikščiojo, išskyrus vieną kitą klajūną iš tamsiųjų elfų. Tą kraštą vadino Taur-im-Duinatu – Tarpupio giria.

Gelionas buvo didi upė. Jai pradžią davė du šaltiniai, tad iš pradžių ji tekėjo dviem atšakomis – Mažuoju Gelionu, srūvančiu nuo Himringo kalvos, ir Didžiuoju Gelionu, kurio ištakos buvo prie Reriro kalno. Abiem atšakoms susiliejus, upė iki artimiausio intako vingiavo į pietus keturiasdešimt lygų. Iki jūros Gelionas keliavo dvigubai toliau negu Sirionas, bet buvo siauresnis ir ne toks vandeningas, nes Hitlume ir Dortonione, iš kur savo vandenis plukdė Sirionas, lydavo daugiau negu rytuose. Nuo Ered Luino tekėjo šeši Geliono intakai: Askaras (vėliau pavadintas Ratlorieliu), Talosas, Legolinas, Briltoras, Duilvenas ir Adurantas, smarkios ir siautulingos upės, šniokščiančios nuo stačių kalnų. Ribojamas Askaro šiaurėje, Aduranto pietuose, tarp Geliono ir Ered Luino driekėsi žaliasis Osiriando kraštas, Septynių Upių žemė. Adurantas maždaug per savo kelio vidurį skyrėsi į dvi vėliau susijungiančias vagas. Jų supama sala gavo Tol Galeno – Žaliosios salos – vardą. Ten sugrįžę gyveno Berenas ir Lučiena.

Osiriande upių saugomi gyveno žalieji elfai. Mat Ulmas iš visų vakaruose buvusių vandenų tik Sirioną mylėjo labiau nei Gelioną. Osiriando elfai mišką pažinojo taip gerai, kad ateivis galėjo pereiti jų žemę nuo vieno krašto iki kito ir nesutikti nė vieno elfo. Pavasarį ir vasarą jie vilkėjo žaliai, jų dainos aidėdavo net kitapus Geliono vandenų. Tad noldorai tą žemę pavadino Lindonu, Muzikos kraštu, o toliau iškilusiems kalnams davė Ered Lindono vardą, nes juos pirmą kartą pamatė iš Osiriando.

Į rytus nuo Dortoniono Beleriando pakraščius pulti buvo lengviausia, Geliono slėnį iš šiaurės tesaugojo tik neaukštos kalvos. Toje žemėje, palei Maidroso ginamą pasienį, gyveno Feanoro sūnūs su daugeliu gentainių. Jų raiteliai dažnai keliaudavo per plačią šiaurės lygumą, neaprėpiamą ir tuščią Lotlaną, nusidriekusį į rytus nuo Ardgaleno, kad Morgotui nekiltų noras surengti kokį išpuolį į Rytų Beleriandą. Pagrindinė Maidroso tvirtovė stovėjo ant Himringo – Amžinai Šaltosios – kalvos. Šitas plikas, be jokios augmenijos kalnas plokščia viršūne ir nuožulniais šlaitais stūksojo apsuptas kitų mažesnių kalvų. Himringą ir Dortonioną skyrė vakarų pusėje vis statėjanti Aglono perėja – vartai į Doriatą. Joje nuolatos pūtė žvarbūs vėjai iš šiaurės. Kelegormas ir Kurufinas įtvirtino Agloną; jie didelėmis pajėgomis saugojo ir perėją, ir visą piečiau esantį Himlado kraštą tarp Aroso upės, ištekančios iš Dortoniono, ir jos intako Kelono, srūvančio nuo Himringo.

Tarp Geliono atšakų įsikūrė Magloras su savo sargyba. Ten vienoje vietoje kalvos liko visiškai lėkštos. Kaip tik pro šią spragą orkai įsiveržė į Rytų Beleriandą prieš trečiąjį mūšį. Todėl noldorai lygumoje ties ta lėkštuma laikė gausius raitelių būrius. Karantiro gentainiai įtvirtino kalnus į rytus nuo Magloro Spragos. Tenai, pagrindinėje Ered Lindono kalnų virtinėje, tarp daugelio mažesnių viršūnių vakarų pusėje išsiskyrė Reriro kalnas. Tarp jo ir Ered Lindono įsispraudęs vilnijo ežeras, iš visų pusių, išskyrus pietus, užstojamas kalnų. Tai buvo Helevornas, gilus ir tamsus,

jo pakrantę sau būstu pasirinko Karantiras. Visą didžią žemę tarp kalnų ir Geliono, tarp Reriro ir Askaro upės noldorai vadino Targelionu – tai reiškė žemę už Geliono – arba Dor Karantiru, Karantiro žeme. Čionai noldorai pirmą kartą sutiko nykštukus. Bet anksčiau pilkieji elfai Targelioną vadino Talat Runenu, arba Rytų Slėniu.

Tad Feanoro sūnūs, vadovaujami Maidroso, valdė Rytų Beleriandą, tačiau jų gentainiai tuo metu daugiausia laikėsi krašto šiaurėje, į pietus traukdavo tik medžioti lapuočių giriose. Ten gyveno Amrodas ir Amrasas. Kol tęsėsi apgultis, jie retai keliaudavo į šiaurę. Atjodavo retkarčiais ir kiti elfų didžiūnai, kartais net ir iš toli, nes tas kraštas buvo laukinis, bet puikus. Dažniausiai atjodavo Finrodas Felagundas, jis labiausiai mėgo klajoti, pasiekdavo net Osiriandą ir pelnė žaliųjų elfų draugystę. Bet nė vienas iš noldorų, kol gyvavo jų kraštas, niekada neperžengė Ered Lindono, ir apie tai, kas vyksta rytų žemėse, Beleriandą pasiekdavo tik menkos ir vėlyvos žinios.

15 SKYRIUS

APIE NOLDORUS BELERIANDE

Pasakojama, kad Ulmo padedamas Turgonas iš Nevrasto atrado slaptąjį Tumladeno slėnį. Tas slėnis plytėjo Siriono aukštupyje, rytų pusėje, apsuptas aukštų ir stačių kalnų virtinės. Ten nusigauti negalėjo joks gyvas padaras, išskyrus Torondoro erelius. Bet buvo ir kitas kelias – giliai požemio tamsoje, pragraužtas į Sirioną įsilieti skubančių vandenų. Šį kelią ir surado Turgonas, taip atsidūręs žalioje lygumoje tarp kalnų, kur išvydo kieto nugludinto akmens kalvą, stūksančią tarsi sala, nes senovėje tame slėnyje tyvuliavo didžiulis ežeras. Turgonas tučtuojau suprato radęs trokštamą vietą ir nusprendė pastatyti tenai puikų miestą, kuris primintų Tirioną, stovintį ant Tunos. Tačiau tuokart Turgonas grįžo į Nevrastą ir ten ramiai gyveno, nors mintyse nuolat svarstė, kaip reikėtų tą sprendimą įgyvendinti.

Po Dagor Aglarebo vėl atgijo nerimas, Ulmo pasėtas jo širdyje. Turgonas pasišaukė daug pačių ištvermingiausių ir nagingiausių gentainių ir niekam nežinant nuvedė juos į slaptąjį slėnį. Ten jie ėmėsi statyti Turgono sumanytąjį miestą. Visur aplinkui stovėjo sargybiniai, kad niekas iš išorės neaptiktų jų triūso. Juos saugojo ir Siriono vandenyse glūdinti Ulmo galia. Vis dėlto Turgonas daugiausia tebegyveno Nevraste, kol pagaliau, slapta dirbus penkias dešimtis ir dvejus metus, miesto statyba buvo užbaigta. Pasakojama, kad Turgonas davė jam Ondolindės vardą, Valinoro elfų kalba tai reiškia Vandens Muzikos uola, nes ant kalvos tryš-

ko fontanai. Sindarų kalboje tas vardas pasikeitė ir virto Gondolinu, Slaptąja Uola. Tuomet Turgonas susiruošė palikti Nevrastą ir savo rūmus ant jūros kranto Vinjamare. Ten jam vėl pasirodė Ulmas ir su juo kalbėjo. Ulmas tarė:

– Dabar, Turgonai, galų gale turi keliauti į Gondoliną. Mano galia aprėpia visą Siriono slėnį ir visus jo vandenis, tad padarysiu taip, jog niekas nepastebės tavęs išvykstant ir niekas neras slaptojo įėjimo prieš tavo valią. Iš visų Eldalijos kraštų Gondolinas ilgiausiai atsilaikys prieš Melkorą. Tačiau per daug nesižavėk tuo, ką pastatė tavo rankos ir sukūrė tavoji širdis; visada atmink, kad tikrąją viltį noldorai ras vakaruose, ir atkeliaus ji iš jūros.

Dar Ulmas įspėjo Turgoną, kad ir jį slegia Mandoso skirtoji lemtis, kurios atšaukti Ulmas neturįs galios.

– Tad gali nutikti taip, – kalbėjo Ulmas, – kad noldorų prakeikimas galų gale pasieks ir tave, išdavystė gims tarp tavųjų sienų. Tuomet joms grės ugnis. Bet jeigu tas pavojus iš tiesų priartės, net iš Nevrasto pasieks tave įspėjimas, ir jį atnešęs taps tuo, iš kurio po gaisrų ir griuvėsių gims elfų ir žmonių viltis. Todėl laikyk šiuose namuose ginklų ir kalaviją, kad kada nors ateityje tasai juos rastų, o tu jį atpažintum ir neapsigautum.

Ir Ulmas apsakė Turgonui, kokios rūšies ir dydžio turi būti tam skirtieji šalmas, šarvai ir kalavijas.

Ulmas grįžo į jūrą, o Turgonas išsiuntė visus savuosius gentainius, net trečiąją dalį Fingolfino noldorų ir dar daugiau sindarų. Elfų būriai vienas po kito slapta iškeliavo, prisidengdami Ered Vetrino šešėliais, ir niekieno nepastebėti atvyko į Gondoliną; niekas nežinojo, kur jie išėjo. Paskutinysis susirengė Turgonas ir su namiškiais tyliai patraukė per kalvas, žengė pro vartus kalnuose, ir jam už nugaros šie užsivėrė.

Nuo to laiko daug ilgų metų niekas nebeįkėlė kojos vidun, išskyrus tik Huriną ir Huorą. Turgono kariuomenė daugiau nebepasirodė iki tada, kai po trijų šimtų penkiasdešimties metų su viršum atslinko Raudų Metai. Tačiau kalnų žiedo saugomi Turgono

elfai klestėjo ir augo. Jie nuolat iš visų jėgų triūsė, ir Gondolinas prie Amon Gvareto virto iš tiesų nuostabiu miestu, pelnytai lyginamu su elfų Tirionu kitapus jūros. Aukštai kilo jo baltos sienos ir glotnūs laiptai, galingas ir neįveikiamas iš viršaus žvelgė Karaliaus bokštas. Ten tryško mirgantys fontanai, Turgono rūmų kiemus puošė senovės Medžių atvaizdai, paties Turgono pagaminti su elfiškuoju nagingumu. Iš aukso nulietas Medis vadinosi Glingalas, o kitas, kuriam žiedus kalė iš sidabro, gavo Beltilio vardą. Tačiau dailesnė už visus Gondolino stebuklus buvo Turgono duktė Idrilė, kurią dar šaukė Kelebrindale, Sidabrapėde. Jos plaukai tviskėjo auksu tarsi Laurelinas iki ateinant Melkorui. Tad Turgonas ilgai gyveno supamas palaimos. Tuo tarpu Nevrastas liko apleistas, ir niekas ten negyveno, kol Beleriandas nebuvo nusiaubtas.

Kol slapta kūrėsi Gondolino miestas, Finrodas Felagundas darbavosi Nargotrondo gelmėse. Tačiau jo sesuo Galadrielė gyveno, kaip jai buvo liepta, Tingolo valdose, Doriate. Kartais Melianė su Galadriele prašnekdavo apie Valinorą ir senovės palaimą. Bet, vos užsiminus apie juodąją Medžių žūties valandą, Galadrielė nutildavo ir nebetardavo nė žodžio. Vienąsyk Melianė tarė:

– Kažkokia nelaimė slegia tave ir tavo giminę. Nujaučiu šitai tavyje, bet visa kita lieka man nematoma. Nei regėjimu, nei mintimi negaliu suvokti to, kas vyko ar vyksta vakaruose. Visą Amano žemę laiko užklojęs šešėlis, nusitęsęs toli į jūrą. Kodėl nepapasakoji daugiau?

– Ta nelaimė jau praeityje, – atsakė Galadrielė, – ir man mielesnis čionai likęs, prisiminimų netrikdomas džiaugsmas. Galbūt ateityje laukia dar daug nelaimių, bet vis dėlto viltis, regis, šviesi.

Melianė pažvelgė jai į akis ir tarė:

– Netikiu, kad noldorai atkeliavo kaip valarų pasiuntiniai, kaip kalbėta iš pradžių, nors jie ir pasirodė tą valandą, kai mums labiausiai reikėjo. Juk jie niekada nekalba apie valarus, jų didžiūnai neatnešė jokios žinios Tingolui nei nuo Manvės ar Ulmo, nei

nuo karaliaus brolio Olvės ir jo gentainių, išplaukusių per jūrą. Galadriele, kokia priežastis išginė aukštuosius noldorų valdovus iš Amano į tremtį? Ir koks blogis slegia Feanoro sūnus, kad jie tokie išpuikę ir žiaurūs? Ar nėra mano spėjimai arti tiesos?

– Tikrai netoli, – atsiliepė Galadrielė, – tik mūsų neišvarė, atkeliavome savo noru, bet prieš valarų valią. Atkeliavome per didžiausius pavojus, nepaisydami valarų, nes turėjome tikslą: atkeršyti Morgotui ir atsiimti tai, ką jis pavogė.

Galadrielė papasakojo Melianei apie Silmarilus ir apie karaliaus Finvės nužudymą Formenose, tačiau nė žodžiu neužsiminė nei apie Priesaiką, nei apie Brolžudystę, nei apie laivus, sudegintus prie Losgaro. Bet Melianė prabilo:

– Daug man papasakojai, ir vis dėlto nujaučiu dar daugiau. Palieki tamsoje ilgą kelią nuo Tiriono, bet regiu ten pikta, ir Tingolui tai derėtų žinoti.

– Gal ir taip, – tarė Galadrielė, – bet ne iš manęs.

Melianė daugiau apie šitai su Galadriele nebekalbėjo, tačiau papasakojo karaliui Tingolui visa, ką išgirdo apie Silmarilus.

– Tai ypatingas dalykas, – sakė ji, – net ypatingesnis, negu suvokia patys noldorai. Juk dabar tie akmenys – kūriniai Feanoro, kurio jau nebėra, – saugo užrakintą Amano šviesą ir Ardos likimą. Jokia eldarų galia nepajėgs jų atgauti – tokia mano pranašystė. Kol Silmarilai bus galiausiai atimti, pasaulį drebins ir draskys mūšiai, dar laukiantys ateityje. Klausyk! Dėl Silmarilų žuvo Feanoras ir, spėju, daugelis kitų. Tačiau pirmoji iš visų mirčių, kurias jie atnešė ir dar atneš, buvo tavo draugo Finvės. Prieš pabėgdamas iš Amano, jį nužudė Morgotas.

Tingolas tylėjo, kupinas sielvarto ir nelaimės nuojautų. Galų gale jis tarė:

– Dabar pagaliau suprantu, kodėl noldorai atėjo iš vakarų – anksčiau dėl to dažnai stebėdavausi. Atėjo jie ne mums į pagalbą (gal tik atsitiktinai), juk valarai nesikiša į gyvenimą tų, kurie pasiliko Vidužemyje, nebent iškiltų pati didžiausia būtinybė. Nol-

dorai atėjo keršyti ir atkovoti to, ką prarado. Bet dėl to jie bus dar tikresni sąjungininkai prieš Morgotą, nes neįmanoma įsivaizduoti, kad jie kada nors su juo susitaikytų.

Tačiau Melianė atsiliepė:

– Iš tiesų, visa tai skatino juos keliauti, bet buvo ir kitų priežasčių. Saugokis Feanoro sūnų! Juos slegia valarų rūstybės šešėlis. Ir jaučiu, kad jie nusikalto ir Amanui, ir savo pačių genčiai. Tarp noldorų kunigaikščių tvyro neganda, nors laikinai ir užmigdyta.

Tingolas atsakė:

– Ar man tai svarbu? Apie Feanorą girdėjau tik kalbų, ir jis atrodo iš tiesų didis. Apie jo sūnus girdžiu nedaug malonaus, bet tikriausiai jie taps pikčiausiais priešais tam, kuris yra ir mūsų priešas.

– Jų kalavijai visada bus dviašmeniai, o sumanymai – dvilypiai, – baigė Melianė, ir daugiau niekada jie apie šitai nebekalbėjo.

Neilgai trukus tarp sindarų pašnibždomis ėmė plisti pasakojimai apie noldorų žygius iki jiems ateinant į Beleriandą. Iš kur sklido tie pasakojimai – aišku, bet baisi tiesa juose buvo dar labiau paryškinta ir apnuodyta melu. O sindarai tais laikais dar nesistengė būti atsargūs, dar tebetikėjo sakomais žodžiais, ir (galima taip manyti) Morgotas juos pasirinko pirmajam savo piktybės išpuoliui, nes sindarai jo dar nepažinojo. Išgirdęs tuos niūrius pasakojimus, Kirdanas sunerimo. Jis buvo išmintingas ir greitai suprato, kad tokias kalbas, tebūnie jos teisingos ar melagingos, paleido pikta valia, nors ir manė, jog tą piktumą skleidžia noldorų kunigaikščiai. Todėl Kirdanas pasiuntė žygūnus pas Tingolą, kad papasakotų visa, ką jis girdėjęs.

Atsitiko taip, kad tuo laiku Finarfino sūnūs vėl viešėjo pas Tingolą, nes norėjo pasimatyti su savo seserimi Galadriele. Tingolas didžiai susijaudino ir piktai prakalbo su Finrodu sakydamas:

– Gentaini, pasielgei su manim labai negražiai, nuslėpdamas tokius svarbius dalykus. Dabar jau žinau visus piktus noldorų darbus.

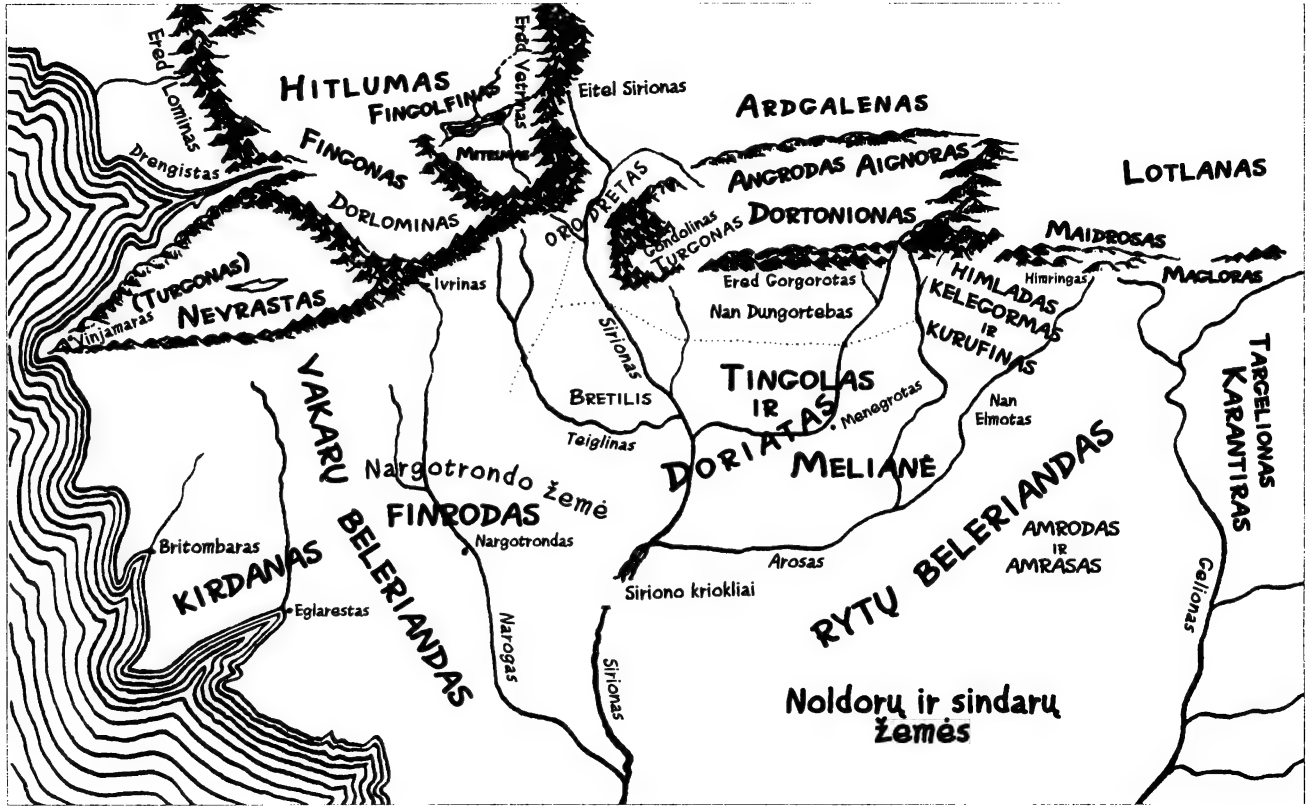
Ered Lominas
HITLUMAS
FINGOLFINAS
Ered Vethras
Eitel Sirionas
ARDGALENAS
Drengistas
FINGONAS
Mithrimas
ANGRODAS AIGNORAS
LOTLANAS
DORLOMINAS
ORODRETAS
Condolinas
TURGONAS
DORTONIONAS
MAIDROSAS
(TURGONAS)
NEVRASTAS
Ivrinas
Ered Gorgorotas
Himringas
MAGLORAS
Vinjamaras
Nan Dungortebas
HIMLADAS
KELEGORMAS
IR
KURUFINAS
Sirionas
TINGOLAS
IR
DORIATAS
BRETILIS
Menegrotas
Nan
Elmotas
TARGELIONAS
KARANTIRAS
Teiglinas
VAKARU
BELERIANDAS
Nargotrondo žemė
FINRODAS
MELIANĖ
Nargotrondas
Britombaras
KIRDANAS
Arosas
AMRODAS
IR
AMRASAS
Siriono kriokliai
RYTŲ BELERIANDAS
Eglarestas
Narogas
Celionas
Sirionas
Noldorų ir sindarų
žemės

Finrodas į tai atsakė:

– Ką bloga padariau tau, valdove? Ką pikta visame tavo krašte padarė noldorai, nuliūdindami tave? Neturi noldorai piktų minčių ir nedaro piktų darbų nei prieš tavo karališkąją valdžią, nei prieš kurį iš tavųjų valdinių.

– Stebiuosi tavimi, Earvenos sūnau, – tarė Tingolas, – ateini prie savo gentainių stalo kruvinomis rankomis, kurias suteršė tavo motinos giminės žudynės, ir netari nė žodžio, kad pasiteisintum ar bent prašytum atleidimo.

Tada Finrodas didžiai susirūpino, bet tylėjo, nes negalėjo niekaip apsiginti, tik apkaltinti kitus noldorų kunigaikščius, o šito prie Tingolo daryti nenorėjo. Tačiau Angrodas prisiminė Karantiro žodžius, jo širdį vėl užliejo kartėlis, ir jis sušuko:

– Valdove, nežinau, kokių melų ir iš kur tau teko išgirsti, bet neatėjome kruvinomis rankomis. Buvome be kaltės, gal tik kvaili, kai rinkomės klausytis žiauriojo Feanoro žodžių ir svaigome tarsi išgėrę vyno, tegu ir trumpai. Savo kelyje nepadarėme nieko pikta, o patys patyrėme didžiulę skriaudą, bet ją atleidome. Už tai mus tavo akivaizdoje vadina melagiais ir noldorų išdavikais. Tu žinai, kad tai netiesa, nes tylėjome siekdami likti ištikimi ir šitaip pelnėme tavo pyktį. Tačiau dabar nedera daugiau kęsti šitų kaltinimų, ir privalai sužinoti tiesą.

Toliau Angrodas piktai kalbėjo apie Feanoro sūnus, pasakojo apie kraują, pralietą prie Alkvalondės, apie Mandoso ištarmę ir prie Losgaro sudegintus laivus. Galų gale sušuko:

– Tad kodėl mus, iškentusius Aižintį Ledą, dabar vadina brolžudžiais ir išdavikais?

– Tačiau Mandoso šešėlis slegia ir jus, – tarė Melianė.

Tingolas ilgai tylėjo ir pagaliau prabilo.

– Dabar eikite! – tarė jis. – Nes man verda širdis. Vėliau, jei norėsite, galite grįžti – neužtrenkiu savo vartų amžinai prieš jus, savo gentainius, įviliotus į piktadarybę, kuriai nepadėjote. Liksiu draugas ir Fingolfinui bei jo genčiai, nes jie brangiai išpirko savo

padarytą blogį. Neapykanta Galingajam, sumaniusiam visas šitas negandas, užgoš mūsų širdgėlą. Tačiau įsidėmėkite mano žodžius! Daugiau niekada mano ausyse neskambės ta kalba, kuria šnekėjo mano genties žudikai Alkvalondėje! Niekas nevartos jos atvirai visame mano krašte, kol čia valdau aš. Teišgirsta mano įsakymą visi sindarai – draudžiu jiems ir patiems kalbėti noldorų kalba, ir atsiliepti į ją. Ir visi tie, kas tą kalbą vartos, bus laikomi užkietėjusiais brolžudžiais ir genties išdavikais.

Finarfino sūnūs sunkiomis širdimis iškeliavo iš Menegroto. Jie suprato, kad taip nuolatos pasitvirtina Mandoso žodžiai, ir nė vienas noldoras, sekęs paskui Feanorą, niekada nepajėgs išsivaduoti iš jo šeimą slegiančio šešėlio. Viskas klostėsi taip, kaip kalbėjo Tingolas. Sindarai išgirdo jo žodžius ir nuo tol visame Beleriande atsisakė noldorų kalbos bei vengė tų, kurie ją balsiai vartojo. Tačiau tremtiniai kasdieniam gyvenimui perėmė sindarų kalbą, o aukštąja vakarų kalba tarpusavyje šnekėjosi tik noldorų didžiūnai. Bet ta kalba gyvavo ir toliau kaip išminties kalba, kad ir kur ta gentis gyveno.

Kartą tuo metu, kai Nargotrondas jau buvo iki galo įrengtas (nors Turgonas tebegyveno Vinjamaro rūmuose), Finarfino sūnūs susirinko tenai į puotą. Atkeliavo ir Galadrielė iš Doriato, ji šiek tiek pagyveno Nargotronde. Karalius Finrodas Felagundas neturėjo žmonos, ir Galadrielė pasiteiravo, kodėl taip yra. Jai kalbant, Felagundo mintys nušvito, ir jis tarė:

– Ir aš priimsiu priesaiką, tad turiu būti laisvas ją vykdyti ir žengti į tamsą. Ir tegu niekas iš mano žemės nepatiria to, ką turėtų paveldėti sūnus.

Tačiau kalbama, kad iki tos akimirkos Felagundo širdyje neviešpatavo tokios atšiaurios mintys. Toji, kurią jis mylėjo, buvo Amarija iš vanjarų, bet ji neiškeliavo į tremtį drauge su juo.

16 SKYRIUS

APIE MAIGLINĄ

Aredelė Ar-Feinielė, noldorų Baltoji Ponia, Fingolfino duktė, gyveno Nevraste su savo broliu Turgonu. Drauge su juo ji persikraustė ir į Slaptąją karalystę. Tačiau ji bodėjosi saugomu Gondolino miestu, vis labiau troško jodinėti po plačias žemes, vaikštinėti po miškus, kaip buvo pratusi Valinore. Kai Gondolinas stovėjo jau du šimtus metų, kartą ji kreipėsi į Turgoną, prašydama leidimo išvykti. Turgonas labai nenorėjo sutikti ir ilgai ją atkalbinėjo. Galų gale jis nusileido ir pasakė:

– Keliauk, jei nori, nors, mano galva, tai neišmintinga, ir nujaučiu, kad abu, ir tu, ir aš, dėl to patirsime negandų. Tačiau privalai keliauti tik pas mūsų brolį Fingoną. Tie, kuriuos pasiųsiu su tavimi, privalės kuo greičiausiai grįžti atgal į Gondoliną.

Bet Aredelė jam atšovė:

– Esu tavo sesuo, o ne tarnaitė, ir už tavo žemių ribų keliausiu ten, kur man patinka. O jei gaili man palydos, tuomet josiu viena.

Turgonas atsiliepė:

– Negailiu tau nieko, ką turiu. Bet trokštu, kad už mano miesto sienų negyventų nė vienas, žinantis čionai kelią. Pasitikiu tavimi, savo seserimi, bet kitais negaliu taip pasikliauti, kad jie sugebės saugoti paslaptį.

Tad Turgonas paskyrė tris didžiūnus iš savo dvaro joti drauge su Aredele ir liepė vesti ją pas Fingoną į Hitlumą, jei tik jiems pavyktų ją įtikinti.

– Ir būkite atsargūs, – įspėjo Turgonas, – nors Morgotas tebetūno užspeistas šiaurėje, Vidužemyje daug pavojų, apie kuriuos Ponia nieko nenumano.

Tada Aredelė iškeliavo iš Gondolino, ir jai išvykstant Turgonui suspaudė širdį.

Keliautojams pasiekus Siriono upę ties Britiacho brasta, Aredelė tarė savo palydovams:

– Dabar suksime į pietus, o ne į šiaurę, nes į Hitlumą aš nevyksiu. Mano širdis labiau trokšta surasti Feanoro sūnus, mano senuosius draugus.

Atkalbėti jos nepavyko, tad visi pasuko į pietus, kaip liepė Aredelė, ir pasiprašė įleidžiami į Doriatą. Bet pasienio sargai juos sulaikė, nes Tingolas nepageidavo, kad kokie noldorai kirstų Melianės Juostą, juo labiau tie, kurie draugauja su Feanoro sūnumis. Todėl pasienio sargai pasakė Aredelei:

– Tavo tikslas – Kelegormo žemė, ir keliaudama tenai, Ponia, jokiu būdu negali žengti per karaliaus Tingolo valdas. Privalai vykti aplink Melianės Juostą į pietus arba į šiaurę. Greičiausias kelias eitų takais, vedančiais į rytus nuo Britiacho per Dimbarą ir palei šiaurinį mūsų karalystės kraštą, kol pereisite Esgalduino tiltą ir Aroso brastas; tada pasieksite žemes, plytinčias už Himringo kalvos. Mums rodosi, kad ten gyvena Kelegormas ir Kurufinas, ir galbūt juos ten rasite. Tačiau šitas kelias pavojingas.

Aredelė apsigręžė ir patraukė grėsminguoju keliu tarp užkerėtų Ered Gorgoroto slėnių ir šiaurinių Doriato ribų. Besiartinant prie baisiosios Nan Dungortebo žemės, keliautojams kelią vis dažniau pastodavo šešėliai, Aredelė kartą nuklydo nuo savo palydovų ir dingo. Jie ilgai ir bergždžiai jos ieškojo baimindamiesi, kad Aredelę kas užkerėjo, o gal ji atsigėrė iš užnuodyto tos žemės upelio. Tačiau sukilo bjaurieji Ungoliantos padarai, slapstęsi griovose, ir puolė juos persekioti, tad Aredelės palydovams tik vargais negalais pavyko pasprukti gyviems. Jiems paga-

liau grįžus ir papasakojus apie kelionę, Gondoliną ištiko didis sielvartas. Turgonas ilgai sėdėjo vienišas, tylomis kęsdamas širdgėlą ir pyktį.

Tuo tarpu Aredelė, veltui ieškojusi palydovų, nujojo toliau, nes, kaip ir visų Finvės vaikų, jos ištverminga širdis nepažino baimės. Ji keliavo ten, kur buvo numačiusi; įveikusi Esgalduiną ir Arosą, ji pateko į Himlado kraštą tarp Aroso ir Kelono, kur tais laikais, kol tebesitęsė Angbando apsiaustis, gyveno Kelegormas ir Kurufinas. Tuo metu namuose jų nebuvo, jie su Karantiru keliavo po Targelioną rytuose. Bet Kelegormo gentis Aredelę priėmė maloniai ir prašė jos pasilikti, kol sugrįš valdovai. Tad ji kuriam laikui nurimo ir be galo džiaugėsi galėdama laisvai klajoti po miškus. Tačiau metai slinko į pabaigą, Kelegormas vis negrįžo, ir Aredelė vėl pradėjo nekantrauti. Ji viena jodavo vis toliau, ieškodama naujų takų ir nematytų pievelių. Metams baigiantis, kartą atsitiko taip, kad Aredelė nujojo į pietinę Himlado pusę ir perėjo Keloną. Ji net nespėjo nieko suvokti, kai staiga pasiklydo Nan Elmote.

Po tą girią prieš daug amžių, kai medžiai dar buvo jauni, o girią tebevaldė kerai, Vidužemio sutemose vaikščiojo Melianė. Tačiau dabar Nan Elmote medžiai stiepėsi aukščiausi ir tankiausi visame Beleriande, pro juos niekada neprasiskverbdavo saulė. Ten gyveno Eolas, jį vadino Tamsiuoju Elfu. Kadaise jis priklausė Tingolo giminei, tačiau Doriate jam nepatiko, jautėsi ten supančiotas, ir kai Regiono girią, kur tuomet jis gyveno, apjuosė Melianės Juosta, Eolas iš ten pabėgo į Nan Elmotą. Tame miške, tamsiuose šešėliuose, jis ir apsigyveno, mat mėgo naktį ir žvaigždėtas sutemas. Noldorų jis vengė, nes laikė, kad jie kalti dėl Morgoto sugrįžimo ir sutrikdytos Beleriando rimties. Užtat nykštukus Eolas mėgo labiau negu bet kuris iš senovės elfų. Iš jo nykštukai sužinodavo daug apie tai, kas vyko eldarų žemėse.

Tuo metu nykštukai iš Mėlynųjų kalnų per Beleriandą traukdavo dviem keliais, ir šiaurinis, vedantis Aroso brastų

link, ėjo netoli Nan Elmoto. Ten Eolas susitikdavo naugrimus ir su jais kalbėdavosi. Draugystė su jais darėsi vis artimesnė, tad Eolas kartais nuvykdavo pasisvečiuoti giliose Nogrodo ir Belegosto menėse. Ten jis daug sužinojo, kaip apdoroti metalus, ir išmoko didelės meistrystės. Jis išrado tokį metalą, kuris tvirtumu prilygo nykštukų plienui, bet buvo toks lengvas kalti, kad nesunkiai padarydavo jį ploną ir lankstų, tačiau atsparų bet kokiems ašmenims ar strėlėms. Tą metalą pavadino *galvornu*, nes buvo juodas ir tviskantis tarsi juodasis gintaras. Kiekvieną kartą kur toliau keliaudamas, Eolas juo apsitaisydavo. Nors ir sulinkęs nuo kalvystės, jis buvo ne nykštukas, o aukštas elfas iš kilmingos telerų giminės, kilnus, bet niūraus veido, žvilgsniu mokėjęs skverbtis pro šešėlius ir tamsą. Atsitiko taip, kad jis pamatė Aredelę Ar-Feinielę, klaidžiojančią tarp aukštų medžių Nan Elmoto pakraštyje – baltą šviesos blyksnį blausioje girioje. Eolui ji pasirodė labai graži, ir jis panoro ją turėti, tad paskleidė kerus aplink ją taip, kad ji negalėjo rasti kelio ir vis artinosi prie jo būsto girios tankmėje. Ten stovėjo Eolo kalvė ir jo prieblandos gaubiami rūmai, prižiūrimi kelių tarnų, tokių pat paslaptingų tylenių, kaip ir jų šeimininkas. Kai Aredelė, nusikamavusi po klajonių, pagaliau atsidūrė prie jo durų, Eolas jai pasirodė, pasveikino ir pakvietė į namus. Ten ji ir pasiliko, nes Eolas paėmė ją į žmonas, ir daug laiko turėjo praeiti, kol Aredelės giminė vėl apie ją išgirdo.

Nėra žinoma, ar Aredelė pasiliko prieš savo valią ir ilgus metus bjaurėjosi gyvenimu Nan Elmote. Nors Eolas liepė jai vengti saulės, jie drauge leisdavosi į tolimas klajones, šviečiant žvaigždėms ar mėnulio pjautuvui. Aredelė galėjo keliauti ir viena, tik Eolas draudė jai ieškoti Feanoro sūnų ar kitų noldorų. Nan Elmoto šešėliuose ji pagimdė Eolui sūnų ir širdyje davė jam vardą uždraustąja noldorų kalba – Lomionas, kitaip Sutemų Vaikas. Tėvas jo niekaip nevadino, kol jam nesuėjo dvylika metų. Tada pavadino

Maiglinu, tai reiškia Skvarbus Žvilgsnis, nes suprato, kad sūnaus akys skvarbesnės negu jo paties, ir jo mintis pajėgia pro žodžių miglą įskaityti širdies paslaptis.

Išaugęs ir subrendęs Maiglinas veidu ir kūnu labiau panėšėjo į savo gentainius noldorus, bet protu ir nusiteikimu buvo savo tėvo vaikas. Kalbėjo mažai, nebent reikalas jį artimai liesdavo, ir tuomet jo balsas galėdavo išjudinti tuos, kurie jo klausė, ir nušluoti tuos, kurie prieštaravo. Buvo aukštas, juodaplaukis, šviesios odos; akys tamsios, bet ryškios ir veriančios, kaip ir kitų noldorų. Su Eolu jis dažnai keliaudavo po nykštukų miestus į rytus nuo Ered Lindono ir ten godžiai mokėsi visko, ką nykštukai jam rodydavo, o visų labiausiai meno, kaip kalnuose rasti metalų rūdos.

Vis dėlto pasakojama, kad motiną Maiglinas mylėjo labiau ir, Eolui išvykus, ilgai sėdėdavo greta jos ir klausydavosi jos pasakojimų apie savo giminę ir jos žygius Eldamare, apie Fingolfino genties didžiūnų jėgą ir narsą. Maiglinas visa dėjosi giliai į širdį, o ypač tai, ką išgirdo apie Turgoną, neturintį įpėdinio, nes jo žmona Elenvė žuvo keliantis per Helkaraksę ir jo vienintelis vaikas buvo duktė Idrilė Kelebrindalė.

Sekdama šias sakmes, Aredelė pajuto vėl atbundant troškimą išvysti savo gentainius ir stebėjosi, kaip jai galėjo atsibosti Gondolino šviesa, saulėje raibuliuojantys fontanai, gaivaus pavasariško vėjo gairinami vešlūs Tumladeno žolynai. Negana to, kai išvykdavo ir vyras, ir sūnus, ji dažnai likdavo prieblandoje viena. Tos sakmės sukėlė ir pirmuosius kivirčus tarp Maiglino ir Eolo. Motina nė už ką nesutiko atskleisti Maiglinui nei kur gyvena Turgonas, nei kaip tenai patekti. Maiglinas kantriai laukė, vis dėlto tikėdamasis išvilioti tą paslaptį ar gal įskaityti Aredelės mintis, kai ši praras budrumą. Tuo tarpu belaukdamas jis panoro pamatyti noldorus ir pasikalbėti su Feanoro sūnumis, gyvenančiais nelabai toli. Jis išdėstė savo norą Eolui, tačiau šis įtūžo.

– Maiglinai, mano sūnau, esi Eolo giminės, – tarė jis, – o ne golodrimų. Visa ši žemė priklauso telerams, ir niekada nei aš, nei

mano sūnus neturės reikalų su tais, kurie žudė mūsų gentį ir grobė mūsų namus. Čia privalai man paklusti, kitaip tave sukaustysiu.

Maiglinas nieko neatsakė, tik šaltai tylėjo ir daugiau nebekeliaudavo su Eolu. Nuo tada Eolas liovėsi juo pasitikėjęs.

Kartą vidurvasarį nykštukai, kaip buvo įprasta, pakvietė Eolą į puotą Nogrode, ir jis išvyko. Tad Maiglinas ir jo motina galėjo kažkiek laiko keliauti kur panorėję, ir jie dažnai jodavo į girios pakraštį ieškoti saulės šviesos. Maiglino širdyje užvirė troškimas visam laikui palikti Nan Elmotą. Tad jis tarė Aredelei:

– Valdove, keliaukime, kol turime laiko! Kokios viltys laukia ir tavęs, ir manęs šitame miške? Mus laiko supančiotus, ir man čia nebebus jokios naudos. Perpratau visa, ko tėvas gali išmokyti ar naugrimai norėtų atskleisti. Argi neturėtume surasti Gondolino? Tu mane vesi, o aš tave ginsiu!

Aredelė nudžiugo ir didžiuodamasi pažvelgė į sūnų. Eolo tarnams jie pranešė keliaują ieškoti Feanoro sūnų ir išvyko. Pasuko į šiaurinius Nan Elmoto pakraščius. Ten, perėję siaurutį Kelono upelį, atsidūrė Himlado žemėje, nujojo prie Aroso brastų ir tolyn į vakarus palei Doriato pasienį.

Tačiau Eolas grįžo iš rytų anksčiau, negu Maiglinas tikėjosi, ir sužinojo, kad jo žmona ir sūnus iškeliavo vos prieš dvi dienas. Jis taip įniršo, kad dar saulei šviečiant išjojo jiems iš paskos. Įžengęs į Himlado kraštą, sutramdė savo rūstį ir ėjo atsargiai, saugodamasis pavojų, nes galingieji valdovai Kelegormas ir Kurufinas toli gražu nebuvo jam palankūs, o Kurufinas dar garsėjo ir aršiu būdu. Bet Aglono žvalgai pastebėjo Maigliną ir Aredelę, jojančius į Aroso brastas, tad Kurufinas nujautė, jog bręsta keisti įvykiai, todėl nuo perėjos atžygiavo į pietus ir prie brastų įsirengė stovyklą. Tereikėjo Eolui šiek tiek pajoti per Himladą, kai jį patykoję sučiupo Kurufino raiteliai ir nugabeno pas savo valdovą.

Kurufinas Eolui tarė:

– Kokių reikalų turi tu, Tamsusis Elfe, mano žemėse? Turbūt kažkas skubaus, jeigu tokį tamsos mėgėją verčia išeiti į dienos šviesą?

Eolas, suvokdamas gresiantį pavojų, nuslopino mintyse jau skambančius aštrius žodžius.

– Sužinojau, valdove Kurufinai, – pasakė jis, – kad mano sūnus ir mano žmona, Baltoji Gondolino Ponia, atjojo tavęs aplankyti, kol buvau išvykęs, tad pamaniau, kad tokia proga man derėtų prie jų prisijungti.

Kurufinas nusijuokė Eolui į akis ir atšovė:

– Jei būtum atkeliavęs drauge su jais, jų būtų laukęs kur kas šaltesnis priėmimas, negu jie tikėjosi. Tačiau tai nesvarbu, nes jų tikslas buvo kitas. Dar nebus nė dviejų dienų, kai jie kirto Arosiachą ir iš ten sparčiai nujojo į vakarus. Rodos, apgaudinėji mane, jei tik pats nesi apgautas.

Eolas atsiliepė:

– Tada, valdove, gal leisi man vykti toliau ir išsiaiškinti, kaip yra iš tiesų.

– Leidžiu tau eiti, bet meilės nesitikėk, – tarė Kurufinas. – Kuo greičiau paliksi mano žemę, tuo didesnį malonumą man suteiksi.

Eolas sėdo ant žirgo sakydamas:

– Valdove Kurufinai, puiku sutikti giminaitį, kuris prireikus būtų toks paslaugus ir malonus. Grįžęs šito nepamiršiu.

Kurufinas niūriai pažvelgė į jį.

– Nesipuikuok prieš mane savo žmonos kilme, – tarė jis. – Kas vagia noldorų dukteris ir veda jas be dovanų ar sutikimo, neįgyja giminystės su jų šeima. Leidau tau eiti. Naudokis tuo ir keliauk. Eldarų įstatymai man šį kartą neleidžia tavęs žudyti. Ir dar vienas tau patarimas: grįžki į savo būstą Nan Elmoto tamsoje. Mano širdis spėja, kad jeigu persekiosi tuos, kurie tavęs nebemyli, daugiau tenai nesugrįši.

Tada Eolas paskubomis išjojo kupinas neapykantos visiems noldorams. Dabar jis jau suprato, kad Maiglinas ir Aredelė pabėgo į Gondoliną. Genamas įniršio ir gėdos dėl pažeminimo, jis įveikė Aroso brastas ir kiek įkabindamas nulėkė keliu, kuriuo anksčiau prajojo tie du. Nors jie ir nežinojo apie besivejantį Eolą,

o šio žirgas buvo pats greičiausias, Eolas niekaip nepriartėjo tiek, kad juos pamatytų, kol jie pasiekė Britiachą ir paliko arklius. Šie juos nelemtai ir išdavė – garsiai sužvengė, Eolo žirgas išgirdęs nubėgo artyn, ir Eolas iš tolo įžiūrėjo baltą Aredelės apdarą. Jis įsidėmėjo, kuriuo keliu jie nuėjo, ieškodami slapto tako per kalnus.

Aredelė ir Maiglinas pagaliau atsidūrė prie Gondolino Išorinių vartų ir Tamsiosios Sargybos kalnų papėdėje, kur juos džiaugsmingai pasitiko. Praėjusi septynerius vartus, Aredelė su Maiglinu atėjo pas Turgoną ant Amon Gvareto. Karalius stebėdamasis išklausė visa, ką pasakojo sesuo, ir maloniai žvelgė į Maigliną, savo sūnėną, kuris atrodė vertas stoti į vieną gretą su kitais noldorų didžiūnais.

– Iš tiesų džiaugiuosi, kad Ar-Feinielė grįžo į Gondoliną, – tarė jis, – ir mano miestas dabar atrodys dar puikesnis negu tais laikais, kai maniau ją praradęs. O Maiglino laukia didžiausia pagarba visame mano krašte.

Maiglinas žemai nusilenkė, pripažino Turgoną savo valdovu ir karalium ir pasižadėjo vykdyti jo valią. Stovėjo tylus ir dėmesingai žvalgėsi, nes Gondolino grožis ir gerovė viršijo visa, ką jis įsivaizdavo iš motinos pasakojimų. Maigliną pribloškė miesto tvirtumas, minios gyventojų ir dar daugybė keistų ir nuostabių dalykų aplinkui. Tačiau labiausiai jo žvilgsnį traukė Idrilė, karaliaus duktė, sėdinti šalia jo. Ši buvo auksaplaukė kaip jos motinos gentis vanjarai ir Maiglinui atrodė tartum saulė, nušviečianti visą karaliaus menę.

Tuo tarpu Eolas, sekdamas Aredelės pėdomis, rado Sausąją upę ir slaptą takelį. Sėlindamas vogčiomis jis atėjo prie sargybos, čia buvo sučiuptas ir išklausinėtas. Sargybiniai apstulbo išgirdę jį sakant, kad Aredelė yra jo žmona. Jie tučtuojau pasiuntė žygūną į miestą. Šis įžengė į karaliaus menę.

– Valdove, – sušuko pasiuntinys, – sargyba sugavo belaisvį, kuris paslapčiomis prasibrovė iki Tamsiųjų vartų. Sakosi esąs vardu Eolas, tai aukštas elfas, tamsus ir rūstus, iš sindarų genties.

Tačiau jis tvirtina, kad ponia Aredelė yra jo žmona, ir reikalauja jį atvesti pas tave. Jis didžiai įniršęs, ir jį sunku nulaikyti. Tačiau mes jo nežudėme, nors tavo įstatymas to ir reikalauja.

Čia prabilo Aredelė:

– O varge! Eolas susekė mus, to aš ir bijojau. Bet viską padarė labai slaptai, nes įžengdami į Slaptąjį kelią nematėme ir negirdėjome, kad kas eitų mums iš paskos.

Tada ji atsigręžė į žygūną.

– Jis sako gryną tiesą. Tai Eolas, esu jo žmona, jis – mano sūnaus tėvas. Nežudykite jo, veskite čionai, te karalius nusprendžia, jeigu tokia bus jo valia.

Taip ir buvo padaryta. Eolą atvedė į Turgono menę, jis stovėjo priešais sostą niūrus ir išdidus. Nors jis stebėjosi tuo, ką matė, kaip ir sūnus, jo širdis virė dar didesniu pykčiu ir neapykanta noldorams. Tačiau Turgonas parodė jam pagarbą, atsistojo ir paėmė už rankos tardamas:

– Sveikas atvykęs, giminaiti, nes tokiu tave laikau. Gyvensi čia kaip tinkamas, išskyrus viena – privalai likti čia ir neišvykti iš mano karalystės. Toks yra mano įstatymas, kad nė vienas, radęs čionai kelią, iš čia neiškeliauja.

Bet Eolas ištraukė ranką.

– Nepripažįstu tavo įstatymo, – pareiškė jis. – Nei tu, nei kuris kitas taviškis šiame krašte neturi teisės užgrobti žemių ar nustatyti ribų ten ar šen. Tai telerų žemė, kuriai jūs per savo puikybę ir neteisėtai elgdamiesi atnešėte karus ir visą tą sumaištį. Man nerūpi tavo paslaptys, atvykau čionai ne tavęs šnipinėti, bet atsiimti tai, kas man priklauso: savo žmonos ir savo sūnaus. Tačiau Aredelė – tavo sesuo, tad į ją turi tam tikrų teisių, todėl tegu ji pasilieka. Tegu paukštelis lekia atgal į narvelį, kur netrukus vėl apsirgs, kaip sirgo kadaise. Bet Maiglinas – kita kalba. Mano sūnaus negali sulaikyti ir nuo manęs atskirti. Eime, Maiglinai, Eolo sūnau! Tai tavo tėvo įsakymas. Išeik iš jo priešų ir jo genties žudikų namų arba būk prakeiktas!

Bet Maiglinas tylėjo.

Turgonas atsisėdo į savo aukštąjį sostą, paėmė savąją valdžios ir lemties lazdą ir prabilo rūsčiu balsu:

– Nesiginčysiu su tavimi, Tamsusis Elfe. Vien noldorų kalavijai gina ir saugo tavo saulės neperžvelgiamus miškus. Laisvę klajoti po tyrus tau suteikė mano gentis. Jeigu ne ji, jau seniausiai vergautum Angbando požemiuose. O čia aš esu karalius, ir patinka tau tai ar ne, mano žodis čia yra įstatymas. Pasirinkti gali tik viena iš dviejų: čia gyventi arba čia mirti. Tik šitaip rinktis gali ir tavo sūnus.

Eolas žvelgė karaliui Turgonui į akis. Stovėjo drąsus, neįbaugintas, ilgai netardamas nė žodžio. Menę apgaubė spengianti tyla. Aredelė išsigando, ji žinojo, kad Eolas pavojingas. Šis staiga, vikriai tarsi gyvatė, stvėrė ietį, kurią slėpė po drabužiais, ir sviedė į Maigliną riktelėjęs:

– Renkuosi antra ir sau, ir savo sūnui. To, kas priklauso man, nepasisavinsi!

Bet Aredelė šoko prieš ietį, ir ši kirto jai į petį. Eolą stvėrė visas būrys, surišo ir nutempė šalin, kiti puolė padėti Aredelei. Maiglinas, žiūrėdamas į tėvą, tebetylėjo.

Kitą dieną buvo paskirta atvesti Eolą karaliaus teismui. Aredelė su Idrile įkalbėjo Turgoną jo pasigailėti. Bet vakare Aredelė apsirgo, nors žaizda atrodė menka. Ji krito į tamsą ir naktį mirė. Mat ieties smaigalys buvo užnuodytas, ir niekam tai neatėjo į galvą, o paskui jau buvo vėlu.

Tad kai Eolas stojo prieš Tingolą, nesulaukė jokio pasigailėjimo. Jį nuvedė prie Karagduro, juodų uolų prarajos šiaurinėje Gondolino kalvos pusėje. Ten jis turėjo būti numestas nuo stačių miesto sienų. Maiglinas stovėjo šalia ir tylėjo. Paskutinę akimirką Eolas suriko:

– Tad atsižadi savo tėvo ir jo genties, nelemtasis sūnau! Čia pražus visos tavo viltys, ir temirsi tu čia tokia pat mirtimi, kaip ir aš.

Tada Eolą metė nuo Karagduro, ir jis gavo galą. Visiems Gondoline tai atrodė teisinga, bet Idrilę tai prislėgė, ir nuo tos dienos ji nebepasitikėjo savo giminaičiu. Tačiau Maiglinui sekėsi puikiai, jis tapo Gondolino didžiūnu, visi jį gyrė, o Turgonas negailėjo jam palankumo ir malonių. Maiglinas ne tik noriai ir sparčiai mokėsi visko, ko buvo įmanoma išmokti, bet galėjo daug išmokyti ir pats. Jis surinko visus, linkusius į kalvystę ir kalnakasybą, griebėsi Echoriate (kitaip tariant, Žiedo kalnuose) ieškoti rūdos ir rado didžiulius klodus įvairiausių metalų. Labiausiai jis džiaugėsi tvirta geležimi iš Angabaro kasyklos Echoriato šiaurėje, iš ten gausiai gavo kalto metalo ir plieno, tad Gondoline gaminami ginklai tapo kur kas stipresni ir aštresni, ir ateityje šitai miestui labai pravertė. Maiglinas mokėjo išmintingai patarti, buvo atsargus, bet prireikus narsus ir tvirtas. Tai pasitvirtino ir vėliau: kai baisiuoju Nirnaito Arnoediado laiku Turgonas atvėrė miesto vartus ir nužygiavo padėti Fingonui šiaurėje, Maiglinas nepasiliko Gondoline karaliaus vietininku, bet išėjo į karą, kovėsi greta Turgono ir įrodė esąs mūšyje bebaimis ir negailestingas.

Taigi Maiglino gyvenimas, regis, klostėsi laimingai, jis užėmė garbingą vietą tarp galingųjų noldorų kunigaikščių, jų kraštuose nedaug buvo garsesnių už Maigliną. Tačiau savo širdies kitiems jis neatverdavo. Nors ne viskas būdavo taip, kaip jis nori, bet Maiglinas ištverdavo tai tylomis, slėpdamas savo mintis, ir nedaug kas galėjo jas perprasti, tik išskyrus Idrilę Kelebrindalę. Nuo pat pirmųjų dienų Gondoline Maiglinas širdyje nešiojo širdgėlą, su kiekviena diena vis gailesnę, kartinančią visus jo džiaugsmus: jis mylėjo Idrilės grožį ir geidė jos, tačiau be jokios vilties. Eldarai nepritarė santuokoms tarp tokių artimų giminių, niekas anksčiau šito ir nepageidavo. Kad ir kaip ten būtų, Idrilė Maiglino visiškai nemylėjo. Žinodama, ką jis mąsto apie ją, nemėgo jo dar labiau. Idrilei regėjosi, kad Maiglinas turi kažką keista, negarbinga. Iš tiesų, taip visada atrodė ir kitiems eldarams: bloga lemiantis Brolžu-

dystės vaisius. Taip Mandoso prakeiksmo šešėlis gožė paskutinę noldorų viltį. Metai bėgo, Maiglinas vis stebėjo Idrilę ir laukė, o meilė jo širdyje ilgainiui virto tamsa. Todėl kituose reikaluose jis dar atkakliau siekė, kad būtų jo valia, nevengdamas jokių pastangų ar darbo, jei tik tai leido įgyti didesnę galią.

Toks tad buvo gyvenimas Gondoline, tą kraštą gaubė šlovė ir nuostabi palaima, bet tamsioji blogio sėkla jau dygo.

17 SKYRIUS

APIE ŽMONIŲ PASIRODYMĄ VAKARUOSE

Prabėgus daugiau kaip trims šimtams metų nuo tada, kai noldorai atėjo į Beleriandą, Ilgosios Taikos laikais, Nargotrondo valdovas Finrodas Felagundas nukeliavo į rytus nuo Siriono ir medžiojo su Feanoro sūnumis Magloru ir Maidrosu. Bet sykį jam pabodo vaikytis žvėris, ir jis vienas nujojo į tą pusę, kur tolumoje spindėjo Ered Lindono kalnai. Pasukęs nykštukų pramintu keliu, kirto Gelioną per Sarn Atrado brastą, tada patraukė į pietus pro Askaro aukštupį ir pagaliau atsidūrė Osiriando šiaurėje.

Kalnų papėdėje, slėnyje žemiau Taloso šaltinių, vakare jis įžiūrėjo šviesas ir išgirdo tolumoje aidinčią dainą. Labai dėl to nustebo, nes to krašto žalieji elfai nedegdavo ugnies ir naktį nedainuodavo. Iš pradžių jis išsigando, kad pro šiaurės užtvaras bus prasibrovusi orkų gauja, bet eidamas arčiau suprato, kad čia kažkas kita: dainuojančiųjų kalba buvo negirdėta – nei nykštukų, nei orkų. Felagundas tyliai prisiartino, slėpdamasis nakties ir medžių šešėlyje, pažvelgė žemyn į stovyklą ir išvydo ten keistas būtybes.

Tai buvo dalis giminės ir genties, ėjusios su Beoru Senuoju, kaip jį vėliau vadino, žmonių vyriausiuoju. Po daugelį metų trukusių klajonių rytuose jis pagaliau išvedė žmones per Mėlynuosius kalnus ir pirmasis iš žmonių padermės įžengė į Beleriandą. Žmonės dainavo, nes džiaugėsi ir manė pagaliau ištrūkę iš visų pavojų ir atsidūrę krašte, kur nėra baimės.

Ilgai Felagundas juos stebėjo, ir jo širdyje pabudo meilė šitoms būtybėms. Tačiau jis slėpėsi už medžių, kol visi žmonės sumigo. Tada žengė tarp miegančiųjų ir atsisėdo prie niekieno nesaugomos ir jau gęstančios ugnies. Felagundas paėmė nedailią arfą, kurią Beoras buvo pasidėjęs šalia, ir užgrojo. Tokios muzikos žmonių ausys dar nebuvo girdėjusios, niekas, išskyrus tamsiuosius elfus tyruose, jų dar nemokė meno.

Žmonės nubudo ir klausėsi Felagundo skambančios arfos ir dainos. Visi manė, kad tai tėra koks gražus sapnas, kol pamatė, kad ir visi jų draugai nebemiega. Vis dėlto tylėjo ir nekrutėjo, kol Felagundas skambino, nes muzika buvo nepaprastai graži, o daina nuostabi. Elfų karaliaus žodžiuose skambėjo išmintis, ir išmintingesnės darėsi jų klausančios širdys. Tai, apie ką jis dainavo – Ardos sukūrimas, už jūrų šešėlių slypinti Amano palaima, – kilo jų akyse tarsi ryškiausi regėjimai, o elfo kalbą kiekvieno jų dvasia suprato pagal savąjį matą.

Todėl žmonės pavadino karalių Felagundą, pirmąjį sutiktą iš eldarų, Nomu, žmonių kalba tai reiškia išmintį. Ir visą jo tautą vadino nominais, išmintingaisiais. Iš pradžių žmonės galvojo, kad Felagundas yra vienas iš valarų, apie kuriuos buvo girdėję pasakojant, esą jie gyvena toli vakaruose, ir (pasak kai kurių kalbų) dėl to žmonės keliavo į vakarus. Tačiau Felagundas gyveno tarp jų ir mokė tikros išminties. Žmonės jį pamilo, pripažino savo valdovu ir nuo tol visada liko ištikimi Finarfino genčiai.

Eldarai geriau už visas kitas gentis išmanė kalbas, ir Felagundas pastebėjo galįs įskaityti tas žmonių mintis, kurias jie stengiasi išsakyti, tad pradėjo suprasti ir jų žodžius. Be to, pasakojama, kad šie žmonės nuo seno susidurdavo su tamsiaisiais elfais į rytus nuo kalnų ir pramoko jų kalbos. Visos kvendų kalbos buvo kilusios iš vienos kalbos, tad dabar Beoro ir jo tautos šneka daugeliu žodžių ir posakių priminė elfų kalbą. Netrukus Felagundas jau galėjo laisvai kalbėtis su Beoru; kol Felagundas gyveno su žmonėmis, jiedu daug šnekėdavosi. Tačiau kai Felagundas mė-

gino klausinėti, iš kur žmonės atsirado ir kur jie klajojo, Beoras pasakodavo nedaug. Jis iš tiesų nedaug ir težinojo, nes jo tautos tėvai paliko jiems iš praeities vos kelias sakmes, ir jų atmintį dengė tyla.

– Už mūsų plyti tamsa, – sakė Beoras, – atgręžėme jai nugarą ir netrokštame tenai grįžti net mintimis. Mūsų širdys žvelgia į vakarus, ir tikime, kad ten atrasime Šviesą.

Bet vėliau tarp eldarų kalbėta, esą kai žmonės, tekant saulei, nubudo Hildoriene, Morgoto šnipai nesnaudė, ir jis greitai sužinojo naujieną. Tai jam pasirodė taip svarbu, kad jis pats slapta, prisidengdamas šešėliu, išvyko iš Angbando ir nukeliavo į Vidužemį, vadovauti karui palikęs Sauroną. Apie jo reikalus su žmonėmis tuo metu eldarai iš tiesų nieko negirdėjo, o ir vėliau nedaug tesužinojo, tačiau jie aiškiai jautė, kad žmonių, net ir pirmiausia sutiktų elfų draugų genčių, širdis slegia tamsa (taip, kaip Brolžudystės ir Mandoso prakeiksmo šešėlis slėgė noldorus). Gadinti ar naikinti visa, kas atsiranda nauja ir gražu, visada buvo svarbiausias Morgoto troškimas, nėra abejonės, kad ir šito tikslo jis siekė išsiruošęs kelionėn: ketino baime ir melu paversti žmones eldarų priešais ir pasiųsti juos iš rytų prieš Beleriandą. Tačiau tokiam sumanymui subręsti reikėjo daug laiko, jis niekada iki galo nepavyko. Mat žmonės iš pradžių buvo labai negausūs (taip pasakojama), o Morgotą vis labiau gąsdino auganti eldarų galia ir vienybė, tad jis grįžo į Angbandą, tuo tarpu palikęs tik kelis tarnus, turinčius kur kas mažiau galios ir ne tokius klastingus.

Iš Beoro Felagundas sužinojo, kad yra daug kitų panašiai nusiteikusių žmonių, taip pat keliaujančių į vakarus.

– Kiti mano gentainiai perėjo kalnus, – pasakojo Beoras, – ir klajoja netoliese, o haladinai, tauta, iš kurios kilo mūsų kalba, tebegyvena rytinių šlaitų slėniuose, dar neišsirengė į žygį ir laukia žinių. Yra ir kitų žmonių, kurių kalba panašesnė į mūsų, su jais

kartais susitinkame. Jie patraukė į vakarus anksčiau už mus, bet mes juos aplenkėme: jų gentis gausi, visi laikosi drauge, tad juda lėtai, ir juos visus valdo vienas vadas, jie vadina jį Marachu.

Atsikraustę žmonės suerzino Osiriando žaliuosius elfus. Išgirdę, kad užjūrio eldarų valdovas gyvena tarp jų, atsiuntė pas Felagundą pasiuntinius.

– Valdove, – sakė jie, – jei turi galios šiems atėjūnams, liepk jiems grįžti tenai, iš kur atėjo, ar traukti toliau. Nenorime šioje žemėje svetimų, kad drumstų ramybę, kurioje gyvename. Tie padarai kerta medžius ir galabija žvėris, todėl jie nebus mūsų draugai, ir jeigu jie neišvyks, kankinsime juos kaip tik galėsime.

Tuomet Felagundo patartas Beoras sušaukė visas savo tautos klajojančias šeimas ir gimines, jie persikėlė per Gelioną ir įsikūrė Amrodo ir Araso žemėse, prie rytinių Kelono krantų į pietus nuo Nan Elmoto, netoli nuo Doriato pakraščio. Tą kraštą nuo tol imta vadinti Estoladu, kitaip Stovykla. Prabėgus metams, Felagundas panoro grįžti į savo valdas, ir Beoras maldavo leisti jam vykti drauge. Jis liko Nargotrondo karaliaus tarnyboje iki gyvenimo pabaigos. Šitaip jis gavo savąjį Beoro vardą, nes anksčiau vadinosi Balanu; mat Beoras žmonių kalba reiškia tarną. Gentį valdyti jis paliko savo vyriausiajam sūnui Baranui; pats daugiau niekada negrįžo į Estoladą.

Felagundui išvykus, į Beleriandą netrukus atėjo ir kiti žmonės, apie kuriuos kalbėjo Beoras. Pirmieji pasirodė haladinai, tačiau žalieji elfai pasitiko juos priešiškai, tad haladinai pasuko į šiaurę ir apsigyveno Targelione, Feanoro sūnaus Karantiro žemėje. Ten kurį laiką jie gyveno ramiai, Karantiro gentis nekreipė į juos dėmesio. Kitais metais Marachas nuvedė saviškius per kalnus. Tai buvo aukšti ir karingi žmonės, jie žygiavo tvarkingais būriais, ir Osiriando elfai, užuot tykoję jų, išsislapstė. Marachas sužinojo, kad Beoro gentis gyvena derlingose, žalumos pilnose žemėse, ir nusileido nykštukų keliu. Jis apsistojo į rytus ir į pie-

tus nuo Beoro sūnaus Barano kaimų. Tarp šių genčių visuomet gyvavo didi draugystė.

Felagundas dažnai grįždavo aplankyti žmonių. Ir daugelis kitų elfų iš vakarų kraštų, tiek noldorai, tiek ir sindarai, keliaudavo į Estoladą, trokšdami pamatyti edainus, kurių pasirodymas buvo seniai išpranašautas. Valinore sakmės, skelbusios apie ateisiančius žmones, vadino juos ataniais, Antrąja tauta, bet Beleriando kalboje tas vardas virto edainais, taip vadino tik tris elfų draugų gentis.

Fingolfinas, kaip visų noldorų karalius, atsiuntė pasiuntinius jų pasveikinti. Daug jaunų ir smarkių edainų vyrų iškeliavo ir stojo tarnauti eldarų karaliams ir didžiūnams. Tarp jų buvo ir Maracho sūnus Malachas, jis pragyveno Hitlume keturiolika metų. Jis išmoko elfų kalbos ir gavo Aradano vardą.

Neilgai edainai gyveno viskuo patenkinti Estolade. Daugelis tebetroško keliauti į vakarus, tačiau nežinojo kelio. Prieš juos tęsėsi Doriato ribos, pietuose plytėjo Sirionas ir jo neperžengiamos pelkės. Todėl trijų noldorų genčių karaliai, vildamiesi, kad žmonių sūnūs sustiprins jų pajėgas, pranešė edainams, kad bet kuris jų gali, jei nori, persikelti gyventi tarp noldorų. Taip prasidėjo edainų kraustymasis: iš pradžių pavieniui, vėliau ištisomis šeimomis ir giminėmis jie kėlėsi iš Estolado. Pagaliau gal po penkiasdešimties metų ne vienas tūkstantis buvo apsigyvenęs karalių žemėse. Daugelis traukė ilgesniuoju šiaurės keliu, kol gerai pažino to krašto takus. Beoro žmonės atėjo į Dortonioną ir gyveno Finarfino genties valdomose žemėse. Aradano valdiniai (jo tėvas Marachas liko Estolade iki pat mirties) daugiausia keliavo į vakarus, kai kurie atsidūrė Hitlume, o Aradano sūnus Magoras ir daugelis kitų palei Sirioną atkako į Beleriandą ir kurį laiką gyveno Ered Vetrino pietinių šlaitų slėniuose.

Pasakojama, kad apie visa šitai niekas, išskyrus Finrodą Felagundą, nesitarė su karalium Tingolu, ir šis buvo labai nepatenkintas, be to, sapnai apie ateisiančius žmones jį kamavo dar anksčiau,

negu pasirodė pirmosios žinios apie juos. Todėl Tingolas įsakė neduoti žmonėms jokių žemių gyventi, išskyrus šiaurę, ir paskelbė, kad kunigaikščiai, priėmę žmones tarnauti, bus atsakingi už visa, ką šie padarys. Tingolas tarė:

– Kol gyvuoja mano karalystė, į Doriatą neįžengs nė vienas žmogus, net ir iš Beoro giminės, tarnaujančios mylimajam Finrodui.

Melianė jam tąkart nieko nepasakė, bet vėliau kalbėjo Galadrielei:

– Dabar pasaulis greitai sulauks didžių naujienų. Ir vienas iš žmonių, kaip tik iš Beoro šeimos, iš tiesų ateis, o Melianės Juosta jo nesulaikys, nes siųs jį galia, didesnė už manąją. Ir dainos, skirtos jo žygiams, skambės ir tada, kai Vidužemyje viskas bus jau kitaip.

Tačiau daug žmonių liko ir Estolade, ir dar ilgus amžius įvairios giminės ten gyveno, kol po Beleriando žlugimo pabėgo atgal į rytus arba ištirpo tarp kitų. Greta senųjų atvykėlių, kurie manė, kad jų klajonių laikai baigėsi, daug buvo trokštančių eiti savais keliais, bet jie baiminosi eldarų ir jų akyse švytinčios ugnies. Tarp edainų kilo nesutarimų, juose galėjai įžvelgti Morgoto šešėlį, nes jis tikrai žinojo apie žmonių pasirodymą Beleriande ir jų stiprėjančią draugystę su elfais.

Nepatenkintiesiems vadovavo Beregas iš Beoro giminės ir Amlachas, vienas iš Maracho anūkų. Jie atvirai kalbėjo:

– Toli keliavome, trokšdami išsivaduoti iš Vidužemio pavojų ir ten slypinčių tamsiųjų jėgų. Girdėjome, kad vakaruose yra Šviesa. Tačiau dabar štai žinome, kad Šviesa – už jūros. Negalime nukeliauti tenai, kur palaimoje gyvena Dievai. Išskyrus vieną: Tamsos Valdovas yra čia, priešais mus. Yra ir eldarai, kupini išminties, bet negailestingi, aršiai kovojantys su juo, ir to karo pabaigos nematyti. Jie sako, esą tas valdovas gyvena šiaurėje. Ten ir tas skausmas bei mirtis, nuo kurių bėgome. Tuo keliu mes neisime.

Tada visi žmonės buvo sušaukti į tarybą, ir susirinko didžiulės minios. Elfų draugai sakė Beregui:

– Iš tiesų, Tamsusis karalius – tai šaltinis visų negandų, nuo kurių bėgome. Tačiau jis siekia viešpatauti visame Vidužemyje. Tai ar liausis mus persekiojęs, jei dabar pasuksime kitur? Tik tada, jei bus čia nugalėtas ar bent liks užspeistas savo tvirtovėje. Tik eldarų narsa jį sulaiko, ir gali būti, kad padėti jiems kovoje yra tas tikslas, dėl kurio mes atsiradome šioje žemėje.

– Tegu eldarai patys tuo rūpinasi! – atkirto Beregas. – Mūsų gyvenimas ir taip trumpas.

Čia atsistojo kitas, visiems atrodęs esąs Amlachas, Imlacho sūnus, ir prapliupo rūsčiais žodžiais, kurie sukrėtė visų klausančiųjų širdis:

– Visa tai tėra elfų gudrybės, pasakos neapdairiems ateiviams apgauti. Jūra neturi kranto. Nėra vakaruose Šviesos. Elfų žaltvykslių viliojami atkeliavote į pasaulio kraštą! Kuris jūsų matė bent menkiausiąjį iš Dievų? Kas regėjo Tamsųjį karalių šiaurėje? Ne kas kitas, o eldarai siekia viešpatauti Vidužemyje. Jie godūs turtų ir rausia žemės gelmes, gviešdamiesi jos paslapčių, todėl pabudino rūstybę tų, kas tenai gyvena. Taip eldarai elgėsi visada, taip darys ir ateityje. Tegu orkams lieka jų kraštas, o mes turėsime savo. Pasaulyje vietos daug, jeigu tik eldarai leis mums gyventi!

Visi klausantys valandėlę sėdėjo priblokšti, jų širdis prislėgė baimės šešėlis. Nutarta keliauti tolyn nuo eldarų žemių. Bet vėliau tarp kitų vėl pasirodęs Amlachas neigė dalyvavęs tame ginče ar sakęs tai, ką jam pasakojo girdėję kiti. Žmones apniko abejonės, visi jautėsi sutrikę. Elfų draugai kalbėjo:

– Dabar galbūt patikėsite bent jau tuo, kad Tamsusis Valdovas iš tiesų yra, o jo šnipai ir parankiniai sukiojasi tarp mūsų, nes jis bijo mūsų ir tos jėgos, kurią galime suteikti jo priešams.

Bet kiti vis tiek nesutiko:

– Jis tikrai mūsų nekenčia, ir juo ilgiau čia gyvensime, veldamiesi į jo kivirčus su eldarų karaliais, juo mums bus blogiau.

Todėl daugelis iš tebegyvenančių Estolade susirengė iškeliauti. Beregas nuvedė tūkstantį Beoro gentainių tolyn į pietus, ir jie dingo iš anų laikų giesmių. Tuo tarpu Amlachas didžiai gailėjosi ir sakė:

– Dabar turiu savų sąskaitų su tuo Melo Valdovu, man jų užteks iki gyvenimo galo.

Ir jis patraukė šiaurėn, kur stojo tarnauti Maidrosui. Tačiau tie iš jo gentainių, kurie galvojo panašiai kaip Beregas, išsirinko naują vadą, grįžo per kalnus į Eriadorą, ir juos visi pamiršo.

Tuo metu haladinai tebegyveno Targelione ir buvo patenkinti. Bet Morgotas niršo matydamas, kad melu ir apgavystėmis nepajėgia galutinai sukiršinti elfų ir žmonių, ir pasiryžo kenkti žmonėms kaip įmanydamas. Todėl pasiuntė orkų gaują, kuri, pasukusi į rytus, sugebėjo išvengti sargybų, tada nykštukų kelio perėjomis paslapčia per Ered Lindoną grįžo atgal ir užpuolė haladinus Karantiro žemių pietinėse giriose.

Haladinai gyveno be valdovų, nedideliais būriais, kiekvienas kaimas laikėsi atskirai ir tvarkėsi pats, vienytis jie neskubėjo. Tačiau tarp jų buvo vienas žmogus, vardu Haldadas, sumanus ir bebaimis. Jis sukvietė visus narsius vyrus, kuriuos tik rado, atsitraukė į siaurą sąsmauką tarp Askaro ir Geliono, pačiame tolimiausiame jos gale skersai sausumos pastatė statinių tvorą nuo vieno vandens iki kito. Į tą užtvertą dalį suvedė visas išgelbėtas moteris ir vaikus. Ten jie apsupti kovojo, kol užteko maisto.

Haldadas turėjo dvynius, dukterį Haletę ir sūnų Haldarą, abu jie narsiai gynėsi, nes Haletė buvo didžios širdies ir stipri moteris. Bet galų gale Haldadas žuvo per išpuolį prieš orkus. Haldaras puolė gelbėti tėvo kūno, kad orkai jo nesumaitotų, ir buvo nukirstas greta jo. Haletė subūrė saviškius, nors niekas jau nebeturėjo vilties išsigelbėti, kai kurie skandinosi šokdami į upes. Tačiau po septynių dienų, orkams pakilus į paskutinį puolimą ir jau pra-

laužus tvorą, staiga nuaidėjo trimitai, pasirodė iš šiaurės nusileidęs Karantiras su savo būriais ir sugrūdo orkus į vandenį.

Karantirui žmonės patiko, ir Haletei jis parodė didžiausią pagarbą. Be to, pasiūlė jai paramą už tėvą ir brolį – pamatęs, tegu ir per vėlai, kokie drąsūs yra edainai, Karantiras tarė Haletei:

– Jeigu persikraustytumėt ir įsikurtumėt toliau į šiaurę, ten jūsų lauktų eldarų draugystė ir apsauga, taip pat ir laisvos jūsų pačių žemės.

Bet Haletė buvo išdidi, ji nemėgo, kad ją kas valdytų ar jai vadovautų. Panašiai laikėsi ir kiti haladinai. Todėl ji padėkojo Karantirui, bet atsakė taip:

– Valdove, esu apsisprendusi palikti kalnų šešėlius ir keliauti į vakarus, kur jau nuėjo kiti iš mūsų genties.

Tad haladinai, suradę visus saviškius, kurie dar liko gyvi, nes viską metę pabėgo nuo orkų į girią, surankioję turto likučius iš sudegintų sodybų, išsirinko Haletę vadovauti, ir ji pagaliau nuvedė juos į Estoladą ir ten kurį laiką gyveno.

Tačiau jie liko atskira tauta, ir nuo tol elfai ir žmonės juos vadino Haletės gentimi. Haletė vadovavo jiems, kol jai buvo lemta gyventi, tačiau nesusituokė, ir vėliau viršiausiuoju tapo Haldanas, jos brolio Haldaro sūnus. Neilgai trukus Haletė vėl panoro keliauti į vakarus. Nors dauguma jos genties žmonių prieštaravo tokiam sumanymui, ji dar kartą išvedė juos tolyn. Jie keliavo be elfų pagalbos ar patarimų, perėję Keloną ir Arosą, ėjo pavojingomis žemėmis tarp Siaubo kalnų ir Melianės Juostos. Tais laikais šis kraštas dar nebuvo toks baisus, koks tapo vėliau, tačiau mirtingieji žmonės, niekieno nepadedami, ten žengti negalėjo, ir Haletė įveikė tą kelią tik su didžiausiais vargais ir netektimis, vien savo valios jėga versdama gentainius eiti toliau. Pagaliau jie kirto Britiachą. Daugelis labai gailėjosi leidęsi į kelionę, bet kelio atgal nebebuvo. Tad naujame krašte jie kaip išmanydami stengėsi greičiau grįžti prie senojo gyvenimo. Įsikūrė laisvose žemė-

se Talat Dirneno miškuose už Teiglino, kai kurie nuklydo toli į Nargotrondo pusę. Bet dauguma mylėjo valdovę Haletę, buvo pasirengę eiti, kur ji ves, ar gyventi jos valdomi. Šiuos ji nuvedė į Bretilio girią tarp Teiglino ir Siriono. Tenai, kai vėliau atėjo baisieji laikai, susibūrė beveik visa jos išsisklaidžiusi tauta.

Bretilį savo karalystės dalimi laikė karalius Tingolas, nors Melianės Juosta iki ten nesiekė. Jis nebūtų leidęs Haletei ten apsistoti, tačiau Felagundas, artimas Tingolo draugas, sužinojęs visa, kas ištiko Haletės gentį, išprašė jai tokią malonę: Haletė galės laisvai gyventi Bretilyje su sąlyga, kad jos žmonės saugos Teiglino brastas nuo visų eldarų priešų ir neleis orkams įžengti į savo miškus. Į tai Haletė atsakė:

– Kur dabar mano tėvas Haldadas ir brolis Haldaras? Jeigu Doriato karalius baiminasi draugystės tarp Haletės ir tų, kas sunaikino jos šeimą, tuomet žmonėms eldarų mintys nesuprantamos.

Ir Haletė gyveno Bretilyje iki mirties. Gentainiai virš jos kūno girios glūdumoje supylė žalią kalvą, Tur Haretą, Valdovės Pilkapį, sindarų kalba Haud-en-Arveną.

Taigi susiklostė taip, kad edainai gyveno eldarų žemėse, vieni čia, kiti ten, kai kurie klajojo, kiti įsikūrė mažomis giminėmis ar bendruomenėmis. Daugelis greitai pramoko pilkųjų elfų kalbos ir ji tapo jų kasdienio gyvenimo šneka; be to, daugelis troško išmokti to, ką žinojo elfai. Ilgainiui elfų karaliai pastebėjo, kad nėra gerai, kai elfai ir žmonės gyvena pramaišiui, be jokios tvarkos, kad žmonėms reikia valdovų iš saviškių, todėl nustatė atskirus kraštus, kur žmonės galėjo patys sau gyventi, ir paskyrė vadus, kad tvarkytų tuos kraštus savo nuožiūra. Karuose jie būdavo eldarų sąjungininkai, bet žygiuodavo vadovaujami savųjų valdovų. Vis dėlto daugelis edainų brangino draugystę su elfais ir gyveno tarp jų taip ilgai, kiek jiems leisdavo, o jauni vyrai dažnai stodavo tam tikram laikui tarnauti karaliaus kariuomenėje.

Hadoras Lorindolas, sūnus Hatolo, sūnaus Magoro, sūnaus Malacho Aradano, jaunystėje atėjo į Fingolfino dvarą, ir karalius

jį pamilo. Tad vėliau karalius suteikė jam teisę valdyti Dorlominą. Hadoras į tą kraštą sukvietė beveik visą savo gentį ir tapo galingiausiu iš visų edainų valdovų. Jo namuose kalbėta vien tik elfiškai, tačiau ir savoji kalba neliko užmiršta, iš jos atsirado kasdienė Numenoro šneka. Dortonione valdyti Beoro gentį ir Ladroso kraštą buvo patikėta Boromirui, Borono sūnui, Beoro Senojo anūkui.

Hadoras turėjo sūnus Galdorą ir Gundorą. Galdoro sūnūs buvo Hurinas ir Huoras. Hurinas turėjo sūnų Turiną Glaurungo Siaubą, Huoro sūnus buvo Tuoras, Earendilo Palaimintojo tėvas. Boromiras turėjo Bregorą, kurio sūnūs buvo Bregolas ir Barahiras. Bregolas turėjo sūnus Baragundą ir Belegundą. Baragundo duktė buvo Morvena, pagimdžiusi Turiną, o Belegundo duktė buvo Rianė, Tuoro motina. Barahiro sūnus buvo Berenas Vienarankis, laimėjęs Tingolo dukters Lučienos meilę ir sugrįžęs iš mirusiųjų. Iš jų kilo Elvinga, Earendilo žmona, ir visi vėlesnieji Numenoro karaliai.

Visi jie pateko į noldorų Lemties Tinklą ir nuveikė didžius darbus, kuriuos eldarai vis prisimena, sekdami sakmes apie senovės karalius. Tais laikais žmonių jėgos papildė noldorų stiprybę, ir visi puoselėjo dideles viltis. Morgotas tūnojo prispaustas, nes Hadoro gentis, įpratusi ištverti šaltį ir ilgas klajones, nevengdavo žygiuoti toli į šiaurę ir ten sekti, ką veikia Priešas. Trijų genčių žmonės klestėjo, jų vis gausėjo, bet puikiausia tarp jų buvo gentis Hadoro Auksagalvio, lygaus elfų didžiūnams. Jo žmonės buvo aukšto stoto, stipruoliai, labai protingi, drąsūs ir nepalaužiami, greiti supykti ir nusijuokti, tikri galiūnai tarp Iluvataro Vaikų žmonijos jaunystėje. Daugiausia būdavo gelsvaplaukių ir mėlynakių, bet Turinas gimė kitoks, nes jo motina buvo Morvena iš Beoro giminės. Tos giminės žmonės buvo tamsiais ar rusvais plaukais, pilkomis akimis. Iš visų žmonių jie labiausiai priminė noldorus ir buvo labiausiai jų mylimi. Turėjo guvų protą, miklias rankas, viską greitai suprasdavo, gerai atsimindavo, greičiau pajus-

davo gailestį, negu puldavo kvatotis. Haletės žmonės giriose buvo panašūs į juos, tačiau ne tokie stotingi ir ne taip linkę į išmintį. Mažiau kalbėdavo ir nemėgo didelių susibūrimų, daugelis siekė vienumos, nevaržomi klajojo po žaliuosius miškus, o nuostabios eldarų žemės jiems atrodė neįprastos. Tačiau vakarų kraštuose jie tegyveno trumpai, ir tas laikas laimės neatnešė.

Atsikrausčius į Beleriandą, edainų gyvenimo metai, žmonių skaičiavimu, vis ilgėjo. Bet pagaliau Beoras Senasis mirė, nugyvenęs devynias dešimtis ir trejus metus, iš kurių keturias dešimtis ir ketverius tarnavo karaliui Felagundui. Kai jis gulėjo negyvas, be jokios žaizdos ar ligos, tik priveiktas amžiaus, eldarai pirmą kartą pamatė, kaip sparčiai nyksta žmonių gyvenimas ir kaip žmogus susidėvi ir miršta. Patys jie šito niekada nepatyrė ir didžiai sielvartavo netekę draugų. Tačiau Beoras galų gale atsisveikino su gyvenimu noriai ir išėjo ramiai. Eldarai be galo stebėjosi keistu žmonių likimu, nes visa jų išmintis ničnieko apie tai nesakė, ir pabaiga liko neįžvelgiama.

Vis dėlto senovės edainai sparčiai mokėsi iš eldarų visų žinių ir meno, kokį galėjo perprasti. Jų sūnūs augo vis išmintingesni ir sumanesni ir pagaliau toli aplenkė visus kitus žmones, kurie tebegyveno į rytus už kalnų ir nebuvo sutikę eldarų, nebuvo žvelgę į veidus, regėjusius Valinoro Šviesą.

18 SKYRIUS

APIE BELERIANDO ŽLUGIMĄ IR FINGOLFINO PRAŽŪTĮ

Fingolfinas, Šiaurės karalius ir aukštasis noldorų valdovas, regėdamas, kad jo tauta tapo gausi ir stipri, kad jo sąjungininkai žmonės yra narsūs ir jų daug, nutarė dar kartą pulti Angbandą. Jis žinojo, kad visi gyvena pavojuje, kol apgulties žiedas neužsivėręs iš visų pusių ir Morgotas gali nekliudomas darbuotis savo giliose kasyklose, kurdamas tokias piktadarybes, kurių niekas nepajėgia nuspėti, kol jis pats jų neatskleis. Toks sumanymas buvo išmintingas, atsižvelgiant į tai, ką Fingolfinas žinojo, nes noldorai tuo laiku dar ne iki galo suvokė visą Morgoto galybę. Be to, jie dar nesuprato, kad jei kovos vieni, niekieno nepadedami, tas karas bus beviltiškas, ir nesvarbu, kada jį pradėti, anksčiau ar vėliau. Tačiau noldorų žemės buvo puikios, karalystės plačios, ir daugumai toks gyvenimas tiko, jie manė, kad viskas taip bus ir toliau, todėl neskubėjo kilti į žygį, kuriame daugeliui tektų neišvengiamai žūti, kad ir kaip, pergale ar pralaimėjimu, tas žygis baigtųsi. Tad noldorai nebuvo nusiteikę klausyti Fingolfino, juo labiau Feanoro sūnų. Tarp noldorų vadų tik Angrodas ir Aignoras galvojo taip, kaip karalius, nes gyveno žemėse, iš kurių Tangorodrimą regėjai čia pat, ir Morgoto grėsmė nuolat traukė dėmesį. Todėl Fingolfino sumanymai įstrigo, ir kraštas dar gyveno taikoje.

Tačiau tuo laiku, kai prie brandos artėjo šeštoji žmonių karta po Beoro ir Maracho, o nuo Fingolfino atėjimo buvo praslinkę

keturi šimtai, penkios dešimtys ir penkeri metai, ištiko ta negan-da, kurios Fingolfinas daug metų laukė, bet kur kas baisesnė ir staigesnė, negu jis kada galėjo nujausti. Morgotas jau seniai slapta rengė savo pajėgas, o jo dvasios piktybė ir neapykantą noldorams vis augo. Jis troško ne tik pribaigti priešus, bet suniokoti ir nu-siaubti jų apgyventas ir išpuoselėtas žemes. Pasakojama, kad jo neapykanta nugalėjo protą, nes, jei būtų ištvėręs ir palaukęs il-giau, kol galutinai pasiruoš karui, noldorai būtų buvę sunaikinti. Tačiau Morgotas ir pats per menkai vertino elfų narsą, o žmonės jam apskritai nerūpėjo.

Ir kartą žiemą stojo tamsi, be mėnulio naktis. Plati Ardgaleno lyguma neryškiai bolavo apšviesta šaltų žvaigždžių nuo noldorų įtvirtinimų kalvose iki Tangorodrimo papėdės. Sargybos laužai prigeso, prie jų budėjo nedaug sargybinių, Hitlumo raitelių sto-vyklose nemiegojo tik vienas kitas karys. Staiga Morgotas paleido milžiniškas liepsnos upes, kurios ritosi nuo Tangorodrimo žemyn greičiau už balrogus ir liejosi per visą lygumą. Geležiniai kalnai spjaudė nuodingomis ugnimis, ore pasklido jų šleikštūs, aplinkui mirtį sėjantys dūmai. Taip išnyko Ardgalenas, jo žolynus prari-jo ugnis, ir ta lyguma virto išdegusia ir tuščia dykra, pilna kvapą gniaužiančių dulkių, negyva ir bevaise. Nuo tada ją vadino kitaip, Anfauglitu, arba Dusinančiais Smėliais. Tuose tyruose neužkasti dūlėjo apanglėję kaulai, nes liepsnose žuvo daug noldorų, užklup-tų ugnies srauto ir negalėjusių pabėgti į kalnus. Aukšti Dorto-niono ir Ered Vetrino kalnai sulaikė degančią jūrą, tačiau visi į Angbandą atgręžtuose šlaituose augantys miškai užsiliepsnojo, ir tirštuose dūmuose gynėjų gretos suiro. Taip prasidėjo ketvirtasis iš didžiųjų mūšių Dagor Bragolachas, Staigios Liepsnos mūšis.

Gaisrui siaučiant, pasirodė auksaspalvis drakonų tėvas Glau-rungas, puikuodamasis visa savo galia, jam iš paskos žengė balro-gai, o už jų traukė juodi orkų pulkai, tokie gausūs, kokių noldorai dar niekada nematė ir neįsivaizdavo. Visa ta kariauna užgriuvo

noldorų tvirtoves, pralaužė užtvaras aplink Angbandą ir, kur tik sutikusi, žudė noldorus ir jų sąjungininkus pilkuosius elfus ir žmones. Daug tvirčiausių Morgoto priešininkų žuvo pirmomis karo dienomis, nes buvo sutrikę, išsklaidyti ir nesugebėjo sutelkti jėgų. Nuo tol Beleriande karas niekada nesiliovė, bet manoma, kad Staigios Liepsnos mūšis baigėsi atėjus pavasariui, kai Morgoto puolimas susilpnėjo.

Taip baigėsi Angbando apgultis. Morgoto priešai liko išblaškyti, toli vieni nuo kitų. Diduma pilkųjų elfų spruko į pietus ir pasitraukė iš karo šiaurėje. Daug jų prisiglaudė Doriate, ir Tingolo karalystė bei pajėgos tuo metu vis augo, nes karalienės Melianės galia saugojo tos šalies sienas, ir piktosios jėgos dar negalėjo patekti vidun. Kiti rado prieglobstį pajūrio tvirtovėse ir Nargotronde. Kai kas pabėgo dar toliau ir pasislėpė Osiriande ar perkopė kalnus ir benamiai klajojo po tyrlaukius. Gandas apie karą ir apsiausties pabaigą pasiekė ir žmones Vidužemio rytuose.

Finarfino sūnūs patyrė didžiausią antpuolio jėgą. Angrodas ir Aignoras žuvo. Greta jų krito Beoro genties vadas Bregolas ir didžioji dalis jo karių. Bregolo brolis Barahiras kovėsi toliau į vakarus, netoli Siriono perėjos. Ten karalius Finrodas Felagundas, skubėjęs iš pietų, buvo atkirstas nuo savo kariuomenės, su nedideliu būriu apsuptas Serecho pelkėse ir būtų buvęs nužudytas arba sučiuptas, bet su savo drąsiausiais vyrais atlėkė Barahiras ir jį išvadavo. Jie surėmė aplink karalių iečių tvorą ir, kirsdami kalavijais į visas puses, su didžiuliais nuostoliais prasiveržė iš mūšio lauko. Tad Felagundas išsigelbėjo ir grįžo į savo giliąją tvirtovę Nargotronde. Jis davė Barahirui ir visai jo giminei amžinos draugystės ir visokeriopos pagalbos priesaiką. Šito pasižadėjimo ženklan įteikė Barahirui savo žiedą. Dabar Barahiras tapo visateisiu Beoro genties valdovu ir grįžo į Dortonioną, tačiau dauguma jo žmonių buvo pabėgę ir slapstėsi Hitlumo prieglobstyje.

Morgotas taip smarkiai puolė, kad Fingolfinas ir Fingonas negalėjo ateiti į pagalbą Finarfino sūnums. Hitlumo kariai, pa-

tyrę daug nuostolių, buvo nustumti prie Ered Vetrino tvirtovių, ir jas vos ne vos pavyko apginti nuo orkų. Prie Eitel Siriono sienų, gindamas savo valdovo Fingolfino užnugarį, krito Hadoras Auksaplaukis, tada turėjęs šešias dešimtis ir šešerius metus, kartu su juo persmeigtas daugybės strėlių žuvo jo jaunesnysis sūnus Gundoras. Elfai giliai jų gedėjo. Savo tėvo valdžią tada perėmė Galdoras Aukštasis. Šešėlių kalnai buvo aukšti ir neįveikiami, tad atlaikė ugnies srautus, kita vertus, palaužti elfų ir šiaurės žmonių narsos kol kas nepajėgė nei balrogai, nei orkai, todėl Hitlumas liko nenukariautas ir reiškė grėsmę Morgoto puolimui iš šono, bet Fingolfiną nuo jo gentainių skyrė priešų jūra.

Feanoro sūnums karas susiklostė blogai, beveik visos rytų žemės buvo užgrobtos. Priešas pralaužė Aglono perėją, nors Morgoto kariauna už tai brangiai sumokėjo. Kelegormas ir Kurufinas sumušti bėgo į pietus ir vakarus palei Doriato sienas, galų gale pasiekė Nargotrondą, kur Finrodas Felagundas suteikė jiems užuovėją. Tad jų giminė sustiprino ir pagausino Nargotrondo jėgas, nors, kaip pasirodė vėliau, būtų buvę geriau, jeigu jie būtų pasilikę rytuose kartu su kitais gentainiais. Maidrosas kovėsi neįtikėtinai narsiai, ir orkai bėgo, vos išvydę jo veidą. Po kankinimų ant Tangorodrimo Maidroso dvasia degė ryškia liepsna, ir jis atrodė tarsi sugrįžęs iš mirusiųjų. Didžiosios tvirtovės ant Himringo kalvos priešams įveikti nepavyko, ir daugelis likusių gyvų drąsuolių ir iš Dortoniono, ir iš rytinių pakraščių susitelkė apie Maidrosą. Kuriam laikui jis vėl užtvėrė Aglono perėją, kad tuo keliu orkai nebegalėtų patekti į Beleriandą. Tačiau šie sutriuškino Feanoro genties raitelius prie Lotlano, nes tenai atropojo Glaurungas, prasiveržė pro Magloro Spragą ir nusiaubė visą žemę tarp Geliono atšakų. Orkai paėmė tvirtovę vakariniame Reriro kalno šlaite ir nuniokojo visą Targelioną, Karantiro kraštą, be to, išniekino ir suteršė Helevorno ežerą. Iš ten, sėdami ugnį ir siaubą, perėjo Gelioną ir toli įsibrovė į Rytų Beleriandą. Magloras prisijungė prie Maidroso ant Himringo kalvos, o

Karantiras pasitraukė ir su savo genties likučiais prisidėjo prie išsisklaidžiusių būrelių, vadovaujamų medžiotojų Amrodo ir Amraso, jie drauge traukėsi toliau ir pietuose perėjo Ramdalą. Ant Amon Erebo įkūrė sargybinių ir karių stovyklą, be to, jiems padėjo ir žalieji elfai. Orkai neįžengė nei į Osiriandą, nei į Taurim-Duinatą ar pietų tyrlaukius.

Hitlumą pasiekė žinios, kad Dortonionas prarastas, Finarfino sūnūs sumušti, o Feanoro sūnūs išvaryti iš savo žemių. Fingolfinas, regėdamas visišką noldorų sutriuškinimą (kaip jam tuomet atrodė) ir nepataisomą visų jų genčių sunaikinimą, kupinas rūstybės ir nevilties, šoko ant savo didžio žirgo Rochaloro ir išjojo vienas, ir niekas nepajėgė jo sulaikyti. Kaip vėjas, keldamas dulkių debesis, jis perlėkė Dor-nu-Fauglitą, ir visi, regėję jį jojantį, apstulbę puolė šalin manydami, kad pasirodė pats Oromė: Fingolfiną apsėdo toks beprotiškas įniršis, kad jo akys švytėjo tarsi valarų. Šitaip jis vienas atšuoliavo prie Angbando vartų, papūtė savo ragą, smogė į varines duris ir šaukė Morgotą kautis dvikovoje. Ir Morgotas pasirodė.

Tai buvo paskutinis kartas per tuos karus, kai jis peržengė savo tvirtovės slenkstį, ir pasakojama, kad pasielgė jis taip anaiptol ne noromis. Nors šiame pasaulyje jo galia buvo visų didžiausia, iš valarų jis vienintelis žinojo, kas yra baimė. Tačiau savo karo vadų akivaizdoje jis negalėjo atmesti iššūkio: Fingolfino rago muzika veriančiu aidu nusirito uolomis, skardus ir aiškus Fingolfino balsas skverbėsi iki pat Angbando gelmių. Fingolfinas išvadino Morgotą bailiu ir vergų valdovu. Tad Morgotas išėjo, lėtai kopdamas nuo savo požemių sosto, ir po jo kojomis drebėjo žemė. Jis žengė pro vartus apsitaisęs juodais šarvais ir sustojo priešais karalių tarsi bokštas su geležies karūna ant galvos, o jo milžiniškas, be jokių papuošimų ir juodas kaip anglis skydas metė tamsų šešėlį lyg audros debesis. O Fingolfinas tviskėjo apačioje tarsi žvaigždė, nes jo šarvai buvo sidabruoti, žydras skydas aptaisytas krištolu, ir jis išsitraukė savo kalaviją Ringilą, švytintį kaip ledas.

Morgotas aukštai užsimojo Grondu, Požemių Kūju, ir sviedė žemyn lyg su perkūno trenksmu. Bet Fingolfinas atšoko į šalį, ir Grondas išmušė žemėje didžiausią duobę, iš kurios pliūptelėjo liepsna ir dūmai. Daug kartų Morgotas taikėsi sutriuškinti Fingolfiną, ir kiekvieną sykį šis atšokdavo taip, tartum žaibas tvyksteldavo iš po audros debesies. Jis septynis kartus sužeidė Morgotą, ir septynis kartus Morgotas rėkė iš baimės, o Angbando kariuomenė persigandusi krito veidu į žemę, ir visi šauksmai aidėjo per šiaurės kraštus.

Bet galų gale karalius pavargo, ir Morgotas parbloškė jį savo skydu. Triskart Fingolfinas buvo partrenktas ant žemės, bet triskart jis stojosi ir vėl kėlė savo sukapotą skydą ir skilusį šalmą. Tačiau žemė aplink jį jau buvo visa išdraskyta ir duobėta, Fingolfinas kluptelėjo ir griuvo ant nugaros prie Morgoto kojų. Šis kairiąja pėda primynė jam kaklą, ir prislėgė toks svoris, lyg būtų užgriuvęs kalnas. Bet paskutiniuoju žūtbūtiniu Ringilo kirčiu Fingolfinas perkirto Morgotui koją, ir iš jos ėmė plūsti juodas kraujas su dūmais, užliedamas Grondo paliktas duobes.

Taip žuvo Fingolfinas, didysis noldorų karalius, išdidžiausias ir narsiausias tarp senovės elfų karalių. Orkai nesipuikavo ta dvikova prie vartų. Nedainuoja apie ją ir elfai, nes jų sielvartas per daug gilus. Tačiau ta sakmė neliko pamiršta, nes Torondoras, erelių karalius, atnešė žinią į Gondoliną ir į tolimąjį Hitlumą. Morgotas stvėrė elfų karaliaus kūną, sutraiškė ir jau norėjo sviesti suėsti vilkams, bet staiga iš savo lizdo Krisaigrimo viršūnėse atlėkė Torondoras, smigo iš aukštybių prie Morgoto ir kirto jam į veidą. Torondoro sparnai šniokštė tarsi Manvės vėjai, jis galingais nagais čiupo kūną, žaibu nuskriejo aukščiau, negu siekė orkų strėlės, ir nunešė karalių tolyn. Tada paguldė jį ant kalno viršūnės, iš šiaurės žvelgiančios į slaptąjį Gondolino slėnį. Čionai užkopęs Turgonas sukrovė virš savo tėvo aukštą akmenų kalną. Joks orkas niekada nedrįso lipti ant Fingolfino kalno ar artintis prie jo kapo, kol neišmušė Gondolino valanda ir jo gentyje gimė išdavystė. Nuo tos

dienos Morgotas liko viena koja šlubas, jo skaudančių žaizdų niekas negalėjo užgydyti, o veidą darkė Torondoro kirčio randas.

Didžios kilo raudos Hitlume, kai atsklido žinia apie Fingolfino žūtį. Sielvarto apimtas Fingonas ėmėsi valdyti Fingolfino gentį ir noldorų karalystę, bet savo mažametį sūnų Ereinioną (vėliau gavusį Gilgalado vardą) išsiuntė į Uostus.

Tad šiaurės žemes užgulė Morgoto galia. Tik Barahiras nepabėgo iš Dortoniono ir kovojo su priešais už kiekvieną savo žemės pėdą. Morgotas įnirtingai naikino jo žmones, kol jų liko vos saujelė. Visi to krašto šiaurinių šlaitų miškai ilgainiui virto tokia siaubo ir tamsos kerų žeme, kad net orkai vengė ten žengti, nebent versdavo koks būtinumas. Tą žemę vadino Delduvatu, arba Taurnu-Fuinu, Nakties Šešėlio giria. Ten augantys medžiai po gaisro buvo juodi ir niūrūs, jų susipynusios šakos tarsi čiuopė tamsą kaip letenos su nagais. Jei kam pasitaikydavo netyčia užsukti į tą girią, tas pasiklysdavo ir apakdavo, siaubo vaiduokliai jį užsmaugdavo ar nukamuodavo iki beprotybės. Barahiro padėtis pagaliau tapo tokia sunki, kad jo žmona Emeldira Tvirtaširdė (pasiryžusi verčiau kautis greta savo sūnaus ir vyro negu bėgti) sušaukė visas likusias moteris ir vaikus ir išdalijo ginklus visiems, kas galėjo juos pakelti. Ji nuvedė tą minią į kalnus ir pavojingais takais per didžiausius vargus ir praradimus pagaliau atėjo į Bretilį. Kai kuriuos priglaudė haladinai, o kiti išėjo toliau per kalnus į Dorlominą pas Hadoro sūnaus Galdoro žmones. Tarp išėjusių buvo Rianė, Belegundo duktė, ir Morvena, Baragundo duktė, dar vadinama Eledvene, kitaip Elfų Gražuole. Tačiau vyrų, kuriuos jos paliko, niekas daugiau nebematė. Juos po vieną iššudė, kol Barahirui liko paskutiniai dvylika vyrų: jo sūnus Berenas, sūnėnai Baragundas ir Belegundas, Bregolo sūnūs, ir devyni ištikimi jo šeimos tarnai, kurių vardus dar ilgai minės noldorų dainos – tai buvo Radruinas ir Dairuinas, Dagniras ir Ragnoras, Gildoras ir nelaimingasis Gorlimas, Artadas ir Urtelis, ir jaunasis Hataldiras. Jie virto viltį

praradusiais atskalūnais, viskam pasiryžusia gauja, kuri nebegali ištrūkti, bet nepasiduos, nes jų būstai sugriauti, žmonos ir vaikai sučiupti, nužudyti ar pabėgę. Iš Hitlumo nebuvo nei žinių, nei pagalbos, Barahirą su jo vyrais priešas medžiojo tarsi žvėris. Jie atsitraukė į skurdžias aukštumas virš girios ir klajojo tarp to krašto kalnų ežerėlių ir uolėtų viržynų, kuo toliau nuo Morgoto šnipų ir kerų. Viržiais pasiklodavo, o dangum užsiklodavo.

Beveik dvejus metus po Dagor Bragolacho noldorai tebegynė vakarų perėjas prie Siriono ištakų, nes tuose vandenyse glūdėjo Ulmo galia, ir Minas Tiritas atsilaikė prieš orkus. Tačiau galiausiai, žuvus Fingolfinui, prieš Orodretą, bokšto Tol Sirione saugotoją, atžygiavo Sauronas, didžiausias ir baisiausias iš Morgoto parankinių, kurį sindarų kalba vadino Gortauru. Sauronas tuo metu jau buvo baisios galios kerėtojas, šešėlių ir pamėklių šeimininkas, išmintį naudojęs niekšybei, jėgą – žiaurumui, darkęs visa, ką paliesdavo, ardęs visa, ką valdydavo, vilkolakių valdovas; kančios buvo jo viešpatija. Jis užpuolė ir paėmė Minas Tiritą, nes jo gynėjus užgulė tamsus baimės debesis. Orodretui teko bėgti, ir jis pasislėpė Nargotronde. Minas Tiritą Sauronas pavertė Morgoto sargybos bokštu, blogio tvirtove, grasančia visiems aplinkui. Puikioji Tol Siriono sala tapo prakeikta, ir ją imta vadinti Tolin-Gaurhotu, Vilkolakių sala. Joks gyvas padaras negalėjo pereiti šiuo slėniu nepastebėtas tame bokšte sėdinčio Saurono. Morgoto rankose dabar atsidūrė vakarų perėjos, ir Beleriando laukus ir girias užvaldė baimė. Savo priešus jis nenuilsdamas persekiojo ir už Hitlumo, naršė visas žemes, ieškodamas jų slėptuvių, vieną po kitos griovė jų tvirtoves. Orkai vis labiau įžūlėjo ir brovėsi į tolimiausius kraštus, žygiavo palei Sirioną vakaruose ir palei Keloną rytuose, pasiekdami Doriatą, pakeliui viską siaubdami taip, kad nuo jų spruko ir žvėrys, ir paukščiai, tad iš šiaurės vis labiau plėtėsi negyva tyla ir tuštuma. Daug noldorų ir sindarų jie paėmė į nelaisvę, nuvarė į Angbandą ir padarė vergais, versdami skirti savo

žinias ir sumanumą Morgoto labui. Morgotas siuntė šnipus, šie rengėsi svetimais drabužiais, kalbėjo apgaulingais žodžiais, dalijo melagingus pažadus apie būsimą atlygį, klastingomis šnekomis kurstė baimę ir pavydą tarp genčių, kaltino jų karalius ir vadus gobšumu ir išdavystėmis. Brolžudystės Alkvalondėje prakeiksmas tebeveikė, tad tais melais dažnai buvo tikima. Be to, laikai darėsi vis niūresni, ir tokiose kalbose jau būdavo dalis tiesos. Beleriando elfus kamavo neviltis ir baimė. Visų labiausiai noldorai bijojo išdavystės tų gentainių, kurie vergavo Angbande, nes Morgotas kai kuriuos panaudodavo savo piktiems kėslams: apsimesdavo suteikiąs laisvę ir išsiųsdavo, tačiau jų valia likdavo sukaustyta Morgoto valios ir po klajonių jie vėl grįždavo atgal. Tad jei koks belaisvis išsigelbėdavo iš tiesų ir grįždavo pas saviškius, jį sutikdavo šaltai, jo šalindavosi, ir vargšui tekdavo gyventi vienumoje ir neviltyje.

Žmonėms, jei kurie klausydavosi jo kalbų, Morgotas apsimesdavo esąs gailestingas, aiškino, kad jų negandos kyla tik iš tarnystės maištingiesiems noldorams, tačiau teisėto Vidaržemio viešpaties valdžioje jie nusipelnytų garbės ir deramą atlygį už narsą, jei tik sutiktų atsižadėti maišto. Bet iš trijų edainų genčių vos saujelė žmonių nevengė klausytis tokių žodžių, net jeigu juos nugabendavo kankinti į Angbandą. Todėl Morgotas su neapykanta juos persekiojo ir siuntė žygūnus per kalnus.

Pasakojama, kad tuo laiku Beleriande pirmą kartą pasirodė tamsiaveidžiai žmonės. Kai kurie jau buvo slapta pasidavę Morgoto valdžion ir atkeliavo jo kviečiami, bet ne visi, nes gandas apie Beleriandą, jo žemes ir vandenis, karus ir turtus sklido plačiai ir toli. Tad tuo metu klajoklių žmonių takai nuolat sukdavo į vakarus. Šie žmonės buvo mažo ūgio, kresni, ilgomis, stipriomis rankomis, jų oda tamsi ar gelsva, plaukai ir akys taip pat tamsūs. Jie skirstėsi į gausybę genčių, kai kurie labiau linko prie kalnų nykštukų negu prie elfų. Maidrosas, suprasdamas, kad noldorai ir edainai dabar nusilpę, o Angbando požemiuose tūno neišsemiamos ir vis papildomos jėgų atsargos, sudarė sąjungą su šiais

naujais žmonių ateiviais. Jis pasiūlė draugystę jų didžiausiems vadams Borui ir Ulfangui. Morgotas tuo džiaugėsi, nes jo šitaip ir buvo sumanyta. Boras turėjo sūnus Borladą, Borlachą ir Bortandą. Jie laikėsi Maidroso ir Magloro ir liko jiems ištikimi, tuo labai nuvildami Morgotą. Ulfangas Juodasis turėjo sūnus Ulfastą, Ulvartą ir prakeiktąjį Uldorą. Šie ėjo paskui Karantirą, prisiekę jam ištikimybę, ir įrodė savo atsidavimą.

Edainai rytiečių nemėgo ir susidurdavo su jais retai, nes atėjūnai ilgai gyveno Rytų Beleriande, o Hadoro gentis laikėsi atskirta Hitlume, tuo tarpu Beoro giminė buvo beveik sunaikinta. Haletės genties šiaurės karas iš pradžių nepalietė, nes jie gyveno pietų pusėje, Bretilio girioje, tačiau dabar prasidėjo ir jų kova su gilyn besibraunančiais orkais. Tie žmonės buvo stiprūs ir ryžtingi ir neketino lengvai atsisakyti savo pamėgtų miškų. Tarp daugybės to meto pralaimėjimų haladinų žygdarbiai sakmėse turi garbingą vietą. Užėmę Minas Tiritą, orkai atžygiavo vakarų perėjomis ir gal būtų nusiaubę viską iki pat Siriono žiočių, bet haladinų valdovas Halmiras skubiai nusiuntė žinią Tingolui, nes draugavo su elfais, saugančiais Doriato sienas. Tada Belegas Didysis Lankas, Tingolo pasienio sargybos vyriausiasis, surinko dideles kirviais ginkluotų sindarų pajėgas ir atžygiavo į Bretilį. Puolę iš tankmės, Halmiras ir Belegas užklupo orkų kariauną nepasirengusią ir ją sunaikino. Nuo tada juodasis antplūdis iš šiaurės buvo sustabdytas, ir dar daug metų orkai nedrįsdavo žengti per Teigliną. Haletės gentis gyveno Bretilio girioje ramiai, bet budriai, o Nargotrondo karalystė jų saugoma kaupė jėgas.

Tuo metu Hurinas ir Huoras, Galdoro iš Dorlomino sūnūs, gyveno su haladinais, nes su jais giminiavosi. Dar prieš Dagor Bragolachą tos dvi edainų gentys drauge surengė didžią puotą, per kurią Hadoro Auksagalvio vaikai Galdoras ir Gloredelė susituokė su Harete ir Haldiru, haladinų valdovo Halmiro vaikais. Tad pagal tų laikų žmonių papročius Galdoro sūnūs augo pas Haldirą Bretilyje. Abu jie ėjo į tą mūšį su orkais, net ir Huoras,

niekas negalėjo jo sulaikyti, nors teturėjo trylika metų. Jie atsidūrė būryje, kuris buvo atkirstas nuo kitų, ir juos priešai persekiojo iki pat Britiacho brastos. Ten jie būtų buvę nužudyti arba sučiupti, jeigu ne Ulmo galia, dar tebeslypėjusi Sirione. Nuo upės pakilo rūkas, paslėpė juos nuo priešų, ir jiems pavyko išsigelbėti, per Britiachą patekus į Dimbarą. Ten jie klajojo po kalvas tarp stačių Krisaigrimo sienų, kol galutinai susipainiojo tame klaidžiame krašte ir nebežinojo, nei kur eiti pirmyn, nei kaip grįžti. Čia juos pastebėjo Torondoras ir pasiuntė du erelius į pagalbą. Šie du pakėlė juos aukštyn ir pernešė per Žiedo kalnus į niekam nežinomą Tumladeno slėnį, į slaptąjį Gondolino miestą, kurio iki tol nebuvo matęs joks žmogus.

Ten karalius Turgonas, sužinojęs apie atvykėlių kilmę, juos maloniai priėmė. Mat per Sirioną nuo jūros, iš vandenų valdovo Ulmo, karalių pasiekdavo žinios ir sapnai, įspėjantys apie artėjančią nelaimę ir patariantys maloniai elgtis su Hadoro genties sūnumis, iš kurių prireikus sulauksiąs pagalbos. Hurinas ir Huoras svečiavosi karaliaus rūmuose beveik ištisus metus. Pasakojama, kad per tą laiką Hurinas perprato daug elfų išminties, taip pat nemažai sužinojo apie karaliaus tikslus ir sumanymus, nes Turgonas labai pamėgo abu Galdoro sūnus ir dažnai su jais šnekučiuodavosi. Jis norėjo laikyti juos Gondoline iš meilės, o ne tik dėl savo įstatymo, pagal kurį joks svetimšalis, elfas ar žmogus, prasibrovęs į slaptąją karalystę ir matęs miestą, niekada iš ten neišvyks tol, kol karalius nenuspręs atverti savo šalies sienų ir slaptoji tauta galės pasirodyti.

Tačiau Hurinas su Huoru troško grįžti pas saviškius ir drauge su visais kęsti juos ištikusius karą ir sielvartą. Todėl Hurinas tarė Turgonui:

– Valdove, esame tik mirtingi žmonės, kitokie nei eldarai. Šie gali ištverti ilgus metus, laukdami mūšio su priešais kurią dieną tolimoje ateityje. Tačiau mums skirtas laikas trumpas, mūsų viltys ir jėgos greitai vysta. Be to, mes neradome kelio į Gondoliną,

iš tiesų visiškai nežinome, kur stovi šitas miestas, – juk mus, persigandusius ir priblokštus, malonės užtemdytomis akimis, pakėlę aukštai į orą, atnešė ereliai.

Turgonas išklausė ir prabilo:

– Kaip atvykote, taip turite ir išvykti, jei Torondoras leis. Liūdžiu skirdamasis su jumis, tačiau neilgai trukus, kaip tikisi eldarai, galime vėl susitikti.

Bet Maiglinas, karaliaus sesers sūnus, labai įtakingas Gondoline, visiškai nesikrimto, kad jie išvyksta, nes pavydėjo jiems karaliaus palankumo ir nemėgo nė vieno iš žmonių giminės. Jis tarė Hurinui:

– Karaliaus malonė didesnė, negu jums atrodo, ir įstatymas tapo švelnesnis negu anksčiau. Kitaip neturėtumėt kito kelio, tik gyventi čia iki savo dienų pabaigos.

Į tai Hurinas atsiliepė:

– Karaliaus malonė iš tiesų didi, bet jeigu mūsų žodžio nepakanka, tuomet duosime jums priesaiką.

Ir broliai prisiekė niekada neatskleisti Turgono sumanymų ir laikyti paslaptyje visa, ką matė jo karalystėje. Tada atsisveikino, nakties tamsoje atskridę ereliai juos pakėlė ir nunešė, o dar prieš aušrą nuleido ant žemės Dorlomine. Gentainiai be galo nudžiugo, juos išvydę, nes žygūnai iš Bretilio buvo pranešę, kad jie pražuvo. Tačiau broliai net ir tėvui neprasitarė, kur jiems teko būti, tepasakė, kad tyruose juos išgelbėjo ereliai, kurie parnešė namo. Bet Galdoras tarė:

– Ar visus metus gyvenote tyruose? O gal ereliai priglaudė jus savo lizduose? Bet juk turėjote valgio ir puikių apdarų, grįžtate lyg kokie jauni karalaičiai, o ne miškuose paklydę valkatos.

– Tėve, tegu pakaks, kad grįžome, – pasakė Hurinas, – nes tai buvo mums leista tik davus tylos priesaiką.

Galdoras liovėsi klausinėjęs, tačiau ir jis, ir daugelis kitų nuspėjo tiesą. Bėgant laikui, žinia apie keistus Hurino ir Huoro nuotykius pasiekė ir Morgoto tarnų ausis.

Sužinojęs apie pralaužtą gynybą prie Angbando, Turgonas niekam iš savo valdinių neleido eiti į karą. Jis manė, kad Gondolinas pakankamai stiprus ir dar nepribrendęs laikas jam atsiskleisti. Tačiau drauge Turgonas buvo tikras, kad apgulties pabaiga reiškia noldorų žlugimo pradžią, nebent jie sulauktų pagalbos. Jis slapta iš Gondolino pasiuntė elfų būrelius prie Siriono žiočių ir Balaro salos. Ten jie pasistatė laivus ir Turgono nurodymu išplaukė į vakarus, ieškodami Valinoro ir norėdami prašyti valarų atleidimo bei pagalbos. Jie meldė jūros paukščių, kad jiems parodytų kelią. Tačiau šėlstanti jūra buvo bekraštė, juos gožė kerai ir šešėlis, Valinoras liko paslėptas. Tad nė vienas iš Turgono pasiuntinių nenuplaukė į vakarus, daugelis pražuvo, sugrįžo vos keletas. Gondolino lemtis artėjo.

Morgotą pasiekė gandas apie tai, kas vyksta, ir, nepaisant visų pergalių, jam pasidarė neramu. Jis didžiai panoro daugiau sužinoti apie Felagundą ir Turgoną, nes nieko apie juos negirdėjo, bet jie tebebuvo gyvi. Morgotas bijojo, kad jie gali ką nors surengti prieš jį. Nargotrondo vardas jam buvo žinomas, tačiau niekas nepranešė nei kur jis yra, nei kokios ten jėgos. Apie Gondoliną Morgotas apskritai nežinojo, ir mintys apie Turgoną jį kankino vis labiau. Todėl pasiuntė į Beleriandą dar daugiau šnipų, bet didžiuosius orkų būrius atšaukė atgal į Angbandą, nes suprato, kad kol kas, nesurinkęs naujų pajėgų, negali stoti į paskutinį pergalingą mūšį ir kad neteisingai vertino noldorų narsą ir greta jų kovojusių žmonių ginklo galią. Didi buvo jo pergalė Bragolache ir vėlesniais metais, klaikią žalą patyrė jo priešai, bet ir jo paties nuostoliai buvo ne ką mažesni. Nors Morgotas turėjo savo rankose Dortonioną ir Siriono perėją, bet eldarai, atsigavę po pirmojo sąmyšio, dabar pradėjo atsikovoti tai, ką praradę. Tad Beleriando pietuose keleriems neilgiems metams vėl stojo apgaulinga ramybė, tačiau Angbando kalvės dirbo be atilsio.

Po ketvirtojo mūšio prabėgus septyneriems metams, Morgotas vėl pradėjo puolimą ir pasiuntė didžiulę kariuomenę prieš Hit-

lumą. Kautynės Šešėlių kalnų perėjose buvo aršios; Eitel Siriono apgultyje strėlė pakirto Dorlomino valdovą Galdorą Aukštąjį. Jis gynė šią tvirtovę didžiojo karaliaus Fingono pavedimu. Toje pačioje vietoje, tačiau šiek tiek anksčiau, krito ir jo tėvas Hadoras Lorindolas. Jo sūnus Hurinas tik neseniai įžengė į vyro amžių, tačiau buvo be galo stiprus ir kūnu, ir dvasia. Negailestingai žudydamas, jis išvijo orkus iš Ered Vetrino ir persekiojo juos net per Anfauglito smėlynus.

Bet karalius Fingonas nepajėgė atremti iš šiaurės plūstančios Angbando kariaunos. Mūšis užvirė pačiose Hitlumo lygumose. Fingono jėgos buvo skaičium menkesnės, tačiau aukštyn Drengisto įlanka atplaukė Kirdano laivai su gausybe karių, ir lemtingą valandą Morgoto pulkus iš vakarų puolė Falaso elfai. Orkai palūžo ir apsigręžė bėgti, o pergalė atiteko eldarams, ir jų raiti lankininkai vaikėsi orkus net po Geležies kalnus.

Nuo tol Galdoro sūnus Hurinas valdė Hadoro gentį Dorlomine ir tarnavo Fingonui. Hurinas buvo mažesnio stoto negu jo protėviai ir vėliau sūnus, bet tvirto kūno, nenuilstantis, lankstus ir vikrus, kaip jo motinos Haretės iš haladinų giminė. Turėjo žmoną Morveną Eledvenę, Baragundo iš Beoro genties dukterį, kuri pabėgo iš Dortoniono su Riane, Belegundo dukterimi, ir Emeldira, Bereno motina.

Tuo laiku, kaip pasakojama vėliau, Dortonione buvo sunaikinti paskutiniai atskalūnai. Išsigelbėjo vienintelis Berenas, Barahiro sūnus, per didžiausius vargus atkeliavęs į Doriatą.

19 SKYRIUS

APIE BERENĄ IR LUČIENĄ

Tarp sakmių apie sielvartą ir pragaištį, pasiekiančių mus iš tų laikų tamsos, yra ir tokių, kur greta aimanų spindi džiaugsmas, o pro mirties šešėlį skverbiasi negęstanti šviesa. Iš jų visų nuostabiausia istorija elfų ausims yra pasakojimas apie Bereną ir Lučieną. Apie jų gyvenimą sudėta „Leitiano giesmė. Išsivadavimas iš pančių", antroji pagal ilgumą iš visų sakmių apie senąjį pasaulį. Tačiau čia ji pasakojama trumpiau ir ne eilėmis.

Jau sakyta, kad Barahiras nenorėjo palikti Dortoniono, ir Morgotas jį ten negailestingai persekiojo, kol pagaliau su juo liko vos dvylika karžygių. Dortoniono miškai pietų pusėje kilo į kalnų viržynus, tų aukštumų rytuose telkšojo Tarn Ailuino ežeras, visas apaugęs šilojais. Tas kraštas buvo laukinis, be pramintų takų, nes net ir Ilgosios Taikos metu čia niekas negyveno. Bet Tarn Ailuino vandenį elfai gerbė, jis buvo skaidrus ir tyras dieną, o naktį virsdavo žvaigždžių veidrodžiu. Kalbėta, kad tą vandenį senovėje pašventino pati Melianė. Tenai atsitraukė Barahiras su saujele savo atskalūnų, įsirengė slėptuvę, ir Morgotas negalėjo jos rasti. Tačiau gandas apie Barahiro ir jo draugų žygius sklido toli, tad Morgotas įsakė Sauronui juos suieškoti ir nužudyti.

Barahiro būryje buvo Gorlimas, Angrimo sūnus. Jis turėjo žmoną, vardu Eilinelę, ir iki visų negandų jie vienas kitą be galo mylėjo. Kartą, grįžęs iš kautynių pasienyje, Gorlimas rado namus nusiaubtus ir apleistus, žmona buvo dingusi; jis nežinojo, ar ji

žuvo, o gal sučiupta. Gorlimas pabėgo pas Barahirą ir visame būryje tapo aršiausias ir viskam pasiryžęs. Tačiau jo širdį vis graužė abejonė, nes tikėjosi, kad Eilinelė galbūt nėra mirusi. Kartais jis slapta vienas pasitraukdavo nuo visų ir eidavo į savo namus, tebestovinčius tarp kažkada jam priklausiusių girių ir laukų. Apie tai sužinojo Morgoto tarnai.

Vieną rudens dieną jis atėjo, jau vakarui temstant, ir išvydo, kaip jam pasirodė, šviesą lange. Atsargiai prisiartinęs, pažvelgė vidun. Ten pamatė Eilinelę papilkėjusiu iš sielvarto ir alkio veidu, ir jam pasigirdo, kad ji balsiai dejuoja, esą jis ją palikęs. Tačiau vos jis garsiai šūktelėjo, vėjo gūsis nupūtė šviesą, sustugo vilkai, ir ant savo pečių Gorlimas staiga pajuto sunkias Saurono medžiotojų rankas. Taip Gorlimas buvo įviliotas į spąstus. Nugabenę į stovyklą, jį kankino, stengdamiesi sužinoti, kur slapstosi, kada ir kokiais takais vaikšto Barahiras. Tačiau Gorlimas nieko nesakė. Tada jie žadėjo jį paleisti į laisvę ir grąžinti Eilinelę, jeigu jis pasiduotų. Galutinai iškamuotas skausmo, ilgėdamasis žmonos, Gorlimas susvyravo. Jį tučtuojau nuvedė tiesiai pas baisųjį Sauroną. Šis tarė:

– Girdžiu, kad norėtum sudaryti su manim sandėrį. Kokia tavo kaina?

Gorlimas atsakė, kad norėtų vėl susirasti Eilinelę ir su ja drauge atgauti laisvę, nes manė, kad ir ji patekusi į priešų rankas.

Sauronas šyptelėjo.

– Tai menka kaina už tokią didžią išdavystę. Tiek tikrai gausi. Kalbėk!

Gorlimas jau norėjo trauktis, bet, išsigandęs Saurono žvilgsnio, jis papasakojo visa, ką žinojo. Sauronas nusijuokė, pasityčiojo iš Gorlimo ir pasakė, kad jis matęs tik šmėklą, kerų sukurtą jam apgauti, nes iš tiesų Eilinelės nebėra gyvos.

– Vis dėlto įvykdysiu tavo prašymą, – tarė Sauronas, – tu keliausi pas Eilinelę ir būsi laisvas, nereikės man tarnauti.

Tada jis Gorlimą žiauriai nužudė.

Šitaip išaiškėjo Barahiro urvas, ir Morgotas sumezgė aplink jį tinklą. Tyliausiomis priešaušrio valandomis pasirodę orkai apstulbino Dortoniono žmones ir iššudė juos visus, išskyrus vieną, nes Barahiro sūnus Berenas buvo pasiųstas su pavojinga užduotimi stebėti, kur vaikšto priešas. Kai orkai užėmė jų stovyklą, jis buvo toli. Nakties užkluptas jis užmigo miške ir susapnavo nuogus medžius prie tvenkinio, tirštai lyg lapai nutūptus maitėdų paukščių, o nuo jų snapų laša kraujas. Dar sapne Berenas išvydo per vandenį artėjantį pavidalą, tai buvo Gorlimo dvasia, prabilusi ji papasakojo apie Gorlimo išdavystę ir mirtį ir ragino skubėti, kad įspėtų tėvą.

Berenas pabudo ir, nelaukęs aušros, nulėkė per mišką ir kitą rytą atsidūrė prie urvo. Jam besiartinant, nuo žemės pakilo maitėdos, sutūpė alksniuose, augančiuose prie Tarn Ailuino, ir kranksėjo šaipydamiesi.

Berenas palaidojo tėvo kaulus ir supylė virš jo akmenų kalną. Prie to pilkapio jis prisiekė keršyti. Pirmiausia puolė ieškoti jo tėvą ir kitus gentainius nužudžiusių orkų. Vakare aptiko jų stovyklą prie Rivilo upelio aukščiau Serecho pelkių. Berenas puikiai pažinojo mišką, todėl sugebėjo nepastebėtas prieiti prie pat jų ugnies. Ten orkų vadeiva gyrėsi savo žygiais ir aukštai iškėlęs rodė Barahiro ranką, kurią nukirto ir gabeno Sauronui kaip ženklą, kad įvykdė užduotį. Ant rankos tebebuvo Felagundo žiedas. Berenas puolė pirmyn, nudūrė vadeivą, stvėrė ranką su žiedu ir dingo, saugomas likimo, nes orkai sumišo ir jų strėlės nulėkė kur papuola.

Nuo tada Berenas, vienišas atskalūnas, klajojo po Dortonioną dar ketverius metus. Tačiau jis susidraugavo su paukščiais ir žvėrimis, jie padėdavo jam ir niekada neišdavė. Nuo tol Berenas nebevalgė mėsos ir nežudė jokio gyvo padaro, jei tik šis netarnavo Morgotui. Mirties jis nesibaimino, bijojo tik nelaisvės. Buvo drąsus, viskam pasiryžęs, tad išvengė ir mirties, ir pančių. Garsas apie vie-

nišo narsuolio žygdarbius sklido po Beleriandą, tie pasakojimai pasiekė net ir Doriatą. Ilgainiui Morgotas paskyrė už jo galvą ne menkesnį atlygį negu už Fingoną, aukštąjį noldorų karalių, bet orkai, nugirdę jį artėjant, užuot stengęsi rasti, verčiau sprukdavo. Tad prieš jį išsiruošė visas pulkas, vadovaujamas Saurono. Šis su savimi atsivedė vilkolakių, negailestingų žvėrių, kuriuose Saurono įkalintos gyveno siaubingos dvasios.

Piktieji padarai dabar užplūdo tą kraštą, ir visos tyros būtybės iš tenai traukėsi. Bereną taip prispaudė, kad galų gale jam teko bėgti iš Dortoniono. Žiemą, kai viskas buvo apsnigta, jis paliko tėvo žemę ir kapą. Užkopus į Gorgoroto, Siaubo kalnų, aukštybes, tolumoje jo akims atsivėrė Doriatas. Ta šalis krito Berenui į širdį, ir jis nusprendė keliauti į Slaptąją karalystę, kur iki tol joks mirtingasis nebuvo įkėlęs kojos.

Siaubingai keliavo Berenas į pietus. Ered Gorgoroto uolos vėrėsi prarajomis, jų papėdėse juodavo šešėliai, susmukę tenai dar iki tol, kai atsirado mėnulis. Toliau driekėsi Dungortebo tyrai, kur susidūrė Saurono kerai su Melianės galia, kur viešpatavo siaubas ir beprotybė. Ten veisėsi vorai iš baisiosios Ungoliantos padermės, ausdami neregimus tinklus, kuriuose užtrokšdavo visos gyvos būtybės, klajojo baidyklės, gimusios ilgoje tamsoje iki saulės patekėjimo. Toje šmėklų žemėje nebuvo jokio maisto, tinkamo elfams ar žmonėms, visur karaliavo mirtis. Ta kelionė tapo tikrai ne menkiausiu Bereno žygdarbiu, bet jis vėliau niekam apie ją nepasakojo, nenorėdamas iš naujo patirti viso to siaubo. Niekas nežino, kaip jam pavyko rasti kelią ir įveikti takus, kuriais joks elfas ar žmogus daugiau niekada nedrįso eiti prie Doriato sienų. Berenas prasibrovė pro klaidžius brūzgynus, Melianės nuaustus aplink Tingolo karalystę, kaip ji ir pranašavo, nes jo laukė didis likimas.

„Leitiano giesmė“ pasakoja, kad Berenas atėjo į Doriatą klupdamas, papilkėjęs ir sulinkęs, tarsi daugelio negandos metų slegiamas, tokia kankinanti buvo jo kelionė. Bet vasarą, vaikštinėdamas

po Neldoreto miškus, jis išvydo Lučieną, Tingolo ir Melianės dukterį, kai vakare, tekant mėnuliui, laukymėse prie Esgalduino ji šoko ant amžinai žalios žolės. Tada pasitraukė visi prisiminimai apie išgyventą skausmą, nes Lučiena buvo gražiausia iš visų Iluvataro Vaikų. Jos apdaras buvo žydras tartum debesų netemdomas dangus, akys pilkos lyg žvaigždžių šviesa giedrą vakarą, apsiaustą puošė auksu siuvinėtos gėlės, o plaukai buvo tamsūs kaip sutemų šešėliai. Tarsi šviesa, mirganti medžių lapijoje, tarsi skaidriųjų vandenų čiurlenimas, tarsi žvaigždės virš pasaulio miglų, tokia ji buvo nuostabi ir graži. O jos veidas švytėjo nežemiška šviesa.

Tačiau ji dingo Berenui iš akių. Jis neteko žado, lyg apkerėtas, ir ilgai blaškėsi po miškus jos ieškodamas, laukinis ir atsargus tarsi žvėris. Širdyje vadino ją Tinuviele, pilkųjų elfų kalba tai reiškia prieblandos dukrą lakštingalą, nes kitokio jos vardo nežinojo. Regėjo ją iš tolo tartum vėjo taršomus lapus rudenį, o žiemą tartum žvaigždę virš kalno, tačiau jautėsi taip, lyg būtų sukaustytas grandinėmis.

Kartą, artėjant pavasariui, apyaušriu Lučiena šoko ant žalios kalvos ir staiga ji uždainavo. Nuostabi, verianti širdį buvo jos daina, kaip giesmė vieversio, kuris kyla pro nakties vartus, jau regėdamas už pasaulio sienų tekančią saulę, ir jo giesmė liejasi tarp gęstančių žvaigždžių. Lučienos daina sudraskė žiemos pančius, prašneko sušalę vandenys, ir ten, kur žengė jos pėda, iš šaltos žemės prasikalė gėlės.

Tada Bereno tylos apžavai išnyko, ir jis pašaukė ją Tinuvielės vardu, o miško aidas jį atkartojo. Ji stabtelėjo nustebusi ir daugiau nebėgo. Berenas prisiartino. Lučiena pažvelgė į jį, ir ją užvaldė lemtis, ji pamilo Bereną. Tačiau išslydo iš jo glėbio ir, dienai auštant, dingo jam iš akių. Berenas gulėjo ant žemės apsvaigęs, lyg pakirstas laimės ir sielvarto drauge. Jis užmigo tartum kritęs į šešėlių bedugnę, o kai nubudo, buvo šaltas kaip akmuo, o jo širdis tuščia ir vieniša. Kliedėdamas jis vaikščiojo apgraibomis, lyg būtų staiga ištiktas aklumo ir rankomis mėgintų sučiupti dingu-

sią šviesą. Taip prasidėjo Bereno kančios, ta kaina, kurią jis turėjo sumokėti už jam tekusį likimą. Su jo likimu neatskiriamai susipynė ir Lučiena. Ji, nemirtingoji, dalijosi su Berenu jo mirtingumą, būdama laisva, kentė jo grandines, ir niekas kitas visoje Eldalijoje nepatyrė didesnių kančių už ją.

Lučiena sugrįžo pas neviltyje paskendusį Bereną, kai jis sėdėjo tamsoje, ir įdėjo ranką jam į delną. Vėliau ji dažnai pas jį ateidavo, jie dviese slapta vaikštinėdavo po miškus ir pavasarį, ir vasarą, ir nė vienas iš Iluvataro Vaikų nesidžiaugė labiau už juodu, nors jiems skirtas laikas buvo trumpas.

Dainius Daironas, taip pat įsimylėjęs Lučieną, susekė, kad ji susitinka su Berenu, ir išdavė juos Tingolui. Karalius netvėrė rūstybe, nes Lučieną mylėjo labiau už viską, ji jam buvo brangesnė už visus elfų kunigaikščius. Tuo tarpu žmonių jis net nepriimdavo pas save tarnauti. Todėl nustebęs ir prislėgtas jis klausė Lučienos, bet ši jam nieko nepasakojo, kol jis neprisiekė, kad nežudys Bereno ir neįmes į kalėjimą. Tačiau Tingolas pasiuntė tarnus, kad jį sučiuptų ir pristatytų į Menegrotą kaip piktadarį. Lučiena aplenkė tarnus ir pati atvedė Bereną prie Tingolo sosto lyg garbingą svečią.

Tingolas žiūrėjo į Bereną su panieka ir įtūžiu, bet Melianė tylėjo.

– Kas esi, – klausė Tingolas, – kad ateini čionai kaip vagis ir drįsti nekviestas artintis prie mano sosto?

Bereną persmelkė baimė, nes neapsakomai puikus buvo Menegrotas ir karališkai didingas Tingolas, ir jis nieko neatsakė. Tada prabilo Lučiena ir tarė:

– Jis – Berenas, Barahiro sūnus, žmonių valdovas, galingasis Morgoto priešas, jo žygius apdainuoja net elfai.

– Tegu kalba Berenas! – įsakė Tingolas. – Ko tau čia reikia, nelaimingas mirtingasai, ir kodėl, palikęs savo žemę, įžengei į šitą kraštą, kuris uždraustas tokiems kaip tu? Ar turi kokią priežastį,

kodėl savo galia neturėčiau tavęs griežtai nubausti už akiplėšiškumą ir kvailybę?

Pakėlęs galvą, Berenas išvydo Lučienos akis, tada žvilgsniu suieškojo Melianės veidą, ir žodžiai jam patys atsirado burnoje. Jo baimė išnyko, grįžo vyriausiosios žmonių giminės išdidumas, ir jis tarė:

– O karaliau, mano likimas mane atvedė čionai per tokius pavojus, kad net ir elfų nedaugelis ištvertų. Ir čia radau tai, ko iš tiesų neieškojau, bet radęs turėsiu amžinai. Nes tai vertingiau už visą auksą ir sidabrą, už visus brangakmenius. Nei uola, nei plienas, nei Morgoto ugnis, nei visų elfų karalysčių galia nesulaikys manęs nuo lobio, kurio trokštu. Nes Lučiena, tavo duktė, yra nuostabiausia iš visų Pasaulio Vaikų.

Menėje stojo tyla, nes buvusieji joje liko priblokšti ir persigandę, ir visi pagalvojo, kad Berenas bus nužudytas. Tingolas lėtai prabilo:

– Už šiuos žodžius nusipelnei mirties. Ir ji tučtuojau tave ištiktų, jeigu nebūčiau davęs skubotos priesaikos. Dabar jos gailiuosi, prastakilmi mirtingasis, Morgoto šalyje išmokęs sėlinti paslapčiomis, kaip jo šnipai ir vergai.

– Mirtį man skirti gali pelnytai ar nepelnytai, – atsakė Berenas. – Tačiau nei prastakilmio, nei šnipo, nei vergo vardo nepriimu. Mano tėvui Barahirui šiaurės mūšio lauke Felagundas davė žiedą, tad mano gentis nenusipelnė gauti tokių vardų iš elfo, tebūnie jis net pats karalius.

Jo žodžiai aidėjo išdidžiai, ir visų akys sužiuro į žiedą. Dabar Berenas laikė jį aukštai iškėlęs, ir jame tviskėjo žali brangakmeniai, noldorų pagaminti Valinore. Žiedą sudarė du žalčiai smaragdo akimis, jų galvos glaudėsi po auksinių žiedlapių karūna, vienas tą karūną kėlė, kitas rijo. Tai buvo Finarfino ir jo genties ženklas. Melianė palinko prie Tingolo ir pašnibždomis patarė sutramdyti rūstybę.

– Ne tau teks nužudyti Bereną, – tarė ji, – jo likimo keliai dar tolimi ir vingiuoti, ir jie bus susiję su tavuoju. Būk išmintingas!

Tylėdamas žvelgė Tingolas į Lučieną ir širdyje mąstė: „Nelaimingieji žmonės, mažų valdovų ir trumpaamžių karalių vaikai, ar tokie kaip jie gali liesti tave ir likti gyvi?“ Nutraukęs tylą, jis prakalbo:

– Matau žiedą, Barahiro sūnau, ir suprantu, kad esi išdidus ir laikai save galingu. Tačiau tėvo žygdarbiai, net jei būtų tarnavęs man, nepadės laimėti Tingolo ir Melianės dukters. Dabar klausyk! Ir aš trokštu brangenybės, kuri iš manęs atimta. Nes ir uolos, ir plienas, ir Morgoto ugnis, nepaisant visų elfų karalių galios, skiria mane nuo brangakmenio, kuris priklauso man. Bet girdžiu, kad tokios kliūtys tavęs nebaugina. Tad eik savo keliais! Atnešk man Silmarilą iš Morgoto karūnos, ir tuomet Lučiena, jeigu norės, galės atiduoti tau savo ranką. Tuomet gausi mano brangakmenį. Ir nors Silmariluose glūdi Ardos likimas, turėsi pripažinti, kad esu dosnus.

Taip Tingolas nulėmė Doriato likimą, ir jį įsuko Mandoso prakeikimas. Visi, girdėję šiuos žodžius, suprato, kad šitaip Tingolas išlaikė priesaiką ir vis dėlto pasiuntė Bereną į mirtį. Juk net visų noldorų pajėgų dar iki tada, kai buvo pralaužta apgultis, nepakako, kad bent iš tolo išvystų tviskančius Feanoro Silmarilus. Juk jie įstatyti geležinėn karūnon ir Angbande vertinami labiau už visas brangenybes. Juos saugo balrogai, daugybė kalavijų, tvirčiausios grotos, neįveikiamos sienos ir tamsioji Morgoto didybė.

Tačiau Berenas nusijuokė.

– Už menką kainą, – tarė jis, – elfų karaliai parduoda dukteris. Už brangakmenius, už amato dirbinius. Bet jei tavo, Tingolai, tokia valia, aš ją įvykdysiu. Ir kai vėl susitiksime, mano ranka laikys Silmarilą iš geležinės karūnos. Nes dar ne paskutinį kartą matai Bereną, Barahiro sūnų.

Jis pažvelgė į akis Melianei, kuri netarė nė žodžio, atsisveikino su Lučiena Tinuviele, nusilenkė Tingolui ir Melianei, praskyrė jį supusius sargybinius ir vienas iškeliavo iš Menegroto.

Tada pagaliau prakalbo Melianė ir taip tarė Tingolui:

– O karaliau, gudriai sumanei. Bet jeigu mano akys vis dar mato gerai, tas sumanymas pakenks tau pačiam, nesvarbu, ar Berenas įvykdys užduotį, ar pražus. Juk pasmerkei arba savo dukterį, arba save. Ir Doriatas dabar įtrauktas į galingesnio krašto likimą.

Bet Tingolas atsakė:

– Nei elfams, nei žmonėms neparduodu tų, kuriuos myliu ir branginu labiau už visus turtus. Ir jei tik būtų nors menkiausia viltis ar grėsmė, kad Berenas gyvas grįš į Menegrotą, jis daugiau niekada neišvystų dienos šviesos, nors ir esu prisiekęs.

Lučiena tylėjo, ir nuo tos akimirkos Doriate ji nebedainavo. Miškus apgaubė grėsminga tyla, ir Tingolo karalystėje pailgėjo šešėliai.

„Leitiano giesmėje“ pasakojama, kad Berenas netrukdomas perėjo Doriatą ir po kurio laiko pasiekė Sutemų tvenkinių ir Siriono pelkių kraštą. Palikęs Tingolo žemę, užkopė į kalvas virš Siriono krioklių, kur upė su baisiu triukšmu krito į požemį. Iš ten pažvelgė į vakarus ir per miglas bei lietų, užklojusį tas kalvas, išvydo Talat Dirneną, Saugomą lygumą, plytinčią tarp Siriono ir Narogo. Dar toliau įžiūrėjo virš Nargotrondo kylančias Taur-en-Faroto aukštumas. Berenas neturėjo nieko, nei vilties, nei aiškaus sumanymo, tad pasuko į tą pusę.

Visą tą lygumą Nargotrondo elfai stebėjo nenuleisdami akių. Jos pakraščiais ant kiekvienos kalvos slėpėsi bokštas, miškuose ir laukuose gudriai ir nepastebimai įsitaisę tūnojo lankininkai. Jų strėlės lėkė taikliai ir kirto mirtinai, tad niekas negalėjo praslinkti be jų valios. Todėl pakako Berenui žengti kelis žingsnius tuo keliu, kai jį pastebėjo ir mirtis buvo visai čia pat. Suprasdamas pavo-

jų, jis ėjo aukštai iškėlęs Felagundo žiedą ir, nors nematė nė gyvos dvasios, nes medžiotojai sėlino tylutėliai, jautė esąs stebimas, tad garsiai sušuko:

– Esu Berenas, Barahiro sūnus, Felagundo draugas. Nuveskite mane pas karalių!

Todėl medžiotojai jo nenužudė, bet susirinkę į būrį patykojo ir įsakė sustoti. Tačiau išvydę žiedą nusilenkė, nors jis atrodė apgailėtinas, visai nuskuręs ir purvinas. Nuvedė jį į šiaurę, paskui į vakarus, keliaudami tik naktimis, kad niekas nesusektų jų kelio. Tuo metu ties Nargotrondo vartais per Narogo sraunumas nebuvo nei brastos, nei kokio tilto, bet toliau į šiaurę, kur į Narogą įtekėjo Ginglitas, upė tekėjo ramiau, tad persikėlę tenai ir vėl pasukę į pietus, elfai mėnesienoje atvedė Bereną prie tamsių savo slapto būsto vartų.

Taip Berenas atsidūrė priešais karalių Finrodą Felagundą. Felagundas jį išsyk atpažino, jam nereikėjo žiedo, kad prisimintų Beoro ir Barahiro gentį. Jie susėdo, uždarę menės duris, ir Berenas papasakojo apie tėvo mirtį, apie visa, ką jam teko patirti Doriate. Jis verkė prisiminęs Lučieną ir jų drauge išgyventą džiaugsmą. Tačiau Felagundas išklausė jo nutikimus stebėdamasis ir sunerimęs. Jis suprato, kad jo duota priesaika atsisuko prieš jį patį ir žada mirtį, kaip kadaise jis ir sakė Galadrielei. Sunkia širdimi jis kalbėjosi su Berenu.

– Aišku, kad Tingolas trokšta tavo mirties. Bet atrodo, jog ši lemtis viršesnė už jo tikslą, ir Feanoro priesaika vėl veikia. Juk Silmarilai yra prakeikti keršto priesaikos, ir tasai, kuris drįsta vien minėti juos geisdamas, iš snaudulio žadina milžinišką galią. Feanoro sūnūs greičiau iki pamatų sugriaus visas elfų karalystes, negu pakęs, kad kas kitas, o ne jie, atkovotų ar turėtų Silmarilą. Taip daryti juos verčia Priesaika. Dabar Kelegormas ir Kurufinas gyvena mano rūmuose. Nors karalius esu aš, Finarfino sūnus, krašte jie sutelkę didelę valdžią ir valdo dar daug savų gentainių. Jie draugiškai elgėsi su manimi visuose reikaluose, bet

bijau, kad tau jie neparodys nei meilės, nei pasigailėjimo, jeigu sužinos apie tavo siekį. Tačiau tebegalioja ir mano priesaika, tad įpainioti esame visi.

Tada karalius Felagundas kreipėsi į savo gentį, prisimindamas Barahiro žygius ir savo pažadą. Jis paskelbė, kad jo pareiga – padėti Barahiro sūnui, kai jį ištikusi bėda, ir kvietė didžiūnus pagalbon. Minioje atsistojo Kelegormas, išsitraukė kalaviją ir sušuko:

– Tebūnie jis draugas ar priešas, Morgoto demonas ar elfas, žmonių vaikas ar koks kitas gyvas Ardos padaras, nei įstatymas, nei meilė, nei pragaro užtvaros, nei valarų galia ar kokie kerėtojų apžavai neapsaugos jo nuo visa persmelkiančios Feanoro sūnų neapykantos, jeigu paims ar ras Silmarilą ir pasiliks sau. Nes Silmarilai priklauso mums iki pasaulio pabaigos.

Jis dar daug kalbėjo, ir taip pat karštai kaip kadaise jo tėvas Tirione, kai pirmą kartą uždegė noldorus maištui. Po Kelegormo kalbėjo Kurufinas, švelniau, bet taip pat įtaigiai, piešdamas elfų širdyse karo ir Nargotrondo žlugimo vaizdus. Elfų širdyse jis pasėjo tokią baimę, kad nuo tada iki pat Turino laikų joks elfas iš to krašto nesiryžo stoti į atvirą mūšį. Užtat vogčiomis, iš pasalų, kerais ir užnuodytomis strėlėmis jie persekiojo visus svetimšalius, nepaisydami giminystės ryšių. Taip jie užmiršo senovės elfų narsą ir laisvę, ir jų šalyje tapo tamsiau.

Dabar jie ėmė murmėti, kad Finarfino sūnus nesąs koks valaras, kad jiems nurodinėtų, ir nuo jo nusigręžė. Mandoso prakeiksmas pasiekė brolius, ir jų širdyje gimė juoda mintis pasiųsti Felagundą vieną į mirtį ir, jei pavyks, užgrobti Nargotrondo sostą, nes jie priklausė vyriausiajai noldorų kunigaikščių kartai.

Išvydęs, kad visi jį paliko, Felagundas nusiėmė nuo galvos sidabrinę Nargotrondo karūną ir metė ją sau prie kojų sakydamas:

– Jūs laužote man duotą ištikimybės priesaiką, bet aš privalau laikytis savo pažado. Tačiau jei būtų kas dar nepaliestas mūsų prakeiksmo šešėlio, norėčiau rasti bent keletą, kad eitų su manimi ir man netektų keliauti iš čia kaip elgetai, kurį išgrūdo pro vartus.

Tada dešimt elfų atsistojo greta Finrodo. Jų vyriausias, vardu Edrahilas, pritūpęs pakėlė karūną ir paprašė leisti ją perduoti rūmų prižiūrėtojui iki Felagundo sugrįžimo.

– Juk lieki mano ir jų karalius, – tarė jis, – kad ir kas nutiktų.

Felagundas perdavė Nargotrondo karūną Orodretui, savo broliui, kad valdytų vietoj jo. Kelegormas su Kurufinu nieko nepasakė, bet nusišypsojo ir išėjo iš menės.

Rudens vakarą Felagundas su Berenu ir dešimčia palydovų susirengė iškeliauti iš Nargotrondo. Jie traukė palei Narogą iki jo ištakų prie Ivrino krioklių. Šešėlių kalnų papėdėje jie aptiko būrį orkų ir naktį stovykloje juos iššudė. Tada susirinko jų daiktus ir ginklus. Felagundo meistrystės dėka visų dvylikos pavidalai ir veidai pasikeitė ir tapo panašūs į orkų. Šitaip pakeitę išvaizdą, jie patraukė tolyn į šiaurę vedančiu keliu ir išdrįso žengti į vakarų perėją tarp Ered Vetrino ir Taur-nu-Fuino plynaukštės. Tačiau Sauronas iš savo bokšto juos pastebėjo, ir jį apniko abejonės: šitas būrys ėjo skubėdamas, nepalaukdamas, kol praneš apie savo darbus, kaip buvo liepta visiems Morgoto tarnams, traukiantiems tuo keliu. Todėl pasiuntė pasalą, kad juos pristatytų.

Taip įvyko plačiai pagarsėjusios varžybos tarp Saurono ir Felagundo. Jie varžėsi giesmių galia, ir karaliaus galia buvo didi, bet nugalėjo Sauronas, kaip pasakoja „Leitiano giesmė“:

Raganių žodžiais skamba jo daina –
Ir žvilgsnis veriantis, ir žeidžianti klasta,
Ir išdavystė, lyg plieno peilis aštri.
Bet nuaidi giesmė Felagundo drąsi
Apie amžiną kovą prieš didžiąją galią
Ir dvasios tvirtybę, išgelbstinčią šalį,
Apie paslaptis, kurių atskleisti neleista,
Apie laisvę ir garbę, išvadavimą keistą,
Kaip visa mainos, teka ir kinta,

Kerai kaip nyksta ir pančiai nukrinta,
Ir grotos griūva, ir kalėjimai dingsta.
Daina prieš dainą, giesmė prieš giesmę,
Balsai ir auga, ir kyla, ir smunka į gelmę,
Kovoj Felagundas šaukias galios ir burtų
Tų žodžių, kur elfų žemei duota sukurti.
Paukščių trelių garsais švelnioj sutemoj
Tolimieji ataidi Nargotrondo namai,
Kažkur atsidūsta Jūros vilnis vakaruos,
Smėly sutviska perlas, atridentas bangos.
Šviesa gęsta, dengia Valinorą tamsa,
Ir srūva kraujas, nes noldorų ranka
Raitelius kerta bangų, ir baltieji laivai
Slapta kelia bures, tolsta jau žiburiai
Uostų šviesių. Kaukia vėtra arši,
Staugia vilkas, klykia paukščiai juodi,
Ledo lytis traiško jūros nasrai.
Angbando rūsiuos kankinas vergai.
Dunda rūstusis perkūnas, siaučia ugnis,
Prieš sostą susmunka Finrodas, ir liepsna jį praris.

Čia Sauronas nuplėšė jų kaukes, ir jie liko stovėti prieš jį nuogi ir persigandę. Bet nors jų kilmė paaiškėjo, Sauronas negalėjo sužinoti jų vardų ar tikslų.

Todėl įmetė juos gilion duobėn, į kurios akliną tamsą neprasiskverbdavo joks garsas, ir pagrasino žiauriai nužudyti, jei kuris nors neatskleis jam tiesos. Retkarčiais jie išvysdavo porą tamsoje degančių akių, ir vilkolakis prarydavo vieną iš būrio. Vis dėlto nė vienas neišdavė savo valdovo.

Tuo metu, kai Sauronas įmetė Bereną į duobę, siaubas neapsakomu svoriu prislėgė Lučienos širdį. Nuėjusi pas Melianę pasitarti, ji sužinojo, kad Berenas guli Tol-in-Gaurhoto požemyje be jokios

vilties išsigelbėti. Suprasdama, kad niekas kitas visame pasaulyje jam nepadės, Lučiena pasiryžo bėgti iš Doriato ir pati nukeliauti pas Bereną. Ji paprašė Dairono pagalbos, ir šis išdavė jos ketinimus karaliui. Tingolas išsigando ir sutriko. Jis nenorėjo atimti iš jos dangaus šviesos bijodamas, kad duktė nenusikamuotų ir nesunyktų, bet būtinai reikėjo ją sulaikyti, tad Tingolas įsakė pastatyti tokį namą, iš kurio ji negalėtų pabėgti. Netoli nuo Menegroto vartų augo medis, didesnis už visus medžius Neldoreto girioje – bukų miške šiaurinėje karalystės pusėje. Tą galiūną vadino Hirilornu, jis turėjo tris vienodo storumo kamienus lygia žieve ir labai aukštus. Jie šakojosi aukštai aukštai nuo žemės. Tad tarp Hirilorno šakų buvo surėstas medinis namas ir Lučienai liepta jame gyventi. Kopėčias atitraukdavo ir akylai saugodavo, pristumdami tik tuomet, kai Tingolo tarnai atnešdavo Lučienai kas reikalinga.

„Leitiano giesmė“ pasakoja, kaip jai pavyko ištrūkti iš to namo Hirilorne. Lučiena panaudojo savo galią kerėti, ir jai išaugo nepaprastai ilgi plaukai. Iš tų plaukų ji nuaudė tamsų rūbą, kuriame jos grožis pasislėpė tarsi šešėlyje. Be to, plaukai dar turėjo ir migdomųjų galių. Iš likusių sruogų Lučiena supynė virvę ir nuleido ją pro langą. Virvės galas siūbavo virš sargybinių, sėdinčių po medžiu, ir šie giliai įmigo. Tada Lučiena nusliuogė iš savo kalėjimo, susisiautė tamsiuoju drabužiu, pasislėpė nuo visų akių ir dingo iš Doriato.

Pasitaikė taip, kad Kelegormas ir Kurufinas išsiruošė medžioti Saugomoje lygumoje, nes Sauronas, kamuojamas įtarumo, į elfų žemes pasiuntė gausybę vilkų. Tad abu broliai pasišaukė skalikus ir išjojo. Dar jie svarstė, kad galbūt prieš grįždami gaus žinių apie karalių Felagundą. Jų vilkšunių vyriausiasis buvo vardu Huanas, gimęs ne Viduržemyje, o atkeliavęs iš Palaimintojo krašto. Valinore Oromė jį kadaise atidavė Kelegormui, ir tas skalikas nuo tol bėgo paskui šeimininko pučiamą ragą, kol atėjo blogieji laikai. Huanas sekė Kelegormą kelyje į tremtį ir visada buvo ištikimas. Tad ir jam buvo lemta kęsti noldorams tekusias negandas. Tam

vilkšuniui pranašauta, kad jis žus, bet tik tada, kai susidurs su galingiausiu kada nors pasaulyje gimusiu vilku.

Tas Huanas ir aptiko Lučieną, lekiančią tarp medžių tarsi koks dienos šviesos išgąsdintas šešėlis, kai Kelegormas ir Kurufinas ilsėjosi netoli vakarinio Doriato krašto. Nuo Huano žvilgsnio ir uoslės pasislėpti negalėjo niekas, jokie kerai nepajėgė jo sulaikyti, jis neužsnūsdavo nei dieną, nei naktį. Tas šuo atitempė Lučieną pas Kelegormą, ir ši apsidžiaugė sužinojusi, kad sutiko noldorų kunigaikštį ir Morgoto priešą. Ji pasisakė kas esanti ir nusimetė apsiaustą. Saulėtą dieną staiga sušvitęs jos grožis buvo toks įstabus, kad Kelegormas ją įsimylėjo. Kalbėjo su ja maloniai ir pažadėjo, kad ji sulauks reikalingos pagalbos, jeigu dabar grįš su juo į Nargotrondą. Jis nė žodeliu neišsidavė jau žinąs apie Bereną ir jo užduotį, kurią ji jiems išdėstė, ir kad tas žygis jam pačiam labai rūpi.

Tad jie liovėsi medžioję ir grįžo į Nargotrondą. Lučiena buvo apgauta, nes ją uždarė, atėmė apsiaustą ir neleido žengti už vartų ar kalbėti su kuo nors, išskyrus brolius Kelegormą ir Kurufiną. Šie du, jau būdami tikri, jog Berenas ir Felagundas įkalinti ir nėra jokios vilties, kad kas jiems padėtų, sumanė leisti karaliui žūti, o Lučieną saugoti ir priversti Tingolą atiduoti jos ranką Kelegormui. Taip jie sustiprintų savo valdžią ir taptų galingiausiais noldorų kunigaikščiais. Jie neketino patys ieškoti Silmarilų nei gudrumu, nei jėga ar leisti to imtis kitiems, kol savo rankose nesukaups visų elfų karalysčių jėgos. Orodretas neturėjo galios priešintis, nes jie patraukė Nargotrondo gyventojų širdis į savo pusę. Tad Kelegormas pasiuntė žygūnus pas Tingolą, skubindamas piršlybas.

Tačiau skalikas Huanas buvo ištikimos širdies, meilė Lučienai jį apėmė nuo pirmos akimirkos, kai jie susitiko. Jis liūdėjo, kad iš jos atimta laisvė. Todėl dažnai ateidavo į jos kambarį, naktį gulėdavo prie jos durų, nes jautė, kad į Nargotrondą atslinko blogis. Lučiena, būdama vieniša, dažnai kalbėdavosi su Huanu, pasakodavo apie Bereną, draugavusį su visais paukščiais ir žvėrimis, ku-

rie netarnavo Morgotui, ir Huanas suprasdavo visa, ką ji sakė. Jis mokėjo suvokti visų balsu šnekančių būtybių kalbą, bet pačiam prabilti žodžiais per visą gyvenimą jam buvo leista tik tris kartus.

Huanas sugalvojo, kaip padėti Lučienai. Ateidamas vakare atnešė jai apsiaustą ir prabilo pirmą kartą jai patardamas. Tada slaptais keliais išvedė ją iš Nargotrondo, ir abu drauge pasileido bėgti į šiaurę. Huanas pažabojo savo išdidumą ir leido Lučienai sėsti ant jo tarsi ant žirgo, kaip kartais orkai jodavo ant didžiulių vilkų. Todėl jie lėkė labai sparčiai, nes Huanas buvo greitas ir nenuilstantis.

Berenas ir Felagundas gulėjo gilioje Saurono duobėje, visi jų bendražygiai jau buvo žuvę. Sauronas nusprendė laikyti Felagundą ilgiausiai, nes jautė, kad tas noldoras didžiai išmintingas ir turi didelių galių, tad manė, kad jų žygio paslaptį žino kaip tik jisai. Tačiau kai vilkas atėjo Bereno, Felagundas panaudojo visą savąją galią ir sutraukė pančius, tada puolė kautis su vilku ir nužudė jį rankomis bei dantimis, bet ir pats buvo mirtinai sužeistas. Tuomet jis taip kalbėjo Berenui:

– Dabar išeinu ilgo poilsio į belaikius rūmus už Amano kalnų ir jūrų. Praeis daug laiko, kol vėl atsirasiu tarp noldorų. Ir gali būti, kad daugiau nebesusitiksime nei mirtyje, nei gyvenime, nes mūsų genčių likimai eina skirtingais keliais. Lik sveikas!

Ir jis mirė tamsoje Taur-in-Gaurhoto, kurio didingą bokštą pats buvo pastatęs. Šitaip karalius Finrodas Felagundas, puikiausias ir mylimiausias iš Finvės genties, tesėjo savo priesaiką. Berenas gedėjo šalia jo nevilties apimtas.

Tą valandą pasirodė Lučiena; atsistojusi ant tilto, vedančio į Saurono salą, ji uždainavo, ir jokie mūrai negalėjo sulaikyti tos dainos. Berenas išgirdo ir pamanė sapnuojąs, nes virš jo galvos spindėjo žvaigždės, o medžiuose čiulbėjo lakštingalos. Atsiliepdamas jis užtraukė iššūkio dainą, kurią sudėjo garbindamas Septynias Žvaigždes, Valarų Pjautuvą, Vardos pakabintą šiaurėje kaip

Morgoto žlugimo ženklą. Tuomet neteko paskutinių jėgų ir krito į tamsą.

Tačiau Lučiena išgirdo jo atsaką ir uždainavo su dar didesne jėga. Sustaugė vilkai, visa sala sudrebėjo. Sauronas stovėjo aukštame bokšte, susisupęs į savo juodas mintis. Bet išgirdęs Lučienos balsą nusišypsojo, nes žinojo, kad tai Melianės duktė. Garsas apie jos grožį ir nuostabias dainas jau seniai sklido toli už Doriato ribų, ir Sauronas sumanė ją įkalinti, o tada atiduoti Morgoto valiai. Atlygis už tai turėjo būti puikus.

Todėl prie tilto jis nusiuntė vilką. Tačiau Huanas jį tyliai papjovė. Sauronas toliau po vieną siuntė vilkus, o Huanas juos po vieną griebdavo už gerklės ir galabydavo. Pagaliau Sauronas pasiuntė Draugluiną, baisų žvėrį, užkietėjusį siaubūną, visų Angbando vilkolakių viršininką ir valdovą. Jis buvo labai stiprus, ir Huano kova su juo buvo ilga ir arši. Galų gale Draugluinas ištrūko ir, nubėgęs iki bokšto, nudvėsė prie Saurono kojų. Išleisdamas paskutinį kvapą, jis tarė:

– Čia Huanas!

Sauronas, kaip ir visi tame krašte, puikiai žinojo, koks likimas skirtas Valinoro vilkšuniui, ir jis suprato, kad jam pačiam teks tai įgyvendinti. Todėl pasivertė vilkolakiu, už kurį galingesnio pasaulis nematė, ir išėjo kautis už teisę eiti per tiltą.

Jis žengė toks klaikus, kad Huanas puolė į šalį. Tada Sauronas šoko prie Lučienos, ir ši apalpo, išvydusi jo akyse žiauriosios dvasios grėsmę ir pajutusi siaubingą jo alsavimo tvaiką. Bet griūdama ji švystelėjo apsiausto klostėmis Sauronui į akis, ir šis kluptelėjo, nes valandėlei jį apėmė mieguistumas. Tuomet užvirė kova tarp Huano ir Vilko Saurono, stūgsmas ir riaumojimas aidėjo per kalvas, kitapus slėnio ant Ered Vetrino uolų budintys sargybiniai klausėsi iš tolo ir juos kankino baimė.

Tačiau nei burtai ar kerai, nei iltys ar nuodai, nei velnio pramanai ar žvėries jėga nepajėgė įveikti Huano iš Valinoro. Jis sugriebė priešininką už gerklės ir laikė primygęs. Sauronas keitė

pavidalą, iš vilko pasivertė žalčiu, tada iš pabaisos atvirto į save patį, tačiau negalėjo ištrūkti iš Huano nagų galutinai nemesdamas savojo kūno. Dar jo šlykščiajai dvasiai nepalikus savo tamsios buveinės, priėjo Lučiena ir paskelbė, kad jis privaląs nusimesti kūno ir kraujo apvalkalą, ir jo šmėkla lėks drebėdama atgal pas Morgotą. Lučiena kalbėjo:

– Ten tavo esybė nuoga, svilinama jo žvilgsnio, amžinai kęs panieką, jeigu neatiduosi man šito bokšto.

Ir Sauronas pasidavė. Sala ir visa, kas joje buvo, liko Lučienai, tada Huanas paleido Sauroną. Šis akimirksniu virto milžinišku kraugeriu vampyru, lyg tamsus debesis užstojo mėnulį ir spruko, o jam iš gerklės ant medžių lašėjo kraujas. Jis nulėkė į Taur-nu-Fuiną ir ten gyveno, skleisdamas aplinkui siaubą.

Lučiena žengė ant tilto ir paskelbė esanti šios vietos šeimininkė. Išnyko kerai, laikę akmenį ant akmens, griuvo vartai, atsivėrė sienos ir duobės. Gausybė vergų ir kalinių ėjo iš ten apstulbę ir persigandę, dangstydamiesi delnais akis nuo blausios mėnesienos, nes tiek laiko buvo pragyvenę Saurono tamsoje. Tačiau Berenas nepasirodė. Huanas ir Lučiena puolė jo ieškoti po salą, ir Lučiena surado jį, gedintį šalia Felagundo. Jo kančia buvo tokia gili, kad jis nejudėjo ir negirdėjo Lučienos žingsnių. Pamaniusi, kad jis nebegyvas, Lučiena apsivijo rankomis jo kaklą ir paniro į tamsią užmarštį. Bet Berenas sugrįžo iš nevilties duobės į šviesą ir pakėlė ją. Jie pažvelgė vienas į kitą, ir virš tamsių kalvų sušvito diena.

Dviese jie palaidojo Felagundą jo paties saloje, kalvos viršūnėje, ir sala tapo vėl tyra. Žalias kapas, kur ilsisi Finrodas, Finarfino sūnus, puikiausiasis iš visų elfų kunigaikščių, liko nepaliestas, kol aplinkui viskas ėmė keistis ir griūti ir tą kraštą užliejo viską naikinanti jūra. Bet Finrodas vaikšto su savo tėvu Finarfinu Eldamaro medžių paunksmėje.

Berenas ir Lučiena Tinuvielė vėl atgavo laisvę ir drauge keliavo po miškus, kol kas mėgaudamiesi savo džiaugsmu. Atėjo žiema,

bet jiems ji netrukdė, nes ten, kur žengė Lučiena, gėlės nevyto ir snieguotų kalvų papėdėje čiulbėjo paukščiai. Ištikimasis Huanas grįžo pas savo šeimininką Kelegormą, tačiau dabar nebemylėjo jo taip kaip anksčiau.

Nargotronde kilo triukšmas. Čionai sugrįžo daug elfų, kalėjusių Saurono saloje, ir vis garsiau aidėjo šauksmai, kurių negalėjo nutildyti jokios Kelegormo gražbylystės. Visi karčiai apraudojo savo karaliaus Felagundo pražūtį, piktindamiesi, kad mergina išdrįso padaryti tai, ko vengė Feanoro sūnūs. Bet daugelis suprato, jog Kelegormą ir Kurufiną taip elgtis skatino ne baimė, o išdavystė. Todėl jie daugiau nebegalėjo valdyti Nargotrondo gyventojų širdžių, jos vėl atsigręžė į Finarfino gentį, ir visi pakluso Orodretui. Bet šis neleido nužudyti brolių, kaip tikėjosi kai kurie, nes pralietas gentainių kraujas būtų tik sutvirtinęs visus juos slegiantį Mandoso prakeikimą. Tačiau Orodretas pareiškė, kad šiame krašte Kelegormui ir Kurufinui nebebus nei maisto, nei prieglobsčio, ir prisiekė, jog nuo šiol Feanoro sūnūs Nargotronde meilės nebepatirs.

– Tebūnie taip! – atšovė Kelegormas, ir jo akys grėsmingai žybtelėjo, bet Kurufinas nusišypsojo.

Jie sėdo ant žirgų ir išlėkė tarsi liepsna ieškoti giminės rytuose. Su jais neiškeliavo niekas, net ir tie, kurie buvo kilę iš jų genties. Visi suprato, kaip sunkiai brolius slegia prakeiksmas ir kaip neatskiriamai jiems iš paskos seka blogis. Kurufino sūnus Kelebrimboras atsižadėjo tėvo darbų ir pasiliko Nargotronde. Bet Huanas tebesekė paskui savo šeimininko Kelegormo žirgą.

Jie jojo į šiaurę, ketindami kuo greičiau kirsti Dimbarą, keliauti palei šiaurinį Doriato pakraštį ir pačiu trumpiausiu keliu atsidurti Himringe, kur gyveno jų brolis Maidrosas. Jie tikėjosi ilgai negaišuodami išvengti Nan Dungortebo ir Siaubo kalnų grėsmės tolumoje.

Pasakojama, kad Berenas ir Lučiena beklajodami atkeliavo į Bretilį ir pagaliau priartėjo prie Doriato. Tada Berenas prisiminė

savo pažadą. Lučiena, pagaliau atsidūrusi savame krašte, vėl buvo saugi, tad jis, priešingai savo širdžiai, pasiryžo dar kartą leistis į žygį. Bet Lučiena nenorėjo skirtis su juo, ji sakė:

– Berenai, privalai rinktis viena iš dviejų: atsisakyti žygio bei priesaikos ir gyventi klajodamas po žemę arba laikytis savo žodžio ir mesti iššūkį tamsybių jėgai jos pačios soste. Kad ir kurį kelią pasirinktum, eisiu drauge su tavimi, ir mūsų likimas bus vienas.

Jie žingsniavo taip kalbėdami ir daugiau nieko aplinkui nematė. Tuo tarpu per mišką skubėdami atjojo Kelegormas ir Kurufinas. Broliai Bereną su Lučiena pastebėjo ir atpažino dar iš tolo. Kelegormas sustabdė žirgą ir, kirtęs pentinais, pasuko link Bereno, norėdamas jį parblokšti, o Kurufinas žengtelėjo į šalį, pasilenkęs čiupo Lučieną ir užkėlė ant balno. Jis buvo gudrus ir patyręs raitelis. Berenas iš po Kelegormo žirgo šoko ant pralekiančio Kurufino: tas Bereno šuolis pelnė jam šlovę ir elfų, ir žmonių tarpe. Sugriebęs Kurufiną už gerklės, trūktelėjo jį atgal, ir abu nusirito ant žemės. Arklys žingtelėjo atatupstas ir griuvo, bet Lučiena nuskriejo į šalį ir liko gulėti ant žolės.

Berenas puolė smaugti Kurufiną, tačiau mirtis buvo visai šalia, nes iškėlęs ietį artinosi Kelegormas. Tą akimirką Huanas atsižadėjo savo ištikimybės Kelegormui ir puolė ant jo. Kelegormo žirgas šoko į šoną ir įsispyręs nėjo prie Bereno, baidydamasis didžiulio šuns. Kelegormas keikė ir skaliką, ir arklį, bet Huanas nejudėjo. Atsistojusi Lučiena neleido žudyti Kurufino, bet Berenas atėmė iš jo ginklus ir daiktus, ištraukė peilį Angristą. Tas peilis, nukaltas Telcharo iš Nogrodo, nuogais ašmenimis kabėjo Kurufinui prie diržo, jis geležį kirsdavo lyg žalią medį. Pakėlęs Kurufiną, Berenas nutrenkė jį šalin ir liepė keliauti pas savo kilminguosius giminaičius, kurie galbūt pamokysią, kaip geriau pritaikyti savo narsą.

– Tavo žirgą, – pridūrė Berenas, – palieku tarnauti Lučienai, ir jam labai pasisekė atsikračius tokio šeimininko.

Kurufinas atsiliepė keikdamas Bereną bjauriausiais žodžiais.

– Dvėsk, – baigė jis, – tavęs laukia greita ir baisi mirtis.

Kelegormas užsisodino jį greta savęs, ir broliai apsimetė nujojantys. Berenas nusigręžė ir nekreipė dėmesio į jų žodžius. Kurufinas, netverdamas iš gėdos ir įniršio, stvėrė Kelegormo lanką ir nujodamas iššovė, taikydamas į Lučieną. Huanas pašoko ir dantimis pagavo strėlę, bet Kurufinas šovė dar kartą, dabar Berenas kūnu užstojo Lučieną, ir strėlė įsmigo jam į krūtinę.

Pasakojama, kad Huanas puolė persekioti Feanoro sūnus, ir jie lėkė paklaikę iš baimės. Sugrįžęs jis atnešė iš miško Lučienai žolyną. Su tuo lapeliu ji sustabdė kraują, tekantį Berenui iš žaizdos. Savo meile ir išmanymu ji pagydė Bereną, tad pagaliau jie grįžo į Doriatą. Ten Berenas, draskomas prieštaravimų tarp priesaikos ir meilės, žinodamas, kad pagaliau Lučiena saugi, vieną rytą atsikėlė dar nepatekėjus saulei, pavedė Lučieną Huano globai ir didžiai kankindamasis iškeliavo, kol Lučiena tebemiegojo ant žolės.

Jis vėl kuo sparčiausiai patraukė į šiaurę prie Siriono perėjos. Pasiekęs Taur-nu-Fuino pakraštį, pažvelgė per Anfauglitą ir tolumoje išvydo Tangorodrimo smailes. Dabar Berenas paleido Kurufino žirgą, liepęs jam palikti vergiją ir siaubus ir laisvai laigyti po žalią žolę Siriono žemėse. Likęs vienas, stovėdamas ties paskutinio ir didžiausiojo pavojaus slenksčiu, jis sudėjo „Atsisveikinimo dainą“, kurioje garbino Lučieną ir dangaus šviesulius, nes tikėjo dabar turįs tarti sudiev ir meilei, ir šviesai. Toje dainoje buvo ir tokie žodžiai:

Sudiev, maloningoji žeme,
Palaimą skleidžia tavo šiaurės dangus:
Jo žvaigždės ir mėnuo regėjo lengvus
Žingsnius, kai sukos šoky Lučiena,
Ir lenkė jos grožis net saulėtą dieną.
Lai visas pasaulis griuvėsiais pavirsta,
Išnyksta, nublokštas Galingųjų piršto,

Prasmenga bedugnėje laiko gelmėj –
Sukurtas jis buvo gyventi darniai.
Jūra plačioji ir žemė, tamsa ir aušra –
Šventa liks visa, ką lietė Tinuvielės ranka.

Berenas dainavo garsiai, nesirūpindamas, kieno ausys gali jį nugirsti, nes nebeturėjo vilties ir nesitikėjo išsigelbėti.

Bet jo dainą išgirdo Lučiena ir uždainavo atsiliepdama, nes ji keliavo miškais nematoma. Pasirodo, Huanas, sutikęs dar kartą pabūti jai žirgu, kuo greičiausiai atnešė ją Bereno pėdomis. Jis ilgai svarstė, kaip sušvelninti pavojus, į kuriuos žengė tie du jo mylimi jaunuoliai. Todėl prie Saurono salos jis pasuko į šalį, ten jie bėgo vėl į šiaurę, kur Huanas pačiupo klaikųjį Draugluino vilko kailį ir šlykščiosios Turingvetilės šikšnosparnio apdarą. Ši buvo Saurono pasiuntinė ir paprastai skraidydavo į Angbandą vampyro pavidalu. Ant jos didžiulių pirštuotų sparnų iš visų pusių stirksojo geležiniai nagai. Prisidengę šitais baisiais apdarais, Huanas ir Lučiena lėkė per Taur-nu-Fuiną, ir visi gyvi padarai spruko nuo jų tolyn.

Išvydęs juos besiartinant, Berenas išsigando. Jis nustebo, nes ką tik girdėjo Tinuvielės balsą, ir pamanė, kad tai tik vaiduoklis jam suvilioti. Tačiau anuodu sustojo, nusimetė šiurpiąsias kaukes, ir Lučiena pribėgo prie jo. Tad Berenas ir Lučiena vėl susitiko tarp dykumos ir girios. Valandėlę jis tylėjo ir džiaugėsi, bet netrukus pamėgino dar kartą atkalbėti Lučieną nuo žygio.

– Triskart dabar prakeikiu savo priesaiką, duotą Tingolui, – kalbėjo jis, – verčiau jis būtų mane nužudęs Menegrote, jeigu dabar vedu tave Morgoto šešėlin.

Tada Huanas antrą kartą prabilo žodžiais ir patarė Berenui:

– Jau nebegali išgelbėti Lučienos iš mirties šešėlio, nes su tuo šešėliu ją sujungė meilė. Gali nusigręžti nuo savo likimo ir vesti ją tremtin, per visą gyvenimą veltui ieškodamas ramybės. Tačiau jeigu neatmesi savo lemties, tuomet Lučiena galbūt liks apleista ir tada tikrai mirs viena, arba ji privalo drauge su tavimi mesti

iššūkį tavęs laukiančiai lemčiai – ta lemtis beviltiška, bet galbūt ją dar galima pakeisti. Negaliu tau daugiau nieko patarti, negaliu ir eiti toliau tavuoju keliu. Bet mano širdis nujaučia, kad pats pamatysiu tai, ką tu rasi prie Vartų. Visa kita man slypi tamsoje; vis dėlto gali būti, kad mūsų trijų keliai veda atgal į Doriatą, ir prieš pabaigą gal dar susitiksime.

Berenas suprato, kad Lučienos neįmanoma atskirti nuo jų abiejų laukiančio likimo, ir nebesistengė jos atkalbėti. Huano patartas ir Lučienos padedamas, dabar jis apsitaisė Draugluino kailiu, o ji vėl pasinaudojo sparnuotu Turingvetilės pavidalu. Berenas pažvelgus atrodė tarsi pats tikriausias vilkolakis, tik jo akyse švietė niūri, tačiau tyra dvasia. Išvydus jam į šoną įsikibusią, į šikšnosparnį panašią būtybę raukšlėtais sparnais, jo žvilgsnyje atsispindėjo siaubas. Sustaugęs mėnesienoje, jis šuoliais pasileido nuo kalvos, o šikšnosparnis plasnodamas sukiojosi virš jo.

Jie įveikė ilgą, dulkiną, varginantį kelią su gausybe pavojų ir pagaliau atsidūrė prie niūraus slėnio, plytinčio priešais Angbando vartus. Palei taką žiojosi juodos griovos, iš kur raitydamosi lindo į žalčius panašios būtybės. Abiejose pusėse tarsi apgriuvusios sienos stiepėsi uolos, ant jų tupėjo ir klaikiai ūbavo maitėdos paukščiai. Priešais dunksojo nepajudinami vartai, plačiu lanku juoduojantys kalno papėdėje, o virš jų kilo stati tūkstančio pėdų uola.

Čia juos persmelkė baimė, nes prie vartų stovėjo sargyba, apie kurią iki šiol nieko nebuvo žinoma. Morgotą pasiekė gandas apie kažkokius negirdėtus elfų kunigaikščių sumanymus, o girių proskynos aidu kartojo lojimą didžiojo karo šuns Huano, kurį kadaise paleido valarai. Tuomet Morgotas prisiminė, kokia lemtis skirta Huanui, ir iš Draugluino padermės išsirinko jauniklį, kurį savo ranka ėmė penėti gyva mėsa ir įkvėpė jam savo galios. Tas vilkas sparčiai augo, greitai nebetilpo į jokį narvą ir gulėdavo prie Morgoto kojų, didžiulis ir alkanas. Taip jį persmelkė pragaro ugnis ir siaubas, jame apsigyveno visa ryjanti, kančių perte-

kusi, baisi ir stipri dvasia. Tų laikų sakmės vadina jį Karcharotu, Raudonuoju Rajūnu, ir Anfaugliru, Besočiais Nasrais. Morgotas liepė jam gulėti prie Angbando durų nesumerkiant akių, jei kartais atlėktų Huanas.

Karcharotas abu ateivius pajuto iš tolo, ir jį apniko abejonės. Angbande jau seniai buvo žinoma, kad Draugluinas negyvas. Todėl, tiems dviem prisiartinus, įeiti neleido ir įsakė sustoti. Grėsmingai prislinkęs artyn, ore aplink juos užuodė kažką keista. Bet staiga Lučiena tarsi pajuto kokią jėgą, kadaise paveldėtą iš dievų giminės. Ji nusimetė savo bjaurųjį apdarą, žengė pirmyn, mažutė prieš Karcharoto galybę, tačiau galinga ir spinduliuojanti. Iškėlusi ranką, ji įsakė jam užmigti:

– O dvasia, negandų pagimdytoji, prasmek dabar tamsioj užmaršty, palik trumpam šiurpiąją gyvenimo lemtį.

Ir Karcharotas griuvo lyg žaibo pakirstas.

Berenas ir Lučiena žengė pro vartus ir ėmė leistis klaidžiais, vingiuotais tarsi labirintas laiptais. Jie drauge atliko didžiausią žygdarbį, kokio kada drįso imtis elfai ar žmonės. Jie pasiekė Morgoto buveinę giliausioje menėje, jos skliautus ramstė siaubas, šviesą skleidė liepsnos, visur buvo prigrūsta mirtį ir kančias teikiančių įnagių. Berenas vilko pavidalu įsliūkino vidun ir palindo po sostu, bet Lučiena Morgoto valia jau nebeturėjo priedangos, ir jis įsmeigė į ją savo žvilgsnį. Morgoto akys neįbaugino Lučienos. Ji pasisakė, kuo esanti vardu, ir pasisiūlė padainuoti jam tarsi dvaro dainius. Žvelgdamas į jos grožį, Morgotas užsidegė piktadarišku geismu, ir jo širdyje gimė sumanymas, juodesnis negu visa, ką buvo sugalvojęs nuo tada, kai pabėgo iš Valinoro. Taip jo paties piktybė įviliojo jį į spąstus, nes Morgotas stebėjo Lučieną, kol kas palikęs ją laisvą ir slapta mėgaudamasis savo sumanymu. Staiga ji dingo jam iš akių ir, pasislėpusi šešėlyje, uždainavo tokio įstabaus grožio ir tokios akinančios galios dainą, kad Morgotas negalėjo atsispirti neklausęs. Jo akys padrikai klaidžiojo, ieškodamos Lučienos, ir jį ištiko aklumas.

Visas jo dvaras nugrimzdo į snaudulį, ugnys prigeso ir atvėso, bet Silmarilai Morgoto karūnoje staiga sublyksėjo balta liepsna. Karūnos ir brangakmenių slegiama Morgoto galva nusviro, lyg ją būtų spaudęs visas pasaulis, pritvinkęs rūpesčių, baimių, troškimų, ir net Morgoto valia nebūtų pajėgusi jo išlaikyti. Stvėrusi savo sparnuotąjį apdarą, Lučiena stryktelėjo aukštyn, ir jos balsas nuaidėjo lyg lietaus lašai, teškenantys į gilų ir tamsų tvenkinį. Ji išskleidė Morgotui prieš akis savąjį apsiaustą ir panardino į sapną, juodą kaip Tolimoji Tuštuma, kur kadaise vaikštinėjo vienišas. Staiga Morgotas susmuko tarsi nuslinkęs kalvos šlaitas, griausmingai griuvo nuo sosto ir liko paslikas gulėti ant pragaro grindų. Geležinė karūna, skardžiai aidėdama, nusirito jam nuo galvos. Aplinkui visur tvyrojo ramybė.

Berenas gulėjo ant žemės lyg negyvas žvėris. Lučiena palytėjo jį ranka, jis nubudo ir metė šalin vilko kailį. Tada išsitraukė Angristo peilį ir iškirto Silmarilą iš jį laikiusių geležinių gniaužtų.

Berenas suspaudė Silmarilą delne, ir jo spindesys siūbtelėjo pro ranką, ši virto tarsi šviečiančiu žiburiu. Brangakmenis leidosi liečiamas ir nedegino. Berenui atėjo į galvą, kad galėtų padaryti daugiau, negu liepia jo priesaika, ir parnešti iš Angbando visus tris Feanoro brangakmenius. Tačiau Silmarilų likimas buvo kitoks. Peilis Angristas trakštelėjęs lūžo, ir atšokęs geležtės trupinėlis įsmigo Morgotui į skruostą. Jis sudejavo ir krustelėjo, ir visi Angbando padarai per miegus sujudėjo.

Bereną ir Lučieną apėmė baimė, ir jie puolė bėgti, nesislapstydami ir nieko nepaisydami, tetrokšdami kuo greičiau dar kartą išvysti šviesą. Niekas jų nestabdė ir nesivijo, tačiau pro vartus praeiti jiems nepavyko: Karcharotas jau pakirdo ir dabar įniršęs stovėjo ant Angbando slenksčio. Išvydo bėglius, kol jie dar nebuvo jo pastebėję, ir šoko ant jų.

Lučiena buvo išsekusi, ji jau nebeturėjo nei laiko, nei jėgų sutramdyti vilkui. Tačiau Berenas išbėgo pirma jos, dešinėje

rankoje aukštai iškėlęs Silmarilą. Karcharotas išsigando ir akimirką stabtelėjo.

– Nešdinkis, bėk kuo greičiau! – sušuko Berenas. – Šita ugnis susvilins ir tave, ir visus piktuosius padarus.

Ir jis kyštelėjo Silmarilą vilkui prieš akis.

Bet Karcharotas pažiūrėjo į šventąjį brangakmenį ir nė kiek nesutriko. Išvydus ugnį, staiga nubudo jo visa ryjanti dvasia, ir pravėręs nasrus jis griebė Berenui už rankos ir nukando ją ties riešu. Tada visus vidurius jam tučtuojau užliejo baisus liepsnos keliamas skausmas, nes Silmarilas svilino jo kūną. Staugdamas jis lėkė pirma jų, ir jo kančios klyksmai aidėjo atsimušdami nuo Vartų slėnio sienų. Paklaikęs vilkas tapo toks baisus, kad visi Morgoto padarai, gyvenę tame slėnyje ar traukę į Angbandą vedančiais keliais, spruko nuo jo kuo toliau, nes tas vilkas žudė kiekvieną jam pasipainiojusį gyvą padarą. Jis lėkė iš šiaurės, siaubdamas visą pasaulį. Iš visų baisybių, kada nors ištikusių Beleriandą iki Angbando žlugimo, Karcharoto pamišimas buvo siaubingiausias, nes jame tūnojo Silmarilo galia.

Berenas be sąmonės gulėjo prie pavojingųjų vartų, ir mirtis jau artinosi, nes ant vilko ilčių būta nuodų. Lučiena lūpomis siurbė nuodus ir iš visų silpstančių jėgų stengėsi sustabdyti iš žaizdos tekantį kraują. Tačiau jai už nugaros Angbando gelmėse jau stiprėjo begalinį įniršį reiškiantis triukšmas. Morgoto kariauna nubudo.

Tad žygis atkovoti Silmarilą, rodės, jau baigsis pragaištimi ir sielvartu, tačiau tą akimirką virš slėnio sienos pasirodė trys galingi paukščiai, greitesniais už vėją sparnais plasnojantys į šiaurę. Paukščiai ir žvėrys buvo girdėję apie Bereno klajones ir bėdas, pats Huanas liepė visiems gyviams stebėti, ar neprireiks jų pagalbos. Aukštai virš Morgoto viešpatijos sklendė Torondoras ir jo valdiniai, tad dabar, išvydę pamišusį vilką ir Bereno pražūtį, kuo greičiausiai leidosi žemyn, o piktosios Angbando jėgos jau išsivadavo iš miego pančių.

Ereliai pakėlė Lučieną ir Bereną nuo žemės ir nunešė aukštai į debesis. Apačioje staiga sudundėjo griaustinis, šoko aukštyn žaibai ir kalnus supurtė drebulys. Iš Tangorodrimo pliūptelėjo dūmai ir ugnis, į visas puses tolyn skriejo liepsnojančios strėlės, jos krisdamos griovė viską aplinkui. Hitlume noldorai virpėjo. Bet Torondoras pakilęs aukštai virš žemės, nieko nežiūrėdamas, skrido dangaus keliais, kur ištisą dieną nekliudoma šviečia saulė, o mėnulis vaikštinėja giedrame danguje tarp žvaigždžių. Šitaip jie sparčiai perskrido Dor-nu-Fauglitą ir Taur-nu-Fuiną, praskriejo ir virš slaptojo Tumladeno slėnio. Jo neužstojo nei migla, nei koks debesėlis, ir Lučiena, žvilgtelėjusi žemyn, toli apačioje pastebėjo tarsi žalio brangakmenio akinantį žybsėjimą. Tai spindėjo puikusis Gondolinas, kur gyveno Turgonas. Tačiau ji verkė, nes manė, kad Berenas neišvengiamai mirs: jis nekalbėjo, neatmerkė akių ir vėliau nieko neprisiminė apie šitą skrydį. Pagaliau ereliai nusileido prie Doriato sienų, ir jie atsidūrė mišku apaugusiame slėnyje, iš kur nevilties apimtas Berenas anąsyk vogčiomis pasitraukė, palikęs Lučieną miegančią.

Ereliai paguldė ją Berenui prie šono ir sugrįžo į savo aukštuosius lizdus Krisaigrimo viršūnėse. Pas Lučieną atbėgo Huanas, ir jie drauge slaugė Bereną, kaip ir anksčiau, kai ji užgydė Kurufino padarytą žaizdą. Bet šį kartą žaizda buvo baisi ir užnuodyta. Ilgai Berenas gulėjo, o jo dvasia klajojo tamsiais mirties pakraščiais, išgyvendama tą kančią, kuri persekiojo Bereną iš sapno į sapną. Ir staiga, kai Lučiena jau beveik neteko vilties, jis pabudo, pažvelgęs aukštyn, išvydo medžių lapus ir dangų. Ir išgirdo, kaip šalia tyliai ir švelniai dainuoja Lučiena Tinuvielė. Jau vėl aušo pavasaris.

Vėliau Bereną vadino Erchamionu, arba Vienarankiu. Kančia paliko ryškų pėdsaką jo veide. Bet vis dėlto Lučienos meilė grąžino jį į gyvenimą, jis pakilo, ir jie vėl drauge vaikščiojo po miškus. Iš tos vietos jie niekur neskubėjo, nes ten atrodė labai gražu. Lučiena iš tiesų troško klajoti po tyrus ir nebegrįžti, pamiršti namus ir žmones, ir visą elfų karalysčių puikumą, tad ir

Berenas kol kas buvo patenkintas. Bet jis negalėjo ilgam pamiršti savo priesaikos grįžti į Menegrotą, nenorėjo ir amžinai atimti Lučienos iš Tingolo. Laikydamasis žmonių įstatymų, jis manė, kad pavojinga nepaisyti tėvo valios, nebent kitaip nebūtų įmanoma. Dar jam atrodė, kad nedera tokiai nuostabiai karališkos giminės elfei nuolat gyventi miškuose, lyg kokiam šiurkščiam, amžinai medžiojančiam žmogui, be savo namų, be karaliams reiškiamos pagarbos ar be dailių daiktų, džiuginančių Eldalijos karalienes. Tad, praėjus šiek tiek laiko, Berenas įtikino Lučieną palikti negyvenamas žemes ir pasuko į Doriatą, vesdamas Lučieną namo. Taip lėmė jų likimas.

Doriatą ištiko liūdni laikai. Dingus Lučienai, visi gyveno tylūs, kamuojami širdgėlos. Jos ilgai ir veltui ieškojo. Pasakojama, kad tuo metu Tingolo dainius Daironas iškeliavo iš šio krašto, ir daugiau jo niekas nematė. Anksčiau, kol Berenas nebuvo pasirodęs Doriate, jis kurdavo muziką Lučienai dainuoti ir šokti. Jis ją mylėjo ir visas mintis apie ją išsakydavo muzikos garsais. Daironas tapo garsiausiu elfų dainiumi į rytus nuo jūros, jį vertino net labiau už Feanoro sūnų Maglorą. Beviltiškai ieškodamas Lučienos, jis nuklydo nepažįstamais takais, perėjęs kalnus, pateko į rytų Vidužemį ir ten daug amžių prie tamsiųjų vandenų apraudojo Lučieną, Tingolo dukterį, gražiausiąją iš gyvųjų.

Tuo metu Tingolas kreipėsi patarimo į Melianę, tačiau ši nenorėjo nieko sakyti, tik pratarė, kad jo sumanytoji lemtis turi įvykti iki galo, ir dabar jam belieka laukti. Bet Tingolas išgirdo, kad Lučiena nusigavo toli nuo Doriato, mat, kaip jau minėta, atėjo slapta žinia nuo Kelegormo, kad ir Felagundas, ir Berenas žuvę, bet Lučiena patekusi į Nargotrondą ir Kelegormas ketinąs ją vesti. Tingolas įtūžo, pasiuntė šnipų, ruošdamasis kariauti su Nargotrondu, ir sužinojo, kad Lučiena vėl pabėgo, o Kelegormas su Kurufinu išvaryti iš Nargotrondo. Tad savo sumanymą jam įgyvendinti buvo sunku, nes neturėjo tiek jėgų, kad galėtų pulti visus septynis Feanoro sūnus. Bet jis pasiuntė žygūnus į Himrin-

gą, prašydamas pagalbos surasti Lučieną, kadangi Kelegormas negrąžino jos namo pas tėvą ir nesugebėjo išsaugoti.

Tačiau šiaurėje Tingolo pasiuntiniai susidūrė su staigiu ir netikėtu pavojum: siautėjančiu Angbando vilku Karcharotu. Genamas pamišimo, jis lėkė iš šiaurės viską pakeliui niokodamas. Bėgdamas per Taur-nu-Fuino rytų pusę, atūžė nuo Esgalduino ištakų tarsi gaisras, negailestingai naikinantis bet kokią gyvybę. Niekas jo nesulaikydavo, nesustabdė prie krašto sienų ir Melianės galia, nes tą vilką pirmyn varė likimas ir iš vidaus jį kankinanti Silmarilo ugnis. Tad jis įsiveržė į neliestas Doriato girias, ir visa, kas gyva, bėgo nuo jo. Iš pasiuntinių išsigelbėjo vienintelis Mablungas, vyriausiasis karaliaus vadas, ir pranešė baisiąsias žinias Tingolui.

Štai tokią tamsią valandą iš vakarų pusės skubėdami sugrįžo Berenas ir Lučiena, ir žinia apie jų pasirodymą skriejo pirma jų: taip ūkteli vėjas, įsisukęs į namus, kur visi sėdi prislėgti liūdesio. Pagaliau jie atėjo prie Menegroto vartų, o jiems iš paskos sekė didžiulė minia. Berenas atvedė Lučieną prie sosto, kur sėdėjo jos tėvas Tingolas. Šis nustebęs pažvelgė į Bereną, nes manė jį esant mirusį. Tačiau nemėgo jo dėl bėdų, kurias jis atnešė Doriatui. Bet atsiklaupė prieš jį Berenas ir tarė:

– Sugrįžtu, kaip esu prižadėjęs. Atėjau dabar atsiimti to, kas man priklauso.

Tingolas atsiliepė:

– O kaip tavo žygis ir tavo priesaika?

– Ji įvykdyta, – atsakė Berenas. – Net ir dabar Silmarilas yra mano rankoje.

– Parodyk jį man! – liepė Tingolas.

Berenas pakėlė kairę ranką, lėtai tiesdamas pirštus. Delnas buvo tuščias. Tada iškėlė dešinę ranką. Nuo tos valandos jis vadino save Kamlostu, Tuščiarankiu.

Tingolas sušvelnėjo. Berenas atsisėdo jo sosto kairėje, o Lučiena dešinėje, ir jie papasakojo visą sakmę apie Žygį, o visi ten

esantys klausėsi ir nesiliovė stebėtis. Ir Tingolas mąstė, kad šitas žmogus ne toks, kaip visi kiti mirtingieji, jis didis, o Lučienos meilė – naujas ir keistas dalykas. Jis suprato, kad jų lemčiai pasipriešinti negali jokia pasaulio jėga. Todėl Tingolas pagaliau nusileido, ir Berenas gavo Lučienos ranką prie jos tėvo sosto.

Tačiau džiaugsmą sugrįžus gražiajai Lučienai Doriate temdė šešėlis. Sužinoję Karcharoto beprotybės priežastį, žmonės dar labiau persigando, nes suvokė, kad tas pavojingas žvėris kupinas baisios jėgos, kurią teikia šventasis brangakmenis, ir vargu ar pavyks tą siaubūną įveikti. O Berenas, išgirdęs apie vilko siautėjimą, suprato, kad Žygis dar nebaigtas.

Karcharotas kasdien bastėsi vis arčiau Menegroto, tad jie pasirengė vilko medžioklei. Sakmės pasakoja apie daugybę medžioklių, tačiau ši turėjo būti pavojingiausia. Į gaudynes išėjo Valinoro skalikas Huanas, Mablungas Sunkioji Ranka, Belegas Didysis Lankas, Berenas Erchamionas ir Doriato karalius Tingolas. Jie išjojo rytą ir persikėlė per Esgalduino upę. Lučiena liko už Menegroto vartų. Ją prislėgė tamsus šešėlis, ir jai atrodė, kad saulę ištiko negalia ir ji pajuodo.

Medžiotojai pasuko į rytus ir į šiaurę. Eidami palei upę, tamsiame slėnyje palei šiaurinį krantą, kur Esgalduinas srautu krinta nuo stačių krioklių, jie pagaliau aptiko Karcharotą. Krioklių papėdėje šis gėrė, stengdamasis apmalšinti deginantį troškulį, ir stūgavo, tad medžiotojai suprato radę žvėrį. Bet Karcharotas, pajutęs juos artėjant, iš karto nepuolė. Galbūt tyras Esgalduino vanduo akimirkai nuslopino skausmą, ir nubudo šėtoniška jo širdies klasta. Medžiotojai jau buvo čia pat, bet jis nusėlino į šalį, į tankų brūzgyną, ir tūnojo pasislėpęs. Tačiau medžiotojai įsitaisė toje vietoje ir laukė, įdėmiai stebėdami viską aplinkui. Šešėliai girioje vis labiau tįso.

Berenas stovėjo greta Tingolo, ir staiga jie pajuto, kad Huano nebėra šalia. Netrukus krūmynuose nuaidėjo pašėlęs lojimas: Huanui pabodo laukti, jis norėjo kuo greičiau pamatyti tą vilką

ir vienas nubėgo vyti jo iš slėptuvės. Tačiau Karcharotas išsisuko nuo jo ir, staiga iššokęs iš erškėtyno, puolė ant Tingolo. Tuoj jam priešais išdygo Berenas su ietimi, bet Karcharotas bloškė ją šalin ir, pargriovęs Bereną, suleido dantis jam į krūtinę. Tą akimirką iš brūzgyno vilkui ant nugaros šoko Huanas, ir jie abu nusirito įnirtingai kaudamiesi. Dar niekada nebuvo tokios vilko ir šuns kovos, nes, Huanui lojant, aidėjo Oromės rago balsai ir valarų rūstybė, o Karcharoto stūgavimuose džeržgė Morgoto neapykanta, plieno dantimis griežė aršus jo pyktis. Nuo to baisaus triukšmo aukštai kalnuose skilinėjo uolos, krisdamos jos užkimšo Esgalduino krioklius. Šuo ir vilkas susikibo mirtinoje dvikovoje, bet Tingolas nekreipė dėmesio, jis priklaupė prie Bereno pamatęs, kad šis sunkiai sužeistas.

Tuo metu Huanas papjovė Karcharotą, tačiau ten, kerų apgobtose Doriato giriose, atėjo ir seniai pranašauta jo paties likimo valanda: jo žaizdos buvo mirtinos, pro jas jau skverbėsi Morgoto nuodai. Huanas priėjęs susmuko šalia Bereno ir trečią kartą prabilo, atsisveikindamas su Berenu prieš mirtį. Berenas nieko nesakė, tik padėjo ranką ant skaliko galvos, ir šitaip jie išsiskyrė.

Mablungas su Belegu atskubėjo padėti karaliui, bet pamatę, kas atsitiko, metė šalin ietis ir pravirko. Mablungas paėmė peilį ir perrėžė vilkui pilvą. Šis iš vidaus buvo beveik visiškai sudegęs, bet Bereno plaštaka, laikanti Silmarilą, liko sveika. Vos Mablungas ištiesė ranką, norėdamas paliesti akmenį, ranka išnyko, ir Silmarilas gulėjo aiškiai matomas, jo šviesoje sklaidėsi visi girios šešėliai. Mablungas greitai ir baimindamasis paėmė brangakmenį ir įdėjo Berenui į gyvąją ranką. Akmens prisilietimas pažadino Bereną, jis iškėlė Silmarilą aukštyn ir paprašė Tingolą jį priimti.

– Dabar mano Žygis baigtas, – tarė jis, – ir mano likimas išsipildęs.

Daugiau jis nepratarė nė žodžio.

Iš šakų surišę neštuvus, jie nešė Bereną Kamlostą, Barahiro sūnų, atgal. Šalia jo gulėjo vilkšunis Huanas. Nepasiekus Mene-

groto, sutemo. Didžiojo buko Hirilorno papėdėje juos, lėtai einančius, pasitiko Lučiena, kiti laikė prie neštuvų deglus. Lučiena apkabino Bereną, bučiavo ir prašė jo laukti už Vakarų jūros. Jis pažvelgė jai į akis, kol siela dar jo nepaliko. Net ir Lučienai Tinuvielei prigeso žvaigždės, net ir jai nusileido naktis. Taip baigėsi Silmarilų Žygis, tačiau „Leitiano giesmė" tęsiasi.

Bereno siela, kaip prašė Lučiena, nenorėjo palikti pasaulio ir delsė Mandoso rūmuose laukdama, kol Lučiena ateis paskutinį kartą ištarti sudie prie blausių Tolimosios jūros krantų, iš ten mirusieji žmonės iškeliauja ir niekada nebegrįžta. Tačiau Lučienos dvasia krito į tamsą ir paskutinę akimirką pabėgo, o jos kūnas liko gulėti tarsi gėlė, kuri ką tik nuskinta ir dar nespėjo nuvysti.

Tingolą apgaubė žiema, tokia kaip tas žilasis mirtingųjų žmonių amžius. Lučiena atkeliavo į Mandoso menes, tenai, kur skirta būti eldarams, už vakarų rūmų pasaulio pakraštyje. Čia laukiantieji sėdi savų apmąstymų šešėlyje. Tačiau jos grožis buvo nuostabesnis už kitų ir jos sielvartas gilesnis už kitų širdgėlą. Ji suklupo prieš Mandosą ir jam uždainavo.

Pasaulis niekada negirdėjo liūdnesnės dainos už šią, bet tai buvo patys gražiausi žodžiai, kada nors sudėti į dainą. Nepasikeitusi, amžinai gyva, ta daina iki šiol skamba Valinore, nepasiekiama kitiems, ir valarus jos besiklausant apima sielvartas. Dvi mintis supynė Lučiena į žodžius – eldarų širdgėlą ir žmonių liūdesį, jausmus dviejų genčių, Iluvataro sukurtų gyventi Ardoje, Žemės karalystėje, tarp nesuskaitomų žvaigždžių. Lučiena klūpojo prieš Mandosą, o jos ašaros krito jam po kojomis tarsi lietus ant uolų. Ir Mandosą apėmė gailestis – niekada anksčiau jis nejautė tokio gailesčio, niekada nepajuto ir vėliau.

Tad pasišaukė Mandosas Bereną, ir vos spėjo Lučiena ištarti kelis žodžius jo mirties valandą, jie vėl susitiko už Vakarų jūros. Tačiau Mandosas neturėjo galios sulaikyti mirusiųjų žmonių sielų pasaulyje, praėjus jų laikui. Negalėjo ir pakeisti Iluvataro Vaikų likimo. Tad jis nuėjo pas Manvę, valarų vyriausiąjį, kuriam

Iluvataras patikėjo valdyti pasaulį. Manvė ieškojo patarimo savo giliausiose mintyse, kur atsiskleisdavo Iluvataro valia.

Lučienai jis pasiūlė rinktis. Už savo pastangas ir nuoširdumą ji bus laisva palikti Mandoso rūmus ir keliauti į Valimarą, ten tarp valarų gyventi iki pasaulio pabaigos, užmiršus visas jos gyvenimui tekusias negandas. Berenas tenai ateiti negalės. Valarams neleista atitraukti nuo jo mirtį, nes tai Iluvataro dovana žmonėms. Arba Lučiena galės grįžti į Vidužemį, pasiimti su savimi Bereną ir ten vėl gyventi, bet nei džiaugsmo, nei amžino gyvenimo negalės tikėtis. Ji taps mirtinga, jos lauks antroji mirtis, kaip ir Bereno, kada nors ji paliks pasaulį negrįžtamai, ir tik dainos primins jos grožį.

Šią lemtį Lučiena ir pasirinko, atsisakė Palaimintojo krašto, pamiršo visus giminystės ryšius su ten gyvenančiais. Tad nesvarbu, kokios negandos galbūt laukė ateityje, Bereno ir Lučienos likimai liko drauge, ir jų keliai juos vedė kartu ir už pasaulio ribų. Taigi Lučiena iš tiesų vienintelė iš Eldalijos mirė ir jau seniai paliko pasaulį. Tačiau jos pasirinkimas sujungė dvi didžiąsias gentis. Nors visas pasaulis pasikeitė, ji tapo pirmtake daugelio tų, kuriose eldarai teberegi panašumą į prarastą mylimąją.

20 SKYRIUS

APIE PENKTĄJĮ MŪŠĮ, NIRNAITĄ ARNOEDIADĄ

Pasakojama, kad Berenas ir Lučiena grįžo į šiaurines Vidužemio žemes ir gyveno kartu kaip gyvi žmonės, vyras ir moteris. Mirtingųjų pavidalą jie susigrąžino Doriate. Juos išvydusieji ir džiaugėsi, ir jų bijojo. Lučiena nuėjo į Menegrotą ir palietusi ranka išgydė Tingolo žiląją žiemą. Tačiau Melianė pažvelgė jai į akis, įskaitė ten užrašytą lemtį ir nusigręžė. Ji suprato, kad jų laukia amžinas išsiskyrimas, ir niekas taip neliūdėjo dėl netekties, kaip tą valandą sielvartavo Melianė. Berenas ir Lučiena iškeliavo vieni, nesibaimindami nei troškulio, nei alkio. Jie perėjo Geliono upę, pateko į Osiriandą ir ten, Aduranto vidury, gyveno žaliojoje Tol Galeno saloje, kol galų gale nutilo visos kalbos apie juos. Vėliau eldarai pavadino tą kraštą Dor Firn-i-Guinaru, Mirusių Gyvųjų žeme. Ten gimė gražusis Dior Aranelis, vėliau vadintas Dior Eluchilu, kitaip Tingolo Paveldėtoju. Joks mirtingasis žmogus daugiau nekalbėjo su Berenu, Barahiro sūnum, ir niekas nematė, kaip Berenas ir Lučiena paliko pasaulį, niekas nežino, kur ilsisi jų kūnai.

Tomis dienomis Maidrosas, Feanoro sūnus, jautėsi pakiliai, jo širdis skrajojo, nes paaiškėjo, kad Morgotas nėra neįveikiamas. Dainos apie Bereno ir Lučienos žygius skambėjo visame Beleriande. Bet Morgotas vieną po kito sunaikins juos visus, jeigu jie nepajėgs vėl susivienyti, sudaryti naujos sąjungos ir bendrai su-

sitarti. Ir Maidrosas griebėsi vienyti eldarus, kad jie sustiprėtų. Taip gimė Maidroso sąjunga.

Tačiau Feanoro priesaika ir jos paskatinti baisūs darbai kenkė Maidroso siekiams, jis sulaukė mažiau paramos, negu reikėjo. Dėl Kelegormo ir Kurufino poelgių Orodretas nesirengė siųsti kariuomenės, jei to prašė kuris iš Feanoro sūnų. Nargotrondo elfai vis dar tikėjosi apsaugoti savo nematomą tvirtovę slaptumu ir nepastebimais veiksmais. Iš ten atjojo tik mažas būrys, vedamas Guilino sūnaus Gvindoro, labai narsaus kunigaikščio. Į karą šiaurėje jis išėjo prieš Orodreto valią, nes gedėjo brolio Gelmiro, dingusio per Dagor Bragolachą. Jie nešėsi Fingolfino genties ženklą, bet žengė po Fingono vėliavomis. Niekas iš jų nesugrįžo, išskyrus vieną.

Iš Doriato paramos buvo mažai. Maidrosas ir jo broliai, pančiojami priesaikos, jau anksčiau siuntė žinią Tingolui, primindami išdidžiais žodžiais savo reikalavimą ir ragindami atiduoti Silmarilą arba tapti jų priešu. Melianė patarė atiduoti brangakmenį, tačiau Feanoro sūnūs kalbėjo su pasipūtimu, grasindami, ir Tingolas didžiai įniršo, galvodamas apie Lučienos kančias ir pralietą Bereno kraują, kurio dėka tas brangakmenis buvo atkovotas, net nepaisant piktos Kelegormo ir Kurufino valios. Be to, kiekvieną dieną jis pažiūrėdavo į Silmarilą ir vis labiau troško pasilikti jį sau amžinai, tokia buvo šito brangakmenio galia. Tad žygūnus jis išsiuntė atgal, palydėjęs paniekinamais žodžiais. Maidrosas nieko neatsakė, jis tuo metu kūrė elfų sąjungą ir bendrą kariuomenę, bet Kelegormas ir Kurufinas atvirai prisiekė: jeigu gyvi grįš iš karo ir Silmarilas nebus atiduotas gera valia, jie nudėsią Tingolą ir sunaikinsią jo gentį. Tingolas sustiprino savo krašto pasienį ir į karą nėjo. Atsisakė kariauti ir kiti, išskyrus Mablungą ir Belegą, kurie negalėjo nedalyvauti tokiuose didžiuose įvykiuose. Tingolas leido jiems vykti su sąlyga, kad netarnaus Feanoro sūnums, ir jie prisidėjo prie Fingono pulkų.

Užtat Maidrosas sulaukė pagalbos iš naugrimų ir kariais, ir didžiule ginklų atsarga. Tomis dienomis Nogrodo ir Belegosto

kalvės darbavosi išsijuosusios. Maidrosas vėl sušaukė brolius ir visus, kas norėjo sekti paskui juos. Boro ir Ulfango žmonės buvo sutelkti, apmokyti kovoti, ir dar jie pasikvietė daugiau savo gentainių iš rytų. Be to, vakaruose Fingonas, senas Maidroso draugas, tarėsi su Himringu, o Hitlume noldorai ir Hadoro genties žmonės taip pat rengėsi karui. Bretilio girioje Halmiras, Haletės genties valdovas, surinko savo vyrus, ir jie jau galando kirvius, bet Halmiras mirė dar neprasidėjus karui, ir tai genčiai vadovauti ėmė jo sūnus Haldiras. Žinios plaukė ir į Gondoliną, pas slaptąjį karalių Turgoną.

Tačiau Maidrosas atskleidė jėgas per daug anksti, nebaigęs pasirengimų. Nors orkai buvo išvyti iš visų šiaurinių Beleriando kraštų ir net Dortonionas trumpam laikui liko laisvas, Morgotas suprato, kad eldarai ir elfų draugai kyla į kovą, ir puolė veikti prieš juos. Jis pasiuntė pas priešus daugybę šnipų ir išdavikų. Dabar jam tai sekėsi kur kas geriau, nes Feanoro sūnūs dar nieko nenutuokė apie slaptus neištikimų žmonių sandėrius su Morgotu.

Pagaliau Maidrosas, surinkęs visas, kiek buvo įmanoma, elfų, žmonių ir nykštukų pajėgas, pasiryžo pulti Angbandą iš rytų ir vakarų. Pats ketino žygiuoti per Anfauglitą atvirai, su išskleistomis vėliavomis, neslėpdamas jėgų. Jis tikėjosi, kad Morgoto pulkai išeis jam priešais, o tada iš Hitlumo tarpeklių puls Fingonas. Taip jie norėjo Morgoto kariuomenę įsprausti tarsi tarp kūjo ir priekalo ir tada ją sutraiškyti. Ženklu pradėti žygį turėjo būti Dortonione uždegtas didžiulis žiburys.

Paskirtą dieną, Vidurvasario rytą, eldarų trimitai pasveikino tekančią saulę. Rytuose iškilo Feanoro sūnų vėliava, vakaruose – Fingono, didžiojo noldorų karaliaus. Fingonas pažvelgė nuo Eitel Siriono sienų, jo kariuomenė buvo išsidėsčiusi slėniuose ir miškuose ant rytinių Ered Vetrino šlaitų, gerai pasislėpusi nuo Priešo akių, bet Fingonas žinojo, kad ta kariuomenė milžiniška. Čia susirinko visi Hitlumo noldorai drauge su Falaso elfais ir

Gvindoro būriu iš Nargotrondo, ir dar didžiuliai žmonių pulkai: dešinėje pusėje stovėjo Dorlomino kariai su narsuoliais broliais Hurinu ir Huoru, prie jų prisijungė Haldiras iš Bretilio su daugeliu vyrų iš girios.

Tada Fingonas nukreipė akis į Tangorodrimą. Virš jo sklendė juodas debesis, rūko juodi dūmai. Fingonas suprato, kad Morgoto įniršis auga ir jis priėmė jų iššūkį. Širdį karaliui aptemdė abejonės šešėlis, jis pažiūrėjo į rytus, mėgindamas skvarbiomis elfo akimis įžvelgti Maidroso kariuomenės keliamas Anfauglito dulkes. Jis nežinojo, kad Maidrosui iššygiuoti sukliudė Uldoro prakeiktojo klasta: šis apgavo Maidrosą, melagingai pranešdamas apie išpuolį iš Angbando.

Staiga pasigirdo šauksmai, pietų vėjas juos nešė nuo vieno slėnio prie kito. Elfai ir žmonės stebėjosi ir džiūgavo, nes Turgonas, niekieno nekviestas ir nelauktas, atidarė Gondolino gynybines užtvaras, ir čionai žygiavo jo dešimttūkstantinė kariuomenė tviskančiais šarvais, ilgais kalavijais ir tarsi miškas styrančiomis ietimis. Fingonas tolumoje išgirdo didįjį brolio Turgono trimitą ir pradžiugo, jo širdį slėgęs šešėlis išsisklaidė, ir jis pakiliai sušuko:

– *Utúlie'n aurë! Aiya Eldalië ar Atanatári, utúlie'n aurë!* Lemtingoji diena atėjo! Žvelkite, eldarų ir žmonių tėvų gentys, lemtingoji diena atėjo!

Ir visi, kas išgirdo jo galingą balsą ataidint kalvose, atsiliepė šūksmu:

– *Auta i lómë!* Naktis traukiasi!

Morgotas, surinkęs daug žinių apie tai, ką veikia ir ketina daryti jo priešai, pasirinko valandą, kliaudamasis savo tarnais išdavikais, turėjusiais sulaikyti Maidrosą ir neleisti abiem kariuomenėms susijungti. Jis pasiuntė pažiūrėti didžiulį pulką (tačiau tik dalį tos jėgos, kurią turėjo parengęs) į Hitlumo pusę. Visi šie kariai vilkėjo pilkšvai rusvus apdarus, blizgantį plieną slėpė nuo saulės, tad kai juos pastebėjo, pulkas buvo jau toli nužygiavęs per Anfauglito smėlynus.

Noldorų širdys suliepsnojo, jų vadai troško pulti priešą lygumoje, bet Hurinas prieštaravo, primindamas saugotis Morgoto klastos, nes jo jėgos visada būna didesnės, negu atrodo, o regimi tikslai apgaulingi. Nors ženklo, kad Maidrosas artėja, vis nebuvo ir būriai ėmė nekantrauti, Hurinas ragino laukti ir leisti orkams patiems stoti į mūšį kalvose.

Tuo tarpu Morgoto kariaunos vadas turėjo įsakymą bet kuriuo būdu kuo greičiau nuvilioti Fingoną nuo kalvų. Todėl jis žygiavo, kol pirmosios gretos atsidūrė priešais Sirioną nuo Eitel Siriono tvirtovės sienų iki Rivilo žiočių prie Serecho pelkių. Priešakiniai Fingono būriai jau galėjo įžiūrėti priešų veidus. Tačiau Morgoto vadas nesulaukė jokio atsako, ir orkai, besidairydami į bežades sienas ir nujausdami kalvose glūdinčią grėsmę, paliovė rėkauti patyčias.

Morgoto karo vadas pasiuntė raitelius su pasiuntinių ženklais, tie prijojo prie pat priekinių Barad Eitelio įtvirtinimų sienų. Jie atsigabeno Gelmirą, Guilino sūnų, tą Nargotrondo didžiūną, kurį buvo sučiupę per Bragolachą ir išdūrę akis. Pasiuntiniai išstūmė jį pirmyn šaukdami:

– Tokių namie turime daug, bet turite paskubėti, jei norite juos dar rasti. Nes grįžę juos visus pribaigsime, štai taip.

Ir, elfams stebint, nukapojo Gelmirui rankas ir kojas, nukirto galvą, tada numetė ant žemės.

Taip nelemtai sutapo, kad toje vietoje priekiniame būryje stovėjo Gvindoras iš Nargotrondo, Gelmiro brolis. Dabar jo įniršis virto vos ne pamišimu, jis šoko ant žirgo, daugybė raitelių leidosi jam iš paskos. Jie pasivijo šauklius, juos iššudė ir giliai įsiveržė į pagrindinę kariauną. Visa šitai matydami, kiti noldorų kariai degte degė, tad Fingonas užsidėjo savo baltąjį šalmą, įsakė pūsti trimitus, ir visa kariuomenė staigiu šuoliu puolė nuo kalvų. Noldorų traukiami kardai sužybsėjo tarsi ugnis nendrių lauke, ir jie kovėsi taip negailestingai ir greitai, kad visi Morgoto kėslai vos nežlugo. Jo į vakarus pasiųsti pulkai buvo nušluoti ir sunai-

kinti anksčiau, negu juos spėjo pasiekti kokia pagalba, o Fingono vėliavos, perneštos per Anfauglitą, iškilo prie Angbando sienų. Pirmose mūšio gretose nuolat sukosi Gvindoras ir Nargotrondo elfai, jų niekas negalėjo sulaikyti; jie prasiveržė pro išorinius vartus ir iššudė sargybinius ant pačių Angbando laiptų. Morgotas sudrebėjo savo didžiuliame soste, girdėdamas juos dundant prie durų. Tačiau ten jie pateko į spąstus, nes Fingonas negalėjo ateiti jiems pagalbon, ir visi krito, išskyrus vienintelį Gvindorą, kurį sučiupo gyvą. Pro daugybę slaptų Tangorodrimo takų Morgotas išvedė savo pagrindinius atsargoje laikytus pulkus, ir šie, pridarę Fingonui didžių nuostolių, atmušė jį nuo Angbando sienų.

Ir tuomet, ketvirtą karo dieną, Anfauglito lygumoje prasidėjo Nirnaitas Arnoediadas, kurio sielvarto jokia daina ar sakmė nepajėgs iki galo apsakyti. Fingono būriai traukėsi per smėlynus, ir ten, dengdamas užnugarį, krito haladinų valdovas Haldiras. Su juo žuvo dauguma Bretilio vyrų ir niekad nebesugrįžo į savo girią. Tačiau penktą dieną, užėjus nakčiai, jie tebebuvo toli nuo Ered Vetrino, ir Angbando kariuomenė apsupo Hitlumo pulkus; vis labiau spaudžiami, jie kovėsi iki ryto. Išaušus atsirado viltis, nes pasigirdo Turgono trimitai – jis žygiavo artyn su didžiosiomis Gondolino jėgomis. Jos stovėjo labiau į pietus, saugodamos Siriono perėją, ir Turgonas daugumą savo vyrų sulaikė nuo neapgalvotų išpuolių. Dabar jis skubėjo padėti broliui; Gondolino noldorai buvo stiprūs, apsitaisę šarvais, jų gretos švytėjo saulėje tarsi plieno upė.

Karaliaus apsaugos rikiuotė pralaužė orkų eiles, ir Turgonas, kirsdamas į visas puses, atsidūrė greta brolio. Pasakojama, kad Turgonas ir šalia Fingono kovęsis Hurinas, susitikę mūšio įkarštyje, vienas kitą džiugiai pasveikino. Elfų širdyse vėl sužibo viltis. Kaip tik tuo metu, trečią valandą įdienojus, pagaliau pasigirdo iš rytų ateinančio Maidroso trimitai, o iš užnugario priešą puolė Feanoro sūnų vėliavos. Kai kas pasakojo, kad tuomet eldarai galėjo laimėti, jeigu visa jų kariuomenė būtų buvusi ištikima. Orkai jau svyravo, jų puolimas įstrigo, kai kurie jau gręžėsi bėgti. Bet vos

tik Maidroso priešakiniai būriai susikibo su orkais, Morgotas išleido paskutines pajėgas, ir Angbandas liko tuščias. Į mūšį dabar ėjo vilkai ir raitomis ant jų vilkžmogiai, balrogai ir drakonai, ir drakonų tėvas Glaurungas. Didysis Kirminas dabar buvo iš tiesų stiprus ir baisus, jį išvydus, nykdavo ir elfų, ir žmonių narsa. Glaurungas įsiveržė tarp Maidroso ir Fingono pulkų ir nubloškė juos į šalis.

Bet Morgoto pergalei nebūtų pakakę nei vilkų, nei balrogų, nei drakono, jeigu ne žmonių išdavystė. Tą valandą paaiškėjo Ulfango sąmokslas. Daugelis rytiečių apsisuko ir pabėgo, nes jų širdyse tebuvo melas ir baimė, o Ulfango sūnūs staiga perėjo Morgoto pusėn ir puolė Feanoro sūnus iš užnugario. Sukėlę sumaištį, jie įsiveržė prie pat Maidroso vėliavos. Morgoto žadėto atlygio jie nesulaukė, nes Magloras nudūrė Uldorą prakeiktąjį, svarbiausią išdaviką, o Boro sūnūs nužudė Ulfastą ir Ulvartą, nors ir patys netrukus žuvo. Tačiau pasirodė naujos piktųjų žmonių pajėgos, Uldoro surinktos ir slėptos rytų kalvose, ir Maidroso karius dabar puolė iš trijų pusių, jie neatsilaikė, išsiblaškė ir puolė bėgti kas kur. Bet likimas pasigailėjo Feanoro sūnų: nors visi buvo sužeisti, nežuvo nė vienas, nes jie susitelkė į vieną būrį, surinkę apie save noldorų ir naugrimų likučius, prasiskynė kelią iš mūšio lauko ir pabėgo toli į rytus prie Dolmedo kalno.

Paskutiniai tvirtai laikęsi rytų kariai buvo nykštukai iš Belegosto, pelnę už tai šlovę. Naugrimai mažiau bijojo ugnies negu elfai ar žmonės, be to, mūšyje paprastai dėvėdavo didžiules ir baisias kaukes. Tos kaukės labai pravertė prieš drakonus. Jeigu ne jie, Glaurungas ir jo padermė būtų susvilinę visa, kas liko iš noldorų. Bet nykštukai, sulaukę Glaurungo puolimo, sustojo aplink jį ratu, ir net jo stori šarvai negalėjo apsaugoti nuo nykštukų kirvių kirčių. Įnirtęs Glaurungas apsisukęs parbloškė Azagalą, Belegosto valdovą, ir užropojo ant jo, bet šis paskutiniuoju smūgiu suvarė peilį drakonui į pilvą ir taip sužeidė, kad Glaurungas išlėkė iš mūšio lauko, o Angbando žvėrys persigan-

dę dūmė iš paskos. Nykštukai pakėlė Azagalo kūną ir lėtai nešė, kiti ėjo iš paskos giedodami liūdną giesmę tarsi per laidotuvių iškilmes savame krašte. Jie nebekreipė dėmesio į priešus, ir niekas nedrįso jų sustabdyti.

Vakarų pusėje tuo metu Fingoną ir Turgoną puolė priešų jūra, triskart viršijanti jiems likusias jėgas. Pasirodė Gotmogas, balrogų vyriausiasis, aukštas Angbando karo vadas. Tarsi juodu pleištu perskėlęs Fingoną supančius elfus, jis Turgoną ir Huriną nustūmė į šalį prie Serecho pelkių. Tada atsigręžė prieš Fingoną. Tai buvo niūrus susitikimas. Galų gale Fingonas liko stovėti vienas, visi jo sargybiniai gulėjo aplinkui negyvi, ir jis kovėsi su Gotmogu, kol kitas balrogas prislinko jam už nugaros, užmetė liepsnos lyną ir sučiupo. Tada Gotmogas kirto Fingonui savo juoduoju kirviu, ir Fingono šalmas plykstelėjo balta liepsna, kai jį perskėlė priešo ašmenys. Taip žuvo didysis noldorų karalius. Orkai vėzdais sutalžė jį į dulkes, o jo mėlyną su sidabru vėliavą sumindė jo paties kraujo klampynėje.

Mūšis buvo pralaimėtas, bet Hurinas su Huoru ir Hadoro genties likučiai greta Turgono iš Gondolino laikėsi tvirtai, ir Morgoto pulkai vis dar negalėjo užgrobti prieigų prie Siriono. Tada Hurinas taip tarė Turgonui:

– Valdove, eik, kol dar yra laiko! Esi paskutinis iš Fingolfino genties, kol tu gyvas, gyva ir paskutinė eldarų viltis. Jei Gondolinas stovės, Morgoto širdį ir toliau kamuos baimė.

– Dabar jau neilgai Gondolinas liks slaptas, o kai bus rastas, turės žlugti, – atsakė Turgonas.

– Tačiau pakaks jam gyvuoti nors truputį ilgiau, – atsiliepė Huoras, – ir iš tavo namų gims elfų ir žmonių viltis. Sakau šitai tau, valdove, žvelgdamas mirčiai į akis: nors čia išsiskiriame amžiams ir nebeteks man pamatyti tavo baltųjų sienų, iš tavęs ir iš manęs patekės nauja žvaigždė. Lik sveikas!

Maiglinas, Turgono sesers sūnus, stovėdamas šalia išgirdo šiuos žodžius ir įsidėmėjo juos, bet nieko nepasakė.

Turgonas paklausė Hurino ir Huoro patarimo. Sušaukęs visus, kas dar buvo gyvas iš Gondolino kariuomenės, surinkęs visus likusius iš Fingono pulkų, jis atsitraukė prie Siriono perėjos. Jo vadai Ektelionas ir Glorfindelis saugojo iš kraštų, kad joks priešas neapeitų. Užnugarį dengė Dorlomino žmonės, kaip Hurinas su Huoru ir siūlė; patys jie netroško bėgti iš šiaurinių žemių – jeigu jau negali prasimušti iki namų, tai stovės čia iki galo. Taip buvo išpirkta Uldoro išdavystė, ir iš visų karo žygdarbių, kuriuos žmonių protėviai atliko padėdami elfams, šlovingiausia yra Dorlomino vyrų paskutinė kova.

Tad Turgonas kaudamasis veržėsi į pietus, kol užėjo už Hurino ir Huoro, tada perėjo Sirioną ir išsigelbėjo, dingdamas kalnuose ir pasislėpdamas nuo Morgoto akies. Tuo tarpu broliai surinko aplink save galingųjų Hadoro genties vyrų likučius ir iš lėto traukėsi, kol atsidūrė prie Serecho pelkių ir priešais pamatė Rivilo upelį. Ten sustojo ir nebežengė nė žingsnio.

Tuomet prieš juos suplūdo visi Angbando būriai; lavonais užtvenkdami upokšnį, jie supo likusius Hitlumo karius, lyg kylantis potvynis semtų akmenį. Šeštąją dieną vakarėjant, patamsėjus Ered Vetrino šešėliams, Huoras ten krito, kai jam akį persmeigė užnuodyta strėlė, o visi narsūs Hadoro vyrai nužudyti suvirto į kalną aplink jį. Orkai kapojo jiems galvas ir krovė kūnus tarsi kokį pylimą, nuauksintą besileidžiančios saulės.

Paskutinis liko stovėti vienas Hurinas. Jis metė šalin skydą, stvėrė kirvį ir abiem rankom kapojo į visas puses. Dainoje dainuojama, kad tas kirvis garavo juodu Gotmogo sargybinių trolių krauju, kol nudžiūvo. Sulig kiekvienu kirčiu Hurinas garsiai surikdavo: „*Aurë entuluva!* Diena vėl išauš!“ Septyniasdešimt kartų jis šitaip šaukė, bet pagaliau Morgoto įsakymu priešai paėmė jį gyvą. Orkai čiupo jį rankomis, tos laikydavosi įsikibusios, nors Hurinas perkirsdavo jas ties alkūne, bet orkų vis gausėjo, kol Hurinas griuvo po jais lyg palaidotas. Gotmogas jį surišo ir tyčiodamasis nuvilko į Angbandą.

Taip, saulei slepiantis už jūros, baigėsi Nirnaitas Arnoediadas. Hitlumą užgulė naktis, pakilo baisi audra ir vėjas iš vakarų.

Didi buvo Morgoto pergalė, ir pasiekta ji buvo tuo, kas miela jo širdžiai: žmonės žudė kitus žmones, išdavė eldarus, tarp trokštančiųjų susivienyti prieš Morgotą liko pasėta baimė ir neapykanta. Nuo tos dienos elfų širdyse nebeliko šilumos žmonėms, išskyrus tris edainų gentis.

Fingono kraštas išnyko, Feanoro sūnūs klajojo tarsi vėjo blaškomi lapai. Jų pulkai išsisklaidė, sąjunga žlugo, patys jie gyveno tyrlaukiuose ir miškuose Ered Lindono papėdėje tarp žaliųjų Osiriando elfų, netekę visos ankstesnės valdžios ir šlovės. Bretilyje, saugoma girių, tebegyveno saujelė haladinų, jų valdovas buvo Handiras, Haldiro sūnus. Į Hitlumą negrįžo nė vienas elfas iš visos Fingono kariuomenės, neparėjo iš karo ir nė vienas Hadoro genties vyras. Neatsklido jokių žinių apie mūšį ir valdovų likimus. Bet Morgotas pasiuntė tenai jam pasitarnavusius rytiečius. Jie geidė turtingų Beleriando žemių, tačiau Morgotas jų nedavė, sugrūdo į Hitlumą ir uždraudė išvykti. Tokio tad jie susilaukė atlygio už tai, kad išdavė Maidrosą: puldinėti ir plėšti Hadoro genties senius, moteris ir vaikus. Hitlumo eldarų likučius nugabeno į šiaurės kasyklas, kur jie dirbo kaip vergai, išskyrus vieną kitą pabėgusį į tyrus ir kalnus.

Orkai ir vilkai nekliudomi bastėsi po visą šiaurę, nueidavo net toliau į pietus, į Beleriandą iki pat Nantatreno, Gluosnių šalies, ir Osiriando pakraščių, ir niekas ten negalėjo jaustis saugus nei laukuose, nei miškuose. Doriatas iš tiesų išliko, niekas neatrado ir Nargotrondo, bet Morgotas jų nepaisė, gal todėl, kad nedaug apie tuos kraštus težinojo, o gal kol kas giliuose jo piktybės kėsluose jiems dar nebuvo vietos. Daugelis bėgo į Uostus ir glaudėsi už Kirdano sienų. Jūrininkai plaukiojo palei krantą ir puldinėjo priešą, išsilaipindami tai vienur, tai kitur. Tačiau kitais metais, dar neatėjus žiemai, Morgotas pasiuntė per Hitlumą ir Nevras-

tą didžiulę kariuomenę, ji leidosi palei Britono ir Neningo upes, siaubdama visą Falasą, ir pagaliau apgulė Britombaro ir Eglaresto sienas. Su savimi ji gabenosi kalvių, kasėjų, ugnies meistrų, kurie pastatė milžiniškus įrenginius. Nors gynėjai kovėsi narsiai, sienos galų gale buvo pralaužtos. Atėjūnai iki pamatų sugriovė Uostus, nuvertė Barad Nimraso bokštą. Didžiuma Kirdano genties žuvo ar pateko į vergiją, tik kai kurie sulipo į laivus ir išsigelbėjo. Tarp jų buvo ir Ereinionas Gilgaladas, Fingono sūnus, kurį tėvas buvo pasiuntęs į Uostus po Dagor Bragolacho. Šie likučiai su Kirdanu nuplaukė į pietus, į Balaro salą, ir ten įrengė prieglobstį visiems, kas galėjo čia patekti. Lankydavosi jie ir prie Siriono žiočių, ten užutėkiuose, tankiuose kaip miškas meldų atvašynuose laikė paslėpę daug lengvų ir greitų laivų.

Apie tai išgirdęs, Turgonas vėl išleido pasiuntinius į Siriono žiotis ir meldė Laivadirbį Kirdaną padėti. Turgono prašymu Kirdanas pastatė septynis greitus laivus, ir jie išplaukė į vakarus, bet į Balarą niekada nebegrįžo, nebuvo ir jokių žinių apie juos, išskyrus vieną. To laivo jūrininkai ilgai vargo jūroje, pagaliau netekę vilties grįžo atgal ir, jau išvydę Vidužemio krantus, per didžią audrą paskendo. Tačiau Ulmas vieną jūrininką išgelbėjo nuo Osės rūstybės. Bangos jį pakėlė ir atnešė prie Nevrasto kranto. Jis buvo vardu Voronvė, vienas tų pasiuntinių, kuriuos Turgonas siuntė iš Gondolino.

Morgoto mintys nuolat sukosi apie Turgoną: vienintelis iš visų priešininkų, tas, kurį labiausiai norėjo sučiupti ar sunaikinti, sugebėjo pasprukti. Šitos mintys kamavo Morgotą ir gadino pergalės džiaugsmą, nes Turgonas, kilęs iš galingos Fingolfino genties, dabar tapo teisėtu visų noldorų karalium. Morgotas bijojo ir nekentė Fingolfino genties, nes jie draugavo su jo priešu Ulmu, be to, Fingolfinas sužeidė Morgotą kalaviju. Iš visos jo giminės Morgotas labiausiai bijojo Turgono, dar Valinore buvo jį įsidėmėjęs, ir vos šiam prisiartinus, Morgoto dvasią temdydavo šešėlis,

pranašaujantis, jog kada nors, kol kas neįžvelgiamais laikais, Turgonas lems Morgotui pražūtį.

Morgotas žinojo, kad Hurinas yra Gondolino karaliaus draugas, todėl įsakė atgabenti Huriną prie sosto. Tačiau Hurinas niekino Morgotą ir tyčiojosi iš jo. Tada Morgotas prakeikė Huriną ir Morveną, ir jų palikuonius, ir skyrė jiems juodą bei sielvartingą lemtį. Paėmęs Huriną iš kalėjimo, pasodino į akmens kėslą aukštai ant Tangorodrimo. Ten jį laikė Morgoto valia, ir Morgotas, atsistojęs greta, prakeikė jį dar kartą sakydamas:

– Sėdėk čia dabar ir žiūrėk į žemes, kur piktybė ir neviltis išsitiks tuos, kuriuos tu myli. Drįsai iš manęs tyčiotis, abejoti galia Morgoto, Ardos likimų šeimininko, todėl regėsi mano akimis ir girdėsi mano ausimis. Ir niekada nepajudėsi iš šios vietos, kol viskas neišsipildys ir neateis siaubingoji pabaiga.

Taip ir padarė. Bet Hurinas niekada nemaldavo Morgoto nei pasigailėjimo, nei mirties nei sau, nei kam nors iš savo giminės.

Morgoto įsakymu orkai, ilgai vargę, surinko kūnus visų, kurie krito didžiajame mūšyje, jų ginklus ir šarvus. Viską suvertė į milžinišką krūvą Anfauglito viduryje. Ji atrodė lyg didžiulė, iš tolo matoma kalva. Elfai pavadino ją Haud-en-Ndenginu, Nužudytųjų kalva, ir Haud-en-Nirnaitu, Ašarų kalva. Ant jos vėl išdygo žolė, ji augo vešli ir žalia, vienintelė žolė visoje Morgoto padarytoje dykumoje. Joks Morgoto padaras nuo tol nežengė nė žingsnio per tą žemę, kur užkasti rūdijo eldarų ir edainų kalavijai.

21 SKYRIUS

APIE TURINĄ TURAMBARĄ

Rianė, Belegundo duktė, buvo Galdoro sūnaus Huoro žmona. Ji ištekėjo už jo, o po dviejų mėnesių šis išėjo su broliu Hurinu į Nirnaitą Arnoediadą. Nesulaukusi jokių žinių apie vyrą, ji išbėgo į tyrus. Jai padėjo Mitrimo pilkieji elfai, jie užaugino ir jos netrukus gimusį sūnų Tuorą. Rianė paliko Hitlumą, nukeliavo prie Haud-en-Ndengino, atsigulė ant tos kalvos ir numirė.

Morvena, Baragundo duktė, buvo Dorlomino valdovo Hurino žmona. Jie turėjo sūnų Turiną, jis gimė tais metais, kai Berenas Erchamionas Neldoreto girioje sutiko Lučieną. Turėjo jie ir dukterį, vadino ją Lalaite, kitaip Kvatokle, brolis Turinas ją labai mylėjo. Tačiau ji buvo sulaukusi vos trejų metų, kai piktasis vėjas iš Angbando atpūtė į Hitlumą baisią ligą, ir Lalaitė mirė.

Po Nirnaito Arnoediado Morvena tebegyveno Dorlomine, nes Turinas turėjo tik aštuonerius metus, o ji vėl laukėsi kūdikio. Tai buvo baisūs laikai: į Hitlumą atsikraustę rytiečiai niekino likusius Hadoro genties žmones, engė juos, atiminėjo žemes ir turtą, vaikus grobė į vergiją. Bet Dorlomino ponia buvo tokia nuostabiai graži ir didinga, kad rytiečiai jos bijojo ir nedrįso liesti jos namų. Jie tarpusavyje šnibždėdavosi, esą ji skleidžia pavojų, ji – ragana, valdanti galingus kerus ir susidėjusi su elfais. Tačiau Morvena dabar gyveno vargingai, niekieno nepadedama, ją slapta šelpdavo tik Hurino giminaitė, vardu Airinė, kurią rytietis Broda pasiėmė į žmonas. Morvena didžiai bijojo, kad Turiną iš jos

atims ir pavers vergu. Todėl sumanė sūnų paslapčiomis išsiųsti ir maldauti karaliaus Tingolo, kad jį priglaustų, nes Barahiro sūnus Berenas buvo giminė jos tėvui ir dar jis draugavo su Hurinu, kol neatslinko neganda. Tad Raudų metų rudenį Morvena išsiuntė Turiną su dviem senyvais tarnais per kalnus, liepusi rasti, jei tik pajėgs, įėjimą į Doriato karalystę. Taip klostėsi Turino likimas, apie kurį plačiai pasakoja sakmė *Narn i Hîn Húrin*, „Sakmė apie Hurino vaikus“, ir tai ilgiausia iš visų sakmių, kurios sekamos apie tuos laikus. Čia pasakojama trumpiau, nes ši sakmė neatskiriama nuo Silmarilų ir elfų likimo. Ji dar vadinama Sielvarto sakme, nes persmelkta širdgėlos ir atskleidžia pikčiausia, ką padarė Morgotas Baugliras.

Kitų metų pradžioje Morvena pagimdė dukterį ir davė jai Nienoros vardą, reiškiantį Raudą. Turinas ir jo palydovai per didžiausius pavojus pagaliau pasiekė Doriato sieną, ten juos rado Belegas Didysis Lankas, karaliaus Tingolo pasienio sargybinių vyriausiasis, ir nuvedė į Menegrotą. Tingolas priėmė Turiną ir net, pagerbdamas Huriną Tvirtąjį, augino savo rūmuose. Mat tuo metu Tingolas jau kitaip žiūrėjo į elfų draugų gentis. Vėliau šiaurėn, į Hitlumą, nukeliavo žygūnai, jie ragino Morveną palikti Dorlominą ir vykti su jais į Doriatą, tačiau ji nenorėjo palikti namų, kuriuose kadaise gyveno su Hurinu. Elfams iškeliaujant, ji pasiuntė su jais Dorlomino Drakono šalmą, didžiausią Hadoro genties brangenybę.

Doriate Turinas išaugo dailus ir stiprus, tačiau pažymėtas liūdesio ženklu. Devynerius metus jis gyveno Tingolo menėse, per tą laiką jo sielvartas šiek tiek sumažėjo, nes į Hitlumą retkarčiais vykdavo žygūnai ir grįždami atgabendavo geresnių naujienų apie Morveną ir Nienorą. Tačiau atėjo diena, kai pasiuntiniai nesugrįžo, ir Tingolas daugiau jų nebesiuntė. Turiną apėmė baimė dėl motinos ir sesers, tad jis niūria širdimi nuėjo pas karalių prašyti šarvų ir kalavijo. Užsidėjęs Dorlomino Drakono šalmą, iškeliavo kautis į Doriato pasienius ir tapo Belego Kutaliono kovos draugu.

Praslinko treji metai, ir Turinas grįžo į Menegrotą. Jis parvyko iš tyrų, buvo susivėlęs, jo daiktai ir drabužiai nušiurę. Doriate gyveno vienas toks iš nandorų, aukštas karaliaus patarėjas, vardu Sairosas. Jis jau seniai pavydėjo Turinui karaliaus įsūnio garbės. Sėdėdamas prie stalo priešais jį, Sairosas šaipėsi:

– Jeigu Hitlumo vyrai tokie laukiniai ir klaikūs, tuomet kokios toje žemėje moterys? Ar jos laksto kaip elniai, prisidengusios vien savo plaukais?

Didžiai įpykęs, Turinas stvėrė taurę ir paleido į Sairosą, smarkiai jį sužeisdamas.

Kitą dieną Sairosas patykojo Turino, kai šis, susiruošęs grįžti į pasienį, išėjo iš Menegroto, bet Turinas jį pergalėjo ir paleido bėgti nuogą per miškus tarsi medžiojamą žvėrį. Sairosas lėkė siaubo apimtas ir įkrito į tarpeklį, kuriuo tekėjo upelis, jo sunkežintas kūnas liko gulėti ant uolos vandenyje. Kiti subėgę pamatė, kas atsitiko, tarp jų ir Mablungas. Jis liepė Turinui grįžti į Menegrotą, prašyti karaliaus atleidimo ir priimti jo nuosprendį. Turinas nenorėjo būti įkalintas ir suvokė tapęs atskalūnu, tad atsisakė paklusti Mablungui ir kuo greičiau iškeliavo. Perėjęs Melianės Juostą, pasiekė miškus į vakarus nuo Siriono. Ten prisidėjo prie viską praradusių, benamių žmonių gaujos – tais baisiais laikais tyruose tokių klajojo nemažai. Jie čiupdavo kiekvieną pasitaikiusį – elfą, žmogų ar orką.

Visa tai, kas atsitiko, buvo papasakota ir ištirta Tingolo akivaizdoje. Karalius nutarė, kad Turinas buvęs nekaltai įžeistas, ir jam atleido. Tuo metu iš šiaurinio pasienio grįžęs Belegas Didysis Lankas atėjo į Menegrotą ieškoti Turino, ir Tingolas taip jam kalbėjo:

– Mane graužia širdgėla, Kutalionai. Priėmiau Hurino sūnų kaip savą, toks jis man ir liks, nebent pats Hurinas pasirodytų iš šešėlių reikalauti to, kas jam priklauso. Neturėčiau pasiteisinimo, kodėl Turinas buvo neteisingai išvarytas į tyrus. Su džiaugsmu priimčiau jį, jei grįžtų, nes tikrai jį mylėjau.

– Ieškosiu Turino, kol rasiu, – atsakė Belegas, – ir, jei tik galėsiu, parvesiu atgal į Menegrotą, nes ir aš jį myliu.

Belegas iškeliavo iš Menegroto ir po visą Beleriandą per didžiausius pavojus ieškojo žinių apie Turiną, bet veltui.

Turinas ilgai gyveno tarp atskalūnų ir tapo jų vadu. Pasivadino Neitanu, Nuskriaustuoju. Laikydamiesi didžiausio atsargumo, jie klajojo po miškingus kraštus į pietus nuo Teiglino. Bet praėjus metams nuo tada, kai Turinas pabėgo iš Doriato, Belegas naktį aptiko jo gaujos irštvą. Turino tuo metu ten nebuvo. Sučiupę Belegą, atskalūnai jį surišo ir žiauriai kankino, nes bijojo, kad tai Doriato karaliaus šnipas. Turinas sugrįžęs pamatė, kas nutiko, ir jį prislėgė gailestis dėl visų bjaurių ir neteisingų gaujos darbų. Jis išlaisvino Belegą, jie vėl tapo draugais, ir Turinas prisiekė nuo tol su niekuo, išskyrus Angbando tarnus, nekariauti ir nieko neplėšti.

Belegas Turinui papasakojo apie karaliaus Tingolo atleidimą ir visaip stengėsi jį įkalbėti, kad grįžtų į Doriatą. Aiškino, kad jo jėga ir narsa didžiai reikalinga šiauriniame žemės pakraštyje.

– Neseniai orkai surado kelią iš Taur-nu-Fuino, – sakė Belegas, – jie prasibrovė pro Anacho perėją.

– Neatsimenu jos, – atšovė Turinas.

– Niekada nebuvome nusigavę taip toli nuo pasienio, – tarė Belegas. – Bet esi tolumoje matęs Krisaigrimo viršūnes, o į rytus nuo jų – tamsias Gorgoroto sienas. Anacho perėja – tarp jų, aukštumose virš Mindebo šaltinių. Tai sunkus ir pavojingas kelias, tačiau dabar daugelis juo pereina, ir Dimbaras, anksčiau gyvenęs taikoje, dabar žlunga slegiamas Juodosios Rankos, o Bretilio žmones kamuoja nerimas. Esame ten reikalingi.

Tačiau išdidi širdis neleido Turinui priimti karaliaus atleidimo, ir Belego žodžiai nepakeitė jo nusiteikimo. Pats Turinas ragino Belegą pasilikti su juo žemėse į vakarus nuo Siriono, bet Belegas nesutiko:

– Esi tvirtas, Turinai, ir užsispyręs. Dabar mano eilė. Jeigu iš tiesų norėsi greta savęs matyti Didįjį Lanką, ieškok manęs Dimbare, nes grįžtu tenai.

Kitą dieną Belegas išsiruošė, ir Turinas ėjo su juo, kol nutolo nuo stovyklos per lanko šūvį, tačiau nieko nekalbėjo.

– Ar tai atsisveikinimas, Hurino sūnau? – paklausė Belegas.

Turinas pažvelgė į vakarus ir tolumoje pamatė didingą, aukštai iškilusį Amon Rudo kalną. Nė nenumanydamas, kas jo laukia, atsakė:

– Sakei: ieškok manęs Dimbare. O aš sakau: ieškok manęs ant Amon Rudo! Jeigu ne, tai mūsų paskutinis atsisveikinimas.

Ir jie išsiskyrė, draugiškai, tačiau liūdnai.

Belegas grįžo į Tūkstantį Olų ir, stojęs prieš Tingolą su Meliane, apsakė visa, kas nutiko, nepaminėjo tik Turino bendrų piktadariško elgesio. Išklausęs Tingolas atsiduso ir tarė:

– Ko dar Turinas norėtų, kad padaryčiau?

– Leisk man eiti, valdove, – atsiliepė Belegas, – aš jį saugosiu ir globosiu kaip įmanydamas. Ir nė vienas žmogus nepasakys, kad elfai lengvai švaistosi žodžiais. Ir nenorėčiau, kad toks gėris nueitų niekais tyruose.

Tingolas leido Belegui elgtis kaip išmano ir tarė:

– Belegai Kutalionai! Daugeliu narsių žygių pelnei mano padėką, bet rasti mano įsūnį bus nė kiek ne menkesnis. Atsisveikindamas prašyk bet kokios dovanos, įteiksiu ją tau.

– Tada prašau kario verto kalavijo, – atsakė Belegas, – nes orkai šiais laikais plūsta gausiai, prieina arti, tad vien lanko negana, o mano turimas kardas jų šarvų neįveikia.

– Rinkis iš visų, kuriuos turiu, – atsakė Tingolas, – išskyrus tik manąjį Aranrutą.

Belegas išsirinko Anglachelį; tai buvo didžiai šlovingas kalavijas, tokį vardą jam davė, nes buvo nukaldintas iš geležies, liepsnojančia žvaigžde kritusios iš dangaus. Jis kiaurai kirto bet kokią geležį iš žemės gelmių. Jam prilygo tik vienas kalavijas visame Viduržemyje. Apie jį šioje sakmėje nepasakojama, bet jį nukalė tas pats kalvis iš tos pačios rūdos. Tas ginklininkas – tai Eolas Tamsusis Elfas, paėmęs į žmonas Aredelę, Turgono seserį. Anglachelį

Tingolui jis atidavė, bet labai nenoromis, kaip mokestį už leidimą gyventi Nan Elmote. Tačiau antrąjį kalaviją dvynį, Anguirelį, laikė sau, kol jį pavogė Maiglinas, jo sūnus.

Tačiau kai Tingolas atgręžė Anglachelį rankena į Belegą, Melianė pažvelgė į geležtę ir tarė:

– Tas kalavijas slepia blogį. Jame tebegyvena kalvio širdis, ir ta širdis tamsi. Jis nemylės rankos, kuriai tarnauja, ir neilgai teišbus su tavimi.

– Vis dėlto laikysiu jį, kol galėsiu, – atsakė Belegas.

– Duosiu tau, Kutalionai, dar vieną dovaną, – vėl tarė Melianė, – kuri tau padės tyruose. Padės ir tiems, kuriuos pats išsirinksi.

Ir padavė visą krepšį lembo – elfų kelioninių papločių, apvyniotų sidabro lapeliais. Lapeliai buvo surišti siūlais, mazgai užantspauduoti karalienės antspaudu – balto vaško plokštele, išlieta kaip Telperiono žiedas. Mat pagal Eldalijos papročius teisė laikyti ir dalyti šį maistą priklausė tik karalienei. Šia dovana Melianė parodė Turinui pačią didžiausią malonę, kokia buvo įmanoma, nes iki tol eldarai niekada nebuvo leidę žmonėms valgyti tos duonos, vėliau irgi taip elgdavosi labai retai.

Su šiomis dovanomis Belegas iškeliavo iš Menegroto ir grįžo į šiaurinius pakraščius, kur stovėjo jo namai ir gyveno daug draugų. Netrukus orkai iš Dimbaro buvo išvyti, ir Anglachelis džiaugėsi traukiamas iš makšties. Tačiau, atėjus žiemai, aprimus karui, staiga Belego draugai jo pasigedo. Daugiau pas juos jis nebegrįžo.

Belegui iškeliavus iš atskalūnų stovyklos ir grįžus į Doriatą, Turinas savo būrį nuvedė iš Siriono slėnio tolyn į vakarus. Visi pavargo gyventi be poilsio, nuolat budėti, baimintis persekiotojų, norėjo susirasti saugesnį guolį. Atsitiko taip, kad kartą vakare jie susidūrė su trimis nykštukais, kurie puolė nuo jų bėgti. Vienas atsiliko, atskalūnai jį pasivijo ir partrenkė žemėn. Kažkuris atskalūnų griebė lanką ir paleido strėlę į prieblandoje jau dings-

tančius kitus du. Pagautasis nykštukas pasirodė esąs vardu Mimas. Jis maldavo Turino palikti jį gyvą ir kaip išpirką pasisiūlė nuvesti į savo slaptą buveinę, kurios be Mimo pagalbos niekas nebūtų radęs. Turinas Mimo pasigailėjo, neleido jo žudyti ir paklausė:

– Kur tavo namai?

– Aukštai virš žemės, ant didžios kalvos, stovi Mimo namai, – atsakė Mimas. – Nuo tada, kai elfai pakeitė visus vardus, tą kalvą dabar vadina Amon Rudu.

Turinas ilgai tylėjo, žvelgdamas į nykštuką, ir pagaliau tarė:

– Vesk mus tenai.

Kitą dieną jie iškeliavo paskui Mimą į Amon Rudą. Kalva stūksojo ties rytiniu pakraščiu tų viržynais apaugusių aukštumų, kurios kilo tarp Siriono ir Narogo slėnių. Savo karūną ji kėlė aukštai virš akmenuotos dykynės, bet stati pilka jos galva buvo nuoga, išskyrus akmenis dengiančius raudonus seregonus. Turino vyrams artėjant, pro debesis prasimušė vakarėjanti saulė, apšvietė kalvos vainiką, ir seregonai tiesiog sušvito. Vienas atskalūnų tarstelėjo:

– Kalvos viršūnėje kraujas.

Mimas ieškojo slaptų takų ir vedė atskalūnus aukštyn stačiais Amon Rudo šlaitais. Prie angos į savo olą jis nusilenkė Turinui sakydamas:

– Ženk į Bar-en-Danvedą, Išpirkos Namus. Nes nuo šiol jie turi taip vadintis.

Staiga jo pasitikti nešinas žiburiu išėjo kitas nykštukas, jie tarstelėjo vienas kitam kelis žodžius, ir abu pranyko olos tamsoje. Turinas nusekė jiems iš paskos ir, gerokai paėjęs, atsidūrė salėje, kurią blausiai apšvietė ant grandinių palubėje kabančios lempos. Ten rado Mimą, suklupusį pasienyje prie akmeninio gulto, jis rovėsi sau barzdą ir aimanavo, be paliovos kartodamas vieną vardą. Ant gulto gulėjo trečiasis nykštukas. Turinas priėjęs sustojo prie Mimo ir pasisiūlė padėti. Mimas pažvelgė aukštyn ir tarė:

– Tu negali padėti. Tai Kimas, mano sūnus. Jis mirė persmeigtas strėlės, saulei leidžiantis. Mano sūnus Ibunas man tai pasakė.

Gailestis užliejo Turinui širdį.

– Ak! – tarė jis Mimui. – Sugrąžinčiau tą strėlę, jei tik galėčiau. Dabar šie namai iš tiesų turi būti vadinami Bar-en-Danvedu, ir jei kada bent kiek praturtėsiu, sumokėsiu tau už sūnų grynо aukso išpirką kaip sielvarto ženklą, net jei tai jau nebepaguos tavo širdies.

Mimas atsistojo ir ilgai žvelgė į Turiną.

– Girdžiu tavo žodžius, – tarė jis. – Kalbi kaip senovės nykštukų valdovas, ir tuo žaviuosi. Dabar mano širdis atlėgo, nors ji nesidžiaugia. Todėl sumokėsiu ir savąją išpirką: jeigu norite, galite čia gyventi.

Taip prasidėjo Turino gyvenimas slaptojoje Mimo buveinėje ant Amon Rudo. Jis vaikščiojo po žalią pievą prie įėjimo į olą, žvalgėsi į rytus, į vakarus, į šiaurę. Pažiūrėjęs šiaurėn, tolumoje regėjo Bretilio girią, žaliu kilimu per vidurį juosiančią Amon Obelį. Pats nesuprato, kodėl jo akys vis krypsta į tą pusę. Juk jo širdį labiau traukė šiaurės vakarai, kur už daugelio lygų, prie pat dangaus krašto, rodės, galėjo įžvelgti Šešėlių kalnus ir gimtinės pakraščius. Bet, baigiantis dienai, Turinas pakėlė akis į vakarus, pažvelgė į saulėlydį, į raudoną, žemyn besiritančią saulę, kuri jau skendo tolimų krantų miglose, o arčiau jau tamsiuose šešėliuose dūlavo Narogo slėnis.

Vėliau Turinas daug kalbėdavosi su Mimu. Jie sėdėdavo su juo vienu du, ir Turinas klausydavosi Mimo išminties ir jo pasakojimų apie savo gyvenimą. Mimas buvo kilęs iš tų nykštukų, kuriuos senovėje išvarė iš didžiųjų nykštukų miestų rytuose. Dar prieš sugrįžtant Morgotui jie klajodami slinko į vakarus, į Beleriandą. Ilgainiui stotu jie sumenko, suprastėjo jų kalvystė, gyveno paslapčiomis, vaikščiodavo susikūprinę, galvą įtraukę į pečius, sėlindami negirdimais žingsniais. Anksčiau, kol Nogrodo ir Belegosto nykštukai nebuvo atkeliavę per kalnus į vakarus, Belerian-

do elfai šių, artimesniųjų, nepažino, medžiojo juos ir žudė. Vėliau paliko ramybėje. Vadino juos noigit nibinais, sindarų kalba tai reiškia mažuosius nykštukus. Šie nieko nemylėjo, tik pačius save. Orkų bijojo ir nekentė, bet nekentė ir eldarų, o labiausiai tremtinių noldorų. Mat noldorai, pasak jų, pavogė jų žemes ir namus. Prieš daug amžių iki karaliui Finrodui Felagundui atvykstant per jūrą jie atrado Nargotrondo urvus ir pradėjo juos gilinti. Ilgus metus, kol gyveno po Amon Rudo – Plikosios kalvos – karūna, neskubrios mažųjų nykštukų rankos ten rausė ir gilino olas, ir žalieji miškų elfai jų netrikdė. Galų gale jie Viduržemyje visai sunyko ir išmirė, visi, išskyrus Mimą ir du jo sūnus; Mimas buvo senas net ir nykštukų akimis, senas ir visų užmirštas. Jo menėse kalvės stovėjo tuščios, kirviai rūdijo, o mažųjų nykštukų vardą primindavo tik senovinės Doriato ir Nargotrondo sakmės.

Metams artėjant prie viduržiemio, iš šiaurės sniego prinešė daugiau, negu jie buvo kada matę upių slėniuose. Amon Rudą visiškai užsnigo. Kalbėta, esą augant Angbando galiai, Beleriande žiemos vis sunkėjo. Tik atkakliausieji drįsdavo žengti laukan. Kai kurie apsirgo, visus kamavo alkis. Staiga vidury žiemos blyškioje dienos šviesoje tarp jų atsirado žmogus, kaip atrodė, labai stambus ir aukštas, apsivilkęs baltais drabužiais, su baltu gobtuvu. Netardamas nė žodžio, jis priėjo prie ugnies. Kai vyrai pašoko, jis nusikvatojo ir atmetė gobtuvą. Po savo plačiu drabužiu jis atsinešė didžiausią ryšulį. Laužo šviesoje Turinas vėl išvydo Belego Kutaliono veidą.

Šitaip Belegas dar kartą grįžo pas Turiną, ir abu nuoširdžiai džiaugėsi. Su savimi Belegas iš Dimbaro atsigabeno Dorlomino Drakono šalmą, tikėdamasis, kad jis atgaivins Turino mintis, paskatins jį galvoti apie ką kita, o ne apie gyvenimą tyruose vadovaujant mažam būriui. Tačiau Turinas ir toliau nenorėjo grįžti į Doriatą, tad Belegas, pasidavęs savo meilei ir atmetęs išmintį, neišvyko ir liko su juo. Jis daug dirbo Turino būrio labui, gydė ir slaugė sužeistus ar ligotus; duodavo jiems Melianės lembo, ir jie

netrukus atsigaudavo. Nors pilkieji elfai mažiau gilinosi į išmintį ir meistrystę negu išeiviai iš Valinoro, apie Vidužemio gyvenimą išmanė kur kas daugiau už žmones. Belegas buvo stiprus, ištvermingas, įžvalgus tiek protu, tiek akimis, tad ilgainiui pelnė atskalūnų pagarbą. Tačiau Mimas vis labiau nekentė šito į Baren-Danvedą atsibasčiusio elfo. Jis sėdėdavo su sūnum Ibunu tamsiausiuose savo buveinės šešėliuose ir tylėdavo. Bet Turinas dabar į nykštuką nekreipė dėmesio; praėjo žiema, išaušo pavasaris, ir jų laukė rūstesni darbai.

Kas galėjo nujausti Morgoto sumanymus? Kas būtų aprėpęs kėslus to, kuris kitados buvo Melkoras, galingasis tarp ainurų iš Didžiosios Giesmės, o dabar kaip juodasis valdovas sėdėjo juodajame šiaurės soste, su visa piktybe sverdamas visas jį pasiekiančias žinias ir suprasdamas kur kas daugiau apie priešų žygius ir tikslus, negu tikėjosi net išmintingiausieji iš jų, išskyrus karalienę Melianę? Jo mintys dažnai ją siekdavo, bet čia ir žlugdavo.

Ir vėl sukruto Angbando galia. Kaip ilgi čiuopiančios rankos pirštai jo pulkų žvalgai ieškojo kelių į Beleriandą. Ėjo jie per Arnachą, krito ir Dimbaras, jų buvo pilna visuose šiauriniuose Doriato pasieniuose. Orkai traukė senuoju keliu, vedančiu per ilgą Siriono tarpeklį, greta salos, kur kitados stovėjo Finrodo Minas Tiritas, toliau per žemes tarp Malduino ir Siriono ir dar toliau per Bretilio pakraščius iki Teiglino brastos. Iš ten nuo seno kelias suko per Saugomą lygumą, bet orkai tuo keliu dar neidavo toli: ten, tyruose, dabar tūnojo pasislėpęs jų siaubas, ir nuo raudonosios kalvos viską sekė įdėmios akys, apie kurias orkų niekas nebuvo įspėjęs. Turinas vėl užsidėjo Hadoro šalmą, ir Beleriande imta plačiai – ir giriose, ir prie upių, ir kalnuose – kuždėtis, esą Lankas ir Šalmas, žuvusieji Dimbare, prisikėlė, nors niekas jau to nebesitikėjo. Tuo metu daug buvo likusių be vado, praradusių namus, bet nepraradusių dvasios, ir jų širdys vėl atsigavo, jie patraukė ieškoti Dviejų Vadų. Dor Kuartolas, Lanko ir Šalmo žemė – taip tuo metu buvo vadinamas visas kraštas tarp Teiglino ir vakarinių

Doriato pakraščių. Turinas pasivadino kitaip – Gortolu, Baisiuoju Šalmu, ir jo širdis vėl dainavo. Garsas apie Dviejų Vadų žygius pasiekė ir Menegrotą, ir gilias Nargotrondo menes, ir net slaptąjį Gondolino miestą. Sužinojo apie juos ir Angbandas. Morgotas juokėsi, nes vėl išvydo Hurino sūnų, kai jis tapo Drakono Šalmu. Ir Amon Rudą netrukus jau supo šnipai.

Metams baigiantis, kartą nykštukas Mimas su sūnumi Ibunu išėjo iš Bar-en-Danvedo rinkti tyruose žiemai šaknų, ir juos sučiupo orkai. Tad Mimas antrą kartą pažadėjo slaptais takais nuvesti priešus į savo namus Amon Rude, bet dar mėgino atidėlioti pažadą ir reikalavo, kad Gortolas nebūtų nužudytas. Orkų vadas nusijuokė ir atsakė:

– Gali būti tikras, kad Turinas, Hurino sūnus, nebus nužudytas.

Taip Bar-en-Danvedas buvo išduotas, nes orkai, vedami Mimo, užklupo jį naktį, netikėtai. Daugelį iš Turino būrio nužudė miegančius, kiti, bėgdami vidiniais laiptais, atsidūrė kalvos viršūnėje ir ten kovėsi, kol krito, ir jų kraujas varvėjo per seregonus, kuriais buvo apaugę akmenys. Ant besikaunančio Turino užmetė tinklą, supančiojo jį ir išsivedė.

Po kurio laiko, kai viskas nutilo, iš savo buveinės šešėlių iššliaužė Mimas. Saulei tekant virš Siriono miglų, jis stovėjo ant kalvos viršūnės prie negyvų vyrų. Netrukus suvokė, kad ne visi ten gulintys mirę, nes vienas pažvelgė į jį, ir Mimas pažino elfo Belego akis. Prisiminęs ilgai besikaupusią neapykantą, Mimas žengė prie Belego ir ištraukė kalaviją Anglachelį, kurį buvo prispaudęs vieno iš greta kritusiųjų kūnas. Tačiau Belegas griebė kalaviją jam iš rankų ir dūrė į nykštuko pusę. Mimas persigandęs ir klykdamas pabėgo nuo kalvos viršūnės. Belegas suriko jam iš paskos:

– Tave dar pasieks Hadoro genties kerštas!

Belegas buvo sunkiai sužeistas, bet tarp Viduržemio elfų jis garsėjo kaip galiūnas ir, be to, puikiai išmanė, kaip reikia gydyti. Tad Belegas nenumirė ir iš lėto atgavo jėgas. Veltui ieškojo tarp žuvu-

siųjų Turino, norėdamas jį palaidoti. Taip ir neradęs, suprato, kad Hurino sūnus tebėra gyvas ir bus patekęs į Angbando rankas.

Nedaug turėdamas vilties, Belegas iškeliavo iš Amon Rudo ir orkų keliu pasuko į šiaurę, į Teiglino brastų pusę. Perėjo per Britiachą ir kirto Dimbarą Anacho perėjos kryptimi. Žygiavo be poilsio ir dabar jau buvo nedaug atsilikęs nuo orkų, o šie neskubėjo, pakeliui sustoję vis medžiojo, nes eidami šiaurėn nebesibaimino persekiotojų. Belegas net ir baisiojoje Taur-nu-Fuino girioje nenukrypo nuo kelio, nes mokėjo rasti miške taką geriau už bet kurį kitą Vidaržemio gyventoją. Beeidamas per tą šiurpią žemę, jis pamatė kažin ką miegantį po milžinišku sausuoliu. Belegas stabtelėjo prie tos būtybės ir suprato, kad tai elfas. Pažadino jį, davė lembo ir paklausė, kokia lemtis atnešusi į šitą klaikią vietą. Elfas pasisakė esąs Gvindoras, Guilino sūnus.

Su liūdesiu žvelgė į jį Belegas: Gvindoras dabar priminė tik sukumpusį ir baikštų šešėlį to smarkaus ir stotingo Nargotrondo didžiūno, kuris per Nirnaitą Arnoediadą su beatodairiška narsa prasiveržė iki pat Angbando durų ir buvo ten sučiuptas. Morgotas mirti pasmerkė tik kelis iš pagautųjų noldorų, nes vertino jų gebėjimą kasti ir apdoroti metalus ir brangakmenius. Nenužudė ir Gvindoro, jį privertė dirbti šiaurės kasyklose. Slaptais, niekam nežinomais urvais elfai kalnakasiai kartais pabėgdavo, tad Belegas ir rado Gvindorą pabėgusį, išsekusį ir susipainiojusį klaidžiuose Taur-nu-Fuino takuose.

Gvindoras pasakė, kad tūnodamas tarp medžių matė didelį orkų būrį su vilkais traukiant į šiaurę. Tarp jų buvo matyti žmogus sukaustytomis rankomis, jį rimbais varė pirmyn.

– Buvo labai aukšto ūgio, – kalbėjo Gvindoras, – tokie aukšti būna žmonės nuo miglų gaubiamų Hitlumo kalvų.

Belegas papasakojo, koks reikalas jį patį atvedė į Taur-nu-Fuiną. Gvindoras stengėsi atkalbėti nuo tokio žygio, sakė, kad nieko nelaimės, tik gaus kartu su Turinu kęsti jo laukiančias kančias. Tačiau Belegas neketino palikti Turino, ir jo beviltiškas ryžtas at-

gaivino viltį Gvindoro širdyje. Jie drauge patraukė paskui orkus, kol šie pagaliau išėjo iš miško į aukštus šlaitus, besileidžiančius į Anfauglito kalvų dykras. Jau regėdami Tangorodrimo smailes, blėstančios dienos šviesoje orkai skurdžiame slėnyje įsirengė stovyklą. Aplink ją paleido vilkus sargybinius, o patys puolė lėbauti. Belegui su Gvindoru šliaužiant arčiau stovyklos, iš vakarų ėmė artėti didžiulė audra, tolumoje, Šešėlių kalnuose, blykčiojo žaibai.

Kai visi stovykloje sumigo, Belegas paėmė lanką ir tamsoje tyliai vieną po kito nušovė vilkus sargybinius. Tuomet žengė į baisų pavojų – įėjo į stovyklą ir rado Turiną surakintomis rankomis ir kojomis, pririštą prie medžio. Visur aplink jį stirksojo peiliai, kuriuos orkai mėtė į jį. Belegas su Gvindoru nupjovė pančius, laikiusius jį prie medžio, ir pakėlę išnešė iš stovyklos, bet pajėgė nunešti tik šiek tiek aukščiau, iki erškėčių tankumyno. Čia paguldė ant žemės. Audra jau dundėjo visai čia pat. Belegas išsitraukė kalaviją Anglachelį ir nukirto Turiną kausčiusias grandines. Bet likimas tądien buvo stipresnis, nes kirsdami grandis ašmenys kryptelėjo ir dūrė Turinui į kojį. Turinas staiga atsipeikėjo, kupinas įniršio ir baimės. Išvydęs virš savęs pasilenkusią neaiškią būtybę su nuogais ašmenimis rankoje, jis galingai riktelėjo ir pašoko, būdamas tikras, kad orkai vėl susiruošė jį kankinti. Turinas tamsoje susigrūmė su ta būtybe, pastvėrė Anglachelį ir nudūrė Belegą Kutalioną, palaikęs jį priešu.

Atsistojęs pajuto esąs laisvas ir pasirengė brangiai atiduoti gyvybę įsivaizduojamiems priešams, tik staiga viršum jų tvykstelėjo galingas žaibas, ir jo šviesoje Turinas pažiūrėjęs žemyn išvydo Belego veidą. Turinas suakmenėjo ir nutilo, žvelgdamas į šią klaikią mirtį ir suprasdamas, ką padarė. Jo veidas, nušviestas visur aplinkui blykčiojančių žaibų, atrodė toks siaubingas, kad Gvindoras susirietė ant žemės ir nedrįso pakelti akių.

Tačiau apačioje jau sujudo orkai, stovykloje kilo sumaištis. Orkai bijojo iš vakarų atūžiančios audros, manė, kad ją iš už jūros siunčia jų didieji priešai. Pakilo vėjas, prapliupo baisus lietus, nuo

Taur-nu-Fuino pasipylė vandens srautai. Nors Gvindoras šaukė Turinui, įspėdamas apie didžiausią pavojų, šis nieko nesakė, tik sėdėjo audroje nejudėdamas ir neverkdamas prie Belego Kutaliono kūno.

Išaušus rytui, audra pasitraukė į rytus virš Lotlano, ir patekėjo ryški ir karšta rudeniška saulė. Orkai, būdami tikri, kad Turinas jau toli paspruko ir visus jo pėdsakus nuplovė lietus, ilgai neieškoję paskubomis iškeliavo. Gvindoras matė juos žygiuojant tolumoje per garuojančius Anfauglito smėlynus. Tad taip nutiko, kad jie grįžo pas Morgotą tuščiomis, palikę Hurino sūnų, kuris paklaikęs ir nieko aplink save nesuvokdamas sėdėjo ant Taur-nu-Fuino šlaito, slegiamas naštos, sunkesnės už orkų grandines.

Pagaliau Gvindoras paragino Turiną padėti palaidoti Belegą, ir Turinas pakilo lyg per miegus. Drauge jie paguldė Belegą į negilų kapą ir šalia padėjo Beltrondingą, jo didįjį lanką, pagamintą iš juodojo kukmedžio. Bet baisųjį kalaviją Anglachelį Gvindoras pasiėmė sakydamas, kad bus geriau, jei jis atsiteis su Morgoto tarnais, o ne gulės be naudos žemėje. Pasiėmė ir Melianės lembą, kad turėtų kuo pasistiprinti tyruose.

Taip baigė gyvenimą Belegas Didysis Lankas, ištikimiausias draugas, sumaniausias iš visų Beleriando girių gyventojų Senosiomis dienomis, kritęs nuo savo mylimiausio draugo rankos. Šis sielvartas įsirėžė Turino veide ir niekada neišnyko. Bet Nargotrondo elfo narsa ir jėga sugrįžo, ir nuo Taur-nu-Fuino jis nuvedė Turiną labai toli. Jiems kartu traukiant ilgais ir pavojingais takais, Turinas nė karto neprabilo ir žengė tarsi neturėdamas jokio noro ar tikslo. Tuo tarpu artėjo metų pabaiga, į šiaurės žemes atslinko žiema. Gvindoras, būdamas šalia, nuolat saugojo Turiną ir rodė jam kelią. Šitaip jie keliavo į vakarus per Sirioną ir pagaliau pasiekė Eitel Ivriną, šaltinius, Šešėlių kalnų papėdėje duodančius pradžią Narogui. Ten Gvindoras prabilo ir taip kalbėjo Turinui:

– Prabusk, Turinai, Hurino Taliono sūnau! Virš Ivrino ežero skamba nesibaigiantis juokas. Jį maitina nesenkančios krištolinės

versmės, nuo išniekinimo saugo vandenų valdovas Ulmas, senovėje sukūręs jo grožį.

Turinas priklaupė ir atsigėrė iš to ežero. Staiga jis parpuolė ant žemės ir pagaliau paplūdo ašaromis. Taip galų gale išgijo nuo beprotybės.

Ten jis sudėjo Belegui dainą ir pavadino ją *Laer Cú Beleg*, „Daina apie Didįjį Lanką". Dainavo ją visu balsu, nepaisydamas pavojų. Gvindoras atidavė į jo rankas kalaviją Anglachelį, ir Turinas pajuto, kad jis sunkus, tvirtas, slepiantis didžiulę galią. Tačiau kalavijo geležtė buvo juoda, blausi, jos ašmenys atšipę. Gvindoras tarė:

– Tas ginklas keistas, nepanašus į jokius kitus, kuriuos mačiau Vidužemyje. Jis net gedi Belego taip pat kaip tu. Tačiau būk ramus: aš grįžtu į Finarfino genties miestą Nargotrondą, ir tu keliausi su manimi, išgysi ir atgimsi.

– Kas tu esi? – paklausė Turinas.

– Klajojantis elfas, išsigelbėjęs vergas, kurį Belegas sutiko ir paguodė, – atsakė Gvindoras. – Bet kadaise buvau Gvindoras, Guilino sūnus, Nargotrondo didžiūnas, kol išėjau į Nirnaitą Arnoediadą ir patekau Angbando vergijon.

– Gal tuomet matei Huriną, Galdoro sūnų, karį iš Dorlomino? – pasiteiravo Turinas.

– Nemačiau jo, – atsiliepė Gvindoras. – Tačiau Angbande sklinda gandas, kad jis iki šiol niekina Morgotą, ir Morgotas prakeikęs jį ir visą jo giminę.

– Tuo tikrai galiu patikėti, – tarė Turinas.

Tada jie pakilo, paliko Eitel Ivriną ir palei Narogo krantus traukė į pietus, kol juos sučiupo elfų žvalgai ir kaip belaisvius nugabeno į slaptąją tvirtovę. Taip Turinas atvyko į Nargotrondą.

Iš pradžių gentainiai neatpažino Gvindoro: jis iškeliavo jaunas ir stiprus, o grįžęs atrodė kaip mirtingųjų žmonių senis, nes patyrė daug kančių ir sunkiai dirbo. Bet karaliaus Orodreto duktė Finduilė jį pažino ir pasveikino, nes jį mylėjo iki Nirnaito,

ir Gvindoras taip žavėjosi jos grožiu, kad vadino ją Failivrine, saulės atspindžiu Ivrino tvenkiniuose. Drauge su Gvindoru Nargotrondas priėmė ir Turiną, jis gyveno ten visų gerbiamas. Tačiau kai Gvindoras ketino ištarti jo vardą, Turinas jį sulaikė sakydamas:

– Esu Agarvainas, Umarto sūnus (kitaip Kruvinasis, Nelemtojo sūnus), girios medžiotojas.

Ir elfai daugiau jo nebeklausinėjo.

Ilgainiui Turinas pelnė Orodreto malonę, į jį linko vos ne visos širdys Nargotronde. Turinas buvo jaunas, tik dabar pasiekęs tikros vyro brandos. Pažiūrėti atrodė kuo tikriausias Morvenos Eledvenės sūnus: tamsių plaukų, blyškios odos, pilkų akių, gražiausio veido iš visų mirtingųjų žmonių Senosiomis dienomis. Kalbėjo ir elgėsi kaip dera garbingoje Doriato karalystėje, ir net tarp elfų galėjai jį palaikyti vienu iš kurios didžiosios noldorų genties. Tad daugelis jį vadino Adanedeliu, Žmogumi Elfu. Išmanūs Nargotrondo kalviai iš naujo perkalė jam kalaviją Anglachelį, ir amžinai juodi ašmenys sužibo blyškia ugnimi. Turinas pavadino jį Gurtangu, Mirtinąja Geležimi. Mūšiuose Saugomos lygumos pakraščiuose pasirodė toks smarkus, taip sumaniai valdantis ginklus, kad pagarsėjo kaip Mormegilis, Juodasis Kalavijas. Elfai kalbėjo:

– Mormegilis negali būti nužudytas, nebent per nelaimingą atsitiktinumą ar pikta strėle iš tolo.

Todėl davė jam nykštukų darbo šarvus, kad saugotų jį. Niūriai nusiteikęs, ginklinėje Turinas rado ir nykštukų kaukę, visą paauksuotą, nuo tada jis dėdavosi ją prieš mūšį, ir priešai, išvydę jo veidą, sprukdavo.

Finduilės širdis nusigręžė nuo Gvindoro, ir prieš jos valią jos meilė atiteko Turinui. Tačiau šis nesuprato, kas atsitiko. Finduilės širdis tarsi skilo pusiau, ją slėgė sielvartas. Finduilė vaikščiojo tyli ir išbalusi. Gvindoras sėdėjo paskendęs tamsiose mintyse ir kartą tarė Finduilei:

– Finarfino genties dukterie, teneskiria mūsų joks sielvartas. Nors Morgotas sugriovė man gyvenimą, aš tebemyliu tave. Bet keliauk tenai, kur tave veda meilė. Tik saugokis! Nedera vyresniesiems Iluvataro Vaikams tuoktis su jaunesniaisiais. Tai ir neišmintinga, nes jų amžius trumpas ir greitai prabėga, mus palikdamas pasaulyje našlauti. Ir likimas to nepriima, gal tik kartą ar kitą sutinka dėl kokios didžios lemties, kurios mes nesuvokiame. Tačiau šis vyras – ne Berenas. Atidi akis geba regėti, kad virš jo galvos iš tiesų kybo lemtis – tamsi lemtis. Nesiartink prie jos! O jei vis dėlto žengsi artyn, tavo meilė išduos tave, pasmerkdama kartėliui ir mirčiai. Išgirsk mano žodžius! Gal jis iš tiesų yra Kruvinasis, Nelemtojo sūnus, bet tikrasis jo vardas yra Turinas, sūnus Hurino, kurį Morgotas laiko Angbande ir yra prakeikęs visą jo giminę. Neabejok Morgoto Baugliro galia! Ar ji neįsirėžusi mano veide?

Finduilė ilgai tylėjo susimąsčiusi, bet galų gale tepratarė:

– Turinas, Hurino sūnus, manęs nemyli. Ir nemylės.

Iš Finduilės sužinojęs apie tokią kalbą, Turinas užsirūstino. Gvindorui jis tarė:

– Jaučiu tau meilę, kad išgelbėjai ir saugojai mane. Tačiau dabar padarei man pikta, drauge, išduodamas mano tikrąjį vardą ir vėl prišaukdamas mano lemtį, nuo kurios slepiuosi.

Bet Gvindoras atsakė:

– Lemtį nešioji tu pats, o ne tavo vardas.

Sužinojęs, kad Mormegilis iš tiesų yra Hurino Taliono sūnus, Orodretas parodė jam kuo didžiausią pagarbą, ir Turinas tapo vienu Nargotrondo didžiūnų. Jam nepatiko Nargotrondo elfų karo būdas – tykoti, rengti pasalas, nepastebimai leisti strėles. Jis troško kirsti drąsiai, stoti į atvirą mūšį. Karalius vis labiau vertino Turino patarimus. Tuo laiku Nargotrondo elfai atsisakė slaptumo, ėmėsi atviros kovos, sukaupė didžiulę ginklų atsargą. Paklausę Turino patarimo, noldorai ties Felagundo vartais pastatė galingą tiltą per Narogą, kad galėtų greičiau gabenti ginklus.

Angbando tarnai buvo išstumti iš visų žemių rytuose tarp Narogo ir Siriono, vakaruose iki Neningo ir apleisto Falaso. Gvindoras karaliaus taryboje nuolat ginčydavosi su Turinu, laikydamas jo sumanymus neišmintingais, tad neteko pagarbos, niekas nepaisė jo kalbų, nes ginklais pirmauti nebegalėjo, jėgos teturėjo nedaug. Taip Nargotrondas atsivėrė Morgoto įniršiui ir neapykantai. Turino prašymu jo tikrojo vardo niekas neminėjo. Garsas apie jo žygius nusklido iki Doriato, pasiekė ir Tingolo ausis, bet buvo kalbama tik apie Juodąjį Kalaviją iš Nargotrondo.

Tuo atokvėpio ir vilties metu, kai Mormegilio žygiai nustūmė Morgoto jėgas į vakarus nuo Siriono, Morvena pagaliau pabėgo iš Dorlomino su dukterimi Nienora ir leidosi ilgon kelionėn į Tingolo rūmus. Ten jos laukė naujas sielvartas, mat sužinojo, kad Turinas išvykęs, o Doriato nepasiekia jokios žinios, nes Drakono Šalmas dingo iš vakarinių Siriono žemių. Bet Morvena su Nienora pasiliko Doriate svečiuose pas Tingolą ir Melianę, ir visi reiškė joms pagarbą.

Nuo mėnulio patekėjimo buvo praėję keturi šimtai ir devyniasdešimt penkeri metai. Tų metų pavasarį Nargotronde pasirodė du elfai, vardu Gelmiras ir Arminas. Buvo iš Angrodo giminės, bet nuo Dagor Bragolacho gyveno pietuose su Kirdanu Laivadirbiu. Iš tolimų kelionių jie atnešė žinių apie didžius orkų ir kitų piktų padarų sambūrius Ered Vetrino paunksmėje ir Siriono perėjoje. Dar jie pasakojo, kad Ulmas aplankė Kirdaną ir įspėjo, kad didis pavojus artinasi prie Nargotrondo.

– Išgirsk Vandenų Valdovo žodžius! – sakė jie karaliui. – Jis taip kalbėjo Kirdanui Laivadirbiui: „Šiaurės piktybė suteršė Siriono šaltinius, ir mano galia traukiasi nuo srauniųjų vandenų pirštų. Bet ateityje laukia dar didesnė blogybė. Todėl praneškite Nargotrondo valdovui: teužsklendžia tvirtovės vartus ir nekelia kojos iš savo krašto. Savo išdidumo akmenis tesviedžia į putojančią upę, kad sėlinanti piktybė tų vartų nesurastų."

Orodretą prislėgė niūrūs pasiuntinių žodžiai, bet Turinas, dabar visada išdidus ir atšiaurus ir paisantis tik savo nuomonės, nė už ką nenorėjo klausyti jų patarimų ir jau tikrai nebūtų sutikęs griauti didžiojo tilto.

Netrukus žuvo Bretilio valdovas Handiras, nes į jo žemes įsiveržė orkai ir Handiras stojo su jais į mūšį, bet Bretilio žmonės buvo sumušti ir nustumti atgal į girias. Tų metų rudenį, sulaukęs savo valandos, Morgotas paleido seniai rinktus milžiniškus pulkus prieš Narogo tautą. Glaurungas Urulokis peršliaužė Anfauglitą, atslinko į šiaurinius Siriono slėnius ir pridarė neapsakomų piktadarystčių. Slėpdamasis Ered Vetrino šešėliuose, jis išniekino Eitel Ivriną, toliau patraukė į Nargotrondo žemę ir sudegino Talat Dirneną, Saugomą lygumą tarp Narogo ir Teiglino.

Tuomet Nargotrondo kariai pajudėjo pirmyn. Aukštas ir baisus tą dieną atrodė Turinas, ir pulkai pakiliai žvelgė į jį, jojantį Orodreto dešinėje. Bet Morgoto kariauna pranoko visa, ką pasakojo žvalgai, ir, artėjant Glaurungui, tik vienas Turinas, saugomas nykštukų nukaltos kaukės, galėjo atsispirti. Elfai buvo sumušti, orkai juos nustūmė atgal į Tumhalado lauką tarp Ginglito ir Narogo ir ten apsupo. Tą dieną pražuvo visa Nargotrondo kariuomenė ir krašto žiedas. Orodretas krito priekinėse kovos eilėse, Gvindoras, Guilino sūnus, buvo mirtinai sužeistas. Turinas atskubėjo jam į pagalbą, ir visi priešai bėgo, jį išvydę. Jis išnešė Gvindorą iš mūšio sumaišties ir, nubėgęs iki miško, paguldė ant žolės.

Tada Gvindoras tarė Turinui:

– Išgelbėjimas už išgelbėjimą! Bet manasis buvo nelemtas, o tavasis – beprasmis, nes mano kūnas sužalotas nepagydomai ir turiu palikti Viduržemį. Nors myliu tave, Hurino sūnau, bet keikiu tą dieną, kai atėmiau tave iš orkų. Jeigu ne tavo narsa ir puikybė, tebesidžiaugčiau meile ir gyvenimu, ir Nargotrondas būtų išsilaikęs ilgiau. Dabar, jei esu tau brangus, palik mane! Skubėk į Nargotrondą ir gelbėk Finduilę. Ir atsisveikindamas sakau: ji vie-

nintelė skiria tave nuo tavo lemties. Jei ją prarasi, lemtis tikrai tave pasivys. Lik sveikas!

Turinas nulėkė į Nargotrondą, pakeliui rinkdamas sutriuškintos kariuomenės likučius. Jiems beskubant, baisus vėjas draskė nuo medžių lapus, nes rudenį jau keitė žiema. Tačiau orkų pulkai ir drakonas Glaurungas ten atsirado anksčiau už Turiną. Jie išdygo staiga, sargybiniams dar nesusivokus, kas nutiko Tumhalado lauke. Tą dieną Turino sumanytu tiltu atėjo nelaimė: jis buvo didelis ir tvirtai surėstas, negreitai išardomas, todėl priešai nesunkiai įveikė gilią upę. Glaurungas visą savo ugnies galią nukreipė į Felagundo vartus, juos išgriovė ir įsiveržė vidun.

Kai pagaliau Turinas atsidūrė prie Nargotrondo, šiurpus siautėjimas ten jau buvo besibaigiąs. Orkai iššudė ar išvaikė visus, kas tik buvo ginkluotas, ir dabar plėšė didingas sales ir kambarius, viską draskydami ir naikindami. Ugnies ar žudynių išvengusias moteris ir merginas jie suvarė į aikštę priešais duris, ketindami vesti į Morgoto vergiją. Turinas puolė į šitą pražūtį ir siaubą, ir niekas negalėjo prieš jį atsilaikyti, daugelis ir nesistengė, nors jis kapojo visus sutiktuosius ir, perbėgęs tiltą, skynėsi kelią prie belaisvių.

Jis buvo vienas, nes saujelė sekusiųjų iš paskos išsibėgiojo. Tuo metu pro atlapotus vartus išnėrė Glaurungas ir susirangė Turinui už nugaros, tarp jo ir tilto. Staiga drakono kūne glūdinti piktoji dvasia prabilo:

– Būk pasveikintas, Hurino sūnau! Štai ir susitikome!

Turinas vienu šuoliu apsisuko ir žengė drakonui priešais, o Gurtango ašmenys švytėjo tarsi ugnis. Tačiau Glaurungas sulaikė savo karštą alsavimą, plačiai atmerkė gyvatiškas akis ir įsistebeilijo į Turiną. Keldamas kalaviją, be baimės pažvelgė Turinas į tas akis ir tą pačią akimirką sustingo į akmenį. Šitaip nejudėdami jie vieni du ilgai stovėjo tylėdami priešais Nargotrondo vartus. Po kurio laiko Glaurungas vėl prakalbo:

– Pragaištingi buvo visi tavo žygiai, Hurino sūnau, – tyčiojosi jis. – Nedėkingas įsūnis, atskalūnas, nužudęs draugą, meilės vagis,

užgrobęs Nargotrondo valdžią, beprotis kariūnas, pametęs savo šeimą. Tavo motina ir sesuo galuojasi vergijoje Dorlomine, kenčia skurdą ir nepriteklius. Tu išsipustęs lyg karalaitis, o jos vaikšto skarmaluotos. Jos šaukiasi tavęs, bet tau nerūpi. Tavo tėvas galės džiaugtis sužinojęs, kad turi tokį sūnų. Ir sužinos, neabejok tuo.

Ir lyg užkerėtas klausėsi Turinas Glaurungo žodžių, ir regėjo save tarsi piktybės iškreiptame veidrodyje, ir baisėjosi tuo, ką regėjo.

Šitaip Glaurungo akys kaustė Turiną ir kamavo jo dvasią, jis negalėjo nė krustelėti, o tuo tarpu orkai išsivarė belaisvius, jie pražingsniavo visai greta ir žengė per tiltą. Tarp jų ėjo ir Finduilė, praeidama ji šaukė Turiną. Bet Glaurungas nepaleido jo, kad tas balsas smelktųsi Turinui į širdį, laikė jį, kol Finduilės aimanos ir belaisvių dejonės nuslopo ten, kur kelias vedė į šiaurę. Tas balsas persekiojo Turiną amžinai.

Staiga Glaurungas nukreipė žvilgsnį ir laukė. Turinas lėtai sujudėjo lyg žmogus, bundantis iš baisaus sapno. Pagaliau atsitokėjęs jis garsiai suriko ir šoko prieš drakoną. Bet Glaurungas nusijuokė ir tarė:

– Jeigu trokšti žūti, su džiaugsmu tave nudėsiu. Bet šitaip menkai tepadėsi Morvenai ir Nienorai. Elfų moterų šauksmų tu nepaisei. Ar paniekinsi ir kraujo ryšį?

Tačiau Turinas užsimojo ir dūrė kalaviju drakonui į akis. Glaurungas atsitraukęs greitai susisuko į kamuolį ir iškilo virš jo.

– Na jau ne! Bent jau esi narsus. Narsesnis už visus, kiek esu sutikęs. Meluoja tie, kurie skelbia, esą mes negerbiame savo priešų narsos. Štai žiūrėk! Siūlau tau laisvę. Jei pajėgsi, keliauk pas savo šeimą. Nešdinkis! Ir jei liks elfų ar žmonių, kurie apdainuos šiuos laikus, pamynęs šitą dovaną, tikrai pelnysi jų panieką.

Tada Turinas, vis dar trikdomas drakono akių, patikėjo Glaurungo žodžiais, lyg būtų turėjęs reikalų su priešu, kuris moka gailėtis. Apsigręžęs jis nulėkė per tiltą. Pavymui Glaurungas jam dar grėsmingai sušuko:

– Tik paskubėk, Hurino sūnau, į Dorlominą. Nes galbūt orkai tave ir vėl aplenks. O jei gaiši dėl Finduilės, tuomet niekada nepamatysi Morvenos ir Nienoros, ir jos prakeiks tave.

Turinas nubėgo keliu į šiaurę, ir Glaurungas vėl nusijuokė, nes įvykdė savo šeimininko paliepimą. Tada ėmėsi to, ką labiausiai mėgo – įkvėpęs pūstelėjo ugnimi ir sudegino viską aplinkui. Visus įnikusius plėšti orkus išvijo, neleido jiems sugrobti visko iki paskutinio daiktelio. Paskui sugriovė tiltą ir nuvertė į putojantį Narogą. Šitaip apsisaugojęs, tolimiausioje salėje sužėrė visus Felagundo lobius ir turtus į krūvą ir atsigulė ant jų šiek tiek atsipūsti.

Turinas sparčiai žengė į šiaurę per ištuštėjusias žemes tarp Narogo ir Teiglino. Jo pasitikti atslinko Žiaurioji Žiema: tais metais sniegas iškrito dar nesibaigus rudeniui, o pavasaris atėjo vėlyvas ir šaltas. Beeinant jam vis rodėsi, kad girdi Finduilės aimanas, girdi, kaip miškais ir kalvomis aidi jo vardas, ir kankino jį didis sielvartas. Tačiau jam širdį svilino Glaurungo melas, mintyse jis regėjo, kaip orkai degina Hurino namus ar kankina Morveną ir Nienorą, ir Turinas atkakliai, nesvyruodamas traukė pirmyn.

Pagaliau, išvargęs nuo skubos ir tolimo kelio (nes daugiau kaip keturiasdešimt lygų žygiavo be poilsio), sulig pirmuoju žiemos ledu Turinas atsidūrė prie Ivrino tvenkinių, kurių vanduo kitados jį išgydė. Tačiau terado tik sušalusį liūną, iš tokio gerti nebegalėjo.

Taip vargais negalais per iš šiaurės užgriuvusį sniegą Turinas pasiekė Dorlominą ir vėl išvydo savo vaikystės kraštą. Jis atrodė nykus ir nuskurdęs. Morvenos ten nebuvo. Jos namai stovėjo tušti, šalti ir apleisti, aplinkui nesimatė nė gyvos dvasios. Tad Turinas paliko juos ir nuėjo į namą rytiečio Brodos, to, kur buvo į žmonas paėmęs Airinę, Hurino giminaitę. Ten iš seno tarno sužinojo, kad Morvenos nėra jau seniai, ji su Nienora pabėgusi iš Dorlomino, bet niekas, išskyrus Airinę, nežinąs kur.

Tuomet Turinas atėjo prie Brodos stalo, stvėręs jį, išsitraukė kalaviją ir pareikalavo, kad jam pasakytų, kur iškeliavo Morvena. Airinė išdavė jam paslaptį, kad ji išvyko į Doriatą ieškoti sūnaus.

– Tuo metu pietų šalies Juodasis Kalavijas savo narsa buvo išvijęs piktąsias jėgas, – tarė ji. – Dabar, sako, jis žuvęs.

Staiga Turinui atsivėrė akys, paskutinės Glaurungo kerų gijos sutrūkinėjo. Jis sudrebėjo iš juodžiausio įtūžio, nes paaiškėjo tas melas, kuriuo jį įviliojo į pinkles. Čia pat nukirto ir Brodą jo paties menėje, ir kitus jo svečius rytiečius. Tada pabėgo į žiemą, tapęs medžiojamu žmogum, bet jam padėjo keletas likusių Hadoro gentainių, išmanančių gyvenimą tyruose. Drauge jie išsigelbėjo, pasinaudoję krintančiu sniegu, ir susirado atskalūnų prieglobstį pietų Dorlomino kalnuose. Iš ten Turinas vėl pasitraukė iš savo vaikystės žemės ir grįžo į Siriono slėnį. Širdį jam graužė kartėlis, nes savo genties likučiams į Dorlominą jis atnešė tik dar didesnes negandas ir jie džiaugėsi, kad jis iškeliavo. Tik vieną paguodą Turinas tematė: Juodojo Kalavijo narsa Morvenai atvėrė kelią į Doriatą. Jis kalbėjo pats sau:

– Vadinasi, tie žygiai ne visiems atnešė tik bloga. Ir kur geriau būčiau galėjęs jas apgyvendinti, jeigu iš tiesų būčiau atvykęs anksčiau? Jeigu Melianės Juosta būtų pralaužta, išnyktų paskutinė viltis. Ne, jau kaip yra, taip tebūnie; juk dėl mano įniršio ir karštagalviškų darbų šešėlis krinta visur, kur tik pasirodau. Tegu jas saugo Melianė! O aš kuriam laikui paliksiu jas ramybėje ir be šešėlio.

Tada Turinas, paklaikęs, bet atsargus kaip žvėris, ėmė ieškoti Finduilės, klaidžiojo po girias palei Ered Vetrino papėdes, tykojo visuose keliuose, einančiuose į šiaurę, į Siriono perėją, bet jau buvo per vėlu. Visus pėdsakus užklojo žiema. Tačiau taip nutiko, kad, traukdamas žemyn per Teigliną, Turinas susidūrė su Bretilio žmonėmis. Jie buvo apsupti orkų. Turinas juos išvadavo, nes orkai, išvydę Gurtangą, puolė bėgti. Pasisakė esąs vardu Girios Laukinis. Išvaduotieji prašė, kad jis eitų su jais ir pas juos apsigyventų, tačiau Turinas sakė dar turįs kai ką nuveikti – surasti Finduilę, Orodreto

iš Nargotrondo dukterį. Tada Dorlas, girios gyventojų vadas, papasakojo liūdnas aplinkybes, kuriomis mirė Finduilė. Mat Bretilio žmonės prie Teiglino brastų surengė pasalą orkų būriui, vedančiam belaisvius iš Nargotrondo, tikėdamiesi juos išvaduoti. Bet orkai tuoj pat žiauriai iššudė kalinius, o Finduilę prismeigė ietimi prie medžio. Tad ji mirė ištarusi paskutinius žodžius: „Pasakykite Mormegiliui, kad Finduilė čia.“ Žmonės palaidojo ją po kalva netoliese ir pavadino tą vietą Haud-en-Eletu, Elfų Mergelės kalva.

Turinas paprašė tenai jį nuvesti. Prie tos kalvos krito ant žemės, nugrimzdęs į sielvarto tamsą, prilygstančią mirčiai. Dabar Dorlas, prisiminęs jo juodą kalaviją – garsas apie jį buvo pasiekęs net ir Bretilio girios glūdumas – ir karaliaus dukters paieškas, suprato, kad šitas Laukinis iš tiesų yra Mormegilis iš Nargotrondo, pasak gandų, Hurino iš Dorlomino sūnus. Todėl girios žmonės pakėlė Turiną ir parnešė pas save namo. Jų tvora aptverti būstai, Efel Brandiras, stovėjo miško aukštumoje Amon Obelyje. Karas išretino Haletės gentį, ją valdantis Handiro sūnus Brandiras buvo švelnaus būdo, nuo gimimo raišas, jis labiau pasikliovė slaptumu negu karo žygdarbiais, kad apsisaugotų nuo galios šiaurėje. Jį išgąsdino Dorlo parneštos žinios. Brandiras pažvelgė į veidą Turino, gulinčio ant neštuvų, ir jam širdį užgulė tamsus nuojautos debesis. Vis dėlto jį sujaudino Turino kančia, tad priėmė atvykėlį į savo namus ir slaugė jį, nes išmanė gydymą. Išaušus pavasariui, Turinas nusipurtė savąją tamsą ir vėl tapo tvirtas. Atsistojęs ant kojų, nutarė, kad gyvens pasislėpęs Bretilyje, atsižadės praeities ir paliks šešėlį už nugaros. Todėl pasirinko kitą – Turambaro – vardą, aukštąja elfų kalba reiškiantį likimo šeimininką. Girios žmonių jis prašė pamiršti, kad jis – ateivis, anksčiau turėjęs kitą vardą. Tačiau visiškai pamiršti karo žygių negalėjo, nes nepakentė, kai orkai bastydavosi aplink Teiglino brastas ar mėgindavo brautis arčiau Haud-en-Eleto. Ta vieta virto orkų siaubu, ir jie vengė ten eiti. Bet juodąjį kalaviją Turambaras laikė padėjęs, kaudavosi su lanku ir ietimi.

* * *

Iki Doriato atsklido naujų žinių apie Nargotrondą. Nedaugelis, kurie įstengė išsigelbėti jam žlugus ir ištvėrė žiemą tyruose, pagaliau atėjo prašyti prieglobsčio pas Tingolą, ir pasienio sargybiniai atvedė juos pas karalių. Kai kurie pasakojo, esą visi priešai pasitraukė į šiaurę, kiti sakė, kad Felagundo menėse tebetūno Glaurungas; vieni aiškino, kad Mormegilis žuvo, bet kiti kalbėjo, esą jis tebėra ten drakono užkerėtas ir paverstas akmeniu. Tačiau visi iki vieno tvirtino, kad dar iki mūšių Nargotronde buvo žinoma, jog Juodasis Kalavijas esąs ne kas kitas, tik Turinas, Hurino iš Dorlomino sūnus.

Morvena didžiai susigraužė ir, nepaisydama Melianės patarimų, viena išjojo į tyrus ieškoti sūnaus ar bent kokių tikrų žinių apie jį. Tingolas jai iš paskos pasiuntė Mablungą su būriu ištvermingų pasienio karių, liepęs surasti ir saugoti Morveną bei ką nors sužinoti, jei pavyks. Nienorai liepta pasilikti. Bet ši buvo tokia pat bebaimė, kaip ir visa jos giminė. Nelaimingą valandą, vildamasi, jog Morvena sugrįš išvydusi, kad duktė pasiryžusi žengti į pavojų drauge su ja, Nienora persirengė Tingolo kario drabužiais ir išjojo į tą nelemtą žygį.

Mablungo būrys pasivijo Morveną prie Siriono krantų, ir Mablungas maldavo ją grįžti į Menegrotą. Tačiau ji buvo tarsi pametusi galvą ir nesileido įkalbinėjama. Netrukus paaiškėjo, kad kartu keliauja ir Nienora. Ši nepaisė motinos įsakymo ir neketino grįžti. Mablungui teko nenoromis vesti jas prie valčių, kurios laukė paslėptos Sutemų tvenkiniuose. Visi persikėlė per Sirioną. Dar po trijų dienų kelionės jie pasiekė Amon Etirą, Šnipų kalvą, kadaise didžiausiomis pastangomis, Felagundui įsakius, supiltą per lygą nuo Nargotrondo vartų. Čia Mablungas paliko raitelius saugoti Morvenos ir jos dukters, uždraudęs joms eiti toliau. Pats, nuo kalvos nematydamas jokio priešo, su žvalgais kuo slapčiausiai nusileido žemyn prie Narogo.

Tačiau Glaurungas žinojo viską, ką jie daro, jis įniršęs iki raudonumo puolė pirmyn ir atsigulė upės vagoje. Pakilo milžiniškas

garų ir baisios smarvės debesis, Mablungas su savo kariais jame nieko nebegalėjo įžiūrėti ir pasiklydo. Tada Glaurungas patraukė į rytus per Narogą.

Pamatę puolantį drakoną, ant Amon Etiro likę sargybiniai suskubo vesti Morveną ir Nienorą tolyn, stengdamiesi kuo greičiau pabėgti su jomis atgal į rytus, bet vėjas atnešė neperžvelgiamą rūką, jų arkliai paklaiko nuo drakono smarvės ir nesuvaldomi lėkė į visas puses, kai kurie užsimušė atsitrenkę į medžius, kiti nušuoliavo labai toli. Tad moterys pasimetė. Apie Morveną daugiau niekada Doriate niekas nebegirdėjo. Nienorą žirgas nubloškė, bet ji nesusižeidė, surado taką atgal ant Amon Etiro ir ten laukė Mablungo. Užlipusi viršūnėn ir išlindusi iš miglos, ji pažvelgė į vakarus ir tiesiai prieš save išvydo Glaurungo akis, nes jis gulėjo, padėjęs galvą ant kalvos viršūnės.

Kurį laiką jos valia galynėjosi su Glaurungo kerais, bet drakono galia pasirodė didesnė. Sužinojęs, kas ji tokia, Glaurungas privertė žiūrėti jam į akis ir apkerėjo Nienorą, pasmerkdamas visiškai tamsai ir užmaršumui, kad ji negalėtų atsiminti nieko, kas jai kada buvo nutikę, nei savo, nei kokio kito vardo, ir daugybę dienų ji nieko negirdėjo, nematė, negalėjo pati net pajudėti. Tada Glaurungas paliko ją stovėti vienišą ant Amon Etiro, o pats sugrįžo į Nargotrondą.

Drakonui pasitraukus iš Felagundo rūmų, Mablungas sukaupė visą drąsą ir leidosi jų tyrinėti, bet išgirdęs, kad drakonas grįžta, kuo greičiausiai pabėgo ir vėl užkopė ant Amon Etiro. Bekopiant saulė nusileido, atėjo naktis. Viršuje jis nieko nerado, tik Nienorą, stovinčią po žvaigždėtu dangumi tarsi akmeninė statula. Ji negirdėjo nė vieno žodžio ir nieko nesakė. Paimta už rankos, leidosi vedama. Didžiai susisielojęs Mablungas nusivedė ją tolyn, nors jam tai atrodė beprasmiška: be pagalbos abiem šiuose tyruose grėsė neišvengiama pražūtis.

Bet juos aptiko trys likę Mablungo palydovai, ir visi lėtai nukeliavo į šiaurę ir rytus, į Doriatą kitapus Siriono ir saugomo til-

to prie Esgalduino žiočių. Artėjant Doriatui, Nienora po truputį vis stiprėjo, tačiau ji nekalbėjo ir nieko negirdėjo, vedama eidavo tarsi akla. Jau pasiekus Doriato užtvaras, ji pagaliau užmerkė akis ir lyg užmigo. Palydovai paguldė ją ant žemės ir patys prigulė pailsėti, nes buvo gerokai nusikamavę. Ten juos užklupo orkų gauja, tokių tame krašte valkiojosi nemažai, kai kurios drįsdavo prislinkti visai arti Doriato ribų. Tą akimirką Nienora atgavo klausą ir regėjimą, orkų šūksmų išbudinta, apimta siaubo, ji pašoko ir nulėkė, kad jos nesugautų.

Orkai puolė vytis, elfai – iš paskos. Jie pasivijo orkus, kol šie nespėjo sučiupti Nienoros, ir iškapojo juos, bet Nienora bėgo toliau. Ji lėkė tarsi apimta beprotiškos baimės, greičiau už elnią, draskydama nuo savęs drabužius, kol liko nuoga. Dingo jiems iš akių šiaurės pusėje, ir, nors ilgai ieškojo, palydovai nerado nei jos, nei kokių jos pėdsakų. Galų gale nevilties apimtas Mablungas grįžo į Menegrotą ir papasakojo, kas atsitiko. Tingolas ir Melianė labai nuliūdo, o Mablungas vėl iškeliavo ir ilgai, bet veltui ieškojo žinių apie Morveną ir Nienorą.

Tuo tarpu Nienora bėgo per miškus, kol galutinai nuvargo, tada griuvo ant žemės ir užmigo. Kai nubudo, buvo saulėtas rytas, ir išvydusi šviesą ji apsidžiaugė taip, tarsi būtų ką tik gimusi. Viskas jai atrodė nauja ir keista, daiktai nebeturėjo vardų. Ji neprisiminė nieko, tik už nugaros likusią tamsą ir baimės šešėlį, todėl žengė atsargiai, tartum medžiojamas žvėris. Netrukus pasijuto išbadėjusi, nes seniai nieko nevalgė ir nežinojo, kaip susirasti maisto. Pagaliau pasiekusi Teiglino brastas, perėjo į kitą pusę ir prisiglaudė po didžiuliais Bretilio medžiais, nes jai buvo baisu ir vis atrodė, kad tamsa, nuo kurios bėgo, grasina vėl ją pasiglemžti.

Iš tiesų tai buvo galinga, iš pietų atslinkusi audra su perkūnija, ir Nienora, siaubo apimta, krito ant Haud-en-Eleto kalvos, kamšydamasi ausis nuo perkūnijos. Lietus čaižė ir merkė jos kūną, ji gulėjo tarsi žvėrelis, laukiantis galo. Tokią ją rado Turambaras, jis keliavo pro Teiglino brastas, nes pasklido gandas apie netolie-

se besibastančius orkus. Žaibui švystelėjus, jis išvydo nužudytos, kaip jam pasirodė, mergelės kūną ant Finduilės kalvos, ir tas reginys priblokšė jį iki sielos gelmių. Tačiau girios žmonės pakėlė merginą, Turambaras apgaubė ją savo apsiaustu. Jie nunešė Nienorą į medžiotojų trobelę netoliese, sušildė ir pavalgydino. Vos pamačiusi Turambarą, ji nusiramino, nes jai atrodė, kad pagaliau rado tai, ko ieškojo savo tamsoje, ir jau nebenorėjo su juo skirtis. Turambaras pasiteiravo, kuo esanti vardu, kokios giminės ir kas jai nutikę, bet Nienora sutriko kaip vaikas, suprantantis, kad iš jo kažko prašoma, bet negalintis suvokti, kas tai yra; ji pravirko. Tada Turambaras tarė:

– Nesijaudink! Pasakojimas gali palaukti. Tačiau duosiu tau vardą – šauksiu tave Niniele, Ašarų Mergele.

Išgirdusi šitą vardą, ji papurtė galvą, bet ištarė: „Ninielė". Tai buvo pirmasis žodis, jos ištartas po tamsos, ir nuo tol girios žmonės šaukė ją tuo vardu.

Kitą dieną jie išsiruošė į Efel Brandirą. Pasiekus Dimrostą – Lietaus Laiptus, kur verpetais besišiaušiantis Kelebro srautas krito žemyn į Teigliną, Ninielę apėmė didžiausias drebulys, ir todėl tą vietą imta vadinti Nen Giritu, Virpančiu Vandeniu. Vos atkeliavus į girios žmonių namus Amon Obelyje, ją ištiko karštinė, ir ji ilgai gulėjo Bretilio moterų slaugoma. Šios mokė ją kalbėti kaip kūdikį. Dar neatėjus rudeniui, Brandiro išmaningai gydoma, Ninielė atsigavo po ligos ir jau galėjo kalbėti, bet ničnieko neprisiminė apie tai, kas buvo prieš Turambarui ją randant ant Haud-en-Eleto kalvos. Brandiras ją pamilo, bet Ninielės širdis priklausė Turambarui.

Tuo metu orkai netrikdė girios žmonių, Turambarui nereikėjo eiti į mūšius, Bretilyje viešpatavo taika. Turambaro širdis linko prie Ninielės, ir jis jai pasipiršo, tačiau tąkart ji, nepaisydama savo meilės, paprašė palaukti. Mat Brandiras nujautė kažką neaiškaus ir stengėsi Ninielę sulaikyti labiau jos pačios labui negu savo naudai ar dėl noro laimėti prieš varžovą Turambarą. Brandiras at-

skleidė Ninielei, kad Turambaras yra Turinas, Hurino sūnus, ir nors tų vardų ji neprisiminė, jos sielą aptemdė šešėlis.

Praėjus trejiems metams nuo to laiko, kai buvo nusiaubtas Nargotrondas, Turambaras vėl pasipiršo Ninielei ir prisiekė, kad arba jis dabar ją vesiąs, arba eisiąs kariauti tyruose. Ninielė su džiaugsmu sutiko, ir vidurvasarį jie susituokė. Bretilio girios gyventojai iškėlė didžią puotą. Bet, artėjant metų pabaigai, Glaurungas pasiuntė prieš Bretilį savo viešpatijos orkus. Turambaras sėdėjo namie nieko neveikdamas, nes buvo pažadėjęs Ninielei stoti į kovą tik tada, jei bus puolami jų namai. Tačiau girios žmonės buvo sumušti, ir Dorlas prikaišiojo Turambarui, kad šis nepadeda tiems, kurie jį priglaudė kaip savą. Tada Turambaras pakilo, vėl susirado savo juodąjį kalaviją, surinko didelį pulką Bretilio žmonių ir negailestingai sutriuškino orkus. Glaurungas sužinojo, kad Juodasis Kalavijas yra Bretilyje, ir ėmė sukti galvą kurdamas naujas piktadarybes.

Kitų metų pavasarį Ninielė pasijuto nėščia. Ji tapo išblyškusi ir liguista. Tuo pat metu į Efel Brandirą pradėjo plaukti gandai, kad Glaurungas iššliaužė iš Nargotrondo. Turambaras pasiuntė žvalgus į tolimas žemes, nes dabar jis tvarkėsi savo nuožiūra, mažai kas klausė Brandiro. Artėjant vasarai, Glaurungas atsidūrė prie Bretilio pakraščio ir gulėjo netoli nuo vakarinio Teiglino kranto. Didi baimė apėmė girios gyventojus, nes buvo aišku, kad Didysis Šliužas puls ir niokos jų žemę, o ne šliauš pro šalį pakeliui į Angbandą, kaip daugelis tikėjosi. Visi prašė Turambaro patarimo, ir jis sakė, kad neverta stoti prieš Glaurungą su visa jėga, nes jį nugalėti galima tik pasikliaujant gudrumu ir sėkme. Todėl pasisiūlė pats surasti drakoną Bretilio pakraštyje, o kitiems žmonėms liepė pasilikti Efel Brandire, bet būti pasiruošusiems bėgti, nes jei Glaurungas laimėtų, pirmiausia griebtųsi naikinti girios gyventojų namus ir žmonės prieš jį neatsilaikytų. Tačiau jeigu jie plačiai išsisklaidys po girią, daugeliui tikriausiai pavyks išgyventi, nes Bretilyje Glaurungas nepasiliks ir netrukus grįš į Nargotrondą.

Tada Turambaras paklausė, kas norėtų eiti drauge į pavojingą žygį. Atsistojo tik vienas Dorlas. Šis ėmė priekaištauti saviesiems ir paniekinamai kalbėjo apie Brandirą, kuris esąs nevertas Haletės genties paveldėtojo vardo. Brandiras buvo suniekintas savo žmonių akivaizdoje, ir jo širdis virė. Tačiau Brandiro giminaitis Huntoras paprašė jo sutikimo eiti vietoj jo. Turambaras atsisveikino su Niniele, ir ją užplūdo baimė ir bloga nuojauta. Atsisveikino jie sielvartingai, bet Turambaras su dviem palydovais išėjo ir pasuko prie Nen Girito.

Ninielė nepajėgė kęsti baimės, ji nenorėjo laukti Efel Brandire žinių apie tai, kaip sekasi Turambarui, ir išsiruošė jam iš paskos. Su ja ėjo didelis būrys. Dabar Brandirą apėmė dar didesnis siaubas, jis stengėsi atkalbėti ją ir kitus iš paskos einančius žmones nuo tokio karštligiško žygio, bet niekas jo nepaisė. Tada Brandiras atsisakė valdovo vardo ir jį paniekinusios genties. Jam neliko nieko, tik meilė Ninielei, tad apsijuosė kalaviją ir nuėjo paskui ją. Bet buvo raišas, tad smarkiai atsiliko.

Turambaras atėjo prie Nen Girito saulei leidžiantis. Čia sužinojo, kad Glaurungas drybso ant aukšto Teiglino kranto atbrailos ir tikriausiai pajudės sutemus. Turinui tai pasirodė gera žinia, nes drakonas gulėjo prie Kabed-en-Araso, upė ten tekėjo giliu ir siauru tarpekliu, kurį galėjo peršokti medžiojamas elnias. Turambaras spėjo, kad drakonas niekur nebeis ir bandys šliaužti per tarpeklį. Todėl sumanė temstant prisėlinti, tamsoje nusileisti žemyn į upės vagą, perbristi siautulingą srovę, anoje pusėje užkopti uolomis ir šitaip užklupti drakoną iš apačios, kur jis nesisaugo.

Taip Turambaras ir padarė. Bet jiems pasiekus upės tėkmę, Dorlo širdis sudrebėjo, jis neišdrįso bristi per grėsmingą srautą, tad pasitraukė ir tūnojo miške slegiamas gėdos. Turambaras ir Huntoras, nieko nepaisydami, saugiai persikėlė į kitą pusę, nes galingas vandens šniokštimas gožė visus kitus garsus, ir Glaurungas miegojo. Tačiau prieš vidurnaktį drakonas pakirdo ir, baisiai šnopuodamas, keldamas didžiausią triukšmą, permetė priekines

kojas per tarpeklio plyšį, tada pradėjo traukti iš paskos visą didžiulį kūną. Paskubomis ropšdamiesi arčiau Glaurungo, Turambaras ir Huntoras vos neapalpo nuo drakono tvaiko ir karščio. Didžiulis viršuje Glaurungo nustumtas akmuo krisdamas pataikė Huntorui į galvą ir nubloškė į upę. Taip jis baigė gyvenimą, tikrai ne pats bailiausias iš Haletės genties.

Turambaras sukaupė visą valią ir drąsą, vienas užkopė uola aukštyn ir atsidūrė po drakonu. Tada išsitraukė Gurtangą ir su visa rankos jėga, su visa savo neapykanta smeigė jį į minkštą Šliužo pilvą iki pat rankenos. Glaurungas, pajutęs šitą siaubingą dūrį, sustaugė, pašoko ir visu milžinišku kūnu metėsi per plyšį į kitą pusę. Ten mirtinų traukulių tampomas raitėsi ir plakė uodega, pūsdamas ugnį, degindamas ir daužydamas viską aplinkui, kol pagaliau jo liepsnos išblėso, ir drakonas liko gulėti nejudėdamas.

Glaurungui trūktelėjus, Gurtango rankena ištrūko Turambarui iš delno ir kalavijas liko styroti drakono pilve. Tad Turambaras vėl perbrido vandenį, norėdamas jį atgauti ir pažvelgti į priešą. Rado jį išsitiesusį visu ilgiu, pasiritusį ant vieno šono, o iš pilvo kyšojo Gurtango rankena. Turambaras sugriebė ją, koja primynė pilvą ir, tyčiodamasis iš drakono ir jo Nargotronde tartų žodžių, suriko:

– Būk pasveikintas, Morgoto kirmine! Štai ir vėl susitikome! Dabar dvėsk, ir teištinka tave tamsa! Šitaip atkeršyta už Turiną, Hurino sūnų!

Jis išplėšė kalaviją, bet sulig tuo judesiu iš drakono žaizdos ištryško juodo kraujo čiurkšlė ir aptaškė Turambarui ranką, nuodai ją apdegino. Tą akimirką Glaurungas atmerkė akis ir su tokia piktybe pažvelgė į Turambarą, kad šiam pasirodė, lyg būtų gavęs smūgį. Ir šito žvilgsnio, ir skausmo paveiktas, jis krito į tamsų alpulį ir liko gulėti tarsi negyvas, kūnu prispaudęs kalaviją.

Glaurungo riaumojimas aidėjo miškais ir pasiekė žmones, laukusius prie Nen Girito. Iš toli stebėtojai matė, kaip virsta ir dega miškas, drakonui besitampant prieš mirtį, bet nė nedvejojo, kad jis šitaip trypia ir naikina tuos, kurie jį užpuolė. Ninielė

sėdėjo prie vandens drebėdama, išgirdus Glaurungo stūgsmą, vėl atšliaužė anoji tamsa, ir ji nebegalėjo iš tos vietos pasijudinti.

Tokią ją ir rado Brandiras. Jis pagaliau nusikamavęs atkako iki Nen Girito. Išgirdus, kad drakonas peršliaužė upę ir sutriuškino priešus, jo širdį užplūdo gailestis Ninielei. Tačiau jis pagalvojo: „Turambaras žuvo, bet Ninielė gyva. Dabar galbūt ji eis su manimi, vesiu ją tolyn ir kartu mes išsigelbėsime nuo drakono."

Jis pastovėjo greta Ninielės ir tarė:

– Eime! Metas keliauti. Jeigu sutinki, aš tau rodysiu kelią.

Brandiras paėmė Ninielę už rankos, ji tylėdama pakilo ir nuėjo su juo. Tamsoje niekas nepastebėjo, kad jie pasitraukė.

Jiems leidžiantis taku žemyn prie brastų, patekėjo mėnulis ir pilka šviesa užliejo žemę. Ninielė tarė:

– Ar čia teisingas kelias?

Brandiras atsakė, kad jis nežinąs kito kelio, tik bėgti kuo toliau nuo Glaurungo ir slėptis tyruose. Tačiau Ninielė atkirto:

– Juodasis Kalavijas buvo mano mylimasis ir mano vyras. Ir tik jo einu ieškoti. Ką kita galėjai pagalvoti?

Ir ji nulėkė į priekį. Netrukus atsidūrė prie Teiglino brastų ir baltoje mėnesienoje išvydo Haud-en-Eletą. Ją persmelkė didžiausias siaubas. Suklikusi apsigręžė, nusviedė apsiaustą ir nubėgo į pietus palei upę, o jos baltas apdaras švytėjo mėnesienoje.

Tad Brandiras nuo kalvos šlaito ją pamatė ir nuskubėjo jai skersai kelio, bet vis tiek atsiliko nuo jos. Tuo tarpu Ninielė atsidūrė prie Kabed-en-Araso atbrailos, kur merdėjo Glaurungas. Ji pamatė tysantį drakoną, bet nekreipė į jį dėmesio, nes greta jo gulėjo vyras. Ninielė pribėgo prie Turambaro, veltui šaukdama jo vardą. Išvydusi apdegintą ranką, nuplovė ją ašaromis ir aprišo audeklo juosta, atplėšusi nuo savo rūbo. Vėl bučiavo ir šaukė atsibusti. Tuo metu Glaurungas krustelėjo dar kartą ir su paskutiniuoju atodūsiu pratarė:

– Sveikinu tave, Nienora, Hurino dukterie. Štai ir vėl susitikome, nors galas nebetoli. Teikiu tau džiaugsmą – pagaliau

radai savo brolį. Dabar jau tikrai jį atpažinsi: patamsių žudikas, klastingas priešams, neištikimas draugams ir prakeiksmas savo šeimai – tai Turinas, Hurino sūnus! Tačiau baisiausiąjį iš visų jo darbų pajusi savyje.

Ir Glaurungas nusibaigė. Sulig jo mirtimi piktoji kerų skraistė išnyko, ir Nienora prisiminė visas savo gyvenimo dienas. Pažvelgusi į Turiną, ji sušuko:

– Lik sveikas, o dukart mylimasis! *A Túrin Turambar turun ambartanen* – lemties šeimininkas, priveiktas lemties! Koks esi laimingas miręs!

Brandiras priblokštas stovėjo išvartyto miško pakraštyje ir viską girdėjo. Dabar jis nuskubėjo prie Nienoros, tačiau ji bėgo tolyn apimta siaubo ir kančios. Atsidūrusi prie Kabed-en-Araso atbrailos, ji šoko žemyn ir dingo šėlstančiame vandenyje.

Brandiras priėjęs pažvelgė žemyn ir išsigandęs nusigręžė: nors ir nebetroško gyventi, nepajėgė ieškoti mirties tame riaumojančiame sraute. Nuo tol joks žmogus nežvelgė į Kabed-en-Arasą, neateidavo čia joks žvėris, neatlėkdavo paukštis, neaugo medis. Pavadino tą vietą Kabed Nairamartu, Baisios Lemties Šuoliu.

Brandiras nusigavo iki Nen Girito ir pranešė naujienas žmonėms. Miške jis sutiko Dorlą ir nužudė jį, tai buvo pirmas ir paskutinis jo kada nors pralietas kraujas. Jis atėjo prie Nen Girito, ir žmonės šaukė:

– Ar matei ją? Ninielės čia nebėra.

– Ninielė išėjo amžinai, – atsakė Brandiras. – Drakonas negyvas ir Turambaras negyvas. Tai geros žinios.

Žmonės pradėjo murmėti, išgirdę tokius žodžius, kai kurie sakė, kad Brandiras pamišęs. Tačiau Brandiras atkirto:

– Išklausykite iki galo! Žuvo ir mylimoji Ninielė. Ji šoko į Teigliną, nes nebenorėjo daugiau gyventi. Ji sužinojo, kad anksčiau, iki tos ją apėmusios užmaršties, ji buvo ne kas kitas, o Nienora, Hurino iš Dorlomino duktė, o Turambaras buvo jos brolis Turinas, Hurino sūnus.

Žmonės verkė, bet vos Brandiras nutilo, pats Turinas stojo prieš juos. Kai drakonas nudvėsė, jo alpulys praėjo, ir jis, būdamas didžiai pavargęs, užsnūdo. Naktį pasidarė šalta, Gurtango rankena įsirėmė jam į šoną, ir Turinas pabudo. Tada pamatė, kad kažkas aptvarstė jam ranką, ir labai nusistebėjo, kad vis dėlto buvo paliktas gulėti ant šaltos žemės. Turinas šūktelėjo, bet niekas neatsiliepė, ir jis nuėjo ieškoti pagalbos, nes jautėsi nusilpęs ir ligotas.

Tačiau žmonės, jį pamatę, baimingai traukėsi atatupsti, nes manė, kad tai jo nerimstanti siela. Turinas tarė:

– Ne, galite džiaugtis. Drakonas žuvo, o aš gyvas. Tačiau kodėl nepaisėte mano patarimo ir atėjote čionai į pavojų? Ir kur Ninielė? Ją labiausiai norėčiau pamatyti. Ir bent viliuosi, kad neatsivedėte jos iš namų?

Brandiras atsakė, kad kaip tik taip ir atsitiko ir Ninielė žuvo. Tačiau Dorlo žmona šūktelėjo:

– Ne, valdove, jis pamišęs. Atėjo sakydamas, kad esi žuvęs, ir pavadino šitai gera žinia. Bet tu gyvas.

Turambaras įtūžo ir pamanė, kad visa, ką Brandiras kalbėjo ar darė, buvo iš piktos valios jam ir Ninielei, iš pavydo dėl jų meilės. Prabilo į jį piktais žodžiais, vadindamas Šleivakoju. Tada Brandiras papasakojo tai, ką girdėjo, ir paskelbė, kad Ninielė – tai Nienora, Hurino duktė. Jis rėkte išrėkė Turambarui paskutinius Glaurungo žodžius, kad jis esąs prakeikimas savo šeimai ir visiems, kas jį priglaudžia.

Turambarą užvaldė baisus įniršis, nes tuose žodžiuose jis tarsi išgirdo, kaip aidi jį besivejančios lemties žingsniai. Jis apkaltino Brandirą privedus Ninielę prie mirties ir su džiugesiu visiems skelbiant Glaurungo melą, jei tik ne pats jį sugalvojęs. Tada prakeikė Brandirą ir nužudė, o pats pabėgo nuo žmonių į girią. Praėjo šiek tiek laiko, Turino beprotybė aprimo, jis patraukė prie Haud-en-Eleto ir ten sėdėjo, mąstydamas apie visus savo darbus. Šaukėsi Finduilės patarimo, nes nebežinojo, ką daryti – keliauti į

Doriatą ieškoti savo giminės ir galbūt padaryti dar daugiau bloga ar verčiau išsiskirti su ja amžinai ir ieškoti mirties mūšyje.

Taip jam besėdint, per Teiglino brastas atėjo Mablungas su būriu pilkųjų elfų. Jis atpažino Turiną ir pasveikino jį, nuoširdžiai džiaugdamasis sutikęs gyvą, nes buvo girdėjęs apie Glaurungo žygį į Bretilio pusę. Taip pat žinojo, kad ten gyvena Juodasis Kalavijas. Todėl keliavo įspėti Turino ir padėti, jei reikėtų. Tačiau Turinas atsakė:

– Pavėlavai. Drakonas negyvas.

Elfai žavėjosi ir šlovino Turiną, bet šis, nepaisydamas pagyrimų, tarė:

– Noriu sužinoti tik vieną dalyką – papasakok apie mano šeimą, nes Dorlomine sužinojau, kad jos iškeliavo į Slaptąją karalystę.

Mablungas sutriko, bet privalėjo papasakoti Turinui, kaip dingo Morvena, o Nienorą kerai nugramzdino į bežadę užmarštį, kaip ji pabėgo nuo jų prie Doriato sienos ir nulėkė į šiaurę. Dabar Turinas jau buvo tikras, kad lemtis jį pasivijo ir kad Brandirą jis nužudė nepelnytai, šitaip patvirtindamas Glaurungo žodžius. Jis kvatojo lyg praradęs protą ir šūkavo:

– Juk šis pokštas tikrai puikus!

Ragino Mablungą keliauti, grįžti į Doriatą, prakeikdamas tą kraštą.

– Tebūnie prakeiktas ir tavo žygis! – šaukė Turinas. – Tik šito ir trūko. Dabar jau tikrai temsta naktis!

Jis pabėgo nuo elfų tarsi vėjas, ir jie stebėjosi, koks pamišimas laiko jį savo gniaužtuose. Mėgino sekti jam iš paskos, bet Turinas lėkė kur kas greičiau. Jis atsidūrė prie Kabed-en-Araso, girdėjo riaumojant vandenį, matė medžius be lapų, lyg būtų atėjusi žiema. Išsitraukė kalaviją, vienintelį likusį jam iš to, ką turėjo, ir tarė:

– Būk pasveikintas, Gurtangai! Nepripažįsti jokio valdovo, niekam nesi ištikimas, išskyrus tave laikančią ranką. Neatšimpi nuo jokio kraujo. Ar priimsi Turiną Turambarą, ar nužudysi mane akimirksniu?

Ašmenys suskambo šaltu balsu:

– Taip, su džiaugsmu gersiu tavo kraują, gersiu, kad pamiršči au kraują Belego, savo šeimininko, ir kraują nekaltai nužudyto Brandiro. Nužudysiu tave akimirksniu.

Turinas įrėmė kalavijo rankeną į žemę, puolė ant Gurtango smaigalio, ir juodi ašmenys pasiėmė jo gyvybę. Atžygiavęs Mablungas su elfais pamatė negyvo Glaurungo kūną ir pažvelgė į Turiną, ir juos apėmė sielvartas. Kai tenai atėjo Bretilio žmonės ir sužinojo, kodėl Turiną ištiko beprotybė ir mirtis, jie liko priblokšti. Mablungas su kartėliu pratarė:

– Štai ir mane įsuko Hurino vaikų lemtis – savo žodžiais nužudžiau tą, kurį mylėjau.

Jie pakėlė Turiną ir pamatė, kad Gurtangas subyrėjęs į šipulius. Elfai sukrovė daugybę malkų, užkūrė didžiulį laužą ir degino drakoną tol, kol teliko pelenai. Turiną palaidojo aukštame pilkapyje, ten, kur jis žuvo, greta sudėję Gurtango nuolaužas. Kai viskas buvo baigta, elfai apraudojo Hurino vaikus ir ant pilkapio užkėlė didžiulį pilką akmenį. Jame Doriato runomis buvo išraižyta:

TURINAS TURAMBARAS, GLAURUNGO NUGALĖTOJAS

Apačioje pridūrė:

NIENORA NINIELĖ

Tačiau jos tenai nebuvo, ir niekas niekada nesužinojo, kur ją nuplukdė šalti Teiglino vandenys.

22 SKYRIUS

APIE DORIATO ŽLUGIMĄ

Taip baigėsi sakmė apie Turiną Turambarą. Tačiau Morgotas nesnaudė ir nesiilsėjo po piktadaryščių, jo reikalai su Hadoro gentimi dar nesibaigė. Jo piktybei dar buvo negana, nors Huriną laikė prikaustęs, o Morvena pamišusi klajojo tyruose.

Hurino lemtis buvo sunki: visa, ką apie savo piktuosius darbus žinojo Morgotas, pasiekdavo ir jį, tačiau melas maišėsi su tiesa, o tai, kas gera, būdavo paslėpta ar iškraipyta. Morgotas kuo labiausiai stengėsi mesti blogio šešėlį ant to, ką darė Tingolas ir Melianė, nes jų nekentė ir bijojo. Vieną dieną jis nusprendė, jog jau pribrendo laikas, ir paleido Huriną iš pančių, liepdamas eiti kur tik nori. Morgotas apsimetė, esą taip elgiasi iš gailesčio galutinai sutriuškintam priešui. Tačiau jis melavo, nes siekė, kad Hurinas prieš mirtį dar padėtų įgyvendinti jo neapykantos elfams ir žmonėms tikslus.

Hurinas, nors ir menkai tepasitikėdamas Morgoto žodžiais ir žinodamas, kad Morgotas nieko negaili, pasinaudojo laisve ir žengė pirmyn sielvartaudamas, slegiamas Tamsiojo Valdovo žodžių. Nuo jo sūnaus Turino mirties buvo praėję vieneri metai. Dvidešimt aštuonerius metus Hurinas praleido Angbando nelaisvėje ir dabar pažiūrėti atrodė niūrus. Ilgais baltais plaukais ir barzda, eidavo tiesus, nešiojosi didžiulę juodą lazdą, buvo apsijuosęs kalaviją. Toks jis atėjo į Hitlumą, ir rytiečių vadus pasiekė žinios, kad iš Angbando per Anfauglito smėlynus traukia daug kariūnų

ir juodųjų kareivių, o su jais eina senis, kuriam rodoma didelė pagarba. Tad jie nelietė Hurino ir leido jam laisvai vaikščioti po tuos kraštus. Tai buvo išmintinga, nes paties Hurino genties likučiai jo šalinosi – juk buvo atėjūnas iš Angbando, Morgoto gerbiamas ir jį palaikantis.

Tad laisvė tik paaitrino Hurinui širdį, ir jis, palikęs Hitlumo žemę, patraukė į kalnus. Iš ten tolumoje tarp debesų įžiūrėjo Krisaigrimo smailes ir prisiminė Turgoną, panoro vėl nukeliauti į slaptąją Gondolino šalį. Todėl, nežinodamas, kad Morgoto padarai seka kiekvieną jo žingsnį, nusileido nuo Ered Vetrino, perėjęs Britiachą, pateko į Dimbarą ir pasiekė prieblandoje skendinčias Echoriato papėdes. Visas tas kraštas buvo šaltas ir negyvenamas, ir Hurinas beviltiškai dairėsi aplinkui. Virš jo kilo didžiulė suvirtusių akmenų siena, o dar aukščiau – stačiausia uola. Hurinas nežinojo, kad tik tiek liko iš senojo Išsigelbėjimo Kelio: Sausoji upė užversta, o didžiuosius vartus užgriuvo akmenys. Hurinas pažvelgė į pilką dangų, tikėdamasis dar kartą išvysti erelius, kaip kadaise atsitiko jaunystėje. Bet dangumi lėkė tik šešėliai iš rytų, apie nepasiekiamas viršūnes sukosi debesys, ir buvo girdėti, kaip tarp uolų švilpia vėjas.

Tačiau didieji ereliai dabar stebėjo viską dvigubai budriau ir toli apačioje jie gerai įžiūrėjo Huriną, stovintį vienišą blėstančioje šviesoje. Tai buvo svarbi žinia, tad pats Torondoras kuo tiesiausiai nulėkė pranešti Turgonui. Karalius tarė:

– Gal Morgotas užmigo? Tikriausiai suklydai.

– Jokiu būdu, – atsiliepė Torondoras. – Jeigu Manvės ereliai būtų pratę šitaip klysti, tai jau seniai tavo slapstymasis, valdove, būtų buvęs beprasmis.

– Tuomet tavo žodžiai pranašauja kažką bloga, – kalbėjo Turgonas, – nes jų prasmė tik viena. Net Hurinas Talionas pasidavė Morgoto valiai. Mano širdis užsklęsta.

Bet, Torondorui išėjus, Turgonas ilgai sėdėjo susirūpinęs ir paskendęs mintyse: jis prisiminė Hurino iš Dorlomino žygdarbius.

Pagaliau atvėrė širdį ir pasiuntė erelius, kad surastų Huriną ir, jei galės, atgabentų į Gondoliną. Tačiau buvo jau per vėlu, daugiau jie jo nebematė nei šviesoje, nei šešėlyje.

Hurinas, nevilties apimtas, stovėjo priešais bežades Echoriato uolas, pro debesis prasiskverbusi vakarėjanti saulė raudonai nudažė jo baltus plaukus. Tada, nesirūpindamas, ar nesiklauso kokios ausys, garsiai šaukė tyrlaukiams, keikdamas negailestingą žemę. Pagaliau, atsistojęs ant aukštos uolos, pažvelgė į Gondolino pusę ir galingu balsu sušuko:

– Turgonai, Turgonai, prisimink Serecho pelkes! Ak, Turgonai, ar negirdi savo slaptosiose menėse?

Tačiau nenuskambėjo joks garsas, tik vėjas šiureno sausą žolę.

– Ir prie Serecho per saulėlydį ji šiugždėjo taip pat, – pratarė Hurinas.

Vos šitai pasakė, ir saulė pasislėpė už Šešėlių kalnų, viską aplinkui užklojo tamsa, vėjas nurimo, ir dykra paskendo tyloje.

Bet netoliese tūnojo ausys, girdėjusios, ką kalbėjo Hurinas, ir netrukus pranešimas apie tai pasiekė Tamsųjį sostą šiaurėje. Morgotas nusišypsojo, nes dabar aiškiai suprato, kuriame krašte gyvena Turgonas, nors iki šiol nė vienam jo šnipui ereliai neleido prisiartinti tiek, kad pamatytų žemes už Žiedo kalnų. Tai buvo pirmasis piktas darbas, kurį atlikti leido Hurinui suteikta laisvė.

Stojus tamsai, Hurinas nusiropštė nuo uolos ir užmigo sunkiu širdgėlos miegu. Miegodamas girdėjo raudant Morveną, ji dažnai šaukė jį vardu, ir Hurinui atrodė, kad jos balsas aidi iš Bretilio. Todėl, dienai išaušus, jis pasuko atgal į Britiachą. Žengdamas Bretilio pakraščiais, vakarop priėjo Teiglino brastas. Nakties sargyba jį pastebėjo, bet juos priveikė baimė: jie manė matą tamsoje vaikščiojantį vaiduoklį iš kokio senovės mūšio pilkapio. Tad Hurino niekas nesustabdė, jis pagaliau atėjo tenai, kur buvo sudegintas Glaurungas, ir pamatė didelį akmenį prie Kabed Nairamarto atbrailos.

Hurinas nežiūrėjo į tą akmenį, jis žinojo, kas ten parašyta. Jo akys regėjo, kad jis ten yra ne vienas. Akmens šešėlyje sėdėjo moteris, rankomis apglėbusi kelius. Hurinas sustojo ir tylėjo. Moteris atmetė atgal sudriskusį gobtuvą ir pakėlė galvą. Buvo visiškai žila ir sena, bet staiga jos akys susidūrė su Hurino žvilgsniu, ir Hurinas ją pažino. Tos akys dabar atrodė sulaukėjusios ir kupinos baimės, bet buvo tokios pat švytinčios kaip tada, kai ją praminė Eledvene – išdidžiausia ir gražiausia iš mirtingųjų senovės moterų.

– Pagaliau tu sugrįžai, – tarė ji. – Aš taip ilgai laukiau.

– Mano kelią gaubė tamsa. Grįžau, kai tik pajėgiau, – atsakė Hurinas.

– Tačiau pavėlavai, – vėl tarė ji, – jie prarasti.

– Žinau, – atsiliepė Hurinas, – bet tu dar ne.

– Beveik, – sumurmėjo ji. – Mano gyvenimas jau baigiasi. Saulei leidžiantis išeisiu. Laiko liko nedaug: jeigu žinai, pasakyk man. Kaip ji surado jį?

Tačiau Hurinas nieko neatsakė, ir jie sėdėjo šalia akmens, daugiau netardami nė žodžio. Saulei nusileidus, Morvena atsiduso, suspaudė jo delną ir nurimo. Hurinas žinojo, kad ji mirė. Prieblandoje pažvelgė į ją, ir jam pasirodė, kad sielvarto ir žiaurių negandų įrėžtos raukšlės išsilygino.

– Ji nepasidavė, – tarė Hurinas, užspaudė jai akis ir nejudėdamas sėdėjo prie jos, nakties tamsai tirštėjant. Greta riaumojo Kabed Nairamarto vandenys, bet jis negirdėjo nė garso, nematė nieko ir nieko nejautė, nes jo širdis virto akmeniu. Bet papūtė šaltas vėjas, smaigstydamas jam veidą lietaus lašais, ir Hurinas atsitokėjo. Jo pyktis, goždamas protą, kilo tarsi dūmų stulpas, ir dabar Hurinas troško tik viena – keršyti už skriaudas, savąsias ir šeimos, už patirtas kančias kaltindamas visus, su kuriais kada teko susidurti. Jis pakilo, ant Kabed Nairamarto į vakarus nuo akmens palaidojo Morveną, o tame akmenyje įkirto žodžius: „Čia ilsisi ir Morvena Eledvenė."

Pasakojama, kad Bretilio aiškiaregys ir dainius, skambinęs arfa, vardu Gliruinas, sudėjo dainą, kuri sako, jog Morgotas niekada nesuterš Lemties Nuskriaustųjų akmens, tas akmuo niekada nebus nuverstas, net jeigu jūra užlietų visą žemę. Vėliau taip atsitiko iš tiesų, ir Tol Morvena vieniša tebestovi vandenyje toli nuo naujųjų krantų, atsiradusių valarų rūstybės laikais. Bet Hurino ten nėra, nes jo lemtis stūmė jį pirmyn, o Šešėlis tebesekė iš paskos.

Hurinas persikėlė per Teigliną ir traukė į pietus senuoju keliu, kuris vedė į Nargotrondą. Toli rytuose jis matė atskirai dunksančią Amon Rudo viršūnę ir žinojo, kas ten nutiko. Ilgainiui atsidūrė prie Narogo krantų ir drįso žengti per siautulingą upę sugriauto tilto akmenimis, kaip anksčiau narsiai ėjo Mablungas iš Doriato. Pagaliau jis, pasirėmęs lazda, sustojo priešais sudaužytus vartus.

Čia reikia pasakyti, kad, pasitraukus Glaurungui, Nargotrondą surado Mimas, mažasis nykštukas. Įslinkęs į nusiaubtus rūmus, jis viską pasisavino ir sėdėjo, žarstydamas auksą ir brangakmenius, grožėdamasis, kaip jie byra pro pirštus, nes aplink nebuvo nieko, kas galėtų jį apiplėšti, visus atbaidydavo Glaurungo dvasia ar vien prisiminimai apie jį. Bet štai kažkas pasirodė ir sustojo prie slenksčio. Mimas žengė į priekį ir pareikalavo atsakyti, ko anam reikia. Hurinas tarė:

– Kas esi, jei kliudai man įžengti į Finrodo Felagundo namus?

– Esu Mimas, – atsakė nykštukas. – Anksčiau, negu tie pasipūtėliai atkeliavo iš už jūros, nykštukai išrausė Nulukizdino menes. Aš tik atėjau pasiimti to, kas man priklauso, nes esu paskutinis iš savo tautos.

– Tuomet daugiau nebesidžiaugsi savuoju palikimu, – tarė Hurinas, – nes aš esu Hurinas, Galdoro sūnus, sugrįžęs iš Angbando, o mano sūnus buvo Turinas Turambaras, kurio tikriausiai nepamiršai. Tai jis nužudė drakoną Glaurungą, nusiaubusį šitą menę, kurioje tu dabar sėdi. Žinau ir tai, kas išdavė Drakono Šalmą iš Dorlomino.

Didžiai persigandęs, Mimas puolė maldauti Huriną, kad imtų ką panorėjęs, tik neatimtų jo gyvybės. Tačiau Hurinas nepaisė Mimo prašymų ir nužudė jį prie Nargotrondo vartų. Tada žengė vidun ir pastovėjo toje siaubo kupinoje vietoje, kur išblaškytos ant grindų patamsiuose dūlėjo Valinoro brangenybės. Ir kalbama, kad, išėjęs lauk iš Nargotrondo griuvėsių ir vėl sustojęs po atviru dangum, Hurinas pasiėmęs nešėsi su savimi vieną vienintelį daiktą iš visų gausiųjų lobių.

Hurinas patraukė į rytus ir atsidūrė prie Sutemų tvenkinių virš Siriono krioklių. Ten pateko į rankas vakarinį Doriato pakraštį saugantiems elfams, kurie nuvedė jį pas karalių Tingolą į Tūkstantį Olų. Pažvelgęs į jį ir pažinęs, kad tas niūrus senis yra Hurinas Talionas, Morgoto belaisvis, Tingolas be galo nustebo, bet drauge jam sugėlė širdį. Jis gražiai pasveikino ir pagerbė svečią. Hurinas nieko neatsakė, tik iš po drabužio ištraukė tą vienintelį daiktą, jo pasiimtą iš Nargotrondo, – tai buvo ne šiaip kokia brangenybė, o Nauglamiras, Nykštukų Vėrinys, Nogrodo ir Belegosto meistrų prieš daugybę metų pagamintas Finrodui Felagundui, nuostabiausias jų dirbinys Senosiomis dienomis. Finrodas Felagundas, kol buvo gyvas, iš visų Nargotrondo lobių jį vertino labiausiai. Hurinas sviedė tą vėrinį Tingolui prie kojų, palydėdamas piktais ir kartėlio kupinais žodžiais.

– Štai tau užmokestis, – šaukė Hurinas, – kad puikiai rūpinaisi mano vaikais ir žmona! Tai Nauglamiras, jo vardą girdėjo daugelis elfų ir žmonių. Atnešu šitą brangenybę tau iš Nargotrondo tamsos, kur ją paliko tavo gentainis Finrodas, išeidamas su Berenu, Barahiro sūnum, atlikti užduoties, kurią sumanė Tingolas iš Doriato!

Tingolas pažiūrėjo į didžią brangenybę, atpažino Nauglamirą ir visiškai aiškiai suprato, ką norėjo pasakyti Hurinas. Bet jautė gilų gailestį, tad sutramdė rūstybę ir tylomis nuleido Hurino panieką. Galų gale prabilo Melianė:

– Hurinai Talionai, Morgotas tave apkerėjo. Tas, kuris regi Morgoto akimis, norom nenorom visa mato kreivai. Tavo sūnus Turinas ilgai kaip įsūnis gyveno Menegrote, patirdamas karaliaus sūnui skiriamą meilę ir pagarbą. Ne karaliaus ir ne mano valia lėmė, kad jis niekada nebegrįžo į Doriatą. Vėliau tavo žmona ir duktė buvo geranoriškai ir garbingai priglaustos, ir kaip įmanydami stengėmės atkalbėti Morveną nuo kelionės į Nargotrondą. Morgoto balsu dabar priekaištauji savo draugams.

Išklausęs Melianės žodžius, Hurinas stovėjo nekrusteldamas ir ilgai žvelgė karalienei į akis. Ten, Menegrote, Melianės Juostai vis dar saugant nuo Priešo tamsos, jis pagaliau suvokė visą tiesą apie tai, kas įvyko, iki galo patyrė baisią negandą, kurią jam skyrė Morgotas Baugliras. Daugiau apie praeitį Hurinas nebeužsiminė, jis pasilenkė, pakėlė Nauglamirą, gulintį prie Tingolo krėslo, ir padavė jam tardamas:

– Priimk tad, valdove, Nykštukų Vėrinį kaip dovaną to, kuris nieko neturi, ir kaip prisiminimą apie Huriną iš Dorlomino. Dabar mano lemtis išsipildžiusi, Morgoto tikslas pasiektas, tačiau daugiau nebesu jo vergas.

Hurinas apsigręžė ir išėjo iš Tūkstančio Olų. Visi sutiktieji traukėsi išvydę jo veidą, niekas nedrįso jam trukdyti ir niekas nežinojo, kurion pusėn jis pasuko. Bet pasakojama, kad Hurinas, netekęs visų tikslų ir troškimų, ilgiau nebegyveno: pagaliau pasiekęs jūrą vakaruose, puolė į ją. Šitaip baigė gyvenimą galingiausias mirtingųjų žmonių karžygys.

Hurinui išėjus iš Menegroto, Tingolas ilgai sėdėjo tylėdamas ir žiūrėjo į nuostabią brangenybę, gulinčią jam ant kelių. Jam atėjo į galvą, kad vėrinį reikėtų perdirbti ir į jį įtaisyti Silmarilą. Metams bėgant, Tingolas mintimis nuolat grįždavo prie Feanoro brangakmenio, jis prisirišo prie jo, nemėgdavo palikti jo net už slapčiausio lobyno durų. Dabar Tingolas sumanė dėvėti tą brangakmenį visada, net ir miegodamas.

Tais laikais nykštukai dar atkeliaudavo iki Beleriando iš savo miestų Ered Lindone. Kirtę Gelioną ties Sarn Atradu, Akmenų Brasta, jie traukdavo senuoju keliu į Doriatą. Nykštukai pasižymėjo nepaprasta meistryste apdoroti metalus ir akmenis, ir Menegroto rūmuose jų amatas buvo labai reikalingas. Bet dabar jie vykdavo ne mažais būreliais, kaip anksčiau, o visu pulku, gerai ginkluoti, kad galėtų apsiginti pavojingose žemėse tarp Aroso ir Geliono. Menegrote gyvendavo jiems skirtuose kambariuose ir kalvėse. Tuo metu į Doriatą neseniai buvo atvykę keli puikūs meistrai iš Nogrodo, tad karalius juos pasišaukė ir išdėstė savo norą: jeigu jiems pakaktų meistrystės, turėtų imtis perdirbti Nauglamirą ir įstatyti Silmarilą. Nykštukai apžiūrėjo savo protėvių dirbinį ir apstulbę žvelgė į švytintį Feanoro brangakmenį. Juos pagavo didis geismas parsigabenti abi brangenybes namo į tolimus kalnus ir jas turėti. Bet savo minčių jie neatskleidė ir sutiko imtis tos užduoties.

Dirbti teko ilgai. Tingolas nuolat vienas leisdavosi į giliai įrengtas nykštukų kalves ir sėdėjo žiūrėdamas, kaip jie dirba. Po truputį jo troškimas pildėsi, ir du nuostabūs elfų ir nykštukų dirbiniai susijungė, virto vienu ypač nuostabiu daiktu. Nesuskaitomi Nauglamiro brangakmeniai atspindėjo ir skleidė aplinkui neapsakomas viduryje tviskančio Silmarilo spalvas. Tingolas, stovėdamas vienas tarp nykštukų, sumanė užsikabinti vėrinį sau ant kaklo, bet nykštukai jo neatidavė ir pareikalavo, kad Tingolas perleistų Nauglamirą jiems.

– Kokią teisę, – kalbėjo jie, – turi elfų karalius savintis Nauglamirą, mūsų protėvių pagamintą Finrodui Felagundui, kuris nebegyvas? Į jo rankas Nauglamiras pateko per Huriną, žmogų iš Dorlomino, kuris tarsi vagis pasiėmė tą brangenybę iš Nargotrondo tamsos.

Bet Tingolas permanė jų širdis ir gerai suprato, kad nykštukai trokšta Silmarilo ir tik ieško kokios dingsties, gražiais žodžiais dangstydami savo kėslus. Didžiai užsirūstinęs, jis nepaisė esąs tarp jų vienas ir išdidžiai, su panieka atrėžė:

– Kaip drįstate jūs, žemakilmiai, ko nors reikalauti iš manęs, Elu Tingolo, Beleriando valdovo, kurio gyvybė prasidėjo prie Kuivieneno vandenų tada, kai iki žemaūgių tautos protėvių atsiradimo dar turėjo praeiti nesuskaitomi šimtmečiai?

Jis atsistojo tarp jų aukštas ir didingas ir niekinamais žodžiais įsakė keliauti iš Doriato be jokio atlyginimo.

Po tokių karaliaus žodžių nykštukai užsiplieskė įniršiu, apspito Tingolą, daugybe rankų stvėrė jį ir čia pat nužudė. Šitaip giliame Menegroto požemyje žuvo Elvė Singolas, Doriato karalius, vienintelis iš Iluvataro Vaikų gyvenęs sąjungoje su vienu iš ainurų. Jis vienintelis iš Apleistųjų elfų regėjo Valinoro Medžių šviesą, ir jo paskutinis žvilgsnis krito ant Silmarilo.

Griebę Nauglamirą, nykštukai išsėlino iš Menegroto ir spruko į rytus per Regioną. Tačiau girioje naujienos sklinda greitai ir vos keliems iš to būrio pavyko persikelti per Arosą, nes bėgančius rytų keliu juos persekiojo negailestingai. Nauglamiras buvo atimtas ir su didžia širdgėla grąžintas karalienei Melianei. Vis dėlto du iš Tingolo žudikų rytiniame pakraštyje sugebėjo išvengti besivejančiųjų ir galų gale sugrįžo į savo miestą toli Mėlynuosiuose kalnuose. Nogrode jie savaip nupasakojo visa, kas nutiko, aiškindami, esą nykštukus Doriate įsakė nužudyti elfų karalius, nenorėdamas užmokėti jiems už darbą.

Nogrodo nykštukus apėmė begalinis sielvartas ir įtūžis dėl gentainių ir garsių meistrų mirties. Jie rovėsi barzdas, aimanavo ir ilgai sėdėjo, mąstydami apie kerštą. Kalbama, kad jie kreipėsi pagalbos į Belegosto nykštukus, bet šie atsisakė ir stengėsi atkalbėti kaimynus nuo tokio sumanymo. Tačiau jų pastangos liko bevaisės, ir netrukus iš Nogrodo pajudėjo didžiulė kariuomenė. Perėjusi Gelioną, ji nužygiavo per Beleriandą į vakarus.

Doriatą ištiko sunkios permainos. Melianė ilgai sėdėjo prie karaliaus Tingolo, jos mintys keliavo atgal į žvaigždžių nušviestus laikus, kai jie kadaise pirmą kartą susitiko Nan Elmote, apsupti

lakštingalų. Ji žinojo, kad išsiskyrimas su Tingolu pranašauja didesnį išsiskyrimą, kad artėja Doriato lemtis. Juk Melianė buvo didžios galios ir išminties majarė, kilusi iš dieviškos valarų tautos, bet iš meilės Elvei Singolui ji priėmė vyresniųjų Iluvataro Vaikų pavidalą. Dėl tokios sąjungos ją amžiams suvaržė ardiškojo kūno grandinės ir negandos. Tuo pavidalu ji pagimdė Tingolui Lučieną Tinuvielę, įgijo galios Ardoje, ir Melianės Juosta ilgus amžius saugojo Doriatą nuo išorės pavojų. Tačiau dabar Tingolas gulėjo negyvas, jo dvasia iškeliavo į Mandoso rūmus. Su Tingolo mirtimi pasikeitė ir Melianė. Pasirodė, kad jos galia pasitraukė iš Neldoreto ir Regiono girių, pasikeitė užburtosios upės Esgalduino balsas, ir Doriatas plytėjo atviras priešams.

Melianė su niekuo nekalbėjo, tik su Mablungu. Liepė jam pasirūpinti Silmarilu ir kuo greičiau perduoti žinią į Osiriandą Berenui su Lučiena. Tuomet Melianė išnyko iš Viduržemio ir persikėlė į valarų kraštą kitapus Vakarų jūros, kad apmąstytų savo gėlą Lorieno soduose, iš kur kadaise buvo kilusi, ir ši sakmė daugiau apie ją nepasakoja.

Tad naugrimų kariuomenė, įveikusi Arosą, nekliudoma pasiekė Doriato miškus. Jiems niekas nepastojo kelio, nes nykštukai buvo aršūs, jų gretos gausios, o pilkųjų elfų vadai be tikslo blaškėsi sutrikę ir apimti nevilties. Nykštukai žengė savo keliu, perėjo didįjį tiltą ir įsiveržė į Menegrotą. Daug liūdnų dalykų nutiko Senosiomis dienomis, tačiau tai, kas įvyko toliau, buvo sielvartingiausia. Tūkstantyje Olų užvirė kova, krito daug elfų ir nykštukų, ir tas mūšis neišdilo iš atminties. Nykštukai nugalėjo, ir Tingolo rūmai buvo apiplėšti ir nusiaubti. Ten, prie lobyno durų, už kurių buvo paslėptas Silmarilas, žuvo Mablungas Tvirtoji Ranka. Nykštukai pagrobė Silmarilą.

Tuo metu Berenas ir Lučiena tebegyveno Tol Galene, Žaliojoje saloje, Aduranto upėje, piečiausioje iš visų vandenų, tekančių nuo Ered Lindono ir įsiliejančių į Gelioną. Jų sūnus Dioras Eluchilas vedė Nimlotę, kuri giminiavosi su Doriato didžiūnu

Kelebornu, vedusiu Galadrielę. Dioro ir Nimlotės sūnūs buvo Eluredas ir Elurinas, dar jie turėjo dukterį, vardu Elvingą, kitaip Žvaigždžių Puokštę, nes ji gimė žvaigždėtą naktį, kai prie jos tėvo namų Lantir Lamato krioklio pursluose tviskėjo žvaigždės.

Tarp Osiriando elfų sparčiai pasklido žinia, kad didžiulė nykštukų kariuomenė su ginklais nusileido nuo kalnų ir persikėlė per Gelioną ties Akmenų Brasta. Greitai apie tai išgirdo ir Berenas su Lučiena. Tuo metu pas juos atvyko ir pasiuntinys iš Doriato, jis apsakė viską, kas ten nutiko. Išklausęs Berenas atsistojo ir iškeliavo iš Tol Galeno. Jis pasikvietė sūnų Diorą, ir jie patraukė šiaurėn prie Askaro upės. Su jais ėjo daug žaliųjų elfų iš Osiriando.

Tad nutiko taip, kad tuomet, kai sumenkusi Nogrodo nykštukų kariuomenė grįžo iš Menegroto ir vėl atsidūrė prie Sarn Atrado, juos užklupo anksčiau nepastebėti priešai. Apsikrovę grobiu iš Doriato, nykštukai kopė į statų Geliono krantą, ir staiga visi miškai aplinkui suskardėjo nuo elfų ragų ir iš visų pusių pasipylė strėlės. Daugybė nykštukų žuvo jau per pirmąjį antpuolį, bet kai kurie išvengė pasalos, susibūrė į krūvą ir gelbėjosi bėgdami į kalnus rytuose. Jiems kopiant ilgais šlaitais žemiau Dolmedo kalno, pasirodė Medžių Piemenys ir suvarė nykštukus į ūksmingas Ered Lindono girias. Sako, kad iš ten prie namo vedančių aukštųjų perėjų negrįžo nė vienas.

Tame mūšyje prie Sarn Atrado Berenas kovėsi paskutinį kartą, savo rankomis nukirto Nogrodo valdovą ir atėmė iš jo Nykštukų Vėrinį, tačiau šis mirdamas skyrė prakeiksmą tai brangenybei. Berenas apstulbęs žiūrėjo į tą patį švytintį Feanoro brangakmenį, jo iškirstą iš geležinės Morgoto karūnos, bet dabar jau išmanių nykštukų aptaisytą auksu ir kitais brangakmeniais. Kai viskas buvo baigta, Doriato lobius paskandino Askaro upėje, ir nuo tol upė gavo kitą vardą – Ratlorielis, Aukso Vaga. Tačiau Berenas pasiėmė Nauglamirą ir grįžo į Tol Galeną. Menkai tenumaldė Lučienos sielvartą žinia, kad krito Nogrodo valdovas ir daugybė nykštukų greta jo. Bet ir sakmės, ir dainos liudija, kad, Lučienai

pasipuošus tuo vėriniu ir nemirtinguoju brangakmeniu, visi ją mačiusieji neabejodavo regėję įstabiausią grožį ir didybę, kokia tik galėjo būti už Valinoro ribų, ir Gyvų Mirusiųjų žemė tapdavo panaši į valarų šalį; ir nuo tol nėra buvę kito tokio puikaus, tokio vaisingo ir kupino šviesos krašto.

Dioras, dabar tapęs Tingolo paveldėtoju, atsisveikino su Berenu ir Lučiena, iškeliavo su žmona Nimlote iš Lantir Lamato į Menegrotą ir ten apsigyveno. Su jais išvyko jų maži sūnūs Eluredas ir Elurinas ir duktė Elvinga. Sindarai priėmė juos su džiaugsmu, pakilę iš niūraus sielvarto dėl žlugusios genties, žuvusio karaliaus ir juos palikusios Melianės. Ir Dioras Eluchilas pasiryžo sugrąžinti Doriato karalystės šlovę.

Vieną rudens naktį, jau vėlai, kažkas priėjęs ėmė daužyti Menegroto duris, reikalaudamas įleisti pas karalių. Tai buvo žaliųjų elfų valdovas, atskubėjęs iš Osiriando, ir sargybiniai nuvedė jį į menę, kur vienas sėdėjo Dioras. Ten jis tylėdamas padavė karaliui dėžutę ir išėjo. Toje dėžutėje gulėjo Nykštukų Vėrinys su įsodintu Silmarilu. Į jį pažvelgęs Dioras suprato: tai ženklas, kad Berenas Erchamionas ir Lučiena Tinuvielė mirė galutinai ir iškeliavo ten, kur žmonių padermė vyksta pasitikti ne šio pasaulio lemties.

Ilgai žvelgė Dioras į Silmarilą, kurį jo tėvas ir motina parnešė iš žūtbūtinio žygio į Morgoto siaubo tvirtovę. Didis sielvartas jį prislėgė, kad mirtis juos pasiėmė taip greitai. Bet išminčiai kalbėjo, kad jų galą priartino Silmarilas, nes jį nešiojusios Lučienos grožio ugnis mirtingųjų žemėje liepsnojo per daug ryškiai.

Dioras atsistojo ir užsisegė Nauglamirą sau ant kaklo. Dabar jis atrodė gražiausias iš visų pasaulio vaikų ir trejopos kilmės – iš edainų, eldarų ir Palaimintojo krašto majarų.

Tarp išblaškytų Beleriando elfų ėmė sklisti gandas, kad Tingolo įpėdinis Dioras nešioja Nauglamirą, ir visi kalbėjo:

– Feanoro Silmarilas vėl liepsnoja Doriato giriose.

Ir Feanoro sūnų priesaika vėl pabudo iš snaudulio. Kol Lučiena nešiojo Nykštukų Vėrinį, nė vienas elfas nedrįso jos pulti, tačiau dabar, girdint, kad Doriatas atsigauna, o Dioras vaikšto išdidus, septynetas sūnų susirinko iš klajonių ir pasiuntė žygūnus, reikalaudami grąžinti tai, kas jiems priklauso.

Dioras nieko neatsakė Feanoro sūnums, ir Kelegormas ėmė raginti brolius rengtis puolimui prieš Doriatą. Jie atžygiavo netikėtai, žiemos viduryje, ir kovėsi su Dioru Tūkstančio Olų rūmuose. Taip antrą kartą elfai žudė elfus. Ten nuo Dioro rankos krito Kelegormas, žuvo ir Kurufinas, ir niūrusis Karantiras. Bet krito ir Dioras, ir jo žmona Nimlotė. Žiaurūs Kelegormo tarnai sučiupo jų mažus sūnus ir paliko mirti iš bado girioje. Maidrosas šito nuoširdžiai gailėjosi ir ilgai tų vaikų ieškojo Doriato miškuose. Bet visos paieškos buvo veltui, ir nė viena sakmė nepasakoja apie Eluredo ir Elurino likimą.

Taip Doriatas buvo sunaikintas ir daugiau niekada nebeatsigavo. Tačiau Feanoro sūnūs neatsiėmė to, ko troško: genties likučiai pabėgo pirma jų ir išsigelbėjo, su jais ir Dioro duktė Elvinga. Gabendamiesi su savimi Silmarilą, jie ilgainiui pasiekė jūrą ten, kur įteka Siriono upė.

23 SKYRIUS

APIE TUORĄ IR GONDOLINO PRAGAIŠTĮ

Jau pasakota, kad Hurino brolis Huoras žuvo Nesuskaitomų Ašarų mūšyje, o tų metų žiemą Mitrimo tyrlaukiuose jo žmona Rianė pagimdė kūdikį, kuriam davė Tuoro vardą. Jį auginti apsiėmė Anaelis iš pilkųjų elfų, gyvenęs tose kalvose. Kai Tuorui sukako šešiolika metų, elfai sumanė trauktis iš Androto olų, kur iki tol gyveno, ir slapta prasmukti į Siriono Uostus toli pietuose. Bet, dar nespėjus įgyvendinti šitos minties, juos užpuolė orkai ir rytiečiai. Tuoras pateko į nelaisvę Lorganui, Hitlumo rytiečių vyriausiajam, ir tapo jo vergu. Trejus metus Tuorui teko kęsti vergiją, bet pagaliau jam pavyko pabėgti. Grįžęs į Androto olas, gyveno ten vienas ir taip skaudžiai kenkė rytiečiams, kad Lorganas pažadėjo didelę kainą už jo galvą.

Šitaip Tuoras, vienišas atskalūnas, pragyveno ketverius metus, ir tada Ulmas įkvėpė jo širdį kelionei iš protėvių žemės, nes pasirinko Tuorą įrankiu savo sumanymams. Vėl palikęs Androto olas, Tuoras nukeliavo į vakarus per Dorlominą ir rado Anon-in-Gelidą, Noldorų Vartus, statytus Turgono genties, kai prieš daugelį metų ji gyveno Nevraste. Iš tenai tamsus tunelis vedė po kalnais, išnerdamas prie Kirit Niniacho, Vaivorykštės Plyšio, pro kurį sūkuriuojantis vanduo veržėsi į jūrą vakaruose. Nutiko taip, kad Tuoro pabėgimo iš Hitlumo nepastebėjo nei žmonės, nei orkai, ir jokia žinia apie tai nepasiekė Morgoto ausies.

Tuoras atkeliavo į Nevrastą, pažvelgė į Belegairą – Didžiąją jūrą ir liko jos pavergtas. Nuo tol bangų mūšos aidas visada skambėdavo jo ausyse, širdis ilgėjosi jūros vandenų, o sielą kamavo nerimas, galų gale nuvedęs Tuorą į Ulmo viešpatijos gelmes. Gyveno Nevraste vienas, kol prabėgo vasara ir jau artėjo Nargotrondo lemtingoji valanda. Atėjo ruduo, ir Tuoras išvydo septynias gulbes, skrendančias į pietus. Jis suprato: tai ženklas, kad delsta per daug ilgai, tad nusekė gulbių skrydžio kryptimi palei jūros krantą. Ilgainiui priėjo apleistus Vinjamaro rūmus Taraso kalno papėdėje. Įžengęs vidun, rado skydą ir šarvinius marškinius, kalaviją ir šalmą, kuriuos Ulmo liepiamas kadaise paliko Turgonas. Apsitaisęs šarvais ir apsiginklavęs Tuoras žengė prie kranto. Iš vakarų atslinko didžiausia audra, iš jos pasirodė vandenų valdovas Ulmas visoje didybėje ir bylojo Tuorui, stovinčiam prie jūros. Ulmas liepė jam palikti šią vietą ir surasti slaptąją Gondolino karalystę. Dar Ulmas davė jam didžiulę skraistę, kad apsisiaustų šešėliais nuo priešų akių.

Rytą, audrai nurimus, Tuoras sutiko elfą, stovintį prie Vinjamaro sienų. Tai buvo Voronvė, Aranvės sūnus iš Gondolino, išplaukęs į vakarus su paskutiniuoju Turgono siųstu laivu. Kai tas paskutinis laivas, pagaliau radęs kelią iš giliojo vandenyno ir regėdamas Vidužemio krantus, sudužo per didžiulę audrą, Ulmas pastvėrė Voronvę, vienintelį iš visų jūreivių, ir išmetė į sausumą prie Vinjamaro. Sužinojęs apie vandenų valdovo užduotį Tuorui, Voronvė be galo stebėjosi ir sutiko parodyti kelią prie slaptųjų Gondolino vartų. Tad jie iškeliavo drauge. Iš šiaurės atslinkusi tų metų Žiaurioji žiema rado juos atsargiai žingsniuojančius į rytus Šešėlių kalnų pašlaitėmis.

Po ilgos kelionės jie pasiekė Ivrino tvenkinius ir su širdgėla žvelgė, kaip juos subjaurojo drakonas Glaurungas. Taip žiūrėdami jie staiga išvydo kažką skubiai žingsniuojantį šiaurėn. Tai buvo aukštas žmogus, apsitaisęs juodai, ginkluotas juodu kalaviju. Jie nenujautė nei kas jis toks, nei kas buvo nutikę pietuose. Tas žmogus praėjo pro šalį, ir jie netarė jam nė žodžio.

Pagaliau, padedami Ulmo jiems suteiktos galios, jie atsidūrė prie slaptojo įėjimo į Gondoliną. Nusileidę tuneliu žemyn, priėjo vidinius vartus, ir sargyba sulaikė juos kaip belaisvius. Jie buvo nuvesti aukštyn per gilų Orfalch Echoro tarpeklį, pertvertą septyneriais vartais, ir pristatyti Ektelionui iš Fontano, vyriausiajam sargui prie didžiųjų vartų aukštyn kylančio kelio pabaigoje. Ten Tuoras nusimetė skraistę, ir iš ginklų, jo atsineštų iš Vinjamaro, visi pamatė, kad jis iš tiesų yra Ulmo siųstas. Tuoras pažvelgė žemyn į puikųjį Tumladeno slėnį, kuris tarsi žalias brangakmenis žibėjo tarp jį supančių kalvų. Tolumoje Tuoras įžiūrėjo ant uolėtos Amon Gvareto aukštumos iškilusį didįjį Gondoliną, septynių vardų miestą, apie kurio šlovę ir didybę dainuojama visoje Čionykštėje žemėje, visur, kur tik gyvena elfai. Ektelionui paliepus, didžiųjų vartų kuoruose nuskardėjo trimitai, jų garsas aidu nusklido kalvomis. Iš toli, bet labai aiškiai atsiliepė trimitai nuo baltų miesto sienų, užlietų virš lygumos kylančios aušros raudonio.

Taigi Huoro sūnus nujojo per Tumladeną ir atsidūrė prie Gondolino vartų. Užlipo plačiais miesto laiptais ir pagaliau buvo nuvestas į karaliaus bokštą, kur išvydo Valinoro Medžių atvaizdus. Dabar Tuoras stojo prieš Turgoną, Fingolfino sūnų, didįjį noldorų karalių. Karaliaus dešinėje stovėjo Maiglinas, jo sesers sūnus, o kairėje – Idrilė Kelebrindalė, jo duktė. Išgirdę Tuoro balsą, visi apstulbo, negalėdami patikėti, kad tai iš tiesų kalba mirtingas žmogus, nes tą valandą jo lūpomis aidėjo vandenų valdovo žodžiai. Jis įspėjo Turgoną, kad Mandoso prakeiksmas jau spėriai artėja prie išsipildymo, ir visi noldorų darbai pražus, todėl liepė išvykti ir palikti puikų ir galingą savo statytą miestą ir leistis palei Sirioną prie jūros.

Turgonas ilgai mąstė apie Ulmo patarimą. Prisiminė ir žodžius, girdėtus Vinjamare: „Per daug nesižavėk tuo, ką pastatė tavo rankos ir sukūrė tavoji širdis; visada atmink, kad tikrąją viltį noldorai ras vakaruose, ir atkeliaus ji iš jūros.“ Tačiau Turgonas jau buvo tapęs išdidus, o Gondolinas grožiu prilygo elfų prisime-

namam Tirionui, ir Turgonas vis dar pasikliovė jo slapta ir neįveikiama galia, net jeigu ją ginčytų patys valarai. Po Nirnaito Arnoediado to miesto gyventojai daugiau nebenorėjo nei dar kada veltis į elfų ir žmonių bėdas už Gondolino ribų, nei grįžti į vakarus per siaubus ir pavojus. Užsisklendę už nepereinamų, kerų saugomų kalnų, jie neįsileisdavo nieko, net jeigu kas gelbėtųsi nuo jį persekiojančios Morgoto neapykantos. Iš kitapus kalnų esančių kraštų žinios ateidavo menkos, atrodydavo nereikšmingos, ir jie jų nepaisydavo. Angbando šnipai veltui stengėsi rasti pas juos kelią, jų kraštas gyvavo tarsi gandas, paslaptis, kurios niekas nepajėgia atskleisti. Karaliaus taryboje Maiglinas nuolat prieštaravo Tuorui, jo žodžiai skambėjo svariau, nes rasdavo atgarsį Turgono širdyje. Galų gale karalius atsisakė Ulmo patarimų ir nepakluso jo liepimui. Tačiau valaro įspėjime jis vėl išgirdo žodžius, ištartus kadaise, noldorams rengiantis palikti Aramano krantą, ir Turgono širdyje vėl pabudo išdavystės baimė. Todėl tuo metu buvo užverstas net ir praėjimas prie slaptųjų vartų Žiedo kalnuose. Nuo tada, kol gyvavo miestas, niekas jokiais – ar taikos, ar karo – reikalais iš Gondolino nebeišeidavo. Erelių valdovas Torondoras atnešė žinią apie nusiaubtą Nargotrondą, vėliau apie Tingolo ir jo įpėdinio Dioro nužudymą, apie Doriato žlugimą, bet Turgono ausys liko kurčios žodžiams apie išorės negandas, ir savo genčiai jis amžinai uždraudė peržengti kalvų užtvaras.

Tuoras liko Gondoline, jį pavergė miesto grožis ir palaima, ir jo gyventojų išmintis. Jis tapo galingas ir stotu, ir dvasia, jį žavėjo gilios ištremtųjų elfų žinios. Be to, į jį palinko Idrilės širdis, jis atsakė Idrilei tuo pačiu. Tuo tarpu slaptoji Maiglino neapykanta augo dar sparčiau, nes visų labiausiai jis troško turėti Idrilę, vienintelę Gondolino karaliaus įpėdinę. Tačiau karalius taip didžiai vertino Tuorą, kad, šiam pragyvenus Gondoline septynerius metus, net sutiko atiduoti jam dukters ranką. Mat, nors ir nepakluses Ulmo raginimui, Turgonas suprato, kad noldorų likimas susipynęs su tuo, kurį siuntė Ulmas. Nepamiršo jis ir žodžių, Huoro

ištartų, kai Gondolino kariuomenė rengėsi trauktis iš Nesuskaitomų Ašarų mūšio lauko.

Buvo surengta didžiulė ir džiaugsminga puota, nes Tuoras laimėjo visos tos genties palankumą, išskyrus tik Maigliną ir jo slaptus sekėjus. Taip atsirado antroji elfų ir žmonių sąjunga.

Kitų metų pavasarį Gondoline gimė Earendilas Pusiau Elfas, Tuoro ir Idrilės Kelebrindalės sūnus. Buvo praėję penki šimtai ir treji metai nuo noldorų atėjimo į Vidužemį. Earendilas išsiskyrė nepaprastu grožiu, jo veidas švytėjo dangiška šviesa, atrodė gražus ir išmintingas kaip eldarai, bet stiprus ir tvirtas kaip senovės žmonės, o jo ausyse ir širdyje amžinai ošė jūra, kaip ir Tuorui, jo tėvui.

Tie laikai Gondoline buvo kupini ramybės ir džiaugsmo, ir niekas nežinojo, kad Morgotas pagaliau suuodė, kuriame krašte plyti Slaptoji karalystė – šitai jam nurodė Hurino šauksmai, kai jis stovėjo tyruose prie Žiedo kalnų ir, nerasdamas įėjimo, nevilties apimtas, šaukėsi Turgono. Todėl Morgoto mintis nenuilsdama naršė kalnuotas žemes tarp Anacho ir aukštutinio Siriono, kur dar nebuvo įžengę jo tarnai. Vis dėlto nė vienas Angbando šnipas ar padaras neįstengė čia prasibrauti, nes ereliai buvo budrūs, ir Morgoto sumanymai įstrigo. Bet Idrilė Kelebrindalė buvo išmintinga ir toliaregiška, širdį jai slėgė nerimas, bloga nuojauta lyg debesis temdė jos dvasią. Tad ji nurodė parengti slaptą kelią, vedantį žemyn iš miesto, toliau po žeme per lygumą ir iškylantį į paviršių toli už sienų, į šiaurę nuo Amon Gvareto. Ji viską sutvarkė taip, kad apie tai žinojo vos vienas kitas ir nė menkiausias šnipštelėjimas nepasiekė Maiglino ausies.

Kartą, kai Earendilas dar buvo mažas, Maiglinas dingo. Kaip jau sakyta, labiau nei kokį kitą amatą jis mėgo ieškoti kalnuose metalų ir juos kasti. Jam pakluso elfai, dirbantys kalnuose toli nuo miesto ir renkantys metalus įvairiems karo ir taikos daiktams kalti. Neretai Maiglinas su keliais saviškiais išeidavo už kalvų užtvarų, o karalius nežinodavo, kad jo įsakymo nesilaikoma. Kartą

nutiko taip, kad Maigliną į nelaisvę sučiupo orkai ir nugabeno į Angbandą. Maiglinas nebuvo koks skystablauzdis ar bailys, bet kančios, kuriomis jam grasino, įbaugino jo dvasią, ir jis išsipirko gyvybę ir laisvę atskleisdamas Morgotui, kur išsidėstęs Gondolinas, kaip jį rasti ir pro kur užpulti. Morgotas patyrė iš tiesų didį džiaugsmą. Kai miestas būsiąs paimtas, jis Maiglinui pažadėjo Gondolino valdovo, savo valdinio, sostą ir Idrilės Kelebrindalės ranką. Geismas turėti Idrilę ir neapykanta Tuorui dar labiau lengvino Maiglinui kelią į išdavystę, gėdingiausią Senųjų dienų įvykį. Tačiau Morgotas pasiuntė jį atgal į Gondoliną, kad niekas neįtartų jo nusikaltimo ir kad, atėjus lemtingai valandai, Maiglinas puolantiems padėtų iš vidaus. Tad jis gyveno karaliaus rūmuose nutaisęs šypseną, bet pikta širdimi, o Idrilė jautė besikaupiant vis tirštesnę tamsą.

Pagaliau tais metais, kai Earendilui suėjo septyneri, Morgotas galutinai pasirengė ir paleido prieš Gondoliną savo balrogus, orkus ir vilkus. Drauge su jais traukė Glaurungo išperos drakonai, dabar jų buvo daug ir visi baisūs. Morgoto kariauna perkopė šiaurines kalvas ten, kur jos buvo aukščiausios ir mažiausiai saugomos, ir pasiekė Gondoliną naktį prieš šventę, kai visi gyventojai susirinko ant sienų laukti patekančios saulės ir giedoti giesmių, jai kylant. Tai turėjo būti didi puota, vadinama Vasaros Vartais. Tačiau raudonoji šviesa virš kalvų pasirodė ne rytuose, o šiaurėje, ir niekas nesulaikė priešo iki pat Gondolino sienų papėdės. Miestas pateko į beviltišką apsiaustį. Daug žūtbūtinės narsos žygdarbių atliko kilmingų šeimų didžiūnai ir jų kariai, neatsiliko ir Tuoras, apie juos pasakoja sakmė „Gondolino pražūtis“: apie Ekteliono kovą su balrogų vyriausiuoju Gotmogu pačiame Karaliaus aikštės viduryje, kur jie abu ir žuvo, apie tai, kaip Turgono namiškiai gynė karaliaus bokštą, kol šis buvo nuverstas, ir kaip drebėjo žemė, kai griuvo tas bokštas, o jo griuvėsiuose žuvo Turgonas.

Tuoras norėjo išgelbėti Idrilę iš siaubiamo miesto, tačiau ir ją, ir Earendilą jau buvo nutvėręs Maiglinas. Tuoras susikovė su

Maiglinu ant sienos ir nubloškė jį toli žemyn, jo kūnas krisdamas triskart trenkėsi į uolėtus Amon Gvareto šlaitus, kol pagaliau nėrė į žemai siaučiančias liepsnas. Tada Tuoras ir Idrilė surinko, kiek pajėgė gaisro sumaištyje, visus dar likusius Gondolino gyventojus ir išvedė iš miesto slaptuoju Idrilės parengtu keliu. Apie tą kelią Angbando vadai nežinojo, ir jiems neatėjo į galvą, kad kokie bėgliai rinktųsi šiaurės kryptį, kur kalnai aukščiausi, o Angbandas – arčiausiai. Iš gaisrų virstantys dūmai, šiaurės drakonų liepsnose šnypščiantys ir garų kamuoliais spjaudantys fontanai pripildė Tumladeno slėnį slegiančios miglos, ir šitai padėjo Tuorui ir jo būriui išsigelbėti, nes nuo tunelio angos iki kalnų papėdės dar reikėjo įveikti ilgą kelią per atvirą lygumą. Vis dėlto jiems pavyko ten nusigauti, ir visi kopė iš paskutinių jėgų, per didžiausius vargus ir nepriteklius, nes aukšti kalnai gąsdino šalčiu ir pavojais, o tarp pabėgėlių daug buvo sužeistųjų, moterų ir vaikų.

Jų laukė šiurpi perėja, vadinama Kirit Toronatu, Erelių Plyšiu. Ten, aukščiausių viršūnių šešėlyje, vingiavo siauras takas. Dešinėje stiepėsi stati siena, kairėje juodavo klaiki skardžio bedugnė. Tuo siauru keliu jie žengė vienas paskui kitą, kai pakliuvo į orkų pasalą. Mat visuose kalnuose aplink Gondoliną tupėjo Morgoto žvalgai. Su orkais buvo ir balrogas. Ir šiurpus likimas būtų laukęs bėglių, ir vargu ar būtų juos išgelbėjusi narsa auksaplaukio Glorfindelio, vyriausiojo iš Gondolino Aukso Gėlės giminės, jeigu jiems pačiu laiku į pagalbą nebūtų atskubėjęs Torondoras.

Daugelyje dainų apdainuojama ta Glorfindelio dvikova su balrogu kalnuose, ant uolos viršūnės. Abu jie nugarmėjo į prarają. Tačiau ereliai smigo iš aukštybių ant orkų ir klykiančius nuvijo atgal. Visi orkai žuvo nuo kalavijų arba nukrito žemyn nuo uolų, tad garsas apie išsigelbėjusius iš Gondolino pasiekė Morgoto ausis gerokai vėliau. Torondoras surado ir iškėlė Glorfindelio kūną. Jis buvo palaidotas po akmenų kalnu šalia perėjos. Ant to kalno sudygo žalia pieva ir geltonos gėlės žydėjo ten tarp plikų uolų iki pat tų laikų, kai pasikeitė visas pasaulis.

Tad Gondolino bėgliai, vedami Huoro sūnaus Tuoro, įveikė kalnus ir nusileido į Siriono slėnį. Skubėdami į pietus varginančiais ir pavojingais keliais, jie pagaliau atsidūrė prie Nantatreno, Gluosnių krašto, nes didžiąją upę dar tebevaldė bėglius sauganti Ulmo galia. Ten šiek tiek pailsėjo, užsigydė skaudulius, atgavo jėgas, bet niekas negalėjo numalšinti jų sielvarto. Jie surengė puotą Gondolino ir jame žuvusių elfų, mergelių, žmonų ir karaliaus karžygių atminimui. Daug dainų po Nantatreno gluosniais, baigiantis metams, buvo skirta numylėtajam Glorfindeliui. Tuoras sudėjo dainą sūnui Earendilui apie tai, kaip vandenų valdovas Ulmas kadaise atėjo prie Nevrasto kranto, ir jūros ilgesys vėl atgimė ir Tuoro, ir jo sūnaus širdyje. Tad Idrilė ir Tuoras iškeliavo iš Nantatreno ir patraukė į pietus palei upę jūros link. Jie apsigyveno prie Siriono žiočių ir su visu būriu prisijungė prie Dioro dukters Elvingos, atbėgusios tenai anksčiau. Kai žinia apie Gondolino žlugimą ir Turgono mirtį pasiekė Balarą, didžiuoju Vidužemio noldorų karalium buvo paskelbtas Ereinionas Gilgaladas, Fingono sūnus.

Morgotas tikėjosi, kad jo pergalė jau galutinė, ir nelabai besirūpino dėl Feanoro sūnų ir jų priesaikos: ji niekada jam nepakenkė ir visada virsdavo jo didžiausia pagalbininke. Regzdamas savo juodąsias mintis, jis juokėsi ir nesigailėjo praradęs vieną Silmarilą, nes per tą akmenį, kaip Morgotui atrodė, paskutiniai eldarų trupiniai išnyks iš Vidužemio ir daugiau jam nebekliudys. Gal jis ir žinojo apie gyvenančius prie Siriono vandenų, bet jokiu ženklu to nerodė, laukdamas savo valandos, pasikliaudamas, kad priesaika ir melas padarys savo darbą. Tačiau prie Siriono ir jūros krantų augo elfai, Doriato ir Gondolino atžalos, tarp jų įsikūrė ir iš Balaro atsikraustę Kirdano jūrininkai. Ulmo rankos globojami, jie ėmėsi statyti laivus, raižyti bangas, kurtis vis arčiau Arvernieno.

Pasakojama, kad tuo laiku Ulmas iš giliųjų vandenų atkeliavo į Valinorą ir kalbėjo su valarais apie elfų bėdas, ragino jiems atleisti, gelbėti juos nuo pavergiančios Morgoto galios ir atko-

voti Silmarilus, vienintelius tebesaugančius Palaimingųjų Dienų švytėjimą, kai Du Medžiai dar švietė Valinore. Tačiau Manvė liko nepajudinamas, ir jokia sakmė neapsakys, kokie sumanymai brendo jo širdyje. Išminčiai kalbėjo, kad dar neatėjusi lemtingoji valanda ir Galingųjų sumanymus gali pakeisti tik vienas vienintelis prašytojas, pats atėjęs užtarti elfų ir žmonių, melsti atleidimo už jų klaidingus darbus ir gailesčio dėl juos ištikusių negandų. O Feanoro priesaikos tikriausiai net ir Manvė negalėjo atšaukti, kol ji neįvykdyta ar Feanoro sūnūs neatsisakė Silmarilų, kurių taip negailestingai siekė. Juk valarai patys sukūrė šviesą, įžiebusią Silmarilus.

Tuo metu Tuoras pajuto artėjant senatvę, ir jūros gelmių ilgesys vis labiau augo jo širdyje. Todėl jis pastatė didį laivą ir davė jam vardą – Earamė, Jūros Sparnas. Su Idrile Kelebrindale jis išplaukė į vakarus, į besileidžiančią saulę, ir jokia sakmė ar daina jo niekada nebeminėjo. Bet vėlesniais laikais dainuota, esą Tuoras vienintelis iš mirtingųjų žmonių buvo priimtas į vyresniąją gentį ir prisidėjo prie savo numylėtų noldorų. Ir jo likimas tapo kitoks negu žmonių lemtis.

24 SKYRIUS

APIE EARENDILO KELIONĘ IR RŪSTYBĖS KARĄ

Šviesusis Earendilas tuo metu valdė gentį, gyvenančią prie Siriono žiočių. Jis vedė gražiąją Elvingą, ir ji jam pagimdė Elrondą ir Elrosą, kuriuos vadino pusiau elfais. Bet Earendilas nenustygo namuose, o kelionių palei Čionykščių žemių krantus jam nebuvo gana. Jo širdyje brendo dvi mintys, kurias vienijo jūros ilgesys. Earendilas troško plaukti tolyn ir ieškoti Tuoro su Idrile, kurie nesugrįžo. Be to, jis tikėjosi, kad galbūt jam pavyktų rasti kitą krantą ir, kol dar gyvas, perduoti valarams žinią nuo elfų ir žmonių, kuri palenktų Galingųjų širdis gailestingumui dėl vargų Vidužemyje.

Earendilas artimai susidraugavo su Kirdanu Laivadirbiu, gyvenančiu Balaro saloje ir vadovaujančiu tiems gentainiams, kurie išsigelbėjo, kai buvo nusiaubti Britombaro ir Eglaresto uostai. Kirdano padedamas, Earendilas pastatė Vingilotą, Bangų Gėlę, gražiausią dainose apdainuotą laivą: auksiniai irklai, balti, Nimbretilio beržynuose nuleisti rąstai, burės sidabrinės tarsi mėnulis. „Earendilo giesmė“ daug pasakoja apie jo nuotykius tolimoje jūroje ir nepažįstamuose kraštuose, bet Elvinga nekeliavo su juo, apimta širdgėlos ji laukė prie Siriono žiočių.

Earendilas nerado nei Tuoro, nei Idrilės. Priveiktas šešėlių ir kerų, blaškomas nepalankių vėjų, jis toje kelionėje niekada nepasiekė ir Valinoro krantų. Pagaliau, pasiilgęs Elvingos, jis pasuko

namo prie Beleriando pakrantės. Ir širdis liepė jam skubėti, nes staiga jį užgulė iš sapnų atslinkusi baimė. Bet dabar vėjai, su kuriais pirma kovojo, nešė jį atgal ne taip sparčiai, kaip jam norėjosi.

Kai Maidrosą pasiekė pirmosios žinios, kad Elvinga nežuvo, išsaugojo Silmarilą ir gyvena prie Siriono žiočių, jis susilaikė ir nieko nedarė, nes gailėjosi dėl to, kas atsitiko Doriate. Bet ilgainiui mintis, kad priesaika lieka neįvykdyta, vėl ėmė kamuoti jį ir jo brolius. Metę klajoti medžioklės takais, jie susirinko ir pasiuntė žygūnus į Uostus su draugystės žinia, bet kartu ir griežtu reikalavimu. Elvinga ir Siriono gyventojai nepanoro atiduoti brangakmenio, kurį atkovojo Berenas ir nešiojo Lučiena, dėl kurio žuvo gražusis Dioras. Ir juo labiau kad jų valdovas Earendilas buvo išplaukęs jūron, nes visiems atrodė, kad jų genties atgimimą ir palaimą, lydinčią jų namus ir laivus, lėmė Silmarilas. Tad įvyko paskutinės ir žiauriausios žudynės, kur elfas stojo prieš elfą. Trečią kartą prakeiktoji priesaika atnešė didžią negandą.

Tie Feanoro sūnūs, kur tuo metu dar tebegyveno, staiga užpuolė Gondolino pabėgėlius ir Doriato likučius ir juos sunaikino. Tame mūšyje kai kurie saviškiai laikėsi nuošalyje, keli net pasipriešino savo valdovams, siekdami padėti Elvingai, ir buvo nužudyti (tokia sumaištis ir sielvartas tvyrojo tais laikais eldarų širdyse). Bet Maidrosas ir Magloras išėjo nugalėtojais, nors tik jiedu liko gyvi iš Feanoro sūnų, nes Amrodas ir Amrasas krito. Kirdano ir didžiojo karaliaus Gilgalado laivai per vėlai atskubėjo padėti Siriono elfams. Ir Elvinga, ir jos sūnūs buvo dingę. Ta saujelė karių, nežuvusi per antpuolį, prisidėjo prie Gilgalado ir kartu su juo nuvyko į Balarą. Ten papasakojo, kad Elrosas ir Elrondas pateko į nelaisvę, o Elvinga su Silmarilu ant kaklo puolė į jūrą.

Tad Maidrosui su Magloru nepavyko atsiimti brangakmenio, bet jis nepražuvo. Ulmas pagavo Elvingą bangose, pavertė ją didžiuliu baltu paukščiu, o kai ji skrido virš vandens, ieškodama mylimojo Earendilo, jai ant krūtinės kaip žvaigždė švietė Silmarilas. Kartą naktį Earendilas laivo pirmagalyje išvydo artėjančią El-

vingą lyg greitą baltą debesį, lyg keista kryptimi judančią žvaigždę virš jūros, lyg blyškią liepsną ant audros sparnų. Dainos sako, kad ji, tarsi ištikta alpulio, krito iš aukštybių ant Vingiloto denio, vos likusi gyva nuo greičio ir smūgio jėgos, Earendilas priglaudė ją prie krūtinės, o rytą, pats netikėdamas savo akimis, išvydo savo žmoną nebe paukščio pavidalu – ji miegojo greta, paskleidusi plaukus jam ant veido.

Be galo sielojosi Earendilas ir Elvinga dėl sugriautų Siriono uostų ir į nelaisvę patekusių sūnų. Bijojo, kad jie gali būti nužudyti, tačiau taip neatsitiko. Magloras pasigailėjo Elroso ir Elrondo ir rūpestingai juos augino; kad ir keista, tarp vaikų ir Magloro gimė meilė. Tačiau Magloro širdį kamavo ir slėgė baisiosios priesaikos našta.

Earendilas jau nieko nebesitikėjo iš Vidužemio kraštų, tad apimtas nevilties vėl apsigręžė ir, užuot grįžęs namo, dar kartą pasuko į Valinorą. Šį kartą greta jo buvo ir Elvinga. Earendilas dabar dažniausiai stovėdavo laivo pirmagalyje, Silmarilą pritvirtinęs sau ant kaktos. Juo toliau jie plaukė į vakarus, juo ryškiau švytėjo brangakmenis. Išminčiai vėliau aiškino, kad tik to šventojo akmens galia jiems padėjo pasiekti vandenis, kurių neregėjo joks kitas laivas, išskyrus telerų. Jie atkeliavo į Užkerėtąsias salas ir išvengė jų kerų. Plaukė per Šešėlių jūras ir nepasidavė jų šešėliams. Išvydo Tol Eresėją, Vienišąją salą, bet negaišo prie jos. Ir pagaliau jie išmetė inkarą Eldamaro įlankoje. Telerai, pamatę iš rytų atplaukiantį laivą, buvo priblokšti, nes dar iš tolo pastebėjo Silmarilo skleidžiamą didžią šviesą. Earendilas pirmasis iš gyvų žmonių išlipo į nemirtingųjų krantą. Elvingai ir tiems, kurie su juo buvo – trims jūrininkams, drauge su juo raižiusiems visas jūras, Falatarui, Erelontui ir Airandirui, – Earendilas kalbėjo tokiais žodžiais:

– Čia kelsiu koją tik aš vienas, kad ant jūsų nekristų valarų rūstybė. Į tą pavojų žengsiu vienas Dviejų Genčių vardu.

Tačiau Elvinga nesutiko:

– Tuomet mūsų keliai amžinai išsiskirtų. Dalysiuosi su tavimi visus pavojus, kurie tavęs laukia.

Ji šoko į baltas bangų putas ir nubėgo pas Earendilą. Bet šis nusiminė, nes baiminosi, kad bet kuris ateivis iš Vidužemio, peržengęs Amano ribą, gali supykdyti Vakarų Valdovus. Abu jie atsisveikino su kelionės draugais ir išsiskyrė su jais amžinai.

Dabar Earendilas tarė Elvingai:

– Lauk manęs čionai. Tik vienas gali perduoti žinią, ir ta lemtis skirta man.

Jis vienišas užkopė aukštyn ir pasiekė Kalakiriją. Kraštas jam pasirodė tuščias ir tylus. Mat Earendilas, kaip kadaise ir Morgotas su Ungolianta, atvyko šventės laiku, ir beveik visi elfai buvo iškeliavę į Valimarą ar susirinkę Manvės rūmuose ant Tanikvetilio, ir tik vienas kitas liko budėti ant Tiriono sienų.

Vis dėlto kažkas iš tolo pastebėjo Earendilą ir jo nešamą didžią šviesą ir nuskubėjo pranešti į Valimarą. Earendilas užlipo ant žaliosios Tunos kalvos ir pamatė, kad viršuje tuščia. Įžengė į Tiriona, bet ir miesto gatvėse nieko nebuvo. Earendilas vaikščiojo sunkia širdimi manydamas, kad net ir Palaimintąjį kraštą ištiko kokia neganda. Jis suko iš vienos tuščios gatvės į kitą, o ant jo rūbų ir apavo gulė deimantinės dulkės, ir lipdamas ilgais baltais laiptais jis tviskėjo ir švysčiojo. Earendilas garsiai sušuko keliomis kalbomis, ir elfų, ir žmonių, tačiau nesulaukė jokio atsako. Todėl apsisuko grįžti atgal prie jūros. Tačiau vos spėjo žengti į pakrantę vedančiu keliu, kai kažkas nuo kalvos viršūnės kreipėsi į jį galingu balsu:

– Būk pasveikintas, Earendilai, žymiausias iš jūrininkų. Laukėme tavęs, bet atėjai nepastebėtas! Ilgėjomės tavęs, bet pasirodei, kai buvome beprarandą viltį! Būk pasveikintas, Earendilai, nešantis šviesą, pirmesnę nei saulė ar mėnulis! Didingiausias iš Žemės Vaikų, žvaigždė tamsoje, brangakmenis saulėlydyje, spindulingasis ryto aušroje!

Taip kalbėjo Eonvė, Manvės šauklys, atkeliavęs iš Valimaro. Jis liepė Earendilui eiti ir stoti prieš Ardos Galinguosius. Earen-

dilas pasuko į Valinorą, į Valimaro menes, ir daugiau niekada nežengė į žmonių žemę. Valarai susirinko tartis, jie pasikvietė ir Ulmą iš jūros gelmių. Stojęs jų akivaizdoje, Earendilas kreipėsi į Galinguosius Dviejų Genčių vardu. Jis prašė atleidimo noldorams, gailestingumo dėl jų begalinių kančių, malonės ir pagalbos žmonėms ir elfams jų bėdose. Ir jo malda buvo išklausyta.

Tarp elfų pasakojama, kad tada Earendilas pasitraukė ir leidosi ieškoti žmonos Elvingos, o Mandosas prabilo apie jo likimą:

– Ar gali mirtingasis žmogus dar tebegyvendamas žengti ant amžinos gyvybės žemės ir vis dėlto likti gyvas?

Tačiau atsiliepė Ulmas:

– Tam jis gimė šiame pasaulyje. Ir sakyk man: ar nėra jis Earendilas, Tuoro sūnus iš Hadoro giminės, ar nėra sūnus Idrilės, Turgono dukters iš Finvės elfų giminės?

– Lygiai taip, – ginčijo Mandosas, – ir noldorai, savo noru pasitraukę į tremtį, negali čionai sugrįžti.

Visiems baigus kalbėti, Manvė paskelbė savo sprendimą.

– Man suteikta galia spręsti šitą bylą. Earendilas leidosi į šį pavojų skatinamas meilės Dviem Gentims, ir tas pavojus ant jo nekris. Nekris pavojus ir ant jo žmonos Elvingos, nepabūgusios grėsmės iš meilės savo vyrui. Tačiau jie abu daugiau niekada nebevaikščios tarp elfų ar žmonių Tolimosiose Žemėse. Toks mano nuosprendis jiems: Earendilas ir Elvinga ir jų sūnūs kiekvienas galės patys pasirinkti, su kuria gentimi susieti savo likimą ir kurios genties lemtis jų laukia.

Tuo tarpu Elvinga, Earendilui ilgai negrįžtant, pasijuto vieniša, ją apėmė baimė. Klajodama palei jūros kraštą, ji priėjo Alkvalondę, kur stovėjo telerų laivai. Telerai ją priėmė draugiškai, klausėsi jos pasakojimo apie Doriatą ir Gondoliną, apie Beleriandą ištikusias negandas. Jie be galo stebėjosi ir gailėjo tenai kenčiančių. Sugrįžęs Earendilas rado Elvingą Gulbių uoste. Tačiau netrukus juos pašaukė į Valimarą, ir ten jiems buvo paskelbtas Vyriausiojo karaliaus nuosprendis.

Jį išklausęs Earendilas tarė Elvingai:

– Dabar turi rinktis, nes man pasaulis įkyrėjo.

Ir Elvinga, prisiminusi Lučieną, pasirinko būti su Iluvataro Pirmagimiais. Tai išgirdęs, taip pat nusprendė ir Earendilas, nors jo širdis labiau linko prie žmonių genties, prie tėvo giminės. Tada valarų paliepimu Eonvė nukeliavo prie Amano kranto, kur Earendilo bendrakeleiviai tebelaukė žinių. Šauklys susodino juos į laivą, ir valarai su didžiausiu vėju nuginė juos tolyn į rytus. O Vingilotą valarai pašventino ir perkėlė per Valinorą į patį pasaulio pakraštį. Ten jis nėrė pro Nakties Duris ir buvo iškeltas į dangaus okeaną.

Nuostabaus grožio buvo tas laivas, kupinas banguojančios liepsnos, šviesus ir tyras. Earendilas Jūrininkas sėdėjo prie jo vairaračio, tviskėdamas elfų brangakmenių dulkėmis, o Silmarilas kybojo jam ant kaktos. Toli jis keliaudavo tuo laivu, pasiekdamas net bežvaigždes tuštumas, tačiau dažniausiai jį regėdavo rytą ar vakare švytintį saulėtekio ar saulėlydžio gaisuose, kai grįždavo į Valinorą iš kelionių už pasaulio ribų.

Elvinga su juo tenai nekeliaudavo, nes nebūtų ištvėrusi bekraščių, šalčiu stingdančių tuštumų. Ji labiau mėgo žemę ir nuo jūros ar kalvų pučiančius švelnius vėjus. Todėl šiaurės pusėje, prie Skiriančiųjų jūrų, jai pastatė baltą bokštą, ir tenai kartais suskrisdavo visi jūros paukščiai. Pasakojama, kad Elvinga, kadaise pati buvusi paukščiu, išmoko paukščių kalbos. O paukščiai išmokė ją meno skraidyti, jos sparnai buvo balti su sidabro atspindžiu. Kartais, kai Earendilas grįždamas jau artėdavo prie Ardos, ji skriedavo jo pasitikti taip, kaip tada, senovėje, kai buvo išgelbėta nuo pražūties jūroje. Ir akyliausieji iš elfų, gyvenančių Vienišojoje saloje, regėdavo ją tarsi spindintį baltą paukštį, nurausvintą saulėlydžio, kai ji džiugiai sklęsdavo pasveikinti į uostą grįžtančio Vingiloto.

Vingilotas, pirmą kartą pakėlęs bures į dangaus jūras, iškilo netikėtai, šviesus ir tviskantis. Vidužemio gyventojai stebėjosi, išvydę jį iš toli, ir palaikė tai ženklu. Pavadino tą ženklą Gil Este-

liu, Didžiosios Vilties žvaigžde. Ir kai ši nauja žvaigždė pasirodė vakare, Maidrosas tarė savo broliui Maglorui:

– Juk tai tikrai Silmarilas, dabar švytintis vakaruose?

– Jeigu tai Silmarilas, kurį matėme pradingstant jūroje, – atsakė Magloras, – tada džiaukimės: dabar daugelis regi Silmarilo grožį, ir jis saugus nuo bet kokių negandų.

Ir, atsikratę nevilties, elfai pakėlė galvas. Tuo tarpu Morgotą kamavo abejonės.

Kalbama, esą Morgotui puolimas iš vakarų pasirodė visai nelauktas. Jis buvo jau tiek išpuikęs, kad nemanė, jog kas drįstų stoti su juo į atvirą kovą. Be to, Morgotas buvo tikras, kad amžinai sukiršino noldorus su Vakarų Valdovais, ir šie, patenkinti gyvenimu palaimos kupiname krašte, nebesirūpins jo karalyste tolimame pasaulyje. Juk Morgotas nepažino gailesčio, tad neįsivaizdavo, kad kokie žygiai galėtų būti daromi iš užuojautos ir gailestingumo. Tačiau valarų kariuomenė pasirengė kovai. Po jų baltomis vėliavomis žengė vanjarai, Ingvės gentis, taip pat ir noldorai, niekada nepalikę Valinoro, jiems vadovavo Finvės sūnus Finarfinas. Iš telerų tik nedaugelis norėjo eiti į karą, nes visi gerai atminė žudynes Gulbių uoste ir pagrobtus laivus, tačiau jie paklausė Elvingos: ji buvo Dioro Eluchilo duktė, kilusi iš jų pačių giminės. Tad pasiuntė jūreivių tiek, kad perplukdytų į rytus per jūrą Valinoro kariuomenę gabenančius laivus. Tačiau tie jūreiviai liko laivuose, nė vienas nekėlė kojos į tenykštes žemes.

Apie valarų kariuomenės žygį į Vidaržemio šiaurę sakmės kalba nedaug, nes joje nebuvo nė vieno iš elfų, patyrusių gyvenimą Čionykštėse žemėse ir sudėjusių mūsų dienas pasiekusius pasakojimus apie tuos laikus. Žinios apie tuos įvykius elfus pasiekė kur kas vėliau iš jų gentainių Amane. Tačiau galų gale iš vakarų pasirodė Valinoro pajėgos, ir Eonvės trimitai aidėjo per visą dangų. Beleriandą nutvieskė jų ginklų spindesys, valarų pulkai ėjo pasipuošę jaunais, puikiais ir baisiais pavidalais, ir kalnai dundėjo po jų kojomis.

Vakarų ir šiaurės kariuomenių susitikimas vadinamas Didžiuoju mūšiu, arba Rūstybės karu. Į kovą žengė visa Morgoto sosto galia, jos gretos buvo neaprėpiamos, net netilpo Anfauglite, ir karo ugnyje liepsnojo visa šiaurė.

Tačiau visa ta galia Morgotui nepadėjo. Balrogai buvo sumušti, vos vienas kitas pabėgo ir išsislapstė neprieinamuose urvuose pačiose žemės gelmėse. Nesuskaitomi orkų būriai žuvo tarsi šiaudeliai laužo liepsnoje arba buvo šluojami taip, lyg žvarbus vėjas būtų įsisukęs tarp sudžiūvusių lapų. Ilgus metus po to mūšio gal tik saujelė jų liko trikdyti pasaulio. Valarų pusėje kovėsi ir tie nedaugelis tebegyvenančių iš trijų elfų draugų, žmonių protėvių genčių. Tame mūšyje jie atkeršijo už Baragundą ir Barahirą, Galdorą ir Gundorą, Huorą ir Huriną, ir dar daugelį kitų valdovų. Tačiau didžioji dalis žmonių sūnų, ar Uldoro genties, ar kiti ateiviai iš rytų, žygiavo su Priešu, ir elfai šito nepamiršta.

Matydamas, kad jo pulkai sutriuškinti ir pajėgos išblaškytos, Morgotas pabūgo ir nedrįso pats stoti į kovą. Užtat į žūtbūtinį mūšį metė paskutinį priešams parengtą ginklą: iš Angbando požemių išlindo anksčiau nematyti sparnuoti drakonai. Šių siaubingų sparnuotų būrių puolimas buvo toks staigus ir pražūtingas, lydimas žaibų, perkūnijų ir ugnies audros, kad valarų kariuomenė ėmė trauktis.

Bet čia atskriejo Earendilas, spindintis balta liepsna. Aplink Vingilotą susibūrė visi didieji padangių paukščiai, juos vedė Torondoras. Mūšis ore tęsėsi visą dieną ir tamsią miglotą naktį. Prieš saulės tekėjimą Earendilas nudėjo Ankalagoną Juodąjį, galingiausią iš drakonų pulko, ir trenkė jį iš dangaus žemėn. Siaubūnas krito ant Tangorodrimo bokštų, ir šie subyrėjo. Tada pakilo saulė, ir valarų kariuomenė nugalėjo, beveik visi drakonai buvo užmušti, visi Morgoto požemiai sugriauti, ir valarų galybė nusileido į žemės gelmes. Ten pagaliau stovėjo pasirengęs beviltiškai gintis, bet drebantis iš baimės Morgotas. Jis spruko į savo giliausią kasyklą ir puolė maldauti taikos ir atleidimo. Tačiau jam kalaviju nurėžė

kojas, ir jis griuvo kniūbsčias. Tada jį sukaustė grandine Angainoru, kurią jis kadaise jau nešiojo, geležinę karūną keliais smūgiais pavertė antkakliu, o galvą prilenkė prie kelių. Du Morgotui likusius Silmarilus išlupo iš jo karūnos, ir jų tyra šviesa pasklido iš dangaus. Eonvė paėmė juos ir saugojo.

Taip atėjo galas Angbando galybei šiaurėje, blogio šalis buvo sunaikinta. Iš giliausiųjų kalėjimų į dienos šviesą išėjo daugybė vilčių praradusių kalinių, ir jie su nuostaba žvelgė į pasikeitusį pasaulį. Mat priešininkai kovėsi su tokiu įniršiu, kad vakarų pasaulio šiaurės pusė liko sudraskyta ir išplėšyta, pro daugybę bedugnių plyšių riaumojo jūra, visur siautė sumaištis ir triukšmas. Upės dingo ar tekėjo naujomis vagomis, slėniai kilo aukštyn, o kalvos smuko žemyn. Siriono nebebuvo.

Tada Vyriausiojo karaliaus šauklys Eonvė liepė Beleriando elfams pasitraukti iš Vidužemio. Bet Maidrosas ir Magloras nepakluso ir pasirengė, nors vangiai ir nenoromis, beviltiškai vykdyti savo priesaiką. Jeigu tik jų nebūtų sulaikę, jie būtų kovęsi dėl Silmarilų net ir prieš pergalingąją Valinoro kariuomenę, nors būtų tekę stoti vieniems prieš visą pasaulį. Todėl jie nusiuntė žinią Eonvei, reikalaudami atiduoti brangakmenius, kuriuos kadaise padirbo jų tėvas Feanoras, o Morgotas juos pagrobė.

Bet Eonvė atsakė, kad anksčiau Feanoro sūnų turėta teisė į tėvo kūrinį išnyko, nes, apakinti savo priesaikos, jie padarė daugybę kietaširdiškų darbų, o labiausiai dėl Dioro nužudymo ir Uostų užpuolimo. Dabar Silmarilų šviesa turinti keliauti į vakarus, iš kur kadaise ir atėjo, o Maidrosas ir Magloras privalą vykti į Valinorą ir ten priimti valarų nuosprendį. Tik valarų nurodymu Eonvė galėtų atiduoti jo dabar saugomus Silmarilus. Tai išgirdęs Magloras jau norėjo paklusti, nes jo širdis buvo kupina atgailos, todėl tarė:

– Priesaika nenustato, kad negalime palaukti, ir galbūt Valinore viskas bus atleista ir užmiršta, ir mes taikiai atgausime tai, kas mums priklauso.

Tačiau Maidrosas atsakė, kad, jei jie grįžtų į Amaną, bet nesulauktų valarų malonės, priesaika vis vien liktų galioti, o nebebūtų jokios vilties ją įvykdyti. Maidrosas kalbėjo:

– Kas pasakytų, kokios baisios lemties sulauktume, nepaklusę Galingiesiems jų pačių krašte ar sumanę vėl kariauti jų šventoje žemėje?

Bet Magloras toliau spyrėsi:

– Jeigu patys Manvė ir Varda draudžia vykdyti priesaiką, kurią liudyti juos šaukėme, argi ta priesaika nepraranda galios?

– Tačiau kaip mūsų balsai, – klausė Maidrosas, – pasieks Iluvatarą už Pasaulio Ratų? Apimti beprotybės prisiekėme Iluvataru ir šaukėmės sau Amžinosios Tamsos, jeigu nesilaikytume žodžio. Kas mus atleis nuo priesaikos?

– Jeigu niekas negali mūsų atleisti, – tarė Magloras, – tada iš tiesų Amžinoji Tamsa bus mūsų likimas, ar laikysimės priesaikos, ar ją sulaužysime. Tačiau sulaužydami padarysime mažiau bloga.

Bet galų gale jis pasidavė Maidroso valiai, ir jie drauge sumanė, kaip galėtų pasiekti Silmarilus. Abu persirengė, naktį atsėlino į Eonvės stovyklą, nušliaužė tenai, kur buvo saugomi Silmarilai, nužudė sargybinius ir stvėrė brangakmenius. Prieš juos sukilo visa stovykla, ir broliai pasirengė mirti gindamiesi iki paskutinio atodūsio. Tačiau Eonvė neleido žudyti Feanoro sūnų, ir pasitraukę be kovos jie pabėgo kuo toliausiai. Kiekvienas pasiėmė po Silmarilą, nes svarstė taip:

– Vienas jau prarastas, bet liko du, o mes esame tik du iš visų brolių, tad akivaizdu, jog lemtis liepia mums pasidalyti tėvo palikimą.

Tačiau brangakmenis nepakenčiamu skausmu degino Maidrosui ranką, ir jis suprato, kad Eonvė teisus, kad jo teisė išnykusi ir priesaika nebegalioja. Apimtas kančios ir nevilties, jis puolė į žiojinčią liepsnos bedugnę ir šitaip baigė gyvenimą, o jo turėtą Silmarilą priglaudė žemė.

Apie Maglorą pasakojama, kad jis nevaliojo ištverti skausmo, kurį kėlė deginantis Silmarilas, tad galų gale sviedė jį į jūrą ir nuo

tol nepaliaudamas vaikšto pakrantėmis, dainuodamas bangoms iš skausmo ir gailesčio. Magloras senovėje garsėjo dainomis, nusileisdamas tik Dironui iš Doriato. Pas elfus jis daugiau niekada nebeatėjo. Šitaip Silmarilai ilgam rado sau namus: vienas – dangaus skliaute, kitas – pasaulio širdies ugnyje, trečias – vandenų gelmėje.

Tomis dienomis prie vakarų jūros krantų virė darbas – elfai statė laivus. Didžiuliu laivynu išplaukė eldarai į vakarus ir niekada nebesugrįžo į karų ir ašarų žemę. Vanjarai parkeliavo po savo baltomis vėliavomis ir su didžiausia šlove nužygiavo į Valinorą. Tačiau jų pergalės džiaugsmą temdė tai, kad sugrįžo jie be Silmarilų iš Morgoto karūnos. Jie žinojo, kad neįmanoma rasti tų brangakmenių, neįmanoma vėl turėti visus tris, nebent pasaulis sugriūtų ir būtų sukurtas iš naujo.

Beleriando elfai, atkeliavę į vakarus, apsigyveno Tol Eresėjoje, Vienišojoje saloje, žvelgiančioje ir į rytus, ir į vakarus. Iš ten jie gali pasiekti net ir Valinorą. Jie vėl sulaukė Manvės meilės ir valarų atleidimo. Ir telerai atleido jiems senąją skriaudą. Prakeikimas buvo užmirštas.

Tačiau ne visi Eldalijoje ketino atsisakyti Čionykščių žemių, kur taip ilgai gyventa ir tiek kentėta. Kai kurie daugelį amžių delsė Viduržemyje. Tarp jų buvo ir Kirdanas Laivadirbys, ir Kelebornas iš Doriato su žmona Galadriele, vieninteliai likę iš tų, kurie vedė noldorus į tremtį Beleriande. Viduržemyje gyveno ir didysis karalius Gilgaladas, su juo buvo ir Elrondas Pusiau Elfas, pasirinkęs būti su eldarais, kai jam tai buvo leista. Tuo tarpu jo brolis Elrosas nusprendė gyventi su žmonėmis. Tik iš šių brolių žmonių giminei teko Pirmagimių kraujas ir dar iki Ardos gyvenusių dieviškųjų dvasių kilmės gija: jie buvo sūnūs Elvingos, dukters Dioro, o šis – pagimdytas Lučienos, Tingolo ir Melianės atžala. O jų tėvas Earendilas buvo sūnus Idrilės Kelebrindalės, dukters Turgono iš Gondolino.

Patį Morgotą valarai išgrūdo pro Nakties Duris už Pasaulio Sienų, į Belaikę Tuštumą. Tas sienas amžinai saugo sargyba, o Earendilas stebi nuo dangaus bokštų. Tačiau melas, kurį Melkoras, galingasis ir prakeiktasis, Morgotas Baugliras, Siaubo ir Neapykantos Galybė, pasėjo elfų ir žmonių širdyse, yra tokia sėkla, kuri niekados nemiršta, ir jos sunaikinti neįmanoma. Ji dygsta kaskart vis iš naujo ir iki pačių paskutiniųjų dienų brandins savo juodus vaisius.

Čia baigiasi SILMARILJONAS. Pradėjęs nuo pakilumo ir grožio, jis klostėsi iki tamsos ir pragaišties – tokia nuo seno buvo Sužalotosios Ardos dalia, ir jei kas nors kada pasikeis ir žala bus atitaisyta, apie tai tikriausiai žino Manvė ir Varda. Tačiau jie šito neatskleidžia, o Mandoso lemtys irgi apie tai nekalba.

Akalabetas

Numenoro žlugimas

Eldarai pasakoja, kad žmonės atėjo į pasaulį Morgoto Šešėlio laikais ir greitai pateko jo valdžion. Morgoto pasiuntiniai nuolat lankydavo žmones, šie klausė jų piktavalių ir klastingų kalbų ir ėmė garbinti Tamsą, bet drauge ir bijojo jos. Tačiau dalis jų nusigręžė nuo blogio, paliko savo gentainių kraštą ir iškeliavo tolyn į vakarus. Mat buvo girdėję gandą, kad vakaruose esama šviesos, kurios užgesinti Šešėlis nepajėgia. Morgoto tarnai su neapykanta šituos žmones persekiojo, jų kelionė buvo ilga ir sunki, bet pagaliau jie pasiekė žemes prie jūros ir įžengė į Beleriandą Brangakmenių karo laikais. Sindarų kalba šiuos žmones vadino edainais. Jie tapo eldarų draugais ir sąjungininkais ir atliko didžios narsos žygdarbių kovoje prieš Morgotą.

Iš jų per savo tėvus kilo Earendilas Šviesusis, ir „Earendilo giesmėje" pasakojama, kaip galų gale, jau visai priartėjus pergalei prieš Morgotą, jis pastatė laivą Vingilotą, žmonių vadintą Rotinzilu, ir išplaukė į nežinomas jūras ieškoti Valinoro. Jis troško kreiptis į Galinguosius Dviejų Genčių vardu ir prašyti, kad valarai jų pasigailėtų ir atsiųstų be galo reikalingą pagalbą. Todėl elfai ir žmonės jį vadina Earendilu Palaimintuoju, nes didžiausiomis pastangomis, įveikęs begalę pavojų, jis pasiekė savo tikslą, ir iš Valinoro atplaukė Vakarų Valdovų kariuomenė. Tačiau pats Earendilas niekada nebegrįžo į savo mylimą kraštą.

Didžiajame mūšyje, kai Morgotas galų gale buvo nuverstas ir Tangorodrimas sugriautas, edainai vieninteliai iš žmonių kovėsi valarų pusėje, o daugelis kitų kariavo už Morgotą. Po Vakarų Valdovų pergalės likę gyvi piktieji žmonės pabėgo atgal į rytus, kur daug jų padermės žmonių tebeklajojo nedirbamose žemėse, gyveno kaip laukiniai, nepaklusdami jokiam įstatymui, nepaisydami nei valarų, nei Morgoto raginimų. Piktieji žmonės įsimaišė tarp jų, paskleidė baimės šešėlį ir tapo jų karaliais. Valarai kurį laiką nebesirūpino tais Viduržemio žmonėmis, kurie neklausė jų raginimų ir savo valdovais pasirinko Morgoto draugus. Tad žmonės gyveno tamsoje, juos kamavo daugybė piktų padarų, Morgoto sugalvotų jo viešpatavimo laikais: demonai, drakonai, žvėrys siaubūnai, purvini orkai, sukurti kaip patyčia iš Iluvataro Vaikų. Ir žmonių dalia buvo nelaiminga.

Tačiau Manvė išgrūdo Morgotą ir įkalino už Pasaulio ribų, jį supančioje Tuštumoje. Kol Vakarų Valdovams priklauso galia valdyti, pats sugrįžti į regimą ir apčiuopiamą Pasaulį jis negali. Bet jo pasėtos sėklos dygsta ir auga, brandindamos blogio vaisius, vos tik kas prie jų prisiliečia. Jo valia tebeveikė ir kurstė jo tarnus, skatindama ardyti valarų valią ir naikinti tuos, kurie paklusė valarams. Vakarų Valdovai tai puikiai suprato. Todėl, išgrūdę Morgotą, valarai susirinko tartis dėl būsimų amžių. Eldarus jie pašaukė grįžti į vakarus, ir šie, paklusę tam kvietimui, apsigyveno Eresėjos saloje. Tame krašte yra uostas, vadinamas Avalone, nes iš visų miestų stovi arčiausiai Valinoro. Avalonės bokštas – tai pirma, ką pamato jūrininkas, pagaliau per jūros tolius priartėjęs prie Nemariųjų žemių. Žmonių protėviai iš trijų ištikimųjų giminių taip pat buvo dosniai apdovanoti. Pas juos atkeliavo Eonvė ir juos mokė. Jie gavo ir išminties, ir galių, ir gyvenimą, atsparesnį, negu kada turėjo kiti mirtingieji. Edainams gyventi buvo sukurta žemė, nepriklausanti nei Viduržemiui, nei Valinorui, iš abiejų pusių ją skalavo plati jūra, bet tas kraštas vis dėlto buvo arčiau Valinoro. Tą žemę iš Didžiųjų Vandenų gelmės iškėlė Osė,

o Javana praturtino ir padarė derlingą. Eldarai atgabeno tenai iš Tol Eresėjos gėlių ir fontanų. Tą kraštą valarai vadino Andoru, Dovanotąja žeme. Vakaruose ryškiai sužibo Earendilo žvaigždė, duodama ženklą, kad viskas parengta, ir rodydama kelią per jūrą. Žmonės stebėjosi, saulės kelyje regėdami tą sidabro liepsną.

Tuomet edainai išplaukė į giliuosius vandenis, sekdami paskui žvaigždę. Valarai daugeliui dienų paskleidė jūroje ramybę, siuntė saulės šviesą ir palankų vėją, tad vanduo tviskėjo edainams prieš akis tarsi raibuliuojantis stiklas, o nuo jų laivų pirmagalių putos lėkė tarsi sniegas. Tačiau Rotinzilas buvo toks ryškus, kad net rytais žmonės matydavo jį tviskant vakaruose, o giedrą naktį jis šviesdavo vienas, nes jokia kita žvaigždė negalėjo su juo lygintis. Laikydamiesi krypties į jį, edainai pagaliau įveikė jūros platybes ir tolumoje išvydo jiems paskirtą kraštą, Andorą, Dovanotąją žemę, mirgančią aukso migloje. Ten jie išlipo į krantą, pamatė, kad šalis puiki, derlinga, ir džiaugėsi. Ir pavadino tą kraštą Elena, kitaip Pažvaigždžiu. Dar vadino Anadune, kitaip Vakariu, arba Numenoru aukštųjų eldarų kalba.

Taip prasidėjo šita tauta, kurią pilkųjų elfų kalba vadina dunedainais: numenoriečiais, karaliais tarp žmonių. Tačiau šie žmonės neišsigelbėjo nuo jiems lemto mirtingumo, kurį Iluvataras skyrė visai žmonijai. Jie liko mirtingi, nors gyveno ilgus metus, nepažino ligų, kol nepajusdavo šešėlio. Tad tapo išmintingi ir puikūs, visais atžvilgiais artimesni Pirmagimiams negu kokiai kitai žmonių genčiai. Buvo aukšti, aukštesni už aukščiausius Viduržemio sūnus, akimis, švytinčiomis tarsi ryškios žvaigždės. Tačiau tame krašte jų gausėjo lėtai: nors jiems gimdavo sūnų ir dukterų, gražesnių už tėvus, vaikų jie turėjo nedaug.

Nuo seno pagrindinis Numenoro miestas ir uostas buvo ties vakarinio kranto viduriu, vadinamas Andunija, nes žvelgė į saulėlydį. Tačiau krašto viduryje stūksojo aukštas ir status kalnas, jį vadino Meneltarma, Dangaus Stulpu, jo viršūnė – atvira, jokiu stogu neuždengta vieta – buvo pašvęsta Eru Iluvatarui. Kitos šventovės

numenoriečiai savo krašte neturėjo. Kalno papėdėje buvo karalių kapai, visai šalia ant kalvos stovėjo Armenelas, gražiausias iš miestų, turintis bokštą ir tvirtovę, statytą Elroso, Earendilo sūnaus, kurį valarai paskyrė pirmuoju dunedainų karalium.

Elrosas ir jo brolis Elrondas buvo kilę iš trijų edainų genčių, tačiau iš dalies ir eldarų bei majarų: jų pramotės buvo Idrilė iš Gondolino ir Melianės duktė Lučiena. Valarai negali atimti mirtingumo dovanos, žmonėms skirtos Iluvataro, bet dėl pusiau elfų Iluvataras leido spręsti patiems valarams. Tad jie nutarė, kad Earendilo sūnūs gali pasirinkti sau lemtį patys. Elrondas nusprendė būti su Pirmagimiais, ir jam buvo suteiktas Pirmagimio gyvenimas. Tuo tarpu Elrosui, pasirinkusiam būti žmonių karalium, paskyrė daugybę gyvenimo metų, nepalyginamai daugiau negu Vidužemio žmonėms. Ir visi jo palikuonys, karaliai ir karališkosios giminės didžiūnai, gyveno ilgai, net numenoriečių akimis. Elrosas gyveno penkis šimtus metų ir valdė numenoriečius keturis šimtus ir dešimt metų.

Taip bėgo metai. Vidužemis slinko atgal, šviesa ir išmintis ten blėso, tuo tarpu dunedainai gyveno globojami valarų, puoselėdami draugystę su eldarais, tad vis tobulėjo ir dvasia, ir kūnu. Ši gentis tebešnekėjo sava kalba, bet jų karaliai ir didžiūnai mokėjo ir elfų kalbą, kurios pramoko dar kovos sąjungos laikais, tad nuolat kalbėdavo su eldarais ir iš Eresėjos, ir iš vakarinių Vidužemio kraštų. Jų išminčiai išmoko ir aukštųjų eldarų iš Palaimintojo krašto kalbos, išsaugojusios daugybę pasakojimų ir giesmių apie Pasaulio pradžią. Krašto klestėjimo laikais jie sukūrė raides, rašto ritinius ir knygas, jose aprašė daug išmintingų ir nuostabių dalykų, ir visa tai dabar pamiršta. Susiklostė taip, kad visi numenoriečių didžiūnai greta savųjų vardų turėjo ir eldariškus vardus; taip pat ir jų Numenore ar Čionykščių žemių pakrantėse įkurti miestai ar kitos puikios vietos.

Dunedainai ištobulino amatus, tad panorėję galėjo lengvai įveikti piktuosius Vidužemio karalius ir karo menu, ir nukal-

tais ginklais, tačiau jie pasidarė taikingi žmonės. Iš visų amatų labiausiai jie puoselėjo laivų statybą ir jūreivystę, tad tapo tokiais jūrininkais, kokių daugiau niekada nebebus, nes pasaulis sumažėjo. Ištvermingi jų vyrai leisdavosi į keliones po plačiąsias jūras, ir audringoje jaunystėje šitai kiekvienam būdavo didžiausias pasiekimas ir svarbiausias žygdarbis.

Tačiau Valinoro valdovai draudė jiems plaukti į vakarus taip toli, kad nebesimatytų Numenoro krantų. Daugybę metų dunedainams tai netrukdė, nors tokio draudimo prasmės jie iki galo nesuprato. Manvė siekė, kad numenoriečiai nesusigundytų ieškoti Palaimintojo krašto ir, pavilioti valarų ir eldarų nemirtingumo bei žemių, kur visa lieka nepasikeitę, nesistengtų peržengti jiems skirtosios palaimos ribų.

Tais laikais Valinoras dar gyvavo matomame pasaulyje, ir Iluvataras leido valarams išsaugoti Žemėje gyvenamą kraštą, kuris primintų, koks galėjo būti pasaulis, jei jo nebūtų uždengęs Morgoto šešėlis. Numenoriečiai šitai gerai žinojo. Kartais, kai pasitaikydavo skaidrus oras, o saulė šviesdavo iš rytų, jie žvelgdavo į tolimą vakarų krantą ir įžiūrėdavo baltai švytintį miestą, didžiulį uostą ir bokštą. Anais laikais numenoriečiai turėjo skvarbias akis, bet vis dėlto šitai regėti galėjo tik akyliausieji, gal nuo Meneltarmos ar kokio aukšto laivo, nutolusio į vakarus tiek, kiek jiems leista. Numenoriečiai nedrįso pažeisti Vakarų Valdovų draudimo. Bet išminčiai žinojo, kad ta tolima žemė – dar ne Valinoro Palaimintasis kraštas, o Avalonė, eldarų uostas Eresėjoje, arčiausiai į rytus esančioje Nemariojoje žemėje. Iš tenai kartais į Numenorą atplaukdavo Pirmagimiai, jų beirkliai laivai tarsi balti paukščiai skriedavo nuo saulėlydžio. Jie gabendavo daug dovanų: paukščių giesmininkų, kvapnių gėlių, labai naudingų žolynų. Atvežė jie ir Keleborno sodinuką – Baltojo Medžio, augančio vidury Eresėjos, atžalą. Šis medis pats buvo atžala Tunos medžio Galatiljono, Telperiono atvaizdo, kurį Palaimintajame krašte eldarams davė Javana. Medis augo ir žydėjo Armenele, ka-

raliaus kieme, jį vadino Nimlotu. Jo žiedai skleisdavosi vakarais, pripildydami nakties šešėlius savo kvapo.

Tad dėl valarų draudimo dunedainų kelionės dažniau krypo į rytus, o ne į vakarus, siekdamos ir šiaurės tamsą, ir pietų kaitrą, ir dar toliau glūdinčią Žemutinę Tamsą. Keliaudavo jie net po vidines jūras, plaukdavo aplink Vidužemį ir nuo savo aukštųjų laivų pirmagalių žvelgdavo į Dienos Vartus rytuose. Retkarčiais dunedainai išlipdavo į Didžiosios žemės krantą ir gailėdavo apleisto Vidužemio pasaulio. Numenoro valdovai vėl žengė ant jo vakarinių krantų, kai žmonės ten gyveno Tamsiajame amžiuje, ir niekas nedrįso stoti jiems skersai kelio. Tame amžiuje žmones slėgė Šešėlis, ir jie gyveno silpni ir baikštūs. Atvykę numenoriečiai juos daug ko išmokė. Atvežė jiems javų ir vyno, parodė, kaip sėti, kaip malti grūdus, kirsti mišką ir apdoroti akmenį, kaip tvarkyti gyvenimą krašte, kur mirtis čia pat, o palaimos nedaug.

Vidužemio žmonėms palengvėjo, vakarų pakrantėje vienur kitur negyvenami miškai atsitraukė, ir žmonės nusikratė Morgoto palikuonių jungo, liovėsi bijoję tamsos. Jie su gilia pagarba prisimindavo aukštuosius karalius iš jūros, šiems išvykus, laikė juos dievais ir vylėsi sugrįžtant, nes tuo metu numenoriečiai Vidužemyje niekada ilgai negyvendavo, nesistatydavo būstų. Plaukti jiems tekdavo į rytus, bet širdis visada traukdavo į vakarus.

Metams slenkant, šis troškimas vis augo. Numenoriečiai ilgėjosi tolumoje regimo nemariojo miesto, vis labiau geidė amžino gyvenimo, išvaduojančio nuo mirties ir malonumų pabaigos. Juo labiau didėjo jų galia ir didybė, juo labiau kamavo tas troškimas. Nors valarai dovanojo dunedainams ilgą gyvenimą, jie negalėjo atimti to nuovargio, kurį galų gale pradeda kelti pasaulis, ir dunedainai mirdavo, neišskiriant nė jų karalių, kilusių iš Earendilo giminės. Eldarų akimis, jų gyvenimas buvo trumpas. Tad Numenorą apniaukė šešėlis; galbūt šitaip reiškėsi dar nepasitraukusi iš pasaulio Morgoto valia. Numenoriečiai pradėjo murmėti, iš

pradžių tik širdyse, vėliau atvirai, prieš žmonių lemtį, o labiausiai prieš Draudimą, neleidžiantį jiems plaukti į vakarus.

Tarpusavyje jie kalbėjo:

– Kodėl Vakarų Valdovai ten sėdi džiaugdamiesi nesibaigiančia ramybe, o mes turime mirti ir iškeliauti nežinia kur, palikę namus ir visa, ką esame sukūrę? Nemiršta ir eldarai, net tie, kurie maištavo prieš valdovus. Juk mes įveikėme visas jūras, mūsų laivų nebaugina nei didžiausios vandenų platybės, nei narčiausios bangos, tad kodėl negalime nukeliauti į Avalonę pasveikinti savo draugų?

Buvo ir tokių, kurie sakė:

– Kodėl negalėtume keliauti ir į Amaną ir pasidžiaugti tenai, tegu tik vieną dieną, Galingiesiems prieinama palaima? Argi nesame tapę galiūnais tarp Ardos gyventojų?

Eldarai perdavė šiuos žodžius valarams, ir Manvė nuliūdo regėdamas virš Numenoro besikaupiančius debesis. Jis pasiuntė į tą kraštą žygūnus, ir šie labai rimtai pasakojo karaliui ir visiems norintiems klausytis, kaip sukurtas pasaulis ir kokia jo dalia.

– Pakeisti pasaulio lemtį, – sakė jie, – gali tik tas, kuris jį sukūrė. O jei sumanytumėt keliauti ir, išvengę visų kerų ir spąstų, iš tiesų atvyktumėt į Amaną, Palaimintąjį kraštą, mažai teturėtumėt naudos. Ne Manvės šalis daro jos gyventojus nemirtingus, šventa ji tapo, nes joje gyvena Nemarieji. O jūs ten sunyktumėt ir pavargtumėt dar greičiau, kaip drugiai, atskridę prie per daug ryškios ir karštos šviesos.

– O mano protėvis Earendilas? – atšovė karalius. – Argi jis ten negyvena? O gal jo nėra Amano žemėje?

– Juk žinote, kad jo likimas kitas, – atsakė pasiuntiniai, – ir jis priskirtas prie Pirmagimių, kurie nemiršta. Tačiau drauge jam lemta niekad negrįžti į mirtingųjų žemes. Tuo tarpu tu ir tavo gentis nesate Pirmagimiai, tik mirtingieji žmonės, kaip Iluvataras sukūrė. Tačiau dabar, regis, trokštate abiejų genčių pranašumų: vos sumanius plaukti į Valinorą ir kada panorėjus

grįžti namo. Taip būti negali. Ir valarai negali atimti to, ką suteikė Iluvataras. Sakote, eldarai nėra nubausti, ir net maištavusieji nemiršta. Tačiau šitai – nei atlygis, nei bausmė, tik jų būties išsipildymas. Jie negali išsivaduoti, jie pririšti prie šito pasaulio ir nepaliks jo, kol jis gyvuos, nes jo gyvenimas yra jų gyvenimas. Dar sakote, kad esate baudžiami už žmonių maištą, prie kurio menkai teprisidėjote, ir todėl turite mirti. Bet šitai iš pat pradžių buvo skirta ne kaip bausmė. Vadinasi, jūs nesate pririšti prie pasaulio, išsivaduojate, paliekate jį su viltimi ar su nuovargiu. Tad kas kam turėtų pavydėti?

Numenoriečiai į tai kalbėjo:

– Kodėl neturėtume pavydėti valarams ar net ir menkiausiems iš Nemirtingųjų? Iš mūsų reikalaujama, kad aklai pasikliautume, kad puoselėtume viltį, dėl kurios nesame tikri ir nežinome, kas mūsų laukia visai netrukus. Juk mes taip pat mylime Žemę ir nenorime jos prarasti.

– Iš tiesų, – atsiliepė žygūnai, – valarai nežino, ką Iluvataras galvoja apie jus. Jis ne viską atskleidė, kas bus ateityje. Tačiau, mūsų nuomone, tiesa yra tokia: jūsų namai yra ne čia ir ne Amano žemėje, ir net ne Pasaulio Ratų viduje. Žmonėms skirtoji lemtis – iškeliauti – iš pradžių buvo Iluvataro dovana. Sielvarto šaltiniu ji virto tik todėl, kad žmones apgaubė Morgoto šešėlis, ir atrodė, kad juos supa begalinė, kelianti baimę tamsa. Ir kai kurie žmonės tapo valingi, išdidūs, nepasiduodantys iki paskutinės akimirkos, kol gyvybė iš jų dar neatimta. Mes, nešantys vis didėjančią metų naštą, negalime šito aiškiai suprasti. Tačiau jei tas sielvartas vėl sugrįžo ir, kaip sakote, kamuoja jus, tuomet ar nebus taip, kad jūsų širdyse vėl iškilo ir auga Šešėlis? Todėl, nors ir esate dunedainai, puikiausieji iš žmonių, kadaise išsigelbėję nuo Šešėlio ir narsiai kovęsi su juo, sakome jums: būkite atsargūs! Eru valios paneigti neįmanoma. Valarai kuo rimčiausiai ragina jus nemesti tikėjimo, kuriam esate pašaukti, kitaip netrukus jis vėl pavirs jus varžančiais pančiais. Verčiau vilkitės, kad galų gale net menkiau-

sias jūsų troškimas duos vaisių. Iluvataras įskiepijo Ardos meilę jūsų širdyse ir tai padarė, tikrai turėdamas tikslą. Vis dėlto galbūt dar daug žmonių kartų turės palikti žemę, kol šitas tikslas atsiskleis. Atsiskleis jums, bet ne valarams.

Visa tai vyko tada, kai valdė Tar-Kirjatanas Laivų Statytojas ir jo sūnus Tar-Atanamiras. Abu buvo išdidūs, geidžiantys turtų ir Vidužemio žmones apdėjo duokle, tad jau nebe duodavo, o imdavo. Pasiuntiniai atkeliavo pas Tar-Atanamirą, jau tryliktąjį karalių. Tuo metu Numenoro šalis gyvavo daugiau kaip du tūkstančius metų ir buvo pasiekusi savo gerovės, galbūt ir galios viršūnę. Atanamirui nepatiko pasiuntinių kalbos, ir jis jų nepaisė. Dauguma genties žmonių jį palaikė, nes norėjo dar savo gyvenime išvengti mirties, o ne vien laukti ir tikėtis. Atanamiras sulaukė labai gilios senatvės, kabinosi į gyvenimą iš paskutiniųjų. Taip elgėsi pirmasis iš numenoriečių: atsisakė iškeliauti, kol galutinai prarado protą ir pasidarė nepanašus į žmogų, ir neperleido sūnui karalystės, kai šis jau buvo sulaukęs brandos amžiaus. Numenoro valdovai ilgame savo gyvenime dažniausiai vesdavo vėlai, o iškeliauti ir valdžią perduoti sūnums ryždavosi, kai šie visiškai subręsdavo ir kūnu, ir protu.

Po Atanamiro karalium tapo jo sūnus Tar-Ankalimonas, galvojąs panašiai kaip tėvas. Jo laikais Numenoro gyventojai susiskaldė. Vienus – jų buvo daugiau – vadino karaliaus žmonėmis: jie laikėsi išdidžiai, nutolo nuo eldarų ir valarų. Kiti, menkesni skaičium, buvo elendilai, elfų draugai: būdami ištikimi karaliui ir Elroso giminei, jie stengėsi išsaugoti draugystę su eldarais, įsiklausydavo į Vakarų Valdovų patarimus. Vis dėlto net ir šie žmonės, save vadinę Ištikimaisiais, negalėjo visiškai atsiriboti nuo gentainių rūpesčių, tad ir juos kamavo mintis apie mirtį.

Taigi vakariečių palaima vis mažėjo, bet jų galia ir didingumas tebeaugo, nes ir karaliai, ir jų valdiniai nesišalino išminties, tegu ir nemylėdami valarų, jie bent jau bijojo jų, nedrįso atvirai pažeisti draudimo ar plaukti už nustatytų ribų. Savo aukštuo-

sius laivus tebekreipė į rytus. Tačiau mirties baimė vis juodesniu debesiu temdė jiems dangų, ir jie kaip įmanydami stengėsi mirtį nustumti kuo toliau. Mirusiesiems pradėjo statyti didžiulius namus, o išminčiai nesiliovė ieškoję paslapties, kuri leistų sugrąžinti gyvybę ar bent jau pailginti žmonių dienas. Tačiau jie sugebėjo tik atrasti, kaip mirusio žmogaus kūną išsaugoti nesuirusį, ir visame krašte pridygo bežadžių kapų, kurių tamsoje kerojo mintis apie mirtį. Tuo tarpu gyvieji dar giliau pasinėrė į malonumus ir lėbavimą, troško vis daugiau gėrybių ir turto. Po Tar-Ankalimono valdymo buvo pamirštas paprotys aukoti Eru pirmuosius vaisius, žmonės retai lipdavo į šventovę Meneltarmos aukštybėse, krašto viduryje.

Tad tuo laiku atsitiko taip, kad numenoriečiai pradėjo kurti didžius miestus vakarinėje senųjų žemių pakrantėje. Jų pačių kraštas atrodė susitraukęs, nerasdavo jame nei poilsio, nei džiaugsmo. Dabar jie geidė viešpatauti Viduržemyje ir mėgautis jo gerove, jei jau vakarai jiems buvo užginti. Statė didingus uostus ir tvirtus bokštus, daugelis ten ir apsigyveno, bet jau kaip valdovai, šeimininkai, duoklės rinkėjai, o ne kaip padėjėjai ar mokytojai. Puikūs numenoriečių laivai vėjų nešami plaukė į rytus, o atgal lingavo sunkiai prikrauti, ir jų karalių galia ir didybė vis didėjo. Šie puošdavosi auksu ir sidabru, gėrė ir puotavo.

Elfų draugai prie viso šito neprisidėdavo. Dabar jie vieni keliaudavo į šiaurę, į Gilgalado žemę, palaikydami draugystę su elfais ir padėdami jiems kovoti su Sauronu. Jų uostas buvo Pelargiras aukščiau Didžiojo Anduino žiočių. Karaliaus žmonės plaukdavo toli į pietus, jų pastatytos tvirtovės ir viešpatavimas paliko daug pėdsakų žmonių sakmėse.

Šiame amžiuje, kaip pasakojama kitur, Sauronas vėl iškilo Viduržemyje ir vis augo, griebdamasis piktadarybių, kaip jį kadaise auklėjo Morgotas, pas kurį jis buvo išsitarnavęs iki didžiūno. Jau valdant vienuoliktajam Numenoro karaliui Tar-Minastirui, Sau-

ronas įtvirtino Mordoro žemę ir pastatė ten Barad Duro bokštą. Nuo tol jis nepaliaudamas siekė viešpatauti Vidužemyje, tapti visų karalių karalium ir lyg dievu žmonėms. Sauronas nekentė numenoriečių už jų protėvių žygdarbius, už senovę menančią jų sąjungą su elfais ir ištikimybę valarams. Nepamiršo jis ir pagalbos, kurią kadaise Tar-Minastiras suteikė Gilgaladui, tuo metu, kai buvo nukaltas Žiedų Žiedas, o Sauronas kariavo su Eriadoro elfais. Dabar jis sužinojo, kad Numenoro karalių galia ir turtai neišmatuojamai išaugo, tad nekentė jų dar labiau. Bet ir bijojo, kad šie nesumanytų įsibrauti į jo žemę ir paveržti rytų viešpatiją. Labai ilgai jis nedrįso mesti iššūkio Jūros Valdovams, tad atsitraukė nuo pakrantės.

Tačiau Sauronui klastos nestigo. Pasakojama, kad tarp tų, kuriuos jis suviliojo Devyniais Žiedais, buvo trys iš Numenoro kilę didžiūnai. Kai iškilo ulairai, Žiedų dvasios ir Saurono tarnai, o Saurono keliamas siaubas ir jo galia žmonėms dar padidėjo, jis ėmė puldinėti numenoriečių įtvirtinimus ant jūros kranto.

Tais laikais Šešėlis virš Numenoro vis tamsėjo. Elroso giminės karalių gyvenimas dėl maišto vis labiau menko, bet jie tik dar pikčiau žvelgė į valarus. Protėvių skeptrą perėmė dvidešimtasis karalius, sėdęs į sostą Adunakoro, Vakarų Valdovo, vardu. Jis atsisakė elfų kalbos ir uždraudė jo akivaizdoje tą kalbą vartoti. Tačiau Karalių metraštyje aukštųjų elfų kalba buvo įrašytas Herunumeno vardas: toks buvo paprotys, ir karaliai baiminosi jį galutinai sulaužyti, kad neištiktų kas bloga. Ištikimiesiems toks vardas atrodė pasipūtėliškas, derantis tik valarams, ir jų širdis skausmingai draskė prieštara tarp atsidavimo Elroso giminei ir pagarbos Galingiesiems. Tačiau blogiausia dar laukė ateityje. Dvidešimt trečiasis karalius Ar-Gimilzoras buvo aršus ištikimųjų priešas. Jam valdant, Baltuoju Medžiu niekas nebesirūpino, ir šis ėmė nykti. Karalius visiškai uždraudė elfų kalbas ir bausdavo tuos, kurie pasitikdavo laivus iš Eresėjos, slapta vis dar atvykdavusius prie vakarinių žemės krantų.

Elendilai daugiausia gyveno Numenoro vakarų pusėje, bet Ar-Gimilzoras įsakė visiems, kuriuos tik pajėgė rasti, kraustytis į rytinę dalį. Čia juos sekdavo. Tad pagrindinė ištikimųjų gyvenvietė vėliau buvo netoli Romenos uosto. Iš ten daugelis plaukdavo Vidužemio kryptimi, taikydami į šiaurines pakrantes, kur Gilgalado karalystėje vis dar galėjo kalbėti su eldarais. Karaliai apie tai žinojo, tačiau netrukdė, nes elendilai dažnai nebesugrįždavo. Numenoro valdovai stengėsi nutraukti bet kokią savo genties draugystę su eldarais iš Eresėjos, kuriuos laikė valarų šnipais, šitaip tikėdamiesi nuo Vakarų Valdovų nuslėpti savo darbus ir sumanymus. Bet Manvė puikiai žinojo visa, ką jie daro. Valarai širdo ant Numenoro karalių, tad daugiau nebesaugojo jų ir nesiūlė patarimų. Eresėjos laivai daugiau nebeatplaukdavo su saulėlydžiu, ir Andunijos prieplaukos liko apleistos.

Po karališkosios giminės garbingiausia šeima buvo Andunijos valdovai, save kildinę iš Elroso giminės per Silmarieną, ketvirtojo Numenoro karaliaus Tar-Elendilo dukterį. Šie valdovai laikėsi ištikimybės karaliams ir juos gerbė, o Andunijos valdovas visada buvo vienas svarbiausių Karūnos patarėjų. Tačiau nuo neatmenamų laikų jie jautė ypatingą meilę eldarams ir garbino valarus. Šešėliui plečiantis, jie ištikimiesiems pagelbėdavo kuo galėdami, bet jau seniai šito atvirai nerodydavo, o stengdavosi Karūnos valdovų širdis palenkti išmintingesniais patarimais.

Toje giminėje gyveno Inzilbetė, garsėjanti grožiu. Jos motina buvo Lindorija, sesuo Earenduro, valdžiusio Anduniją Ar-Sakaltoro, Ar-Gimilzoro tėvo, laikais. Gimilzoras išsirinko ją į žmonas, nors pačiai Inzilbetei tai visai nepatiko, nes širdimi ji buvo viena iš ištikimųjų, kaip ją auklėjo motina. Tačiau karaliai ir jų sūnūs nemėgo, kai jų norams kas prieštaraudavo. Nebuvo meilės tarp Ar-Gimilzoro ir jo karalienės, nebuvo jos ir tarp jų sūnų. Vyresnysis, Inziladunas, augo labai panašus į motiną ir dvasia, ir kūnu, o jaunesnysis, Gimilkadas, ėjo tėvo pėdomis, gal tik buvo dar išdidesnis ir labiau užsispyręs. Jei tik įstatymai

būtų leidę, Ar-Gimilzoras būtų verčiau sostą atidavęs jam, o ne vyresniajam sūnui.

Tapęs karalium, Inziladunas vėl pasivadino senąja elfų kalba – Tar-Palantiru, nes buvo toliaregis ir akimis, ir protu. Net ir jo nekentusieji baiminosi jo žodžių, kaip bijoma aiškiaregių pranašystės. Kuriam laikui jis paliko ramybėje ištikimuosius, vėl nustatytu laiku ėmė lankytis Eru šventovėje ant Meneltarmos, kurią Ar-Gimilzoras buvo apleidęs, su pagarba prižiūrėjo Baltąjį Medį. Ir dar išpranašavo, kad, žuvus Medžiui, pasibaigs ir karalių giminė. Bet jo atgaila pavėlavo ir nenumaldė valarų pykčio dėl jo protėvių akiplėšiškumo. Kita vertus, didžioji dalis jo genties nejautė jokios atgailos. Gimilkadas buvo stiprus ir šiurkštus, jis ėmėsi burti tuos, kurie buvo vadinami karaliaus žmonėmis, ir priešintis brolio valiai ir slapta, ir atvirai, kiek išdrįsdavo. Tad Tar-Palantiro valdymą temdė sielvartas, ir jis daug laiko praleisdavo vakaruose. Ten dažnai kopdavo į senovinį karaliaus Minastiro bokštą ant Orometo kalvos šalia Andunijos ir viltingai žvelgdavo į vakarus, tikėdamasis galbūt jūroje išvysti kokią burę. Tačiau iš vakarų į Numenorą niekada nebeatplaukė joks laivas, ir Avalonę užstojo debesys.

Gimilkadas mirė, neišgyvenęs dvejų metų iki dviejų šimtų metų amžiaus (Elroso giminėje, net jai nykstant, tai buvo laikoma ankstyva mirtimi), bet karaliui tai nesuteikė ramybės. Gimilkado sūnus Farazonas tapo dar aršesnis ir godesnis turtų, negu buvo jo tėvas. Jis dažnai keliaudavo, vesdavo numenoriečių pulkus kariauti Vidužemio pakrantėse, siekdamas išplėsti valdas tarp tenykščių žmonių, todėl išgarsėjo kaip karo vadas ir jūroje, ir sausumoje. Kai grįžo į Numenorą ir sužinojo apie tėvo mirtį, žmonės širdimi palinko prie jo, nes buvo atsigabenęs gausybę turto ir nesivaržydamas jį dalijo.

Tuo metu Tar-Palantirą galutinai išsekino sielvartas, ir jis mirė. Sūnaus jis neturėjo, tik dukterį, kuriai buvo davęs elfišką Mirielės vardą. Pagal numenoriečių įstatymus dabar sostas tei-

sėtai priklausė jai. Tačiau Farazonas prieš jos valią ją vedė, nusikalsdamas ir jai, ir Numenoro įstatymams, draudžiantiems santuokas, net ir karalių giminėje, tarp giminaičių, artimesnių negu antros eilės pusbroliai ar pusseserės. Po vestuvių jis užgrobė sostą, pasivadino Ar-Farazonu (Tar-Kalionu elfų kalba), o karalienės vardą pakeitė į Ar-Zimrafelę.

Iš visų karalių, kurie nuo Numenoro įkūrimo sėdėjo Jūrų karalių soste, Ar-Farazonas Auksingasis buvo galingiausias ir išdidžiausias. Iki jo dvidešimt ir keturi karaliai ir karalienės valdė numenoriečius, o dabar jie miegojo aukso lovose, giliuose kapuose po Meneltarmos kalnu.

Jis sėdėjo raižytame soste Armenelo mieste, apsuptas valdžios didybės ir paskendęs tamsiose mintyse, nes mąstė apie karą. Jau anksčiau iš Vidužemio plaukė žinios apie Saurono krašto jėgą ir apie jo neapykantą vakariečiams. Dabar iš rytų grįžę jo laivininkai ir karvedžiai pasakojo, kad Sauronas, Ar-Farazonui pasitraukus iš Vidužemio, su kariuomene žengia pirmyn, smaugia pakrantės miestus. Jis pasivadino žmonių karalium ir paskelbė norįs išguiti numenoriečius į jūrą ir net, jeigu pavyktų, sunaikinti Numenorą.

Didžiai užsirūstino Ar-Farazonas, šitai išgirdęs. Jis ilgai mąstė pats vienas, ir jo širdis prisipildė troškimo turėti neribotą galią ir vienam viešpatauti. Nesitaręs su valarais, nesiremdamas jokia išmintimi, išskyrus savąją, jis pasiryžo žmonių karaliumi pasiskelbti pats, o Sauroną paversti valdiniu ir tarnu. Ar-Farazonas buvo tiek išpuikęs, kad galvojo, jog nė vienas karalius niekada nesukaups tiek galios, kad pajėgtų varžytis su Earendilo įpėdiniu. Todėl griebėsi kaldinti galybę ginklų, statydino karo laivus ir krovė į juos atsargas. Kai viskas buvo parengta, jis pats išplaukė su kariuomene į rytus.

Žmonės išvydo jo bures, išnyrančias iš saulėlydžio, lyg nudažytas skaisčiu raudoniu ir tviskančias auksu, ir pakrančių gyventojus apėmė baimė, visi puolė bėgti. Laivynas pagaliau pasiekė

vietą, vadinamą Umbaru, kur buvo didelis, jokios rankos nestatytas numenoriečių uostas. Tuščia ir tylu buvo visose žemėse, per kurias Vidužemyje žengė Jūros karalius. Septynias dienas jis žygiavo su trimitais ir vėliavomis, pagaliau pasiekė kalvą, jos viršūnėje sustojo ir ten pastatė savo palapinę bei sostą. Atsisėdo viso krašto viduryje, o jo kariuomenės palapinės margavo aplinkui – mėlynos, baltos, auksinės, tarsi aukštų gėlių pieva. Tada pasiuntė į visas puses šauklius, įsakydamas Sauronui stoti jo akivaizdon ir prisiekti ištikimybę.

Ir Sauronas atėjo. Atkeliavo net iš savo galingojo Barad Duro bokšto, visiškai neketindamas kautis. Jis suprato, kad Jūros karalių galia ir didybė viršija visus pasakojimus, tad negalėjo pasikliauti nė stipriausiais savo tarnais, kad jie atsilaikys prieš tą jėgą. Ir pamatė, kad dar neatėjęs laikas primesti savo valią dunedainams. Bet Sauronas buvo klastingas, puikiai mokėjo gauti tai, ko nori, gudrumu, jei nepasisektų jėga. Todėl nusižemino prieš Ar-Farazoną ir pasiplonino liežuvį, o žmonės stebėjosi, nes visa, ką jis kalbėjo, atrodė teisinga ir kupina išminties.

Tačiau Ar-Farazono iš karto apgauti nepavyko. Jis pamanė, kad ir Sauroną, ir jo ištikimybę būtų lengviau sekti, jei šis būtų atgabentas į Numenorą ir gyventų ten kaip visų savo tarnų Vidužemyje įkaitas. Sauronas su tuo sutiko, tarsi neturėdamas kitos išeities, bet iš tiesų paslapčia džiaugėsi, nes toks pasiūlymas atitiko jo norus. Tad nukeliavo per jūrą ir žvalgėsi po Numenoro kraštą ir Armenelo miestą jo šlovės viršūnėje. Sauronas liko priblokštas, bet jo širdyje dar labiau iškerojo pavydas ir neapykanta.

Saurono protas ir liežuvis buvo tokie klastingi, o slapta valia tokia stipri, kad nepraėjo nė treji metai, o jis jau žinojo slapčiausius karaliaus sumanymus. Mat jo liežuvis visada atrodė tarsi medumi teptas, nestokojo saldžių, meilikaujančių žodžių, be to, jis žinojo ir daug dalykų, iki tol neatskleistų žmonėms. Matydami, kokią malonę jam rodo valdovas, Sauronui pataikauti pradėjo visi kiti patarėjai, išskyrus vienintelį Amandilą, Andunijos

valdovą. Kraštas pamažu pradėjo keistis, elfų draugus sunkiai prislėgė širdgėla, ir daugelis iš baimės pražuvo. Nors likusieji tebelaikė save ištikimaisiais, jų priešai vadino juos maištininkais, nes dabar Sauronas, patraukęs savo pusėn žmones, įvairiausiais būdais griovė tai, ko mokė valarai. Jis ragino žmones galvoti, kad pasaulyje, rytuose ir net vakaruose, plyti daugybė jūrų ir daugybė tinkamų užkariauti žemių, o jose pilna nesuskaitomų turtų. O jei pavyktų pagaliau nusigauti iki pat tų jūrų ir žemių galo, už visko dunkso Senoji Tamsa.

– Iš jos buvo sukurtas pasaulis, – aiškino Sauronas. – Tik Tamsa verta garbinimo, nes Viešpats iš jos gali sukurti kitus pasaulius kaip dovaną tiems, kurie jam tarnauja, tad jų galia nežinos ribų.

– Kas yra Tamsos Viešpats? – paklausė Ar-Farazonas.

Tada Sauronas, užrakinęs duris, vėl prabilo savo melais:

– Tai tas, kurio vardas dabar netariamas. Valarai apgavo jus, pakišdami Eru vardą – šmėklą, jų piktavalių širdžių sugalvotą, kad pajungtų žmones savo vergijon. Juk jie – šito Eru valios skelbėjai, ir kalba jis tik tai, ko jie nori. Tačiau tikrasis jų šeimininkas vis dėlto nugalės ir išvaduos nuo tos šmėklos. Jo vardas – Melkoras, Visų Valdovas, Laisvės Teikėjas, ir su juo tapsite stipresni negu su jais.

Ir Ar-Farazonas ėmė garbinti Tamsą ir jos valdovą Melkorą, iš pradžių slaptai, o netrukus ir atvirai, visos genties akivaizdoje. Dauguma jo žmonių pasekė jo pavyzdžiu. Tačiau kalbėta, kad Romenoje ir jos apylinkėse tebegyveno ištikimųjų likučiai, vieną kitą buvo galima rasti ir kitur. Jų vyriausias, iš kurio, atėjus sunkiems laikams, ištikimieji laukė narsos ir vadovavimo, buvo karaliaus patarėjas Amandilas ir jo sūnus Elendilas, turintis sūnus Isildurą ir Anarioną, Numenoro gyventojų akimis, tuo metu dar jaunus vyrus. Amandilas ir Elendilas buvo puikūs jūrininkai, kilę iš Elroso Tar-Minjaturo, bet ne iš valdančiosios giminės, kuriai priklausė karūna ir Armenelo miesto sostas. Jaunystėje Farazonas mėgo Amandilą, tad, net ir priklausydamas elfų draugams, šis liko

karaliaus taryboje iki pat pasirodant Sauronui. Dabar Amandilą pašalino, nes jo Sauronas nekentė labiau negu visų kitų Numenore. Bet tas didžiūnas buvo toks kilnus ir toks tvirtas jūrininkas, kad jį daugelis iki šiol labai gerbė, ir nei karalius, nei Sauronas kol kas nedrįso jo liesti.

Tad Amandilas pasitraukė į Romeną ir slapta sušaukė visus, kuriuos iki šiol tikėjo esant ištikimuosius. Jis baiminosi, kad blogis dabar sparčiai plėsis ir visiems elfų draugams gresia pavojus. Netrukus taip ir atsitiko. Tuo metu Meneltarmos šventovė liko visiškai apleista. Nors net Sauronas nedrįso jos išniekinti, bet karalius, grasindamas mirtimi, uždraudė kopti į tą kalną visiems, net ir ištikimiesiems, širdyje tebegarbinantiems Iluvatarą. Sauronas ragino karalių nukirsti jo kieme augantį Baltąjį Medį, Nimlotą Puikųjį, nes jis reiškė eldarų ir Valinoro šviesos atminimą.

Iš pradžių karalius nenorėjo su tuo sutikti, nes tikėjo, kad su Medžiu susijęs jo giminės likimas, kaip pranašavo Tar-Palantiras. Tokia buvo kvailybė to, kuris dabar nekentė eldarų ir valarų, bet tuščiai kabinosi į senosios ištikimybės noldorams šešėlį. Amandilas, išgirdęs apie piktus Saurono kėslus, susikrimto iki širdies gelmių, nes žinojo, kad galų gale Saurono valia nugalės. Ir jis kalbėjo su Elendilu ir jo sūnumis, prisimindamas sakmę apie Valinoro Medžius. Isilduras netarė nė žodžio, bet vos sutemus išėjo ir atliko vėliau jį išgarsinusį žygdarbį. Jis persirengė, vienas nukeliavo į Armenelą, į karaliaus kiemą, kur ištikimiesiems įžengti dabar buvo draudžiama, ir priėjo prie Medžio. Saurono įsakymai šito neleido daryti niekam, ir Medį dieną naktį stebėjo jam tarnaujanti sargyba. Tuo metu Nimlotas stovėjo tamsus, nes jau buvo vėlus ruduo, artėjo žiema. Isilduras prasiskverbė pro sargybinius, nuskynė nuo Medžio vaisių ir apsigręžė eiti. Tačiau sargybiniai sukilo, puolė Isildurą, šis kaudamasis prasimušė iš miesto daugybę kartų sužeistas ir pabėgo. Kadangi buvo persirengęs, niekas taip ir nesužinojo, kas drįso liesti Medį. Isilduras vargais negalais sugrįžo į Romeną ir, sukaupęs paskutines jėgas, įteikė Amandilui

vaisių. Tą vaisių jie slapčia pasodino, Amandilas jį palaimino. Pavasarį iš pasodinto vaisiaus pasirodė daigas ir sulapojo. Vos prasiskleidė jo pirmasis lapelis, Isilduras, ilgai gulėjęs ir buvęs visai prie mirties, pakilo, ir žaizdos jo daugiau nebekamavo.

Tai buvo padaryta pačiu laiku. Po to, kai Medis buvo užpultas, karalius nusileido Saurono reikalavimui, nukirto Baltąjį Medį ir galutinai nusigręžė nuo ištikimybės protėviams. Be to, Sauronas liepė numenoriečių miesto, Auksinio Armenelo, viduryje, ant kalvos, pastatyti didžiausią šventyklą. Prie pagrindo ji buvo apskrita, su penkiasdešimties pėdų storumo sienomis, pagrindo skersmuo siekė penkis šimtus pėdų, sienos kilo nuo žemės penkis šimtus pėdų, jas viršuje vainikavo didžiulis kupolas. Jis buvo dengtas sidabru ir aukštai iškilęs tviskėjo saulėje, tad jo atspindžius galėjai matyti iš labai toli. Bet netrukus blizgesys išblėso, nes sidabras pajuodavo. Mat šventyklos viduryje buvo ugnies aukuras, o pačiame kupolo viršuje – anga, pro kurią verždavosi tiršti dūmai. Pirmąją ugnį Sauronas užkūrė iš sukapoto Nimloto medienos, ji traškėdama sudegė, bet žmonės negalėjo atsistebėti nuo jos virstančiais tokiais dūmų kamuoliais, kad visą kraštą septynias dienas dengė debesys, ilgainiui lėtai nuslinkę į vakarus.

Nuo tol ugnis ir dūmai kilo aukštyn be paliovos. Saurono galia kasdien augo, ir toje šventykloje žmonės liejo kraują, kankino, darė bloga, taip aukodami Melkorui ir melsdami, kad jis išvaduotų juos nuo mirties. Ir aukas jie dažniausiai rinkdavosi iš ištikimųjų, bet niekada atvirai nekaltindavo, kad šie negarbina Laisvės Teikėjo Melkoro. Dažniau jiems prikišdavo, esą jie nekenčia karaliaus, maištauja prieš jį ar yra susimokę prieš jo giminę ir skleidžia melą bei gamina nuodus. Dažniausiai tokie kaltinimai būdavo pramanyti. Tai buvo baisūs laikai, bet neapykanta visada gimdo neapykantą.

Nepaisant visų aukų, mirtis iš to krašto nepasitraukė, net ateidavo greičiau ir dažniau, ir dar šiurpesniais pavidalais. Kadaise žmonės sendavo lėtai ir, galų gale pavargę nuo pasaulio, tiesiog

atsiguldavo ir užmigdavo. Dabar juos puolė beprotybė ir ligos. Žmonės bijojo mirti ir išeiti į tamsą, į viešpatiją valdovo, kurį jie pripažino, ir priešmirtinėse kančiose keikdavo patys save. Tais laikais visi lengvai griebdavosi ginklų ir dėl menkiausios priežasties žudydavo vienas kitą. Jie labai greitai įniršdavo, o Sauronas ir tie, kuriuos jis pavergė, keliavo po kraštą ir kurstė žmones vieną prieš kitą, tad žmonės ėmė burbėti prieš karalių ir didžiūnus ar bet kurį, turintį tai, ko jie neturi. Galią turintieji už tai žiauriai keršijo.

Vis dėlto numenoriečiams ilgai atrodė, kad jie klesti. Daugiau laimės jie nesulaukė, bet darėsi stipresni, o jų turtuoliai – dar turtingesni, nes, Saurono patariami ir padedami, jie neaprėpiamai didino savo valdas, sugalvojo variklius, statė vis didesnius laivus. Dabar į Viduržemį jie plaukdavo su visa ginkluote ir galybe, bet ateidavo jau ne kaip dovanų nešėjai ir net ne kaip valdovai, o kaip aršūs užkariautojai. Jie medžiojo Viduržemio žmones, grobė jų gėrybes, pačius tempėsi į vergiją, daugelį žiauriai iššudė ant aukurų. Savo tvirtovėse tais laikais jie statė šventyklas ir didžiulius kapus. Žmonės kentė baimę, ir prisiminimai apie senovėje gyvenusius geruosius karalius išblėso, juos užgožė gausybė šiurpių pasakojimų.

Šitaip Ar-Farazonas, Žvaigždės žemės karalius, virto galingiausiu pasaulio tironu nuo Morgoto valdymo laikų, nors iš tiesų už jo nugaros stovėjo ir viską valdė Sauronas. Tačiau metai slinko, ir karalius pajuto su amžiumi artėjantį mirties šešėlį. Jis išsigando ir įtūžo. Dabar išmušė ta valanda, kurios Sauronas laukė ir kuriai ruošėsi. Karaliui jis pasakė, kad jo galia dabar jau tapusi nepaprastai didelė ir jo valiai nebeturi būti ribų, niekas negalįs jam įsakyti ar ką nors drausti.

Ir pridūrė:

– Valarai pasisavino kraštą, kur nėra mirties. Jie tau meluoja ir kaip įmanydami slepia tą žemę iš gobšumo ir baimės, kad žmonių karaliai atims jų nemirtingąją šalį ir, užėmę jų vietą, valdys pasaulį. Nors, be abejo, amžino gyvenimo dovana nepriklauso visiems, o tik tiems, kurie jos verti, – galingiems, išdidiems ir aukštos kil-

mės, tačiau visiškai neteisinga, kad ši dovana atimta iš karalių karaliaus – to, kuriam ji ir pridera, – Ar-Farazono, galingiausiojo iš Žemės sūnų, su kuriuo lygintis gali – jeigu tik gali – vienintelis Manvė. Tačiau didūs karaliai nepakenčia, kai jiems prieštarauja, jie pasiima tai, kas jiems priklauso.

Ar-Farazonas klausėsi Saurono apkvaitęs, slegiamas mirties šešėlio, nes jam skirtasis laikas artėjo prie pabaigos. Širdyje jis ėmė svarstyti, kaip galėtų pradėti karą su valarais. Šitą sumanymą jis puoselėjo ilgai, nors atvirai apie tai nekalbėjo, tačiau ne nuo visų buvo galima jį nuslėpti. Amandilas, sužinojęs apie karaliaus kėslus, sunerimo, jį apėmė didžiausias siaubas, nes jam buvo aišku, kad žmonės negali karu nugalėti valarų, ir pasaulis bus sugriautas, jeigu nepavyks šito karo sustabdyti. Tad pasikvietė sūnų Elendilą ir tarė:

– Mūsų laikai tamsūs, žmonėms nebėra vilties, nes ištikimųjų – tik saujelė. Todėl ketinu pamėginti tai, ko senovėje ėmėsi mūsų protėvis Earendilas: plaukti į vakarus, nepaisant draudimo, ir kalbėti su valarais, gal net su pačiu Manve, jeigu pavyktų, ir maldauti jo pagalbos, kol dar ne viskas prarasta.

– Ar tu šitaip neišduotum karaliaus? – klausė Elendilas. – Juk gerai žinai, kuo jie mus kaltina: kad esame išdavikai ir šnipai. Iki šios dienos tai buvo melas.

– Jei manyčiau, kad Manvei reikia tokio pasiuntinio, – atsakė Amandilas, – tuomet išduočiau karalių. Tėra tik viena ištikimybė, nuo kurios joks žmogus širdyje negali būti atleistas, kad ir kokia būtų priežastis. Tačiau aš maldausiu pasigailėti žmonių ir išvaduoti juos nuo Apgaviko Saurono, nes bent dalis jų liko ištikimi. O už Draudimą pats priimsiu bausmę, kad nenusikalstų visa mano gentis.

– Bet, mano tėve, ar pagalvojai, kas tikriausiai nutiks tiems iš tavo giminės, kuriuos čia paliksi, kai apie tavo žygį bus sužinota?

– Apie tai neturi sužinoti niekas, – atsiliepė Amandilas. – Kelionei pasirengsiu slapta ir išplauksiu į rytus, kur kasdien iš mūsų

uostų suka laivai. Vėliau, vėjams ir sėkmei padedant, apsigręšiu ir per šiaurę ar pietus trauksiu į vakarus ieškodamas, ką ten galiu rasti. Tau ir taviškiams, sūnau, patariu parengti kitus laivus, sukrauti į juos visa, su kuo jūsų širdys negalėtų skirtis. Kai viskas bus paruošta, laukite Romenos uoste, visiems sakydami, kad ketinate, atėjus tinkamam laikui, sekti paskui mane į rytus. Amandilas jau nebėra toks brangus soste sėdinčiam mūsų giminaičiui, kad jis labai nuliūstų, jeigu mes išvyksime trumpam ar visam laikui. Bet tegu nebūna žinoma, kad išsiveži su savimi daug vyrų, nes jam nepatiks, juk rengiasi karui, kuriame reikės visų jėgų, kiek įmanoma surinkti. Ieškok ištikimųjų, kuriuos žinai esant iš tiesų ištikimus, tegu jie slapta dedasi prie tavęs, jei nori keliauti kartu ir įgyvendinti tą patį sumanymą.

– Koks tas sumanymas? – paklausė Elendilas.

– Nesikišti į karą ir stebėti, – tarė Amandilas. – Kol negrįšiu, daugiau nieko negaliu sakyti. Bet labiausiai gali nutikti, kad turėsi bėgti iš Žvaigždės žemės be jokios žvaigždės, kuri rodytų kelią, nes šita žemė išniekinta. Prarasi visa, ką mylėjai, gyvas būdamas patirsi mirties nuojautą ir ieškosi tremties krašto kažkur kitur. Bet tik valarai gali pasakyti, kur tai bus – rytuose ar vakaruose.

Amandilas atsisveikino su visais namiškiais lyg ruošdamasis mirti.

– Juk tikrai gali taip nutikti, – kalbėjo jis, – kad daugiau niekada manęs nebepamatysite. Ir neduosiu jums tokio ženklo kaip kadaise Earendilas. Tačiau būkite pasirengę, nes to pasaulio, kurį pažįstame, pabaiga jau čia pat.

Kalbama, kad Amandilas išplaukė naktį nedideliu laivu ir pasuko pirma į rytus, vėliau apsigręžė ir nuplaukė į vakarus. Su savimi jis pasiėmė tris brangius jo širdžiai tarnus, ir apie juos daugiau niekas šiame pasaulyje nebegirdėjo ir nematė jokių ženklų. Apie jų likimą neužsimena sakmės, ir niekas nedrįsta spėti, kas jiems nutiko. Antrą kartą žmonių išgelbėti tokia pasiuntinio kelione

nebuvo įmanoma, o Numenoro išdavystei išpirkti kelias turėjo būti nelengvas.

Tačiau Elendilas padarė viską, kaip tėvas liepė, ir jo laivai paliko rytų pakrantę. Ištikimieji susodino į laivus žmonas ir vaikus, sunešė paveldėtas giminių brangenybes, sukrovė didelę atsargą įvairių gėrybių. Daug ten buvo gražių ir brangių daiktų, kuriuos sukūrė numenoriečių išmintis, indų ir brangakmenių, mokslo ritinių, prirašytų raudonu ir juodu rašalu. Gabenosi jie ir Septynis Akmenis – eldarų dovaną. O Isilduro laive rūpestingai globojamas keliavo liaunas medelis – Gražiojo Nimloto ūglis. Taip Elendilas laukė pasirengęs ir nesikišo į piktadariškus tų dienų darbus. Jis vis laukė ženklo, kurio nebuvo. Tada slapta nuplaukė prie vakarinių krantų ir žvalgėsi jūroje: jis be galo mylėjo tėvą, ir jį kamavo ilgesys ir širdgėla. Tačiau nieko jis neišvydo, tik vakarų pakrantės uostuose besirenkantį Ar-Farazono laivyną.

Senovėje Numenoro saloje oras visada būdavo grynas ir malonus žmonėms: lydavo reikiamu laiku ir nei per daug, nei per mažai, saulė šildydavo kada karščiau, kada vėsiau, vėjai pūsdavo nuo jūros. Jei kildavo vakarų vėjas, daugeliui atrodydavo, kad jis kupinas malonių kvapų, nestiprių, bet glostančių ir gaivinančių širdį, tarsi dvelktų gėlėmis, kurios amžinai žydi nemariose pievose, o mirtingose žemėse neturi vardų. Bet dabar viskas pasikeitė: dangus patamsėjo, siautė audros su lietumi ir kruša, ūžavo baisiausios vėtros, ir nuolat koks puikus numenoriečių laivas nuskęsdavo ir negrįždavo į uostą, nors tokia bėda nebuvo jų ištikusi nuo tada, kai iškilo Žvaigždė. Iš vakarų kartais prieš naktį atslinkdavo didžiulis, į erelį panašus debesis, sparnų galus nukreipęs į šiaurę ir pietus. Jis lėtai artėdavo sukdamasis, užstodamas saulėlydį, ir Numenorą užklodavo juodžiausia naktis. Kai kurie ereliai po sparnais nešdavo žaibus, ir tarp jūros ir sparnų dundėdavo perkūnija.

Žmonės bijojo.

– Žiūrėkit, Vakarų Valdovų ereliai! – šaukė jie. – Virš Numenoro – Manvės ereliai!

Ir griūdavo kniūbsti ant žemės.

Kai kurie trumpam imdavo gailėtis, bet kitų širdys dar labiau užkietėdavo, jie grūmodavo kumščiais dangui sakydami:

– Vakarų Valdovai prieš mus susimokę. Jie puola pirmi. Tačiau kitą smūgį smogsime mes!

Šitai ištarė pats karalius, bet tokius žodžius sugalvojo Sauronas.

Žaibai vis smarkėjo, kapojo žmones kalnuose ir laukuose ar miesto gatvėse. Ugnies kamuolys trenkė į šventyklos kupolą, perskėlė jį pusiau ir jis paskendo liepsnose. Tačiau pati šventykla nesudrebėjo, o Sauronas, nepaisydamas žaibų, stovėjo pačiame viršuje ir liko sveikas. Tą valandą žmonės pavadino jį dievu ir klausė kiekvieno jo žodžio. Tad kai pasirodė paskutinis ženklas, jie nekreipė dėmesio. Po jais ėmė drebėti žemė, griaustinio dundėjimas po žeme liejosi su jūros riaumojimu, iš Meneltarmos viršūnės išsiveržė dūmai. Bet Ar-Farazonas ėmė ginkluotis dar sparčiau.

Tuo metu numenoriečių laivynas vakarinėje salos pusėje užtemdė jūrą, tie laivai atrodė lyg tūkstantis salų. Jų stiebai buvo panašūs į mišką ant kalnų, o burės priminė sūkuriuojančius debesis, visur plevėsavo juodos ir aukso spalvos vėliavos. Visi laukė Ar-Farazono žodžio. Sauronas užsidarė vidiniame šventyklos rate, žmonės atnešė jam aukų sudeginti.

Iš sutemų vėl pasirodė Vakarų Valdovų ereliai. Buvo išsirikiavę tarsi mūšiui, skrido viena eile, kurios galas nyko tolumoje. Jiems artėjant, jų sparnai vis plėtėsi, apglėbdami visą dangų. Vakaruose dangus po ereliais degė raudonai, ir jie švytėjo iš apačios, tarsi nutvieksti baisaus pykčio liepsnos, tad ir Numenorą apšvietė lyg kokia svilinanti ugnis. Žmonės žvelgė vieni kitiems į veidus, ir jiems atrodė, kad visi įraudę iš įtūžio.

Tada Ar-Farazonas sukaupė jėgas ir žengė į savo didįjį laivą Alkarondą, Jūros Pilį. Daug jis turėjo stiebų ir daug irklų, buvo išpuoštas juoda ir aukso spalva. Jame stovėjo Ar-Farazono sostas. Karalius užsidėjo savo šarvus, karūną, įsakė iškelti vėliavą ir davė

ženklą traukti inkarus. Tą akimirką Numenoro trimitai nuaidėjo garsiau už perkūniją.

Taip numenoriečių laivynas pajudėjo prieš vakarų grėsmę. Vėjas nurimo, bet jie turėjo daugybę irklų ir daug stiprių vergų, kad irkluotų raginami rimbo. Saulė nusileido ir stojo nepaprasta tyla. Žemę užklojo tamsa, jūra buvo rami, o pasaulis laukė, kas dabar bus. Laivynas lėtai dingo stebintiems iš akių, laivų šviesos išblėso, ir juos pasiglemžė naktis. Išaušus jų nebebuvo, nes pakilo vėjas iš rytų ir nunešė juos tolyn. Jie sulaužė valarų Draudimą ir nuplaukė į uždraustąsias jūras, su ginklu rankoje eidami prieš Nemariuosius, kad atkovotų iš jų amžiną gyvenimą Pasaulio Ratuose.

Ar-Farazono laivynas, įveikęs jūros platybes, pasiekė ir apiplaukė Avalonę ir visą Eresėjos salą. Eldarai nusiminė, nes besileidžiančią saulę užstojo numenoriečių debesis. Galų gale Ar-Farazonas pasiekė Amaną, Palaimintąjį kraštą, ir Valinoro krantus. Visur tebetvyrojo tyla, ir lemtis laikėsi tik ant plono siūlelio. Visai prie pat kranto Ar-Farazonas sudvejojo ir vos nepasuko atgal. Jis pažvelgė į bežadžius krantus, pamatė švytintį Tanikvetilį, baltesnį už sniegą, šaltesnį už mirtį, tylų, nesutrikdomą, baisų kaip Iluvataro šviesos šešėlis, ir karaliaus širdis pajuto kažką bloga. Bet dabar jį valdė puikybė, ir pagaliau jis išlipo iš laivo, žengė į krantą, skelbdamas, kad tai jo žemė, jei niekas neketina dėl jos kautis. Numenoriečių kariuomenė įsirengė milžinišką stovyklą aplink Tuną, iš kur visi eldarai buvo pabėgę.

Tada Manvė, stovėdamas ant Kalno, kreipėsi į Iluvatarą, ir valarai laikinai atsisakė Ardos valdovų teisių. Iluvataras parodė savo galią, ir pasaulis pasikeitė: jūroje tarp Numenoro ir Nemariosios žemės atsivėrė milžiniškas plyšys, į jį ėmė plūsti vanduo, srautai šniokštė ir kėlė purslų debesis iki dangaus, ir visas pasaulis sudrebėjo. Numenoro laivyną vandenys įtraukė į bedugnę, paskandino ir prarijo amžinai. Karalius Ar-Farazonas ir išlipę į Amano krantą jo mirtingieji kariai liko palaidoti po griūvančiais

kalnais. Pasakojama, kad jie ten ir guli, įkalinti Užmirštųjų Urvuose iki Paskutiniojo Mūšio ir Lemties Dienos.

Amano žemė ir eldarų Eresėja išnyko, jas perkėlė ten, kur žmonės nepasieks niekada. Andorą, Dovanotąją žemę, karališkąjį Numenorą, Earendilo žvaigždės Eleną, pasaulio virsmas sunaikino galutinai, nes ta sala atsidūrė prie pat didžiojo skilimo rytų krašto, jos pamatas apsivertė, ir visa žemė nusprūdo į prarają, dingdama tamsoje. Jos nebeliko. Ir dabar nebėra Žemėje tokios vietos, kur dar būtų gyvi prisiminimai apie laikus, kai blogio nebuvo. Iluvataras perkėlė Didžiąsias jūras į vakarus nuo Viduržemio, o Tuščiąsias žemes – į rytus, atsirado naujų žemių ir naujų jūrų. Pasaulis sumažėjo, nes Valinoras ir Eresėja iš jo buvo perkelti į slaptąją erdvę.

Ši lemtis ištiko žmones nelauktą valandą, praėjus trims dešimtims ir devynioms dienoms nuo tada, kai išplaukė laivynas. Iš Meneltarmos staiga išsiveržė ugnis, kilo didžiulis vėjas ir ėmė virsti žemė, dangus susvyravo, kalnai ėmė slysti iš savo vietų, ir Numenoras smuko į jūrą su visais vaikais, žmonomis, tarnaitėmis ir poniomis, su sodais ir rūmais, bokštais ir kapais, turtais ir brangakmeniais, audeklais ir meno dirbiniais, su juoku ir linksmybe, su muzika ir išmintimi, ir žiniomis. Visa išnyko amžinai. Ir kylanti banga, žalsva ir šalta, pasipuošusi putų viršūne, šniokšdama per žemę, paskutinę prie krūtinės priglaudė karalienę Tar-Mirielę, dailesnę už sidabrą, perlus ar dramblio kaulą. Per vėlai ji susirengė kopti stačiu Meneltarmos šlaitu į šventovę. Vandenys ją pastvėrė ir jos klyksmą užgožė vėjo gausmas.

Nežinia, ar iš tiesų Amandilas nukeliavo į Valinorą ir Manvė išklausė jo maldą, bet valarų malonės dėka Elendilas ir jo žmonės išsigelbėjo nuo tos dienos pražūties. Elendilas laukė Romenoje ir neatsiliepė į karaliaus kvietimą eiti į karą. Vengdamas Sauro-no kareivių, atvykusių jo sučiupti ir tempti į laužą šventykloje, jis sėdo į laivą, nuplaukė nuo kranto ir laukė toliau. Sausuma jį apsaugojo nuo didžiojo srauto, kai jūra, viską nešdama su savimi,

plūdo į bedugnę, ir vėliau jis rado prieglobstį nuo pradinio audros siautulio. Tačiau kai viską griaunanti banga ritosi per žemę ir Numenoras susvyravęs griuvo, Elendilas būtų buvęs prarytas ir laikęs tokią žūtį mažesne neganda, nes negalėjo būti didesnio mirties siaubo už tą dieną patirtus praradimus ir kančias. Bet jį pagavo iš vakarų atūžęs baisus vėjas, galingesnis už visus kada nors žmonių patirtus vėjus, ir nubloškė Elendilo laivus be galo toli, sudraskė jų bures, nulaužė stiebus ir svaidė nelaiminguosius žmones po vandenį lyg šiaudus.

Jų buvo devyni laivai: keturi Elendilo, trys Isilduro ir du Anariono. Nuo juodos, iš lemties sutemų lekiančios audros jie gelbėjosi, bėgdami į pasaulio tamsą. Gelmės vėrėsi po jų kojomis įniršio bokštais, bangos ritosi lyg kalnai, keldamos milžiniškas besiraitančias sniego kepures, nešdamos jų laivelius tarp debesų draiskanų, ir po daugybės dienų išmetė į Viduržemio krantą. Visos vakarų pasaulio pakrantės ir žemės prie jūros nuolat griuvo ir keitėsi. Jūra veržėsi į sausumą, krantus sėmė vanduo, senos salos skendo, iš dugno kilo naujos, kalnai iro, o upių vagos suko keistomis kryptimis.

Elendilas ir jo sūnūs vėliau Viduržemyje įkūrė karalystes. Nors jų žinios ir amatai tik iš tolo priminė Numenorą tais laikais, kai ten dar nebuvo pasirodęs Sauronas, bet laukiniams pasaulio žmonėms tai atrodė kaip stebuklas. Kitur daug pasakojama apie Elendilo įpėdinių žygius vėlesniais amžiais ir apie jų nesibaigiančią kovą su Sauronu.

Patį Sauroną taip pat siaubingai išgąsdino valarų įtūžis ir likimas, kurį Eru skyrė jūrai ir žemei. Tai buvo kur kas baisiau, negu jis įsivaizdavo: mat Sauronas tikėjosi, kad išpuikęs numenoriečių karalius bus sumuštas, o jie patys žus. Sėdėdamas savo juodame krėsle vidury šventyklos, Sauronas kvatojosi išgirdęs Ar-Farazono trimitus, skelbiančius mūšį. Jis juokėsi dundant audrai ir perkūnijai. Nusijuokė ir trečią kartą, kai pagalvojo, ką dabar veiks

pasaulyje, galutinai atsikratęs edainų, bet sūkurys stvėrė jį, tokį smagiai nusiteikusį, ir jis nugarmėjo į bedugnę su savo kréslu ir visa šventykla. Tačiau Sauronas buvo kitokios, nemirtingos prigimties: nors dabar jis neteko to pavidalo, su kuriuo padarė tiek piktadarybių, ir niekada nebegalėjo žmonių akyse atrodyti dailus, bet jo dvasia išnėrė iš gelmių ir tarsi šešėlis ir juodas vėjas nuskriejo per jūrą, sugrįžo į Viduržemį, į Mordorą, kur turėjo buveinę. Ten, Barad Dure, vėl pasiėmė savo Didįjį Žiedą ir gyveno tamsus ir tylus, kol susikūrė sau naują pavidalą – piktybės ir neapykantos įsikūnijimą. Baisiojo Saurono žvilgsnį ištverti galėjo nedaugelis.

Bet visa tai – jau kita sakmė, o apie Nuskendusį Numenorą pasakyta viskas. Išnyko net ir tos žemės vardas, žmonės vėliau kalbėdavo ne apie Eleną, ne apie Andorą – Dovaną, kuri buvo atimta, ir ne apie Numenorą pasaulio pakraštyje. Tremtiniai ant jūros kranto, jei širdis ir jos troškimai priversdavo juos atsisukti į vakarus, minėdavo Mar-nu-Falmarą, kitaip Bangų Užlietąjį, Žlugusį Akalabetą, eldarų kalba Atalantę.

Tarp pabėgėlių daugelis tikėjo, kad Meneltarmos viršūnė, Dangaus Stulpas, nepaskendo amžiams, bet vėl iškilo virš bangų kaip vieniša sala, pasiklydusi plačiuose vandenyse. Juk tai buvusi šventa vieta, ji nebuvo išniekinta net ir Saurono laikais. Kai kurie, kilę iš Earendilo giminės, vėliau jos ieškojo, nes išminčiai kalbėję, esą senovėje skvarbių akių žmonės nuo Meneltarmos galėjo įžiūrėti Nemariąją žemę. Dunedainų širdys net po visuotinės pragaišties tebežvelgė į vakarus. Nors jie tvirtai žinojo, kad pasaulis pasikeitęs, vis dėlto kalbėjo:

– Avalonė dingo nuo Žemės paviršiaus, nebėra Amano žemės, ir šiame tamsiame pasaulyje jų rasti neįmanoma. Tačiau kadaise tie kraštai buvo, vadinasi, jie iki šiol iš tiesų yra pasaulyje tokiu pavidalu, kokiu buvo sukurti.

Dunedainai manė, kad net mirtingieji žmonės, jeigu tik būtų tam palaiminti, galėtų įžvelgti kitus laikus, skirtingus

nuo jų kūnų gyvenimo. Jie troško išsivaduoti nuo tremties šešėlių ir kaip nors išvysti neblėstančiąją šviesą, nes liūdesys nuo minčių apie mirtį persekiojo juos per visas jūros platybes. Todėl jų didieji jūrininkai teberaižė tuščias jūras, vildamiesi aptikti Meneltarmos salą ir ten išvysti tai, kas buvo. Tačiau niekada jos nerado. Nuplaukusieji labai toli rado tik naujų žemių, bet jos pasirodė esančios tokios pat kaip ir senosios, pavaldžios mirčiai. O toliausiai nukeliavę apsuko ratą aplink Žemę ir galų gale nusikamavę grįžo tenai, iš kur pradėjo žygį. Ir jie kalbėjo:

– Dabar visi keliai kreivi.

Tad vėlesniais laikais ir iš laivų kelionių, ir iš išminties ar žvaigždžių mokslo žmonių karaliai žinojo, kad pasaulis sukurtas apvalus, bet eldarams vis dėlto buvo leista iškeliauti ir pasiekti Senuosius vakarus, pavyzdžiui, Avalonę. Todėl žmonių išminčiai teigė, kad turėtų būti ir tiesus kelias, juo eis tie, kuriems bus leista. Išminčiai mokė, kad, naujajam pasauliui griūvant, senasis kelias ir minties kryptis į vakarus liko tarsi galingas nematomas tiltas, einantis oru, kuriuo kvėpuojame ir skrendame (šie dabar gaubti, nes gaubtas visas pasaulis), kertantis Ilmeną, kur neapsaugotas kūnas neištvertų, ir pasiekiantis Tol Eresėją, Vienišąją salą, o gal net ir toliau – Valinorą, kur tebegyvena valarai ir stebi, kaip klostosi pasaulio istorija. Jūros pakrantėse gimdavo sakmės ir gandai apie jūreivius ar žmones, beviltiškai klaidžiojusius vandenyse, likimo ar valarų malone patekusius į Tiesųjį Kelią, regėjusius, kaip pasaulis leidžiasi po jais žemyn, ir šitaip atsidūrusius žiburių nušviestose Avalonės krantinėse ar neabejotinai tolimuose Amano pakraščiuose, ten pažvelgusius į Baltąjį Kalną, nuostabų ir baisų, ir po to mirusius.

Apie galios žiedus ir trečiąjį amžių

Apie galios žiedus ir trečiąjį amžių, kur šios sakmės ir baigiasi

Senovėje buvo majaras Sauronas, kurį sindarai Beleriande praminė Gortauru. Ardos pradžioje Melkoras sugundė jį būti ištikimu tarnu, ir Sauronas tapo didžiausiu ir patikimiausiu Priešo pagalbininku. Ir pavojingiausiu, nes Sauronas galėjo keisti pavidalus, o jei norėjo, galėjo atrodyti gražus ir kilnus, šitaip apgaudamas visus, išskyrus pačius atsargiausius.

Kai Tangorodrimas sugriuvo, o Morgotas buvo nuverstas, Sauronas vėl apsitaisė savo dailiuoju pavidalu ir nuvyko pareikšti pagarbos Eonvei, Manvės šaukliui, atsižadėdamas visų savo piktųjų darbų. Kai kas manė, kad tai ne apgavystė, kad Sauronas iš tiesų atgailauja, tegu ir vien iš baimės, išsigandęs Morgoto pražūties ir didžios Vakarų Valdovų rūstybės. Tačiau Eonvė neturėjo galios teikti atleidimą tiems, kurie jam lygūs, tad įsakė Sauronui grįžti į Amaną ir ten išklausyti Manvės nuosprendį. Sauronui pasidarė gėda, jis nenorėjo grįžti pažemintas, sulaukti iš valarų bausmės galbūt ilgai tarnauti, kad deramai įrodytų ištikimybę. Juk Morgoto tarnyboje jis turėjo didžiulę galią. Tad, Eonvei iškeliavus, Sauronas pasislėpė Vidužemyje ir vėl grįžo prie piktybės, nes Morgoto palikti pančiai pasirodė labai stiprūs.

* * *

Per Didįjį mūšį, griūvant Tangorodrimui, žemę tampė tarsi galingi traukuliai, Beleriandas liko sugriautas ir apleistas. Daug žemių į šiaurę ir į vakarus atsidūrė po Didžiosios jūros vandeniu. Rytuose, Osiriande, suaižėjo Ered Luino sienos, jose atsirado milžiniškas plyšys į pietus, pro jį plūdo jūra. Į susidariusią įlanką nauja vaga pradėjo tekėti Luno upė, tad ta įlanka gavo Luno įlankos vardą. Tą kraštą noldorai nuo seno vadino Lindonu, toks vardas jam liko ir vėliau, ten tebegyveno daug eldarų, vis nenorinčių palikti Beleriando, kur jų taip ilgai dirbta ir kovota. Juos valdė Fingono sūnus Gilgaladas, su juo drauge buvo ir Elrondas Pusiau Elfas, Earendilo Jūrininko sūnus, pirmojo Numenoro karaliaus Elroso brolis.

Ant Luno įlankos krantų elfai pastatė uostą ir pavadino jį Mitlondu. Ten laikė daug laivų, nes prieplaukos buvo labai patogios. Iš Pilkojo uosto eldarai nuolat išplaukdavo, kad pabėgtų nuo tų laikų Žemės tamsos, mat valarų malone Pirmagimiams buvo leista vykti Tiesiuoju Keliu ir sugrįžti, jei norės, atgal pas savo gentį Eresėjoje ir Valinore už aplinkinių jūrų.

Buvo ir kitų eldarų, kurie tais laikais perkopė Ered Luino kalnus ir pateko į toliau esančias žemes. Daugelis jų buvo telerai, likę gyvi Doriate ir Osiriande. Jie įkūrė savo kraštus giriose ir kalnuose, toli nuo jūros, greta miško elfų, bet jūros ilgesys visada gyveno jų širdyse. Už Ered Luino tik Eregione, kurį žmonės vadino Holinu, noldorų genties eldarai įkūrė ilgiau gyvavusią karalystę. Nuo Eregiono buvo netoli iki didelio nykštukų miesto, vadinamo Kazad Dumu, elfiškai Hadodrondo, o vėliau Morijos. Nuo Ost-in-Edilio, elfų miesto, patogus kelias vedė iki vakarinių Kazad Dumo vartų, nes nykštukai susidraugavo su elfais, nors šitaip neatsitiko niekur kitur, ir ta draugystė praturtino abi gentis. Eregione amatininkai iš Gvait-i-Mirdaino, Brangakmenių Meistrų genties, meistriškumu lenkė visa, kas iki šiol buvo pagaminta, gal tik išskyrus patį Feanorą. Tarp jų visų geriausias meistras buvo Kelebrimboras, Kurufino sūnus, atsi-

skyręs nuo savo tėvo ir pasilikęs Nargotronde, kai Kelegormas ir Kurufinas iš ten buvo išvaryti, kaip pasakoja *Quenta Silmarillion*, „Silmariljonas“.

Kitur Vidužemyje daug metų buvo taika, bet žemės daugiausia stovėjo apleistos ir sulaukėjusios, išskyrus tas vietas, kur atkeliavo Beleriando žmonės. Gyveno ten ir nemažai elfų, jie tuose kraštuose įsikūrė dar neatmenamais laikais ir nevaržomi klajojo po plačias žemes toli nuo jūros. Šie elfai buvo avariai, jiems Beleriando įvykiai tereiškė tolimą gandą, o Valinoras – beveik negirdėtą vardą. Pietuose ir dar toliau į rytus vis gausėjo žmonių, daugelis jų pasidavė piktai valiai, nes Sauronas rankų nenuleido.

Matydamas, koks nusiaubtas pasaulis, Sauronas sau tarė, kad valarai, nuvertę Morgotą, Vidužemį vėl pamiršo, ir jo puikybė sparčiai kerojo. Į eldarus jis žvelgė su neapykanta, Numenoro žmonių, retkarčiais atplaukiančių prie Vidužemio krantų, bijojo. Tačiau jis ilgai slėpė savo juodas mintis, niekam neatskleidė savo sumanymų, kuriuos nuolat kurpė širdyje.

Iš visų Žemės genčių žmones patraukti jam pasirodė lengviausia. Tuo tarpu įkalbinėti elfus tarnauti Sauronui reikėdavo ilgai – jis žinojo, kad Pirmagimiai turi didesnių galių. Jis nuolat tarp jų sukiojosi, vaizduodamas dailų ir išmintingą. Nėjo tik į Lindoną, nes Gilgaladas ir Elrondas netikėjo jo gražiuoju pavidalu. Nors jie ir nežinojo, kas jis yra iš tiesų, bet neleido į savo kraštą. Kitur elfai jį mielai priimdavo, ir tik nedaugelis įsiklausydavo, ką kalba pasiuntiniai iš Lindono, ragindami saugotis. Sauronas buvo pasivadinęs Anataru, Dovanų Valdovu, ir iš pradžių tokia draugystė elfams davė daug naudos. Jis elfams kalbėdavo:

– Deja, ir didieji turi silpnybių! Galingas yra karalius Gilgaladas, giliausią išmintį supranta Meistras Elrondas, bet nesutinka padėti mano triūsui. Ar galėtų būti taip, jog jie netrokšta, kad kiti kraštai pasiektų tokią pat palaimą, kaip jų? Tačiau kodėl Vidužemis turėtų likti amžinai apleistas ir tamsus, jeigu elfai gali

padaryti jį tokį pat gražų, kaip Eresėja ar net Valinoras? Jeigu jau tenai negrįžote, nors galėjote, suprantu, kad mylite šitą Viduržemį taip, kaip ir aš. Ar nederėtų mums kartu darbuotis ir jį turtinti, visas čia klajojančias elfų gentis pakylėti į tas galios ir mokslo aukštumas, kurias yra pasiekę elfai užjūryje?

Eregione Saurono sumanymai sulaukė didžiausio pritarimo, nes tame krašte noldorai troško išmokti dirbti geriau ir gražiau. Be to, jų širdis graužė nerimas, nes jie atsisakė grįžti į vakarus, norėdami ir gyventi Viduržemyje, kurį iš tiesų mylėjo, ir sulaukti tokios palaimos, kokia teko tiems, kurie iškeliavo. Tad jie klausėsi Saurono, išmoko iš jo daug dalykų, nes jis turėjo daug žinių. Tais laikais Ost-in-Edilio kalviai pralenkė visa, ką buvo iki šiol sugalvoję. Gerai pamąstę, jie nukalė Galios Žiedus. Jų darbams vadovavo Sauronas, jis žinojo visa, ką jie veikdavo. Buvo sumanęs supančioti juos ir patraukti savo tarnybon.

Elfai nukalė daug žiedų, bet Sauronas slapta nukalė Žiedų Žiedą, Vyriausiąjį, kuris valdytų visus kitus, ir šių galia priklausė nuo to Vieno, buvo jam visiškai pajungta ir galėjo tverti, kol tebėra nesunaikintas Pirmasis. Daug savo galios ir valios Sauronas perkėlė į tą Žiedų Žiedą, mat elfų žiedų galios buvo labai didelės, ir jiems valdyti reikėjo ypatingos jėgos. Sauronas nukalė jį Šešėlių žemėje, Ugnies kalne. Kol jis nešiojo Žiedų Žiedą, galėjo suprasti visa, kas buvo daroma padedant mažesniesiems žiedams, galėjo matyti ir valdyti mintis tų, kurie juos mūvėjo.

Bet elfus prigauti nebuvo taip lengva. Vos Sauronas užsimovė Žiedų Žiedą ant piršto, elfai jį pajuto ir suprato, kad šitaip Sauronas valdys ir juos, ir visus jų darbus. Tad supykę ir išsigandę nusimovė žiedus. O Sauronas, pamatęs, kad jo paslaptis išaiškėjo, kad nepavyko elfų apgauti, be galo įtūžo ir atžygiavo su jais kariauti reikalaudamas, kad visi žiedai būtų atiduoti jam, nes elfų kalviai patys, be Saurono išmanymo ir patarimų, nebūtų sugebėję tokių pagaminti. Tačiau elfai nuo jo pabėgo, išgelbėjo tris iš savųjų žiedų, nusinešė juos su savim ir paslėpė.

Tai buvo tie Trys Žiedai, kuriuos nukalė paskutinius, ir jie turėjo didžiausią galią. Juos vadino Narija, Nenija ir Vilija – Ugnies, Vandens ir Oro Žiedai, su rubinu, deimantu ir safyru. Iš visų elfų žiedų Sauronas šitų trijų labiausiai ir geidė, nes jų turėtojas galėjo apsisaugoti nuo laiko tėkmės ir atitolinti pasaulio nuovargį. Bet jų rasti Sauronas nepajėgė, nes žiedus elfai atidavė į rankas išminčiams, šie juos laikė labai slaptai ir niekada atvirai nenaudojo, kol Sauronas turėjo Vyriausiąjį Žiedą. Tad Trys Žiedai liko nesuteršti, nes Kelebrimboras nukalė juos pats vienas, ir Saurono ranka jų niekada nepalietė. Bet vis dėlto jie turėjo paklusti Pirmajam.

Nuo to laiko karas tarp Saurono ir elfų niekada nesiliovė. Eregionas buvo nuniokotas, Kelebrimboras nužudytas, Morijos vartai uždaryti. Tuo metu Elrondas Pusiau Elfas įkūrė Imladrisą, tvirtovę ir prieglobstį, žmonių vadinamą Rivendelu, tas miestas išsilaikė ilgai. Bet Sauronas paėmė į savo rankas visus likusius Galios Žiedus ir dalijo juos kitoms Vidužemio gentims, taip tikėdamasis į savo pusę patraukti visus trokštančius slaptų galių daugiau, negu duota jų genčiai. Septynis žiedus jis davė nykštukams, o žmonėms – devynis, nes šie įrodė ir šiame, ir kituose reikaluose esą labiausiai jam atsidavę. O visus kitus turimus žiedus jis sugadino, tai nebuvo sunku, nes pats prisidėjo juos kalant. Jie buvo prakeikti ir galų gale išduodavo visus, kurie juos naudojo. Nykštukai iš tiesų pasirodė užsispyrę ir sunkiai paveikiami, jie labai nemėgo būti kitų valdomi; ką jie galvoja iš tikrųjų, dažniausiai likdavo neaišku, nepavyko jų ir nukreipti į šešėlius. Savo žiedus jie naudojo vien tik turtui gausinti. Vis dėlto jų širdyse įsižiebė įniršis ir viską užgožiantis aukso troškimas, vėliau atnešę Saurono naudai pakankamai blogio. Pasakojama, kad senovės nykštukų karaliai turėjo septynis lobynus, ir kiekvieno jų dugne gulėjo po aukso žiedą, bet visi tie lobynai jau seniausiai buvo išplėšti, juos surijo drakonai. Iš septynių žiedų keli pradingo ugnyje, o kitus Sauronas atgavo.

Žmones sugundyti pasirodė lengviau. Turintieji devynis žiedus tapo galingaisiais – karaliais, burtininkais, karžygiais. Jie pelnė šlovę ir didelius turtus, bet visa tai virto jų pražūtimi. Atrodė, kad jų gyvenimas neturi pabaigos, bet jis tapdavo jiems nepakeliamas. Jie galėjo vaikščioti nematomi jokių šio pasaulio akių, galėjo regėti tai, kas vyksta kituose, mirtingiesiems nematomuose pasauliuose, bet labai jau dažnai prieš akis tematydavo Saurono šmėklas ir vaiduoklius. Ir vienas po kito anksčiau ar vėliau, nelygu, kiek kuris iš prigimties buvo stiprus, kiek iš pat pradžių linkęs į gerus ar blogus darbus, jie pasidarydavo vergais žiedo, kurį patys nešiojo, ir juos užvaldydavo Saurono turimas Žiedų Žiedas. Jie amžinai likdavo nematomi visiems, išskyrus tą, kuris mūvėjo Vyriausiąjį, jie patekdavo į šešėlių karaliją. Tapdavo nazgulais, Žiedo Šmėklomis, baisiausiais Priešo tarnais. Juos lydėjo tamsa, o šūkaudavo jie mirties balsu.

Saurono puikybė ir garbėtroška tiek suvešėjo, kad jis nebepaisė jokių ribų ir pasiryžo tapti visa ko šeimininku Vidužemyje, sunaikinti elfus ir, jeigu pavyks, pragaišinti Numenorą. Jis nepakentė jokios laisvės ar varžovų, save pavadino Žemės Valdovu. Bet ir toliau dangstėsi kauke, kad panorėjęs galėtų apdumti žmonėms akis, atrodytų jiems išmintingas ir doras. Tačiau valdė daugiau jėga ir baime, jei tik tai galėjo duoti naudos, ir suvokiantieji, kaip virš pasaulio plečiasi jo šešėlis, vadino jį Tamsiuoju Valdovu ar Priešu. Aplink save jis vėl subūrė visus piktuosius Morgoto laikų padarus, likusius žemėje ar po žeme, jo įsakymų klausė orkai ir dauginosi lyg musės. Taip prasidėjo Juodieji Metai, elfų vadinami Pabėgimo Laikais. Tuo metu daugelis Vidužemio elfų bėgo į Lindoną, o iš ten tolyn per jūras ir niekada nebegrįžo. Daug jų žuvo nuo Saurono ir jo tarnų rankų. Tačiau Lindone tebevaldė Gilgaladas, ir Sauronas dar nedrįso žengti per Ered Luino kalnus ar pulti Uosto. Gilgaladą rėmė ir numenoriečiai. Visur kitur viešpatavo Sauronas, ir visi norintys likti laisvi ieškodavo prieglobsčio giriose ir kalnuose, bet juos nuolat persekiodavo baimė.

Rytuose ir pietuose beveik visi žmonės jau buvo pavaldūs jam, tais laikais jie vis stiprėjo, statė daug akmeninių sienų ir miestų, jų vis gausėjo. Ginklavosi geležimi, kariavo aršiai. Sauronas jiems buvo ir karalius, ir dievas, jie vis labiau jo bijojo, nes savo buveinę Sauronas apsupo ugnimi.

Tačiau Saurono žengimas į vakarus ilgainiui buvo pristabdytas. Kaip pasakoja „Akalabetas“, jį išgąsdinusi numenoriečių galia. Kai tas kraštas buvo pasiekęs savo gerovės viršūnę, Numenoro jėgos ir didybė buvo tokios įspūdingos, kad Saurono tarnai nebūtų prieš jas atsilaikę. Vildamasis gudrumu pasiekti tai, ko negalėjo padaryti jėga, Sauronas neilgam paliko Viduržemį ir iškeliavo į Numenorą kaip karaliaus Tar-Kaliono įkaitas. Ten gyveno, kol pagaliau savo klastomis suklaidino tos genties daugumos širdis ir pasiuntė numenoriečius į karą prieš valarus, taip pasiekė jų žūtį, kurios taip ilgai troško. Tačiau kilusi pragaištis pasirodė baisesnė, negu Sauronas tikėjosi, nes jis pamiršo tikrąją įtūžusių Vakarų Valdovų galią. Pasaulis sugriuvo, žemę prarijo bedugnė, virš jos išsiliejo jūra, ir pats Sauronas nugarmėjo į prarają. Bet jo dvasia iškilo ir su tamsiu vėju parskrido atgal į Viduržemį, ieškodama namų. Ten jis pamatė, kad jam nesant per tuos metus Gilgalado galia išaugo, apimdama plačias žemes šiaurėje ir vakaruose, peržengė Ūkanotuosius kalnus ir Didžiąją upę iki pat didžiosios Žaliosios girios ir jau artinosi prie įtvirtinimų, kur anksčiau saugiai gyveno Sauronas. Todėl jis pasitraukė į savo tvirtovę Juodojoje žemėje ir mąstė apie karą.

Tuo laiku, pasak „Akalabeto“, išsigelbėję nuo sunaikinimo numenoriečiai bėgo į rytus. Jų vyriausiasis buvo Elendilas Aukštasis ir jo sūnūs Isilduras ir Anarionas. Jie giminiavosi su karalium, nes buvo kilę iš Elroso, tačiau nenorėjo klausytis Saurono ir atsisakė kariauti su Vakarų Valdovais. Susodinę į laivus visus, kurie liko ištikimi, jie paliko Numenoro žemę prieš pat jos pražūtį. Tie žmonės buvo galingi, jų laivai aukšti ir stiprūs, bet audros juos priveikė ir per vandenų kalnus nešė iškėlusios

iki pat dangaus, kol galų gale jie nusileido į Vidužemį tarsi audros paukščiai.

Elendilą bangos išmetė Lindono žemėje, ir jis susidraugavo su Gilgaladu. Iš ten jis keliavo aukštyn Luno upe ir už Ered Luino įkūrė savo karalystę. Jo žmonės gyveno daug kur išsibarstę po Eriadorą palei Luno ir Baranduino tėkmę, bet jo pagrindinis miestas buvo Anuminas prie Nenujalio ežero vandenų. Numenoriečiai gyveno ir prie Fornosto ant Šiaurės aukštumų, ir Kardolane, ir ant Rudauro kalvų. Ant Emin Beraido ir Amon Sulo jie pastatė bokštus. Tuose kraštuose likę daug pilkapių ir sugriautų pastatų, bet Emin Beraido bokštai tebežvelgia į jūrą.

Isildurą ir Anarioną vandenys nunešė toliau į pietus, ir jie galų gale įplaukė į didžiąją Anduino upę, tekančią iš Rovaniono į jūrą vakaruose, prie Belfalaso įlankos. Tose žemėse jie įkūrė karalystę, vėliau pavadintą Gondoru, o šiaurinę karalystę vadino Arnoru. Seniai, savo galybės dienomis, Numenoro jūreiviai Anduino žiotyse, nepaisydami Saurono ir čia pat rytuose esančios Juodosios žemės, įkūrė uostą ir pastatė įtvirtinimus. Vėlesniais laikais į šitą uostą plaukdavo tik Numenoro ištikimieji, tad daugelis tų pakrančių gyventojų galvojo visiškai ar iš dalies panašiai kaip elfų draugai ar Elendilo gentis ir maloniai priėmė jo sūnus. Šito pietinio krašto svarbiausias miestas buvo Osgiliatas, per jo vidurį sruvo Didžioji upė. Numenoriečiai pastatė ten didžiulį tiltą, ant kurio kilo nuostabaus grožio mūriniai bokštai ir namai, prie miesto krantinių iš jūros plaukdavo aukšti laivai. Abiejose upės pusėse jie pastatė ir kitų įtvirtintų miestų: rytuose, ant Šešėlių kalnų keteros – Minas Itilį, Tekančio Mėnulio Bokštą, Mordorui atgrasyti, vakaruose, Mindoluino kalno papėdėje – Minas Anorą, Besileidžiančios Saulės Bokštą, kaip skydą nuo laukinių žmonių iš žemumų. Minas Itilyje stovėjo Isilduro namai, o Minas Anore – Anariono, bet jie valdė kraštą drauge ir jų sostai Didžiuosiuose Osgiliato rūmuose stovėjo greta. Tokie buvo svarbiausi numenoriečių statiniai Gondore, tačiau savo didžiosios

galios laikais jie statė ir daugiau puikių tvirtų namų ir Argonate, ir Aglaronde, ir Ereche. Angrenosto žiede, kurį žmonės vadino Isengardu, jie iš akmenų pastatė tvirčiausią Ortanko smailę.

Daug turtų, iš protėvių paveldėtų nuostabių ir naudingų brangenybių pabėgėliai atsigabeno iš Numenoro. Iš jų labiausiai pagarsėję buvo Septyni Akmenys ir Baltasis Medis. Šis buvo išaugintas iš vaisiaus, nuskinto nuo Nimloto Gražiojo, kuris augo karaliaus kieme Numenore, Armenelo mieste, kol Sauronas nesudegino to medžio. Pats Nimlotas kilo iš Tiriono Medžio, o šis buvo atvaizdas Medžių Vyriausiojo, Baltojo Telperiono, kurį Javana sukūrė augti valarų žemėje. Medis, reiškiantis prisiminimą apie eldarus ir apie Valinoro šviesą, buvo pasodintas Minas Itilyje priešais Isilduro namus, nes tai jis išgelbėjo vaisių nuo sunaikinimo. O Akmenys buvo padalinti.

Tris pasiėmė Elendilas, o jo sūnūs – po du. Savuosius Akmenis Elendilas padėjo Anumino mieste ir bokštuose ant Emin Beraido ir Amon Sulo. Sūnums tekę Akmenys gulėjo Minas Itilyje ir Minas Anore, taip pat Ortanke ir Osgiliate. Šie Akmenys turėjo tokią ypatybę, kad į juos žvelgiantys galėjo matyti tai, kas yra labai toli vietos ar laiko atžvilgiu. Dažniausiai jie parodydavo dalykus, esančius netoli kito Akmens, nes visi Septyni Akmenys susižinodavo vienas su kitu. Tačiau turintieji galingą valią ir protą gebėdavo nukreipti žvilgsnį ten, kur nori. Tad numenoriečiai žinojo daug tokių dalykų, kuriuos jų priešai slėpdavo, ir tais laikais, kai buvo galingi, nedaug kas prasprūsdavo pro jų budrias akis.

Pasakojama, kad Emin Beraido tvirtovę iš tiesų statė ne Numenoro pabėgėliai, o Gilgaladas savo draugui Elendilui. Emin Beraido Regintysis Akmuo gulėjo Elostirione, aukščiausiame jo bokšte. Ten Elendilas ilsėdavosi, iš ten, apimtas tremtinio ilgesio, žiūrėdavo į jūrą, skiriančią jį nuo buvusių namų. Gali būti, kad kartais jis šitaip net regėdavo Avalonės bokštą, iškilusį virš Eresėjos, kur gulėjo ir tebeguli Viršiausias Akmuo. Šiuos akmenis eldarai dovanojo Amandilui, Elendilo tėvui, stengdamiesi Nu-

menoro ištikimiesiems praskaidrinti tamsiąsias dienas, kai elfai jau nebegalėjo lankytis Saurono šešėlio slegiamoje savo žemėje. Tuos akmenis vadino Palantirais, Reginčiais iš toli. Bet visi kadaise atgabenti į Vidužemį Akmenys buvo prarasti.

Tad Numenoro pabėgėliai įkūrė savo karalystes Arnore ir Gondore, bet nedaug tepraėjo metų, ir paaiškėjo, kad sugrįžo ir jų priešas Sauronas. Kaip jau sakyta, jis slapta parkeliavo į savo senąją Mordoro karalystę už Efel Duato, Šešėlio kalnų, ta šalis rytuose ribojosi su Gondoru. Ten virš Gorgoroto slėnio stovėjo jo didžiulė ir stipri tvirtovė Barad Duras, Juodasis Bokštas. Tame krašte buvo ir ugninis kalnas, elfų vadinamas Orodruinu. Sauronas dėl šitos priežasties ten ir įsirengė buveinę, nes naudodavo iš žemės gelmių besiveržiančią kalno liepsną kerams ir kalvystei. Mordoro krašto viduryje Sauronas pagamino Vyriausiąjį Žiedą. Ten, tamsoje, Sauronas dabar mąstė, kol sukūrė sau naują, baisų pavidalą, nes ankstesnis dailusis kūnas išnyko amžinai, kai Sauronas, Numenorui skęstant, prasmego bedugnėje. Jis vėl pasiėmė Žiedų Žiedą ir apsiginklavo galiomis. Saurono akies piktybę ištverti pajėgė nedaugelis net iš pačių stipriausiųjų elfų ir žmonių.

Dabar Sauronas rengėsi karui su eldarais ir žmonėmis iš vakarų, tad to kalno ugnis vėl pabudo. Iš tolo išvydę dūmus virš Orodruino ir supratę, kad Sauronas grįžo, numenoriečiai davė kalnui naują vardą – Amon Amartas, arba Lemties Kalnas. Sauronas surinko gausybę tarnų iš rytų ir pietų, ir toje kariuomenėje buvo ne vienas aukštakilmis iš Numenoro. Mat, Sauronui gyvenant toje saloje, vos ne visų jos gyventojų širdys atsivėrė tamsai, todėl daug tų, kurie tais laikais plaukdavo į rytus ir statydavosi tvirtoves bei namus jūros pakrantėse, jau buvo pasidavę Saurono valiai, tad ir Vidužemyje tarnavo jam su džiaugsmu. Bet Gilgalado galia atgrasė tuos išdavikus – galingus ir piktavalius didžiūnus, ir dauguma jų gyventi pasirinko tolimas pietų žemes. Vis dėlto netoliese buvo du tokie, Herumoras ir Fuinuras, iškilę valdžion

su haradrimais – gausia ir žiauria gentimi, gyvenančia plačiose žemėse į pietus nuo Mordoro už Anduino žiočių.

Todėl kai Sauronas nusprendė, kad atėjo laikas, jis su didžiulėmis pajėgomis iššygiavo prieš naująjį Gondoro kraštą, paėmė Minas Itilį ir sunaikino ten augantį Isilduro Baltąjį Medį. Pats Isilduras išsigelbėjo ir, pasiėmęs Medžio sodinuką, su žmona ir sūnumis laivu nuplaukė žemyn upe. Nuo Anduino žiočių jie plaukė ieškodami Elendilo. Tuo tarpu Anarionas gynė nuo Priešo Osgiliatą, ir iš pradžių jam pavyko nustumti tą kariuomenę į kalnus. Bet Sauronas vėl sukaupė jėgas, ir Anarionas suprato, kad be pagalbos jo karalystė ilgai neišsilaikys.

Elendilas ir Gilgaladas susėdo tartis, jie matė, kad, jei nesusivienys prieš Sauroną, šis taps toks stiprus, jog po vieną įveiks visus savo priešus. Todėl jie sudarė sutartį, kuri vadinama Paskutine sąjunga, ir nužygiavo rytų pusėn į Vidužemį, rinkdami milžinišką elfų ir žmonių kariuomenę. Imladrise jie kuriam laikui stabtelėjo. Pasakojama, kad ten susirinkusi kariuomenė buvo puikiausia ir geriausiai ginkluota, kiek tik Vidužemyje atmenama, o skaičiumi ją lenkė tik valarų pulkai, ėję prieš Tangorodrimą.

Iš Imladriso jie daugeliu perėjų kirto Ūkanotuosius kalnus, nužygiavo žemyn palei Anduino upę ir šitaip galų gale pasitiko Saurono kariuomenę Dagorlade, Mūšio lygumoje, kuri plyti priešais Juodąją žemę. Tą dieną visos gyvos būtybės pasidalijo, abiejose kariuomenėse buvo kiekvienos rūšies, net žvėrių ir paukščių, tik išskyrus elfus. Jie nesusiskaldė ir visi ėjo paskui Gilgaladą. Nykštukų vieni kovėsi vienoje pusėje, kiti – kitoje, bet Durino gentis iš Morijos stojo prieš Sauroną.

Gilgalado ir Elendilo kariuomenė nugalėjo, nes tais laikais elfai tebeturėjo didžiulę galią, o numenoriečiai buvo stiprūs, aukšti ir baisūs savo rūstybe. Prieš Aiglosą, Gilgalado ietį, niekas negalėjo atsilaikyti, o Elendilo kalavijas, vardu Narsilas, orkams ir žmonėms kėlė didžiausią baimę, nes švytėjo ir saulės, ir mėnulio šviesa.

Gilgaladas ir Elendilas įžengė į Mordorą ir apsupo Saurono tvirtovę. Laikė ją apgulę septynerius metus, priešo liepsnos, strėlės ir ietys padarė jiems sunkių nuostolių, Sauronas daug kartų rengė prieš juos išpuolius. Gorgoroto slėnyje krito Anarionas, Elendilo sūnus, ir daug kitų. Bet galų gale apgultis tapo tokia arši, kad į kovą stojo pats Sauronas. Jis susikibo su Gilgaladu ir Elendilu, abu jie žuvo ir Elendilas griūdamas prispaudė ir sulaužė kalaviją. Bet ir Sauronas buvo partrenktas, o Isilduras Narsilo rankenos nuolauža iškirto iš Saurono rankos Vyriausiąjį Žiedą ir pasiėmė jį sau. Tą kartą Sauronas buvo nugalėtas, jis pametė savo kūną, jo dvasia nulėkė toli ir pasislėpė tyruose. Ir daug ilgų metų jis vengė bet kokio regimo pavidalo.

Taip po Senųjų dienų ir Juodųjų Metų prasidėjo Trečiasis pasaulio amžius. Tais laikais dar turėta vilties, dar gyvi buvo prisiminimai apie laimę ir eldarų Baltasis Medis ilgai žydėjo žmonių karalių kiemuose, nes Isilduras, dar prieš išvykdamas iš Gondoro, išsaugotąją atžalą pasodino Anoro tvirtovėje brolio atminimui. Saurono tarnai buvo sumušti ir išblaškyti, nors galutinai nesunaikinti. Daugelis žmonių nusigręžė nuo piktybės ir stojo tarnauti Elendilo įpėdiniams, bet širdyje nemaža dalis atminė Sauroną ir nekentė vakarų karalysčių. Juodasis Bokštas buvo sulygintas su žeme, bet pamatai išliko ir jis nebuvo užmirštas. Numenoriečiai tikrai pastatė sargybą aplink Mordoro žemę, bet niekas nedrįso ten gyventi ir baimindamiesi Saurono atminties, ir vengdami Ugnies kalno, stūksančio greta Barad Duro, o visą Gorgoroto slėnį dengė pelenai. Daug elfų ir daug jų sąjungininkų – numenoriečių bei žmonių – žuvo mūšyje ir per ilgą apsiaustį. Krito Elendilas Aukštasis ir karalius Gilgaladas Didysis. Daugiau niekada nebesusirinko tokia kariuomenė, nebuvo kitos tokios elfų ir žmonių sąjungos, nes nuo Elendilo laikų šios dvi gentys nutolo viena nuo kitos.

Vyriausiasis Žiedas prapuolė, apie jį nieko nežinojo net tų laikų išminčiai, tačiau jis nebuvo sunaikintas. Isilduras jo neati-

davė šalia stovėjusiems Elrondui ir Kirdanui. Jie jam siūlė mesti tą žiedą į čia pat liepsnojančią Orodruino ugnį, kurioje jis ir buvo nukaltas, todėl ten būtų pražuvęs, o Saurono galia amžinai sumenkusi, iš jo būtų likęs tik piktasis šešėlis tyruose. Bet Isilduras nepaklausė to patarimo ir atsakė:

– Jis liks man kaip atminas už žuvusį tėvą ir brolį. Ar ne mano smūgiai atnešė priešui mirtį?

Žiedas, kurį laikė rankoje, jam pasirodė labai gražus, ir jis nepanoro leisti jam pražūti. Tad, pasiėmęs Žiedą, Isilduras grįžo pirmiausia į Minas Anorą ir ten brolio atminimui pasodino Baltąjį Medį. Bet netrukus iškeliavo, davęs patarimų brolio sūnui Meneldilui ir palikęs jam valdyti pietų kraštą. Su savimi turėjo ir Žiedą, nusprendęs, kad tai bus paveldima jo giminės brangenybė. Iš Gondoro jis žygiavo į šiaurę tuo keliu, kuriuo atėjo Elendilas. Isilduras paliko pietų karalystę, nes ketino perimti tėvo kraštą Eriadore, toli nuo Juodosios žemės šešėlio.

Bet Isildurą užpuolė orkų būrys, tykojęs Ūkanotuosiuose kalnuose. Jie aptiko jo stovyklą tarp Žaliosios girios ir Didžiosios upės, netoli Loig Ninglorono, Džiugesio pievų, ir užklupo netikėtai, nes Isilduras, manydamas, kad visi priešai sumušti, nesisaugojo ir nepastatė sargybos. Ten žuvo beveik visi jo žmonės, tarp jų ir trys vyresnieji sūnūs Elenduras, Aratanas ir Kirjonas, bet žmoną ir jauniausiąjį sūnų Valandilą jis, išeidamas į karą, buvo palikęs Imladrise. Pats Isilduras išsigelbėjo Žiedo dėka, nes jį mūvėdamas buvo niekam nematomas, bet orkai jį vijosi pagal kvapą ir pėdsakus, kol jis pasiekė upę ir šoko į vandenį. Čia Žiedas jį išdavė ir atkeršijo už buvusį savininką: Isildurui plaukiant, nuslydo nuo piršto ir dingo vandenyje. Dabar orkai pamatė Isildurą besikapanojantį srovėje, susmaigstė jį daugybe strėlių, ir taip baigėsi Isilduro gyvenimas. Tik trys jo žmonės po ilgų klajonių grįžo iš kalnų. Vienas jų buvo didikas Otaras, Isilduro pavedimu saugojęs Elendilo kalavijo nuolaužas.

Taigi Narsilas pačiu laiku pateko Imladrise į rankas Valandilui, Isilduro įpėdiniui. Bet geležtė buvo sulaužyta, švytėjimas iš-

blėsęs, ir iš naujo to kalavijo niekas neperkalė. Meistras Elrondas pranašavo, kad taip ir liks, kol nebus surastas Vyriausiasis Žiedas ir nesugrįš Sauronas. Tačiau ir elfai, ir žmonės vylėsi, kad šitai niekada neįvyks.

Valandilas pasirinko sau būstu Anuminą, tačiau jo gentis sumenko, numenoriečių ir Eriadoro žmonių liko per mažai, kad apgyventų kraštą ar išlaikytų visus Elendilo pastatytus miestus: daug gyventojų krito ir Dagorlade, ir Mordore, ir Džiugesio pievose. Pasitraukus Earendurui, septintajam karaliui po Valandilo, atsitiko taip, kad žmonės iš vakarų, dunedainai iš šiaurės susiskaldė į mažus kraštus ir žemes, tad priešai rijo juos vieną po kito. Slenkant metams, jų gyveno vis mažiau ir mažiau, kol galų gale apie buvusią šlovę liudijo vien žali, žole apaugę pilkapiai. Per ilgesnį laiką iš tų žmonių liko tik keista gentis, slapta klajojanti po tyrus, kiti žmonės nežinojo nei kur jų namai, nei ko jie klajoja. Ir protėviai buvo užmiršti visur, išskyrus Imladrisą, Elrondo giminę. Tačiau Isilduro įpėdiniai brangino ir saugojo kalavijo nuolaužas per daugelį žmonių kartų, toje giminėje paveldėjimas iš tėvo sūnui liko nesuardytas.

Pietuose Gondoro kraštas toliau gyvavo, ir kurį laiką jo didybė augo, jau primindama Numenoro grožį ir turtus prieš jo žlugimą. Gondoro žmonės statė aukštus bokštus ir stiprias tvirtoves, uostus gausybei laivų, daugelio kraštų ir įvairiomis kalbomis šnekančios gentys garbino žmonių karalių Sparnuotąją Karūną. Daug metų Minas Anore priešais karaliaus rūmus augo Baltasis Medis, gimęs iš sėklos, kurią Isilduras per giliausias jūras atnešė iš Numenoro, dar anksčiau sėkla atkeliavo iš Avalonės, o prieš tai – iš Valinoro tais laikais, kurie buvo prieš Senuosius, kai pasaulis dar buvo jaunas.

Tačiau galų gale, sparčiai dylant Vidužemio metams, Gondoras sunyko, ir Anariono sūnaus Meneldilo giminė nutrūko, nes numenoriečiai susimaišė su kitais žmonėmis, jų galia ir išmintis ėmė mažėti, gyvenimas trumpėjo, apsilpo sargyba prie Mordoro.

Valdant Telemnarui, dvidešimt trečiajam Meneldilo giminėje, tamsūs vėjai iš rytų atnešė marą, kuris išguldė karalių ir jo vaikus, Gondore mirė daugybė žmonių. Įtvirtinimuose palei Mordoro sienas nebeliko įgulų, Minas Itilis ištuštėjo, ir piktoji jėga vėl slapta įžengė į Juodąją žemę. Kai ten rinkosi tamsūs pavidalai, atrodė, lyg Gorgoroto pelenus žarstytų šaltas vėjas. Pasakojama, kad iš tiesų tai buvo ulairai, kuriuos Sauronas vadino nazgulais, Devyni Žiedo Vaiduokliai, ilgai slapstyti, bet dabar sugrįžę ruošti kelio savo šeimininkui, nes jis vėl pradėjo augti.

Earnilo laikais jie pasirodė pirmą kartą: išėję naktį iš Mordoro, įveikė Šešėlio kalnus ir įsitaisė Minas Itilyje. Tą vietą pripildė tokio siaubo, kad niekas nedrįso pažvelgti į tą pusę. Vėliau ją vadino Minas Morgulu, Kerų Bokštu, ir Minas Morgulas visada kariavo su Minas Anoru vakaruose. Dar vėliau ir Osgiliatas, genčiai nykstant seniai apleistas, virto griuvėsiais ir šmėklų miestu. Tačiau Minas Anoras atsilaikė ir gavo naują vardą – Minas Tiritas, Sargybos Bokštas. Karaliai įsakė ten, tvirtovėje, pastatyti labai aukštą ir dailų baltą bokštą, iš jo buvo matyti plačiausios žemės. Tas miestas tebebuvo išdidus ir tvirtas, jame prieš karaliaus rūmus dar žydėjo Baltasis Medis, ten likę numenoriečiai dar gynė upės tėkmę nuo Minas Morgulo siaubų ir nuo visų vakarų priešų – orkų, baisūnų ir piktųjų žmonių, taip nuo karo ir sunaikinimo apsaugodami žemes už savo nugaros, į vakarus nuo Anduino.

Minas Tiritas gyvavo ir valdant Earnurui, Earnilo sūnui ir paskutiniam Gondoro karaliui. Tai jis vienas nujojo prie Minas Morgulo vartų, atsiliepdamas į Morgulo valdovo iššūkį. Stojo su juo į dvikovą, bet buvo nazgulo išduotas, sučiuptas gyvas ir nugabentas į miestą kankinti, ir joks gyvas žmogus daugiau jo neberegėjo. Earnuras nepaliko įpėdinio, bet nutrūkus karalių giminei valdyti miestą ir vis mažėjantį kraštą ėmėsi patarėjai iš Mardilo Ištikimojo giminės. Į žalią Rohano žemę, anksčiau vadintą Kalenardonu ir priklausiusią Gondoro karalystei, iš šiaurės atsikraustė rohirimai, raiteliai, arklių augintojai. Rohirimai padėjo miesto

valdovams kariauti. Šiaurėje, už Rauroso krioklių ir Argonato Vartų, buvo ir kitų, dar senesnių, žmonėms visiškai nežinomų įtvirtinimų, bet piktieji padarai nedrįso jų pulti, kol pribręs laikas ir vėl pasirodys tamsusis valdovas Sauronas. Iki to laiko nuo pat Earnilo valdymo nazgulai daugiau niekada nedrįso keltis per upę ar išeiti pro miesto vartus tokiais pavidalais, kad juos galėtų pamatyti žmonės.

Per visą Trečiąjį amžių, žuvus Gilgaladui, Meistras Elrondas gyveno Imladrise. Ten jis subūrė daug elfų ir kitų išminčių iš visų Viduržemio genčių, išsaugojo per daugelį žmonių kartų žinias apie tai, kas būta gražaus. Elrondo giminė tapo prieglobsčiu pavargusiems ir engiamiems, gerų patarimų šaltiniu, žinių ir išminties lobynu. Jo namai priglaudė Isilduro įpėdinius ir vaikystėje, ir senyvame amžiuje, nes jie su Elrondu buvo kraujo giminės, be to, išmintis Elrondui kuždėjo, kad toje giminėje pasirodys žmogus, kuriam lemta atlikti paskutinius to amžiaus žygdarbius. Belaukiant to žmogaus, dunedainų dienoms tamsėjant ir jiems tapus klajokliais, Elendilo kalavijo nuolaužas buvo patikėta saugoti Elrondui.

Eriadore Imladrisas buvo svarbiausias aukštųjų elfų miestas, bet Pilkajame Lindono uoste dar gyveno ir elfų karaliaus Gilgalado genties likučiai. Kartais jie atklysdavo į Eriadoro žemes, bet paprastai gyveno palei jūros krantus, statydami ir taisydami elfiškus laivus, kuriais pavargę nuo pasaulio Pirmagimiai išplaukdavo į tolimiausius vakarus. Uostą valdė Kirdanas Laivadirbys, galingasis tarp išminčių.

Apie Tris Žiedus, elfų išsaugotus ir nesuterštus, išminčiai niekada neištarė nė žodžio. Net ir iš eldarų tik vienas kitas žinojo, kur jie padėti. Tačiau sutriuškinus Sauroną jų poveikis buvo nuolat jaučiamas. Ten, kur jie atsidurdavo, viešpataudavo džiaugsmas, ir jokios to meto negandos jo netemdydavo. Todėl dar nesibaigus Trečiajam amžiui, elfai suprato, kad Safyro Žiedą puikiajame Rivendelo slėnyje turi Elrondas, virš kurio namų ryškiausiai tviska

dangaus žvaigždės, kad Deimanto Žiedas yra Lorieno žemėje, kur gyvena Galadrielė. Ji buvo miško elfų karalienė, Keleborno iš Doriato žmona, bet pati kilusi iš noldorų ir atminė Valinoro laikus, buvusius dar prieš Senąsias dienas. Galadrielė buvo galingiausia ir gražiausia iš visų Vidužemyje likusių elfų. Raudonasis Žiedas liko paslėptas iki pat galo, ir niekas, išskyrus Elrondą, Galadrielę ir Kirdaną, nežinojo, kam jis patikėtas.

Tad Amžius slinko, ir dviejuose kraštuose grožis ir palaima nenyko: Imladrise ir Lotloriene, slaptame krašte tarp Kelebranto ir Anduino, kur medžiai žydėjo aukso žiedais ir joks orkas ar kitas piktas padaras nedrįso kelti kojos. Bet tarp elfų daug kas kalbėjo pranašaudami, kad jei Sauronas vėl pasirodytų, tuomet arba jis rastų Vyriausiąjį Žiedą, arba geriausiu atveju tą Žiedą rastų jo priešai ir sunaikintų. Vienaip ar kitaip, Trijų Žiedų galios tada išnyktų, ir visa, ką jie palaikė, išblėstų. Tuomet elfai žengtų į prieblandą ir prasidėtų žmonių viešpatija.

Taip iš tiesų ir atsitiko. Žiedų Žiedas, Septyni ir Devyni Žiedai sunaikinti, Trys dingę, ir su jais baigėsi Trečiasis amžius, baigėsi ir sakmės apie eldarus Vidužemyje. Tai buvo Blėstantys Metai, ir paskutiniai elfų žiedai į rytus nuo jūros sulaukė žiemos. Tais laikais Čionykštėse žemėse dar vaikščiojo noldorai, galingiausi ir puikiausi tarp pasaulio vaikų, mirtingųjų ausys dar išgirsdavo jų kalbą. Tuo metu žemėje tebebuvo daug nuostabių ir gražių dalykų, bet buvo gausu ir piktų ar baisių padarų – orkų, trolių, drakonų, klaikių žvėrių, keistų būtybių, senų ir kupinų išminties, kurių vardus visi seniai pamiršo. Kalnuose tebeplušėjo nykštukai, kantriu triūsu kurdami daiktus iš metalo ir akmens, kuriems dabar niekas negali prilygti. Tačiau Žmonių Viešpatija jau artėjo, viskas keitėsi, kol pagaliau Gūdžiojoje girioje vėl pasirodė Tamsusis Valdovas.

Senovėje tas miškas vadinosi Didžioji Žalioji giria, jos erdviose laukymėse ir paunksmėse sau vietą rasdavo daugybė žvėrių ir skardžiabalsių paukščių. Tarp ąžuolų ir bukų plytėjo ka-

raliaus Tranduilo kraštas. Po daugelio metų, praslinkus beveik trečiajai to pasaulio laikotarpio daliai, iš pietų pro medžius jį lėtai užplūdo tamsa, šešėlių prislėgtas pieveles užvaldė baimė, medžioti ėmė baisūs žvėrys, savo žabangas išskleidė žiaurūs ir pikti padarai.

Tada tą mišką pavadino kitaip – Gūdžiąja giria, nes ten tvyrojo tiršti tarsi naktis šešėliai, nedaug kas drįsdavo per ją eiti, gal tik šiaurėje, kur Tranduilo gentis vis dar stabdė piktąsias jėgas. Iš kur jos radosi, niekas negalėjo pasakyti, ir praėjo daug laiko, kol išminčiai jas perprato. Tai buvo Saurono šešėlis ir ženklas, kad jis sugrįžo. Palikęs rytų tyrus, jis apsigyveno pietinėje girios dalyje, iš lėto augo ir vėl įgavo pavidalą. Buveinę įsirengė po juoda kalva, ten kūrė savo kerus, ir visi girios gyventojai bijojo Dol Gulduro Kerėtojo, nors iš pradžių nesuprato, koks didis gresia pavojus.

Vos atsirado pirmieji šešėliai Gūdžiojoje girioje, Vidužemio vakaruose pasirodė istarai, žmonių vadinami žyniais. Tuo metu niekas, išskyrus Kirdaną iš Uosto, nežinojo, iš kur jie kilę. Tik Elrondui ir Galadrielei jis papasakojo, kad istarai atkeliavo iš už jūros. Vėliau tarp elfų kalbėta, esą jie Vakarų Valdovų siųsti išmėginti Saurono jėgos, jei jis sumanytų vėl kilti, ir paskatinti elfus, žmones ir visas gyvas geros valios būtybes narsiems žygiams. Tie pasiuntiniai buvo žmonių pavidalo, senyvo amžiaus, bet stiprūs, su metais beveik nesikeičiantys, senstantys labai lėtai, nors rūpesčių turėjo daug, labai išmintingi, apdovanoti didelėmis galiomis. Ilgai ir toli jie keliavo po plačiausius kraštus tarp elfų ir žmonių, kalbėjosi ir su žvėrimis bei paukščiais. Vidužemio žmonės vadino juos įvairiai, nes tikrųjų savo vardų jie nepasisakė. Tarp jų vyriausieji buvo du, juos elfai vadino Mitrandiru ir Kuruniru, bet žmonės šiaurėje davė jiems Gendalfo ir Sarumano vardus. Kuruniras buvo amžiumi vyresnis ir atsirado pirmas, po jo pasirodė Mitrandiras ir Radagastas ir kiti istarai, atėję į Vidužemio rytus, bet apie juos šitos sakmės nepasakoja. Radagastas draugavo su visais žvėrimis ir paukščiais, o Kuruniras daugiausia sukosi tarp

žmonių, jis mokėjo dailiai kalbėti ir puikiai išmanė visus kalvystės dalykus. Mitrandiro patarimų atidžiai klausydavo Elrondas ir elfai. Mitrandiras nuolat keliaudavo šiaurėje ir vakaruose ir jokiame krašte niekada ilgiau neapsistodavo. Kuruniras keliavo į rytus, o grįžęs gyveno Isengardo Žiede, Ortanke, kurį numenoriečiai pastatė savo didžiosios galios laikais.

Pats budriausias buvo Mitrandiras, iš visų žynių jam labiausiai rūpėjo Gūdžiosios girios tamsa. Nors daugeliui atrodė, kad tai Žiedo šmėklų darbas, Mitrandiras baiminosi, jog tai pirmasis grįžtančio Saurono šešėlis. Jis nukeliavo į Dol Guldurą, ir Kerėtojas puolė nuo jo bėgti. Po to ilgam stojo taika, bet visi nenuleido nuo girios akių. Po kurio laiko Šešėlis grįžo, jo galia dar padidėjo. Tuo metu susirinko Išminčių Taryba, vadinama Baltąja Taryba, ten dalyvavo Elrondas, Galadrielė ir Kirdanas, kiti eldarų valdovai, su jais ir Mitrandiras su Kuruniru. Kurunirą (tai buvo Sarumanas Baltasis) išrinko Tarybos vyriausiuoju, nes jis daugiausia iš visų kadaise tyrinėjo Saurono gudrybes. Galadrielė būtų verčiau norėjusi, kad Tarybai vadovautų Mitrandiras, ir Sarumanas dėl to įširdo, nes jo puikybė ir noras valdyti labai išaugo. Bet Mitrandiras pareigų atsisakė, jis nenorėjo kam nors įsipareigoti ar nuo ko nors priklausyti, išskyrus tuos, kurie jį siuntė. Neketino jis ir nuolat gyventi vienoje vietoje, vengė atsiliepti į kokius kvietimus. Sarumanas tuo tarpu pradėjo nagrinėti Galios Žiedų išmintį, kaip jie buvo sukurti ir kas jiems nutiko.

Šešėlis vis didėjo, ir Elrondui su Mitrandiru širdyje darėsi vis tamsiau. Todėl kartą Mitrandiras vėl išsiruošė į didžiausią pavojų – nukeliavo į Dol Guldurą prie Kerėtojo požemių, įsitikino, kad jo baimė pagrįsta, ir pabėgo. Grįžęs tarė Elrondui:

– Deja, mūsų spėjimas teisingas. Tai nėra vienas iš ulairų, kaip daugelis ilgą laiką manė. Tai pats Sauronas, vėl įgavęs pavidalą ir dabar sparčiai augantis. Jis vėl stengiasi surinkti visus Žiedus į savo rankas. Tad ieško žinių apie Žiedų Žiedą ir apie Isilduro įpėdinius, jeigu tik jų dar kur nors esama gyvų.

– Ta valanda, – atsiliepė Elrondas, – kai Isilduras paėmė Žiedą ir nebeatidavė, lėmė šį likimą, ir Sauronas turėjo grįžti.

– Bet Žiedų Žiedas buvo prarastas, – vėl tarė Mitrandiras, – ir kol jis kažkur guli, galime įveikti Priešą, jei sukaupsime visas jėgas ir ilgai negaišime.

Tada buvo sukviesta Baltoji Taryba. Mitrandiras ragino visus veikti greitai, bet Kuruniras prieštaravo, patarė dar laukti ir stebėti.

– Netikiu, – aiškino jis, – kad Žiedas kada nors bus rastas Vidužemyje. Jis įkrito į Anduiną ir jau seniai, manau, nuriedėjo į jūrą. Ten ir gulės iki pabaigos, kol visas pasaulis griūs ir išjudins gelmes.

Todėl tuo metu jokių veiksmų nesiimta, nors Elrondo širdis nujautė negera, ir jis tarė Mitrandirui:

– Vis dėlto spėju, kad Žiedų Žiedas bus rastas, ir tada vėl kils karas. Tai bus šito amžiaus pabaiga. Ir ji reikš antrąją tamsą, nebent mus išgelbėtų koks keistas atsitiktinumas, kurio negaliu numatyti.

– Pasaulyje atsitiktinai nutinka daug keistų dalykų, – atsiliepė Mitrandiras, – ir jei išmintingieji suklumpa, pagalbos neretai galima sulaukti iš silpnesniųjų.

Taigi išmintinguosius kamavo nerimas, bet nė vienas dar nesuprato, kad Kuruniras pasinėręs į juodas mintis ir širdyje jau tapo išdaviku: jis troško, kad tik jis ir niekas kitas rastų Didįjį Žiedą, kad pats galėtų jį naudoti ir pasaulį tvarkyti pagal savo valią. Jis ilgai tyrinėjo Saurono darbus, vildamasis jį sutriuškinti, o dabar, užuot nekentęs jo už piktadarystes, pavydėjo jam kaip varžovui. Kuruniras manė, kad Žiedas priklausė Sauronui ir, šiam vėl pasirodžius, ieškos šeimininko, o jei šeimininkas bus išvarytas, Žiedas ir toliau tūnos pasislėpęs. Tad Kuruniras ketino žaisti su pavojum ir kol kas nekliudyti Sauronui, tikėdamasis, Žiedui pasirodžius, savo gudrumu užbėgti už akių ir draugams, ir Priešui.

Jis ėmė stebėti Džiugesio pievas ir netrukus pamatė, kad Dol Gulduro tarnai toje vietoje naršo visas upės apylinkes. Iš to suprato, kad ir Sauronas žino, kaip žuvo Isilduras, todėl išsigando, pasitraukė į Isengardą ir jį sutvirtino. Kartu stengėsi dar labiau įsigilinti į Galios Žiedų išmintį ir jų sukūrimo meną. Tačiau apie tai Taryboje jis neužsiminė, vis dar vildamasis pirmas išgirsti žinią apie Žiedą. Subūrė didžiausią pulką šnipų, daugelis jų buvo paukščiai, nes Radagastas pasiūlė jam pagalbą, nenujausdamas išdavystės ir galvodamas, kad šitai reikalinga Priešui stebėti.

Gūdžiosios girios šešėlis vis tamsėjo, piktieji padarai rinkosi į Dol Guldurą iš tamsiausių pasaulio užkampių. Jie vėl susibūrė valdomi vienos valios, ir jų piktybė krypo į elfus ir žmones, išlikusius po Numenoro pražūties. Todėl galų gale vėl susirinko Taryba ir daug ginčijosi apie Žiedus, bet Mitrandiras prabilo tokiais žodžiais:

– Nėra būtina rasti Žiedą. Kol jis gyvuoja žemėje ir nėra sunaikintas, gyvuoja ir jo saugoma galia, o Sauronas augs ir puoselės viltį. Elfų ir jų draugų galia šiandien yra menkesnė negu senovėje. Netrukus jis bus per stiprus jums net ir be Didžiojo Žiedo, kadangi valdo Devynis, o iš Septynių atgavo tris. Privalome smogti.

Dabar Kuruniras sutiko trokšdamas, kad Sauronas būtų išstumtas iš Dol Gulduro, esančio greta upės, ir daugiau negalėtų laisvai ieškoti. Tad jis paskutinį kartą padėjo Tarybai, ir kariuomenė pajudėjo pirmyn. Ji užpuolė Dol Guldurą, išvarė Sauroną iš jo buveinės, ir Gūdžioji giria neilgam vėl tapo tyra.

Tačiau pulta buvo per vėlai. Tamsusis Valdovas tai numatė ir seniai pasirengė veikti. Ulairai, devyni jo tarnai, nukeliavo pirma jo visko paruošti jo atvykimui. Todėl Saurono pabėgimas buvo apsimestinis, ir jis netrukus grįžo. Išmintingieji nespėjo jam sukliudyti, ir jis vėl įžengė į savo karalystę Mordore, iš naujo surentė juodus Barad Duro bokštus. Tais metais Baltoji Taryba susirinko pasitarti paskutinį kartą, o Kuruniras pasitraukė į Isengardą ir su niekuo nesitarė, tik su savim pačiu.

Orkai telkėsi į pulkus, toli rytuose ir pietuose ginklavosi laukiniai žmonės. Pačiame šito ruošimosi įkarštyje, visur sklandant baimei ir gandams apie karą, pasitvirtino Elrondo spėjimas: Žiedų Žiedas iš tiesų atsirado per atsitiktinumą, kur kas keistesnį, negu numatė Mitrandiras. Kuruniras ir Sauronas apie tai nesužinojo. Pasirodo, iš Anduino Žiedas buvo išgriebtas gerokai anksčiau, negu jie ėmė ten jo ieškoti. Jį rado vienas iš mažųjų žvejų genties, gyvenusios prie upės, dar tada, kai gyvavo Gondoro karaliai, ir nunešė į tamsią slėptuvę kalno papėdėje. Ten Žiedas ir gulėjo iki pat puolimo prieš Dol Guldurą, tada jį vėl rado keliauninkas, žemės gelmėse gelbėjęsis nuo orkų persekiojimo. Paskui Žiedas atsidūrė labai tolimoje šalyje Eriadoro vakaruose, kur gyveno perianatai, Mažoji Gentis, miškavaikiai. Anksčiau elfams ir žmonėms jie menkai terūpėjo, negalvojo apie juos nei Sauronas, nei kuris iš išmintingųjų, išskyrus Mitrandirą.

Sėkmė ir budrumas padėjo Mitrandirui pirmajam sužinoti apie Žiedą, kol apie jį neišgirdo Sauronas. Tačiau jį apniko nerimas ir abejonės. To daikto piktoji galia buvo per daug didelė, kad kuris iš išmintingųjų galėtų jį turėti, nebent, kaip Kuruniras, norėtų pats tapti tironu ir tamsiuoju valdovu. Bet ir nuo Saurono ilgai jo nenuslėpsi, o tam Žiedui sunaikinti elfų galių nebūtų užtekę. Todėl Mitrandiras, padedamas šiaurės dunedainų, ėmė stebėti perianatų žemę ir laukė tinkamo laiko. Tačiau Sauronui tarnavo daug ausų, ir netrukus jis išgirdo apie Žiedų Žiedą, kurio troško labiau už viską, ir pasiuntė nazgulus jo paimti. Įsižiebė karas, ir kovoje su Sauronu baigėsi, lygiai kaip ir prasidėjo, Trečiasis amžius.

Mačiusieji tų laikų įvykius – nuostabios narsos žygdarbius – kitur papasakojo apie Žiedo karą ir kaip jis baigėsi – ir netikėta pergale, ir kadaise numatytu sielvartu. Dabar pakaks pasakyti, kad tuo metu šiaurėje iškilo Isilduro įpėdinis, perėmęs Elendilo kalavijo nuolaužas. Imladrise jas perkalė iš naujo, ir jis išėjo į karą – didis žmonių vadas. Tai buvo Aragornas, Aratorno sūnus, trisde-

šimt devintasis tiesioginis Isilduro įpėdinis, bet labiau panašus į Elendilą negu kuris nors iš ankstesniųjų. Mūšis įvyko Rohane, išdavikas Kuruniras buvo nuverstas, Isengardas sugriautas. Priešais Gondoro miestą įvyko didžiulės kautynės, ten į tamsą žengė Saurono karvedys, Morgulo valdovas. Isilduro įpėdinis nuvedė kariuomenę į vakarus prie Juodųjų Mordoro vartų.

Tame paskutiniame mūšyje dalyvavo Mitrandiras, Elrondo sūnūs, Rohano karalius, Gondoro valdovai, Isilduro įpėdinis su šiaurės dunedainais. Čia galų gale jie akis į akį susidūrė su mirtimi ir pralaimėjimu, ir visa jų narsa buvo veltui, nes Sauronas buvo per daug stiprus. Tačiau tą valandą pasitvirtino tai, ką sakė Mitrandiras: išmintingieji suklupo, ir pagalbą suteikė silpnųjų rankos. Daug kur apdainuota, kaip ne kas kitas, o perianatai, Mažoji Gentis, kalvų ir pievų gyventojai, padėjo jiems išsigelbėti.

Mat miškavaikis Frodas, kaip pasakojama, Mitrandiro palieptas ėmėsi sunkios užduoties ir vienas su tarnu per tamsą bei pavojus prasibrovė, Saurono pykčiui, iki pat Lemties Kalno. Ten sviedė Didįjį Galios Žiedą į ugnį, kurioje tas buvo nukaltas, ir šitaip pagaliau Žiedas buvo sunaikintas, o jo skleidžiamas blogis išnyko.

Sauronas iš karto susmuko, buvo galutinai sutriuškintas, virto vien piktuoju šešėliu ir dingo. Barad Duro bokštai subyrėjo, ir jų griūties aidas sudrebino daugelį žemių. Taip vėl atėjo taika, ir žemėje išaušo naujas pavasaris. Isilduro įpėdinį karūnavo Gondoro ir Arnoro karalium, dunedainų galia vėl išaugo ir šlovė apie juos pasklido plačiai. Minas Anoro kieme vėl pražydo Baltasis Medis, nes Mitrandiras rado jo atžalą snieguose Mindoluino, aukštai iškilusio ir baltuojančio virš Gondoro miesto. Kol Baltasis Medis ten augo, Senųjų dienų atminimas dar tebebuvo gyvas karalių širdyse.

Visa tai buvo pasiekta daugiausia dėl Mitrandiro budrumo ir išmintingų patarimų. Per kelias paskutines dienas jis atsiskleidė kaip ypač gerbtinas didžiūnas. Jis jojo į mūšį apsivilkęs baltą

rūbą. Tačiau iki pat tos akimirkos, kai jam reikėjo išvykti, niekas nežinojo, kad jis jau seniai saugo Raudonąjį Ugnies Žiedą. Iš pradžių tas Žiedas buvo patikėtas Kirdanui, Uosto valdovui, bet šis atidavė Žiedą Mitrandirui, nes žinojo, iš kur jis atėjo ir kur galų gale sugrįš.

– Imk šitą Žiedą, – tarė jis, – nes tau teks sunkūs darbai ir rūpesčiai, bet jis visur palaikys tave ir saugos nuo nuovargio. Tai Ugnies Žiedas, ir gal kartu tau pavyks vėl uždegti širdis narsiems žygiams pasaulyje, kuris darosi vis šaltesnis. O mano širdis visada lieka su jūra, tad gyvensiu prie šių pilkų krantų, saugodamas Uostą, kol išplauks paskutinis laivas. Tada lauksiu tavęs.

Tas laivas buvo baltas, ir jau ilgai truko jo statyba, jau seniai jis laukė tos pabaigos, apie kurią kalbėjo Kirdanas. Bet kai viskas buvo padaryta, kai Isilduro įpėdinis tapo žmonių valdovu ir jam atiteko visa vakarų viešpatija, tada pasidarė aišku, kad baigėsi ir Trijų Žiedų galia, ir Pirmagimiams pasaulis papilkėjo ir pasenо. Tuomet paskutinis iš noldorų iš Uosto leidosi į jūrą, amžinai palikdamas Vidužemį. Paskutinieji prie jūros atjojo Trijų Žiedų saugotojai, ir Meistras Elrondas sėdo į Kirdano paruoštą laivą. Rudens sutemose jis plaukė iš Mitlondo, kol Gaubtojo Pasaulio jūros susivėrė už jo paskuigalio ir apvalaus dangaus vėjai daugiau nebetrukdė. Iškilęs į aukštąsias erdves virš pasaulio miglų, jis nusklendė į Senuosius vakarus, ir taip baigėsi eldarų sakmės ir jų istorija.

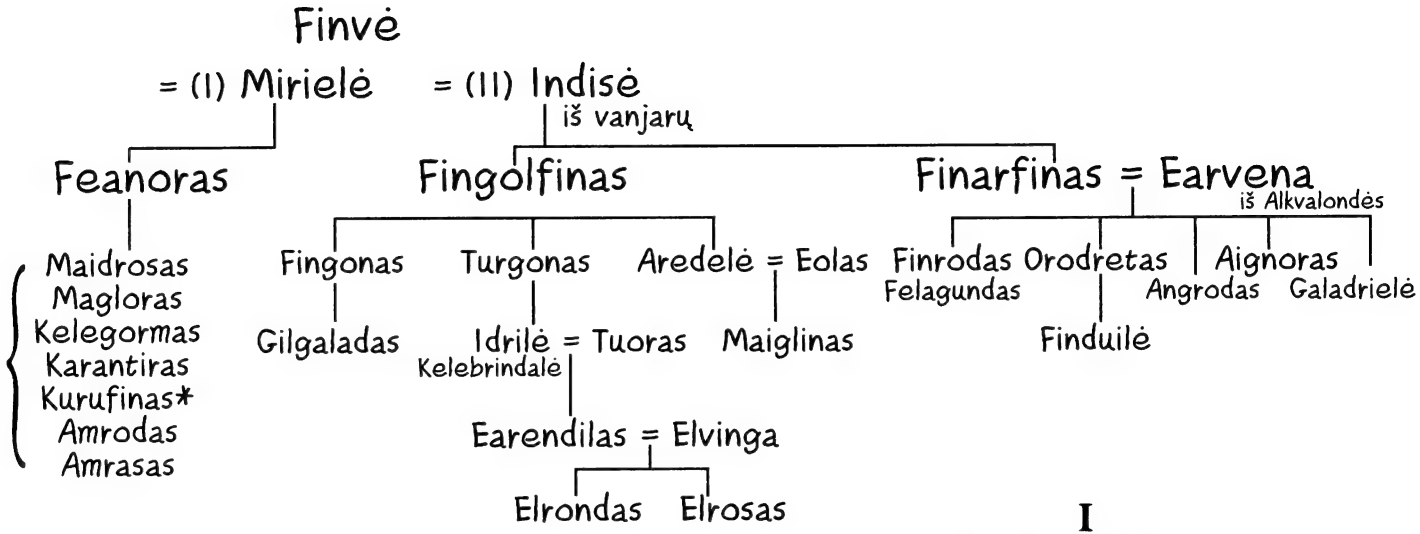

I

Finvės gentis ir Elrondo bei Elroso noldoriškoji kilmė

* Kelebrimboro tėvas

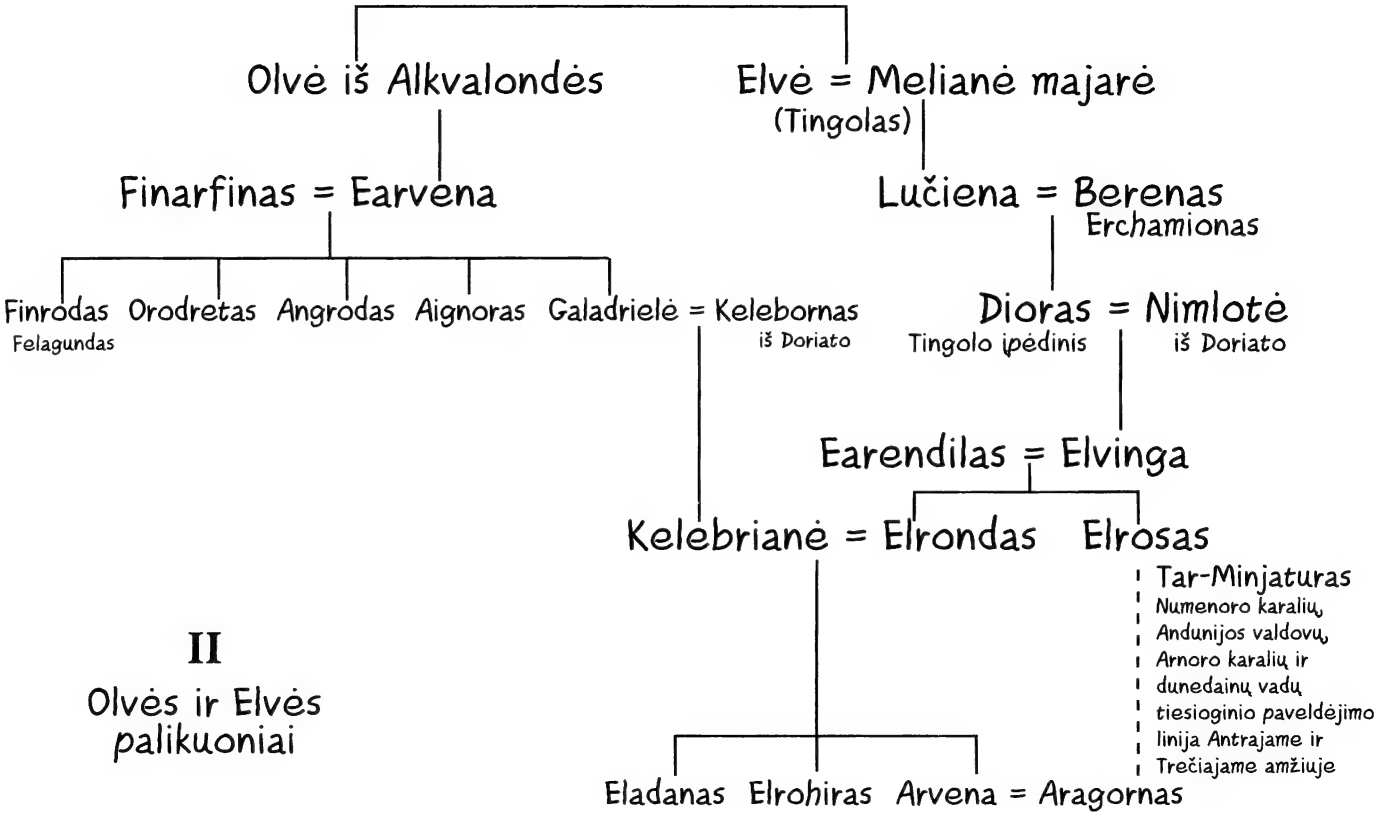

II

Olvės ir Elvės palikuoniai

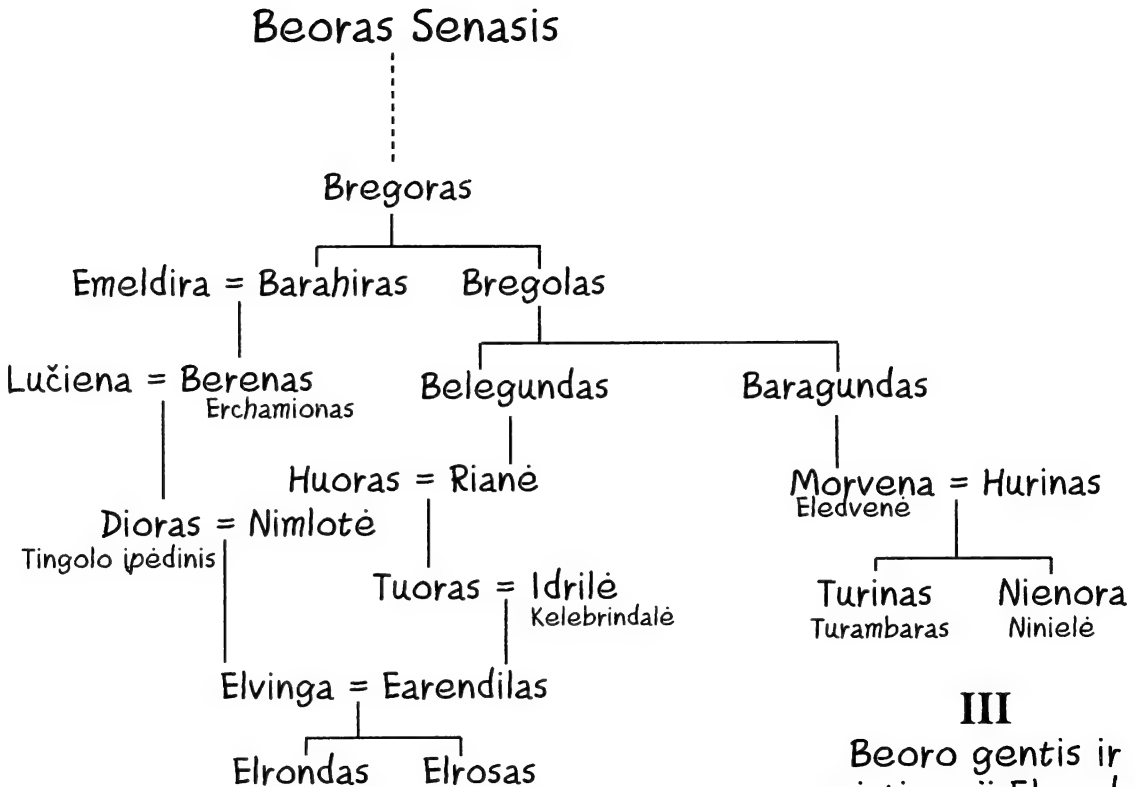

III

Beoro gentis ir mirtingoji Elrondo ir Elroso kilmė

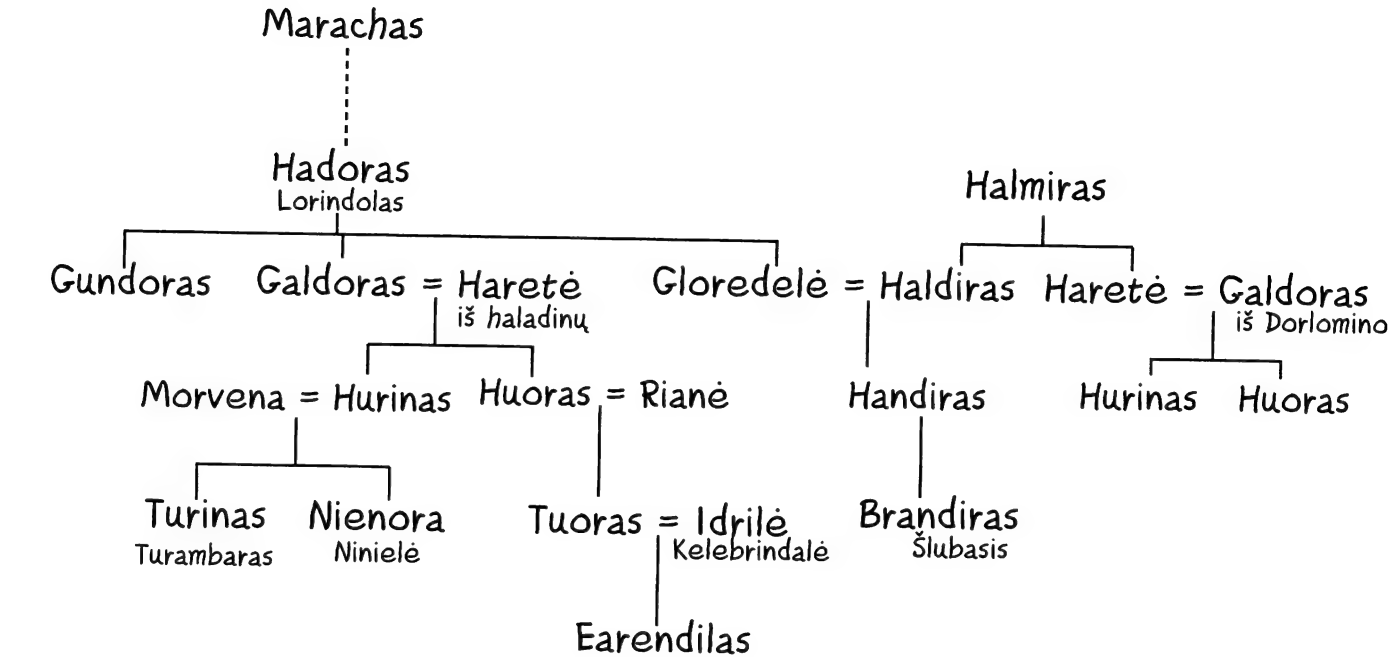

IV
Hadoro iš Dorlomino gentis

V
Haletės gentis
(Bretilio haladinai)

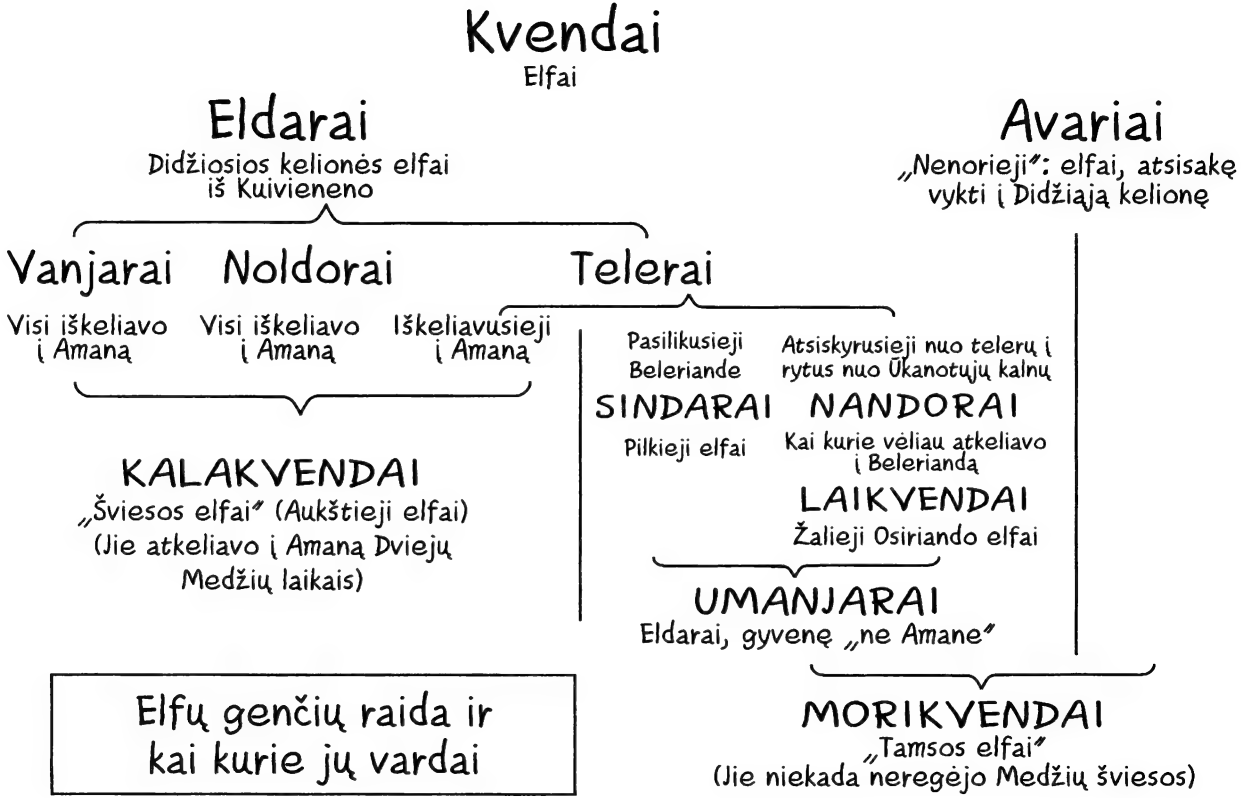
Kvendai
Elfai
Eldarai
Didžiosios kelionės elfai
iš Kuivieneno
Avariai
„Nenorieji“: elfai, atsisakę
vykti į Didžiąją kelionę
Vanjarai
Visi iškeliavo
į Amaną
Noldorai
Visi iškeliavo
į Amaną
Telerai
Iškeliavusieji
į Amaną
Pasilikusieji
Beleriande
Atsiskyrusieji nuo telerų į
rytus nuo Ūkanotųjų kalnų
SINDARAI
Pilkieji elfai
NANDORAI
Kai kurie vėliau atkeliavo
į Beleriandą
LAIKVENDAI
Žalieji Osiriando elfai
KALAKVENDAI
„Šviesos elfai“ (Aukštieji elfai)
(Jie atkeliavo į Amaną Dviejų
Medžių laikais)
UMANJARAI
Eldarai, gyvenę „ne Amane“
MORIKVENDAI
„Tamsos elfai“
(Jie niekada neregėjo Medžių šviesos)
Elfų genčių raida ir
kai kurie jų vardai

PAAIŠKINIMAI

Šioje knygoje labai gausu įvairių vardų ir pavadinimų, todėl čia pateikiama tik trumpa informacija apie asmenį ar vietovę. Ta informacija nėra teksto santrauka, daugumai pagrindinių personažų ji itin lakoniška: tokių paaiškinimų apimtis neišvengiamai didėja, tad įvairiais būdais ją mažinau.

Daugiausia rūpesčio man kėlė tai, kad elfiško vardo vertimas vartojamas kaip savarankiškas vardas: pavyzdžiui, karaliaus Tingolo buveinė vadinama ir Menegrotu, ir Tūkstančiu Olų (kartais ir abiem tuo pat metu). Tokiais atvejais ir elfiškąjį vardą, ir jo išverstą prasmę sujungdavau viena pozicija. Išversti vardai nurodyti atskiromis pozicijomis, bet apsiribojant vien nuoroda į pagrindinį aprašymą, arba tuomet, kai jie vartojami savarankiškai. Žinių apie kai kuriuos neišverstus vardus galima rasti Priede.

Nors į paaiškinimus įtraukiau ne visus titulus ir pavadinimus, neturinčius elfiško atitikmens, bet vis dėlto daugumą jų paminėjau (tai tokie vardai kaip „Senasis karalius“ ar „Dvi Gentys“). Aprašymus stengiausi pateikti kuo išsamesnius, išskyrus nedaugelį atvejų, kai vardas ar pavadinimas minimas daugybę kartų, pavyzdžiui, Beleriandas, valarai.

Jei minimas „Žiedų valdovas“, nurodomas tomas, knyga ir skyrius.

Adanedelis „žmogus elfas“, vardas, kuriuo Turiną vadino Nargotronde.

Adunakoras „vakarų valdovas“, vardas, kurį pasirinko dvidešimtasis Numenoro karalius, pirmasis tam pavartojęs ne elfų, o Numenoro kalbą; kvenijos kalba jis buvo vardu Herunumenas.

Adurantas šeštasis, labiausiai į pietus nutolęs Geliono intakas Osiriande. Vardas reiškia „dvigubą srovę“, turint galvoje prie Tol Galeno salos išsišakojančią upės vagą.

Agarvainas „kruvinasis“, vardas, kurį pasirinko Turinas, atvykęs į Nargotrondą.

Aglarondas „žėrinti ola“, ola Helmo dauboje Ered Nimraise (žr. „Dvi tvirtovės“, III, 8).

Aglonas „siaura perėja“, perėja tarp Dortoniono ir aukštumų į vakarus nuo Himringo.

Aidintys kalnai žr. *Ered Lominas*.

Aiglosas „sniego smaigas“, Gilgalado ietis.

Aignoras ketvirtasis Finarfino sūnus, su broliu Angrodu saugojęs šiaurines Dortoniono priekalnes; žuvo per Dagor Bragolachą. Vardo reikšmė – „baisioji ugnis“.

Ailin-ujalis „sutemų tvenkiniai“, vieta, kur Arosas įteka į Sirioną.

Ainulindalė „ainurų muzika“, dar vadinama Didžiąja muzika, (Didžiąja) Giesme. Taip pat pavadinimas kūrinio, pasakojančio apie Sukūrimą, kurį esą Senosiomis dienomis parašė Rumilas iš Tiriono.

ainurai „šventieji“, pirmosios Iluvataro sukurtos būtybės, valarai ir majarai.

ainurų Muzika žr. *Ainulindalė*.

Airandiras „jūrų klajūnas“, vienas iš trijų jūreivių, keliavusių drauge su Earendilu.

Airinė moteris iš Hurino genties Dorlomine; rytiečio Brodos paimta į žmonas; padėjo Morvenai po Nirnaito Arnoediado.

Akalabetas „puolusieji“, numenoriečių žodis, pagal prasmę atitinkantis kvenijos *Atalantę*. Taip pat pavadinimas kūrinio, kur aprašytas Numenoro žlugimas.

Akmenų brasta žr. *Sarn Atradas.*

Aldaronas „medžių valdovas“, valaro Oromės vardas kvenijos kalba, plg. *Tauronas.*

Aldudenija, „Rauda apie Du Medžius“, sukurta vanjarų elfo Elemirės.

Alkarinkvė „šlovingoji“, žvaigždė.

Alkarondas didysis Ar-Farazono laivas, kuriuo jis išplaukė į Amaną.

Alkvalondė „gulbių uostas“, svarbiausias telerų miestas ir uostas prie Amano krantų.

Almarenas pirmoji valarų buveinė Ardoje, prieš antrąjį Melkoro puolimą; didžiulio ežero sala Vidužemyje.

Amanas „palaimintas, nežinantis blogio“, kraštas vakaruose, už Didžiosios jūros, kur gyveno valarai po išvykimo iš Almareno salos. Dažnai vadinamas *Palaimintuoju kraštu.*

Amandilas „Amano mylėtojas“, paskutinis Numenoro Andunijos valdovas, Elroso palikuonis ir Elendilo tėvas. Išsirengė keliauti į Valinorą ir negrįžo.

Amarija elfė iš vanjarų, Finrodo Felagundo mylimoji, pasilikusi Valinore.

Amlachas sūnus Imlacho, Maracho sūnaus; vadovavo žmonių neramumams Estolade, vėliau atgailaudamas stojo tarnauti Maidrosui.

Amon Amartas „lemties kalnas“, taip vadintas Orodruinas, kai grįžus Sauronui vėl nubudo jo liepsnos.

Amon Erebas „vienišoji kalva“ (kartais tiesiog *Erebas*), tarp Ramdalo ir Geliono upės Rytų Beleriande.

Amon Etiras „šnipų kalva“, Finrodo Felagundo supilta į rytus nuo įėjimo į Nargotrondą.

Amon Gvaretas kalva Tumladeno lygumos viduryje, ant jos buvo pastatytas Gondolinas.

Amon Obelis kalva Bretilio girioje, ant jos buvo pastatytas Efel Brandiras.

Amon Rudas „plikoji kalva“, vienišas kalnas žemėse į pietus nuo Bretilio; Mimo buveinė ir Turino atskalūnų gaujos prieglobstis.

Amon Sulas „vėjo kalva“, stūksojo Arnoro karalystėje (Orų Viršūnė „Žiedų valdove“).

Amon Uilosas Ojolosės vardas sindarų kalba.

Amrasas Amrodo brolis dvynys, jauniausias Feanoro sūnus; žuvo drauge su Amrodu, puolant Earendilo gentį prie Siriono žiočių.

Amrodas žr. *Amrasas*.

Anachas perėja, vedanti žemyn nuo Taur-nu-Fuino (Dortoniono) vakarinėje Ered Gorgoroto dalyje.

Anadunė „vakarų kraštas“, Numenoro vardas numenoriečių kalba (žr. *Numenoras*).

Anaelis Mitrimo pilkasis elfas, Tuoro įtėvis.

Anaras saulė kveniškai.

Anarima žvaigždynas.

Anarionas jaunesnysis Elendilo sūnus, su tėvu ir broliu Isilduru išsigelbėjęs nuo Numenoro Tvano ir Vidužemyje įkūręs pabėgėlių numenoriečių kraštus; Minas Anoro valdovas, žuvęs per Barad Duro apgultį.

Anataras „dovanų valdovas“, taip pasivadino Sauronas Antrajame amžiuje, kai dailiu pavidalu pasirodė tarp Vidužemyje pasilikusių eldarų.

Andoras „dovanotoji žemė“, Numenoras.

Andramas „ilgoji siena“, skersai Beleriando einantis ir žemes atskiriantis sprūdis.

Androtas urvai Mitrimo kalnuose, kur pilkųjų elfų globojamas augo Tuoras.

Anduinas „ilgoji upė“, tekėjo į rytus nuo Ūkanotųjų kalnų. Dar vadinamas Didžiąja upe ar tiesiog Upe.

Andunija miestas ir uostas vakarinėje Numenoro pakrantėje.

Anfaugliras vilko Karcharoto vardas, tekste išverstas kaip Besočiai Nasrai.

Anfauglitas Ardgaleno lyguma po to, kai ją Staigios Liepsnos mūšyje nusiaubė Morgotas; tekste išversta kaip Dusinantys Smėliai. Plg. *Dor-nu-Fauglitas*.

Angainoras Aulės nukalta grandinė, kuria du kartus buvo sukaustytas Melkoras.

Angbandas „geležinis kalėjimas, geležinis pragaras“, milžiniška Morgoto požemių tvirtovė Viduržemio šiaurės vakaruose.

Angabaras „geležies kasyklos“, kasykla Žiedo kalnuose prie Gondolino lygumos.

Anglachelis kalavijas, nukaltas iš meteorito geležies, Tingolo gautas iš Eolo ir atiduotas Belegui. Perkaltą Turinas jį pavadino *Gurtangu*.

Angrenostas „geležinė tvirtovė“, Numenoro tvirtovė Gondoro vakarų pasienyje, kurioje vėliau apsigyveno žynys Kuruniras (Sarumanas). Žr. *Isengardas*.

Angrimas Gorlimo Nelaimingojo tėvas.

Angristas „kertantis geležį“, peilis, nukaltas Telcharo iš Nogrodo, Bereno atimtas iš Kurufino; juo Berenas iškirto Silmarilą iš Morgoto karūnos.

Angrodas trečiasis Finarfino sūnus, su broliu Aignoru saugojęs šiaurines Dortoniono priekalnes; žuvo Dagor Bragolache.

Anguirelis Eolo kalavijas, nukaltas iš to paties metalo, kaip ir Anglachelis.

Ankalagonas didžiausias iš Morgoto sparnuotųjų drakonų, sunaikintas Earendilo.

Anon-in-Gelidas „noldorų vartai“, anga į požeminę upės vagą Dorlomino vakarų kalvose, vedančią į Kirit Niniachą.

Anoras žr. *Minas Anoras*.

Antragimiai Jaunesnieji Iluvataro Vaikai, žmonės.

Anuminas „vakarų tvirtovė“ (t. y. vakariečių, Numenoro), Arnoro karalių miestas prie Nenujalio ežero.

apanonarai „vėliau gimusieji“, žmonių pavadinimas elfų kalba.

apleistieji elfai žr. *eglatai*.

Aradanas Malacho, Maracho sūnaus, vardas sindariškai.

Aragornas trisdešimt devintasis tiesioginis Isilduro įpėdinis; po Žiedų karo vėl susivienijusių Arnoro ir Gondoro kraštų valdovas. Vedė Arveną, Elrondo dukterį. Vadinamas *Isilduro Įpėdiniu*.

Aramanas bevaisė dykra prie Amano krantų, tarp Pelorų ir jūros, nusitęsusi į šiaurę iki Helkaraksės.

Aranelis Dioras, Tingolo įpėdinis.

Aranrutas „karaliaus įtūžis“, Tingolo kalavijas. Išliko per Doriato žlugimą ir vėliau priklausė Numenoro karaliams.

Aranvė Gondolino elfas, Voronvės tėvas.

Aratanas antrasis Isilduro sūnus, žuvęs drauge su juo Džiugesio pievose.

aratarai „pakylėtieji“, aštuoni didžiausiomis galiomis apdovanoti valarai.

Arda „kraštas“, Žemė kaip Manvės karalystė.

Ardgalenas didžiulė žolėta lyguma į šiaurę nuo Dortoniono, po nusiaubimo gavusi *Anfauglito* ir *Dor-nu-Fauglito* vardą. Vardo reikšmė – „žaliasis kraštas“. Plg. *Kalenardonas* (Rohanas).

Aredelė „kilnioji elfė“, Turgono iš Gondolino sesuo, Eolo įviliota į Nan Elmotą, pagimdžiusi jam Maigliną. Dar vadinta *Ar-Feiniele*, noldorų Baltąja Ponia, Baltąja Gondolino valdove.

Ar-Farazonas „auksinis“, dvidešimt penktasis ir paskutinis Numenoro karalius, kvenijos kalba vardu Tar-Kalionas; Saurono pavergėjas, vėliau jo suviliotas; vadovavo didžiuliam laivynui, kuris plaukė prieš Amaną.

Ar-Feinielė žr. *Aredelė*.

Ar-Gimilzoras dvidešimt trečiasis Numenoro karalius, elendilų persekiotojas.

Argonatai „karališkieji akmenys“, Karalių Stulpai, didžiulės raižytos Isilduro ir Anariono skulptūros Anduino pakrantėje prie Gondoro šiaurinės ribos (žr. „Žiedo brolija“, II, 9).

Ariena majarė, valarų išrinkta vesti saulės laivui.

Armenelas karalių miestas Numenore.

Arminas žr. *Gelmiras*.

Arnoras „karaliaus žemė“, numenoriečių šiaurės žemė Vidužemyje, įkurta Elendilo, kai jis išsigelbėjo iš Numenoro Tvano.

Arosas upė Doriato pietuose.

Arosiachas Aroso brastos netoli Doriato šiaurės rytų pakraščio.

Aroso brastos žr. *Arosiachas*.

Ar-Sakaltoras Ar-Gimilzoro tėvas.

Artadas vienas iš dvylikos Barahiro palydovų Dortonione.

Arvernienas Vidužemio pakrantės į vakarus nuo Siriono žiočių. Plg. Bilbo dainą Rivendele: „Arverniene apsistojo jūreivis mūs Earendilas...“ („Žiedo brolija“, II, 1).

Ar-Zimrafelė žr. *Mirielė.*

Askaras labiausiai į šiaurę nutolęs Geliono intakas Osiriande (vėliau vadinamas *Ratlorieliu*). Vardas reiškia „skubantis, sraunus“.

Astaldas „narsusis“, valaro Tulko vardas.

Atalantė „puolusieji“, kvenijos kalbos žodis, prasme atitinkantis *Akalabetą.*

atanai „antroji tauta“, žmonės. Kadangi Beleriande ilgą laiką noldorai ir sindarai susidurdavo tik su žmonėmis iš trijų elfų draugų genčių, šis vardas (sindarų kalba – edainai) buvo siejamas pirmiausia su jais ir retai taikomas kitiems žmonėms, atsikrausčiusiems į Beleriandą vėliau, ar tiems, kurie, pasak pasakojimų, gyveno už Kalnų. Tačiau Iluvataro kalboje reiškia „žmones“ (apskritai).

Atanamiras žr. *Tar-Atanamiras.*

atanatarai „žmonių tėvai“, žr. *atanai.*

aukštieji elfai žr. *eldarai.*

Aukštutinis Farotas žr. *Taur-en-Farotas.*

Aulė valaras, vienas iš aratarų, kalvis ir amatų žinovas, Javanos vyras.

Avalonė eldarų uostas ir miestas Tol Eresėjoje, šitaip pavadintas, pasak „Akalabeto“, „nes iš visų miestų buvo arčiausiai Valinoro“.

avariai „nenorieji, atsisakiusieji“, taip vadinti visi elfai, atsisakę prisidėti prie žygio iš Kuivieneno į vakarus.

Avataras „šešėliai“, apleistas kraštas Amano pakrantėje į pietus nuo Eldamaro įlankos, tarp Pelorų ir jūros, kur Melkoras surado Ungoliantą.

Azagalas Belegosto nykštukų valdovas; sužeidė Glaurungą per Nirnaitą Arnoediadą ir buvo jo nužudytas.

Balanas Beoro Senojo vardas prieš jam stojant tarnauti pas Finrodą.

Balaras didžiulė įlanka į pietus nuo Beleriando, į kurią įteka Sirionas. Taip pat sala įlankoje, anksčiau esą buvusi rytinė Tol Eresėjos dalis, vėliau atskilusi; ten po Nirnaito Arnoediado gyveno Kirdanas ir Gilgaladas.

balrogas „galios demonas“, sindarų kalbos žodis, reiškiantis ugnies demoną, tarnavusį Morgotui.

Baltasis kalnas žr. *Tanikvetilis*.

Baltasis Medis žr. *Telperionas, Galatiljonas, Nimlotas*. Baltieji Minas Itilio ir Minas Anoro Medžiai.

Baltoji Taryba išminčių taryba Trečiajame amžiuje, sudaryta siekiant pasipriešinti Sauronui.

Barad Duras „juodasis bokštas“, Saurono tvirtovė Mordore.

Barad Eitelis „šulinio bokštas“, noldorų tvirtovė prie Eitel Siriono.

Barad Nimrasas „baltojo rago bokštas“, Finrodo Felagundo pastatyta tvirtovė kyšulyje į vakarus nuo Eglaresto.

Baragundas Hurino žmonos Morvenos tėvas, Barahiro sūnėnas ir vienas iš dvylikos jo bendražygių Dortonione.

Barahiras Bereno tėvas; išgelbėjo Finrodą Felagundą Dagor Bragolache ir gavo iš jo žiedą; žuvo Dortonione. Vėlesnę Barahiro žiedo, tapusio paveldima Isilduro giminės brangenybe, istoriją žr. „Žiedų valdovas“, priedas A.

Baranas vyresnysis Beoro Senojo sūnus.

Baranduinas „rudoji upė“, upė Eriadore, įtekanti į jūrą piečiau Mėlynųjų kalnų; Grafystės Brendivynas „Žiedų valdove“.

Bar-en- „išpirkos namai“, vardas, kuriuo Mimas pavadino savo

Danvedas namus ant Amon Rudo, atiduodamas juos Turinui.

Baugliras Morgoto vardas – „smaugikas“.

Belegairas „didžioji jūra“, plytėjo vakaruose, tarp Viduržemio ir Amano. Dažnai vadinama *(Didžiąja) jūra*, taip pat *Vakarų jūra* ir *Didžiaisiais vandenimis*.

Belegas didis lankininkas ir Doriato pasienio sargybinių vadas; vadintas *Kutalionu* Didžiuoju Lanku; Turino draugas ir bendražygis, jo nužudytas.

Belegostas „didžioji tvirtovė“, vienas iš dviejų nykštukų miestų Mėlynuosiuose kalnuose; nykštukų kalbos vardo „Gabilgatolas“ vertimas į sindarų kalbą.

Belegundas Huoro žmonos Rianės tėvas; Barahiro sūnėnas ir vienas iš dvylikos jo bendražygių Dortonione.

Beleriandas teigiama, kad vardas reiškęs „Balaro salą“ ir iš pradžių taip vadintos žemės aplink Siriono žiotis priešais Balaro salą. Vėliau priskiriamas regionas išsiplėtė, apimdamas visą senovės Viduržemio pakrantę šiaurės vakaruose į pietus nuo Drengisto įlankos ir visas žemes į pietus nuo Hitlumo ir į rytus iki Mėlynųjų kalnų papėdės. Per sumaištį, ištikusią Pirmojo amžiaus pabaigoje, Beleriandas suskilo, jį užliejo jūra, ir išliko tik Osiriandas *(Lindonas)*.

[illegible]lasas kraštas pietinėje Gondoro pakrantėje, prie didžiulės to paties pavadinimo įlankos; *Belfalaso įlanka*.

[illegible]s „dieviškasis švytėjimas“, Telperiono atvaizdas, Turgono sukurtas Gondoline.

[illegible]dingas Belego Kutaliono lankas, palaidotas kartu su juo.

Beoras vadintas Senuoju; pirmųjų į Beleriandą atkeliavusių žmonių vadas, Finrodo Felagundo valdinys; Beoro genties (dar vadinamos Vyresniąja žmonių gentimi ir Pirmąja edainų gentimi) pradininkas; žr. *Balanas*.

Beregas Beoro Senojo sūnaus Barano anūkas (tekste šitai neatsispindi); vadovavo žmonių neramumams Estolade; grįžo per kalnus atgal į Eriadorą.

Berenas Barahiro sūnus; iškirto Silmarilą iš Morgoto karūnos kaip nuotakos išpirką už Tingolo dukterį Lučieną; Angbando vilko Karcharoto nužudytas; vienintelis iš mirtingųjų žmonių sugrįžo iš numirusių, vėliau su Lučiena gyveno Tol Galene, Osiriande, ir kovėsi su nykštukais prie Sarn Atrado. Elrondo ir Elroso prosenelis, Numenoro karalių giminės pradininkas. Dar vadinamas *Kamlostu*, *Erchamionu* ir *Vienarankiu*.

Boras rytiečių vadas.

Borlachas vienas iš trijų Boro sūnų; žuvo kartu su broliais per Nirnaitą Arnoediadą.

Borladas vienas iš trijų Boro sūnų; žr. *Borlachas*.

Boromiras Beoro Senojo proanūkis, Barahiro, Bereno tėvo, senelis; pirmasis Ladroso valdovas.

Boronas Boromiro tėvas.

Bortandas vienas iš trijų Boro sūnų; žr. *Borlachas*.

Bragolachas žr. *Dagor Bragolachas*.

Brandiras vadintas Šlubuoju; Haletės genties valdovas po savo tėvo Handiro mirties; mylėjo Nienorą; nužudytas Turino.

Bregolas Baragundo ir Belegundo tėvas; žuvo per Dagor Bragolachą.

Bregoras Barahiro ir Bregolo tėvas.

Bretilis giria tarp Teiglino ir Siriono upių, haladinų (Haletės genties) gyvenama vieta.

Briltoras „tviskantis srautas“, ketvirtasis Geliono intakas Osiriande.

Britiachas brasta per Sirioną į šiaurę nuo Bretilio girios.

Britombaras šiauriausias iš Falaso uostų Beleriando pakrantėje.

Britonas upė, tekanti į Didžiąją jūrą ties Britombaru.

Broda rytietis, Hitlume po Nirnaito Arnoediado paėmęs sau už žmoną Airinę iš Hurino giminės; nužudytas Turino.

Brolžudystė Alkvalondėje noldorų įvykdytos telerų žudynės.

burtininkai žr. *istarai*, dar *žyniai*.

Čionykštės žemės Vidužemis (dar vadinamas Tolimosiomis žemėmis).

Dagniras vienas iš dvylikos Barahiro bendražygių Dortonione.

Dagnir Glaurunga „Glaurungo pražūtis“, Turinas.

Dagor Aglarebas „pergalingasis mūšis“, trečiasis iš didžiųjų mūšių Beleriando karuose.

Dagor Bragolachas „staigios liepsnos mūšis“, ketvirtasis iš didžiųjų mūšių Beleriando karuose. Taip pat *Bragolachas*.

Dagorladas „mūšio lyguma“, didžiojo mūšio vieta į šiaurę nuo Mordoro, kur Antrojo amžiaus pabaigoje kovėsi Sauronas ir Paskutinioji elfų ir žmonių sąjunga.

Dagor-nuin-Giliatas „žvaigždėtasis mūšis“, antrasis iš didžiųjų mūšių Beleriando karuose, įvyko Mitrime, Feanorui atkeliavus į Vidužemį.

Daironas karaliaus Tingolo dainius ir vyriausiasis išminčius; sugalvojo kirtus (runas); mylėjo Lučieną ir dukart ją išdavė.

Dairuinas vienas iš dvylikos Barahiro bendražygių Dortonione.

Delduvatas vienas iš vėlesniųjų Dortoniono (Taur-nu-Fuino) pavadinimų, reiškiantis „nakties šešėlio siaubą“.

Denetoras Lenvės sūnus; vadovavo elfams nandorams, galų gale įveikusiems Mėlynuosius kalnus ir gyvenusiems Osiriande; nužudytas ant Amon Erebo pirmajame Beleriando mūšyje.

Didysis Gelionas viena iš dviejų upių, susiliejančių į Gelioną šiaurėje; išteka iš Reriro kalno.

Didysis Lankas Belego vardo *Kutalionas* vertimas.

Didžioji tvirtovė Belegosto pavadinimo vertimas.

Didžioji upė žr. *Anduinas*.

Didžiosios žemės Vidužemis.

Dimbaras kraštas tarp Siriono ir Mindebo upių.

Dimrostas Kelebro kriokliai Bretilio girioje; tekste išversta kaip „Lietaus laiptai“. Vėliau vadintas *Nen Giritu*.

Dioras Vadintas *Araneliu*, taip pat *Eluchiliu*, Tingolo Įpėdiniu; Bereno ir Lučienos sūnus, Elrondo motinos Elvingos tėvas; atvyko į Doriatą iš Osiriando po Tingolo mirties ir po Bereno bei Lučienos mirties gavo Silmarilą; Feanoro sūnų nužudytas Menegrote.

Dol Gulduras „kerų kalva“, Burtininko (Saurono) tvirtovė Gūdžiosios girios pietuose Trečiajame amžiuje.

Dolmedas „šlapia galva“, didelis kalnas Ered Luine, netoli nykštukų miestų Nogrodo ir Belegosto.

Dor Daidelotas „siaubo šešėlių žemė“, Morgoto žemė šiaurėje.

Dor Dinenas „tylioji žemė“, kraštas be jokios gyvybės tarp aukštutinio Esgalduino ir Aroso.

Dor Firn-i-Guinaras „mirusių gyvųjų žemė“, pavadinimas to krašto Osiriande, kur sugrįžę gyveno Berenas ir Lučiena.

Doriatas „užtvaros žemė“, turima galvoje Melianės Juosta; anksčiau vadintas Egladoru; Tingolo ir Melianės karalystė Neldoreto ir Regiono giriose, valdoma iš Menegroto prie Esgalduino upės. Dar vadinamas *Slaptąja karalyste*.

Dor Karantiras „Karantiro žemė“, žr. *Targelionas*.

Dor Kuartolas „lanko ir šalmo žemė“, pavadinimas krašto, kurį gynė Belegas ir Turinas iš savo stovyklos ant Amon Rudo.

Dorlas žmogus iš Bretilio haladinų; ėjo su Turinu ir Huntoru pulti Glaurungo, bet išsigandęs pasitraukė; nužudytas Brandiro Šlubojo.

Dorlominas kraštas Hitlumo pietuose, Fingono valdose, skirtas valdyti Hadoro genčiai; Hurino ir Morvenos tėvonija. *Dorlomino ponia*, žr. *Morvena*.

Dor-nu-Fauglitas „žemė po dusinančiais pelenais“, žr. *Anfauglitas*.

Dortonionas „pušų žemė“, didžiulės miškingos plynaukštės Beleriando šiauriniuose pakraščiuose, vėliau pavadintos Taur-nu-Fuinu. Plg. Medžiabarzdžio dainą „Dviejose tvirtovėse“ (III, 4): „Žiemą aš atsidūriau Dortoniono kalvų pušynuose...“

Drakono Šalmas (Dorlomino) Hadoro giminės brangenybė, jį dėvėjo Turinas; dar vadinamas *Hadoro šalmu*.

Draugluinas milžiniškas vilkolakis, papjautas Huano prie Tol-in Gaurhoto; jo pavidalu prisidengęs, Berenas pateko į Angbandą.

Drengistas ilga siaura įlanka, įsirėžusi į Dorlominą, vakarinė Hitlumo riba.

Duilvenas penktasis Geliono intakas Osiriande.

dunedainai vakarų edainai; žr. *numenoriečiai.*

Dungortebas žr. *Nan Dungortebas.*

Durinas Kazad Dumo (Morijos) nykštukų valdovas.

Dvi Gentys elfai ir žmonės.

Džiugesio pievos iš dalies išverstas pavadinimas *Loig Ningloronas*; didžiuliai švendrių ir vilkdalgių priaugę plotai aplink Anduiną, kur buvo nužudytas Isilduras ir pamestas Žiedų Žiedas.

Ea pasaulis, materialioji Visata; elfų kalbos žodis, reiškiantis „šitai yra“, arba „tebūnie“, ir ištartas Iluvataro, kai atsirado Pasaulis.

Earamė „jūros sparnas“, Tuoro laivo pavadinimas.

Earendilas vadintas Pusiau Elfu, Palaimintuoju, Šviesiuoju ir Jūrininku; Tuoro ir Turgono dukters Idrilės sūnus; išsigelbėjo, kai buvo nuniokotas Gondolinas, ir prie Siriono žiočių vedė Dioro dukterį Elvingą; išplaukė su ja į Amaną ir maldavo pagalbos prieš Morgotą; vėliau savo laivu Vingilotu plaukiojo dangumi, nešdamas Silmarilą, Bereno ir Lučienos atgabentą iš Angbando. Vardo reikšmė – „pamilęs jūrą“.

Earenduras (1) Andunijos valdovas Numenore.

Earenduras (2) dešimtasis Arnoro karalius.

Earnilas trisdešimt antrasis Gondoro karalius.

Earnuras Earnilo sūnus; paskutinis Gondoro karalius, su juo baigėsi Anariono giminė.

Earvena Tingolo brolio Olvės iš Alkvalondės duktė; ištekėjo už Finarfino iš noldorų. Per Earveną Finrodas, Orodretas, Angrodas, Aignoras ir Galadrielė turėjo telerų kraujo ir todėl jiems buvo leista įžengti į Doriatą.

Echoriatas „žiedo kalnai“, kalnai, juosiantys Gondolino lygumą.

edainai žr. *atanai*.

Edrahilas Nargotrondo elfų vadas, lydėjęs į žygį Finrodą ir Bereną, mirė Tol-in-Gaurhoto požemiuose.

Efel Brandiras „Brandiro užtvara“, žmonių gyvenvietė Bretilyje ant Amon Obelio; taip pat vadinta *Efeliu*.

Efel Duatas „šešėlio užtvara“, kalnų grandinė tarp Gondoro ir Mordoro; taip pat vadinama *Šešėlio kalnais*.

Egladoras ankstesnis Doriato pavadinimas, kol krašto dar nesaugojo Melianės Juosta; tikriausiai siejasi su pavadinimu „eglatai“.

Eglarestas piečiausias iš Falaso uostų Beleriando pakrantėje.

eglatai „apleistoji gentis“, taip save vadino elfai telerai, pasilikę Beleriande, kai didžioji telerų dalis iškeliavo į Amaną, ir ieškoję Elvės (Tingolo).

Eilinelė Gorlimo Nelaimingojo žmona.

Eitel Ivrinas „Ivrino šulinys“, Narogo upės ištakos po Ered Vetrinu.

Eitel Sirionas „Siriono šulinys“, Siriono ištakos rytiniuose Ered Vetrino šlaituose, kur stovėjo didžiulė Fingolfino ir Fingono tvirtovė (žr. *Barad Eitelis*).

Ekaja elfiškas Ardą supančios Išorinės jūros pavadinimas; taip pat vadinama *Išoriniu vandenynu* ir *Supančia jūra*.

Ektelionas elfas, Gondolino didžiūnas, niokojant miestą nužudęs balrogų vadą Gotmogą ir pats žuvęs jo nukautas.

Elberetė įprastas Vardos vardas sindarų kalba – „žvaigždžių karalienė“; žr. *Elentarė*.

Eldalija „elfija“, vartojama taip pat kaip *eldarai*.

Eldalijos Mindonas „aukštasis Eldalijos bokštas“, Ingvės bokštas Tiriono mieste; taip pat ir trumpai – *Mindonas*.

Eldamaras „elfų namai“, Amano kraštas, kur gyveno elfai; taip pat didžiulė įlanka tuo pačiu vardu.

eldarai elfų legenda pasakoja, kad vardą „eldarai“ (žvaigždžių tauta) visiems elfams davė valaras Oromė. Bet ilgainiui jį imta vartoti taikant tik trijų genčių elfams (vanjarams, noldorams ir telerams), išsirengusiems iš Kuivieneno į didįjį žygį vakarų kryptimi (neskirstant, kas pasiliko Vidužemyje, o kas iškeliavo toliau), bet atskiriant avarius. Amano elfai ir visi elfai, kada nors gyvenę Amane, vadinti aukštaisiais elfais (*tareldarais*) ir Šviesos elfais (*kalakvendais*); žr. *tamsieji elfai*, *umanjarai*, *elfai*.

Eledvenė žr. *Morvena*.

Elemirė (1) žvaigždės pavadinimas.

Elemirė (2) vanjarų elfas, sukūręs *Aldudeniją*, „Raudą apie Du Medžius“.

Elena kveniškas Numenoro pavadinimas Pažvaigždis, turint galvoje Earendilo žymimą kryptį, edainams keliaujant į Numenorą Antrojo amžiaus pradžioje.

Elendė Eldamaro pavadinimas.

elendilai „elfų draugai“, vardas, duotas numenoriečiams, kurie nenutolo nuo eldarų Tar-Ankalimono ir vėlesnių karalių laikais; dar vadinti *ištikimaisiais*.

Elendilas vadintas Aukštuoju; Amandilo sūnus, paskutinis Andunijos valdovas Numenore, kilęs iš Earendilo ir Elvingos, bet ne tiesiogiai karališkąja linija; su sūnumis Isilduru ir Anarionu išsigelbėjo iš Numenoro Tvano ir įkūrė numenoriečių karalystes Vidužemyje; žuvo drauge su Gilgaladu nuverčiant Sauroną Antrojo amžiaus pabaigoje. Galimi vardo aiškinimai – „elfų draugas“ (žr. *elendilai*) ar „žvaigždžių mylėtojas“.

Elenduras vyriausias Isilduro sūnus, žuvęs su juo Džiugesio pievose.

Elentarė „žvaigždžių karalienė“, Varda, pažymint ją kaip žvaigždžių kūrėją. Šitaip ji vadinama Galadrielės raudoje Loriene („Žiedo brolija“, II, 8). Žr. *Elberetė*, *Tintalė*.

Elenvė Turgono žmona; žuvo keliantis per Helkaraksę.

Elerina „žvaigždėmis karūnuotas“, Tanikvetilis.

elfai žr. *Iluvataro Vaikai*, taip pat *eldarai*, *tamsieji elfai*, *šviesos elfai* – žr. *kalakvendai*.

elfų draugai trijų genčių – Beoro, Haletės ir Hadoro – žmonės, edainai. „Akalabetas“ ir „Apie Galios Žiedus“ taip vadina tuos numenoriečius, kurie nesišalino eldarų; žr. *elendilai*.

Elfų namai žr. *Eldamaras*.

Elostirionas aukščiausias iš Emin Beraido bokštų, ten gulėjo *palantiras*.

Elrondas Earendilo ir Elvingos sūnus, Pirmojo amžiaus pabaigoje pasirinko būtį su Pirmagimiais ir liko Vidužemyje iki Trečiojo amžiaus pabaigos; Imladriso (Rivendelo) šeimininkas, Vilijos – Oro Žiedo – saugotojas; šį žiedą gavo iš Gilgalado. Vadinamas *Meistru Elrondu* ir *Elrondu Pusiau Elfu*. Vardas reiškia „žvaigždžių skliautą“.

Elrosas Earendilo ir Elvingos sūnus, Pirmojo amžiaus pabaigoje pasirinkęs būtį su žmonėmis ir tapęs pirmuoju Numenoro karalium (vadintas *Tar-Minjaturu*), nugyvenęs labai ilgą gyvenimą. Vardas reiškia „žvaigždžių jūrą“.

Elu sindariškoji Elvės forma.

Eluchilas, „Elu (Tingolo) įpėdinis“, Bereno ir Lučienos sūnaus Dioro vardas. Žr. *Dioras*.

Eluredas vyresnysis Dioro sūnus; žuvo Feanoro sūnums puolant Doriatą. Vardas reiškia tą patį, kaip ir *Eluchilas*.

Elurinas jaunesnysis Dioro sūnus; žuvo su broliu Eluredu. Vardas reiškia „atminimą apie Elu (Tingolą)“.

Elvė vadintas Singolu, Pilkuoju Apsiaustu; drauge su broliu vedė telerų būrius į kelionę vakarų kryptimi iš Kuivieneno, kol pasiklydo Nan Elmote; vėliau sindarų valdovas, valdė Doriatą su Meliane; gavo Silmarilą iš Bereno; nykštukų nužudytas Menegrote. Sindarų kalba vadintas (*Elu*) *Tingolu*. Žr. *tamsieji elfai*, *Tingolas*.

Elvinga Dioro duktė, pabėgusi iš Doriato su Silmarilu prie Siriono žiočių, ištekėjo už Earendilo ir nukeliavo su juo į Valinorą; Elrondo ir Elroso motina. Vardas reiškia „žvaigždžių purslus“; žr. *Lantir Lamatas*.

Emeldira vadinta Tvirtaširde; Barahiro žmona ir Bereno motina; po Dagor Bragolacho vedė Beoro genties moteris ir vaikus iš Dortoniono. (Ji pati kilusi iš Beoro Senojo ir jos tėvo vardas taip pat buvo Berenas; tekste apie tai neminima.)

Emin Beraidas „kalvų tvirtovė“, stovėjo Eriadoro vakaruose; žr. *Elostirionas*.

Endoras „vidurio žemė“, Viduržemis.

engvarai „silpnieji“, vienas iš elfiškųjų žmonių pavadinimų.

Eolas vadintas Tamsiuoju Elfu; didis kalvis, gyvenęs Nan Elmote ir paėmęs į žmonas Turgono seserį Aredelę; nykštukų draugas; nukalė kalaviją Anglachelį (Gurtangą); Maiglino tėvas; pasmerktas mirti Gondoline.

Eonvė vienas iš galingiausiųjų majarų; vadinamas Manvės šaukliu; Pirmojo amžiaus pabaigoje vedė valarų kariuomenę pulti Morgoto.

Erchamionas „vienarankis“, Bereno vardas po išsigelbėjimo iš Angbando.

Erechas kalva Gondoro vakaruose, kur buvo Isilduro akmuo (žr. „Karaliaus sugrįžimas“, V, 2).

Ered Engrinas „geležies kalnai“, kalnai toli šiaurėje.

Ered Gorgorotas „siaubo kalnai“, kalnai į šiaurę nuo Nan Dungortebo; vadinami ir *Gorgorotu*.

Ered Lindonas „Lindono kalnai“, kitas *Ered Luino*, Mėlynųjų kalnų, pavadinimas.

Ered Lominas „aidintys kalnai“, kalnai, saugantys Hitlumą iš vakarų.

Ered Luinas „mėlynieji kalnai“, dar vadinami *Ered Lindonu*. Pirmojo amžiaus pabaigoje po sunaikinimo tapo Vidužemio šiaurės vakarų pakrantės ketera.

Ered Nimraisas „baltieji kalnai“, dideli kalnai (*nimrais* – „balti ragai“), nusitęsę iš rytų į vakarus piečiau Ūkanotųjų kalnų.

Ered Vetrinas „šešėlio kalnai“, didžiulė kalnų virtinė, lanku nusitęsusi palei Dor-nu-Fauglitą (Ardgaleną) vakaruose ir sudaranti barjerą tarp Hitlumo ir Vakarų Beleriando.

Eregionas „šventųjų žemė“, noldorų kraštas Antrajame amžiuje Ūkanotųjų kalnų vakarinėje papėdėje (žmonių vadinamas *Holinu*); ten buvo nukalti elfų Žiedai.

Ereinionas „karalių atžala“, Fingono sūnus, visada vadinamas *Gilgaladu*.

Erelontas vienas iš trijų jūreivių, keliavusių drauge su Earendilu.

Eresėja žr. *Tol Eresėja*.

Eriadoras kraštas tarp Ūkanotųjų kalnų ir Mėlynųjų kalnų, kur buvo įsikūrusi Arnoro karalystė (taip pat ir hobitų Grafystė).

Eru „vienintelis, vienišasis“, Iluvataras.

Esgalduinas upė Doriate, skirianti Neldoreto ir Regiono girias ir įtekanti į Sirioną. Pavadinimas reiškia „upę po šydu“.

Esgalduino tiltas žr. *Jant Jauras*.

Estė viena iš valarų, Irmo (Lorieno) žmona. Jos vardas reiškia „poilsį“.

Estoladas kraštas į pietus nuo Nan Elmoto, kur, perėję Mėlynuosius kalnus ir atsidūrę Beleriande, gyveno su Beoru ir Marachu atkeliavę žmonės. Tekste išversta kaip „stovykla“.

Ezeloharas Dviejų Medžių Žalioji kalva Valinore; dar vadinamas *Korolaire*.

Failivrinė Gvindoro Finduilei duotas vardas.

Falasas Beleriando vakarų krantas į pietus nuo Nevrasto.

Falataras vienas iš trijų jūreivių, keliavusių drauge su Earendilu.

falatrimai telerų elfai iš Falaso, kuriuos valdė Kirdanas.

falmarai jūros elfai; taip vadinti telerai, iškeliavę iš Vidužemio į vakarus.

Farazonas žr. *Ar-Farazonas*.

Feanoras vyriausiasis Finvės sūnus (vienintelis Finvės ir Mirielės vaikas), Fingolfino ir Finarfino netikras brolis; didžiausias iš noldorų ir jų maišto vadovas; Feanoro rašto kūrėjas; pagamino Silmarilus; žuvo Mitrime per Dagor-nuin-Giliatą. Buvo vardu *Kurufinvė* (*kuru* – „išmonė“) ir šį vardą davė savo penktajam sūnui Kurufinui; tačiau pats visada vadinosi motinos duotu vardu *Feanaro*, reiškiančiu „ugnies dvasią“, tiksliau, jo sindariškąja forma *Feanoras*.

Feanoro sūnūs žr. *Maidrosas*, *Magloras*, *Kelegormas*, *Karantiras*, *Kurufinas*, *Amrodas*, *Amrasas*. Dažnai minimi kaip grupė, ypač po jų tėvo mirties.

Feanturai „dvasių valdovai“, valarai Namas (Mandosas) ir Irmas (Lorienas).

Felagundas šiuo vardu buvo vadinamas karalius Finrodas po Nargotrondo įkūrimo. Vardas kilęs iš nykštukų kalbos

(*felak-gundu* – „urvų rausėjas“, bet tekste išverstas kaip „urvų valdovas“).

Finarfinas trečiasis Finvės sūnus, jaunesnysis iš netikrų Feanoro brolių; po noldorų tremties pasiliko Amane ir valdė Tirione likusius savo genties elfus. Iš visų eldarų kunigaikščių vienintelis jis ir jo palikuonys buvo auksinių plaukų, paveldėtų iš jo motinos Indisės, vanjarų elfės (žr. *vanjarai*).

Finduilė Orodreto duktė, kurią mylėjo Gvindoras; nusiaubus Nargotrondą, pateko į nelaisvę ir buvo orkų nužudyta prie Teiglino brastos.

Fingolfinas antrasis Finvės sūnus, vyresnysis iš netikrų Feanoro brolių; didysis noldorų karalius Beleriande, gyvenęs Hitlume; Morgoto nužudytas dvikovoje.

Fingonas vyriausiasis Fingolfino sūnus, vadintas Narsiuoju; išgelbėjo Maidrosą nuo Tangorodrimo; didysis noldorų karalius po tėvo mirties; nužudytas Gotmogo per Nirnaitą Arnoediadą.

Finrodas vyriausiasis Finarfino sūnus, vadintas Ištikimuoju ir Žmonių Draugu. Nargotrondo įkūrėjas ir karalius, todėl vadinamas *Felagundu*; Osiriande sutiko pirmuosius žmones, perėjusius Mėlynuosius kalnus; Barahiro išgelbėtas per Dagor Bragolachą; ištesėjo Barahirui duotą priesaiką, su Berenu išėjęs į jo žygį; žuvo gindamas Bereną Tol-in-Gaurhoto požemyje.

Finvė noldorų vadovas kelionėje iš Kuivieneno į vakarus; noldorų karalius Amane; Feanoro, Fingolfino ir Finarfino tėvas; Morgoto nužudytas Formenose.

firimarai „mirtingieji“, vienas iš vardų, kuriais elfai vadino žmones.

Formenosas „šiaurės tvirtovė“, Feanoro ir jo sūnų tvirtovė Valinoro šiaurėje, pastatyta, kai Feanoras buvo išvarytas iš Tiriono.

Fornostas „šiaurės tvirtovė“, numenoriečių miestas šiaurės aukštumose Eriadore.

Frodas Žiedo nešėjas.

Fuinuras išdavikas numenorietis, Antrojo amžiaus pabaigoje tarp haradrimų iškilęs į valdžią.

Gabilgatolas žr. *Belegostas*.

Galadrielė Finarfino duktė ir Finrodo Felagundo sesuo; drauge su Feanoru ir jo sūnumis vadovavo noldorų maištui prieš valarus; Doriate ištekėjo už Keleborno ir pasiliko su juo Viduržemyje, pasibaigus Pirmajam amžiui; Nenijos, Vandens Žiedo, saugotoja Lotloriene.

Galatiljonas Baltasis Tiriono Medis, Telperiono atvaizdas, Javanos sukurtas vanjarams ir noldorams.

Galdoras vadintas Aukštuoju; Hadoro Lorindolo sūnus ir po jo Dorlomino valdovas; Hurino ir Huoro tėvas; žuvo prie Eitel Siriono.

Galios Žiedai *Žiedų Žiedas, Didysis, Vyriausiasis arba Valdantis Žiedas; Trys Elfų Žiedai, Septyni Nykštukų Žiedai, Devyni Žmonių Žiedai.*

galvornas metalas, išrastas Eolo.

Geležies kalnai žr. *Ered Engrinas*.

Gelionas didelė Rytų Beleriando upė su ištakomis prie Himringo ir Reriro kalno, maitinama nuo Mėlynųjų kalnų tekančių Osiriando upių.

Gelmiras (1) Nargotrondo elfas, Gvindoro brolis, per Dagor Bragolachą patekęs į nelaisvę ir vėliau nužudytas prie Eitel Siriono gynėjų akivaizdoje, siekiant juos išprovokuoti prieš Nirnaitą Arnoediadą.

Gelmiras (2) Angrodo genties elfas, su Arminu atvykęs į Nargotrondą įspėti Orodreto apie jam gresiantį pavojų.

Gendalfas Mitrandiro, vieno iš istarų (burtininkų, žynių), vardas, kurį vartojo žmonės; žr. *Olorinas*.

Gildoras vienas iš dvylikos Barahiro bendražygių Dortonione.

Gil Estelis „vilties žvaigždė“, sindariškas vardas, duotas Earendilui, kai jis plaukiojo su Silmarilu, įtaisęs jį savo laivo Vingiloto priekyje.

Gilgaladas „spindulingoji žvaigždė“, šiuo vardu vėliau buvo žinomas Ereinionas, Fingono sūnus. Po Turgono mirties jis tapo paskutiniuoju didžiuoju noldorų karalium Vidužemyje ir pasiliko Lindone po Pirmojo amžiaus pabaigos; drauge su Elendilu vadovavo Paskutiniajai žmonių ir elfų sąjungai, kartu su juo ir žuvo mūšyje su Sauronu.

Gimilkadas jaunesnysis Ar-Gimilzoro ir Inzilbetės sūnus, Ar-Farazono, paskutiniojo Numenoro karaliaus, tėvas.

Gimilzoras žr. *Ar-Gimilzoras*.

Ginglitas upė Vakarų Beleriande, įtekanti į Narogą aukščiau Nargotrondo.

Girios Laukinis taip pasivadino Turinas, pirmą kartą atsidūręs tarp Bretilio žmonių.

girių elfai žr. *miško elfai*.

Glaurungas pirmasis iš Morgoto drakonų, vadinamas *Drakonų Tėvu*; dalyvavo Dagor Bragolache, Nirnaite Arnoediade ir nusiaubiant Nargotrondą; užkerėjo Turiną ir Nienorą; nužudytas Turino prie Kabed-en-Araso. Dar vadinamas *Didžiuoju Šliužu* ir *Morgoto Kirminu*.

Glingalas „pakibusi liepsna“, Laurelino atvaizdas, Turgono sukurtas Gondoline.

Gliruinas Bretilio dainius.

Gloredelė Hadoro Lorindolo iš Dorlomino duktė ir Galdoro sesuo; susituokė su Haldiru iš Bretilio.

Glorfindelis Gondolino elfas, nukritęs ir užsimušęs per kovą Kirit Toronate su balrogu, kai pabėgo iš siaubiamo miesto. Vardas reiškia „auksaplaukį“.

golodrimai noldorai. Sindarų kalbos *golod* yra kvenijos *noldo* atitikmuo, *-rim* – kuopinė daugiskaitos galūnė.

Gondolinas „slaptoji uola“ (žr. *Ondolindė*), slaptas karaliaus Turgono miestas, apsuptas Žiedo kalnų (Echoriato).

gondolindrimai Gondolino gyventojai.

Gondoras „akmens šalis“, numenoriečių karalystė Vidužemio pietuose, įkurta Isilduro ir Anariono.

gonhirimai „akmens meistrai“, nykštukai sindariškai.

Gorgorotas (1) žr. *Ered Gorgorotas.*

Gorgorotas (2) plynaukštė Mordore tarp susieinančių Šešėlio kalnų ir Pelenų kalnų.

Gorlimas vadintas Nelaiminguoju; vienas iš dvylikos Barahiro bendražygių Dortonione; buvo savo žmonos Eilinelės šmėklos suviliotas ir atskleidė Sauronui Barahiro slėptuvę.

Gortauras Saurono vardas sindariškai.

Gortolas „baisusis šalmas“, Turino pasirinktas vardas Dviejų Vadų laikais Dor Kuartolo žemėje.

Gotmogas balrogų valdovas, Angbando karo vadas, Feanoro, Fingono ir Ekteliono žudikas. (Tokį patį vardą Trečiajame amžiuje turėjo Minas Morgulo vadas – „Karaliaus sugrįžimas“, V, 6.)

Grondas milžiniškas Morgoto vėzdas, juo ginkluotas Morgotas kovėsi su Fingolfinu; vadinamas Požemių Kūju. Prie Minas Tirito vartų panaudotas taranas buvo pavadintas pagal tą įnagį („Karaliaus sugrįžimas“, V, 4).

Gūdžioji giria žr. *Žalioji giria, Didžioji.*

Guilinas Nargotrondo elfų Gelmiro ir Gvindoro tėvas.

Gulbių uostas žr. *Alkvalondė*.

Gundoras jaunesnysis Hadoro Lorindolo sūnus, Dorlomino didžiūnas, žuvo kartu su tėvu Dagor Bragolacho mūšyje.

Gurtangas „mirtinoji geležis“, Belego kalavijo Anglachelio vardas, kai jis Nargotronde buvo perkaltas Turinui ir šis pagal tą kalaviją pasivadino *Mormegiliu*.

Gvait-i-Mirdainas „brangakmenių meistrų gentis“, amatininkų brolija Eregione, jos garsiausias kalvis buvo Kelebrimboras, Kurufino sūnus.

Gvindoras Nargotrondo elfas, Gelmiro brolis; pateko į Angbando vergiją, bet išsigelbėjo ir padėjo Belegui išvaduoti Turiną; atvedė Turiną į Nargotrondą; mylėjo Orodreto dukterį Finduilę; žuvo Tumhalado mūšyje.

Hadodrondas sindariškasis Kazad Dumo (Morijos) pavadinimas.

Hadoras vadinamas *Lorindolu*, t. y. Auksagalviu, taip pat *Hadoru Auksaplaukiu*; Dorlomino valdovas, Fingolfino vasalas; Hurino tėvo Galdoro tėvas; žuvo prie Eitel Siriono per Dagor Bragolachą. Hadoro gentis buvo vadinama *Trečiąja edainų gentimi*.

haladinai antrieji iš žmonių, atkeliavusių į Beleriandą; vėliau vadinti *Haletės gentimi*, gyveno Bretilio girioje, todėl dar vadinti *Bretilio žmonėmis*.

Haldadas haladinų vadas, jiems ginantis nuo orkų puolimo Targelione, ten ir žuvęs; valdovės Haletės tėvas.

Haldanas Haldaro sūnus; haladinų vadas po valdovės Haletės mirties.

Haldaras Haldado iš haladinų sūnus, valdovės Haletės brolis; žuvo su tėvu per orkų antpuolį Targelione.

Haldiras Halmiro iš Bretilio sūnus; vedė Gloredelę, Hadoro iš Dorlomino dukterį; žuvo per Nirnaitą Arnoediadą.

Haletė vadinama valdove Halete; vedė haladinus (vėliau juos imta vadinta Haletės gentimi) iš Targeliono į žemes, esančias vakaruose nuo Siriono.

Haletės gentis žr. *haladinai* ir *Haletė*.

Halmiras haladinų valdovas, Haldano sūnus; su Belegu iš Doriato sumušė orkus, atėjusius į pietus per Siriono perėją po Dagor Bragolacho.

Handiras Haldiro ir Gloredelės sūnus, Brandiro Šlubojo tėvas; haladinų valdovas po Haldiro mirties; žuvo Bretilyje per mūšį su orkais.

haradrimai žmonės iš Harado („iš pietų“) – iš kraštų, esančių į pietus nuo Mordoro.

Haretė Halmiro iš Bretilio duktė; susituokė su Galdoru iš Dorlomino; Hurino ir Huoro motina.

Hataldiras vadintas Jaunuoju; vienas iš dvylikos Barahiro bendražygių Dortonione.

Hatolas Hadoro Lorindolo tėvas.

Haud-en-Arvenas „valdovės pilkapis“, kalva Bretilio girioje, kur buvo palaidota Haletė.

Haud-en-Eletas kalva prie Teiglino brastų, kur buvo palaidota Finduilė.

Haud-en-Ndenginas „žuvusiųjų kalva“, kalva Anfauglito dykumoje, į kurią buvo sukrauti per Nirnaitą Arnoediadą žuvusių elfų ir žmonių kūnai.

Haud-en-Nirnaitas „ašarų kalva“, kitas *Haud-en-Ndengino* pavadinimas.

Helevornas „juodasis stiklas“, ežeras Targeliono šiaurėje, žemiau Reriro kalno, kur gyveno Karantiras.

Helkaraksė sąsiauris tarp Aramano ir Vidužemio; dar minimas kaip *Aižintis Ledas*.

Helkaras vidinė jūra Vidužemio šiaurės rytuose, kur kadaise stūksojo kalnas su Iluino žiburiu; Kuivieneno marios, kur nubudo pirmieji elfai, vadinamos šios jūros įlanka.

Heluinas Sirijaus žvaigždė.

Herumoras išdavikas numenorietis, Antrojo amžiaus pabaigoje iškilęs į valdžią tarp haradrimų.

Herunumenas „vakarų-valdovas“, kveniškoji Ar-Adunakoro forma.

hildorai „sekėjai, vėliau atėję“, elfiškas žmonių kaip Jaunesniųjų Iluvataro Vaikų pavadinimas.

Hildorienas kraštas Vidužemio rytuose, kur nubudo pirmieji žmonės (*hildorai*).

Himladas „šaltoji lyguma“, kraštas į pietus nuo Aglono perėjos, kur gyveno Kelegormas ir Kurufinas.

Himringas didžiulė kalva į vakarus nuo Magloro Plyšio, ant kurios stovėjo Maidroso tvirtovė; tekste išversta kaip Amžinai Šaltoji.

Hirilornas didžiulis trikamienis bukas Doriate, kuriame buvo įkalinta Lučiena. Vardas reiškia „valdovės medis“.

Hisilomė „rūko žemė“, kveniškasis Hitlumo pavadinimas.

Hitaigliras „rūko bokštai“, Ūkanotieji kalnai. („Žiedų valdovo“ žemėlapyje esantis pavadinimas „Hitaiglinas“ yra klaida.)

Hitlumas „rūko žemė“, kraštas, iš rytų ir pietų ribojamas Ered Vetrino, iš vakarų – Ered Lomino; žr. *Hisilomė*.

Hjarmentiras aukščiausias kalnas į pietus nuo Valinoro esančiose žemėse.

Holinas žr. *Eregionas*.

Huanas didysis Valinoro vilkšunis, Oromės dovanotas Kelegormui; Bereno ir Lučienos draugas ir pagalbininkas; nugalabijo Karcharotą, bet žuvo ir pats. Vardas reiškia „didžiulis šuo, skalikas“.

Huntoras žmogus iš Bretilio haladinų, ėjęs drauge su Turinu pulti Glaurungo prie Kabed-en-Araso ir ten užmuštas krintančio akmens.

Huoras Galdoro iš Dorlomino sūnus, Rianės vyras ir Tuoro tėvas; su broliu Hurinu lankėsi Gondoline; žuvo per Nirnaitą Arnoediadą.

Hurinas vadinamas *Talionu* „tvirtuoju“, „stipriuoju“; Galdoro iš Dorlomino sūnus, Morvenos vyras ir Turino bei Nienoros tėvas; Dorlomino valdovas, Fingono vasalas. Su broliu Huoru lankėsi Gondoline; Nirnaito Arnoediado mūšyje pateko į Morgoto nelaisvę, buvo jo daugeliui metų užkeltas ant Tangorodrimo; paleistas iš nelaisvės Nargotronde nužudė Mimą ir karaliui Tingolui atnešė Nauglamirą.

Ibunas vienas iš mažojo nykštuko Mimo sūnų.

Idrilė vadinama *Kelebrindale* „sidabrapėde“; Turgono ir Elenvės duktė (ir vienintelis vaikas); Tuoro žmona, Earendilo motina, su juo išsigelbėjo iš Gondolino ir nukeliavo prie Siriono žiočių; iš ten su Tuoru iškeliavo į vakarus.

Ilmarė majarė, Vardos tarnaitė.

Ilmenas erdvė aukščiau oro, kur laikosi žvaigždės.

Iluinas vienas iš valarų šviesulių, padarytų Aulės. Iluinas stovėjo šiaurinėje Vidužemio dalyje; kai Melkoras nuvertė kalną, toje vietoje atsirado vidinė Helkaro jūra.

Iluvataras „visa ko tėvas“, Eru.

Iluvataro Vaikai taip pat *Eru Vaikai*; Pirmagimiai ir Sekėjai, elfai ir žmonės. Taip pat *Vaikai*, *Žemės Vaikai*, *Pasaulio Vaikai*.

Imlachas Amlacho tėvas.

Imladrisas Rivendelas (pažodžiui – „gilus plyšio slėnis“), Elrondo buveinė Ūkanotųjų kalnų slėnyje.

Indisė elfė iš vanjarų, artima Ingvės giminaitė; antroji Finvės žmona, Fingolfino ir Finarfino motina.

Ingvė vadovavo vanjarams, pirmiesiems iš trijų eldarų genčių palikusiems Kuivienenį ir iškeliavusiems į vakarus. Amane gyveno ant Tanikvetilio ir buvo laikomas didžiuoju visų elfų karaliumi.

Inziladunas vyresnysis Ar-Gimilzoro ir Inzilbetės sūnus; vėliau pasivadino *Tar-Palantiru*.

Inzilbetė Ar-Gimilzoro karalienė; kilusi iš Andunijos valdovų giminės.

Irmas valaras, paprastai vadinamas Lorienu pagal tą vietą, kur gyvena. *Irmo* reiškia „troškimų valdovas“.

Isengardas elfiškojo pavadinimo *Angrenostas* vertimas į Rohano kalbą.

Isilas kvenijos kalba mėnulis.

Isilduras vyresnysis Elendilo sūnus, su tėvu ir broliu Anarionu išsigelbėjęs nuo Numenoro Tvano ir įkūręs numenoriečių pabėgėlių karalystes Vidužemyje; Minas Itilio valdovas; iš Saurono rankos iškirto Vyriausiąjį Žiedą; orkų nužudytas Anduino upėje, kai Žiedas nuslydo jam nuo piršto.

istarai „burtininkai, žyniai“, žr. *Kuruniras, Sarumanas, Mitrandiras, Gendalfas, Olorinas, Radagastas*.

Išorinė jūra žr. *Ekaja*.

ištikimieji žr. *elendilai*.

Ivrinas ežeras ir kriokliai žemiau Ered Vetrino, iš kur išteka Narogo upė.

Jant Jauras „senas tiltas“, tiltas per Esgalduiną Doriato šiauriniame pasienyje; dar vadinamas *Esgalduino tiltu*.

Javana „vaisių teikėja“; viena iš valarių, priskiriama arataramas; Aulės žmona; dar vadinama *Kementare.*

Juodasis Kalavijas žr. *Mormegilis.*

Juodoji žemė žr. *Mordoras.*

Kabed-en-Arasas gilus tarpeklis, kuriuo teka Teiglino upė; ties juo Turinas nudėjo Glaurungą, į jį nušokusi užsimušė Nienora; žr. *Kabed Nairamartas.*

Kabed Nairamartas „baisios lemties šuolis“, vardas, duotas Kabed-en-Arasui po to, kai nuo jo uolų nušoko Nienora.

Kalakirija „šviesos takas“, plyšys, padarytas Pelorų kalnuose, ten buvo supilta žalioji Tunos kalva.

kalakvendai „šviesos elfai“, elfai, gyvenę Amane (aukštieji elfai). Žr. *morikvendai* ir *tamsieji elfai.*

Kalenardonas „žaliasis kraštas“, Rohano pavadinimas, kai jis buvo šiaurinė Gondoro dalis; žr. *Ardgalenas.*

Kalnai:

Amano, Ginties	žr. *Pelorai.*
Rytų	žr. *Orokarnai.*
Geležies	žr. *Ered Engrinas.*
Rūko	žr. *Hitaigliras.*
Mitrimo	žr. *Mitrimas.*
Šešėlio	žr. *Ered Vetrinas* ir *Efel Duatas.*
Siaubo	žr. *Ered Gorgorotas.*

Kamlostas „tuščiarankis“, vardas, kurį pasirinko Berenas, grįždamas pas karalių Tingolą be Silmarilo.

Karagduras skardis šiaurinėje Amon Gvareto (Gondolino kalvos) pusėje, nuo kurio buvo numestas Eolas.

karaliaus žmonės numenoriečiai, priešiškai žiūrėję į eldarus ir elendilus.

Karantiras ketvirtasis Feanoro sūnus, vadinamas Tamsiuoju; šiurkščiausias iš brolių ir greičiausias įniršti; valdė Targelioną; žuvo puolant Doriatą.

Karcharotas milžiniškas Angbando vilkas, nukandęs Berenui ranką su Silmarilu; jį Doriate papjovė Huanas. Tekste vardas išverstas kaip Raudonasis Rajūnas. Dar vadinamas *Anfaugliru*.

Kardolanas kraštas Eriadoro pietuose, dalis Arnoro karalystės.

Karnilas raudona žvaigždė.

kazadai taip save vadino nykštukai (jų kalba – *kuzdulai*).

Kazad Dumas didžiuliai Durino genties nykštukų rūmai Ūkanotuosiuose kalnuose (*Hadodrondas, Morija*). Žr. *kazadai*; *dum* greičiausiai žymi daugiskaitą ir reiškia „kasinėjimai, rūmai, būstas“.

Kelebornas (1) „sidabro medis“, taip vadintas medis Tol Eresėjoje, Galatiljono atžala.

Kelebornas (2) Doriato elfas iš Tingolo giminės; vedė Galadrielę; pasibaigus Pirmajam amžiui, pasiliko su ja Viduržemyje.

Kelebrantas „sidabro juosta“, upė, tekanti nuo Veidrodinių tvenkinių per Lotlorieną ir įtekanti į Anduiną.

Kelebras „sidabro puta ar sidabro lietus“, upelis Bretilyje, įtekantis į Teigliną netoli Brastų.

Kelebrimboras „sidabro ranka“, Kurufino sūnus, pasilikęs Nargotronde, kai jo tėvas buvo iš ten ištremtas. Geriausias Eregiono kalvis Antrajame amžiuje; pagamino elfams Tris Žiedus; nužudytas Saurono.

Kelebrindalė „sidabrapėdė“, žr. *Idrilė*.

Kelegormas trečiasis Feanoro sūnus, vadintas Gražiuoju; iki Dagor Bragolacho su broliu Kurufinu valdė Himlado kraštą; gyveno Nargotronde ir įkalino Lučieną; vilkšunio Huano šeimininkas; nužudytas Dioro Menegrote.

Kelonas upė, tekanti į pietvakarius nuo Himringo kalvos, Aroso intakas. Pavadinimas reiškia „upelis, tekantis nuo aukštumų".

kelvarai elfiškas žodis, vartojamas Javanos ir Manvės kalboje: „gyvūnai, judantys gyvi padarai".

Kementarė „žemės karalienė", Javanos titulas.

Kimas mažojo nykštuko Mimo sūnus, nužudytas vieno atskalūno iš Turino gaujos.

Kirdanas „laivadirbys", telerų elfas, Falaso valdovas (Vakarų Beleriando pakrantėje); po Nirnaito Arnoediado sugriovus Uostus, su Gilgaladu pasislėpė Balaro saloje; Antrajame ir Trečiajame amžiuje saugojo Pilkuosius uostus Luno įlankoje; pasirodžius Mitrandirui, patikėjo jam Nariją, Ugnies Žiedą.

Kirit Niniachas „vaivorykštės plyšys", pro šią vietą Tuoras išėjo prie Vakarų jūros; žr. *Anon-in-Gelidas*.

Kirit Toronatas „erelių plyšys", perėja aukštai kalnuose į šiaurę nuo Gondolino, kur Glorfindelis kovėsi su balrogu ir nukrito į bedugnę.

Kirjonas trečiasis Isilduro sūnus, žuvęs su juo Džiugesio pievose.

kirtai runos, pirmą kartą sugalvotos Dairono iš Doriato.

Korolairė „žalioji kalva", ten Valinore augo Du Medžiai; dar vadinama *Ezeloharu*.

Krisaigrimas kalnų viršūnės į pietus nuo Gondolino, kur suko lizdus Torondoro ereliai.

Kuivienenas „atbudimo vandenys", ežeras Vidužemyje, kur nubudo pirmieji elfai ir kur juos rado Oromė.

Kulurienas Laurelino vardas.

Kurufinas penktasis Feanoro sūnus, vadintas Naginguoju; Kelebrimboro tėvas. Vardo kilmė – žr. *Feanoras*, istorija – žr. *Kelegormas*.

Kurufinvė žr. *Feanoras.*

Kuruniras „gudragalvis“, Sarumano, vieno iš istarų (burtininkų, žynių), vardas elfų kalba.

Kutalionas „didysis lankas“, žr. *Belegas.*

kvendai taip nuo pat pradžių save vadino elfai; apima visas gentis, taip pat ir avarius; reikšmė – „kalbantys balsu“.

kvenija senovės kalba, bendra visiems elfams, tokiu pavidalu, kokį gavo Valinore; į Viduržemį ją atnešė noldorų tremtiniai, bet liovėsi vartoję kaip kasdienę kalbą, ypač po karaliaus Tingolo įsakymo, draudžiančio ja kalbėti.

Kventa Silmariljon „Silmariljonas“ *(Quenta Silmarillion).*

Ladrosas žemės į šiaurės rytus nuo Dortoniono, kurias noldorų karaliai skyrė Beoro genties žmonėms.

Laer Cú Beleg „Daina apie Didįjį Lanką“, Turino sudėta prie Eitel Ivrino Belego Kutaliono atminimui.

laikvendai žalieji Osiriando elfai.

Lalaitė „kvatoklė“, Hurino ir Morvenos duktė, mirusi vaikystėje.

Lamotas „didysis aidas“, kraštas į šiaurę nuo Drengisto įlankos, gavęs pavadinimą nuo Morgoto klyksmų aido, jam kovojant su Ungolianta.

Lantir Lamatas „aidinčių balsų krioklys“, ten Osiriande gyveno Dioras; pagal tą krioklį jis davė vardą savo dukteriai Elvingai („žvaigždžių purslai“).

Laukiančiųjų menės Mandoso menės.

Laurelinas „aukso giesmė“, jaunesnysis iš Dviejų Medžių Valinore.

„Leitiano giesmė“ ilga poema apie Bereno ir Lučienos gyvenimą, kuriuo paremtas proza perteiktas „Silmariljono“ pasakojimas. *Leitian* reiškia „išsivadavimą iš pančių“.

Legolinas trečiasis Geliono intakas Osiriande.

lembas sindariškas žodis, žymintis eldarų kelioninius papločius (iš ankstyvesniojo *lenn-mbass* – „kelionės duona“; kvenijos kalba *koimas* – „gyvybės duona“).

Lemties Kalnas žr. *Amon Amartas.*

Lemties Nuskriaustųjų akmuo Turinui ir Nienorai atminti prie Kabed Nairamarto ties Teiglinu.

Lemties Ratas žr. *Mahanaksaras.*

Lenvė vedė telerų elfus (nandorus), atsisakiusius eiti per Ūkanotuosius kalnus kelionėje iš Kuivieneno į vakarus; Denetoro tėvas.

Linaivenas „paukščių ežeras“, didžiulės marios Nevraste.

Lindonas Osiriando pavadinimas Pirmajame amžiuje. Po sumaišties Pirmojo amžiaus pabaigoje Lindonu vadintos tik žemės į vakarus nuo Mėlynųjų kalnų, kurios išliko neapsemtos.

Lindorija Inzilbetės motina.

Loig Ningloronas „auksinių vandens gėlių tvenkiniai“, žr. *Džiugesio pievos.*

lomelindė kveniškas žodis, reiškiantis „sutemų giesmininką“, t. y. lakštingalą.

Lomionas „prieblandos sūnus“, kveniškas vardas, kurį Aredelė davė Maiglinui.

Lorelinas ežeras Valinore, Loriene, kur dieną ilsisi valarė Estė.

Lorganas rytiečių žmonių vadas Hitlume po Nirnaito Arnoediado, pavergęs Tuorą.

Lorienas (1) sodų ir valaro Irmo būsto pavadinimas; patį Irmą paprastai vadina Lorienu.

Lorienas (2) Keleborno ir Galadrielės valdomas kraštas tarp Kelebranto ir Anduino upių. Tikriausiai pirmykštis šios žemės pavadinimas pakito į kveniškąją formą pagal valaro Irmo Lorieno sodus Valinore. Lotlorieno pavadinime sindariškas žodis *lot* „gėlė“ tapo priešdėliu.

Lorindolas „auksagalvis“, žr. *Hadoras*.

Losgaras vietovė į pietus nuo Drengisto įlankos, kur Feanoras sudegino telerų laivus.

Lotlanas „plati ir tuščia“; didelė lyguma į šiaurę nuo Maidroso Pasienio.

Lotlorienas „žydintis Lorienas“; žr. *Lorienas (2)*.

Lučiena karaliaus Tingolo ir majarės Melianės duktė, po žygio Silmarilui atgauti ir Bereno mirties pasirinko mirtingą būtį ir pasidalijo su Berenu jo likimą. Žr. *Tinuvielė*.

Luinilas žvaigždė, švytinti mėlynai.

Lumbaras žvaigždė.

Lunas upė Eriadore, įtekanti į jūrą Luno įlankoje.

Mablungas Doriato elfas, vyriausiasis Tingolo vadas, Turino draugas; vadinamas Tvirtarankiu (tai vardo *Mablungas* reikšmė); nykštukų nužudytas Menegrote.

Magloras antrasis Feanoro sūnus, didis muzikantas ir dainius; valdė žemes, vadintas Magloro Plyšiu; Pirmojo amžiaus pabaigoje su Maidrosu pagrobė du Viduržemyje likusius Silmarilus ir jam atitekusį įmetė į jūrą.

Magloro Plyšys kraštas tarp šiaurinių Geliono atšakų be jokių kalnų, saugančių nuo šiaurės pusės.

Magoras Malacho Aradano sūnus; vadovavo su Marachu ėjusiems žmonėms, kurie atkeliavo į Vakarų Beleriandą.

Mahalas šiuo vardu nykštukai vadino Aulę.

Mahanaksaras Lemties Ratas priešais Valmaro vartus, kur stovėjo valarų sostai; ten jie rinkdavosi į tarybą.

Mahtanas didis noldorų kalvis, Feanoro žmonos Nerdanelės tėvas.

Maidrosas vyriausiasis Feanoro sūnus, vadinamas Aukštuoju; Fingono išgelbėtas nuo Tangorodrimo; saugojo Himringo kalvą ir aplinkines žemes; sudarė Maidroso sąjungą, pasibaigusią Nirnaitu Arnoediadu; turėjo Silmarilą iki pat savo mirties Pirmojo amžiaus pabaigoje.

Maidroso Pasienis atviras kraštas į šiaurę nuo Geliono ištakų, kurį saugojo Maidrosas ir jo broliai, gindami Rytų Beleriandą nuo puolimo; dar vadinamas *Rytų pasieniu*.

Maidroso sąjunga Maidroso suburta sąjunga sumušti Morgotui, pasibaigusi Nirnaitu Arnoediadu.

Maiglinas „skvarbus žvilgsnis“, Eolo ir Turgono sesers Aredelės sūnus, gimęs Nan Elmote; tapo Gondolino didžiūnu ir išdavė karalystę Morgotui; nužudytas Tuoro, kai miestas buvo niokojamas. Žr. *Lomionas*.

majarai ainurai, bet žemesnio už valarus lygio.

Malachas Maracho sūnus; turėjo elfišką vardą *Aradanas*.

Malduinas Teiglino intakas; pavadinimas tikriausiai reiškia „geltona upė“.

Malinalda „aukso medis“; Laurelino pavadinimas.

Mandosas vieta, kur gyveno valaras, kurio tikrasis vardas – Namas Teisėjas, nors šis vardas vartojamas retai, ir dažniau jį vadindavo Mandosu.

Manvė vyriausiasis iš valarų, dar vadinamas *Sulimu, Senuoju Karalium, Ardos Valdovu*.

Marachas vadovavo Trečiajai į Beleriandą atkeliavusių žmonių genčiai, Hadoro Lorindolo protėvis.

Mardilas vadinamas Ištikimuoju; pirmasis Gondoro valdovas vietininkas.

Mar-nu-Falmaras „žemė po bangomis“, Numenoro pavadinimas po jo žlugimo.

Mažasis Gelionas viena iš dviejų susiliejančių Geliono atšakų šiaurėje, ištekanti iš Himringo kalvos.

mažieji nykštukai išverstas pavadinimas „noigit nibinai“.

Medžių Piemenys entai.

Melianė majarė, palikusi Valinorą ir atkeliavusi į Viduržemį, vėliau karaliaus Tingolo karalienė Doriate, kurį ji apsupo užkerėtu ruožu – Melianės Juosta; Lučienos motina ir Elrondo bei Elroso pramotė.

Mėlynieji kalnai žr. *Ered Luinas* ir *Ered Lindonas*.

Melkoras kveniškas vardas; didysis maištaujantis valaras, blogio pradininkas, pagal kilmę galingiausias iš ainurų, vėliau vadinamas *Morgotu, Baugliru, Tamsiuoju Valdovu, Priešu* ir kt. Vardo reikšmė – „iškylantis galioje“; sindariškoji forma buvo *Beleguras,* tačiau niekada nevartojama, išskyrus specialiai pakeistą formą *Belegurtas* „didžioji mirtis“.

Menegrotas „tūkstantis olų“, slapti Tingolo ir Melianės rūmai prie Esgalduino upės Doriate.

Meneldilas Anariono sūnus, Gondoro karalius.

Menelmakaras „dangaus karys“, Oriono žvaigždynas.

Meneltarma „dangaus stulpas“, kalnas Numenoro viduryje, ant kurio viršūnės buvo Eru Iluvataro šventykla.

Meret Adertadas Fingolfino prie Ivrino iškelta Santaikos puota.

Mimas mažasis nykštukas, kurio buveinėje (*Bar-en-Danvede*) ant Amon Rudo gyveno Turinas su atskalūnų gauja ir kuris išdavė šią slėptuvę orkams; Hurino nužudytas Nargotronde.

Minas Anoras „saulės tvirtovė“ (taip pat ir trumpai – *Anoras*), vėliau vadintas Minas Tiritu; Anariono miestas Mindoluino kalno papėdėje.

Minas Itilis „Mėnulio tvirtovė“, vėliau vadintas Minas Morgulu; Isilduro miestas, pastatytas ant Efel Duato atbrailos.

Minas Morgulas „burtų tvirtovė“ (taip pat ir trumpai – *Morgulas*), Minas Itilio pavadinimas po to, kai jį užgrobė Žiedo Šmėklos.

Minastiras žr. *Tar-Minastiras*.

Minas Tiritas (1) „sargybos tvirtovė“, Finrodo Felagundo pastatytas Tol Sirione.

Minas Tiritas (2) vėlesnis Minas Anoro pavadinimas. Vadinamas ir *Gondoro* miestu.

Mindebas Siriono intakas tarp Dimbaro ir Neldoreto girios.

Mirielė (1) pirmoji Finvės žmona, Feanoro motina; mirė po Feanoro gimimo. Vadinta ir Serinde „siuvinėtoja“.

Mirielė (2) Tar-Palantiro duktė, priversta tekėti už Ar-Farazono, kaip jo karalienė gavusi *Ar-Zimrafelės* vardą; dar vadinta *Tar-Miriele*.

Mirusių Gyvųjų žemė žr. *Dor Firn-i-Guinaras*.

miškavaikiai pavadinimo *perianatai* (hobitai) vertimas.

miško elfai dar vadinami girių elfais. Atrodo, jie kilę iš tų nandorų, kurie niekada neperėjo į vakarus nuo Ūkanotųjų kalnų, bet pasiliko Anduino slėnyje ir Didžiojoje Žaliojoje girioje; žr. *nandorai*.

Mitlondas „pilkieji uostai“, elfų uostai prie Luno įlankos; dar vadinami *Uostais*.

Mitrandiras „pilkasis maldininkas“, elfiškas Gendalfo (Olorino), vieno iš istarų, vardas.

Mitrimas didelis ežeras Hitlumo rytuose, taip pat žemės aplink jį ir kalnai vakaruose, skiriantys Mitrimą nuo Dorlomino. Iš pradžių taip buvo vadinami čia gyvenę elfai sindarai.

Mordoras „juodoji žemė“, dar vadinama *Šešėlio žeme*; Saurono valdos į rytus nuo Efel Duato kalnų.

Morgotas „juodasis priešas“, Melkoro vardas, pirmą kartą pavartotas Feanoro po Silmarilų pagrobimo. Žr. *Melkoras*.

Morgulas žr. *Minas Morgulas*.

Morija „juodoji bedugnė“, vėlesnis Kazad Dumo (Hadodrondo) pavadinimas.

morikvendai „tamsos elfai“; žr. *tamsieji elfai*.

Mormegilis „juodasis kalavijas“, taip buvo vadinamas Turinas kaip Nargotrondo kariuomenės vadas; žr. *Gurtangas*.

Morvena Baragundo (Bereno tėvo Barahiro sūnėno) duktė; Hurino žmona ir Turino bei Nienoros motina; vadinta *Eledvene* (tekste išversta kaip „Elfų gražuolė“) ir *Dorlomino ponia*.

Naharas valaro Oromės žirgas, pasak eldarų, vardą gavęs dėl savo balso.

Namas valaras, vienas iš aratarų; paprastai vadinamas *Mandosu* pagal vietą, kur gyvena. *Namas* reiškia „teisėjas, lėmėjas“.

nandorai sakoma, kad šis vardas reiškia „pasukusieji atgal“: nandorai buvo telerų elfai, atsisakę keliauti per Ūkanotuosius kalnus žygyje iš Kuivieneno į vakarus; jų dalis, vedama Denetoro, gerokai vėliau įveikė Mėlynuosius kalnus ir gyveno Osiriande (žalieji elfai).

Nan Dungortebas taip pat *Dungortebas*; tekste išversta kaip „Siaubingos Mirties slėnis“. Slėnis tarp Ered Gorgoroto uolų ir Melianės Juostos.

Nan Elmotas giria į rytus nuo Kelono upės, kur Elvę (Tingolą) sužavėjo Melianė ir jis dingo; vėliau – Eolo buveinė.

Nantatrenas „gluosnių slėnis“, išversta kaip „Gluosnių žemė“, kur Narogo upė įteka į Sirioną. Medžiabarzdžio dainoje („Du bokštai“, III, 4) vartojamos kveniškos pavadinimo formos: *žalios Tasarinano pievos, Nantasarionas.*

Nargotrondas „didžiulė požeminė tvirtovė prie Narogo upės“, įkurta Finrodo Felagundo ir sugriauta Glaurungo; taip pat Nargotrondo kraštas, besidriekiantis į rytus ir vakarus nuo Narogo.

Narija vienas iš elfų Trijų Žiedų – *Ugnies Žiedas*, arba *Raudonasis Žiedas*; saugotas Kirdano, vėliau Mitrandiro.

Narn i Hîn Húrin „Sakmė apie Hurino vaikus“, ilga giesmė, kuria remiasi 21 skyrius; priskiriama poetui Diravalui, žmogui, gyvenusiam Siriono Uostuose Earendilo laikais ir žuvusiam per Feanoro sūnų antpuolį. *Narn* reiškia eiliuotą sakmę, tačiau ji ne dainuojama, o sekama.

Narogas pagrindinė Vakarų Beleriando upė, ištekanti iš Ered Vetrino prie Ivrino ir įtekanti į Sirioną prie Nantatreno.

Narsilas Elendilo kalavijas, nukaltas Telcharo iš Nogrodo, sulūžęs Elendilui žuvus mūšyje su Sauronu; iš nuolaužų jis buvo perkaltas Aragornui ir pavadintas Andurilu.

Narsiljonas giesmė apie Saulę ir Mėnulį.

Nauglamiras „nykštukų vėrinys“, nykštukų pagamintas Finrodui; jį Hurinas iš Nargotrondo atgabeno Tingolui, kur tas vėrinys tapo Tingolo mirties priežastimi.

naugrimai „menkieji žmonės“, sindariškas nykštukų vardas.

nazgulai žr. *Žiedo Šmėklos.*

Neitanas šiuo vardu pasivadino Turinas tarp atskalūnų; išverstas kaip „nuskriaustasis“ (pažodžiui – „iš kurio atimta“).

Neldoretas didžiulė bukų giria, sudaranti šiaurinę Doriato dalį; Medžiabarzdžio dainoje vadinama *Taur-na-Neldoru* („Dvi tvirtovės“, III, 4).

Nemariosios žemės Amanas ir Eresėja; dar vadinamos *Nemirtingosiomis žemėmis*.

Nenaras žvaigždė.

Nen Giritas „virpantis vanduo“, taip buvo pavadintas Dimrostas, Kelebro kriokliai Bretilio girioje.

Nenija vienas iš elfų Trijų Žiedų, *Vandens Žiedas*; saugotas Galadrielės; dar vadinamas *Deimanto Žiedu*.

Neningas upė Vakarų Beleriande, įtekanti į jūrą prie Eglaresto uosto.

Nenujalis „sutemų ežeras“ Eriadore, iš kurio išteka Baranduino upė ir šalia kurio buvo pastatytas Anumino miestas.

Nerdanelė vadinta Išmintingąja; kalvio Mahtano duktė, Feanoro žmona.

Nesa viena iš valarių, Oromės sesuo ir Tulko žmona.

Nevrastas kraštas į vakarus nuo Dorlomino, už Ered Lomino, kur Turgonas gyveno iki persikraustymo į Gondoliną. Pavadinimas – „šis krantas“ – iš pradžių reiškė Viduržemio šiaurės vakarų pakrantę (priešingybė *Hairastas,* „tolimas krantas“ – Amano pakrantė).

Niena viena iš valarių, priskiriama arataramas; gailesčio ir gedėjimo valdovė, Mandoso ir Lorieno sesuo.

Nienora „rauda, gedulas“, Hurino ir Morvenos duktė; Glaurungo užkerėta Nargotronde, nebeatsiminė savo praeities ir kaip Ninielė ištekėjo už Turino Bretilyje; užsimušė šokusi į Teigliną.

nifredilė balta gėlė, žydėjusi žvaigždžių šviesoje Doriate, kai gimė Lučiena. Taip pat ji augo Lotloriene ant Kerin Amroto („Žiedo brolija“, II, 6).

Nimbretilis beržynai Arverniene Beleriando pietuose. Plg. Bilbo dainą Rivendele: „Ir laivą statėsi iš medžių, kur ošė Nimbretilio šilas...“ („Žiedo brolija“, II, 1).

Nimlotas Baltasis Numenoro Medis, kurio vaisių prieš nukertant nuskynė Isilduras; iš to vaisiaus išaugo Baltasis Minas Itilio Medis. *Nimlotas* „baltas žiedas“ yra sindarų kalbos atitikmuo kvenijos *Ninkvelotės*, vieno iš Telperiono vardų.

Nimlotė Doriato elfė, ištekėjusi už Tingolo įpėdinio Dioro, Elvingos motina; žuvo Menegrote, užpuolus Feanoro sūnums.

Nimfelas didelis perlas, Tingolo įteiktas Belegosto nykštukų valdovui.

Ninielė „ašarų mergelė“, vardas, kurį Turinas, nenumanydamas apie giminystę, davė savo seseriai; žr. *Nienora*.

Ninkvelotė „baltas žiedas“, Telperiono vardas; žr. *Nimlotas*.

Nirnaitas Arnoediadas „nesuskaitomos ašaros“ (taip pat ir trumpai – *Nirnaitas*), taip buvo pavadintas pražūtingas penktasis Beleriando karų mūšis.

Nivrimas Siriono vakarų krante plytėjusi Doriato dalis.

Nykštukų kelias kelias, vedęs nuo Belegosto ir Nogrodo miestų žemyn į Beleriandą ir kirtęs Gelioną ties Sarn Atrado brasta.

Nykštukų Požemiai *Kazad Dumo* (*Hadodrondo*) pavadinimo vertimas.

Nykštukų Vėrinys žr. *Nauglamiras*.

Nogrodas vienas iš dviejų nykštukų miestų Mėlynuosiuose kalnuose; pavadinimo nykštukų kalba *Tumunzaharas* vertimas į sindarų kalbą. Žr. *Požemių Miestas*.

noigit nibinai mažieji nykštukai.

Noldolantė „Noldorų pražūtis“, rauda, kurią sudėjo Feanoro sūnus Magloras.

noldorai gilieji elfai, antroji eldarų vilkstinė kelionėje iš Kuivieneno į vakarus, vadovaujama Finvės. Pavadinimas (kvenijos *noldo*, sindarų *golod*) reiškė „išmintingi“ (žinių, bet ne brandaus sprendimo prasme).

Nomas, nominai „išmintis“ ir „išmintingieji“, vardai, Beoro žmonių sava kalba duoti Finrodui ir jo genčiai.

Nulukizdinas Nargotrondo pavadinimas nykštukų kalba.

Numenoras „vakarų kraštas“, didžiulė sala, valarų parengta gyventi edainams, pasibaigus Pirmajam amžiui. Dar vadinamas *Anadune, Andoru, Elena, Žvaigždės žeme*, po žlugimo – *Akalabetu, Atalante* ir *Mar-nu-Falmaru*.

numenoriečiai Numenoro žmonės, dar vadinami *dunedainais*.

Nurtalė Valinoreva „paslėptasis Valinoras“.

Ohtaras „karžygys“, Isilduro didžiūnas, atgabenęs Elendilo kalavijo nuolaužas į Imladrisą.

Ojolosė „amžinai baltas kaip sniegas“, labiausiai eldarams įprastas Tanikvetilio pavadinimas, sindarų kalba virtęs *Amon Uilosu*; pasak „Valakventos“, tai buvo „aukščiausias Tanikvetilio bokštas“.

Ojomurė miglų gaubiamas kraštas netoli Helkaraksės.

Olorinas majaras, vienas iš istarų (burtininkų, žynių); *Mitrandiras, Gendalfas*. Plg. „Dvi tvirtovės“, IV, 5: „Pamirštuose Vakaruose jaunystėje vadinausi Olorinas“.

olvarai elfiškas žodis, vartojamas Javanos ir Manvės 2 skyriuje ir reiškiantis „augančius ir šaknimis žemėje įsitvirtinusius dalykus“.

Olvė kartu su broliu Elve (Tingolu) vadovavęs telerams kelionėje iš Kuivieneno į vakarus; telerų valdovas Alkvalondėje, Amane.

Ondolindė „akmenų daina“, pirmykštis kveniškas Gondolino pavadinimas.

Orfalch Echoras gilus tarpeklis Žiedo kalnuose, kuriuo buvo pasiekiamas Gondolinas.

orkai Morgoto užveisti padarai.

Ormalas vienas iš valarų šviesulių, sukurtas Aulės. Stovėjo Vidužemio pietuose.

Orodretas antrasis Finarfino sūnus; Minas Tirito tvirtovės Tol Sirione saugotojas; Nargotrondo karalius po savo brolio Finrodo mirties; Finduilės tėvas; žuvo Tumhalado mūšyje.

Orodruinas „liepsnojančios ugnies kalnas“ Mordore, jame Sauronas nukalė Vyriausiąjį Žiedą; dar vadinamas *Amon Amartu*, „lemties kalnu“.

Orokarnai kalnai Vidužemio rytuose (pavadinimas reiškia „raudonieji kalnai“).

Orometas kalva prie Andunijos uosto Numenoro vakaruose, ant kurios buvo pastatyta Tar-Minastiro tvirtovė.

Oromė valaras, vienas iš aratarų; didis medžiotojas, vedė elfus iš Kuivieneno, Javanos sutuoktinis. Vardas reiškia „pučiantis ragą“, arba „rago balsas“, plg. *Valaroma*; „Žiedų valdove“ minimas sindariška forma Aravė.

Ortankas „dvišaka aukštuma“, numenoriečių tvirtovė Isengardo Žiede.

Osė majaras, Ulmo vasalas, su kuriuo jis įžengė į Ardos vandenis; telerų globėjas ir mokytojas.

Osgiliatas „žvaigždžių tvirtovė“, pagrindinis senovės Gondoro miestas abipus Anduino upės.

Osiriandas „septynių upių žemė“ (tai Gelionas ir jo intakai, tekantys iš Mėlynųjų kalnų), žaliųjų elfų kraštas. Plg. Medžiabarzdžio dainą „Dviejose tvirtovėse“ (III, 4): „Vasarą aš vaikščiojau po guobynus Osiriande. Ak! Kas galėjo būti geriau už Septynių Osirio upių muziką!“ Žr. *Lindonas*.

Ost-in-Edilas „eldarų tvirtovė“, elfų miestas Eregione.

Palaimintasis kraštas žr. *Amanas*.

Palantirai „stebintys iš toli“, Septyni Regintys Akmenys, Elendilo ir jo sūnų atgabenti iš Numenoro; juos pagamino Feanoras Amane.

Paskutinioji sąjunga Antrojo amžiaus pabaigoje Elendilo ir Gilgalado sudaryta sąjunga Sauronui sutriuškinti.

Pelargiras „karališkųjų laivų užutėkis“, numenoriečių uostas aukščiau Anduino deltos.

Pelorai „ginančios aukštumos“, dar vadinami *Amano kalnais* ir *Ginties kalnais*, juos sustūmė valarai, kai buvo sugriautas jų būstas Almarene; nusidriekę pusmėnuliu iš šiaurės į pietus netoli nuo rytinės Amano pakrantės.

perianatai miškavaikiai (hobitai).

Pilkasis Apsiaustas žr. *Singolas*, *Tingolas*.

pilkieji elfai žr. *sindarai*.

Pilkieji uostai žr. *Uostai*, *Mitlondas*.

Pirmagimiai Vyresnieji Iluvataro Vaikai, elfai.

Požemių Miestas pavadinimo *Nogrodas* vertimas.

Praradusieji Feanoro giminė.

Pusiau Elfas Elrondui ir Elrosui, taip pat Earendilui skirto apibūdinimo vertimas iš sindariško *Peredelis.*

Radagastas vienas iš istarų (burtininkų, žynių).

Radruinas vienas iš dvylikos Barahiro bendražygių Dortonione.

Ragnoras vienas iš dvylikos Barahiro bendražygių Dortonione.

Ramdalas „sienos galas“ (žr. *Andramas*), kur išnyksta skersai Beleriando nusitęsęs skiriamasis sprūdis.

Rana „klajūnas“, noldorų vartotas mėnulio pavadinimas.

Ratlorielis „aukso vaga“, vėlesnis Askaro upės pavadinimas, kai joje buvo nuskandinti Doriato lobiai.

Raudonasis Žiedas žr. *Narija.*

Raudų metai metai, kai įvyko Nirnaitas Arnoediadas.

Raurosas „riaumojantys purslai“, didžiuliai kriokliai Anduino upėje.

Regintys Akmenys žr. *Palantirai.*

Regionas tankus miškas pietinėje Doriato dalyje.

Reriras kalnas į šiaurę nuo Helevorno ežero, iš kur tekėjo didesnioji iš dviejų Gelioną sudarančių atšakų.

Rianė Belegundo (Bereno tėvo Barahiro sūnėno) duktė; Huoro žmona ir Tuoro motina; po Tuoro mirties mirė iš sielvarto ant Haud-en-Ndengino.

Ringilas Fingolfino kalavijas.

Ringvilas upelis, tekantis į Narogo upę prie Nargotrondo.

Rivendelas išverstas *Imladriso* pavadinimas.

Rivilas upelis, srūvantis nuo Dortoniono į šiaurę ir įtekantis į Sirioną Serecho pelkėse.

rytiečiai dar vadinami tamsiaveidžiais žmonėmis; į Beleriandą atkeliavo iš rytų po Dagor Bragolacho ir per Nirnaitą Arnoediadą kovėsi abiejose pusėse; jiems gyventi Morgotas skyrė Hitlumą, kur jie engė Hadoro genties likučius.

Rochaloras Fingolfino žirgas.

Rohanas „arklių šalis“, pavadinimas, kuriuo Gondore vėliau vadino didelę žole apaugusią lygumą, anksčiau vadintą Kalenardonu.

rohirimai Rohano „arklių valdovai“.

Romena uostas Numenoro rytų pakrantėje.

Rotinzilas numenorietiškas Erendilo laivo Vingiloto vardas, tos pačios reikšmės – „Bangų Gėlė“.

Rovanionas „tyrlaukiai“, platus kraštas į rytus nuo Ūkanotųjų kalnų.

Rudauras kraštas Eriadoro šiaurės rytuose.

Rumilas noldorų išminčius iš Tiriono, pirmasis sugalvojęs raštą (plg. „Žiedų valdovas“, Priedas E, II); jam priskiriama „Ainulindalė“.

Sairosas elfas nandoras, vienas iš vyriausiųjų Tingolo patarėjų Doriate; įžeidė Turiną Menegrote, ir šis jį užvaikė iki mirties.

Salmaras majaras, atvykęs į Ardą drauge su Ulmu; pagamino Ulmo didžiuosius ragus *Ulumurus*.

Sarn Atradas „akmenų brasta“, kur nykštukų kelias iš Nogrodo ir Belegosto kirto Geliono upę.

Sarumanas „išmoningasis“, žmonių vartotas *Kuruniro* (reikšmė ta pati) vardas; vienas iš istarų (burtininkų, žynių).

Saugoma lyguma žr. *Talat Dirnenas.*

Saugomas kraštas žr. *Valinoras.*

Sauronas „nekenčiamasis“ (sindarų kalba vadinamas *Gortauru*); didžiausias iš Melkoro tarnų, pagal kilmę Aulės majaras.

Sausoji upė upė, kadaise sruvusi iš po Žiedo kalnų nuo pirmykščio ežero, kur vėliau buvo Tumladenas, Gondolino lyguma.

Sekėjai Jaunesnieji Iluvataro Vaikai, žmonės. Vardo „hildorai“ vertimas.

Senasis karalius Manvė.

Senosios dienos Pirmasis amžius.

Serechas didžiuliai pelkynai į šiaurę nuo Siriono perėjos, kur Rivilo upelis atiteka iš Dortoniono.

seregonas „akmens kraujas“, augalas tamsiai raudonais žiedais, augo ant Amon Rudo.

Serindė „siuvinėtoja“, žr. *Mirielė (1).*

Septyni Akmenys žr. *Palantirai.*

Septyni Nykštukų Žiedai žr. *Galios Žiedai.*

Silmariena ketvirtojo Numenoro karaliaus Tar-Elendilo duktė; pirmojo Andunijos valdovo motina, Elendilo ir jo sūnų Isilduro bei Anariono pramotė.

Silmarilai trys brangakmeniai, padaryti Feanoro iki Dviejų Valinoro Medžių sunaikinimo ir pripildyti jų šviesos.

Silpionas Telperiono vardas.

sindarai pilkieji elfai. Pavadinimas apėmė visus telerų kilmės elfus, kuriuos noldorai sugrįžę rado Beleriande, išskyrus žaliuosius Osiriando elfus. Galbūt noldorai pasirinko tokį pavadinimą, nes pirmieji jų sutikti šios kilmės elfai gyveno šiaurėje, prie Mitrimo ežero (žr. *Mitrimas*), supami miglų, po pilku dangum; tačiau gali būti, kad pavadinimą nulėmė tai, jog pilkieji elfai nepriklausė nei Šviesai (Valinoro), nei Tamsai (kaip avariai), jie buvo prieblandos elfai. Bet manyta, kad pavadinimas siejasi su Elvės vardu *Tingolas* (kveniškai *Sindakolo, Singolo* – „pilkas apsiaustas"), nes jis buvo pripažįstamas didžiuoju visų kraštų ir jų gyventojų karalium. Sindarai save vadino *edelais*.

sindarų kalba elfų kalba Beleriande, kilusi iš bendrosios elfų kalbos, tačiau per ilgus amžius smarkiai pakitusi, palyginti su Valinoro kvenija; ją Beleriande perėmė noldorų tremtiniai. Dar vadinta *pilkųjų elfų kalba, Beleriando elfų kalba.*

Singolas „pilkasis apsiaustas", žr. *sindarai, Tingolas.*

Sirionas „didžioji upė", tekanti iš šiaurės į pietus ir skirianti Vakarų ir Rytų Beleriandą.

Slaptoji karalystė taip vadintas Doriatas ir Gondolinas.

Soronumė žvaigždynas.

Sulimas Manvės vardas, „Valakventoje" pateiktas kaip „Ardos alsavimo viešpats" (pažodžiui – „kvėpuotojas").

Supanti jūra žr. *Ekaja.*

Sutemų tvenkiniai žr. *Ailin-ujalis.*

Šešėlio kalnai žr. *Ered Vetrinas.*

Šešėlio žemė žr. *Mordoras.*

Šiaurės aukštumos aukštumos Eriadore, kur stovėjo numenoriečių miestas Fornostas.

Šiaurės pranašystė Noldorų Lemtis, Mandoso paskelbta prie Aramano kranto.

Talat Dirnenas saugoma lyguma į šiaurę nuo Nargotrondo.

Talat Runenas „rytų slėnis“, ankstesnis Targeliono pavadinimas.

Talionas „tvirtas, stiprus“; žr. *Hurinas*.

Talosas antrasis iš Geliono intakų Osiriande.

Tangorodrimas „tironijos kalnai“, suversti Morgoto prie Angbando; sugriauti Didžiojo mūšio metu Pirmojo amžiaus pabaigoje.

tamsiaveidžiai žmonės žr. *rytiečiai*.

tamsieji elfai Amano kalba visi elfai, nepersikėlę per Didžiąją jūrą, buvo tamsieji elfai (*morikvendai*), ir šis pavadinimas kartais tokia prasme ir vartojamas; Karantiras, pavadindamas Tingolą tamsiuoju elfu, sąmoningai siekia jį įžeisti, ir jam tai pavyksta, nes Tingolas yra buvęs Amane ir nepriklauso prie morikvendų. Tačiau noldorų tremties laikais taip dažnai buvo vadinami kiti, ne noldorų ir sindarų kilmės, elfai, iš esmės atitinkantys avarius. Kita vertus, sindarų elfo Eolo atveju „tamsusis elfas“ reiškia visai ką kita.

Tamsusis Valdovas taip vadinami Morgotas ir Sauronas.

Tanikvetilis „aukšta balta viršūnė“, aukščiausias Pelorų ir visos Ardos kalnas, jo viršūnėje yra Ilmarinas, Manvės ir Vardos rūmai; dar vadinamas *Baltuoju kalnu*, *Šventuoju kalnu* ir *Manvės kalnu*. Žr. *Ojolosė*.

Tar-Ankalimonas keturioliktasis Numenoro karalius, jo laikais numenoriečiai suskilo į nesutariančias stovyklas.

Tarasas kalnas Nevrasto kyšulyje; po juo stovėjo Vinjamaras, Turgono buveinė iki persikėlimo į Gondoliną.

Tar-Atanamiras tryliktasis Numenoro karalius, kurį aplankė valarų pasiuntiniai.

Tar-Elendilas ketvirtasis Numenoro karalius, tėvas Silmarienos, iš kurios kilo Elendilas.

Targelionas „žemė už Geliono“, tarp Reriro kalno ir Askaro upės, kur gyveno Karantiras; dar vadinamas *Dor Karantiru* ir *Talat Runenu*.

Tar-Kalionas kveniškasis Ar-Farazono vardas.

Tar-Kirjatanas dvyliktasis Numenoro karalius, „Laivų Statytojas“.

Tar-Minastiras vienuoliktasis Numenoro karalius, padėjęs Gilgaladui kovoje su Sauronu.

Tar-Minjaturas šiuo vardu vadinosi Elrosas Pusiau Elfas kaip pirmasis Numenoro karalius.

Tar-Mirielė žr. *Mirielė (2)*.

Tarn Ailuinas ežeras Dortonione, prie kurio slapstėsi Barahiras su bendražygiais ir kur jie buvo nužudyti.

Tar-Palantiras dvidešimt ketvirtasis Numenoro karalius, atgailavęs dėl karalių elgesio ir pasivadinęs kveniškai: „Žvelgiantis toli“. Žr. *Inziladunas*.

Taur-en-Farotas miškingos aukštumos į vakarus nuo Narogo upės aukščiau Nargotrondo; dar vadinamas Aukštutiniu Farotu.

Taur-im-Duinatas „miškas tarp upių“, pavadinimas tyrlaukių į pietus nuo Andramo tarp Siriono ir Geliono.

Taur-nu-Fuinas vėlesnis Dortoniono pavadinimas: „nakties slegiamas miškas“. Plg. *Delduvatas*.

Tauronas „girininkas“ („Valakventoje“ išversta kaip Miškų Valdovas), Oromės vardas tarp sindarų.

Teiglinas Siriono intakas, prasidedantis Ered Vetrine ir supantis Bretilio girią iš pietų; taip pat žr. *Teiglino brastos.*

Teiglino brastos buvo Bretilio girios pietvakariuose, kur senasis pietų kelias nuo Siriono brastos kirto Teigliną.

Telcharas garsiausias iš Nogrodo kalvių, pagaminęs Angristą ir (pasak Aragorno „Dviejose tvirtovėse“, III, 6) Narsilą.

Telemnaras dvidešimt šeštasis Gondoro karalius.

telerai trečioji, didžiausioji eldarų gentis, keliavusi iš Kuivieneno į vakarus, vadovaujama Elvės (Tingolo) ir Olvės. Patys jie save vadino lindarais, dainininkais; vardą *telerai*, Vėliausiai atėję, Atsilikusieji, jiems davė ėjusieji priekyje. Daug telerų neišvyko iš Viduržemio; sindarai ir nandorai pagal kilmę buvo elfai telerai.

Telperionas vyresnysis iš Dviejų Valinoro Medžių. Dar vadinamas *Baltuoju Medžiu.*

Telumendilas žvaigždynas.

Tiesusis Kelias kelias per jūrą į Senuosius ar Tikruosius vakarus, kuriuo elfų laivai dar galėjo plaukti po Numenoro žlugimo ir Pasaulio pasikeitimo.

Tilionas majaras, Mėnulio vairininkas.

Tingolas „pilkasis apsiaustas, pilkoji skraistė“ (kveniškai *sindakolo, singolo*), šiuo vardu Beleriande buvo žinomas Elvė, kartu su broliu Olve vedęs telerus iš Kuivieneno į vakarus, vėliau valdęs Doriatą; taip pat vadinamas *Slaptuoju karaliumi.*

Tintalė „įžiebusi žvaigždes“, Varda kaip žvaigždžių kūrėja. Taip ji vadinama Galadrielės raudoje Loriene („Žiedo brolija“, II, 8). Plg. *Elberetė, Elentarė.*

Tinuvielė vardas, Bereno duotas Lučienai: poetiškas lakštingalos apibūdinimas – „prieblandos duktė“. Žr. *Lučiena*.

Tirionas „didysis stebėjimo bokštas“, elfų miestas ant Tunos kalvos Amane.

Tol Eresėja „vienišoji sala“ (taip pat ir trumpai – *Eresėja*), ant kurios vanjarus ir noldorus, o vėliau telerus per vandenyną pernešė Ulmas ir kuri galų gale buvo įtvirtinta Eldamaro įlankoje netoli Amano krantų. Telerai ilgam apsistojo Eresėjoje prieš kelionę į Alkvalondę; pasibaigus Pirmajam amžiui, ten gyveno daug noldorų ir sindarų.

Tol Galenas „žalioji sala“ Aduranto upėje Osiriande, kur Berenas ir Lučiena gyveno po sugrįžimo iš numirusių.

Tolimosios žemės Vidužemis (dar vadinamos *Čionykštėmis žemėmis*).

Tol-in-Gaurhotas „vilkolakių sala“, Tol Siriono pavadinimas, kai jį užgrobė Sauronas.

Tol Morvena sala jūroje po Beleriando užtvindymo, kur stovėjo akmuo Turinui, Nienorai ir Morvenai atminti.

Tol Sirionas sala upėje prie Siriono brastos, kurioje Finrodas pastatė Minas Tirito tvirtovę; salą užgrobus Sauronui, vadinta Tol-in-Gaurhotu.

Torondoras „erelių karalius“, plg. „Karaliaus sugrįžimas“, VI, 4: „senojo Torondoro palikuonys. Jų protėviai suko lizdus neprieinamose Žiedo kalnų viršūnėse Vidužemio jaunystės laikais.“ Žr. *Krisaigrimas*.

Tranduilas elfas sindaras, miško elfų karalius Didžiosios Žaliosios (Gūdžiosios) girios šiaurėje; jo sūnus Legolasas priklausė Žiedo brolijai.

Tūkstantis Olų žr. *Menegrotas*.

Tulkas valaras, „jėga ir narsiais žygiais garsiausias“, paskutinis persikėlęs į Ardą; dar vadinamas *Astaldu*.

Tumhaladas slėnis tarp Ginglito ir Narogo upių, kur buvo sumušta Nargotrondo kariuomenė.

Tumladenas „platusis slėnis“, slaptas slėnis už Žiedo kalnų, kurio viduryje stovėjo Gondolino miestas. (Vėliau Tumladenu vadinosi slėnis Gondore: „Karaliaus sugrįžimas“, V, 1.)

Tumunzaharas žr. *Nogrodas*.

Tuna žalia kalva Kalakirijoje, ant kurios buvo pastatytas elfų miestas Tirionas.

Tuoras Huoro ir Rianės sūnus, užaugintas pilkųjų elfų Mitrime; atvyko į Gondoliną, nešdamas Ulmo žinią; vedė Turgono dukterį Idrilę, su ja ir sūnumi Earendilu išsigelbėjo per miesto sunaikinimą; savo laivu Earame išplaukė į vakarus.

Turambaras „lemties šeimininkas“, paskutinis Turino pasirinktas vardas, kai jis gyveno Bretilio girioje.

Turgonas vadintas Išmintinguoju; antrasis Fingolfino sūnus; iki slapto persikraustymo į Gondoliną gyveno Nevraste, Vinjamare; valdė Gondoliną iki pat mirties per miesto niokojimą; Earendilo motinos Idrilės tėvas; vadinamas (kaip ir Tingolas) *Slaptuoju karalium*.

Tur Haretas pilkapis Bretilio girioje, kur palaidota valdovė Haletė (žr. *Haud-en-Arvenas*).

Turinas Hurino ir Morvenos sūnus; sakmės „Narn i Hîn Húrin“, kuria remiasi 21 skyrius, pagrindinis veikėjas. Kiti jo vardai – žr. *Neitanas, Gortolas, Agarvainas, Mormegilis, Girios Laukinis, Turambaras*.

Turingvetilė „slaptoji šešėlio moteris“, Saurono pasiuntinė iš Taurin-Gaurhoto, turėjusi didžiulio šikšnosparnio pavidalą; prisidengusi šiuo pavidalu, Lučiena pateko į Angbandą.

Ugnies kalnas žr. *Orodruinas*.

Uinena majarė, jūrų valdovė, Osės žmona.

Ūkanotieji kalnai žr. *Hitaigliras.*

ulairai žr. *Žiedo Šmėklos.*

Uldoras vadinamas prakeiktuoju; Ulfango Juodojo sūnus, nužudytas Magloro per Nirnaitą Arnoediadą.

Ulfangas vadinamas Juoduoju; rytiečių vadas, su trimis sūnumis ėjęs paskui Karantirą ir įrodęs ištikimybę per Nirnaitą Arnoediadą.

Ulfastas Ulfango Juodojo sūnus, Boro sūnų nužudytas per Nirnaitą Arnoediadą.

Ulmas valaras, vienas iš aratarų, vadinamas *Vandenų Valdovu* ir *Jūros Karalium*. Šis vardas eldarams reiškė „laistytoją“, „lietaus teikėją“.

Ulumurai didieji Ulmo ragai, padaryti majaro Salmaro.

Ulvartas Ulfango Juodojo sūnus, Boro sūnų nužudytas per Nirnaitą Arnoediadą.

umanjarai šiuo vardu vadinti elfai, keliavę iš Kuivieneno į vakarus, bet nepasiekę Amano: „nepriklausantys Amanui“, priešingai amanjarams – „iš Amano“.

Umartas „nelemtasis“, išgalvotas tėvo vardas, Turino paminėtas Nargotronde.

Umbaras didelis natūralus uostas ir numenoriečių tvirtovė į pietus nuo Belfalaso įlankos.

Ungolianta milžiniška vorė, drauge su Melkoru sunaikinusi Valinoro Medžius. Šeloba „Žiedų valdove“ buvo „paskutinis Ungoliantos vaikas, kankinantis nelaimingą pasaulį“ („Dvi tvirtovės“, IV, 9).

Uostai Britombaras ir Eglarestas Beleriando pakrantėje. Siriono uostai Pirmojo amžiaus pabaigoje. Pilkieji uostai (*Mitlondas*) Luno įlankoje. Alkvalondė, Gulbių uostas, taip pat kartais vadinamas paprastai – *Uostas.*

Urtelis vienas iš dvylikos Barahiro bendražygių Dortonione.

urulokai kveniškas žodis, reiškiantis „ugninę gyvatę“, drakoną.

Utumnas pirmoji galinga Melkoro tvirtovė Viduržemio šiaurėje, sunaikinta valarų.

Užkerėtosios salos salos, valarų įrengtos Didžiojoje jūroje į rytus nuo Tol Eresėjos tada, kai Valinoras buvo paslėptas.

Vairė „audėja“, viena iš valarių, Namo Mandoso žmona.

Vakarų Valdovai žr. *valarai*.

Valakirka „valarų pjautuvas“, Didžiųjų Grįžulo Ratų žvaigždyno pavadinimas.

Valakventa „Pasakojimas apie valarus“, trumpas kūrinys, laikomas savarankišku greta tikrojo „Silmariljono“.

Valandilas jauniausias Isilduro sūnus; trečiasis Arnoro karalius.

valarai „apdovanotieji galia, galingieji“; taip vadinami tie didieji ainurai, kurie Laiko pradžioje nužengė į Ea ir ėmėsi saugoti bei valdyti Ardą. Taip pat vadinami *Didžiaisiais, Ardos Valdovais, Vakarų Valdovais, Valinoro valdovais*. Taip pat žr. *ainurai, aratarai*.

valaraukarai „galios demonai“, kveniškas pavadinimas, atitinkantis sindariškąjį *balrogas*.

Valaroma valaro Oromės ragas.

Valarų Pjautuvas žr. *Valakirka*.

Valimaras žr. *Valmaras*.

Valinoras valarų kraštas Amane, už Pelorų kalnų; dar vadinamas *Saugomu kraštu*.

Valmaras valarų miestas Valinore; kartais vadinamas *Valimaru*. Galadrielės raudoje Loriene („Žiedo brolija“, II, 8) vardas Valimaras vartojamas kaip Valinoro sinonimas.

Vana viena iš valarių, Javanos sesuo ir Oromės žmona, vadinama Amžinai Jaunąja.

Vandenų Valdovas žr. *Ulmas*.

vanjarai elfų gentis, žygyje iš Kuivieneno į vakarus ėjusi pirmoji, vadovaujama Ingvės. Vardo reikšmė – „dailieji“, turint galvoje vanjarų aukso spalvos plaukus. Žr. *Finarfinas*.

Varda „pakylėtoji, didingoji“; dar vadinama *Žvaigždžių Valdove*. Didžiausioji iš valarių, Manvės žmona, gyvenanti su juo ant Tanikvetilio. Kiti Vardos kaip žvaigždžių kūrėjos vardai buvo *Elberetė, Elentarė, Tintalė*.

Vasa „sudeginančioji“, noldorų vartotas saulės pavadinimas.

Vasaros Vartai didelė Gondolino šventė, kurios išvakarėse miestą užpuolė Morgoto kariuomenė.

Vėliau Ateisiantys, Vėliau Atėję Jaunesnieji Iluvataro Vaikai, žmonės; žodžio „hildorai“ vertimas.

Viduržemis žemės į rytus nuo Didžiosios jūros, dar vadinamos *Čionykštėmis žemėmis, Tolimosiomis žemėmis, Didžiąja žeme* ir *Endoru*.

Vienišoji sala žr. *Tol Eresėja*.

Vilija Vienas iš elfų Trijų Žiedų, Oro Žiedas, saugotas Gilgalado, vėliau – Elrondo; dar vadinamas *Safyro Žiedu*.

Vilvarinas žvaigždynas. Žodžio reikšmė kvenijos kalba – „drugelis“, o žvaigždynas – tikriausiai Kasiopėja.

Vingilotas (tikra kveniškoji forma – Vingilotė) „bangų gėlė“, Earendilo laivo pavadinimas; žr. *Rotinzilas*.

Vinjamaras Turgono buveinė Nevraste Taraso kalno papėdėje. Tikėtina vardo reikšmė – „naujas būstas“.

Voronvė „nepalaužiamasis“, Gondolino elfas, vienintelis jūrininkas, likęs gyvas iš septynių laivų, plaukusių į vakarus po Nirnaito Arnoediado; Vinjamare sutiko Tuorą ir parodė jam kelią į Gondoliną.

žalieji elfai *laikvendų* vertimas; nandorų elfai Osiriande.

Žalioji giria, Didžioji didžiulis miškas į rytus nuo Ūkanotųjų kalnų, vėliau vadintas Gūdžiąja giria.

žaliųjų elfų kalba žr. *sindarai*.

Žiedo kalnai žr. *Echoriatas*.

Žiedo Šmėklos Devynių Žiedų vergai iš žmonių ir vyresniųjų Saurono tarnų; dar vadinami *nazgulais* ir *ulairais*.

žmonės žr. *atanai*, *Iluvataro Vaikai*, *rytiečiai*.

Žvaigždės žemė Numenoras.

PRIEDAS

KVENIŠKŲJŲ IR SINDARIŠKŲJŲ VARDŲ DARYBOS ELEMENTAI

Šios pastabos skirtos tiems, kurie domisi eldarų kalbomis; nemažai pavyzdžių paimta iš „Žiedų valdovo“. Jos labai glaustos, ir neretai atrodo, kad pateikti aiškinimai yra tikslūs ir galutiniai, tačiau toks įspūdis nepagrįstas. Be to, vardų elementų sąrašas toli gražu nėra išsamus – jį ribojo ir apimtis, ir redaktoriaus išmanymas. Elementai sąraše išdėstyti nesilaikant griežtos tvarkos, t. y. ne pagal žodžių šaknis ar kveniškas ir sindariškas formas; tuo siekta kiek įmanoma palengvinti vardų komponentų paiešką.

adan (daugiskaita – *edain*) kaip *Adanedelis, Aradanas, dunedainai*. Reikšmę ir kilmę žr. *atanai* Paaiškinimuose.

aglar „šlovė, puikumas“, kaip *Dagor Aglarebas, Aglarondas*. Kveniškoje formoje *alkar* priebalsiai susikeičia vietomis: sindariškąjį *aglareb* atitinka *Alkarinkvė*. Kilmė – šaknis *kal-* „švytėti“.

ailin „tvenkinys, ežeras“, kaip *Ailin-ujalis*; plg. *lin (1)*.

aina „šventas“, kaip *ainurai, Ainulindalė*.

alda „medis“ (kvenija), kaip *Aldaronas, Aldudenija, Malinalda*, atitinka sindarišką *galad* (aptinkamas tokiuose varduose kaip *Karas Galadonas* ir *Lotlorieno galadrimai*).

alkva „gulbė“ (sindariškai *alf*), kaip *Alkvalondė*; kilo iš šaknies *alak-* „lekiantis, veržlus“, kurią randame ir varde *Ankalagonas*.

amart „lemtis“, kaip *Amon Amartas, Kabed Nairamartas, Umartas* ir sindariškoji Turino vardo „Lemties Šeimininkas“ forma *Turamartas*. Kveniškoji žodžio forma – *Turambaras*.

amon „kalva“, sindariškas žodis, pasitaikantis daugelyje pavadinimų; daugiskaita *emin,* kaip *Emin Beraidas.*

ana „dovana“, kaip *Anataras, Melianė, Javana*; tas pats kamienas – *Andoras* „Dovanotoji žemė“.

an(d) „ilgas“, kaip *Andramas, Anduinas*; taip pat *Anfalasas* („ilgasis krantas“) Gondore, Anduino sala *Kair Androsas* („ilgabangis laivas“) ir *Angertas* („ilgos runų eilės“).

andunė „saulėlydis, vakarai“, kaip *Andunija*, kurią atitinka sindariškas *anun*, plg. *Anuminas* ir *Henet Anunas* („saulėlydžio langas“) Itilyje. Senovinė žodžio šaknis *ndu*, reiškianti „žemyn nuo aukštumos“, randama ir kvenijos *numen* „saulėlydžio pusėn, į vakarus“, ir sindarų *dun* „į vakarus“, plg. *dunedainai. Adun* tokiuose varduose kaip *Adunakoras, Anadunė* – skolinys iš eldarų kalbos.

anga „geležis“, sindarų *ang*, kaip *Angainoras, Angbandas, Angabaras, Anglachelis, Angristas, Angrodas, Anguirelis, Gurtangas*; *angren* „geležinis“, kaip *Angrenostas*, daugiskaita *engrin,* kaip *Ered Engrinas.*

anka „nasrai“, kaip *Ankalagonas* (antrasis vardo elementas – žr. *alkva*).

anon „didžiosios durys ar vartai“, daugiskaita *enin*, kaip *Anon-i-Gelidas*, plg. *Moranonas* – Mordoro „Juodieji Vartai“, ir *Siranonas* – „Vartų upė“ Morijoje.

ar- „greta, išorėje“ (iš čia kilo kveniškas *ar* „ir“, sindarų *a*), tikriausiai kaip Aramanas „greta, už Amano“; taip pat plg. *(Nirnaitas) Arnoediadas* „(ašaros) nesuskaitomos“.

ar(a)- „aukštas, kilnus, karališkas“, aptinkamas daugybėje vardų, kaip *Aradanas, Aredelė, Argonatas, Arnoras* ir kt.; išplėstas kamienas *arat-,* kaip *aratarai* ir *arato* „pasižymėjęs, didvyris“, pvz., *Angrodas*, kilęs iš *Angarato*, ir *Finrodas* iš *Findarato*; taip pat *aran* „karalius“, kaip *Aranrutas. Ereinionas* „karalių atžala“ (Gilgalado vardas) susijęs su *aran* daugiskaita; plg.

Fornostas Erainas „karalių miestas šiaurėje“ Arnore. Iš čia kilo Numenoro karalių vardų priešdėlis *Ar-*.

arien (Saulės majarė) kilo iš šaknies *as-*, aptinkamos ir kveniškame *arė* „saulės šviesa“.

atar „tėvas“, kaip *atanatarai* (žr. *atanai* Paaiškinimuose), *Iluvataras*.

band „kalėjimas, prievarta“, kaip *Angbandas*; kilo iš pirmykščio *mbando*, kurio kvenišką formą išlaikė *Mandosas* (sindariškas *Angbandas* atitinka kvenijos *Angamandą*).

bar „būstas“, kaip *Bar-en-Danvedas*. Senasis žodis *mbar* (kveniškai *mar*, sindariškai *bar*) reiškė ir asmenų, ir tautų „namus“, tad pasitaiko daugelyje vietovardžių: *Britombaras*, *Dimbaras* (čia pirmasis elementas reiškia „liūdnas, niūrus“), *Eldamaras*, *Val(i)maras*, *Vinjamaras*, *Mar-nu-Falmaras*. *Mardilas* (pirmas valdantis patarėjas Gondore) reiškia „atsidavęs namams“ (t. y. karaliui).

barad „bokštas“, kaip *Barad Duras*, *Barad Eitelis*, *Barad Nimrasas*; daugiskaita – *Emin Beraidas*.

beleg „galingas“, kaip *Belegas*, *Belegairas*, *Belegostas*.

bragol „staigus“, kaip *Dagor Bragolachas*.

bretil tikriausiai reiškia „sidabrinį beržą“; plg. *Nimbretilis*, beržynai Arverniene, ir *Fimbretilė*, viena iš enčių.

brit „žvirgždas“, kaip *Britiachas*, *Britombaras*, *Britonas*.

dagor „mūšis“; šaknis – *ndak-*, plg. *Haud-en-Ndenginas*. Kitas darinys yra *Dagniras* (*Dagnir Glaurunga* „Glaurungo pražūtis“).

dai „šešėlis“, kaip *Dor Daidelotas* ir galbūt *Daironas*.

del „siaubas“, kaip *Delduvatas*; *delot* „bjaurėjimasis“, kaip *Dor Daidelotas*.

din „tylus“, kaip *Dor Dinenas*; plg. *Rat Dinenas*, Tylioji gatvė Minas Tirite, ir *Amon Dinas*, viena iš kalvų-švyturių Gondore.

dol „galva“, kaip *Lorindolas*; dažnai taikoma kalvoms ir kalnams, kaip *Dol Gulduras*, *Dolmedas*, *Mindoluinas* (taip pat *Nardolas*, viena iš kalvų-švyturių Gondore, ir *Fanuidolas*, vienas iš kalnų Morijoje).

dor „žemė“ (t. y. sausuma, o ne jūra), atsirado iš *ndor*; randamas daugelyje sindariškų vardų – *Doriatas*, *Dortonionas*, *Eriadoras*, *Gondoras*, *Mordoras* ir kt. Kvenijos kalboje šis kamienas susiliejo su šiaip atskiru žodžiu *norė*, reiškiančiu „tauta, gentis“; kadaise *Valinorė* reikšmė buvo tik „valarų gentis“, tuo tarpu *Valandoras* – „valarų žemė“, panašiai ir *Numenorė* – „vakarų gentis“, o *Numendoras* – „vakarų žemė“. Kveniškasis *Endoras* „Vidužemis“ kilo iš *ened* „vidurys“ ir *ndor*; sindariškai tai virto *Enor* (plg. *enorat* „viduriniai kraštai“ giesmėje „Elberetei Giltonielei“).

draug „vilkas“, kaip *Draugluinas*.

du „naktis, prieblanda“, kaip *Delduvatas*, *Efel Duatas*. Kilo iš ankstesnio *dome*, tad ir kvenijoje – *lomė*; todėl ir sindariškas *dulin* „lakštingala“ atitinka *lomelindė*.

duin „(ilga) upė“, kaip *Anduinas*, *Baranduinas*, *Esgalduinas*, *Malduinas*, *Taur-im-Duinatas*.

dur „tamsus“, kaip *Barad Duras*, *Karagduras*, *Dol Gulduras*; taip pat *Durtangas* (pilis Mordore).

ear „jūra“ (kveniškai), kaip *Earendilas*, *Earamė* ir daugelis kitų vardų. Sindariškas žodis *gair* (kaip *Belegairas*) akivaizdžiai kilęs iš to paties kamieno.

echor kaip *Echoriatas* (Žiedo kalnai) ir *Orfalch Echoras*; plg. *Ramas Echoras* „didžioji išorinio žiedo siena“ aplink Pelenoro laukus Minas Tirite.

edel „elfas“ (sindariškai), kaip *Adanedelis*, *Aredelė*, *Gloredelė*, *Ostin-Edilas*; taip pat *Peredilas* „pusiau elfas“.

eitel „šulinys“, kaip *Eitel Ivrinas*, *Eitel Sirionas*, *Barad Eitelis*; taip pat *Miteitelis*, Dūkstanti upė Eriadore (pavadinta pagal jos ištakas). Žr. *kel-*.

el, elen „žvaigždė“. Pasak elfų legendos, *ele* reiškė pirmykštį šūksnį: „Žiūrėk!“, elfų ištartą pirmą kartą pamačius žvaigždes. Iš čia kilo senoviniai žodžiai *el* ir *elen*, kurių reikšmė – „žvaigždė“, ir būdvardžiai *elda* ir *elena*, reiškiantys „kilęs iš žvaigždžių“. Šie elementai aptinkami daugybėje vardų. Vėlesnę *eldar* vartoseną nurodo Paaiškinimai. Sindariškas *elda* ekvivalentas buvo *edel* (daugiskaita – *edil*), tačiau tikslus atitikmuo – *eled*, kaip *Eledvenė*.

er „vienas, atskiras“, kaip *Amon Erebas* (plg. *Ereboras*, Vienišasis kalnas), *Erchamionas*, *Eresėja*, *Eru*.

ereg „erškėtis, bugienis“, kaip *Eregionas*, *Regionas*.

esgal „uždanga, priedanga“, kaip *Esgalduinas*.

falas „krantas, žemės kraštas“ (kveniškai *falasė*), kaip *Falasas*, *Belfalasas*; taip pat *Anfalasas* Gondore. Plg. *Falataras*, *falatrimai*. Kitas šios šaknies vedinys buvo kveniškas *falma* „(lūžtanti) banga“, iš čia – *falmarai*, *Mar-nu-Falmaras*.

farot išvestas iš šaknies, reiškiančios „medžioklė, persekiojimas“; „Leitiano giesmėje“ *Taur-en-Farotas* aukščiau Nargotrondo vadinamas Medžiotojų kalvomis.

faug- „skylė, plyšys“, kaip *Anfaugliras*, *Anfauglitas*, *Dor-nu-Fauglitas*.

fea „dvasia“, kaip *Feanoras*, *Feanturai*.

fin- „plaukai“, kaip *Finduilė*, *Fingonas*, *Finrodas*, *Glorfindelis*.

formen „šiaurė“ (kveniškai), kaip *Formenosas*; sindariškas *forn* (taip pat *for*, *forod*), kaip *Fornostas*.

fuin „tamsa, niūrumas“ (kveniškai *huinė*), kaip *Fuinuras*, *Taur-nu-Fuinas*.

gair „jūra“, kaip *Belegairas* (ir *Gairisas*, sindariškas Osės vardas). Teigiama, kad kilo iš kamieno *gaja* „nuostaba, baimė“, kaip plačios ir bauginančios Didžiosios jūros pavadinimas, kai eldarai pirmą kartą atsidūrė prie jos krantų.

gaur „vilkolakis“ (iš šaknies *ngvau* „staugti“), kaip *Tol-in-Gaurhotas*.

gil „žvaigždė“, kaip *Dagor-nuin-Giliatas*, *Osgiliatas* (*giliat* „žvaigždžių būrys“); *Gil Estelis*, *Gilgaladas*.

girit „virpantis“, kaip *Nen Giritas;* taip pat plg. *giritronas*, paskutinis metų mėnuo sindarų kalboje („Žiedų valdovas“, Priedas D).

glin „prošvaistė“ (ypač kalbant apie akis), kaip *Maiglinas*.

golod kveniško *noldo* sindariška forma; žr. *gul*. Daugiskaita – *golodrimai* ir *gelidai* (kaip *Anon-in-Gelidas*).

gond „akmuo“, kaip *Gondolinas*, *Gondoras*, *gonirimai*, *Argonatas*, *seregonas*. Karalius Turgonas savo slaptąjį miestą pats kveniškai pavadino *Ondolinde* (kveniškai *ondo* atitinka sindarų *gond*, *lindė* – „daina, dainavimas“), tačiau legendose jis visada vadinamas sindariškąja forma *Gondolinas*, kurią tikriausiai suprato kaip *gond-dolen*, t. y. „slaptoji uola“.

gor „siaubas, baimė“, kaip *Gortauras*, *Gortolas*; *gorot* su pasikartojančiu *gor* turi tą pačią reikšmę – *Gorgorotas*, *Ered Gorgorotas*.

grot (*grod*) „požeminis, išraustas būstas“, kaip *Menegrotas*, *Nogrodas* (tikriausiai ir *Nimrodelė* „baltojo urvo ponia“). *Nogrodas* iš pradžių buvo *Novrodas* „išrausti požemiai“ (todėl verčiamas kaip Požemių Miestas), bet pakito, veikiant *naug* „nykštukas“.

gul „kerai“, kaip *Dor Gulduras*, *Minas Morgulas*. Šis žodis kilo iš to paties senovinio kamieno *ngol-*, aptinkamo pavadinime *noldorai*; plg. kvenišką *nolė* „ilgas mokslas, išmintis, žinios“. Tačiau sindariškojo žodžio prasmę aptemdė jo dažnas vartojimas junginyje *morgul* „juodasis menas“.

gurt „mirtis“, kaip *Gurtangas* (taip pat žr. *Melkoras* Paaiškinimuose).

gvait „gentis“, kaip *Gvait-i-Mirdainas*; plg. *Enedvaitas* „vidurio gentis“, kraštas tarp Pilkosios upės ir Iseno.

gvat, vat „šešėlis“, kaip *Delduvatas*, *Efel Duatas*; taip pat *Gvatlo*, Pilkoji upė Eriadore. Susijusios formos – *Ered Vetrinas*, *Turin-*

gvetilė. (Šis sindariškas žodis reiškė blausią šviesą, ne apšviestų daiktų metamą šešėlį; pastaruosius vadino *morchaint* „tamsūs pavidalai".)

hadod kaip *Hadodrondas* (*Kazad Dumo* pavadinimo vertimas): *kazad* perteiktas sindarų kalbos garsais.

haud „kalva, pilkapis", kaip *Haud-en-Arvenas*, *Haud-en-Eletas* ir kt.

heru „valdovas", kaip *Herumoras*, *Herunumenas*; sindariškas *hir*, kaip *gonirimai*, *rohirimai*, *Barahiras*; *hiril* „ponia", kaip *Hirilornas*.

hil- „sekti", kaip *hildorai*, *Hildorienas*, *Eluchilas*.

him „vėsus", kaip *Himladas* (ir *Himringas*?).

hini „vaikai", kaip *eruhinai* „Eru Vaikai"; *Narn i Hîn Húrin*.

hit „migla", kaip *Hitaigliras*, *Hitlumas* (taip pat *Nen Hitoelis*, ežeras prie Anduino). *Hitlumas* – sindariška forma, kuriai pritaikytas kveniškas ištremtųjų noldorų duotas vardas *Hisilomė* (kvenijos *hisijė* „migla", plg. *hisimė* – vienuolikto metų mėnesio pavadinimas, „Žiedų valdovas", Priedas D).

hjarmen „pietūs" (geografine prasme) kveniškai, kaip *Hjarmentiras*; sindariškas *har-*, *harn*, *harad*.

hot „būrys, gauja" (beveik visuomet neigiama prasme), kaip *Tolin-Gaurhotas*; taip pat *los(h)otai*, Sniego žmonės Forochelyje („Žiedų valdovas", Priedas A), ir *glamhotai* „stūgaujanti gauja" (orkai).

ilm- šis kamienas aptinkamas tokiuose varduose kaip *Ilmenas*, *Ilmarė*, taip pat *Ilmarinas* („aukštųjų erdvių rūmai", Manvės ir Vardos buveinė ant Ojolosės).

iluvė „visas, visuotinas", kaip *Iluvataras*.

ja „tuštuma, bedugnė", kaip *Morija*.

jant „tiltas", kaip *Jant Jauras*.

jat „tvora", kaip *Doriatas*.

jaur „senas“, kaip *Jant Jauras*, plg. elfiškąjį Bombadilo vardą *Jarvainas*.

javė „vaisius“ (keniškai), kaip *Javana*; plg. *javanijė*, keniškas devinto metų mėnesio pavadinimas, ir *javijė* „ruduo“ („Žiedų valdovas“, Priedas D).

kal- *(gal-)* šios šaknies reikšmė „šviesti“; ji aptinkama tokiuose varduose kaip *Kalakirija*, *kalakvendai*, *Tar-Kalionas*, *galvornas*, *Gilgaladas*, *Galadrielė*. Pastarieji du visiškai nesusiję su sindarų *galad* „medis“, nors Galadrielės atveju toks ryšys neretai įžvelgiamas. Aukštųjų elfų kalboje jos vardas buvo *Al(a)tarielė*, kilusi iš *alata* „švytėjimas“ ir *riel* „gėlių vainikais išpuošta mergina“ (pagal šaknį *rig-* „apsivyti, susisukti“): bendra prasmė – „mergina, karūnuota spindulingu vainiku“, turint galvoje jos plaukus, *kalen* (*galen*) „žalias“ etimologiškai reiškia „šviesus“ ir kilęs iš šios šaknies; taip pat žr. *aglar*.

kalen *(galen)* įprastas sindarų žodis „žalias“, kaip *Ardgalenas*, *Tol Galenas*, *Kalenardonas*; taip pat *Part Galenas* („žalioji lanka“) prie Anduino ir *Pinat Gelinas* („žaliosios keteros“) Gondore. Žr. *kal-*.

kam (iš *kamba*) „ranka“, bet ypač delnu į viršų ir sulenktais pirštais kam nors priimti ar laikyti, kaip *Kamlostas*, *Erchamionas*.

kano „vadas“: iš šio keniško žodžio kilo antrasis elementas varduose *Fingonas* ir *Turgonas*.

karak- ši šaknis aptinkama keniškame *karka* „iltis“, sindarišką formą *karch* atspindi *Karcharotas*, taip pat *Karchostas* („ilties tvirtovė“, vienas iš Dantų bokštų prie Mordoro vartų). Plg. *Karagduras*, *Karach Angrenas* („geležies nasrai“), pylimas ir griovys, saugantys įėjimą į Uduną Mordore, ir *Helkaraksė*.

karan „raudonas“, keniškai *karnė*, kaip *Karantiras*, *Karnilas*, *Orokarnai*; taip pat *Karadrasas* (iš *karan-ras*, „Raudonragis“ Ūkanotuosiuose kalnuose) ir *Karnimirija* „su raudonais brangakmeniais“, šermukšnis Greitminčio dainoje. *Karcharotas* tekste išverstas kaip Raudonasis Rajūnas tikriausiai dėl sąsajos su šia šaknimi.

kel- „nueiti (tolyn)“, „tekėti tolyn, žemyn“ (apie vandenį), kaip *Kelonas*; iš *et-kelė* „vandens šaltinis, čiurkšlė“ kilo kvenijos *etelė*, sindarų *eitel*.

keleb „sidabras“ (kveniškai *telep*, *telpė*, kaip *Telperionas*), kaip *Kelebornas*, *Kelebrantas*, *Kelebras*. *Kelebrimboras* reiškia „sidabrakumštį“ iš būdvardžio *kelebrin* „sidabrinis“ (reikšmė „kaip sidabras pagal spalvą ar vertę“, o ne „pagamintas iš sidabro“) ir *paur* (kveniškai *kvarė*) „kumštis“, neretai reiškiančio ir „ranka“; kveniška vardo forma buvo *Telperinkvaras*. Varde *Kelebrindalė* randame *kelebrin* ir *tal*, *dal* „pėda“.

kelek- „ledas“, kaip *Helkaras*, *Helkaraksė* (kveniškai *helka* „apledijęs, šaltas kaip ledas“). Tačiau *Helevorno* atveju pirmasis elementas yra sindariškas *heled* „stiklas“, perimtas iš kuzdulų *keled* (plg. *Keled Zaramas* „veidrodiniai tvenkiniai“); *Helevornas* reiškia „juodas stiklas“ (plg. *galvornas*).

kemen „žemė“, kaip *Kementarė*; kveniškas žodis, reiškiantis žemę kaip plokščią pagrindą po *menel* – dangum.

kir- „pjauti, kirsti“, kaip *Kalakirija*, *Kirtas*, *Angertas*, *Kiritas* (*Niniachas*, *Toronatas*). Iš reikšmės „greitai praeiti“ kilo kveniškas *kirja* „smailianosis laivas“, ją atspindi *Kirdanas*, *Tar-Kirjatanas* ir, be abejo, Isilduro sūnaus vardas *Kirjonas*.

koron „kalva“, kaip *Korolairė* (dar vadinama *Koron Ojolairė*, pastarasis žodis reiškia „amžinos vasaros“, plg. *Ojolosė*); plg. *Kerin Amrotas*, didžiulė kalva Lotloriene.

ku „lankas“, kaip *Kutalionas*, *Dor Kuartolas*.

kuivie „atsibudimas“, kaip *Kuivienenas*. Kiti tos pačios šaknies dariniai – *Dor Firn-i-Guinar*, *koirė*, pirmojo pavasario pradžia, sindariškai *echuir* („Žiedų valdovas“, Priedas D) ir *koimas* „gyvybės duona“, kveniškas *lembo* atitikmuo.

kul- „raudonai auksinis“, kaip *Kulurienas*.

kuru- „meistrystė“, kaip *Kurufinas*, *Kurufinvė*, *Kuruniras*.

kven- *(kvet-)* „sakyti, kalbėti“, kaip *kvendai* (*kalakvendai*, *laikvendai*, *morikvendai*), *kvenija*, *Valakventa*, *Kventa Silmariljon*. Sindariškos formos vietoj *kv-* turi *p* (arba *b*); pvz., *pedo* „kalbėti“ užraše ant Morijos Vakarų vartų, atitinkantis kvenišką kamieną *kvet-*, ir Gendalfo žodžiai, stovint priešais vartus, *lasto bet lamen* „klausykitės mano kalbos žodžių“, čia *bet* „žodis“ atitinka kvenišką *kveta*.

lach „šokanti liepsna“, kaip *Dagor Bragolachas* ir tikriausiai *Anglachelis* (iš meteoritinės geležies Eolo nukaltas kalavijas).

lad „lyguma, slėnis“, kaip *Dagorladas*, *Himladas*; *imlad* „siauras slėnis su stačiomis sienomis“, kaip *Imladrisas* (plg. taip pat *Imlad Morgulas* Efel Duate).

laurė „auksas“ (ne metalo, o šviesos ir spalvos atžvilgiu), kaip *Laurelinas*; sindariškos formos kaip *Gloredelė*, *Glorfindelis*, *Loig Ningloronas*, *Lorindolas*, *Ratlorielis*.

lin- (1) „tvenkinys, ežerėlis“, kaip *Linaivenas* (čia randame ir *aiv*, kvenišką *aivė*, „mažas paukštis“), *Teiglinas*; plg. *ailin*.

lin- (2) ši šaknis reiškia „dainuoti, skleisti muzikos garsus“, ji aptinkama tokiuose varduose kaip *Ainulindalė*, *Laurelinas*, *lindarai*, *Lindonas*, *Ered Lindonas*, *lomelindė*.

lit „pelenai“, kaip *Anfauglitas*, *Dor-nu-Fauglitas*; taip pat *Ered Litujis*, Pelenų kalnai ties šiaurine Mordoro riba, ir *Litladas* „pelenų lyguma“ Ered Litujo papėdėje.

lok- „lankas, kilpa“, kaip *urulokai* (kveniškai *(h)lokė* „gyvatė, žaltys“, sindariškai *lug*).

lom „aidas“, kaip *Dorlominas*, *Ered Lominas*; susiję ir *Lamotas*, *Lantir Lamatas*.

lomė „prieblanda“, kaip *Lomionas*, *lomelindė*; žr. *du*.

londė „sausumos saugomas uostas“, kaip *Alkvalondė*; sindariškoji forma *lond* (*lon*), kaip *Mitlondas*.

los „sniegas“, kaip *Ojolosė* (kveniškai *ojo* „amžinas“ ir *losė* „sniegas, sniego baltumo“); sindariškai *los*, kaip *Amon Uilosas* ir *Aiglosas*.

lot „gėlė“, kaip *Lotlorienas*, *Nimlotas*; kveniškai *lotė*, kaip *Ninkvelotė*, *Vingilotė*.

luin „mėlynas“, kaip *Ered Luinas*, *Heluinas*, *Luinilas*, *Mindoluinas*.

maig „aštrus, skvarbus“ (kveniškai *maika*), kaip *Maiglinas*.

mal- „auksas“, kaip *Malduinas*, *Malinalda*; taip pat kaip *malornas* ir *Kormaleno laukas*, t. y. „aukso ratas“, gavęs pavadinimą nuo ten augusių *kulumaldos* medžių (žr. *kul-*).

man- „geras, palaimintas, nesuterštas“, kaip *Amanas*, *Manvė*; iš Amano išvesti *Amandilas*, *Aramanas*, *umanjarai*.

mel- „meilė“, kaip *Melianė* (iš *meljana* „brangi dovana“); šis kamienas aptinkamas ir sindariškame žodyje *melon* „draugas“ (užrašas ant Morijos Vakarų vartų).

men „kryptis“, kaip *numenas*, *hjarmenas*, *romenas*, *formenas* (pasaulio šalys).

menel „dangus“, kaip *Meneldilas*, *Menelmakaras*, *Meneltarma*.

meret „puota“, kaip *Meret Adertadas*; taip pat *Meretrondas*, Puotų rūmai Minas Tirite.

minas „bokštas, tvirtovė“, kaip *Anuminas*, *Minas Anoras*, *Minas Tiritas* ir kt. Tas pats kamienas pasitaiko žodžiuose, kurie reiškia atskirus, išsiskiriančius dalykus, pvz., *Mindoluinas*, *Mindonas*; tikriausiai siejasi ir kveniškas *minja* „pirmas“ (plg. *Tar-Minjaturas*, Elroso kaip pirmojo Numenoro karaliaus vardas).

mir „brangakmenis“ (kveniškai *mirė*), kaip *Elemirė*, *gvait-i-mirdainai*, *Mirielė*, *Nauglamiras*, *Tar-Atanamiras*.

mit „pilkas“, kaip *Mitlondas*, *Mitrandiras*, *Mitrimas*; taip pat *Miteitelis*, Dūkstanti upė Eriadore.

mor „tamsus“, kaip *Mordoras*, *Morgotas*, *Morija*, *morikvendai*, *Mormegilis*, *Morvena* ir kt.

mot „sutemos“, kaip *Nan Elmotas*.

nan(d) „slėnis“, kaip *Nan Dungortebas*, *Nan Elmotas*, *Nantatrenas*.

nar „ugnis“, kaip *Narsilas*, *Narija*; aptinkamas ir senose formose tokių vardų kaip *Aignoras* (*Aikanaro* „aštri liepsna“ ar „piktoji ugnis“) ir *Feanoras* (*Feanaro* „ugnies dvasia“). Sindariška forma buvo *naur*, kaip *Samat Nauras*, Ugnies Kambariai Orodruine. Iš tos pačios senos šaknies kilo saulės vardas – kveniškai *Anaras* (taip pat *Anarionas*), sindariškai *Anoras* (plg. *Minas Anoras*, *Anorienas*).

naug „nykštukas“, kaip *naugrimai*; žr. taip pat *Nogrodas* prie *grot*. Susijęs ir kitas sindariškas žodis *nogot*, reiškiantis nykštuką, daugiskaita – *noigit* (*noigit nibinai* „mažieji nykštukai“), ir *nogotrimai*.

-(n)dil dažna asmenvardžių sudedamoji dalis – *Amandilas*, *Earendilas* (ir trumpinys *Earnilas*), *Elendilas*, *Mardilas* ir kt.; reikšmė – „atsidavimas“, „nesavanaudiška meilė“ (žr. *Mardilas* prie *bar*).

-(n)dur tokiuose varduose kaip *Earenduras* (trumpinys *Earnuras*) atitinka *-(n)dil*.

neldor „bukas“, kaip *Neldoretas*; tačiau atrodo, kad iš tiesų tai buvo Hirilorno, milžiniško trikamienio buko, vardas (*neldė* „trys“ ir *orn*).

nen „vanduo“, vartojamas ežerams, tvenkiniams ir mažesnėms upėms pavadinti, kaip *Nen Giritas*, *Neningas*, *Nenujalis*, *Nenija*; *Kuivienenas*, *Uinena*; taip pat daugelyje „Žiedų valdovo“ vardų – *Nen Hitoelis*, *Bruinenas*, *Emin Arnenas*, *Nurnenas*. *Nin* „šlapias“, kaip *Loig Ningloronas*; taip pat kaip *Nindalfas*.

nim „baltas“ (iš senesnio *nimf*, *nimp*), kaip *Nimbretilis*, *Nimlotas*, *Nimfelas*, *nifredilė* (*nifred* „blyškumas“), *Barad Nimrasas*, *Ered Nimraisas*. Kveniškoji forma buvo *ninkvė*, todėl *Ninkvelotė* atitinka *Nimlotę*. Taip pat plg. *Tanikvetilis*.

orn „medis“, kaip *Kelebornas*, *Hirilornas*; plg. *Fangornas* „Medžiabarzdis“ ir *malornas*, Lotlorieno medis.

orod „kalnas“, kaip *Orodruinas*, *Tangorodrimas*, *Orokarnai*, *Orometas*. Daugiskaita *ered*, kaip *Ered Engrinas*, *Ered Lindonas* ir kt.

os(t) „tvirtovė“, kaip *Angrenostas*, *Belegostas*, *Formenosas*, *Fornostas*, *Mandosas*, *Nargotrondas* (iš *Narog-ost-rond*), *Os(t)giliatas*, *Ost-in-Edilas*.

palan (kveniškai) „toli ir plačiai“, kaip *palantirai*, *Tar-Palantiras*.

pel- „eiti ratu, supti“, kaip *Pelargiras*, *Pelorai*, taip pat *Pelenoras*, Minas Tirito „aptvertoji žemė“; taip pat *Efel Brandiras*, *Efel Duatas* (*efel* iš *et-pel* „išorinė užtvara“).

ram „siena“ (kveniškai *ramba*), kaip *Andramas*, *Ramdalas*; taip pat *Ramas Echoras*, siena aplink Pelenoro laukus prie Minas Tirito.

ran- „klajoti, nukrypti nuo kelio“, kaip *Rana*, Mėnulis, ir *Mitrandiras*, *Airandiras*; taip pat upė *Gilrainas* Gondore.

rant „vaga“, kaip upių pavadinimai *Adurantas* (*adu* „dvigubas“) ir *Kelebrantas* („sidabro juosta“).

ras „ragas“, kaip *Barad Nimrasas*, taip pat *Karadrasas* („raudonragis“) ir *Metedrasas* („paskutinė viršūnė“) Ūkanotuosiuose kalnuose.

rauko „demonas“, kaip *valaraukarai*; sindariškas *raug*, *rog*, kaip *balrogas*.

ril „spindesys“, kaip *Idrilė*, *Silmarilas*; taip pat *Andurilas* (Aragorno kalavijas) ir *mitrilas* (Morijos sidabras). Idrilės vardas kveniškai yra *Itarilė* (ar *Itarildė*) iš kamieno *ita-* „žėrėti“.

rim „daugybė, pulkas“ (kveniškai *rimbė*), paprastai sudaromi kuopiniai daiktavardžiai – *golodrimai*, *mitrimai*, *naugrimai*, *Tangorodrimas* ir kt.

ring „vėsa, šaltis“, kaip *Ringilas*, *Ringvilas*, *Himringas*; taip pat upė *Ringlas* Gondore ir *ringarė* kveniškas paskutinio metų mėnesio pavadinimas („Žiedų valdovas“, Priedas D).

ris „skelti, skrosti“, atrodo susiliejęs su panašios reikšmės kamienu *kris-* (kilusiu iš šaknies *kir-* „skelti, kirsti“); iš čia – *Angristas* (taip pat *Orkristas* „orkų skrodikas“, Torino Ąžuolskydžio kalavijas), *Krisaigrimas*, *Imladrisas*.

roch „arklys“ (kveniškai *roko*), kaip *Rochaloras*, *Rohanas* (iš *Rochand* „arklių žemė“), *rohirimai*; taip pat *Roherinas* „valdovės žirgas“ (plg. *heru*), Aragorno žirgas, taip vadintas, nes dovanotas Arvenos („Karaliaus sugrįžimas“, V, 2).

rom- kamienas, reiškiantis trimitų ar ragų garsus, kaip *Oromė* ir *Valaroma*; plg. *Bema*, šio valaro vardas rohaniškai, išverstas į anglosaksų kalbą „Žiedų valdove“, Priedas A, II: anglosaksiškai *beme* – „trimitas“.

romen „kilimas, saulėtekis, rytai“ (kveniškai), kaip *Romena*. Sindariškas žodis *run*, reiškiantis rytus (kaip *Talat Runenas*), ir *amrun* yra tokios pat kilmės.

rond reiškė skliautuotą ar arkinį stogą ar didelius rūmus, ar salę tokiu stogu; todėl *Nargotrondas* (žr. *ost*), *Hadodrondas*, *Aglarondas*. Galėjo būti taikomas ir dangui, iš čia – *Elrondas* „žvaigždžių skliautas“.

ros „puta, purslai“, kaip *Elrosas*, *Raurosas*; taip pat *Kair Andrososas*, sala Anduino upėje.

ruin „raudona liepsna“ (kveniškai *runja*), kaip *Orodruinas*.

rut „pyktis“, kaip *Aranrutas*.

sarn „akmenėlis“, kaip *Sarn Atradas* (*Sarno brasta* Brendivyne – pusiau išverstas pavadinimas); taip pat *Sarn Gebiras* („akmenų smailės“: *keber* „stulpas“, daugiskaita *kebir*), slenksčiai Anduino upėje. Iš čia kilo *Serni*, upė Gondore.

sereg „kraujas“ (kveniškai *serkė*), kaip *seregonas*.

sil- (ir variantas *til-*) „šviesti (balta ar sidabrine šviesa)“, kaip *Beltilis*, *Galatiljonas*, *Silpionas*, kveniškas *Isilis*, sindariškas *Itilis* „Mėnulis“ (iš čia *Isilduras*, *Narsilas*; *Minas Itilis*, *Itilienas*). Teigiama, kad kveniškas žodis *Silmarilas* kilo iš pavadinimo *silima*, jį Feanoras davė tai medžiagai, iš kurios tas brangakmenis buvo pagamintas.

sir „upė“, iš šaknies, reiškiančios „tekėti“, kaip *Osiriandas* (pirmasis elementas – iš skaitmens „septyni“ kamieno – kveniškai *otso*, sindariškai *odo*), *Sirionas*; taip pat *Siranonas* („Vartų Versmė“ Morijoje) ir *Siritas* (*sirit* „tekėjimas“, kaip *tirit* „stebėjimas“ iš *tir*), upė Gondore. Su *s* kaita žodžio viduryje į *h* ta šaknis aptinkama ir kitur – *Minhiriatas* „tarp upių“, kraštas tarp Brendivyno ir Pilksraučio; *Nanduhirionas* „blausiųjų srovių slėnis“, Dimrilo slėnis (žr. *nan(d)* ir *du*); *Etir Anduinas*, Anduino delta (iš *et-sir*).

sul „vėjas“, kaip *Amon Sulas*, *Sulimas*; plg. *sulimė*, kvieniškas trečio metų mėnesio pavadinimas („Žiedų valdovas“, Priedas D).

tal (dal) „pėda“, kaip *Kelebrindalė*, ir su reikšme „galas“, kaip *Ramdalas*.

talat „plokščia žemė, lyguma“, kaip *Talat Dirnenas*, *Talat Rinenas*.

talion „stiprus, bebaimis“, kaip *Kutalionas*, *Talionas*.

tang „priespauda“, kaip *Tangorodrimas*, taip pat *Durtangas* (pilis Mordore). Kveniškai *sanga* reiškė „spausti, gniuždyti“, iš čia kilo *Sangahjandas* „Grūsties kirtikas“, žmogaus iš Gondoro vardas („Žiedų valdovas“, Priedas A).

tar- „aukštasis“ (kveniškai *tara* „didus“), Numenoro karalių kveniškų vardų priešdėlis; taip pat *Anataras*. Moteriška giminė – *tarė* „ji, kuri yra aukštoji, karalienė“, kaip *Elentarė*, *Kementarė*. Plg. *tarma* „kolona“, kaip *Meneltarma*.

tatar „gluosnis“; būdvardis *tatren*, kaip *Nantatrenas*; kveniškas *tasarė*, kaip *Tasarinanas*, *Nantasarionas* (žr. *Nantatrenas* Paaiškinimuose).

taur „miškas, giria“ (kveniškai *taurė*), kaip *Tauronas*, *Taur-im-Duinatas*, *Taur-nu-Fuinas*.

tel- „baigti, būti paskutiniam“, kaip *telerai*.

thaur „šlykštus, pasibjaurėtinas“, kaip *Sauronas* (iš *Thauron*), *Gortauras*.

thin(d) „pilkas“, kaip *Tingolas*; kveniškai *sinda*, kaip *sindarai*, *Singolas* (*Sindakolo: kolo* „apsiaustas“).

thol „šalmas“, kaip *Dor Kuartolas*, *Gortolas*.

thon „pušis“, kaip *Dortonionas*.

til „smaigalys, ragas“, kaip *Tanikvetilis*, *Tilionas* („raguotas“); taip pat *Kelebdilas* „sidabro smaigas“, vienas iš kalnų Morijoje.

tin- „kibirkštis“ (kveniškai *tinta* „priversti kibirkščiuoti“, *tinvė* „žybsėti“), kaip *Tintalė*; taip pat *tindomė* „žvaigždėta prieblanda“ („Žiedų valdovas“, Priedas D), iš čia *tindomerelė* „prieblandos duktė“, poetiškas lakštingalos pavadinimas (sindariškai *Tinuvielė*). Tą pačią šaknį turi ir sindariškas *itildinas* „žvaigždžių mėnulis“, medžiaga, panaudota Morijos Vakarų vartams.

tir „stebėti, sekti“, kaip *Minas Tiritas*, *palantirai*, *Tar-Palantiras*, *Tirionas*.

tol „sala“ (stačiais krantais iškylanti iš jūros ar upės), kaip *Tol Eresėja*, *Tol Galenas* ir kt.

toron „erelis“, kaip *Torondoras* (kveniškai *Sorontaras*), *Kirit Toronatas*. Kveniškoji forma tikriausiai pateko ir į žvaigždyno pavadinimą *Soronumė*.

tum „slėnis“, kaip *Tumhaladas*, *Tumladenas*; kveniškai *tumbo* (plg. Medžiabarzdžio *tumbalemorna* „gilus juodas slėnis“, „Dvi tvirtovės“, III, 4). Plg. *Utumnas*, sindariškai *Udunas* (Gendalfas Morijoje pavadino balrogą „Uduno ugnimi“), vėliau šitaip buvo vadinamas gilus slėnis Mordore tarp Moranono ir Isenmauto.

tur „valdžia, paslaptis“, kaip *Turambaras*, *Turgonas*, *Turinas*, *Feanturai*, *Tar-Minjaturas*.

ujal „prieblanda“, kaip *Ailin-ujalis*, *Nenujalis*.

ur- „karštis, kaitrumas“, kaip *urulokai*; plg. *urimė* ir *urujis*, kveniškas ir sindariškas aštunto metų mėnesio pavadinimai („Žiedų valdovas“, Priedas D). Susijęs ir kveniškas žodis *aurė* „saulės šviesa, diena“ (plg. Fingono šūksnis prieš Nirnaitą Arnoediadą), sindariškas *aur*, kuris *or-* pavidalu yra savaitės dienų pavadinimų priešdėlis.

val- „galia“, kaip *valarai*, *Valakirka*, *Valakventa*, *valaraukarai*, *Val(i)maras*, *Valinoras*. Pirmykštis kamienas buvo *bal-*, išlikęs sindariškame *balan*, daugiskaita *belain* – valarai; taip pat *balrogas*.

ven „mergelė“, dažnai pasitaikantis elementas, kaip *Earvena*, *Morvena*.

ving „puta, purslai“, kaip *Elvinga*, *Vingilotas* (tik šiuose dviejuose varduose).

HITLUMAS
Ered Lominas
LAMOTAS
Kirit Niniachas
Drengisto ilanka
ERED VETRINAS
Mitrimo ežeras
Eitel Sirionas
Serecho pelkės
MITRIMAS
Mitrimo kalnai
DORLOMINAS
Tol Sirionas
Gondolinas
Anacho per
Sausoji upė
Krisaigrimas
DIMBARAS
Mindebas
NEVRASTAS
Linaivenas
Nevrasto pelkės
Vinjamaras
TARASO kalnas
IVRINAS
ERED VETRINAS
MALDUINAS
TEIGLINAS
Britiachas
Amon Obelis
Teiglino brastos
Teiglino griovos
BRETILIO GIRIA
VAKARŲ BE
NENINGAS
GINGLITAS
NAROGAS
Tumhaladas
TALAT DIRNENAS
Nargot rondo kraštas
Amon Rudas
FAL
BE

EGAIRAS
SAS
ERIANDAS
Eglarestas
Barad Nimrasas
Taur-en-Farotas
NAROGAS
Siriono krioklia
Siriono Vartai
Nantat renas
SIRIONAS
ARVERNIENAS
beržynai
Nimbretilio
Balaro kyšulys
Siriono žiotys
BALARO ILANKA
BALARO sala

ANFAUGLITAS
(Ardgalenas)
S
LOTLANAS
LADROSAS
Rivilio upelis
Ailuinas
TAUR-NU-FUINAS
(Dortonionas)
Himringas
Maidroso pasienis
ERED GORGOROTAS
Nan Dungortebas
Dor Dinenas
Aglono perėja
HIMLADAS
Arosiachas
Jant Jauras
RERIRO
kalnas
ERED LUINAS (ERED LINDONAS)
Mazasis Gelionas
Didysis Gelionas
HELEVORNO
ežeras
NELDORETO
GIRIA
Menegrotas
Esgalduinas
KELONAS
Nan Elmotas
ESTOLADAS
TARGELIONAS
REGIONO GIRIA
GELIONAS
DOLMEDO
kalnas
Belegostas

BELERIANDO
IR ŠIAURĖS ŽEMIŲ
ŽEMĖLAPIS
ANDRAMAS
BELE
RYTŲ
Ramdalas
Amon Erebas
TAUR-IM-DUINATAS
GELIONAS
Atradas
ASKARAS
OSIRIANDAS
ERED LUINAS
TALOSAS
LEGOLINAS
BRILTORAS
DUILVENAS
TOL GALENAS
ADURANTAS

HITLUMAS
Ered Lominas
LAMOTAS
Kirit Niniachas
Drengisto ilanka
ERED VETRINAS
Mitrimo ežeras
Eitel Sirionas
MITRIMAS
Mitrimo kalnai
DORLOMINAS
Tol Sirionas
NEVRASTAS
Linaivenas
Nevrasto pelkės
IVRINAS
ERED VETRINAS
MALDUINAS
TEIGLINAS
Vinjamaras
TARASO kalnas
Teiglino brastos
Teiglino griovos
BRETILIO girla
Amon Obelis
Amon Rudas
VAKARŲ BELERIANDAS
GINGLITAS
NAROGAS
Tumhaladas
TALAT DIRNENAS
Nargot rondo kraštas
Ringvilas
Nargotrondas
Siriono pelkės
BELEGAIRAS
FALASAS
BRITONAS
NENINGAS
Britombaras
Eglarestas
Barad Nimrasas
Taur-en-Farotas
Siriono kriokliai
Siriono Vartai
NAROGAS
Nanta trenas
SIRIONAS
ARVERNIENAS
beržynai
Nimbretilio
Balaro kyšulys
BALARO ILANKA
BALARO sala

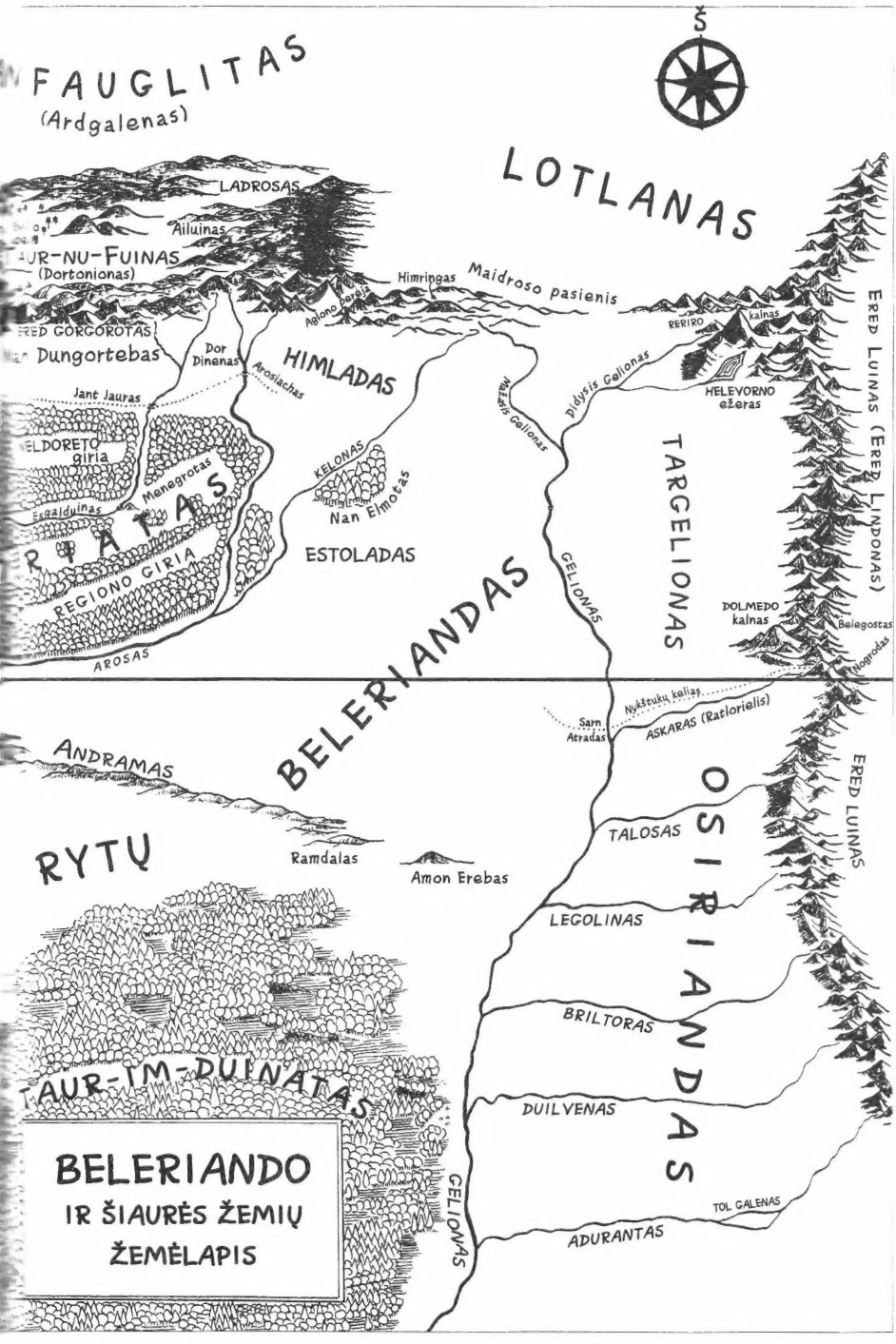

BELERIANDO
IR ŠIAURĖS ŽEMIŲ ŽEMĖLAPIS

TURINYS

Pratarmė 5
Pratarmė antrajam leidimui 9
Iš J. R. R. Tolkieno laiško Miltonui Waldmanui 11

AINULINDALĖ 33

VALAKVENTA 45

SILMARILJONAS 57

1 Apie dienų pradžią 59
2 Apie Aulę ir Javaną 69
3 Apie elfų pasirodymą ir Melkoro nelaisvę 75
4 Apie Tingolą ir Melianę 85
5 Apie Eldamarą ir eldarų kunigaikščius 87
6 Apie Feanorą ir Melkoro išlaisvinimą 94
7 Apie Silmarilus ir noldorų sumaištį 99
8 Apie Valinoro užtemimą 107
9 Apie noldorų pabėgimą 113
10 Apie sindarus 130
11 Apie saulę, mėnulį ir paslėptąjį Valinorą 138
12 Apie žmones 145
13 Apie noldorų sugrįžimą 148
14 Apie Beleriandą ir jo žemes 162
15 Apie noldorus Beleriande 171
16 Apie Maigliną 179
17 Apie žmonių pasirodymą vakaruose 191
18 Apie Beleriando žlugimą ir Fingolfino pražūtį 203

19 Apie Bereną ir Lučieną 217
20 Apie penktąjį mūšį, Nirnaitą Arnoediadą 250
21 Apie Turiną Turambarą 262
22 Apie Doriato žlugimą 298
23 Apie Tuorą ir Gondolino pragaištį 311
24 Apie Earendilo kelionę ir Rūstybės karą 320

AKALABETAS 333

APIE GALIOS ŽIEDUS
IR TREČIĄJĮ AMŽIŲ 363

GENEALOGIJOS
I Finvės gentis 389
II Olvės ir Elvės palikuoniai 390
III Beoro gentis 391
IV ir V Hadoro iš Dorlomino ir Haletės gentys 392
Elfų genčių raida 393

PAAIŠKINIMAI 394

PRIEDAS
Kveniškųjų ir sindariškųjų vardų
darybos elementai 453

Tolkien, John Ronald Reuel

To-44 Silmariljonas : romanas / J. R. R. Tolkien ; iš anglų kalbos vertė Leonas Judelevičius. – Vilnius : Alma littera. 2009. – 480 p. : žml.

ISBN 978-9955-38-408-3

„Silmariljonas“ – tai epinės sakmės, pasakojančios apie kovą dėl Silmarilų Pirmajame amžiuje. Tris stebuklingus brangakmenius – Silmarilus padarė elfų meistras Feanoras, juose švytėjo dievų krašto – Valinoro šviesa. Kai tamsusis valdovas Morgotas akmenis pagrobė savo juodiems tikslams, Feanoras ir septyni jo sūnūs prisiekė juos atgauti ir pradėjo Viduržemyje ilgą ir baisų karą.

UDK 820-3

J. R. R. Tolkien

SILMARILJONAS

Iš anglų kalbos vertė Leonas Judelevičius

Redaktorė Bronė Balčienė
Korektorė Ramutė Prapiestienė
Viršelio dailininkas Antanas Gudonis
Maketavo Jurga Morkūnienė

Tiražas 5000 egz.
Išleido leidykla „Alma littera“, A. Juozapavičiaus g. 6/2, LT-09310 Vilnius
Interneto svetainė: www.almalittera.lt
Spaudė UAB „Logotipas“, Utenos g. 41a, LT-08217 Vilnius